

1/2021

Τετράδια

Διεθνούς Δικαίου

και Διεθνούς Πολιτικής

Τετράδια Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνούς Πολιτικής

Cahiers de Droit International
et de Politique Internationale

Τεύχος 1^ο - Απρίλιος 2021

130
ΧΡΟΝΙΑ
1891 - 2021

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Περιεχόμενα

Η ταυτότητα της έκδοσης

Στέλιος Περράκης [11](#)

I. Επέκεινα των τύπων

1. Θεατές και αθέατες πλευρές

A-I. Δ. Μεταξάς [15](#)

2. Υπάρχουν αρχές - γέφυρα στα Δικαιώματα του Ανθρώπου;

Γιάννης Πανούσης [17](#)

II. Σε προσωπικό τόνο/Carnets de bord

Στέλιος Περράκης [21](#)

III. Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

1. Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Διεθνές Δίκαιο

Νίκος Δένδιας [25](#)

2. Κυπριακό και Διεθνείς Διαπραγματεύσεις

Νίκος Χριστοδουλίδης [29](#)

3. Το ενεργειακό ζήτημα στην Ανατολική Μεσόγειο ως νομικό, πολιτικό και στρατηγικό ζήτημα

Ευάγγελος Βενιζέλος [34](#)

4. Η έννοια του ιστορικού αρχιπελάγους κατά τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου. Η προσπάθεια ανατροπής της από τη σημερινή Τουρκία

Γρηγόρης Ι. Τσάλτας [42](#)

5. Το Διεθνές Δίκαιο στην υπηρεσία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής
Χαριτίμη Δίπλα [46](#)
6. Η ερμηνεία και η εφαρμογή του διεθνούς δικαίου της θάλασσας από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στοιχεία ακτιβισμού του ως οιονεί διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου
Θεόδωρος Κατσούφρος [50](#)
7. Οι προκλήσεις της Διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης: προτάσεις για εν δυνάμει ελληνικές θέσεις
Γιώργος Κρεμλής [61](#)
8. Ο ρόλος του διεθνούς δικαίου στην προστασία των ενεργειακών επενδύσεων
Θωμάς-Νεκτάριος Παπαναστασίου [70](#)

IV. Επισημάνσεις/ Σχολιασμοί

1. Τι τρέχει στο Βαρύσι;
Αχιλλέας Δημητριάδης [75](#)
2. Human Rights Committee, A.S., D.I., O.I. and G.D v Italy: A Sea Change in the Protection of the Right to Life at Sea?
Sofia Galani [78](#)
3. Τουρκικές κινήσεις στο Αιγαίο από την σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου (Μια δεύτερη ματιά)
Στυλιανός Πολίτης [82](#)
4. Η Τουρκική θεωρία περί «Γαλάζιας Πατρίδας» και το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο ως προϊόντα μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων
Βιργινία Μπαλαφούτα [87](#)
5. Η Έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για την Κύπρο Antonio Guterres
Αργυρόπουλος Κωνσταντίνος [93](#)
6. Πανδημία και Ηνωμένα Έθνη. Για μία παγκόσμια επανεκκίνηση
Δημήτρης Φατούρος [98](#)

7. Πανδημία και Δικαιώματα του Ανθρώπου: προκλήσεις και λύσεις στη βάση του Διεθνούς Δικαίου
Κέλλυ Πισιμίση [101](#)
8. Διεθνείς Σχέσεις με οδηγό τη διεθνή δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων. Η πορεία της «Υπόθεσης Δίστομο»
Χριστίνα Σταμούλη [110](#)
9. Το Κατάρ, το Μπαχρέιν και άλλες εξελίξεις στο σύστημα του Κόλπου: Η “τέχνη” της επιλεκτικής χρήσης του Διεθνούς Δικαίου στην αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων
Γιώργος Ανεψιού [114](#)
10. America is back! Η Εξωτερική Πολιτική του Joe Biden υπό το πρίσμα της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας
Χρήστος Ζιώγας [123](#)
11. ΕΕ και Σύμβαση της Οπτάβα (1997)
Πέτρος Ζαμπακόλας [129](#)
12. «Το Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου (East Mediterranean Gas Forum): Ένα σημαντικό βήμα θεσμοθετημένης πολυμερούς συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο»
Λεωνίδα Γαβριηλίδης [132](#)
13. Περιφερειακή Οργάνωση στην περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν. Μία επανεκκίνηση;
Γεράσιμος Ροδοθεάτος [140](#)
14. Το Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και η Σύσταση για την αποτελεσματική ενεργό στήριξη της απασχόλησης
Δημοσθένης Κουκοβίνος [148](#)
15. Η Γεωργία στο Δικαστήριο του Στρασβούργου και οι προσφυγές της κατά της Ρωσίας
Μάγια Τενοσβίλι [150](#)
16. Η Τουρκία και η CPT μετά το Πραξικόπημα του 2016
Χριστίνα Μέρκου [155](#)

V. Χρονικό Διεθνών Γεγονότων και Καταστάσεων 2020, Ιαν.-Απρ. 2021

1. Διεθνές Δίκαιο [161](#)
2. Σχέση Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου..... [167](#)
3. Διεθνείς Οργανισμοί..... [168](#)
4. Δικαιώματα του Ανθρώπου [208](#)
5. Διεθνής Δικαιοσύνη..... [212](#)
6. Νομολογία Εθνικών Δικαστηρίων..... [244](#)
7. Διεθνή/Περιφερειακά ζητήματα - εξελίξεις..... [249](#)
8. Η Κοινοβουλευτική Διπλωματία της Βουλής των Ελλήνων για το έτος 2020
Ευάγγελος Παρράς [252](#)
9. Χρονολόγιο Σημαντικών Δράσεων Κοινοβουλευτικής Διπλωματίας κατά το 2020 [259](#)
10. Διεθνείς Ημέρες..... [261](#)

VI. Φάκελος: 200 Χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

1. Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821
Αντώνης Μπρεδήμας..... [265](#)
2. Ο Φουκώ στ' Ανάπλι
Κυριάκος Δ. Κεντρωτής [268](#)
3. Ιδεοληψία κατά της Ιστορίας
Γιάννης Πανούσης..... [271](#)
4. Η 25η Μαρτίου ως Διεθνής Ημέρα για τη Μνήμη των Θυμάτων της Δουλείας... και ο Καποδίστριας
Ευάγγελος Παρράς [274](#)
5. Ο ελληνικός αγώνας για την Ανεξαρτησία. Όψεις της Διεθνούς Διάστασης
Κλειώ Ι. Χατζηδανιήλ..... [276](#)

VII. Φάκελος: Ελληνική Προεδρία στο Συμβούλιο της Ευρώπης (15 Μαΐου - 18 Νοεμβρίου 2020)

1. Προτεραιότητες και μία συνολική αποτίμηση της Ελληνικής Προεδρίας στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης [281](#)
2. Σύνοδος Υπουργών Εξωτερικών (4 Νοεμβρίου 2020) και Διακήρυξη των Αθηνών [283](#)
3. Διακήρυξη των Αθηνών [293](#)

IV. Νομοθεσία και Νομοθετική Πολιτική

1. Νομοθεσία..... [297](#)
2. Νομοθετική Πολιτική [299](#)

IX. Η Βιβλιοθήκη των Τετραδίων

1. Βιβλιοκρισίες/Βιβλιοπαρουσιάσεις..... [303](#)
2. Επιλογή πρόσφατης Βιβλιογραφίας & Αρθρογραφίας..... [315](#)

X. Νέα από την Επιστημονική Κίνηση

1. Διδακτορικές Διατριβές..... [321](#)

Συνέδρια/Εκδηλώσεις

1. Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου..... [325](#)
2. Συμπόσιο Διεθνούς Δικαίου Ρόδου-Καστελλόριζου..... [326](#)

Συμβολές [327](#)

Η ταυτότητα της έκδοσης

Διεύθυνση - Επιμέλεια - Σχεδίαση
Στέλιος Περράκης

Ακαδημαϊκή/Επιστημονική Επιτροπή:

Χρήστος Ροζάκης
Κώστας Χατζηκωνσταντίνου
Γρηγόρης Τσάλτας
Χαριτίνη Δίπλα
Κώστας Υφαντής
Πάνος Γρηγορίου

Γραμματεία:

Γιώργος Ανεψιού
Κέλλυ Πισιμίση
Βαγγέλης Παρράς
Χριστίνα Μέρκου

Η ταυτότητα της έκδοσης

Στέλιος Περράκης

Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου,
Κοσμήτορας Νομικής Σχολής
Νεάπολης Πάφου.

Ομοτ. Καθηγητής και πρώην
Αντιπρύτανης Παντείου
Πανεπιστημίου.

Πρόεδρος Εταιρείας
Διεθνούς Δικαίου
και Διεθνών Σχέσεων

Τα “Τετράδια”, ως νόημα, περιεχόμενο, λογική και έκφραση με ακολουθούν σε όλη την επιστημονική διαδρομή μου, από τα χρόνια της πρώτης “ανακάλυψης” μιας τέτοιας εκδοτικής δραστηριότητας -πού αλλού;- στη Γαλλία, των σπουδών της μεταπτυχιακής μου περιόδου, μετά το Μάη του ‘68. Με την αίσθηση ότι πρόκειται για ιδιαίτερο εκδοτικό διάβημα, διατύπωση πρόκλησης αναζήτησης/επικοινωνίας/συμβολής. Γι’αυτό και η επιδίωξη πραγματοποίησης ενός τέτοιου/αναλόγου βήματος, με ειδικά χαρακτηριστικά.

Ένα πρώτο σχέδιασμα “Τετραδίων” –τρισδιάστατο– με μελέτες μονογραφικού χαρακτήρα, υλοποιήθηκε στην Κομοτηνή, στη δεκαετία του 1980, στο Σπουδαστήριο Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, όπου εμφανίστηκαν και κυκλοφόρησαν *Τετράδια Διεθνούς Δικαίου, Κοινοτικού Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων*, με ιδιαίτερη επιτυχία επί σειρά ετών.

Το δεύτερο, κατά σειρά, εγχείρημα, διαφορετικό, πιο φιλόδοξο, αφού έπαιρνε τη μορφή μιας περιοδικής έκδοσης με ποικίλη διεθνολογική θεματολογία, πρακτικά μιας περιοδικής ενημέρωσης με έγκυρο επιστημονικό λόγο και στόχευση στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και στην Ανθρωπιστική Δράση. Τα *“Τετράδια Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και Ανθρωπιστικής Δράσης”* κυκλοφόρησαν για μια περίπου δεκαετία, μέχρι το 2014, δίνοντας βήμα βασικά στην ομάδα των Διδακτορικών και Μεταπτυχιακών Ερευνητών, προσφέροντας μία άλλη ενδιαφέρουσα προσέγγιση στη γνώση ειδικών κλάδων του Διεθνούς Δικαίου. Αποτέλεσαν έναν πρωτότυπο “βραχίονα” του εκπαιδευτικού/ερευνητικού συστήματος προαγωγής

του Διεθνούς Δικαίου, που επιχειρήσα να οργανωθεί και λειτουργήσει στο Διεθνολογικό Τμήμα του Παντείου (Έδρα Jean Monnet “Δημοκρατία και Δικαιώματα του Ανθρώπου στην ΕΕ”, Έδρα UNESCO για την “Δημοκρατία, τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ειρήνη”, Ευρωπαϊκό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικής Δράσης, Σεμινάριο, Ημερίδες και Διεθνείς Διασκέψεις Διεθνούς Δικαίου Ναυπλίου). Εδώ το προσωπικό στοιχείο συνάντησε το συλλογικό, αφού τα “Τετράδια” κέρδισαν γενναιόδωρα την προσχώρηση διάθεσης και συμβολής πολλών συνεργατών.

Η νέα προσπάθεια, είναι τα **“Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής”** ενός ηλεκτρονικού, πλέον, περιοδικού θεωρίας και πρακτικής πάνω στην επικαιρότητα του Διεθνούς Δικαίου και της Διπλωματίας/Εξωτερικής Πολιτικής. Μια ποικίλη ύλη θεωρίας και εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου, του Ευρωπαϊκού Δικαίου, για ζητήματα Διεθνών Οργανισμών και Διεθνούς Πολιτικής, με κριτικές ματιές στα διεθνή δρώμενα, καθώς και στη νομολογία, στη νομοθεσία και στη νομοθετική πολιτική. Επίσης, με αναφορές στις νέες κυκλοφορίες βιβλίων/μελετών, τη διεθνή επιστημονική κίνηση από διεθνολογική άποψη και άλλα θέματα, που συναντούν το ενδιαφέρον των νέων ερευνητών/διεθνολόγων και όχι μόνο.

Τα “Τετράδια” θα κυκλοφορούν ηλεκτρονικά, από τον εκδοτικό οίκο Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, τρεις (3) φορές τον χρόνο. Φιλοδοξούν να καλύψουν -έστω μερικώς- ένα χρόνο διαπιστωμένο κενό σ’ αυτό το πεδίο επιστημονικής ερευνητικής δραστηριότητας. Θα φιλοξενούν συμβολές με μελέτες, άρθρα, σχόλια, βιβλιοπαρουσιάσεις κ.λπ., ύστερα από

αξιολόγηση από ακαδημαϊκή επιτροπή ειδικών. Θα δημοσιεύονται, επίσης, και ξενόγλωσσα κείμενα στην γαλλική/αγγλική γλώσσα.

Μία προσπάθεια ουσιαστικής συμβολής στην ενημέρωση και μελέτη για τα διεθνή δρώμενα, όπου έρευνα/γνώση/κριτική συναντώνται, αποτυπώνοντας εξελίξεις δικαίου και πολιτικής στη διεθνή δικαιοταξία, στην Ευρώπη, στην Ελλάδα και τον κόσμο. Ταυτόχρονα, και ένα βήμα διαλόγου, ιδίως για νέους επιστήμονες/ερευνητές και ένα πεδίο συνάντησης της διεθνολογικής κοινότητας.

I. Επέκεινα των τύπων

Θεατές και αθέατες πλευρές

1

A-I. Δ. Μεταξάς

*Vice-Président
de l'Académie
Européenne
Interdisciplinaire
des Sciences*
Επίτιμος Καθηγητής
Ευρωπαϊκών
Πανεπιστημίων

Κάθε λέξη, κάθε κίνηση του σώματος, κάθε σιωπή του, έχουν, σχεδόν πάντα, δύο προσλήψεις: μια θεατή και μια αθέατη. Κι αλίμονο αν, κατά την ερμηνεία της έκφρασης, η μία παραμεληθεί και προσπερασθεί υπέρ της άλλης. Το μισό μονάχα από την πρόθεση εκείνου που μας μιλά θα έχει «διαβασθεί». Και η προσοχή την πληθυντική της υποχρέωση θα έχει παραβιάσει.

Στην περιοχή της πολιτικής πράξης και ιδιαίτερα σ' εκείνη των Διεθνών Σχέσεων όπου πολλά μισολόγονται - γνωστό εκ των προτέρων ότι συχνά έτσι μόνο μπορούν να ειπωθούν - η υποχρέωση της διττής επίσκεψης του λόγου, εκείνου που φαίνεται, του θεατού, και του άλλου, του αθέατου, που μόνο ως υπαινισσόμενος διαγράφεται, είναι, για έναν κοινωνικό επιστήμονα, πράξη διαγνωστικά επιτακτική.

Ένα παράδειγμα, ακόμα αυτόφωρο, δείχνει να το επιβεβαιώνει. Πρόσφατα ερωτώμενος, ο νέος Πρόεδρος των Η.Π.Α., αν θα θεωρούσε δολοφόνο τον Πρόεδρο Πούτιν απάντησε «το σκέπτομαι». (Και ποτέ δεν είπε όσα το δραματοποιημένο και ανήμερο δημοσιογραφικό σύνδρομο υποστήριξε, δηλαδή ότι «ο Πούτιν είναι δολοφόνος».)

Το ενδιαφέρον όμως σε αυτό το περιστατικό δεν βρίσκεται στην παραποιημένη δημοσιογραφική αναπαράσταση. Αλλού υφέρει: στην από πολλούς παράβλεψη της αθέατης πλευράς της φράσης, *il son l'invisible*.

Στον συνολικό - contextual - δημόσιο λόγο του Προέδρου ανιχνεύεται κάτι που διεφάνει ήδη και κατά την προεκλογική περίοδο. Αλλά και μετά. Ότι εφεξής περισσότερο σε αρχές διεθνώς παραδεκτές θα στηριχθεί. Το πόσο θα ευεργετηθούν οι αρχές και το πόσο τα συμφέροντα θα επιβάλλουν παραβίαση των αρχών θα φανεί στην πράξη.

Όμως, σ' εκείνο το «σκέπτομαι» πρέπει να σταθούμε. Γιατί σ' αυτό φιλοξενείται η αθέατη πλευρά του δημόσιου λόγου. Διότι αυτό που πράγματι ειπώθηκε, το «σκέπτομαι», αυτό δεσμεύει. Και δεσμεύει σε δύο επίπεδα. Και τον ίδιο, προς εαυτόν, ότι πολύ πίσω δεν μπορεί να κάνει, και τον ίδιο πάλι, ως πολίτη. Αλλά τώρα προς τους τρίτους. Προς αυτούς οι οποίοι δικαιούνται να απαιτήσουν να προσδοκούν την τήρηση αυτής της δέσμευσης. Στο χώρο, δηλαδή, του συνεχούς ευτελισμού του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εδώ ή εκεί, θα είναι δύσκολο να συνεχισθεί από το νέο Πρόεδρο η υπάρχουσα ανοχή. Διαφορετικά η διεθνής αξιοπιστία τόσο του ίδιου όσο και της χώρας του θα χάσει ό,τι εκείνο «το σκέπτομαι» άφησε να υπονοηθεί. Δεν νομίζω λοιπόν ότι ο σκεπτικισμός απευθυνόταν κυρίως προς τον Πούτιν. Αφορμή πρόσφορη ήταν. Ούτε προς την Κίνα, αν κάτι ανάλογο είχε ειπωθεί. Ο σκεπτικισμός, απευθυνόταν προς τον κόσμο όλο. Και μόνο ως τέτοιος, ως οικουμενικός, μπορεί να διεκδικεί -ως συνέπεια- την ηθική του αξία. Αυτή η ενδόμυχη πλευρά του λόγου του Joe Biden -και όχι ο δημοσιογραφικός δολοφόνος- είναι πολύ περισσότερο κρίσιμη. Διότι εξέρχεται των συμφερόντων της χώρας του. Διότι, σε μια διευρυνόμενη γενίκευση της, αφορά και τα διαπραττόμενα σε άλλες χώρες, όποιες κι αν είναι αυτές, Μισοδημοκρατικές ή Μισοαυταρχικές. Όπου εκεί η παραγνώριση της αξίας της ανθρωπίνης ζωής είναι συχνή. Και η κάλυψη της πιθανής ενοχής εξίσου. Οι θεατές και αθέατες πλευρές του δημοσίου λόγου πρέπει να λαμβάνονται συνεπώς και οι δύο υπόψη. Είναι προφανές. Αλλά περισσότερο πρέπει να διαφαίνεται σε ποιους απευθύνονται οι αθέατες. Αυτές που δεν εκφέρονται πάντα ευθέως και ηχηρώς.

Στην περίπτωση μας, μέσα από ένα «σκέπτομαι». Μέσα από την ευγένεια του αφανούς υπαινιγμού. Εξ αυτού και μόνο του λόγου διαθέτει αυτό το ρήμα και επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα. Αλλά και αισθητική αξία. Όπου και αυτή είναι μια άλλη, ακόμα πιο υπερκείμενη, δέσμευση. Μια σημείωση για τον Στέλιο Περράκη -αλλά και τον εκδότη Ανδρέα Σιδέρη- που τόσο ο ένας, όσο και ο άλλος, απ' όσα λένε -ή/και υπαινίσσονται- τη διακρίση θεατής και αθέατης πλευράς, όχι μόνο καλά την γνωρίζουν, αλλά και «καλά πράττουν» υπέρ αυτής.

Υπάρχουν αρχές - γέφυρα στα Δικαιώματα του Ανθρώπου;

2

Γιάννης Πανούσης

Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ, πρώην Υπουργός

Ένας ποιητής, ο Γιώργος Παπούλιας, είχε γράψει πριν από χρόνια:

“Τον οίκτο των ισχυρών τον είπανε στις μέρες μας Ανθρώπινα δικαιώματα”

Ανεξάρτητα από την ακραία αυτή θέση, την οποία θα σχολιάσω αργότερα:

Αναρωτιέμαι αν ζούμε σε μία εποχή πλανητοποίησης των αξιών [με σεβασμό στην εθνική παράδοση και τον πολιτισμό] ή σε μία εποχή εθνικιστικών περιχαρακώσεων [όπου τα παρασιτικά κράτη και οι τερματικοί κοινωνικοί σχηματισμοί θυσιάζουν τον άνθρωπο στο βωμό της ποιότητας των αιμοσφαιρίων του] ή μήπως σε μία εποχή υπερεθνικών, ανεξέλεγκτων, αόρατων και απρόσωπων μηχανισμών-δικτύων [που μοιάζει ν'αγαπούν τα δικαιώματα του ανθρώπου περισσότερο από τον άνθρωπο].

Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι ούτε ηθική, ούτε θρησκεία. Είναι, ή θάπρεπε να είναι, μία κοινή σε όλους τους ανθρώπους γλώσσα, με την οποία πρωτίστως προστατεύεται η ανθρωπινή αξιοπρέπεια. Αναγορεύονται σε παγκόσμια αξία, επειδή [κι όταν;] είναι οικουμενικά, αδιαίρετα, αλληλοεξαρτώμενα κι αλληλένδετα.

1^ο Θέμα:

Η Δημοκρατική έκρηξη μετά τους παγκόσμιους πολέμους δεν οφειλόταν μόνο στην αλλαγή των δομών, αλλά επίσης στη μεταμόρφωση των ηθών. Από τον 'καλό -αλλά βίαιο- άγριο' του Ρουσσώ προτιμήθηκε η δημοκρατική γλυκύτητα [douceur démocratique] του Τοκβίλ με τη συναφή προληπτική διαχείριση κρίσεων. Παρα ταύτα, διαπιστώνεται μία έκπτωση του οικουμενικού χαρακτήρα της Χάρτας [δηλαδή να αφορά σε όλους τους ανθρώπους], καθώς και μία διολίσθηση

στο ιδιαίτερο, το μοναδικό, το διαφορετικό, ίσως και μία σύγχυση δικαιωμάτων του ανθρώπου και Δημοκρατίας. Ίσως δεν είναι πλέον τα δικαιώματα του ανθρώπου που θεμελιώνουν τη Δημοκρατία, αλλά η Δημοκρατία είναι αυτή που τα προστατεύει.

Σε κάθε περίπτωση οι λαοί εξακολουθούν να πιστεύουν ότι

Δικαιώματα Ανθρώπου - Θεμελιώδεις ελευθερίες - Δημοκρατικό πολίτευμα - Ανθρωπισμός συνιστούν τους 4 πυλώνες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της δημοκρατικής κοινωνίας, μέσα βέβαια σ' ένα σύγχρονο Κράτος δικαίου, το οποίο θα ελέγχει τις αποκλίσεις μη αφήνοντας τα δικαιώματα να μετεξελιχθούν σε καταστάσεις αυτοκαταστροφής.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948 είναι ένα νομικό και πολιτικό εργαλείο, με την έννοια ότι αφενός προβλέπει τα μέσα διεθνούς προστασίας και αφετέρου αποτελεί τον κοινό δημοκρατικό παρονομαστή, τη θεσμική εγγυητική βάση της προστασίας. Βέβαια δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο στόχος δεν είναι μόνον η διατήρηση αλλά και η εξέλιξη των δικαιωμάτων, η διεύρυνση σε ευάλωτες ομάδες υψηλού κινδύνου.

Στο ιδεολογικό επίπεδο τα α.δ βρίσκονται σε μία παράδοξη κατάσταση: υποστηριζόμενα κι αμφισβητούμενα ταυτόχρονα. Η ιδεολογία που στοχεύει σ' έναν 'οικουμενικό άνθρωπο', ο οποίος έχει τις ίδιες ανάγκες, φιλοδοξίες, κοινωνικές αναπαραστάσεις, τις ίδιες οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές αντιλήψεις με κάθε άλλον άνθρωπο, αυτή η ιδεολογία περιλαμβάνει μία ενδογενή αντίφαση που δύσκολα ξεπερνιέται. Θέτει ένα ιδανικό στόχο, ο οποίος προϋποθέτει συνεχή αλλαγή, την ίδια ώρα που απαιτεί σταθερή νομική και πολιτική τάξη πραγμάτων.

Ζούμε σήμερα στην εποχή της υβριδικής Δημοκρατίας και Δικαιοσύνης, της διαπραγματευόμενης και διαπραγματεύσιμης Δημοκρατίας και Δικαιοσύνης, μέσα σ' ένα θολό πλαίσιο Παγκοσμιοποίησης. Αν το Κράτος δικαίου στηρίζεται στη λογική του περιορισμού των εξουσιών του κράτους [εσωτερικοί μηχανισμοί], η παγκοσμιοποίηση θέτει εξίσου το ζήτημα της οριοθέτησης των εξουσιών του κράτους με βάση εξωτερικούς παράγοντες. Αυτή η ισορροπία και εξισορρόπηση συνιστά τη νέα πρόκληση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

2^ο Θέμα:

Τα δικαιώματα του ανθρώπου προηγούνται ή έπονται της ανθρώπινης αξιοπρέπειας; Πηγή ή θεμέλιο; Ως ανώτατη πνευματική, φιλοσοφική και νομική αρχή, "οίκος των δικαιωμάτων του ανθρώπου", η αξιοπρέπεια συνιστά μέρος της κοινής κουλούρας της ανθρωπότητας παρά τη διαλαλούμενη 'σύγκρουση πολιτισμών';

Με άλλα λόγια, συνεχίζουμε να υποστηρίζουμε και ν'αγωνιζόμαστε για μία γενική συμφωνία σχετική με τις ηθικές αξίες βάσης, για μία Διακήρυξη των Υποχρεώσεων του ανθρώπου και του πολίτη, για ένα συμβόλαιο αμυντικής αλληλεγγύης; Δυστυχώς όμως στη λογική της παγκοσμιοποίησης [κι όχι του διεθνισμού ή της οικουμενικότητας ή της περιβόητης αδελφοσύνης των λαών] έχει υποχωρήσει, με συνέπεια τα δικαιώματα [συμφέροντα;] των μεν να συγκρούονται με τα δικαιώματα των δε.

Αναρωτιέμαι στο όνομα ποιου πολιτιστικού μοντέλου μπορούμε ν'αρνηθούμε την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, την ασφάλεια του προσώπου, την ελευθερία συνείδησης, τις μη-διακρίσεις. Κι όμως συμβαίνουν κάθε μέρα

και παντού, παραβιάζοντας τη βασική παραδοχή "ένας άνθρωπος αξίζει όσο κάθε άλλος άνθρωπος".

Τελειώνω όπως άρχισα. Με ερωτήσεις: Χωρίς την κατοχύρωση του δικαιώματος στην ειρήνη, ενός δικαιώματος-ομπρέλα, πώς μπορεί να πιστεύουμε ότι θα λειτουργούν ομαλά τα επιμέρους δικαιώματα;

Αναγνωρίζεται σήμερα κοινό αγαθό της ανθρωπότητας; Αν όχι, πώς θα θεμελιωθούν κοινά ανθρώπινα δικαιώματα στο γίνεσθαι ή στο διεκδικείν; Το ασύννορο, ίσως κι ακρατικό, παγκόσμιο χωριό ταυτίζεται με την οικουμενική αντίληψη της διεθνούς κοινωνίας που θα επιθυμούσαν οι λαοί; Ή μήπως θα απολαμβάνουν τα δικαιώματα του ανθρώπου μόνον όσοι κινούνται εντός των τειχών κι όχι εκτός;

Κατά τη γνώμη μου ο σύγχρονος κόσμος δεν εξελίσσεται στο πολιτικό/θεσμικό πεδίο, αλλά στο οικονομικό. Η οικονομοποίηση της Δημοκρατίας οδηγεί και στην οριζοντοποίηση του δικαίου και των δικαιωμάτων. Το τρίπτυχο 'Δημοκρατία-Δικαιώματα-Κράτος δικαίου' διατρέχει τον κίνδυνο να υποβιβαστεί σε ένα πλέγμα νομικών κλώνων μιας παγκόσμιας διακυβέρνησης εκτός ελέγχου.

Σε αυτό το πεδίο θα κριθεί η νέα αρχή ή το διαφαινόμενο τέλος των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κι όχι μόνον: θα κριθεί και στη διαχείριση των νέων τεχνολογιών [π.χ τεχνητή νοημοσύνη, γενετική μηχανική], όπου ο μετα-άνθρωπος [post human being] μετατρέπεται σε Πλάστη από πλάσμα με συνέπεια τα Μετα-Δικαιώματα του Μετα-Ανθρώπου να έχουν διαφορετικό νόημα, περιεχόμενο και κυρίως θεμελίωση.

Υ.Γ.: Ο Λυσίας πίστευε ότι δεν αρκεί να τηρείς τους νόμους, αλλά πρέπει, επίσης, να προσέχεις να μην αποδυ-

ναμώνονται οι πεποιθήσεις που τους δίνουν ισχύ και νόημα. Γιατί η συνεχής και ασύμμετρη επίκληση των ελευθεριών του ενός μπορεί να καταλήξει σε απειλή για όλη την κοινωνία κι έτσι τα ολοκληρωτικά δικαιώματα των ολίγων [χωρίς αίσθηση του συν-ανήκειν] να υποδαυλίσουν νέους ολοκληρωτισμούς κατά παντός.

II. Σε προσωπικό τόνο/ Carnets de bord

Στέλιος Περράκης

Σε προσωπικό τόνο/
Carnets de bord

Το φυλλομέτρημα του χρόνου στη διεθνή ζωή καταγράφει και αναδεικνύει επετείους -συνήθως σημαντικές- δρώμενων και γεγονότων ή/και αφιερωματικού χαρακτήρα, που σηματοδοτούν το ξεχωριστό ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας γι'αυτές. Η επισήμανση χρόνου και γεγονότος προσλαμβάνει κάθε φορά ιδιαίτερο πρόσημο -εθνικό, διεθνές, οικουμενικό- αναλόγως με το υποκείμενο της παρατήρησης. Όταν το Δίκαιο συναντά την Ιστορία και την Πολιτική, η συνεύρεση αυτή γονιμοποιεί και κινητοποιεί το νου και το συναίσθημα. Και όταν αυτό έχει ένα διεθνές περιεχόμενο και συνιστά στοιχείο/κεφάλαιο στην εξωτερική πολιτική ή/και ευρύτερα στις διεθνείς σχέσεις, τότε ασφαλώς η πρόσληψη και η σημασία της αποτύπωσης από τον παρατηρητή λαμβάνει άλλες διαστάσεις, επέκεινα και της προσωπικής προσέγγισης, αφού σχετίζεται με τον ευρύτερο δημόσιο χώρο ή/και την ίδια τη διεθνή δικαιοταξία. Διατηρεί, ωστόσο, πάντα την προσωπική ανάγνωση του διεθνούς ορίζοντα.

Ημερομηνίες στο διάβα του χρόνου, φωτογραφίες μνήμης, προσωπικές στιγμές/ματιές από τις επιλογές ενέργειας/δράσης από τη συμμετοχή με κοινωνικά/πολιτικά/εθνικά χαρακτηριστικά, οδοδείκτες μιας εθνικής διαδρομής στην εξωτερική πολιτική της χώρας, συνάμα βήματα στην ευρωπαϊκή ενοποιητική διαδικασία -θετικά, αρνητικά, πλάγια. Σηματοδοτούν στοιχεία πολιτικής και ιδίως εκφράσεις διεθνούς πρακτικής, όχι πάντοτε συνειδητά, ενόψει των απαιτήσεων του Διεθνούς Δικαίου και της Διπλωματίας -αφού έτσι καταγράφονται στο διεθνές πεδίο ως καταχώριση/εφαρμογή/ερμηνεία των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου. Συνάμα, επειδή οι ενέργειες ταυτοποιούνται ως κινήσεις διαδίκων σε διεθνή δικαστήρια ή ενεργοποίησης πολιτικών οργάνων σε διεθνείς θεσμούς

σε οικουμενικό και περιφερειακό επίπεδο, αναδεικνύουν ανάγλυφα χωρίς επιφυλάξεις -έστω και αν απουσιάζει η “συνειδητή” επιλογή της κυβερνητικής δράσης- ως συνάδουσες ή επιβαλλόμενες από το Διεθνές Δίκαιο. Ιδίως εκεί που η εκάστοτε -αλλά δυστυχώς και διαχρονικά- πολιτική βούληση των κυβερνήσεων πολιτικών ελίτ και κομματικών σχηματισμών, κυρίως των ηγετών, που αποτυπώνουν και τις σημαντικές στιγμές ακόμα και ρήξης που κινεί, ή όχι (αδράνεια, δισταγμός, υπεκφυγή, φοβία) την εξωτερική πολιτική και τις επιλογές της. Θα προσφύγουμε ή όχι σε ένα δικαιοδοτικό όργανο για αμφισβήτηση δικαιωμάτων; Ή θα πάμε σε μη συμμόρφωση προς διεθνή υποχρέωση; Η συζήτηση για το Διεθνές Δικαστήριο ως όργανο επίλυσης διεθνών διαφορών και, βέβαια, υπό το πρίσμα της ελληνoturκικής διένεξης, είναι ένα λαμπρό παράδειγμα σε αυτό το πεδίο. Θα προστατεύσουμε (διπλωματική προστασία) τους Έλληνες και τα συμφέροντά τους όπου της Γης; Άτομο/άτομα ή μειονοτικές ομάδες ως φορείς δικαιωμάτων και ό,τι συνεπάγεται αυτό; Πώς θα ισορροπήσει η Ελλάδα ανάμεσα στα “συμφέροντα” πολιτικής σκοπιμότητας, τυχαία χωρίς στόχευση ή με στρατηγική σώρευση προτεραιοτήτων ή/και “εθνικών κεφαλαίων” με νομικές υποχρεώσεις στη βάση αρχών του Διεθνούς Δικαίου και της διεθνούς δικαιοταξίας, που πρέπει να τηρούνται απαρέγκλιτα, προκειμένου να μην χαθεί η αξιοπιστία της χώρας ή της πολιτικής της; Quid όταν, μάλιστα, υπάρχουν αντίστοιχες διεθνείς πολιτικές που πρέπει/οφείλουμε να συνεκτιμούμε (Κόσσοβο/Κύπρος/Κριμαία/Γκολάν/Ιερουσαλήμ/Καύκασος κ.λπ.) και να εφαρμόζουμε; Αλλά πόσο πρέπει να αποδεχόμαστε/ακολουθούμε κάθε θεσμική απόκλιση από τη διε-

θνή νομιμότητα, η οποία μπορεί να προέλθει ακόμα και από όργανα της διεθνούς κοινότητας (π.χ. ελλειμματική πολιτική Συμβουλίου Ασφαλείας ή ακινησία Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ΕΕ);

Φαίνεται ότι σημαντικές κινήσεις στην εξωτερική πολιτική δεν εκτιμώνται όπως θα έπρεπε στο πεδίο της διεθνούς πρακτικής της χώρας, προκειμένου να αποτιμάται η πραγματική σύγκλιση με τις αρχές και το σεβασμό του Διεθνούς Δικαίου γενικά, σύμφωνα με την πάγια θέση της χώρας, που επιτάσσει εξάλλου το ίδιο το Σύνταμά της (άρθρο 2 παρ.2.), αλλά και το διακηρυγμένο πρόταγμά της για τη συμμετοχή της στη διεθνή κοινότητα. Με προσήλωση στις Αρχές και τις Αξίες του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Και βέβαια, με όρους απορρύθμισης του “κοινοτικού/συλλογικού” στοιχείου/συμφέροντος της διεθνούς κοινότητας, ιδίως στην πρόσφατη περίοδο Προεδρίας Trump -με όρους “απολιτικής” κοινότητας και “υποχώρησης” της ισχύος των Ηνωμένων Εθνών- η άσκηση εξωτερικής πολιτικής καθίσταται πλέον δύσκολη, απαιτώντας περαιτέρω προσοχή στο σχεδιασμό και την κίνησή της στο πολυμερές επίπεδο.

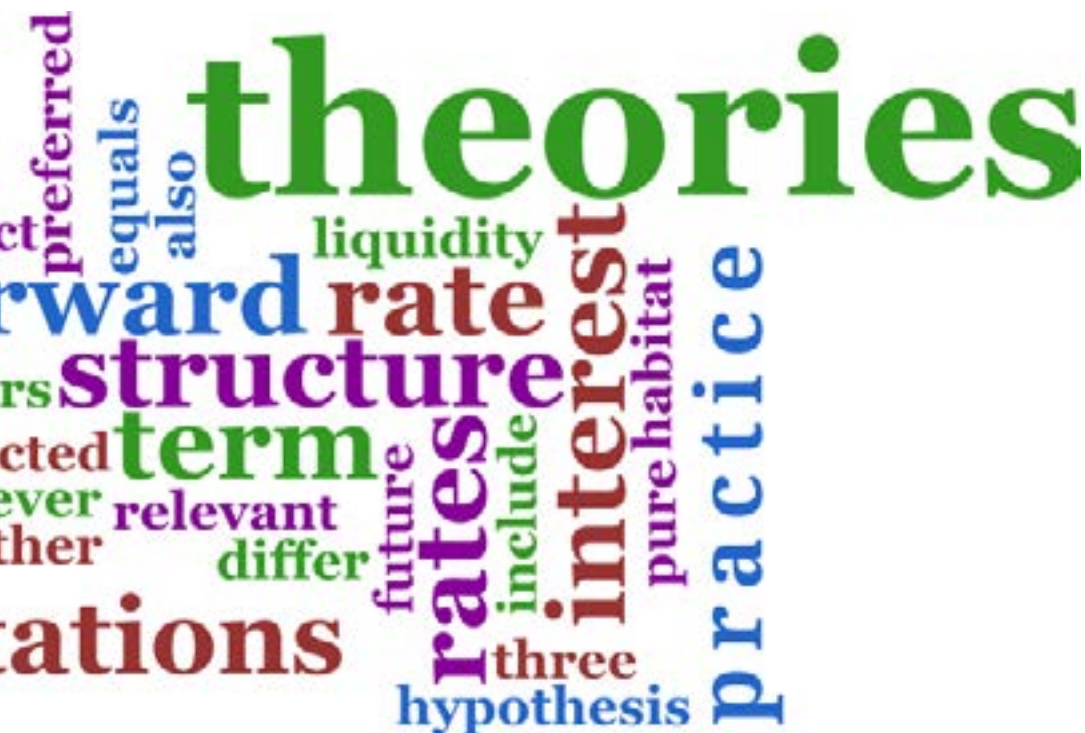
Όλα αυτά ενώ οι “μύθοι”, ή όχι της κυριαρχίας/επικυριαρχίας, της επέμβασης, της ανάμειξης, της πολιτικής των “ισχυρών”, κατισχύουν, αναφανδόν, μιας νηφάλιας αντιμετώπισης των διεθνών εξελίξεων, που είναι -αλήθεια- μετά την νομισματική/μεταναστευτική/θεσμική/ασφάλειας κρίση τα τελευταία πολλά χρόνια έχουν ανατρέψει καθοριστικά ένα status quo ante αντιλήψεων και απαιτούν άλλη αντιμετώπιση και σοβαρό -επιτέλους- σχεδιασμό εθνικής πολιτικής εφ’όλης της ύλης. Υπενθυμίζω ότι το Διεθνές Δίκαιο οράται, όχι μόνο στην περι-

πτωσή μας, μέσα από το πρίσμα της Αθήνας, αλλά και απ’έξω, από ενδιαφερόμενους και τρίτους, όσον αφορά υποχρεώσεις αντικειμενικές, ακόμα και erga omnes. Και αυτό περιλαμβάνει/ενσωματώνει και το ενδεχόμενο “πλάγιων βημάτων” ή/και πρόκληση σύγχυσης για την καθαρότητα θέσεων και πολιτικής. Τούτες πρέπει να ενσωματώνουν και αξιωματικά και ενεργά διεκδίκηση της διεθνούς νομιμότητας, με εμμονή στην σύγκλιση προς την πληθυντική αξία του Διεθνούς Δικαίου, που από μόνη της η βία και η δύναμη/ισχύς δεν κάμπτει (βλ. π.χ. κατοχή εδάφους, de facto εδαφικές καταστάσεις χωρίς αναγνώριση και, βέβαια, μετάσταση της κρατικής κυριαρχίας).

Η στήλη αυτή θα απεικονίζει επιλεκτικά/ενδεικτικά στιγμές στην ελληνική εξωτερική πολιτική ή/και την ευρύτερη συμμετοχή της χώρας στα διεθνή δρώμενα με σημαντικό αποτύπωμα, μέσα από μία προσωπική ή/και βιωματική προσέγγιση. Φυσικά, πάντοτε υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, των εφαρμογών του ή/και της Πολιτικής σε Διεθνείς Οργανισμούς. Εδώ π.χ. η παρέμβαση της Ελλάδος στο Διεθνές Δικαστήριο στην Υπόθεση Δικαστικές Ασυλίες του κράτους (Γερμανία κατά Ιταλίας, Ελλάδα παρεμβαίνουσα) το 2011, ή η απόφαση επιβολής αντιμέτρων με οικονομικό και πολιτικό περιεχόμενο σε βάρος της τότε “πΓΔΜ” το 1994 και η δίκη του “εμπάργκο” που ακολούθησε στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, με ήττα της Επιτροπής, η θέση της ΕΕ στην κρίση των “Ιμια ή/και το “Ελσίνκι” και η “κληρονομιά” του σε ζητήματα διευθέτησης της ελληνoturκικής διαφοράς. Αλλά και σημαντικές στιγμές από δράσεις/αποφάσεις της διεθνούς κοινότητας με ελληνική ή/και όχι εμπλοκή/ενδιαφέρον (επέμβαση NATO

στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ίδρυση Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων ή/και αποστολές fact-finding για ζητήματα παραβιάσεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρωπιστικού Δικαίου).

III. Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

Νίκος Δένδιας

*Υπουργός Εξωτερικών
της Ελλάδος*

Η Ελληνική εξωτερική πολιτική είναι θεμελιωμένη πάνω σε σταθερές αρχές και αξίες. Διαθέτει ευελιξία ως προς τα εργαλεία εφαρμογής, ανάλογα με τις συνθήκες και τις προκλήσεις, με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπη.

Η Κυβέρνηση Μητσοτάκη, στους είκοσι μήνες ζωής της, βρέθηκε αντιμέτωπη με πρωτοφανείς προκλήσεις. Τις αντιμετώπισε με συνέπεια στις αρχές της, προτεραιότητα στον άνθρωπο και στόχο την αποτελεσματικότητα στην εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος.

Απευθύνομαι σε ειδικούς των Διεθνών Σχέσεων. Δεν θα σας εκπλήξω, εάν επαναλάβω ότι ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Το Διεθνές Δίκαιο, από τον Χάρτη του ΟΗΕ, μέχρι το Δίκαιο της Θάλασσας και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αποτελεί ισχυρό βάθρο των διεθνών σχέσεων της χώρας.

*Ομιλία στο Συνέδριο
της Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς
Δικαίου και Διεθνών
Σχέσεων "Διεθνείς
Διαπραγματεύσεις στον
καιρό της Πανδημίας:
Διασταυρούμενες
ματιές στις διεθνείς,
ευρωπαϊκές και
εθνικές διαστάσεις:
χθες, σήμερα και
αύριο...".
26/02/2021*

Ανήκουμε στην Ευρωπαϊκή οικογένεια (ΕΕ/ΝΑΤΟ). Ως συνεπές μέλος, μέσω αυτών των Οργανισμών, προσπαθούμε να βελτιστοποιήσουμε τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Μέσα από τον στρατηγικό διάλογο έχουμε αναβαθμίσει τις σχέσεις με τις ΗΠΑ. Οι τελευταίες δεν διστάζουν, για πρώτη φορά, να αποδοκιμάσουν δημοσίως την τουρκική προκλητικότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Αλλά και ευρύτερα να στηρίζουν το Νότιο ενεργειακό διάδρομο που φιλοδοξούμε να μεταφέρει φυσικό αέριο από την Ανατολική Μεσόγειο, μέσω Ελλάδας, στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Επιδιώκουμε σχέσεις φιλίας και συνεργασίας με όλους τους γείτονές μας. Στηρίζουμε την ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων, αλλά και της Τουρκίας, βάσει αυστηρής αιρεσιμότητας. Συμβάλλουμε, στο μέτρο του δυνατού, προς την κατεύθυνση αυτή.

Πρωθούμε τις παραδοσιακές σχέσεις μας με τη Ρωσία, πάντοτε εναρμονισμένοι με τις Ευρωπαϊκές Αρχές και αποφάσεις. Υποστηρίζουμε την ανάγκη ανοιχτών διαύλων επικοινωνίας μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Το ίδιο και με την οικονομική υπερδύναμη Κίνα. Επιδιώκουμε εμπάθουση και διεύρυνση των σχέσεων με όλες τις χώρες, ιδίως με παλαιές και νέες δυνάμεις της Άπω Ανατολής, όπως η Ινδία, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα.

Αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στις διμερείς μας σχέσεις με κράτη μέλη ΕΕ και της ευρύτερης περιοχής. Επίσης, στα πολυμερή σχήματα συνεργασίας που έχουμε αναπτύξει, μαζί με την Κύπρο, με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Σχήματα, τα οποία συνδυάζονται, τελικά, μεταξύ τους και προωθούν την πολυμέρεια στην περιοχή μας. Το Φόρουμ Φιλίας, το οποίο διοργανώσαμε επιτυχώς στις 11 Φεβρουαρίου αποτελεί απτή απόδειξη.

Αυτά στη βάση της προσήλωσης στη διεθνή νομιμότητα, συμπεριλαμβανομένου και του Δικαίου της Θάλασσας. Θεωρούμε εξόχως σημαντικές τις σχέσεις μας με χώρες ομοιοούσες, ως προς την αντιμετώπιση περιφερειακών προκλήσεων. Προκλήσεων όπως οι χρόνιες συγκρούσεις της Συρίας και της Λιβύης, αλλά και η έντονη παρεμβατικότητα της Τουρκίας στην περιοχή.

Εντείνουμε, επίσης, τη συνεργασία μας και ως προς οριζόντια θέματα, όπως το μεταναστευτικό και η τρομοκρατία. Μιλώ για την Αίγυπτο, το Ισραήλ, αλλά και χώρες του Κόλπου, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Σαουδική Αραβία. Επιτρέψτε μου να θυμίσω τις κλιμακούμενες και ενίοτε χρονικά επικαλυπτόμενες κρίσεις, με

τις οποίες βρέθηκε αντιμέτωπη η Κυβέρνηση Μητσοτάκη.

Με εφελτήριο την περιφρόνηση στο Διεθνές Δίκαιο, η κλιμακούμενη τουρκική προκλητικότητα ξεκίνησε, από τον Νοέμβριο 2019, στη βάση του ιδεολογήματος της Γαλάζιας Πατρίδας, με:

- την κατάθεση συντεταγμένων παράνομων θαλασσιών ζωνών στην Ανατολική Μεσόγειο, το διαβόητο Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο οριοθέτησης ζωνών,

- την έναρξη διαδικασίας αδειοδότησης της ΤΡΑΟ¹ για έρευνες/εκμετάλλευση υποθαλάσσιων πόρων σε περιοχές που επικαλύπτουν την ελληνική υφαλοκρηπίδα,

- και αποκορύφωμα τις ενέργειες του Ουρς Reis, μεταξύ Αυγούστου και Νοεμβρίου 2020, στην Ανατολική Μεσόγειο, σε περιοχή που επικαλύπτει ελληνική υφαλοκρηπίδα, συνοδεία πλήθους πολεμικών πλοίων.

Όπως γνωρίζετε, ακόμη μεγαλύτερη παραβατικότητα και από πολύ νωρίτερα επέδειξε η Τουρκία και στις κυπριακές θαλάσσιες ζώνες. [Να προσθέσω ότι οι τουρκικές παραβιάσεις του Εθνικού Εναέριου Χώρου και των Ελληνικών Χωρικών Υδάτων ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο το 2020.]

Η τουρκική προκλητικότητα εκδηλώθηκε και με την άνευ προηγουμένου υποκίνηση απόπειρας μαζικής παραβίασης των ελληνικών συνόρων, με την εργαλειοποίηση αμάχων στον Έβρο, το Φεβρουάριο/Μάρτιο 2020. Η Ελλάδα δεν δίστασε να ορθώσει ανάστημα και να προστατεύσει τα ευρωπαϊκά σύνορα, κερδίζοντας την ευγνωμοσύνη και των εταίρων μας. Η Ελλάδα καταδίκασε την τουρκική παραβατικότητα σε κάθε επίπεδο:

- διμερώς, αλλά και στο πλαίσιο Διε-

1. Turkish Petroleum

θνών Οργανισμών (ΟΗΕ, ΕΕ, ΝΑΤΟ), υπογραμμίζοντας ότι η τήρηση του Διεθνούς Δικαίου δεν είναι επιλογή, αλλά υποχρέωση.

- Η ΕΕ αποδοκίμασε, κατ' επανάληψη, την τουρκική παραβατικότητα, σε βάρος των κρατών μελών της (Ελλάδας και Κύπρου). Κάλεσε την Τουρκία να σεβαστεί τη διεθνή νομιμότητα, υιοθετώντας και περιοριστικά μέτρα. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει αναθέσει στον Ύπατο Εκπρόσωπο/Αντιπρόεδρο της Επιτροπής, κ. Borrell και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τη σύνταξη Έκθεσης, για τον προσεχή Μάρτιο, για τις Ευρω-Τουρκικές σχέσεις, πάνω σε διπτό άξονα:

- θετικό θεματολόγιο και κυρώσεις, καρτό και μαστίγιο.

- Η συνακόλουθη ευρωπαϊκή στάση θα εξαρτηθεί από την τουρκική ανταπόκριση στις ευρωπαϊκές παραινέσεις.

Θα είμαι απόλυτα ειλικρινής μαζί σας. Η Ελλάδα έχει την ατυχία να γειτνιάζει με ένα συστηματικά παραβατικό γείτονα και την τύχη να βρίσκεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία δημιουργεί ένα είδος ζώνης προστασίας. Όχι απόλυτης. Αν με ρωτήσετε αν είμαστε ικανοποιημένοι, θα σας πω ότι θα θέλαμε η Ευρωπαϊκή Ένωση να αντιμετωπίσει με αυστηρότερο τρόπο τις παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου από την Τουρκία. Αλλά η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι Ένωση 27 χωρών. Λειτουργεί, ευτυχώς, με ομοφωνία. Ενίοτε, το εθνικό συμφέρον επικρατεί του ευρωπαϊκού. Δεν παύει, όμως, να αποτελεί ένα πολύ ισχυρό πλεονέκτημα. Ο φόβος των ευρωπαϊκών κυρώσεων, σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους, οδήγησαν στη διακοπή των μεγάλων τουρκικών προκλήσεων του δευτέρου εξαμήνου του 2020. Έτσι, κατέστη δυνατή η έναρξη διαλόγου/διερευνητικών επαφών με την Τουρκία, συγκεκριμένα του 61ου

γύρου. Θα ακολουθήσει, πιστεύω και ευελπιστώ, και ο 62ος. Ο διάλογος είναι δικλείδα εκτόνωσης εντάσεων. Όμως, δεν θεραπεύει τα αίτια. Ιδίως, όταν αυτά συνίστανται σε εδραιωμένες αναθεωρητικές/επεκτατικές πολιτικές επιλογές μιας πλευράς, οι οποίες προσκρούουν στη στέρεη αποφασιστικότητα μη απεμπόλησης κυριαρχίας ή κυριαρχικών δικαιωμάτων της άλλης. Αισιόδοξος για την έκβαση του διαλόγου θα ήμουν, εάν είχαμε κοινό νομικό πλαίσιο αναφοράς, δηλαδή τη Διεθνή Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας με την προσχώρηση της Τουρκίας σε αυτήν. Υπενθυμίζω συχνά προς του Ευρωπαίους Εταίρους ότι η Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού κεκτημένου.

Το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας είναι κλειδί της λύσης. Με βάση αυτό οριοθετήσαμε θαλάσσιες ζώνες με την Ιταλία και την Αίγυπτο, διευθετώντας εκκρεμότητες δεκαετιών. Εκπέμποντας σήμα προθέσεων επίλυσης χρόνιων διαφορών, μέσω διαπραγματεύσεων. Στη βάση αυτή, αποφασίσαμε με την Αλβανία να παραπέμψουμε την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών μας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Είμαστε έτοιμοι να κάνουμε το ίδιο και με τους υπόλοιπους γείτονές μας. Πρωτίστως με την Τουρκία.

Δεν πιστεύουμε στη λογική των κανονιοφόρων. Όχι μόνο δεν λύνουν, αλλά δημιουργούν νέα προβλήματα. Κλασικό παράδειγμα η Κύπρος. Ελπίζουμε η νέα πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, κ. Guterres για άτυπες συνομιλίες, στο σχήμα 5+1, να αποδώσει καρπούς. Δηλαδή να ανοίξει ο δρόμος για κανονικές διαπραγματεύσεις προς επίλυση του Κυπριακού, πάντα στο πλαίσιο των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Και εδώ, η αναζήτηση λύσεων

έχει νόημα μόνο στο πλαίσιο της διεθνούς νομιμότητας.

Η χώρα μας, όπως ξέρετε, καταβάλλει, κάτω από δύσκολες συνθήκες, προσπάθεια εκσυγχρονισμού και ενίσχυσης του αμυντικού οπλοστασίου της. Για να θωρακίσει την άμυνά της. Η στρατιωτική επιλογή δεν είναι επιλογή ή προτεραιότητά μας. Σταθερός στόχος και πρόθεσή μας είναι ο ακόλουθος: μέσα από την προσήλωσή μας στη διεθνή νομιμότητα και την πύκνωση των τάξεων των ομονοούντων κρατών, να επιτύχουμε να αντιληφθεί η Τουρκία ότι ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου αποτελεί τη μόνη απάντηση στα προβλήματα. Αποτελεί το μονόδρομο της λύσης τους.

Κυπριακό και Διεθνείς Διαπραγματεύσεις

2

Νίκος Χριστοδουλίδης

*Υπουργός Εξωτερικών
της Κυπριακής Δημοκρατίας*

*Ομιλία στο Συνέδριο
της Ελληνικής
Εταιρείας Διεθνούς
Δικαίου και Διεθνών
Σχέσεων "Διεθνείς
Διαπραγματεύσεις στον
καιρό της Πανδημίας:
Διασταυρούμενες
ματιές στις διεθνείς,
ευρωπαϊκές και εθνικές
διαστάσεις: χθες, σήμερα
και αύριο...".
26/02/2021*

Να ξεκινήσω ευχαριστώντας την Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, και ειδικά τον Πρόεδρό της κ. Στέλιο Περράκη, για την τιμητική πρόσκληση να χαιρετίσω τις εργασίες του σημερινού Συνεδρίου, που έχει ως αντικείμενο συζήτησης τις «Διεθνείς Διαπραγματεύσεις». Στη δική μου παρέμβαση, στόχος μου είναι να προσεγγίσω το θέμα των Διαπραγματεύσεων για επίλυση του κυπριακού, περισσότερο ως ακαδημαϊκός και μέσα από μια ιστορική σκοπιά, παρά ως Υπουργός Εξωτερικών, αφού θεωρώ την ιστορική διάσταση ως ιδιαίτερα σημαντική στο να αντιληφθούμε καλύτερα πολλά από τα δεδομένα που έχουμε σήμερα ενώπιον μας σε σχέση με το κυπριακό, τις προσπάθειες επίλυσής του και την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων. Θα ξεκινήσω, λοιπόν, με μια τηλεγραφική ιστορική αναδρομή των διαπραγματεύσεων για το κυπριακό, αναδεικνύοντας το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίχθηκαν, με ιδιαίτερη έμφαση στους λόγους που οδήγησαν σε εξελίξεις σε συγκεκριμένες περιόδους. Στόχος είναι να αντιληφθούμε καλύτερα, ανάμεσα σε άλλα, και τη σημερινή κατάσταση πραγμάτων, ενόψει και της προσπάθειας επανέναρξης των συνομιλιών.

Από τη μελέτη, ανάλυση και αξιολόγηση των κατά καιρούς πρωτοβουλιών που αναπτύχθηκαν και των σχεδίων λύσης για το κυπριακό στα οποία συχνά αυτές κατέληγαν, προκύπτει ξεκάθαρα ότι ήσαν περισσότερο αποτέλεσμα παραγόντων και δεδομένων στο συστημικό επίπεδο (περιφερειακό και διεθνές επίπεδο), παρά εσωτερικών παραμέτρων, όπως τα δεδομένα στο νησί και οι επιθυμίες του λαού της Κύπρου. Η ανάγκη, δηλαδή, διευθέτησης του κυπριακού, απέρρευε, κατά κύριο λόγο, από τις συνθήκες που επικρατούσαν στο περιφερειακό και στο διεθνές περιβάλλον την εκάστοτε περίοδο και, πιο συγκεκριμένα,

από τις ανάγκες και προτεραιότητες όχι των Κυπρίων, όπως κάποιος θα ανέμενε, αλλά των υπολοίπων πρωταγωνιστών του κυπριακού και ειδικότερα, μέχρι το 1960, των Βρετανών.

Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που βασικός κινητήριος μοχλός των πρωτοβουλιών για λύση του κυπριακού αποτελούσαν εξωγενείς και όχι εσωτερικοί παράγοντες, φυσικό επακόλουθο ήταν το περιεχόμενο των κατά καιρούς προταθέντων σχεδίων να μην αντικατοπτρίζει, όπως και θα έπρεπε, τις θέσεις και ανησυχίες των Κυπρίων, της συντριπτικής έστω πλειοψηφίας του Κυπριακού λαού, των Ελλήνων της Κύπρου, αλλά να αποσκοπούσαν στο να εξυπηρετήσουν πρωτίστως τις ανάγκες και τα συμφέροντα των Βρετανών. Συνοπτικά, η μελέτη των πρωτοβουλιών και των σχεδίων λύσης από το 1948 που υποβλήθηκε το πρώτο σχέδιο λύσης του κυπριακού, μέχρι και το 1960 και την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, την περίοδο δηλαδή της βρετανικής αποικιοκρατίας, καθοριστικό ρόλο στις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν και στα σχέδια που υποβλήθηκαν θα διαδραματίσει η αγωνιώδης προσπάθεια του Λονδίνου να διατηρήσει τον ηγετικό του ρόλο στη Μέση Ανατολή και η σημασία που απέδιδαν οι Βρετανοί στην Άγκυρα για επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

Σταδιακά, μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960 και αφού Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι δεν πίστεψαν πραγματικά στη νεοσύστατη δημοκρατία και δεν πέτυχαν να συνεργαστούν μεταξύ τους, επηρεαζόμενοι προφανώς αρνητικά και από εξωτερικές επιδράσεις, τα νηία σε σχέση με την επίλυση του κυπριακού θα πάρει η Ουάσιγκτον, η οποία, εν μέσω του Ψυχρού Πολέμου, ιεραρχεί τις προτεραιότητές της και κινείται

με απώτερο στόχο την αποτροπή της εμπλοκής της Μόσχας στη Μεσόγειο, τη διατήρηση και την ενίσχυση της συνοχής του NATO στην περιοχή, αλλά και την αποφυγή ενός ελληνοτουρκικού πολέμου με αφορμή το κυπριακό. Ήταν ακριβώς μέσα σε αυτό το πλαίσιο που είδαμε, για παράδειγμα, το 1964 την ανάπτυξη από πλευράς των Ηνωμένων Πολιτειών των σχεδίων Άτσεσον. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Κύπρου, η Ουάσιγκτον θα στοχεύσει στην εξεύρεση λύσης που να ικανοποιεί και πάλιν όχι πρωτίστως τους Κυπρίους, αλλά τα Δυτικά συμφέροντα στην περιοχή, όπως αυτά αναφέρθηκαν προηγουμένως. Ήταν η περίοδος που η Ουάσιγκτον είχε κατατάξει την Τουρκία, λόγω και της γεινιάσής της με τη Σοβιετική Ένωση, ως ιδιαίτερα σημαντική για τη διατήρηση των συμφερόντων της στην περιοχή, και συνεπώς αυτό αντικατοπτρίζεται και στα σχέδια και τις πρωτοβουλίες που είχαν αναπτυχθεί σε σχέση με το κυπριακό.

Μετά το 1974 και την τουρκική εισβολή, η επίδραση και πάλι εξωτερικών δεδομένων στις πρωτοβουλίες και τα προταθέντα σχέδια λύσης του κυπριακού θα συνεχιστεί, σε συνδυασμό αυτή τη φορά, δυστυχώς, με την επιρροή από τα τετελεσμένα της εισβολής και της στρατιωτικής κατοχής 36.2% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας. Την εν λόγω περίοδο, η ανάγκη για περιορισμό της προσπάθειας για διεθνοποίηση του κυπριακού που ξεκίνησαν Λευκωσία και Αθήνα, καθώς και η ανάγκη άρσης του εμπόργκο όπλων προς την Άγκυρα που είχε επιβληθεί από το αμερικανικό Κογκρέσο με αφορμή την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, οδήγησαν το 1978 στην υποβολή του πρώτου σχεδίου λύσης μετά το 1974 (το αμερικανοβρετανοκαναδικό σχέδιο), το οποίο

αποσκοπούσε, ανάμεσα σε άλλα, με την υποβολή του, να τύχει αξιοποίησης για να επιτευχθεί και η άρση του εμπόργκο έναντι της Τουρκίας, αφού θεωρείτο ότι έπληττε σοβαρά τα Δυτικά συμφέροντα.

Η πρωτοκαθεδρία εξωτερικών δεδομένων στις προσπάθειες και τις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν για επίλυση του κυπριακού συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια. Το 2004 με την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που κατέστη εφικτή λόγω της στρατηγικής που ακολουθήθηκε από Αθήνα και Λευκωσία, προστίθεται αναπόφευκτα μια νέα διάσταση στις διεργασίες, διαπραγματεύσεις και γενικότερες προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού. Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 δημιουργεί ένα νέο δεδομένο που κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει, ειδικότερα μέσα στο πλαίσιο των προσπαθειών επίλυσης του κυπριακού και πιο συγκεκριμένα των προνοιών που θα περιλαμβάνονται σε ένα ενδεχόμενο σχέδιο λύσης. Η εν λόγω διάσταση, δηλαδή, σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία ξεκίνησε σταδιακά, με αφορμή και την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, να ξεφεύγει από μια μονοθεματική εξωτερική πολιτική που για πολλά χρόνια είχε το κυπριακό ως το μοναδικό αντικείμενο ενασχόλησης, επηρέασε θετικά και τις σχετικές συζητήσεις για επίλυση του κυπριακού. Χωρίς, δηλαδή, η Λευκωσία να απομακρύνεται από την προσέγγιση ότι η επίλυση του κυπριακού συνεχίζει να αποτελεί την υπ' αριθμό ένα προτεραιότητα της κυπριακής εξωτερικής πολιτικής, με την ανάπτυξη μιας πολυεπίπεδης και εξωστρεφούς εξωτερικής πολιτικής, βοήθησε στο να θεμελιωθεί η αντίληψη, ειδικά σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο,

ότι η Κυπριακή Δημοκρατία δεν είναι πλέον μόνο το κυπριακό πρόβλημα αλλά δύναται να έχει ρόλο και λόγο, ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής. Η επικράτηση της εν λόγω εκτίμησης, αναπόφευκτα επηρέασε και τις διαπραγματεύσεις για το κυπριακό, όπως επίσης πώς προσεγγίζει ο διεθνής παράγοντας τις διεργασίες και το περιεχόμενο των σχετικών συζητήσεων.

Ενδεικτικό της προαναφερθείσας εξέλιξης είναι τα διαμειφθέντα και οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια της τελευταίας διαπραγματευτικής διαδικασίας για το κυπριακό που κορυφώθηκε στο Κρανς Μοντανά τον Ιούλιο του 2017. Μετά από συντονισμό και στοχευμένες ενέργειες και με την Ελληνική Κυβέρνηση, αναδείχθηκε η σημασία και συζητήθηκε, για πρώτη φορά από το 1976 που είχαν ξεκινήσει οι διαπραγματεύσεις, αυτό που διαχρονικά, Αθήνα και Λευκωσία, χαρακτήριζαν ως την ουσία του κυπριακού: Το κεφάλαιο της Ασφάλειας και των Εγγυήσεων. Ήταν ακριβώς μέσα σε αυτό το πλαίσιο που και ο ίδιος ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών δημόσια είχε αναφερθεί στην ανάγκη μετατροπής της Κύπρου σε ένα φυσιολογικό κράτος, υποστηρίζοντας ότι η πρόοδος στο κεφάλαιο της Ασφάλειας και Εγγυήσεων είναι εκείνη που θα κρίνει την προοπτική επίλυσης του κυπριακού. Είναι εξίσου σημαντικό ότι μέσα στο πλαίσιο της τελευταίας διαπραγμάτευσης υπήρξε, για πρώτη φορά και πάλι, ανταλλαγή χαρτών ανάμεσα στις δύο πλευρές σε σχέση με τις περιοχές υπό εδαφική αναπροσαρμογή εντός συμφωνημένου ορίου απόκλισης, ενώ για πρώτη φορά υπήρξε ουσιαστική συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διεργασίες για τις εσωτερικές και τις εξωτερικές

πτυχές του κυπριακού. Επικαλούμενος προσωπική εμπειρία, μπορώ να υποστηρίξω ότι σε πολλές των περιπτώσεων όπου υπήρχε διαφωνία ή διάσταση απόψεων στο τραπέζι των συνομιλιών, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν καθοριστικός για να επιτευχθούν σχετικές συγκλίσεις. Στην τελευταία διαπραγματευτική διαδικασία, και πάλιν λόγω της ενσωμάτωσης, στις συνομιλίες, της διάστασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επαναβεβαιώθηκε μια εκ των βασικών αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορά το ατομικό δικαίωμα στην περιουσία. Σημειώνεται σχετικά ότι η διαχρονική τουρκική θέση μέχρι τότε συνοψιζόταν στο ότι δεν υφίσταται ατομικό δικαίωμα στις περιουσίες και κατ'επέκταση δεν τίθεται ουσιαστικά θέμα δικδίκησης περιουσιών. Την ίδια στιγμή, μέσα στο πλαίσιο των συζητήσεων για το Περιουσιακό, συμφωνήθηκαν οι προσφερόμενες θεραπείες και διασφαλίστηκε το δικαίωμα προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για όποιον επηρεαζόμενο δεν ήταν ικανοποιημένος από την τελική διευθέτηση. Ταυτόχρονα, με εμφανή την επίδραση του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διασφαλίστηκαν για πρώτη φορά για το σύνολο του κυπριακού λαού, οι τρεις βασικές ελευθερίες που άπτονται των θεμάτων εγκατάστασης, διακίνησης και απόκτησης περιουσίας, όπως και οι τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συνοψίζονται στην ελεύθερη διακίνηση προσώπων, διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και διακίνηση κεφαλαίων. Συνοπτικά λοιπόν, από το 2004 και την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργείται ένα νέο δεδομένο που αναπόφευκτα επηρεάζει τις διαπραγματεύσεις για επίλυση του κυπριακού. Εξάλ-

λου, αποτελεί γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία είναι Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα συνεχίσει ως τέτοιο μετά και από μια ενδεχόμενη λύση του Κυπριακού. Ως εκ τούτου, ανάμεσα σε πολλά άλλα, το ευρωπαϊκό κεκτημένο, η Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας του 1982, που αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού κεκτημένου, αφού επικυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1998, και άλλα δεδομένα που προκύπτουν από την ιδιότητα ενός κράτους ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορούν παρά να επηρεάζουν τη διαπραγματευτική διαδικασία για επίλυση του κυπριακού. Ήταν ακριβώς μέσα σε αυτό το πλαίσιο, για παράδειγμα, που πρόσφατα υπήρξε ξεκάθαρη δημόσια αντίδραση από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις δηλώσεις από πλευράς Τουρκίας και Τουρκοκυπρίων για αλλαγή της βάσης λύσης του κυπριακού. Στην παρούσα συγκυρία, με μια νέα προσπάθεια για επανέναρξη ουσιαστικών συνομιλιών να βρίσκεται σε εξέλιξη, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι καθοριστικής σημασίας, ενδεχομένως όσο ποτέ προηγουμένως. Είναι για αυτό το λόγο που είναι αναγκαίο να υπάρξει ουσιαστική συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις συνομιλίες για το κυπριακό και είναι προς την ορθή κατεύθυνση το γεγονός ότι οι Βρυξέλλες έχουν επίσημα ζητήσει κάτι τέτοιο από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Καταλήγοντας, είναι θεωρώ ξεκάθαρη η σημασία του πλαισίου και των συμμετεχόντων σε μια διαπραγματευτική διαδικασία, όπως επίσης το πώς εξωγενείς, σχετικοί παράγοντες, επηρεάζουν την ουσία των διαπραγματεύσεων. Στην περίπτωση των συζητήσεων για επίλυση του κυπριακού, η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 πρόσθεσε ένα νέο δεδομένο

σε σχέση με το πλαίσιο επίλυσης του κυπριακού. Πέραν, λοιπόν, των Συμφωνιών Υψηλού Επιπέδου το 1977 και 1979 και των σχετικών κατά καιρούς Ψηφισμάτων των Ηνωμένων Εθνών για το κυπριακό, από το 2004 προστίθεται και το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού η Κυπριακή Δημοκρατία είναι και θα συνεχίσει και μετά την επανένωση, να είναι Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ενεργειακό ζήτημα στην Ανατολική Μεσόγειο ως νομικό, πολιτικό και στρατηγικό ζήτημα¹

3

Ευάγγελος Βενιζέλος

Πρώην Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Εξωτερικών, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Τη Μεσόγειο μπορεί να την προσδιορίσει κανείς με πολλούς τρόπους, γεωγραφικά, γεωστρατηγικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά. Είναι μια λεκάνη συγκρούσεων. Έχει τεράστιο ενδιαφέρον για την παγκόσμια ναυτιλία, για την αλιεία, είναι στην πραγματικότητα μία βαλβίδα γεωγραφική εκτόνωσης μεταξύ ανατολής και δύσης και μεταξύ βορρά και νότου. Είναι μεγάλο πλεονέκτημα, αλλά Privilegium Odiosum το να είναι κανείς Μεσογειακός, να ανήκει σε μία χώρα της Μεσογείου. Χαίρομαι, γιατί πάντα πίστευα ότι πρέπει να έχουμε μπροστά μας τον ανοιχτό και αναπεπταμένο ορίζοντα της Μεσογείου κι όχι μόνο τον πολύ γλυκό, αλλά μικρό και στενό ορίζοντα του Αιγαίου, γι' αυτό και ως υπουργός Αμύνης και ως υπουργός Εξωτερικών αγωνίσθηκα πάντα, να είναι αντικείμενό μας και η Ανατολική Μεσόγειος.

Είχαμε μείνει για πάρα πολλά χρόνια εγκλωβισμένοι στη συζήτηση για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, ενώ το αντικείμενο των διαβουλεύσεών μας με την Τουρκία και με τις άλλες χώρες, έπρεπε να είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης στο Αιγαίο και στη Μεσόγειο, παράλληλα και ταυτοχρόνως. Καθώς ένα καθοριστικό κριτήριο για την οριοθέτηση είναι το συνολικό μήκος της ακτογραμμής και το μήκος της δικής μας ακτογραμμής βεβαίως αυξάνεται εντυπω-

1. Ομιλία σε διαδικτυακό σεμινάριο που οργανώθηκε στις 18.12.2020 από την ΑΔΙΣΠΟ σε συνεργασία με το ΑΠΘ με τη φροντίδα του καθηγητή Παναγιώτη Γκλαβίνη. Έκτοτε, πρώτον, ανέλαβε τα καθήκοντα του ο Πρόεδρος Μπάιντεν και ήδη εφαρμόζει τη δική του εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας που αξιώνει και εκ μέρους της ΕΕ και των ευρωπαϊκών μελών του ΝΑΤΟ σαφέστερη στάση σε σχέση με τη Ρωσία και τη Κίνα. Δεύτερον, επαναλήφθηκαν οι διερρευνητικές επαφές Ελλάδας -Τουρκίας και διεξήχθησαν ήδη δυο νέοι γύροι. Τρίτον, συγκλήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ πενταμερής διεθνής διάσκεψη για

Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

σιακά, όταν έχουμε μία κοινή θεώρηση των δύο αυτών περιοχών, όπως ορίζονται γεωγραφικά από τον Διεθνή Οργανισμό Ναυτιλίας: του Αιγαίου και της Μεσογείου. Άλλωστε εμείς έχουμε πολύ σημαντικά νησιά μας και στη Μεσόγειο, έξω από το περίγραμμα του Αιγαίου, άρα πάντα θα έπρεπε να συζητάμε και για τα δύο. Είχα επιχειρήσει ήδη απ' το 2013, να επιβάλω ως αντικείμενο των διερρευνητικών επαφών αυτή τη διπλή προσέγγιση και για υφαλοκρηπίδα και για ΑΟΖ και στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο ταυτοχρόνως. Η Τουρκία πάντα επέμνε στη διαδοχική προσέγγιση, γιατί θέλει να επιμερίσει τις ακτογραμμές. Ένα άλλο σημείο στο οποίο επιμέναμε, ήταν ο κανόνας αναφοράς και είχαμε ακούσει την Τουρκία να δέχεται σε υψηλό επίπεδο, ως κανόνα αναφοράς, τη σχετική νομολογία. Δεν είναι κράτος μέρος της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία απηχεί και κωδικοποιεί εθιμικό δίκαιο, αποδέχεται όμως και αυτό το είπε προσφάτως και με την επιστολή του μόνιμου αντιπροσώπου της πρέσβη Σινιρλιόγλου του Νοεμβρίου του 2019 προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, ως κανόνα αναφοράς τη σχετική νομολογία. Βεβαίως, σε όλα αυτά, όπως συνηθίζω να λέω, κρίσιμη είναι η παράμετρος του χρόνου. Συζητάμε γι' αυτά απ' το 1974, έχουν περάσει τώρα 46 χρόνια, έχει αλλάξει το πλαίσιο της κλιματολογικής, περιβαλλοντικής και ενεργειακής πολιτικής στην οποία κι-

νούμαστε. Εάν αργήσουμε άλλα 15 χρόνια, θα έχει περάσει ο μισός χρόνος της τριακονταετίας, στην οποία ακόμη υπολογίζουμε να λειτουργεί ως μεταβατικό καύσιμο το φυσικό αέριο και μετά θα πάψει η εποχή των ορυκτών καυσίμων. Η Μεσόγειος θα είναι κρίσιμη, ως ένα πεδίο ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Θα μιλάμε για την αιολική ενέργεια, για την ηλιακή ενέργεια, για την ωστική δύναμη των κυμάτων, αλλά από ένα σημείο και μετά θα χάσει τη βιωσιμότητα του ένα μεγάλο σχέδιο, που αφορά εξορύξεις ή ένα μεγάλο σχέδιο, που αφορά αγωγούς. Γιατί φυσικά η Μεσόγειος είναι ένας χώρος, στον οποίο τα ζούμε και τα βλέπουμε όλα. Βλέπουμε και την πολιτική των αγωγών, αλλά και την spot αγορά του υγροποιημένου και του συμπυκνωμένου φυσικού αερίου, στην οποία μετέχουν οι πάντες, από την Αλγερία έως τις Ηνωμένες Πολιτείες με το σχιστολιθικό αέριο. Είναι ένας χώρος, στον οποίο βλέπουμε τα υφιστάμενα ανενεργά τερματικά, ιδίως τα Αιγυπτιακά, να ενεργοποιούνται. Αυτά στην πραγματικότητα ακύρωσαν την προοπτική ενός μεγάλου τερματικού στην Κύπρο και βεβαίως όλα αυτά επηρεάζουν ως κλίμα τον σχεδιασμό για τον East Med Pipeline, που είναι διαφορετικό πράγμα απ' την East Med Act (την οποία κάποιος συγχέουν με τον αγωγό καθεαυτόν) και την εκτίμηση των προϋποθέσεων οικονομικής βιωσιμότητας.

το Κυπριακό στη Γενεύη τον Απρίλιο του 2021. Τέταρτον, κυρώθηκε από την Ιταλική Βουλή η συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για την οριοθέτηση της ΑΟΖ. Πέμπτον, αναδείχθηκε, μέσω της ελεγχόμενης από τον ΟΗΕ διαδικασίας, προσωρινός αρχηγός του κράτους και προσωρινή Κυβέρνηση στη Λιβύη. Έκτον, τέθηκε και, σύμφωνα με τις σχετικές δηλώσεις της ελληνικής και της αιγυπτιακής κυβέρνησης, αντιμετώπιστηκε το ζήτημα της αιγυπτιακής στάσης έναντι της τουρκικής αντίληψης για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ ανατολικά του 28ου μισημβρινού, με αφορμή τη χωροθέτηση αιγυπτιακού «οικοπέδου» διαθέσιμου για έρευνα και εκμετάλλευση μέσω διεθνούς διαγωνισμού.

Άρα, ο παράγοντας χρόνος είναι κάτι που πρέπει να μας απασχολήσει, αφού έχουμε φαντάζομαι συνειδητοποιήσει όλοι ότι χωρίς οριοθέτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, τα δικαιώματα δεν καθίστανται πλήρη, ούτε κατά περιεχόμενο ούτε κατ'έκταση, δεν ασκούνται πρακτικά, άρα δεν είναι οικονομικώς εκμεταλλεύσιμα. Όσο καθυστερεί η οριοθέτηση, καθυστερεί και η αξιοποίηση. Συζητάμε στρατιωτικά, συζητάμε διεθνοπολιτικά, αλλά κατά κυριολεξία ενεργειακά, οικονομικά, αναπτυξιακά δεν μπορούμε να συζητήσουμε ελλείψει τίτλου. Πέραν των δυο οριοθετήσεων με Ιταλία και Αίγυπτο, ο «τίτλος» που έχουμε διαμορφώσει είναι ο νόμος 4001 / 2011, που όρισε τα απώτερα όρια της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, αλλά το απώτερο όριο είναι στην πραγματικότητα η εσωτερική νομοθετική καταγραφή του optimum μιας διεθνούς διεκδίκησης. Δεν συνιστά από μόνο του και αφεαυτού του, τίτλο κατά το διεθνές δίκαιο. Βεβαίως δύναμι του νόμου 4001 / 2011, έχουμε χωροθετήσει τα λεγόμενα οικόπεδα, τα blocks και στο Ιόνιο και νότια Κρήτης και έχουμε συνάψει συμβάσεις παραχώρησης για την έρευνα και στη συνέχεια την εκμετάλλευση. Τώρα πρέπει να κάνουμε έλεγχο ακρίβειας των χωροθετήσεων και σε σχέση με την τελευταία σύμβαση με την Ιταλία για την οριοθέτηση της ΑΟΖ, ως παρακολούθημα της παλιάς οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας του 1977. Γι' αυτό κι έχει συμβεί το παράδοξο, στην περιοχή της μερικής οριοθέτησης με την Αίγυπτο, να έχουμε και μερική ανακήρυξη εκ του νόμου, ενώ στην περιοχή της πλήρους οριοθέτησης με την Ιταλία, δεν έχουμε ανακήρυξη εκ του νόμου της ΑΟΖ, διότι πρέπει να προηγηθεί η πολιτικά συμφωνημένη επανεξέ-

ταση των ορίων των οικοπέδων. Αυτό δείχνει ποιος είναι ο συσχετισμός των δυνάμεων και η πρακτική, που διαμορφώνεται στη Μεσόγειο. Το «Ανατολική Μεσόγειος» ως τοπόσημο δεν είναι επαρκές ιδίως για εμάς που πρέπει να μιλάμε με την Ιταλία, με την Αλβανία και να βλέπουμε τι κάνουν οι χώρες αυτές με άλλες χώρες, με τις οποίες έχουν προβλήματα οριοθέτησης. Από κει και πέρα, είναι προφανές ότι το ζήτημα της οριοθέτησης των ζωνών αυτών της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ είναι βέβαια τελειώς διαφορετικό από το ζήτημα της έκτασης και της οριοθέτησης (που είναι δύο διαφορετικά ζητήματα) της χωρικής θάλασσας, των χωρικών υδάτων. Διότι τη μεν έκταση την καθορίζεις με μονομερή πράξη, ως πράξη εθνικής κυριαρχίας, για την οριοθέτηση όμως όπου δεν υπάρχει επαρκής απόσταση 24 μιλίων ή 12 μιλίων ή 3 μιλίων κ.ο.κ. (γιατί έχουμε όλες τις εκδοχές στο ανάγλυφο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου) πρέπει να ακολουθηθεί η προβλεπόμενη στο διεθνές δίκαιο της θάλασσας διαδικασία οριοθέτησης των χωρικών υδάτων, που είναι διαφορετική από την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Σε θάλασσες όπως η Μεσόγειος, που δεν είναι ωκεάνιες, ο βυθός της ΑΟΖ ταυτίζεται με τον βυθό της υφαλοκρηπίδας. Δεν θα το έλεγα αυτό με τόση άνεση, αν δεν ήμασταν στη Μεσόγειο, αν ήμασταν σε ωκεάνια θάλασσα, αλλά για να απλουστεύσουμε τη συζήτηση, για τα μεσογειακά δεδομένα ο βυθός της ΑΟΖ υπερκαλύπτει αυτό που έχει να προσφέρει ο βυθός της υφαλοκρηπίδας.

Τι δεν προσφέρει η ΑΟΖ και είναι πλεονέκτημα της υφαλοκρηπίδας; Το ipso facto και το ab initio. Το γεγονός ότι εμείς προβάλλαμε αξιώσεις κυριαρχικών δικαιωμάτων υφαλοκρηπίδας στις

περιοχές των πρώτων Navtex του Oruc Reis, ήταν λογικό γιατί για την υφαλοκρηπίδα έχουμε τίτλο ipso facto και ab initio, ενώ για να αποκτήσουμε τίτλο από την ΑΟΖ πρέπει πάντως να προβούμε σε ανακήρυξη. Τώρα εκ των πραγμάτων έχουμε κάνει την επιλογή (με την Ιταλία και την Αίγυπτο) να προηγείται η οριοθέτηση της ανακήρυξης, κάτι που δεν είναι η κρατούσα διεθνώς πρακτική, αλλά εν πάση περιπτώσει και η εκδοχή αυτή περιλαμβάνεται στη διεθνή πρακτική. Το έκανε η Κύπρος στην πρώτη οριοθέτησή της ΑΟΖ, η οποία προηγήθηκε της ανακήρυξης επί Τάσου Παπαδόπουλου. Άρα, χωρίς οριοθέτηση δεν έχουμε ολοκληρωμένο τίτλο. Η καθυστέρηση στρέφεται εναντίον μας, αδρανούμε σε σχέση με τα δικαιώματά μας. Και η αλήθεια είναι επίσης, ότι πολλά από τα «οικόπεδα» αυτά τα οποία είναι στις χωροθετημένες και υπό παραχώρηση ή ήδη παραχωρηθείσες περιοχές, συνδέονται με τη Λιβύη. Τα έχουμε χωροθετήσει κάνοντας εντατική χρήση των δικαιωμάτων μας, όπως αυτά διαμορφώνονται εντός των απωτέρων ορίων, που έχει όρισει ο εθνικός νόμος 4001/2011. Δηλαδή έχουμε χωροθετήσει επί τη βάσει της αρχής της μέσης απόστασης και της πλήρους επήρειας όλων των νησιών, μικρών και μεγάλων νότια Κρήτης και εκλαμβάνοντας τον Κόλπο της Σύρτης ως ανοιχτό και όχι ως κλειστό. Το κρίσιμο ερώτημα είναι πάντα: μπορεί η Ελλάδα να επανέλθει σε γύρους διερευνητικών επαφών ή και να πάει σε διαπραγμάτευση ή να πάει και στη Χάγη - θα δούμε γιατί στη Χάγη και όχι στο Αμβούργο, ή αλλιώς-, για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, με την Τουρκία; Ενδεχομένως και με τη Λιβύη, η οποία κατά κάποιο τρόπο το «προκαλεί». Μπορεί

να συμβεί αυτό ενώ εξακολουθούν οι τουρκικές προκλήσεις σε σχέση με τα χωρικά ύδατα, ενώ εξακολουθεί να ισχύει το casus belli, ενώ έχουμε αμφισβητήσεις του εναερίου χώρου μεταξύ 6 και 10 ναυτικών μιλίων, αμφισβητήσεις κυριαρχίας με τις λεγόμενες γκρίζες ζώνες, ενώ έχουμε συνεχή επαναφορά του ζητήματος της αποστρατικοποίησης των νησιών μας στο Βόρειο Αιγαίο και στα Δωδεκάνησα, με διαφορετικές νομικές βάσεις σε κάθε περίπτωση;

Η απάντηση είναι, ότι εάν η Τουρκία αποδεχόταν επανάληψη των διερευνητικών επαφών για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ στο Αιγαίο και στη Μεσόγειο ή εν πάση περιπτώσει μια προκαταρκτική προσέγγιση γύρω από το θέμα αυτό, χωρίς διεύρυνση του καταλόγου των θεμάτων, εμείς θα είχαμε κάθε λόγο να μετάσχουμε.

Η καλύτερη έκβαση ενός θερμού επεισοδίου ή μιας συσσωρευμένης και παρατεταμένης έντασης, που μπορεί να γίνεται ισοδύναμη θερμού επεισοδίου, είναι να το αποφύγεις, διότι αν δεν το αποφύγεις, η κατάληξη όλων αυτών των πραγμάτων είναι να οδηγηθεί σε έναν διάλογο, τον οποίο δε θα έχεις προλάβει να οργανώσεις καλά, ακόμη και αν στρατιωτικά η διαχείριση και η έκβαση του επεισοδίου είναι η καλύτερη δυνατή για τη χώρα μας. Ένας διάλογος την επόμενη θερμού επεισοδίου ενδεχομένως θα έχει πιο ευρύ αντικείμενο από αυτό που εμείς «οριοθετούμε» ως διάλογο μόνο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ. Άρα, η καλύτερη διαχείριση των επεισοδίων είναι να τα αποφεύγεις. Αυτό διδάσκει η μακρά εμπειρία. Επί 46 χρόνια έχουμε δοκιμάσει όλες τις μεθόδους. Έχουμε προσφύγει στο Συμβούλιο Ασφαλείας, έχουμε προσφύγει στη Χάγη, έχουμε υπογράψει

το πρωτόκολλο της Βέρνης, έχουμε κάνει τους γύρους των διερευνητικών επαφών, έχουμε βιώσει περιόδους χωρίς οργανωμένες διμερείς επαφές. Τώρα, αναπτύσσεται και η «θεωρία της περικύκλωσης», ότι είναι επείγον και εξ'ορισμού λυσιτελής, να οριοθετήσουμε την υφαλοκρηπίδα και την ΑΟΖ, πάση θυσία, με όλους τους άλλους και να μείνει μόνον η Τουρκία. Πρέπει πάντα να είμαστε σχετικιστές, σκεπτικιστές, να βλέπουμε από απόσταση τις εξελίξεις και να σκεφτόμαστε στρατηγικά. Η «θεωρία της περικύκλωσης» έχει μία λογική λοιπόν, αλλά μία λογική που απορρέει από σταθμίσεις. Τίποτα δεν είναι προφανές, τίποτα δεν είναι ξεκάθαρο και τίποτα δεν είναι οριστικό. Διότι, όταν με όλες τις άλλες γειτονικές χώρες έχεις τη διάθεση να διαπραγματευτείς και να συμβιβαστείς, κάποια στιγμή αυτό δημιουργεί ένα κεκμημένο ή έστω ένα προηγούμενο, το οποίο βεβαίως θα το αντιμετώπισεις, και όταν θα εισέλθεις στην τελική φάση της σοβαρής συζήτησης με την Τουρκία. Αυτό αφορά και την Ιταλία και την Αίγυπτο και την Αλβανία. Και βεβαίως αφορά και την εκκρεμότητα με τη Λιβύη, επιμένω, η οποία για το μνημόνιο το Τουρκο-λυβικό, το άκυρο και παράνομο που συνήφθη άνευ αρμοδιότητας και κατά παράβαση της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών, λέει έστω δειλά «αν θέλετε, πάτε στο δικαστήριο». Η Λιβύη έχει εμπειρία από τη Χάγη, στο παρελθόν, επί Καντάφι, αλλά ίσως υπάρχει κάποιο είδος κρατικής μνήμης, σε ότι έχει απομείνει από το statehood το Λιβυκό, το οποίο δεν είναι εύκολο να το αποκαταστήσεις από τα συντρίμμιά του. Άρα το αν έπρεπε να υπογράψουμε τη σύμβαση με την Αίγυπτο για τη μερική οριοθέτηση κι έτσι να μην ενεργοποιήσουμε τη συμφωνία των διπλωματι-

κών συμβούλων των δύο ηγετών Ελλάδος - Τουρκίας για την επανάληψη των επαφών (Βερολίνο II), είναι μια πολιτική στάθμιση, η οποία θα κριθεί εκ των υστέρων και ιστορικά. Αλλά πάντως έχει προβλήματα και η συμφωνία με την Αίγυπτο καθεαυτήν. Εδώ έχει προβλήματα η συμφωνία με την Ιταλία, η οποία «πατάει» πάνω στο ίχνος της συμφωνίας του 1977. Το σημαντικότερο σε σχέση με την Αίγυπτο είναι (έχω ξεκινήσει την τεράστια προσπάθεια για την συγκρότηση της διμερούς συνεργασίας Ελλάδος - Αιγύπτου, όταν ο Πρόεδρος Σίσι ακόμη δεν είχε γίνει αποδεκτός από τη διεθνή κοινότητα, πάρα πολύ νωρίς, ήμουν ο πρώτος υπουργός Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που πήγε και ξαναπήγε και ξαναπήγε στο Κάιρο, για να οργανώσουμε τη διμερή και την τριμερή συνεργασία με την Κύπρο) ότι αυτή η μερική οριοθέτηση δεν επεκτείνεται ούτε πέραν του 27ου και 59' μεσημβρινού, ανατολικά ούτε πέραν του 26ου, δυτικά, παρά μόνον μέσα από τριμερείς σχέσεις με την Τουρκία ανατολικά και με τη Λιβύη δυτικά. Αυτό λέει ουσιαστικά η συμφωνία. Πέραν του ότι δεν αναγράφει τις αρχές που τη διέπουν και δεν προβλέπει σύστημα δικαιοδοτικής επίλυσης. Ενώ αυτά όλα υπάρχουν στη συμφωνία Κύπρου - Αιγύπτου. Και υπάρχουν εν μέρει στη συμφωνία Ιταλίας - Ελλάδας, εκεί είναι άλλα τα προβλήματα, τα οποία μνημονεύσαμε ήδη εν μέρει. Άρα, το ερώτημα είναι, θα μπορούσαμε να πάμε σε διάλογο μόνο για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ στο Αιγαίο και την Αν. Μεσόγειο; Μακάρι. Βεβαίως υπάρχουν και δύο παράλληλοι δίαυλοι, οι οποίοι είναι αξιοποιήσιμοι, ο ένας είναι τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης: δεν μιλάμε για τις «γκρίζες ζώνες», δεν μιλάμε

για τον εναέριο χώρο, δεν μιλάμε για την αποστρατικοποίηση, αλλά μιλάμε για τα πεδία βολής, μιλάμε για τις δεσμεύσεις περιοχών για ασκήσεις, μιλάμε για τη συνύπαρξή μας στο NATO στο πλαίσιο της νέας δομής διοίκησης και της νέας δομής δυνάμεων, που έγινε κι αυτή επί των ημερών μας σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ας θυμηθούμε ότι άλλαξε η κατάσταση με το αεροναυτικό στρατηγείο της Σμύρνης να γίνεται χερσαίο και με την κατάργηση των CAOC's και του Εσκή Σελίρ και της Λάρισας, εξελίξεις σημαντικές για την απουσία νατοϊκού «καπέλου» στις στρατιωτικές προκλήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Συνεπώς έχουμε τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και τη στρατιωτική συνεργασία στο NATO. Ο άλλος εν τοις πράγμασι δίαυλος αφορά το Κυπριακό. Διότι, όλο αυτό το πεδίο δεν υπάρχει χωρίς το Κυπριακό και στο Κυπριακό αυτή τη στιγμή χρειαζόμαστε μια εθνική στρατηγική. Διότι διατυπώνεται μια καθαρή θέση, Τουρκική και Τουρκοκυπριακή, υπέρ της «λύσης» των «δύο κρατών». Βεβαίως επιμένει η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Ο.Η.Ε και η αμερικανική διοίκηση στη δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία, στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας και τις συμφωνίες υψηλού επιπέδου. Αλλά, υπάρχει πια ένα δεδομένο, το οποίο έχει μεταβληθεί, η στάση της άλλης πλευράς, και χρειάζεσαι μία στρατηγική στηριγμένη στη δημοκρατική βούληση των ελληνοκυπρίων. Διότι η λύση πρέπει να γίνει αποδεκτή, δημοκρατικά, με δημοψήφισμα. Χρειαζόμαστε λοιπόν, μια εθνική στρατηγική η οποία είναι πολύ απαιτητική γιατί είναι πολυπαραμετρική και επίσης, πρέπει να ξέρουμε ότι όταν ανάγεις στη Διεθνή Δικαιοσύνη και λες ότι τελικώς θα πάω στη Χάγη

(διότι η Τουρκία δεν είναι μέρος της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, δεν αναγνωρίζει τη δικαιοδοσία του ITLOS και γιατί έχει μεγαλύτερη παράδοση και μεγαλύτερο κύρος η Χάγη), θα αποδεχτείς και την απόφαση της Χάγης. Αν όμως έχεις τη βεβαιότητα ότι έχεις σε όλα δίκιο και θα δικαιωθείς σε όλα, αυτό δείχνει άγνοια της πραγματικής φύσης της διεθνούς δικαιοσύνης. Στο Διεθνές Δίκαιο έχουμε ένα εργαστήριο φιλοσοφίας του Δικαίου και στη Διεθνή Δικαιοσύνη έχουμε ένα εργαστήριο φιλοσοφίας της Δικαιοσύνης. Ο συσχετισμός των δυνάμεων, τα πραγματολογικά δεδομένα, οι συμβιβασμοί, οι διευθετήσεις παίζουν πάρα πολύ σημαντικό ρόλο. Είναι κάτι που ο θετικισμός, το κράτος δικαίου και οι εγγυήσεις του δεν το επιτρέπουν στο εσωτερικό δίκαιο ή στο Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά στο κλασικό Διεθνές Δίκαιο, στο Διεθνές Δίκαιο των υποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου, με την παλαιά έννοια, δηλαδή των κρατών και διεθνών οργανισμών, - γιατί τώρα στη θεωρία πια, μπορεί και τα άτομα να θεωρηθούν υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου ιδίως στο πεδίο της προστασίας των Δικαιωμάτων - έχεις πέρα από τις σχετικές περιστάσεις, το test of proportionality το οποίο βεβαίως είναι πάρα πολύ κοντά στην equite. Άρα χρειαζόμαστε μια εθνική στρατηγική αυτοσυνειδησία, όπως λέω. Βεβαίως θα περιμένουμε τώρα να αναλάβει ο Πρόεδρος Μπάιντεν, ευτυχώς όμως, επί Προέδρου Τράμπ απεδείχθη ότι υπάρχει ένα φιλελεύθερο «βαθύ» κράτος στην Αμερική. Ότι υπάρχει State Department και Κογκρέσο. Και στην ιστορία των κυρώσεων, είδαμε πως λειτουργούν τα πράγματα. Είδαμε ποια είναι τα όρια τα πολιτικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεγάλων

ευρωπαϊκών κρατών και πόσο διαφορετική είναι η αμερικανική αντίδραση, αλλά μην κάνουμε κανένα λάθος, δεν έχουν επιβληθεί κυρώσεις για την Ελλάδα, δεν έχουν επιβληθεί κυρώσεις για την Κύπρο, δεν έχουν επιβληθεί κυρώσεις για την τουρκική προκλητικότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Έχουν επιβληθεί κυρώσεις γιατί η Τουρκία προμηθεύτηκε ένα ρωσικό οπλικό σύστημα και της λένε, «άστο, θα σου δώσουμε εμείς, ένα δυτικό οπλικό σύστημα». Άρα η Τουρκία αυτές τις κυρώσεις υφίσταται ή μάλλον από αυτές τις κυρώσεις απειλείται. Τις κυρώσεις οι οποίες θα συνοψιστούν στο μεγάλο θέμα που θα αντιμετωπίσει ο Πρόεδρος Μπάιντεν τώρα: εάν θα ανασυγκροτήσει τη Δύση. Η Δύση είναι αποδεδειγμένη στρατηγικά. Αν ανασυγκροτήσει τη Δύση, το πρόβλημα της ευρωπαϊκής ασφάλειας θα ξαναγίνει ευρωατλαντικό, θα αποκατασταθεί το κύρος του NATO και η Τουρκία ως κράτος μέλος του NATO, ως ευρωασιατική χώρα, βεβαίως επικαλείται τον εξαιρετισμό της και λέει, «εγώ γεωγραφικά είμαι απέναντι σε όλα τα μέτωπα και θρησκευτικά πρέπει να έχω το νου μου στον μουσουλμανικό πληθυσμό», αλλά θα κληθεί να απαντήσει: είναι θεμελιωδώς δυτική ή όχι; Το «θεμελιωδώς δυτική» συνδέεται και με τους εξοπλισμούς. Από κει και πέρα, όταν έχεις κενό αμερικανικής και κενό ευρωπαϊκής παρουσίας στη Λιβύη, στη Συρία, στον Καύκασο, βεβαίως η Τουρκία σχετικά εύκολα μπορεί να λέει «θα καλύψω το κενό αυτό αναλαμβάνοντας κινδύνους». Μην ξεχνάμε ότι αυτή είναι η μεγάλη διαφορά.

Η μεγάλη διαφορά μεταξύ της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών έγκειται στην ανάληψη κινδύνου και μάλιστα θανατηφόρου κινδύνου και η ίδια είναι κατά βάθος και η διαφορά

μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Είναι η σχέση με τον θάνατο, η σχέση με την απειλή θανάτου. Από κει και πέρα, επειδή ο πατριωτισμός είναι μια κατοπιμένη έννοια, εμείς είμαστε όλοι πατριώτες, πρέπει να είμαστε πατριώτες ευφυείς και αποτελεσματικοί, πρέπει να υπερασπιζόμαστε την πατρίδα χωρίς να την εκθέτουμε σε κίνδυνο μείωσης των δικαιωμάτων της, χωρίς να την εκθέτουμε σε περιπέτειες περιπτώσεις. Πρέπει να είσαι συγκροτημένος, θαρραλέος, πατριώτης, αλλά δεν μπορείς να είσαι ανεύθυνος, δημοκόπος και λαϊκιστής.

Και αυτό, πρωτίτως το ξέρετε εσείς οι Αξιωματικοί, οι ηγήτορες των Ενόπλων Δυνάμεων. Διότι τα λόγια είναι εύκολα αλλά υπάρχει η πράξη και στην πράξη ο καθένας πρέπει ξέρει τι έχει, τι δεν έχει, ποιος είναι ο συσχετισμός των δυνάμεων με μια θεμελιώδη επισήμανση: Στη σύγχρονη εποχή τα επίπεδα, τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό ταυτίζονται. Η οποιαδήποτε ενέργεια, οποιουδήποτε υπαξιωματικού, επικεφαλής φρουράς μικρού νησιού στο Αιγαίο, είναι ζήτημα που αφορά την Κυβέρνηση, τον Πρωθυπουργό, την Εξωτερική Πολιτική. Δεν μπορείς να πεις ότι η Κυβέρνηση ασκεί τη διοίκηση των Ενόπλων Δυνάμεων, επιχειρησιακός Διοικητής είναι ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ και από κει και πέρα υπάρχουν τα επίπεδα διοίκησης και έχεις κανόνες εμπλοκής και λειτουργείς με αυτούς. Δεν υπάρχει στην πράξη αυτό. Λειτουργεί μια ευθεία γραμμή, ανά πάσα στιγμή και για το παραμικρό ζήτημα. Διότι όλα συμβαίνουν σε πραγματικό χρόνο, όλα δημοσιοποιούνται, όλα πολλαπλασιάζονται και όλα μπορούν να αποκτήσουν διαστάσεις που δεν τις θέλεις. Ως εκ τούτου, υπάρχει μια υποχρέωση «στρατιωτικής λογικής» της πολιτικής ηγεσίας και μια υποχρέωση «πολιτι-

κής λογικής» της στρατιωτικής ηγεσίας για να μπορείς να έχεις κοινό κώδικα και κοινή, άμεση, γρήγορη και αποτελεσματική αντιμετώπιση όλων των προκλήσεων.

Η έννοια του ιστορικού αρχιπελάγους κατά τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου. Η προσπάθεια ανατροπής της από τη σημερινή Τουρκία

4

Γρηγόρης Ι. Τσάλτας

Ομότιμος Καθηγητής
Διεθνούς Δικαίου
και πρώην Πρύτανης
Παντείου Πανεπιστημίου,
πρώην υπηρεσιακός
Υπουργός Περιβάλλοντος,
Ενέργειας και Κλιματικής
Αλλαγής

Η αναβίωση του θεσμού των Τετραδίων Διεθνούς Δικαίου με πρωτοβουλία του Ομότιμου Καθηγητή Στ. Περράκη έχει προοπτικές ανάδειξής του σε ύψιστο ερευνητικό μηχανισμό ανάπτυξης και διάδοσης των αρχών και κανόνων του διεθνούς δικαίου από τη διεθνολογική κοινότητα της χώρας μας και όχι μόνο. Φιλοδοξούμε σε σύντομο χρονικό διάστημα να αποτελέσει παράλληλα και το κατεξοχήν εκείνο επιστημονικό βήμα προβολής νέων ιδεών και από νέους διεθνολόγους, διδάκτορες και υποψήφιους διδάκτορες, ώστε να ενθαρρυνθεί και ενισχυθεί ο τομέας και ο ρόλος της έρευνας στο αντικείμενο αυτό. Θερμά συγχαρητήρια σε όλους.

Είναι γεγονός ότι η Τρίτη Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας¹ στηρίχτηκε αφενός στην επαναδιαπραγμάτευση του συμβατικού δικαίου που είχε παραχθεί κατά την Πρώτη Συνδιάσκεψη στη Γενεύη το 1958 στη βάση κυρίως του ισχύοντος εθιμικού δικαίου και αφετέρου στην ανάγκη για άμεση ανάπτυξη και εξέλιξη νέων κανόνων που αφορούσαν σε ρυθμίσεις που δεν είχαν προβλεφθεί στο παρελθόν. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση κυρίαρχο ρόλο στη διαπραγμάτευση έπαιξε εκτός των άλλων και η πίεση που ασκήθηκε από τα λεγόμενα νησιωτικά κράτη, με τη σύμπραξη και στήριξη του συνόλου των αναπτυσσόμενων κρατών, για υιοθέτηση του νέου ευνοϊκού γι' αυτά καθεστώτος περί αρχιπελαγικών κρατών. Τόσο κατά την προπαρασκευαστική περίοδο της UNCLOS III που αφορούσε στις τρίχρονες εργασί-

1. United Nations Conference on the Law of the Sea, βλ. UNCLOS III, (1973-1982).

Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

ες της γνωστής Seabed Committee (1970-1973)², όσο και κατά τις εννιάχρονης εργασίες της, η αντιπαράθεση που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στα συμμετέχοντα στη συνδιάσκεψη κράτη θα αφορά ουσιαστικά σε δύο κύρια σημεία του υπό υιοθέτηση νέου καθεστώτος. Το πρώτο από αυτά εντοπίζει τις διαφορές ανάμεσα στα αμιγώς νησιωτικά κράτη και εκείνα που διαθέτουν και ηπειρωτικό κορμό ή αλλιώς και παράκτια αρχιπελαγικά κράτη. Τα πρώτα από τα κράτη αυτά (37 πλέον στο σύνολό τους³) ήθελαν με κάθε θυσία να υιοθετηθεί ένα άκρως ευνοϊκό γι' αυτά καθεστώς στη βάση της εξασφάλισης προστασίας των όποιων ειδικών προνομίων θεωρούσαν ότι έπρεπε να εξασφαλίσουν, ενώ, παράλληλα διεκδικούσαν τεράστιες θαλάσσιες εκτάσεις με τη μορφή κυρίως της διευρυμένης ΑΟΖ, αφού τα περισσότερα από αυτά βρίσκονται σε ανοιχτούς ωκεανούς χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα γειτνίασης, άρα και οριοθέτησης.

Η δεύτερη περίπτωση, εκείνη των παράκτιων αρχιπελαγικών κρατών, ήταν ιδιαίτερη. Και τούτο γιατί διαθέτοντας και ηπειρωτικό κορμό, τα κράτη αυτά θα μπορούσαν να αρκестούν στις προβλέψεις/ρυθμίσεις του διεθνούς εθιμικού και συμβατικού καθεστώτος περί νησιωτικών εδαφών που άλλωστε εξασφάλιζε πλήρη δικαιώματα στα ιδιαίτερα διαμορφωμένα γεωγραφι-

κώς και γεωμορφολογικώς παράκτια αυτά κράτη. Υπέρμαχος της θεωρίας αυτής ήταν και η Ελλάδα που προσπάθησε να εκμεταλλευτεί το νέο περί αρχιπελαγικών κρατών καθεστώς, με αντίπαλό της ασφαλώς την Τουρκία, η οποία έβλεπε το Αρχιπέλαγος του Αιγαίου σε αντίθετη περίπτωση να μετατρέπεται σε λίμνη ελληνική.

Τελικώς, το άρθρο 46 παρ. α. της σύμβασης του Μοντέγκο Μπαίου υιοθετεί το καθεστώς των αρχιπελαγικών κρατών μόνον για τα αμιγώς αρχιπελαγικά κράτη και όχι και για τα παράκτια αρχιπελαγικά κράτη. Τα τελευταία αυτά μπορούν όμως να κάνουν χρήση του όρου αρχιπέλαγος για τον προσδιορισμό/χαρακτηρισμό της ιδιαίτερης, παράλληλης με την ηπειρωτική, νησιωτικής τους φύσης⁴, όπως αυτός αναφέρεται ειδικότερα στο ίδιο άρθρο παρ. β. που ακολουθεί. Έτσι, «*Αρχιπέλαγος είναι σύνολο νησιών, συμπεριλαμβανομένων και τμημάτων νησιών, τα παρακείμενα ύδατα και τα λοιπά φυσικά στοιχεία, τα οποία είναι τόσο στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους ώστε να αποτελούν ουσιαστικά μια αδιαίρετη γεωγραφική, οικονομική και πολιτική ενότητα, ή τα οποία θεωρούνται ιστορικά ως μια ενότητα*». Για την τελευταία αυτή αναφορά, στην ιστορική ενότητα, υπήρξε σκληρή διαπραγμάτευση αφενός ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις με επικεφαλής για την περίπτωση το Ηνωμένο Βασίλειο της

2. Γνωστής και ως «*Επιτροπής του Βυθού των Θαλασσών και των Ωκεανών και των φυσικών τους πόρων έξω από τα όρια της Εθνικής Δικαιοδοσίας*».

3. ...από τα 193 ανεξάρτητα κράτη μέλη στον ΟΗΕ. Η μεγάλη τους πλειοψηφία βρίσκεται στον ειρηνικό ωκεανό, ενώ τα περισσότερα από αυτά ανεξαρτητοποιήθηκαν κατά τη δεκαετία του 60 και του 70. Στη συνδιάσκεψη της Γενεύης (1958) συμμετείχαν μόνον 5 αρχιπελαγικά κράτη, με μικρή δύναμη επιρροής ανάμεσα στα 86 συνολικά συμμετέχοντα κράτη, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ήταν οι μεγάλες δυνάμεις και τα κράτη του αναπτυσσόμενου κόσμου υπό την καθοδήγηση και επιρροή των πρώτων.

4. Σύμφωνα με τον αντιπρόσωπο της Ινδίας, Μ. Fraser, «*οι έννοιες του αρχιπελάγους και του αρχιπελαγικού κράτους είναι απόλυτα και στενά συνδεδεμένες*». Βλ. UNCLOS III, deuxième session Caracas, 20/6 - 29/8 1974, doc. Officiels, Deuxième Commission, vol. II, p. 294.

Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας⁵ που ασφαλώς στηρίχτηκε και από την Τουρκία και αφετέρου σε μια πλειάδα νησιωτικών κρατών που έβλεπαν την πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους και μέσα από την *ιστορική καταβολή της έννοιας του αρχιπελάγους* και όχι μόνον από τα όποια γεωγραφικά, οικονομικά και πολιτικά στοιχεία που ενδεχομένως θα μπορούσαν να δημιουργήσουν και πρόβλημα⁶. Η δεύτερη αυτή σημαντική ομάδα νησιωτικών κρατών που διαμορφώθηκε ήδη από την εποχή των εργασιών της Seabed Committee, διευρύνθηκε κατά τις εργασίες της UNCLOS III. Επικεφαλής της εν λόγω ομάδας τέθηκαν τα κράτη: *Ινδονήσια, Φιλιππίνες, τα Νησιά Φίτζι και ο Μαυρίκιος*⁷, ενώ στηρίχτηκε και από την *Ελλάδα*⁸.

Βασική επιδίωξη της πρώτης ομάδας των αναπτυγμένων κυρίως κρατών, με επικεφαλής τις μεγάλες δυνάμεις, ήταν πρωτίστως η ανάδειξη της γεωγραφικής σχέσης ανάμεσα σε ξηρά και θάλασσα, ώστε να υποβαθμιστεί ο ρόλος των αρχιπελαγικών κρατών σε επίπεδο πλήρους ανάπτυξης των θαλασσιών ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας. Ενώ, θα εξασφαλιζόταν η αναγνώριση και διατήρηση ιστορικών τίτλων για τα κράτη αυτά και κυρίως τις μεγάλες

αλιευτικές δυνάμεις στα θαλάσσια ύδατα ανάμεσα στα νησιωτικά εδάφη.⁹

Η δεύτερη ομάδα των νησιωτικών κρατών, με τη σθεναρή στήριξη όλων των αναπτυσσόμενων, επιδίωξε την ανάδειξη της λειτουργικής/οργανικής μορφής του αρχιπελάγους με ταυτόχρονη αναγνώριση της ιστορικής καταβολής των εν λόγω εδαφών. Στόχος ήταν η πιστοποίηση/κατοχύρωση του αδιαίρετου και η εξασφάλιση της συνοχής όλων των νησιωτικών εδαφών που αποτελούν το όποιο ιδιαίτερο αυτό σχετικό σύμπλεγμα και ανταποκρίνονται στην έννοια του αρχιπελάγους. Έννοια που αφορά στα όλως διακριτά αυτά νησιωτικά συμπλέγματα τα οποία χωροταξικά συμπεριλαμβάνουν νερά, εδάφη και απέναντι ηπειρωτικές ακτές με δεσμούς πολιτικούς και οικονομικούς και διακρίνεται από τις άλλες απλές νησιωτικές συστάδες καθώς και τα μεμονωμένα νησιά. Τα διακριτά αυτά νησιωτικά συμπλέγματα με τη μορφή του αρχιπελάγους θα μπορούσαν να λάβουν τον χαρακτηρισμό αυτό και μόνον από την αναγνώρισή τους ότι ιστορικά αποτελούν ένα ενιαίο νησιωτικό σύνολο. Αυτό πιστοποιεί επίσης και το διαζευκτικό που εισήχθη και ακολουθεί την έννοια του προσδιορισμού των βασικών στοι-

5. Βλ. αναλυτικότερα τη δήλωση του βρετανού αντιπροσώπου M. Dudgeon (UNCLOS III, deuxième session Caracas, 20/6 - 29/8 1974, doc. Officiels, Deuxième Commission, vol. II, p. 292).

6. Ιδιαίτερα για τα πολύ απομονωμένα νησιά από τον κύριο νησιωτικό κορμό.

7. Τα ίδια αυτά κράτη είχαν τεθεί επικεφαλής αντίστοιχης κίνησης κατά τη διάρκεια των εργασιών της Seabed Committee, όπου και κατέθεσαν σχετικό σχέδιο άρθρων (βλ. A/9021 et Corr. 1 - 3, vol. III, Sect. 2). Το ίδιο πάντα σχέδιο άρθρων κατατέθηκε στη συνέχεια και στη Δεύτερη Επιτροπή της UNCLOS III (βλ. Doc. UN., A/CONF.62/C.2/L.49. 9 August 1974).

8. Αναλυτικότερα οι ελληνικές θέσεις όπως αυτές κατατέθηκαν για το καθεστώς των αρχιπελαγικών κρατών και τον προσδιορισμό του αρχιπελάγους βλ. και το ιστορικό έγγραφο: *The Greek Position on certain aspects of the Law of the Sea, Delegation of Greece to the III U.N. Conference on the Law of the Sea, 2 - Archipelagos*, p. 22. Caracas, 1974.

9. Βλ. αναλυτικότερα και Τσάλτας Γρ. και Κλάδη Ευσταθοπούλου Μ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών*, τόμος πρώτος, σελ. 402 και 403, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003.

χείων του αρχιπελάγους, ενισχύοντας την έννοια της ιστορικότητας, ως της πλέον σημαντικής για την περίπτωση. Είναι γεγονός επίσης ότι όσον αφορά στο Αρχιπέλαγος του Αιγαίου αυτό πληροί όλες τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 46 παρ. β. Άλλωστε η χρήση και μόνον του όρου *αρχιπέλαγος* από τη Σύμβαση στηρίζεται απόλυτα στο Αιγαίο το οποίο και ανά τους αιώνες (από τον 13^ο) φέρει αποκλειστικά τον τίτλο του αρχιπελάγους έχοντας τον ταυτίσει κατ' αποκλειστικότητα με τη θάλασσα αυτή περιοχή της νότιο-ανατολικής Μεσογείου. Τιμητικός χαρακτηρισμός (par excellence) από τους Βενετούς και στη συνέχεια αποτύπωση από πληθώρα ξένων γεωγράφων, χαρτογράφων και σχετικών ερευνητών (Γάλλων, Ολλανδών, Ενετών, Βρεττανών)¹⁰ σε έγγραφα και κυρίως χάρτες ως *Egéo archipelago*, ή και *mare aegaeum archipelago*. Έτσι, πιστοποιείται και ιστορικά το αδιαίρετο των πολυπληθών νησιωτικών εδαφών που φέρονται ως άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους, τόσο γεωγραφικώς όσο και γεωμορφολογικώς και σε σχέση με τις απέναντι ηπειρωτικές ακτές, αντλώντας από την αρχαιότητα την ιδιαιτερότητά τους αυτή.

Στις 26 Φεβρουαρίου 2021 ο πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν σε δημόσια ομιλία του και στη βάση των γνωστών του πλέον θέσεων για το Αιγαίο, πρότεινε τη μετονομασία του αρχιπελάγους σε *«θάλασσα των νησιών»*. Στόχος του, η πλήρης απάλειψη της ιστορικής καταβολής και του ονόματος της θαλάσσιας αυτής περιοχής, ώστε να εξαλειφθεί και το παραμικρό εμπόδιο στη βάση του άρθρου 46 παρ. β. για

εντοπισμό και ανάδειξη της ελληνικότητας της θαλάσσιας αυτής περιοχής ως ενιαίου και αδιαίρετου γεωγραφικού χώρου. Και τούτο στη βάση της αναγνωρισμένης άσκησης από την Ελλάδα εθνικής κυριαρχίας επί των νησιωτικών της εδαφών και την εξασφάλιση γι' αυτά των όποιων κυριαρχικών δικαιωμάτων απορρέουν από την εφαρμογή των ισχυόντων κανόνων του δικαίου της θάλασσας. Σκοπός, η «ουδετεροποίηση» της περιοχής ώστε να διεκδικηθεί στη συνέχεια το μοίρασμα της ανάμεσα στις εκατέρωθεν ηπειρωτικές ακτές των δύο κρατών. Εκεί αποβλέπει άλλωστε και η περιβόητη όσο και παντελώς αυθαίρετη θεωρία περί γαλάζιας πατρίδας. Συμπερασματικά, η Ελλάδα οφείλει να προβάλλει διαρκώς την έννοια του αρχιπελάγους για τη θάλασσα περιοχή του Αιγαίου, όπως αυτή πρωτίστως έχει *ιστορικά* κατοχυρωθεί ως τέτοια, από τη Σαμοθράκη μέχρι το Καστελόριζο και τη Γαύδο, αποβλέποντας ταυτόχρονα στην ανάδειξη όλων των επιπλέον συστατικών του στοιχείων, γεωγραφικών, οικονομικών και ασφαλώς πολιτικών.

10. Βλ. για παράδειγμα χάρτες που τυπώθηκαν από τους: Chistoforo Buondelmonti 1420, Benedetto Bordone 1531, Tomaso Porcacchi da Castiglioni 1590, Marco Boschini 1657, Giacomo da Rossi, 1685.

Το Διεθνές Δίκαιο στην υπηρεσία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

5

Χαριτίνη Δίπλα

Ομότιμος
Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου
Αθηνών

Ύστερα από αρκετά χρόνια, τα Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής επανεμφανίζονται με πλουσιότερο περιεχόμενο, αφού προστέθηκε η Διεθνής Πολιτική, και με αλλαγμένη ηλεκτρονική μορφή. Εμπλουτίζεται έτσι τόσο η προοπτική από την οποία θα φωτίζονται τα διεθνή γεγονότα, όσο και η ταυτόχρονη παρακολούθησή τους που εξασφαλίζεται από την ταχύτητα που εγγυάται το διαδίκτυο.

Η καταλληλότητα της στιγμής δεν θα μπορούσε να είναι καλλίτερη. Μέσα από μια παγκόσμια πανδημία και μια οικονομική δυσπραγία, η οποία πλήττει όλα τα Κράτη του Πλανήτη, η Ελλάδα βαδίζει -και οφείλει να συνεχίσει να το κάνει με ακόμη μεγαλύτερη ταχύτητα- προς μια νέα πραγματικότητα. Η προκλητικότητα της Τουρκίας η οποία διαρκώς αναμοχλεύει παλιές και νέες διεκδικήσεις στην ανατολική Μεσόγειο και η παρουσία της στις θαλάσσιες περιοχές τις οποίες διεκδικούν η Ελλάδα και η Κύπρος, το καλοκαίρι του 2020, καθώς και η προκλητική σύναψη με την Λιβύη του παράνομου τουρκο-λυβικού Μνημονίου Κατανόησης τον Νοέμβριο 2019, έδωσαν ένα πραγματικό λάκτισμα στην ελληνική εξωτερική πολιτική: χρειάστηκε να ληφθούν γενναίες αποφάσεις που όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις είχαν παραλείψει να πάρουν επί σειρά ετών, να κτιστούν συμμαχίες και να ενδυναμωθεί η επί πολλά έτη αναμενόμενη παρουσία της χώρας μας στην περιοχή των Βαλκανίων και στον θαλάσσιο χώρο που την περιβάλλει. Είχε προηγηθεί η Συμφωνία των Πρεσπών, η οποία, αν και παρουσιάζει ορισμένα μελανά σημεία και δυσκολίες ως προς την εφαρμογή της, έθεσε πάντως ένα τέλος στην επίσης επί έτη δηλητηριώδη διαφορά με την Βόρεια Μακε-

δονία. Η σύναψη της Συνθήκης υποστηρίχθηκε και χαιρετίστηκε διεθνώς τόσο από την ΕΕ, όσο και από τα Ηνωμένα Έθνη ως ένα επιτυχημένο δείγμα ειρηνικής επίλυσης των διαφορών ανάμεσα στα Κράτη.

Στον θαλάσσιο χώρο, η συμφωνία της χώρας μας με την Ιταλία για την οριοθέτηση των αντιστοίχων θαλασσιών ζωνών τους έθεσε επίσης τέρμα σε μια διαρκή εκκρεμότητα ανάμεσα στα δυο Κράτη. Η Ελλάδα πέτυχε να εναρμονιστεί το όριο της ΑΟΖ της αφότου αυτή κηρυχθεί, με αυτό της υφαλοκρηπίδας με βάση την παλαιότερη συμφωνία του 1977. Με κοινή επίσημη γνωστοποίηση προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή έγινε αποδεκτό ότι, όταν η Ελλάδα θα προεξέτεινε την αιγιαλίτιδα ζώνη της στην περιοχή στα 12 ν.μ., θα συνεχίσουν οι Ιταλοί αλιείς να ψαρεύουν εξαιρετικώς σε ύδατα στα οποία διεκδικούσαν ορισμένα «ιστορικά» δικαιώματα και τα οποία μετά την επέκταση θα υπόκεινται πλέον στο καθεστώς ελληνικής εθνικής κυριαρχίας (στις περιοχές μεταξύ 6 και 12 ν.μ.). Πράγματι, η επέκταση αυτή πραγματοποιήθηκε στο Ιόνιο μέχρι και το ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου με τον Νόμο 4767/2021 (ΦΕΚ 9/Α/211-2021), αφού προηγουμένως είχαν κλειστεί 39 κολποι και όρμοι και χαραχθεί ευθείες γραμμές βάσης στην ίδια περιοχή με το Προεδρικό διάταγμα 107/27.12.2020 (ΦΕΚ 258, τεύχος Α΄ 2020).

Μια δεύτερη Συμφωνία υπεγράφη και τέθηκε επίσης σε ισχύ με την Αίγυπτο η οποία οριοθετεί μερικώς την περιοχή όπου επικαλύπτονται οι θαλάσσιες ζώνες μεταξύ των δυο Κρατών ανάμεσα στον 26° και τον 28° μεσημβρινό. Η οριοθέτηση που προκύπτει από την Συμφωνία αυτή παρεμβάλλεται στις περιοχές που είχαν παρανόμως οριοθετηθεί με βάση το τουρκο-λιβυκό

Μνημόνιο: σε αντίθεση με αυτό, το όριο της Συμφωνίας με την Αίγυπτο αναγνωρίζει τον τίτλο σε ΑΟΖ των ελληνικών νήσων και καθιερώνει μια οριστική γραμμή που χαράσσεται μεταξύ σημείων αφενός επί των ελληνικών νησιών, της Ρόδου (μερικώς εκτός οριοθέτησης), της Καρπάθου, της Κάσου και της Κρήτης (επίσης μερικώς εκτός οριοθέτησης) και της Αιγυπτιακής ακτής. Δεν πρόκειται για μια μέση γραμμή και επιφυλάσσει στα ελληνικά νησιά ελαφρώς μειωμένη επήρεια. Το σημαντικό με την Συμφωνία αυτή είναι ότι εντάσσεται στην κατηγορία των συνθηκών εκείνων τις οποίες πρώτη η Κύπρος είχε ήδη συνομολογήσει στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ, με τις οποίες εγκαθιδρύεται ΑΟΖ και εκ μόνου του γεγονότος της σύναψης της Συμφωνίας, ενώ έπεται η μονομερής κήρυξη. Αντίθετα, από την Ελληνο-Ιταλική Συμφωνία, σύμφωνα με την οποία η ελληνική ΑΟΖ μένει να κηρυχθεί, στην περιοχή της Μεσογείου ανάμεσα στην Αίγυπτο και τα ελληνικά νησιά θεωρείται εκ της Συνθήκης ως υπάρχουσα. Η ελληνική πλευρά ευελπιστεί να συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις με την φιλική αυτή χώρα, ώστε να συμπληρωθεί η οριοθέτηση και ανατολικά του 28° μεσημβρινού με την Αίγυπτο, καθώς και νοτιοδυτικά της Κρήτης.

Τέλος, με την Αλβανία, μετά την ακυρωθείσα από το αλβανικό Συνταγματικό Δικαστήριο Συμφωνία του 1992, η οποία δεν επικυρώθηκε ποτέ, άρχισαν και συνεχίζονται διαπραγματεύσεις για την κατάρτιση συνυποσχετικού, με το οποίο ελπίζεται ότι θα αχθεί η διαφορά για την οριοθέτηση ανάμεσα στα δυο Κράτη στο ΔΔΧ.

Σε όλες τις παραπάνω επιλογές, το Διεθνές Δίκαιο τέθηκε στην υπηρεσία την ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι σχέσεις μεταξύ των δυο μπορούν να υπογραμμιστούν και να αναλυθούν στα Νέα Τετράδια. Αυτά εύχομαι να αποτελέσουν μια επιστημονική πλατφόρμα η οποία θα φιλοξενεί όλες τις γνώμες καταρτισμένων και λογικών επιστημόνων και από τις δύο πειθαρχίες. Όλων οι γνώμες δεν μπορεί να συμφωνούν, χρειάζεται όμως να είμαστε σύμφωνοι σε ορισμένες κοινές πεποιθήσεις: α) Ότι τις δύσκολες στιγμές τις οποίες διάγει η χώρα, δεν μπορεί να δυναμιτίζονται οι προσπάθειες που καταβάλλονται, από οποία πολιτική κατεύθυνση και αν προέρχονται αυτές. β) Ότι επιβάλλεται να μην ακυρώνουμε εμείς ο ίδιοι την αξία των συνθηκών μέσα στις οποίες πρέπει να κινηθούμε, ιδίως όταν αυτές είναι ευνοϊκές για τις θέσεις μας. Π.χ. δεν μπορεί να δηλώνεται ότι οι διερευνητικές επαφές με την Τουρκία δεν διεξάγονται μέσα σε κατάλληλο νομικό πλαίσιο, γιατί η γείτωνα δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στην Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας. Όσοι έχουν έστω και μια βασική γνώση της φύσης και της δημιουργίας του διεθνούς δικαίου, γνωρίζουν τον εθιμικό χαρακτήρα των διατάξεων του δικαίου της θάλασσας, ειδικότερα αυτών που εφαρμόζονται στις διαφορές ανάμεσα στα δυο Κράτη. Αυτό συνάγεται τόσο από την πρακτική των Κρατών, όσο και από τη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων και σημαίνει ότι οι διατάξεις της Σύμβασης του 1982 δεσμεύουν την Τουρκία ως εθιμικό δίκαιο έστω και αυτή δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση.

Τα Τετράδια Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής οφείλουν, επομένως, να είναι ένα ανοικτό forum το οποίο να έχει ως στόχο να ενημερώνει την κοινή γνώμη για το πραγματικό περιεχόμενο των κανόνων του διεθνούς δικαίου (που χρήζουν, βέβαια, πολλές

φορές ερμηνείας), και να μην ακολουθήσει τάσεις ορισμένων πολιτικών, επιστημόνων και δημοσιογράφων, που μπορεί εξ άλλου να προέρχονται από διαφορετικούς πολιτικούς ορίζοντες, να καίδευουν τα αυτιά του ελληνικού λαού, επικαλούμενες τον μύθο ότι σε όλα τα θέματα έχουμε δίκιο. Οι μαξιμαλισμοί, όταν δεν είναι πολύ σοβαρά και επιστημονικά θεμελιωμένοι, έχουν ως αποτέλεσμα να ακυρώνουν και τα θετικά σημεία στα οποία προφανώς η Ελλάδα έχει το διεθνές δίκαιο με το μέρος της. Π.χ. στα θέματα της οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι, ενώ είναι απολύτως αληθές ότι τα νησιά έχουν πλήρη νομικό τίτλο σε ΥΦ/ΑΟΖ σύμφωνα με το άρθρο 121 παρ. 2 της Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας, αυτό ισχύει σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει επικάλυψη των ζωνών τους με ζώνες άλλων Κρατών, ηπειρωτικών ή νησιωτικών. Εάν υπάρχει επικάλυψη, τότε η περιοχή χρήζει οριοθέτησης, για την οποία εφαρμόζονται, σύμφωνα με το άρθρα 74 και 83 της Σύμβασης και του εθιμικού δικαίου για την ΑΟΖ και την Υφαλοκρηπίδα αντιστοίχως, οι αρχές της ευθυδικίας, ώστε να επιτευχθεί ένα δίκαιο αποτέλεσμα και για τους δυο ενδιαφερομένους. Η μακρά νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου των Ηνωμένων Εθνών (ΔΔΧ), του Δικαστηρίου Δικαίου της θάλασσας και των διαφόρων διαιτητικών δικαστηρίων έχει καταδείξει ότι η ερμηνεία των παραπάνω άρθρων μπορεί να καταλήξει στο ότι τα νησιά είναι δυνατόν, ανάλογα με τις περιστάσεις κάθε υπόθεσης, να λάβουν πλήρη, περιορισμένη ή και μηδενική επήρεια για την χάραξη της γραμμής της οριοθέτησης.

Αυτή η εξήγηση οφείλει να δοθεί σε όλους τους πολίτες, οι οποίοι επιθυμούν να είναι σωστά και εντίμως ενη-

μερωμένοι. Διαφορετικά, όταν ο λαός είναι (λανθασμένα) πεπεισμένος ότι το διεθνές δίκαιο επιβάλλει, κατά την οριοθέτηση, να δοθεί πλήρης επήρεια σε όλα τα νησιά μας στο Αιγαίο Πέλαγος, στο Ιόνιο και στην Μεσόγειο, από την Κρήτη έως το Καστελόριζο, θα πιστεύει ότι όποιος τολμήσει να πει ή να αποδεχτεί το αντίθετο, είναι προδότης ή μειοδότης. Με τέτοιες λογικές, που έχουν δυστυχώς ήδη κάνει την (επαν-) εμφάνισή τους στον δημόσιο πολιτικό διάλογο, δεν μπορεί να βαδίσει και να επιβάλει την παρουσία της στο διεθνή στίβο η χώρα μας τον 21^ο αιώνα. Αλλοίμονο, ξεχνούμε ότι ο ελληνικός λαός είναι συχνά ωριμότερος από τους πολιτικούς μας (και όχι μόνον), όταν αυτοί υποβαθμίζουν την νοημοσύνη του θωπεύοντας τον με χονδροειδείς ανακρίβειες και νομικώς λανθασμένα επιχειρήματα. Εξ άλλου ορισμένες λογικές παραχωρήσεις επιβάλλονται, ώστε να επιτευχθεί μια συμφωνία με κάποιο άλλο Κράτος το οποίο επιθυμεί και αυτό να ασκήσει στο ακέραιο τα δικά του δικαιώματα και συμφέροντα. Η σύναψη των παραπάνω συνθηκών στη βάση του διεθνούς δικαίου καταδεικνύει ότι οι διαφορές επιλύονται, όταν και οι δυο ενδιαφερόμενοι είναι διατεθειμένοι να κάνουν πίσω, ώστε να μπορέσουν να πλησιάσουν οι αντιτιθέμενες απόψεις τους. Άποψη της γράφουσας είναι ότι είμαστε καλλίτερα τώρα, έχοντας συνάψει συμφωνίες οριοθέτησης σχετικά με νέες ζώνες (ΑΟΖ) με την πρόθεση να τις επεκτείνουμε στο μέλλον και στη συνέχεια έχοντας διευρύνει την αιγιαλίτιδα ζώνη μας σε μια από τις θάλασσες οι οποίες περιβρέχουν τις ελληνικές ακτές, χωρίς να έχουμε απεμπολήσει στο ελάχιστο το δικαίωμα, να το πράξουμε και για τις άλλες. Τέλος, ας ελπίσουμε ότι με την έλευση των νέων Τετραδίων, θα καταβλη-

θεί επίσης προσπάθεια να φωτιστούν όλες οι πλευρές του διεθνούς δικαίου και της πολιτικής. Θα αποφευχθεί με τον τρόπο αυτό μια στάση συνεχούς ενδοσκόπησης, θα φωτιστεί το ενδιαφέρον της χώρας μας προς τα έξω και θα τονιστεί η παρουσία της τόσο μέσα στο περιφερειακό, όσο και το παγκόσμιο περιβάλλον.

Η ερμηνεία και η εφαρμογή του διεθνούς δικαίου της θάλασσας από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στοιχεία ακτιβισμού του ως οιονεί διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου

6

Θεόδωρος Κατσούφρος

Ερευνητής του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet και πρώην στέλεχος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εκκινώ την εισήγησή μου με τη σκιαγράφηση ορισμένων βασικών σημείων αυτού που αποκαλώ *ενωσιακό νομικό οπλοστάσιο* στο οποίο στηρίζω τη συλλογιστική μου. Διευκρινίζω ευθύς εξαρχής ότι το στοιχείο εκείνο που χαρακτηρίζει το δίκαιο της Ένωσης, κατά την παρούσα φάση εξελίξεώς του, είναι η *απόλυτη αυτονομία* και η *υπεροχή* του έναντι των εννόμων τάξεων των κρατών μελών, αφενός, και η *περιστασιακή* ή *συγκυριακή αυτονομία* του έναντι του διεθνούς δικαίου, αφετέρου.

1. Το νομικό αυτό οπλοστάσιο απαρτίζουν ορισμένα άρθρα των Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και για την λειτουργία της (ΣΛΕΕ) και κυρίως η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής Δικαστήριο, χωρίς να ακριβολογώ, εφόσον το ΔΕΕ περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και τα ειδικευμένα δικαστήρια κατά το άρθρο 19 ΣΕΕ).

1α - Όσον αφορά την ίδια την Ένωση

1) Κατά το άρθρο 3§5 της ΣΕΕ, στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, η Ένωση συμβάλλει «στην *αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών*».

Αποφαινόμενο, επί αιτήσεως αναιρέσεως εκ μέρους του Συμβουλίου κατά μιας απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ στο πλαίσιο της υπόθεσης της Δυτικής Σαχάρας (υπόθεση T-512/12), με αντικείμενο την εδαφική εφαρμογή της συμφωνίας συνδέσε-

Συμβολές στη θεωρία και στη διεθνή πρακτική

ως Ένωσης-Μαρόκου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει την «εθιμική αρχή της αυτοδιαθέσεως», η οποία συγκαταλέγεται μεταξύ των σκοπών του ΟΗΕ βάσει του άρθρου 1 του Χάρτη του και «η οποία εφαρμόζεται σε όλα τα μη αυτόνομα εδάφη και σε όλους τους λαούς που δεν έχουν αποκτήσει ακόμη την ανεξαρτησία τους» (απόφαση της 21^{ης} Δεκεμβρίου 2016 στην υπόθεση C-104/16 P, σκέψη 88). Εκτιμώντας ότι η ίδια αρχή ισχύει και στις σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και του Μαρόκου (σκέψη 89 της απόφασης), το Δικαστήριο άγεται στο συμπέρασμα ότι η Δυτική Σαχάρα δεν περιλαμβάνεται στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας συνδέσεως (σκέψη 92 της απόφασης).

Εξάλλου, με την απόφαση της 27^{ης} Φεβρουαρίου 2018 στην προδικαστική υπόθεση C-266/16 σχετικά, εκτός των άλλων, με το κύρος της συμφωνίας συμπράξεως μεταξύ της Ένωσης και του Μαρόκου, το Δικαστήριο, αναφερόμενο στο άρθρο 1 του Χάρτη του ΟΗΕ, αλλά και στη Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας (εφεξής: η Σύμβαση), επισημαίνει ότι «η Ένωση υποχρεούται να ασκεί τις αρμοδιότητές της τηρώντας το διεθνές δίκαιο, περιλαμβανομένων όχι μόνον των κανόνων και των αρχών του γενικού και εθιμικού διεθνούς δικαίου, αλλά και των διατάξεων των διεθνών συμβάσεων που τη δεσμεύουν (σκέψη 47). Προκειμένου δε να ερμηνεύσει τους όρους «έδαφος του Μαρόκου» και «ύδατα υπό μαροκινή δικαιοδοσία» της συμφωνίας, ανατρέχει στη Σύμβαση (σκέψη 58 της Απόφασης), αποσαφηνίζοντας ότι «η υπαγωγή του εδάφους της Δυτικής Σαχάρας στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας συνδέσεως θα προσέκρουε ...στην αρχή της αυτοδιαθέσεως» (σκέψη 63 της απόφασης). Κατά το σκεπτικό

του Δικαστηρίου, η συμφωνία δεν είναι συνεπώς εφαρμοστέα στα «ύδατα που υπάγονται στην κυριαρχία ή στη δικαιοδοσία» του Μαρόκου (σκέψη 65 της Απόφασης), και τούτο υπό το φως της Σύμβασης (σκέψη 66 της απόφασης). Εφόσον δε το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας δεν αποτελεί μέρος του εδάφους του Μαρόκου, ούτε η αιγιαλίτιδα ζώνη της Δυτικής Σαχάρας εμπίπτει στη μαροκινή αλιευτική ζώνη (σκέψεις 69 και 79 ης απόφασης). Το Δικαστήριο σπεύδει μάλιστα να υπογραμμίσει ότι οι συναπτόμενες από την Ένωση με τρίτα κράτη συμφωνίες δεσμεύουν, εκτός από την ίδια, και τα τρίτα συμβαλλόμενα κράτη (σκέψη 49 της απόφασης), εννοώντας προφανώς ως τρίτο κράτος εν προκειμένω το Μαρόκο. Σε τελευταία ανάλυση, το Δικαστήριο δίδει τον ορισμό του εδάφους ενός τρίτου κράτους βάσει της Σύμβασης για τους σκοπούς της εφαρμογής της συμφωνίας της Ένωσης με το Μαρόκο. Αναλύοντας την απόφαση του Δικαστηρίου, ο Joris Larik σημειώνει ότι η αναφορά του στην αυστηρή τήρηση του διεθνούς δικαίου αναβαθμίζει τη διάταξη του άρθρου 3§5 ΣΕΕ σε συνταγματικό κανόνα, η παραβίαση του οποίου ισοδυναμεί με παράβαση του πρωτογενούς δικαίου: «A Line in the Sand: The 'Strict Observance' of International Law in the Western Sahara Case» (2 Μαρίου 2018, στην ιστοσελίδα <https://verfassungsblog.de>), ενώ ο Enzo Cannizzaro σχολιάζει εκτενώς την απόφαση στην υπόθεση C-104/16 P: «In defence of Front Polisario: The ECJ as a global *jus cogens* maker» (*Common Market Law Review*, 2018, τόμος 35, σ. 569-588).

2) Το άρθρο 21§1 της ΣΕΕ επαναλαμβάνει ότι η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή έχει ως γνώμονα και σχεδιάζεται με στόχο μεταξύ άλλων

Παρέμβαση στο Ετήσιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 19-21 Δεκεμβρίου 2019

«τον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του Διεθνούς Δικαίου».

Άρα, στις εξωτερικές σχέσεις της, η Ένωση δίδει έμφαση στον σεβασμό των αρχών του Χάρτη και στην τήρηση του διεθνούς δικαίου, επιβεβαιώνοντας έτσι τον ρόλο της ως Ένωσης Δικαίου.

Ιβ- Όσον αφορά τον ρόλο και την αποστολή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3) σύμφωνα με τη λακωνική διάταξη του άρθρου 19 ΣΕΕ, το Δικαστήριο «εξασφαλίζει την τήρηση του Δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών».

Προσέξτε τη διατύπωση: πρόκειται για την τήρηση του δικαίου εν τη ευρεία έννοια και όχι απλώς του δικαίου της Ένωσης.

Ιγ-Όσον αφορά τις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η Ένωση, βάσει του άρθρου 216§2 ΣΛΕΕ, οι συμφωνίες αυτές

«δεσμεύουν τόσο τα θεσμικά όργανά της όσο και τα κράτη μέλη της».

ΙΙ. Η Σύμβαση στην ενωσιακή έννομη τάξη και η σχετική νομολογία του Δικαστηρίου

Ως προς τη θέση της Σύμβασης στην έννομη τάξη της Ένωσης, διακρίνουμε δύο περιόδους, την προ και την μετά την επικύρωσή της (αποκαλούμενη επίσημη επιβεβαίωση) από την Ένωση. Η Ένωση κατέστη συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης την 1η Απριλίου 1998.

Στην πρώτη φάση, το Δικαστήριο επιδεικνύει δικαιοδοτικό ακτιβισμό, όπως π.χ. όταν, προκειμένου να ερμηνεύσει κοινοτικό κανονισμό και να αποφανθεί επί του κύρους του, εντάσσει τη Σύμβαση στην κατά το άρθρο 19 ΣΕΕ ευρεία έννοια του δικαίου.

Υπογραμμίζοντας ότι, σε θέματα διατηρήσεως των αλιευτικών πόρων, το κοινοτικό δίκαιο «πρέπει να ερμηνεύεται και το πεδίο εφαρμογής του να ορίζεται υπό το φως των συναφών κανόνων του διεθνούς δικαίου της θάλασσας» (απόφαση του Δικαστηρίου της 2^{ης} Νοεμβρίου 1992 στην υπόθεση C-286/90, Roulsten, σκέψεις 9 και 11), το Δικαστήριο αναφέρεται ευθέως σε συγκεκριμένες διατάξεις της Σύμβασης (σκέψεις 15 και 25 της απόφασης), «στον βαθμό που κωδικοποιούν καθιερωμένους μέσω διεθνούς εθίμου γενικούς κανόνες» (σκέψη 10 της απόφασης). Σε μεταγενέστερη απόφασή του, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει την ίδια συλλογιστική ως προς τον εθιμικό χαρακτήρα της Σύμβασης (απόφαση του Δικαστηρίου της 24^{ης} Νοεμβρίου 1993 στην υπόθεση C-405/92, Mondiet, σκέψη 13).

Εγκύπτοντας στη δεύτερη περίοδο, υπενθυμίζω ακροθιγώς ότι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση, η οποία αποτελεί πανθομολογουμένως την Βίβλο του συγκεκριμένου βραχίονα του διεθνούς δικαίου, είναι τόσο η ίδια η Ένωση όσο και το σύνολο των κρατών μελών της.

Η Σύμβαση ρυθμίζει πλήθος ζητημάτων, κάποια από τα οποία εμπίπτουν στη σφαίρα της αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης (π.χ. η διατήρηση των θαλάσσιων βιολογικών), άλλα στη συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών της (π.χ. η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος) και άλλα στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών (π.χ. η μονομερής καθιέρωση και η μονομερής, συμβατική ή δικαστική οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών τους).

Ως προς την αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών να οριοθετούν τις θαλάσσιες ζώνες τους βάσει του διεθνούς δικαίου, το Δικαστήριο βρέ-

θηκε αντιμέτωπο, στο πλαίσιο μιας υποθέσεως παραβάσεως (απόφαση της 9^{ης} Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-146/89, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου), με την ακόλουθη ασυνήθη κατάσταση: το 1987 το Ηνωμένο Βασίλειο χάραξε νέες γραμμές βάσεως κατά μήκος των ακτών του, άσκησε δηλαδή αρμοδιότητα ανήκουσα κατ' αρχήν στα κράτη μέλη σύμφωνα με το δίκαιο της θάλασσας. Σημειώτεον ότι η Ένωση είναι με τη σειρά της αποκλειστικά αρμόδια να ορίζει το εδαφικό πεδίο εφαρμογής των κανόνων της. Κατά την Επιτροπή λοιπόν, με την τροποποίηση των γραμμών βάσεώς του, το Ηνωμένο Βασίλειο μετατόπισε προς την ανοικτή θάλασσα αλιευτικά πεδία εντός των οποίων αλίευαν παραδοσιακά αλιείς άλλων κρατών μελών, οπότε θίγονταν δικαιώματα κατοχυρωμένα με τον ισχύοντα τότε κανονισμό περί κοινής αλιευτικής πολιτικής. Το Δικαστήριο, καταγράφοντας μεν το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες γραμμές βάσεως ήσαν νομότυπες από απόψεως διεθνούς δικαίου (σκέψη 18 της απόφασης), αποφάνθηκε, εκδίδοντας μια σολομώντειας εμπνεύσεως απόφαση, ότι η μετατόπιση αυτή των νέων γραμμών βάσεως δεν έθιγε απλώς προστατευόμενα αλιευτικά δικαιώματα, αλλά καταργούσε ουσιαστικά τις ζώνες εντός των οποίων ασκούνταν οι αλιευτικές δραστηριότητες των άλλων κοινοτικών αλιείων (σκέψη 30 της απόφασης), με αποτέλεσμα οι νέες γραμμές να δεσμεύουν μόνον το Ηνωμένο Βασίλειο (σκέψη 25 της απόφασης). Το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, για τους σκοπούς της εφαρμογής της κοινής αλιευτικής πολιτικής, ισχύουν οι προηγούμενες γραμμές βάσεως (σκέψεις 54 και 59 της απόφασης), και τούτο χωρίς να δημιουργούνται πρακτικές δυσχέρειες από την παράλληλη ισχύ

δύο μεθόδων υπολογισμού τους (σκέψη 58 της απόφασης). Με βάση τα ανωτέρω, διαπιστώνουμε ότι το παράκτιο κράτος μέλος, μολονότι αποκλειστικά αρμόδιο να οριοθετεί τις θαλάσσιες ζώνες του, οι οποίες αποτελούν αυτομάτως το εδαφικό πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, δεν μπορεί να αγνοεί ή να παραβιάζει, υπό το πρόσχημα της τήρησης του δικαίου της θάλασσας, το κοινοτικό δίκαιο. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι, σε παρόμοιες περιπτώσεις, έγκυρες από απόψεως δικαίου της θάλασσας μονομερείς πράξεις θαλάσσιας οριοθέτησης καθίστανται ενδοκοινοτικώς ανενεργοί, δηλαδή δεν είναι αντιτάξιμες έναντι των άλλων κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η σχετική αρμοδιότητα καθίσταται «δέσμια», στο μέτρο που η Ένωση έχει δικαίωμα λόγου και ελέγχου της ενωσιακής νομιμότητάς της (βλ. ανάλυση της απόφασης του Δικαστηρίου στην μονογραφία μου *Questions de delimitation maritime dans la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes: les lignes de base*, έκδοση του European Institute of Public Administration, Κάτω Χώρες, 1994). Ως μικτή λοιπόν συμφωνία, κατά την ενωσιακή ορολογία, η Σύμβαση αποτελεί πλέον από την έγκρισή της με την απόφαση 98/392/ΕΚ του Συμβουλίου (ΕΕΕΚ τεύχος L-179 του 1998, σ. 1 επ.) «αναπόσπαστο τμήμα της κοινοτικής έννομης τάξης» και εμπίπτει «στο ίδιο νομικό καθεστώς με αυτό των αμιγώς κοινοτικών συμφωνιών», όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 30^{ης} Μαΐου 2006 στην υπόθεση Mox Plant, C-459/03 (σκέψεις 82 και 84 της απόφασης), στην οποία θα επανέλθω. Υπό την έννοια αυτή, τα κράτη μέλη, τηρώντας τις απορρέουσες από τη Σύμβαση υπο-

χρεώσεις, εκπληρώνουν υποχρέωσή τους έναντι της Ένωσης, η οποία ανέλαβε την ευθύνη για την ορθή εκτέλεση μικτής συμφωνίας (σκέψη 85 της απόφασης). Ειρήσθω εν παρόδω ότι οι υποψήφιοι προς ένταξη χώρες αναλαμβάνουν την δέσμευση να την επικυρώσουν μέχρι την προσχώρησή τους στην Ένωση.

Η Σύμβαση, έχοντας ολιστικό από ρυθμιστικής απόψεως χαρακτήρα, αποτελεί την πληρέστερη και ασφαλέστερη νομική βάση των συναφών με το δίκαιο της θάλασσας ενωσιακών αρμοδιοτήτων, ώστε να θεωρείται δικαίως η κορωνίδα των μικτών συμφωνιών της Ένωσης.

III. Ο ρόλος του Δικαστηρίου ως οιο-νεί διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου σε θέματα του δικαίου της θάλασσας IIIα. Η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου επί διαφορών μεταξύ κρατών μελών

1) Τα άρθρα 259, 273 και 344 ΣΛΕΕ Το άρθρο 259 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι ένα κράτος μέλος δύναται να προσφύγει στο Δικαστήριο αν κρίνει ότι άλλο κράτος μέλος έχει παραβεί υποχρέωσή του απορρέουσα από τις Συνθήκες. Θυμίζω ότι είναι ελάχιστες οι διαφορές μεταξύ κρατών μελών οι οποίες επιλύθηκαν από το Δικαστήριο βάσει του συγκεκριμένου άρθρου. Η διαπίστωση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι κλασικές έννοιες του διεθνούς δικαίου, όπως η αρχή της αμοιβαιότητας (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 9^{ης} Ιουλίου 1991 στην προπαρατεθείσα υπόθεση C-146/89, σκέψη 47: «στην έννομη τάξη που εγκαθίδρυσε η Συνθήκη, η εκ μέρους των κρατών μελών εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί να εξαρτάται από οποιονδήποτε όρο αμοιβαιότητας»), είναι άγνωστες στην έννομη τάξη της Ένωσης, τα δε κράτη μέλη είναι όλως επιφυλακτικά απέναντι στο ενδεχόμενο να κινήσουν τη διαδικασία του άρθρου 259

ΣΛΕΕ, επαφιέμενα κατά κανόνα στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής ως θεματοφύλακα των Συνθηκών (βλ. την ενδιαφέρουσα στατιστική προσέγγιση του Φαίδωνα Νικολαΐδη «Member State v Member State and other peculiarities of EU law», 29 Ιουνίου 2019, στην ιστοσελίδα maastrichtuniversity.nl/blog/2019/06/«member-state-v-member-state»-and-other-peculiarities-of-eu-law).

«Αγαθή τη τύχη», η πρώτη διακρατική υπόθεση της οποίας επελήφθη το Δικαστήριο αφορούσε την αλιεία, τομέα όπου τέμνονται κατ'εξοχήν η εθνική με τη διεθνή και την κοινοτική δικαιοταξία. Επρόκειτο για τη σύλληψη ενός γαλλικού αλιευτικού εντός της βρετανικής αποκλειστικής αλιευτικής ζώνης με το αιτιολογικό ότι παραβίασε τη βρετανική αλιευτική νομοθεσία σε μια χρονική στιγμή όπου η τότε Κοινότητα αδυνατούσε να εκδώσει μέτρα προστασίας των αλιευτικών πόρων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή της βρετανικής νομοθεσίας αφορούσε τομέα της αρμοδιότητας της Ένωσης και ότι, εν αναμονή της θεσπίσεως κοινοτικών μέτρων, τα κράτη μέλη όφειλαν όχι μόνο να απόσχουν από τη λήψη μονομερών μέτρων αλλά και να ενημερώσουν την Επιτροπή και τα άλλα κράτη μέλη και να λάβουν την έγκρισή της. Πάντως, στην απόφαση ουδεμία γίνεται αναφορά στο διεθνές δίκαιο. Το Δικαστήριο έκρινε τελικά ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, μη τηρώντας τα ανωτέρω προαπαιτούμενα, παραβίασε την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 4^{ης} Οκτωβρίου 1979 στην υπόθεση 141/78, Γαλλία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, σκέψεις 7 και 8).

Η διαφορά της παρθενικής αυτής διακρατικής υπόθεσης είναι τεράστια, όσον αφορά την εξέλιξη του δικαίου

της Ένωσης, σε σύγκριση με την τελευταία, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Ιουλίου 2018 και ενώπιον του οποίου εξακολουθεί να εκκρεμεί. Πρόκειται για την προσφυγή που άσκησε η Σλοβενία κατά της Κροατίας επικαλούμενη παράβαση διατάξεων τόσο του πρωτογενούς όσο και του παράγωγου δικαίου της Ένωσης (υπόθεση C-457/18).

Ας μου επιτραπεί να σταθώ στο ιστορικό της διαφοράς. Στις 4 Νοεμβρίου 2009 οι δύο χώρες υπέγραψαν, με την μεσολάβηση της Επιτροπής, συνυποσχετικό (σύμβαση διαιτησίας) για την υποβολή στην κρίση διαιτητικού δικαστηρίου της συνοριακής διαφοράς τους, η οριστική επίλυση της οποίας συνιστούσε αναγκαία προϋπόθεση για την προσχώρηση της Κροατίας στην Ένωση. Κατόπιν τούτου, η μεν Σλοβενία ήρε τις επιφυλάξεις της, η δε Κροατία κατέστη πλήρης μέλος της Ένωσης από 1^{ης} Ιουλίου 2013. Το επιληφθέν της διαφοράς διαιτητικό δικαστήριο εξέδωσε την οριστική και δεσμευτική απόφασή του στις 29 Ιουλίου 2017. Η απόφαση έθετε τέρμα στη διαφορά ως προς τη χάραξη των χερσαίων και θαλασσίων συνόρων μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες ανέλαβαν τη δέσμευση να προβούν στη λήψη των αναγκαίων μέτρων εκτελέσεώς της το αργότερο μέχρι τις 29 Δεκεμβρίου 2017. Η Σλοβενία έλαβε έγκαιρα μέτρα προσαρμογής της προς την διαιτητική απόφαση. Πλην όμως νωρίτερα, η Κροατία αρνήθηκε να συνεχίσει να μετέχει στη διαιτητική διαδικασία, επικαλούμενη ουσιώδη παραβίασή της μετά την αποκάλυψη ότι, ενόσω διαρκούσε η δίκη ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου, έλαβε χώρα σοβαρή διαδικαστική παρατυπία, σύμφωνα με δημοσιεύματα του Τύπου, λόγω επαφής του Σλοβένου δικαστή με τον Σλοβένο νόμιμο εκ-

πρόσωπο στη δίκη. Μάλιστα, με έγγραφο της του 2015 προς το διαιτητικό δικαστήριο, η Κροατία το κάλεσε να αναστείλει τη διαδικασία και παράλληλα, με ρηματική διακοίνωση προς τη Σλοβενία, γνωστοποίησε στην τελευταία ότι η αποκαλυφθείσα παρατυπία είχε ως αποτέλεσμα να διαρραγεί σοβαρά η αμεροληψία και ακεραιότητα του επιληφθέντος της διαφοράς δικαστηρίου λόγω πρόδηλης προσβολής των κροατικών δικαιωμάτων. Η Κροατία, αρνούμενη να συμμορφωθεί τόσο με τη διάταξη του προέδρου του διαιτητικού δικαστηρίου περί αλλαγής στη σύνθεση του δικαστηρίου και συνέχισης της διαδικασίας όσο και με την παρεμπίπτουσα απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου της 30ής Ιουνίου 2016 και την τελική απόφασή του της 29^{ης} Ιουλίου 2017, προέβαλε στις 21 Δεκεμβρίου 2018 ενώπιον του ΔΕΕ ένσταση ελλείψεως αρμοδιότητάς του, στο πλαίσιο της ενώπιον του ΔΕΕ προσφυγής της Σλοβενίας. Με απόφαση της 21^{ης} Μαΐου 2019, το ΔΕΕ ανέθεσε την εκδίκαση της κροατικής ένστασης στο τμήμα μείζονος συνθέσεως.

Οι αιτιάσεις τις οποίες προέβαλε η Σλοβενία ενώπιον του ΔΕΕ συναφώς είναι οι ακόλουθες:

Πρώτον, η Κροατία, αθετώντας τη δέσμευση που ανέλαβε κατά τη διαδικασία προχωρήσεώς της στην Ένωση να σεβαστεί τη διαιτητική απόφαση περί καθορισμού των χερσαίων και θαλασσίων συνόρων μεταξύ των δύο χωρών παραβιάζει την αρχή του κράτους δικαίου (άρθρο 2 ΣΕΕ).

Δεύτερον, η Κροατία, αρνούμενη να συμμορφωθεί προς τις απορρέουσες από την απόφαση του διαιτητικού δικαστηρίου υποχρεώσεις, παρακωλύει την εκ μέρους της Σλοβενίας πλήρη άσκηση της κυριαρχίας της σε ορισμένα σημεία της επικράτειάς της,

παραβιάζοντας την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας (άρθρο 4§3 ΣΕΕ) και παρεμποδίζοντας τη Σλοβενία να εφαρμόσει στο σύνολο της επικράτειάς της το ενωσιακό δίκαιο.

Τρίτον, η Σλοβενία προσάπτει στην Κροατία παραβίαση του κανονισμού περί της κοινής αλιευτικής πολιτικής, του κώδικα συνόρων του Σένγκεν, αλλά και της οδηγίας για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό καθόσον, με τη μεταφορά της τελευταίας στο κροατικό δίκαιο, η σλοβενική αιγιαλίτιδα ζώνη εντάσσεται στον κροατικό θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό (βλ. επ' αυτού εκτενώς, Davor Vidas, «The UN Convention on the Law of the Sea, the European Union and the Rule of Law: What is going on in the Adriatic Sea?», *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Μάρτιος 2009, σ. 1-66). Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται μέχρι στιγμής στα επιχειρήματα των διαδίκων κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της διαφοράς στις 8 Ιουλίου 2019. Η μεν Κροατία υποστήριξε ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να εκδικάσει τη διαφορά λόγω του ότι διέπεται από το διεθνές δίκαιο ως συνοριακή διαφορά, ενώ η Σλοβενία αντέκρουσε υποστηρίζοντας ότι επίδικο αντικείμενο δεν είναι η χάραξη των συνόρων της με την Κροατία, της οποίας επελήφθη το διαιτητικό δικαστήριο, αλλά η παράβαση συγκεκριμένων άρθρων του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου, οπότε το Δικαστήριο είναι αρμόδιο προφανώς να επιληφθεί της διαφοράς (περισσότερα για τα εκατέρωθεν επιχειρήματα στο πλαίσιο της επ' ακροατηρίου συζήτησης παραπέμπω στον ιστότοπο <https://china-cee.eu/2019/08/14> όπου και η σχετική ειδησεογραφία: «Slovenia external relations briefing: Hearing on Slovenia's legal action against Croatia

at the European Court of Justice», 14 Αυγούστου 2019).

Κατά το άρθρο 273 ΣΛΕΕ, το οποίο θυμίζει έντονα τη δυνατότητα προσφυγής των κρατών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης με βάση τη σύναψη συνυποσχετικού, «το Δικαστήριο είναι αρμόδιο επί οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ των κρατών μελών, συναφούς με το αντικείμενο των Συνθηκών, αν η διαφορά αυτή τού υποβληθεί δυνάμει συμβάσεως διαιτησίας». Η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 273 διαφέρει σαφώς από αυτή του άρθρου 259. Ερμηνεύοντας ευρέως το άρθρο 273 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο διευκρίνισε (βλέπε απόφαση της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 2017 στην υπόθεση C-648/15, Αυστρία κατά Γερμανίας) ότι, προκειμένου να επιληφθεί βάσει της συγκεκριμένης διάταξης, πρέπει κατ' αρχάς να πρόκειται όντως για διαφορά, κατά δεύτερον για διαφορά «συναφή» με το αντικείμενο των Συνθηκών (σκέψεις 20, 21 και 22 της απόφασης) και κατά τρίτον να υποβάλλεται στην κρίση του δυνάμει συμβάσεως διαιτησίας, έστω και αν πρόκειται για εκ των προτέρων συμφωνία των μερών (σκέψη 27 της απόφασης). Ως «συνάφεια» νοείται κατά το Δικαστήριο ο «σύνδεσμος» και όχι η «σχέση ταυτότητας» (σκέψη 23 της απόφασης), σε αντιδιαστολή με την προβλεπόμενη στο άρθρο 259 ΣΛΕΕ προσφυγή, η οποία μπορεί να ασκηθεί παραδεικτικώς οσάκις το προσφεύγον κράτος μέλος φρονεί ότι το καθού αθέτησε υποχρέωση που υπέχει από τις Συνθήκες (σκέψη 24 της απόφασης). Το προαπαιτούμενο της συνάφειας πληρούται οσάκις η διαφορά «παρουσιάζει έναν αντικειμενικώς προσδιορίσιμο σύνδεσμο με το αντικείμενο των Συνθηκών» (σκέψη 25 της απόφασης). Η προσφυγή της Αυστρίας ασκήθηκε βάσει διμερούς συμφωνίας περί αποφυγής

της διπλής φορολογίας επί εισοδημάτων και κεφαλαίων, η οποία προβλέπει την υποβολή τυχόν διαφοράς μεταξύ των μερών στο Δικαστήριο στο πλαίσιο διαδικασίας διαιτησίας βάσει του άρθρου 273 ΣΛΕΕ. Η απόφαση του Δικαστηρίου επαναλαμβάνει παλαιότερη με το ίδιο σκεπτικό: (απόφαση της 27^{ης} Νοεμβρίου 2012 στην προδικαστική υπόθεση C-370/12, πρβλ. σκέψεις 171 έως 176).

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι συνάφως η άποψη της Κροατίας, στο πλαίσιο της υπόθεσης C-457/18 και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 8^{ης} Ιουλίου 2019, ότι η μόνη νομική βάση που προσφέρεται για την επίλυση της διαφοράς της με τη Σλοβενία σε ενωσιακό επίπεδο είναι το οικείο άρθρο 273 ΣΛΕΕ. Κατά την Κροατία λοιπόν, το άρθρο 273 ΣΛΕΕ καθιστά το Δικαστήριο αρμόδιο αλλά και ικανό να επιληφθεί της διαφοράς ως δικαστήριο του δικαίου της θάλασσας. Και για τον λόγο ακριβώς αυτό, η απόφαση του Δικαστηρίου αναμένεται με ζωντρό ενδιαφέρον.

Τέλος, το άρθρο 344 ΣΛΕΕ ορίζει ότι τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην ρυθμίζουν διαφορές σχετικά με την ερμηνεία ή την εφαρμογή των Συνθηκών κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπουν οι Συνθήκες.

Στερείται πλέον σημασίας το ερώτημα αν το Δικαστήριο, το οποίο είναι αρμόδιο ούτως ή άλλως, βάσει του άρθρου 259 ΣΛΕΕ, να επιληφθεί διακρατικής διαφοράς ως προς την ερμηνεία ή την εφαρμογή των Συνθηκών, μπορεί να επιληφθεί ακόμη και αν κληθεί να ερμηνεύσει ή να εφαρμόσει αποκλειστικά διάταξη της Σύμβασης. Ανεξάρτητα από το ζήτημα της φύσης του Δικαστηρίου, δεν χωρεί αμφιβολία ότι προσιδιάζει σε διεθνές δικαστήριο το γεγονός ότι, λόγω της

ιδιότητας των διαδίκων (αμφότεροι κράτη μέλη), του αντικειμένου της διαφοράς τους (ερμηνεία και εφαρμογή της Σύμβασης), του εφαρμοστέου δικαίου (η Σύμβαση ως μικτή συμφωνία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ενωσιακού δικαίου) και του δεσμευτικού αποτελέσματος της δικαστικής απόφασης, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφανθεί, όχι μόνο βάσει των Συνθηκών, όταν το αντικείμενο της διαφοράς εμπίπτει στην αποκλειστική ή μικτή ενωσιακή αρμοδιότητα, αλλά και βάσει της Σύμβασης με την ενεργοποίηση του άρθρου 282 αυτής ως κατά προτεραιότητα ειδικής βάσης αρμοδιότητας έναντι εκείνης του άρθρου 287 αυτής. Σαφή απάντηση επί του θέματος δίδει το ίδιο το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση *Mox Plant*. Αφού υπογραμμίζει ότι η πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης ρυθμίζεται κατά το πλείστον από το ενωσιακό δίκαιο (σκέψη 110 της απόφασης), επιβεβαιώνει την αποκλειστική και υποχρεωτική δικαιοδοσία του (σκέψεις 121 και 136 της απόφασης), προσθέτοντας μάλιστα ότι δεν τίθεται ζήτημα συγκρούσεως των κοινοτικών κανόνων σχετικά με την κατά το άρθρο 344 ΣΛΕΕ διευθέτηση των μεταξύ κρατών μελών διαφορών με εκείνους της Σύμβασης, δεδομένου ότι το αντίστοιχο άρθρο 282 της Σύμβασης αναγνωρίζει ότι το σύστημα της ΣΛΕΕ κατισχύει του συστήματος της Σύμβασης (σκέψη 125 της απόφασης). Από τον συνδυασμό των άρθρων 259 και 344 ΣΛΕΕ, αφενός, και των άρθρων 282 και 287 της Σύμβασης, αφετέρου, συνάγεται η συμβατότητα των δύο νομικών συστημάτων ως προς την επίλυση των διακρατικών διαφορών, ώστε να αποφεύγεται κατά το δυνατόν ο κίνδυνος εκδήλωσης του φαινομένου του περίπλου προς αναζήτηση του αρμόδιου δικαστηρίου,

του αποκαλούμενου forum shopping (βλ. Julien De Cruz, «L' affaire de l' usine MOX ou comment pallier le forum shopping en droit international de l'environnement», στην ιστοσελίδα <https://blogs.parisnanterre.fr/content>), και έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων από διαφορετικά δικαστήρια. Σύμφωνα λοιπόν με τη συλλογιστική του, το Δικαστήριο δεν επιλέγει τη σύγκρουση του ενωσιακού συστήματος επιλύσεως των διακρατικών διαφορών με το αντίστοιχο της Σύμβασης και δεν αντιμετωπίζει κατ' επέκταση το δίλημμα αν το δίκαιο της Ένωσης υπερέχει έναντι της Σύμβασης επειδή απλούστατα η δεύτερη δίδει υπό όρους το προβάδισμα σε άλλα δικαιοδοτικά όργανα.

Εν κατακλείδι, συγκρίνοντας την απόφαση του Δικαστηρίου της 5^{ης} Φεβρουαρίου του σωτηρίου έτους 1963 στην περίφημη υπόθεση Van Gend en Loos (υπόθεση 26/62), όπου αναφέρεται αυτολεξεί ότι «η Κοινότητα αποτελεί νέα έννομη τάξη διεθνούς δικαίου», με την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου, το διεθνές δίκαιο, ειδικότερα δε το δίκαιο της θάλασσας, διεισδύει όλο και βαθύτερα στη σφαίρα του ενωσιακού γίνεσθαι και παγιώνεται ως βασική συνιστώσα της ενωσιακής δικαιοταξίας. Αναδεικνύοντας τη διεθνή νομιμότητα σε σταθερά της περί δικαίου πεποίθησής του και ανεξάρτητα από το αν η στάση του αυτή χαρακτηρίζεται ως επίδειξη ακτιβισμού ή όχι (βλ. την ενδιαφέρουσα ανάλυση του Stephen Weatherill «Activism and Restraint in the European Court of Justice» στο συλλογικό *Asserting Jurisdiction-International and European Legal Perspectives*, επιμέλεια: Patrick Capps, Malcolm Evans και Stratos Konstadinidis, εκδόσεις Hart Publishing, ΗΠΑ, 2003, σ. 255-281, καθώς και την ανάλυση του

Thomas Horsley, *The Court of Justice of the European Union as an Institutional Actor: Judicial Lawmaking and its Limits* εκδόσεις CUP, Cambridge, 2018), το Δικαστήριο εκπληροί στο ακέραιο τον ρόλο του ως εγγυητή της τήρησης του Δικαίου βάσει του άρθρου 19 ΣΕΕ, το οποίο διατυπώνεται πανομοιότυπα από καταβολής της ΕΟΚ, και δεν είναι καθόλου τυχαίο.

Η νέα αυτή διάσταση της αρμονικής συμπόρευσης του ενωσιακού με το διεθνές δίκαιο διαπερνά κατ' ανάγκη τις αρμοδιότητες και τη δράση όλων των «πολιτικών» θεσμικών οργάνων, ιδιαίτερα δε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που καλούνται, ευθυγραμμιζόμενα, να τηρούν και αυτά αυστηρά το διεθνές δίκαιο. Τέλος, η νομολογία του Δικαστηρίου επηρεάζει τόσο τις διεθνείς συμφωνίες της Ένωσης (όπως π.χ. την αλιευτική συμφωνία με το Μαρόκο), όσο και το συνδεδεμένο με το δίκαιο της θάλασσας παράγωγο δίκαιο.

Συνοψίζοντας τα όσα προεξέθεσα, θα συγκρατούσα τέσσερα σημεία προς επίρρωση του τίτλου της εισήγησής μου:

Πρώτον, το Δικαστήριο λειτουργεί ήδη ως ενωσιακό δικαστήριο του δικαίου της θάλασσας, εφόσον είναι αρμόδιο να επιλαμβάνεται, βάσει της αποτελούσας αναπόσπαστο τμήμα του ενωσιακού δικαίου Σύμβασης, διαφορών μεταξύ κρατών μελών με αντικείμενο διατάξεις της Σύμβασης και με δεδομένο ότι έχει κατά προτεραιότητα δικαιοδοσία βάσει της Σύμβασης και αποκλειστική και υποχρεωτική κατά τη ΣΛΕΕ.

Δεύτερον, το Δικαστήριο προτρέπει τα κράτη μέλη να κάνουν χρήση του άρθρου 259 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση για τις γραμμές βάσεως, σκέψη 47, και απόφαση MOX Plant, σκέψη 128) αλλά και του ευρύτερης εμβέλειας

άρθρου 273 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 344 ΣΛΕΕ, στοιχεία που συνηγορούν υπέρ του ότι θα αυξήσει τη δυναμική του ως ενωσιακού δικαστηρίου του δικαίου της θάλασσας, καθώς η προσφυγή ενώπιόν του εγγυάται υπέρ των διαδικών απλούστερες διαδικασίες, ταχύτερη εκδίκαση των υποθέσεων σε σχέση με τα διεθνή δικαστήρια, δεσμευτικά αποτελέσματα και επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη εκτελέσεως των αποφάσεών του. Τρίτον, ως προς τα εκτός της Ένωσης αποτελέσματα, ενίοτε οι αναγόμενες στην ερμηνεία και εφαρμογή της Σύμβασης αποφάσεις του Δικαστηρίου καταλαμβάνουν εμμέσως και τρίτες χώρες, όπως συνάγεται από την απόφαση της Δυτικής Σαχάρας.

Τέταρτον, οι δεσμευτικές για την Ένωση και τα κράτη μέλη της δικαιοδοσίας και νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα του δικαίου της θάλασσας αφήνουν έντονο το αποτύπωμά τους και στα εκτός της Ένωσης διεθνή δικαστήρια στον βαθμό που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους. Είναι ενδεικτικό το ότι το επιληφθέν, βάσει του παραρτήματος VII της Σύμβασης, της διαφοράς Ιρλανδίας και Ηνωμένου Βασιλείου (MOX Plant) διαιτητικό δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία, μετά την άσκηση της προσφυγής της Επιτροπής ενώπιον του Δικαστηρίου, με διάταξή του (order n° 3 της 24^{ης} Ιουνίου 2003, με το σκεπτικό ότι «bearing in mind considerations of mutual respect and comity which should prevail between judicial institutions... it would be inappropriate for the Tribunal to proceed further with hearing the parties on the merits of the dispute in the absence of a resolution of the problem... A procedure that might result in two conflicting decisions on the same issue would not be helpful to the resolution of the

dispute between the Parties, σκέψη 28 της διάταξης), και την περάτωσε μετά την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου.

Ως εκ τούτου, είμαι πεπεισμένος ότι δεν θα ήταν παρακινδυνευμένος ο χαρακτηρισμός του Δικαστηρίου ως «οιονεί» διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου. Ευελπιστώ, μάλιστα, ότι τούτο θα επιβεβαιωθεί πανηγυρικά και με την αναμενόμενη απόφασή του στην «πολυσιδή» υπόθεση Σλοβενία κατά Κροατίας, στον βαθμό που θα τάμει τη διαφορά αποκλειστικά με γνώμονα και χάριν της προαγωγής και μόνον της τηρήσεως του Δικαίου.

Post Scriptum

Στις 31 Ιανουαρίου 2020, το τμήμα μείζονος συνθέσεως του ΔΕΕ εξέδωσε την επί του παραδεκτού απόφασή του στην υπόθεση C-457/18. Είχαν προηγηθεί οι προτάσεις του γενικού εισαγγελέα της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2019, οι οποίες, ειρήσθω εν παρόδω, δεν δεσμεύουν το ΔΕΕ.

Το ΔΕΕ υπενθυμίζει κατ' αρχάς ότι, επιλαμβανόμενο διαφοράς βάσει των άρθρων 258 και 259 ΣΛΕΕ, καλείται να αποφανθεί αν συντρέχει παράβαση υποχρέωσης απορρέουσας από τις Συνθήκες (σκέψη 89 της απόφασης) και ότι είναι συνακόλουθα αναρμόδιο να επιληφθεί της ουσίας της διαφοράς όταν η φερόμενη παράβαση έχει *παρεπόμενο χαρακτήρα* σε σχέση με διεθνή συμφωνία συναφθείσα μεταξύ κρατών μελών, το αντικείμενο της οποίας δεν εμπίπτει στους τομείς αρμοδιότητας της Ένωσης (σκέψεις 91 και 92 της απόφασης). Αναλύοντας τις αιτιάσεις της Σλοβενίας, το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι συνδέονται στο σύνολό τους με την προσαπτόμενη στην Κροατία μη συμμόρφωση προς το συσποσχετικό και τη διαιτητική απόφαση

του 2017 (σκέψη 101 της απόφασης). Αφού υπενθυμίζει ότι ο, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, ακριβής ορισμός των εδαφών των κρατών μελών απόκειται στα ίδια βάσει του άρθρου 77§4 ΣΛΕΕ και της νομολογίας του (σκέψη 105 της απόφασης), το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι θα υπερέβαινε τις αρμοδιότητές του, καταπατώντας αυτές των κρατών μελών, αν αποφαινόταν, στο πλαίσιο προσφυγής βάσει του άρθρου 259 ΣΛΕΕ, επί του ζητήματος της έκτασης και των ορίων των εδαφών της Κροατίας και της Σλοβενίας, εφαρμόζοντας απευθείας το κατά τη διαιτητική απόφαση μεταξύ τους σύνορο, προκειμένου να διαπιστώσει αν όντως συντρέχει παράβαση του δικαίου της Ένωσης (σκέψη 107 της απόφασης). Τούτου δοθέντος, το ΔΕΕ υπενθυμίζει την απορρέουσα από το άρθρο 4§3 ΣΕΕ υποχρέωση των κρατών μελών να τηρούν στις μεταξύ τους σχέσεις την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας και, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την υποχρέωση των δύο διαδίκων κρατών μελών να εξεύρουν, συνεργαζόμενα, *οριστική νομική λύση*, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, διασφαλίζουσα την αποτελεσματική και απρόσκοπτη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στις επίδικες ζώνες, θέτοντας τέρμα στη διαφορά τους μέσω κάποιου μηχανισμού διακανονισμού, συμπεριλαμβανομένης, ενδεχομένως, της υποβολής της στο ΔΕΕ δυνάμει συνυποσχετικού, όπως προβλέπει το άρθρο 273 ΣΛΕΕ (σκέψη 109 της απόφασης). Εννοείται ότι η *εξεύρεση οριστικής νομικής λύσης* εμπεριέχει και την εκ μέρους των δύο κρατών μελών επιλογή της ενώπιον του ΔΕΕ διαδικασίας βάσει του άρθρου 273 ΣΛΕΕ, όπως συνάγεται σαφέστατα από την ανωτέρω σκέψη 109 της απόφασής του.

Το τηλεγραφικό μου σχόλιο επί της

απόφασης είναι ότι επιβεβαιώνει πανηγυρικά την άποψη που ανέλυσα στο πλαίσιο της εισήγησής μου, ότι δηλαδή το ΔΕΕ επιδεικνύει θετικό ακτιβισμό στα θέματα του δικαίου της θάλασσας, φτάνοντας πλέον, με την απόφαση της 31^{ης} Ιανουαρίου 2020, μέχρι του σημείου να καλεί τα κράτη μέλη να υποβάλουν στην κρίση του από κοινού, βάσει του άρθρου 273 ΣΛΕΕ, ως συνδεόμενες λόγω συναφείας με το ενωσιακό δίκαιο, τις τυχόν συνοριακές διαφορές τους (στην ξηρά ή στη θάλασσα) οι οποίες παρεμποδίζουν την απρόσκοπτη εφαρμογή του τελευταίου. Ο «νομολογιακός» χρόνος θα δείξει αν το επίρρημα «οιονεί» τού τίτλου της εισήγησής μου θα είναι πλέον παντελώς περιττό προς όφελος της ειρηνικής επίλυσης των μεταξύ των κρατών μελών θαλάσσιων διαφορών από το ΔΕΕ.

Οι προκλήσεις της Διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης: προτάσεις για εν δυνάμει ελληνικές θέσεις¹

7

Γιώργος Κρεμλής

*Σύμβουλος του
Πρωθυπουργού
για θέματα
ενέργειας, κλίματος,
περιβάλλοντος
και κυκλικής
οικονομίας.
Διευθυντής ε.τ.
της Ευρωπαϊκής
Επιτροπής.*

Τη 10η Μαρτίου 2021, υπεγράφη από τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τον Πρωθυπουργό της Πορτογαλίας που ασκεί την Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η Κοινή Δήλωση σχετικά με τη Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης. Πρόκειται για μια ευρύτατη διαβούλευση με την ευρωπαϊκή κοινωνία των πολιτών σχετικά με το κοινό τους μέλλον, τις προσδοκίες τους για την ΕΕ και τη μελλοντική της μορφή.

Η διαβούλευση αυτή που καθυστέρησε λόγω της πανδημίας και του BREXIT έχει ιδιαίτερη σημασία για τη Χώρα μας, αφού συμπίπτει με τα σαράντα χρόνια από την ένταξή της στην τότε ΕΟΚ - αλλά και στην ΕΚΑΧ που έληξε το 2001 - και στην ΕΚΑΕ/Ευρατομ που εξακολουθεί να υπάρχει. Τα διακυβεύματα ιδιαίτερα για τη Χώρα μας και την γεωπολιτική της θέση είναι τεράστια. Μας προσφέρεται έτσι μια μοναδική ευκαιρία για μια *de profundis* συζήτηση των θεμάτων που μας απασχολούν ως Χώρα, για την ανάδειξη και την τεκμηρίωση τους με συγκεκριμένες προτάσεις, ώστε να συμπεριληφθούν στη νέα Συνθήκη που σε εύθετο χρόνο θα τροποποιήσει τη Συνθήκη της Λισαβώνας.

Στο άρθρο αυτό θα καταθέσω συνοπτικά θέσεις για κάποια καίρια ζητήματα τα οποία πρέπει να αναδειχθούν στο πλαίσιο αυτό, με στόχο την έγκαιρη διαβούλευση ως προς αυτά, την τεκμηρίωσή τους και την προετοιμασία θέσεων-προτάσεων που θα κατατεθούν την κατάλληλη στιγμή.

1. Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν είναι αυστηρά προσωπικές.

1. Μετανάστευση

Πρόκειται για ένα κυρίαρχο ζήτημα το οποίο παρά τις αυξομειώσεις του δεν πρόκειται να εξαλειφθεί. Πέρα από τους πολιτικούς πρόσφυγες και τους οικονομικούς μετανάστες, νέες μορφές μετανάστευσης εμφανίζονται ήδη - όπως η μετανάστευση λόγω σεξουαλικών προτιμήσεων¹ - και θα ενταθούν στο μέλλον με τη μετανάστευση λόγω κλιματικής αλλαγής. Τα άρθρα 79 και 80 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) πρέπει να αναθεωρηθούν υπό το φως της εμπειρίας των έντονων μεταναστευτικών ροών των τελευταίων ετών, ιδίως σε ό,τι αφορά στα κράτη μέλη που λειτουργούν ως πύλες εισόδου. Η διατύπωση «Η Ένωση αναπτύσσει κοινή μεταναστευτική πολιτική...»², παρά το ότι φαίνεται φιλόδοξη, δεν ανταποκρίνεται σε μια ευρέως φάσματος ολοκληρωμένη πολιτική μετανάστευσης. Θα ήταν χρήσιμο επίσης να δημιουργηθεί ένας Ευρωπαϊκός Οργανισμός Μετανάστευσης³ που θα αναλάβει τη διαχείριση των κέντρων υποδοχής και την κατασκευή των κατάλληλων υποδομών φιλοξενίας σε περιοχές που θα επιλέγουν σε συμφωνία με τα κράτη υποδοχής τους.

2. Κλιματική αλλαγή

Το κλίμα δεν έχει ίδιο Κεφάλαιο στη ΣΛΕΕ. Η νομική του βάση είναι ο Τίτλος XX «Περιβάλλον», άρθρα 191-193, με μια συνοπτική μνεία στην παράγραφο 1, τέταρτη περίπτωση, του αρ-

θρου 191 «την προώθηση, σε διεθνές επίπεδο, μέτρων ... και ιδίως την καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος». Χάρη στο περιβάλλον και στην «αρχή της περιβαλλοντικής ενσωμάτωσης»⁴ η κλιματική αλλαγή ενσωματώνεται στις άλλες πολιτικές της ΕΕ.

Με την ανάδειξη της κλιματικής αλλαγής ως του κορυφαίου ζητήματος της ΕΕ, που αναγνωρίζεται τόσο από την Πράσινη Συμφωνία, όσο και από το Νόμο (Κανονισμό) για το κλίμα, είναι προφανές ότι η νέα Συνθήκη που θα προκύψει από τη Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης θα πρέπει να του αφιερώσει ένα αυτοτελές κεφάλαιο με μια ισχυρή νομική βάση αλλά και όλα τα απαραίτητα οικονομικά εργαλεία. Θα πρέπει επίσης να αναδείξει και τη διασύνδεση του με τη δημόσια υγεία, τις πανδημίες και τη μηδενική ρύπανση⁵ ως στόχο της Πράσινης Συμφωνίας αλλά και με την πολιτική προστασία. Η τελευταία αναφέρεται στο άρθρο 6 στ') ΣΛΕΕ ως «δράση» ενώ θα πρέπει στη νέα Συνθήκη να αναβαθμιστεί σε συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ λόγω της σημασίας που προσλαμβάνει με την έξαρση της κλιματικής αλλαγής και των ακραίων καιρικών φαινομένων που αυτή συνεπάγεται.

3. Η Δημόσια υγεία

Η δημόσια υγεία έχει αυτοτελή Τίτλο στη ΣΛΕΕ⁶ και συμπεριλαμβάνεται στις «συντρέχουσες αρμοδιότητες» της ΕΕ⁷, όσον αφορά στην «ασφάλεια στον τομέα της δημόσιας υγείας», ενώ

1. Sexual migration. Βλ. και Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης <https://www.iom.int/gender-and-migration> καθώς και <https://link.springer.com/article/10.1525/srsp.2004.1.3.58>
2. Άρθρ. 79, παρ.1 ΣΛΕΕ.
3. European Migration Agency
4. environmental integration, άρθρο 11 ΣΛΕΕ.
5. Zero pollution
6. Τίτλος XIV, άρθρο 168
7. Άρθρο 4, περίπτωση ια) ΣΛΕΕ

παραδόξως⁸ «η προστασία και η βελτίωση της ανθρώπινης υγείας» κατά το άρθρο 6 α) ΣΛΕΕ θεωρείται «υποστηρικτική, συντονιστική ή συμπληρωματική δράση». Ένα επιπλέον παράδοξο είναι ότι, παρά την ύπαρξη της συγκεκριμένης νομικής βάσης, πολλοί αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ σε δημόσιες δηλώσεις τους ισχυρίστηκαν ότι η ΕΕ δεν έχει αρμοδιότητα στα θέματα αυτά, προφανώς λόγω άγνοιας της συγκεκριμένης διάταξης ή λόγω του ότι αιφνιδιάστηκαν από την έξαρση της πανδημίας, αλλά και από την έλλειψη προηγούμενου αξιολόγησης στο παρελθόν της νομικής αυτής βάσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σημειωτέον, ότι η διατύπωση του άρθρου 168 καλύπτει και τις πανδημίες, παρά το ό,τι δεν χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο όρο: στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 γίνεται αναφορά στην «καταπολέμηση των μεγάλων πληγών της ανθρωπότητας στον τομέα της υγείας», καθώς και στην «επαγρύπνηση για τις σοβαρές διασυννοριακές απειλές κατά της υγείας, την κήρυξη συναγερμού σε περίπτωση τέτοιων απειλών και την καταπολέμηση τους». Σημαντική είναι και η παράγραφος 5 που επιτρέπει στην ΕΕ να νομοθετήσει με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία «για την καταπολέμηση των σοβαρών ασθενειών»⁹ με διασυννοριακή διάσταση, την επαγρύπνηση κατά σοβαρών διασυννοριακών απειλών κατά της υγείας, την κήρυξη συναγερμού σε παρόμοιες περιπτώσεις και την καταπολέμησή τους... αποκλειόμενης οιασδήποτε εναρμόνισης των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών». Η

διατύπωση αυτή απομακρύνεται από την έννοια της συντρέχουσας αρμοδιότητας του άρθρου 4 και εντάσσεται μάλλον στις συμπληρωματικές δράσεις του άρθρου 6.

Όλες οι παραπάνω διαπιστώσεις οδηγούν στην ανάγκη αναμόρφωσης του συγκεκριμένου Τίτλου της ΣΛΕΕ - όπως και των άρθρων 4 και 6 - και στην ενδυνάμωσή του με την πρόβλεψη δυνατότητας λήψης μέτρων εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να προβλεφθεί και «υγειονομικό διαβατήριο» για τη διευκόλυνση της θεμελιώδους αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ.

4. Η Ενέργεια

Η Ενέργεια, παρά τη σημασία της, απέκτησε για πρώτη φορά νομική βάση με τη Συνθήκη της Λισαβώνας¹⁰. Η αρμοδιότητα είναι συντρέχουσα κατά το άρθρο 4 θ). Το άρθρο 194, παράγραφος 1, αναφέρεται στην «απαίτηση να προστατευθεί και να βελτιωθεί το περιβάλλον» χρησιμοποιώντας αντίστοιχη ορολογία με αυτήν του άρθρου 191, πρώτη παύλα. Αναδεικνύεται έτσι η σχέση περιβάλλοντος, κλίματος και ενέργειας που έχει κορυφωθεί πολιτικά και νομικά με την Πράσινη Συμφωνία και το Νόμο (Κανονισμό) για το κλίμα. Η ενεργειακή μετάβαση που υποστηρίζεται και από το νέο Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης είναι στο πλαίσιο αυτό εξαιρετικά σημαντική, αφού ο στόχος της ΕΕ είναι να μειωθούν μέχρι το 2030 κατά 55% οι εκπομπές που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου και μέχρι

8. Πρβλ. άρθρο 168 παρ. 1 ΣΛΕΕ, που εισάγει την αρχή της ενσωμάτωσης της «προστασίας της υγείας του ανθρώπου» σε όλες τις πολιτικές και δράσεις της ΕΕ.
9. το γαλλικό κείμενο χρησιμοποιεί τους όρους «grands fleaux transfrontières» που προσεγγίζει γλωσσολογικά τις λέξεις μάστιγα, πληγή, πανδημία.
10. Τίτλος XXI, Άρθρο 194.

το 2050 η ΕΕ να έχει γίνει κλιματικά ουδέτερη¹¹. Είναι προφανές ότι ο συγκεκριμένος Τίτλος της ΣΛΕΕ πρέπει να αναθεωρηθεί, ώστε αυτοί οι πρωτόγνωρα φιλόδοξοι στόχοι να επιτευχθούν. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να εξετασθεί και η δημιουργία μιας πραγματικής Ένωσης Ενέργειας κατά το πρότυπο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, ώστε να αξιοποιηθούν από την ίδια την ΕΕ οι ενεργειακοί της πόροι, ιδίως υποθαλάσσιοι, αλλά και το υδρογόνο που είναι το καύσιμο αλλά και το μέσο αποθήκευσης του μέλλοντος. Η ΕΕ θα πρέπει επίσης να πάρει θέση έναντι της πυρηνικής ενέργειας ως προς το αν θεωρείται πράσινη και συμβατή με τους νέους φιλόδοξους στόχους. Η Συνθήκη ΕΚΑΕ παραμένει σε ισχύ ως αυτοτελής Συνθήκη που δεν έχει ημερομηνία λήξης, η νέα, όμως, Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης είναι σημαντικό να τη συμπεριλάβει και ενδεχομένως να ενσωματώσει κάποιες διατάξεις της στη αναθεωρημένη ΣΛΕΕ που θα προκύψει. Είναι, επίσης, σημαντικό να εξετασθεί το ζήτημα της διαχείρισης των πυρηνικών αποβλήτων, που είναι η «αχίλλειος πτέρνα» της πυρηνικής ενέργειας και να συσταθεί ευρωπαϊκός οργανισμός διαχείρισής τους σε συγκεκριμένους αδειοδοτημένους -με τις κατάλληλες υποδομές, στελέχωση και εκέγγυα- χώρους στην επικράτεια της ΕΕ.

5. Εξωτερικά σύνορα

Στη νέα Συνθήκη είναι σημαντικό να προβλεφθεί ρητή αναφορά στην προστασία των εξωτερικών χερσαίων αλλά και θαλάσσιων συνόρων των

κρατών μελών ως συνόρων της ΕΕ. Το άρθρο 3 παρ. 2 ΣΕΕ αναφέρεται σε «ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα», χωρίς, όμως, να προσδιορίζει ποιά είναι τα «εξωτερικά σύνορα», αν δηλαδή είναι τα σύνορα της επικράτειας της ίδιας της ΕΕ ή τα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της. Υπέρ τη δεύτερης εκδοχής συνηγορεί το άρθρο 77 παρ. 4 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο «το παρόν άρθρο δεν θίγει την αρμοδιότητα των κρατών μελών όσον αφορά τον γεωγραφικό καθορισμό των συνόρων τους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο». Το άρθρο 77 ΣΛΕΕ¹² προβλέπει «πολιτική» με στόχο: «β) να εξασφαλίζεται ο έλεγχος των προσώπων και η αποτελεσματική εποπτεία της διέλευσης των εξωτερικών συνόρων, και γ) να δημιουργηθεί προοδευτικά ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων». Εξάλλου, σύμφωνα με την παράγραφο 2 δ) του ίδιου άρθρου μπορεί να ληφθεί «οποιοδήποτε [νομοθετικό] μέτρο που είναι αναγκαίο για την προοδευτική δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων». Από το συνδυασμό των προαναφερόμενων διατάξεων προκύπτει ότι στα κράτη μέλη επαφίεται ο καθορισμός - σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο - των συνόρων τους, που στην περίπτωση της Ελλάδος είναι και εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ¹³. Το ΔΕΕ έκρινε ότι σε ό,τι αφορά στην οριοθέτηση και στον καθορισμό των θαλάσσιων συνόρων τους, τα δύο διάδικα κράτη μέλη είναι αυτά που πρέπει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, να καθορίσουν την έκταση και τα όρια του εδάφους/επικράτειάς

τους, ελλείψει ακριβούς καθορισμού και οριοθέτησης των εδαφών από τις ίδιες τις Συνθήκες. Σύμφωνα με τη σκέψη 105 της απόφασής του: «... εφόσον στις Συνθήκες δεν υφίσταται ακριβέστερος ορισμός των εδαφών που υπόκεινται στην κυριαρχία των κρατών μελών, στο κάθε κράτος μέλος επαφίεται να καθορίσει την έκταση και τα όρια του εδάφους του σε συμμόρφωση προς τους κανόνες του δημοσίου διεθνούς δικαίου (πρβλ. Απόφαση της 29 Μαρτίου 2007, Aktiebolaget NN, C-111/05, σκέψη 54). Ειδικότερα, το εδαφικό πεδίο εφαρμογής των Συνθηκών καθορίζεται μέσω παραπομπής στις εθνικές επικράτειες, κατά την έννοια του άρθρου 52 ΣΕΕ και του άρθρου 355 ΣΛΕΕ. Εξάλλου, το άρθρο 77, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ υπενθυμίζει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για τον γεωγραφικό καθορισμό των συνόρων τους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο». Με το σκεπτικό αυτό το ΔΕΕ έκρινε ότι δεν έχει αρμοδιότητα να εκδικάσει μια διαφορά οριοθέτησης συνόρων μεταξύ δυο κρατών μελών. Το ΔΕΕ, με τη διατύπωση αυτή, υπονοεί ότι οι Συνθήκες θα μπορούσαν, εν δυνάμει, να οριοθετήσουν τα σύνορα, χερσαία και θαλάσσια, των κρατών μελών - ίσως σε ειδικό πρωτόκολλο ως εάν η ΕΕ να ήταν ένα Ομοσπονδιακό ή οιοσδήποτε Ομοσπονδιακό κράτος, σύμφωνα βέβαια πάντα με το διεθνές δίκαιο. Σημειώτέον, ότι η ΕΕ έχει κυρώσει τη Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας. Πρόκειται για μια δυνατότητα που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη Διακυβερνητική διάσκεψη ώστε η νέα Συνθήκη να αντιμετωπίσει πλήρως το ζήτημα των εξωτερικών συνόρων ως ευρωενωσιακό ζήτημα. Θα μπορούσε

επίσης στην οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων των κρατών μελών, στη λογική ότι αυτά είναι και εξωτερικά σύνορα της ίδιας της ΕΕ, να γίνει αναφορά στα 12 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσεις που τελούν υπό την κυριαρχία ή δικαιοδοσία τους¹⁴ και να θεωρηθεί ότι σε αυτά ασκεί και η ίδια η ΕΕ κυριαρχία.

Σημειώτέον, ότι η Σλοβενία επικαλέστηκε στην υπόθεση αυτή και την Οδηγία 2014/89/ΕΕ, της 23 Ιουλίου 2014, περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και συγκεκριμένα τα άρθρα 2 παρ. 4 και το άρθρο 11 παρ. 1⁵. Σύμφωνα με το σημείο 20 της απόφασης, η οδηγία 2014/89 καθορίζει, κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, ένα πλαίσιο για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των θαλάσσιων οικονομικών, τη βιώσιμη ανάπτυξη των θαλάσσιων περιοχών και τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων. Κατά το σημείο 21, το άρθρο 2 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει στην παράγραφο 4 τα εξής: «Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα κυριαρχικά δικαιώματα και τη δικαιοδοσία των κρατών μελών επί των θαλασσίων υδάτων, τα οποία απορρέουν από τις σχετικές διατάξεις του διεθνούς δικαίου, ιδίως δε από τ[η] [Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS), που υπογράφηκε στο Μοντέγκο Μπαϊού στις 10 Δεκεμβρίου 1982 και τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 1994 (Recueil des traités des Nations unies, τόμοι 1833, 1834 και 1835, σ. 3)]. Ειδικότερα, η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν

11. net zero emissions.

12. βλ. και άρθρο 67 παρ. 2.

13. Σλοβενία κατά Κροατίας, υποθ. C 457/18, απόφαση 31.1.2020.

14. βλ. και σημείο 18 της προαναφερόμενης απόφασης, με αναφορά στον κανονισμό 1380/2013, άρθρο 5 παρ. 2.

15. ΕΕ 2014, L 257, σ. 135.

θίγει τη χάρση και την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της UNCLOS.» Το ΔΕΕ έκρινε ότι ο σχετικός ισχυρισμός παραβίασης της ανωτέρω Οδηγίας, όπως και άλλων διατάξεων του ευρωπαϊκού δικαίου είναι «παρεπόμενος»¹⁶, δηλαδή «η παράβαση των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης ... είναι παρεπόμενη σε σχέση με την προβαλλόμενη παράβαση υποχρεώσεων απορρεουσών από διεθνή σύμβαση». Από την απόφαση αυτή επιβεβαιώνεται ότι το παραγωγό δίκαιο δεν μπορεί να οριοθετήσει το έδαφος και άρα και τα εξωτερικά σύνορα - θαλάσσια εν προκειμένω - των κρατών μελών, ελλείψει οριοθέτησης τους από το πρωτογενές δίκαιο. Καθίσταται έτσι ακόμη πιο επιτακτική η ανάγκη αντιμετώπισης του ζητήματος αυτού στη νέα Συνθήκη. Η Οδηγία έχει, ωστόσο, τη σημασία της υπό την έννοια ότι τα θαλάσσια χωροταξικά σχέδια που πρέπει να κατατεθούν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεσπίζονται «...το αργότερο έως την 31 Μαρτίου 2021»¹⁷ και άρα μπορεί να θεωρηθεί ότι λειτουργούν ως εργαλεία χωροταξικού σχεδιασμού -έστω και έμμεσα- της ίδιας της ΕΕ με οριοθέτησή τους όμως, που γίνεται από τα ίδια τα κράτη μέλη¹⁸.

6. Νησιωτικότητα

Η Χώρα μας έχει τη μεγαλύτερη ακτογραμμή στην ΕΕ και τον εκτενέστερο στην ηπειρωτική Ευρώπη νησιωτικό χώρο. Σημειωτέον ότι για τα υπερπόντιες περιφέρειες¹⁹ η ΕΕ έχει εκπονήσει στρατηγική, ενώ αντίστοιχη στρα-

τηγική δεν υπάρχει για το νησιωτικό χώρο της ηπειρωτικής ΕΕ. Οι διατάξεις της ΣΛΕΕ σε σχέση με τα νησιά είναι αποσπασματικές. Τρεις είναι οι σχετικές αναφορές: α) η σημαντικότερη είναι στον Τίτλο XVIII, Οικονομική, Κοινωνική και Εδαφική Συνοχή, άρθρο 174, εδάφιο 3. Μεταξύ των «πλέον μειονεκτικών περιοχών» συμπεριλαμβάνονται αυτές «που πλήττονται από σοβαρά και μόνιμα φυσικά ή δημογραφικά προβλήματα, όπως οι ...νησιωτικές, διασυνοριακές και ορεινές περιοχές», με στόχο κατά το εδάφιο 2 «τη μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και τη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών». β) η Δήλωση όσον αφορά το άρθρο 174 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με την οποία η «η Διάσκεψη θεωρεί ότι η αναφορά του άρθρου 174 σε 'νησιωτικές περιοχές' μπορεί να περιλαμβάνει και νησιώτικα κράτη στο σύνολό τους, εφόσον ικανοποιούνται τα αναγκαία κριτήρια», που είναι προφανώς αυτά του άρθρου 174, δηλαδή το συγκεκριμένο κράτος νησί να είναι από τις «πλέον μειονεκτικές περιοχές» και να πλήττεται «από σοβαρά και μόνιμα φυσικά ή δημογραφικά προβλήματα». Η Κύπρος και η Μάλτα ανήκουν προφανώς στην κατηγορία αυτήν, όχι όμως εκ πρώτης όψεως και η Ιρλανδία. γ) στον Τίτλο XVI, Διευρωπαϊκά Δίκτυα, στο άρθρο 170, παρ. 2, προβλέπεται η «ανάγκη να συνδεθούν οι νησιωτικές ... περιοχές με τις κεντρικές περιοχές της Ένωσης».

Οι προαναφερόμενες διατάξεις αναφέρονται στις νησιωτικές περιοχές

16. σκέψεις 86, 90, ιδίως 92, 101, 104.

17. άρθρο 15 παρ. 3.

18. πρβλ. και άρθρο 12 «συνεργασία με τρίτες χώρες»

19. Outremost Regions, τα νησιά δηλαδή στους Ωκεανούς που υπάγονται στην κυριαρχία κρατών μελών. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/brochures/2017/the-outermost-regions-european-lands-in-the-world

της ηπειρωτικής ΕΕ. Σε αντίθεση με αυτές, το άρθρο 349 προβλέπει ειδικό ευνοϊκό καθεστώς για τα νησιά των ωκεανών - υπερπόντιες περιοχές - που ανήκουν στη Γαλλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Σύμφωνα με το εδάφιο 1, η «διαρθρωτική οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση ... που επιδεινώνεται από τη μεγάλη απόσταση, το νησιωτικό τους χαρακτήρα, τη μικρή έκταση, τη δύσκολη μορφολογία και κλίμα, την οικονομική εξάρτηση όσον αφορά ένα μικρό αριθμό προϊόντων, προβλήματα μόνιμα και σωρευτικά τα οποία αναχαιτίζουν σημαντικά την ανάπτυξη τους» επιτρέπουν τη θέσπιση «ειδικών μέτρων» που αποσκοπούν «ιδίως στον καθορισμό των προϋποθέσεων εφαρμογής των Συνθηκών στις περιοχές αυτές, συμπεριλαμβανομένων κοινών πολιτικών». Σύμφωνα με το εδάφιο 2, «τα μέτρα ... αφορούν ιδίως την τελωνειακή και εμπορική πολιτική, τη φορολογική πολιτική, τις ελεύθερες ζώνες, τη γεωργική και αλιευτική πολιτική, τους όρους προμήθειας πρώτων υλών και βασικών καταναλωτικών αγαθών, τις κρατικές ενισχύσεις και τις προϋποθέσεις πρόσβασης στα Διαρθρωτικά Ταμεία και στα οριζόντια προγράμματα της Ένωσης». Η κατά το εδάφιο 1 παράθεση των μειονεκτημάτων της νησιωτικότητας²⁰ σε ό,τι αφορά στα συγκεκριμένα υπερπόντια νησιά ισχύει επακριβώς και για τα περισσότερα ελληνικά νησιά, ιδίως αυτά του ανατολικού Αιγαίου²¹, τα οποία είναι τελείως αποκομμένα από τον ηπειρωτικό κορμό αλλά και από την ενιαία εσωτερική αγορά από την οποία είναι σε μεγάλο βαθμό αποκομμένη ακόμη και η ηπει-

ρωτική Ελλάδα, που σχετικά πρόσφατα, χάρη στην προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, απέκτησε κοινά σύνορα με την ΕΕ.

Η νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη προσφέρει την τελευταία ίσως ευκαιρία ανάπτυξης μιας ευρωπαϊκής πολιτικής νησιωτικότητας για τα νησιά της ηπειρωτικής ΕΕ αντίστοιχης με αυτήν των νησιών του άρθρου 349 ΣΛΕΕ με τα οποία πρέπει να εξομοιωθούν, ιδίως σε ό,τι αφορά στα απομονωμένα μικρά νησιά του Αιγαίου. Μέσω ενός τέτοιου ειδικού ευρωπαϊκού καθεστώτος θα μπορούσαν να υποστηριχθούν και να εποικισθούν και πολλά ελληνικά νησιά που ήταν κατοικημένα στο παρελθόν αλλά και να αναπτυχθούν οικονομικές δραστηριότητες σε βραχονησίδες που θα τα/τις «θωρακίσουν» από πλευράς δημοσίου διεθνούς δικαίου και δικαίου της θάλασσας.

7. Άμυνα

Χρήσιμη είναι στο πλαίσιο αυτό μια ιστορική αναφορά στο ανεπιτυχές προηγούμενο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας (ΕΚΑ) - με αυτοτελή νομική προσωπικότητα - μεταξύ των έξι ιδρυτικών κρατών μελών της ΕΚΑΧ, που υπεγράφη από τους Έξι την 27 Μαΐου 1952 στο Παρίσι, και ενώ κυρώθηκε από τη Γερμανία και τις χώρες της Benelux, απορρίφθηκε από τη γαλλική εθνοσυνέλευση²², πράγμα που οδήγησε ως αλυσιδωτή αντίδραση και στην απόρριψη του σχεδίου της «Πολιτικής Ευρωπαϊκής Κοινότητας». Η ΕΚΑ προέβλεπε τη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού, με υπερεθνικές

20. Insularity handicap

21. Και σε μικρότερο βαθμό, λόγω μικρότερης απόστασης, κάποια μικρά ιταλικά και ισπανικά νησιά.

22. «Γυρίσματα της ιστορίας».

δομές, υπό την εποπτεία του στρατιωτικού αρχηγού/επικεφαλής του NATO, που θα οριζόταν τότε από τις ΗΠΑ.

Το φιλόδοξο προηγούμενο της ΕΚΑ θα μπορούσε να τεθεί ξανά «επί τάπητος» στη νέα Διακυβερνητική. Στη νέα Συνθήκη, ο ευρωπαϊκός στρατός θα μπορούσε να αποτελέσει τον ευρωπαϊκό αμυντικό βραχίονα του NATO - που παραμένει, σύμφωνα με το άρθρο 42 παρ. 7, εδ. 2, όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της - με σχετική όμως αυτοτέλεια, ώστε να μπορεί να παρεμβαίνει ακόμη και εκεί όπου το NATO δεν έχει δικαιοδοσία ή δεν θα ήθελε να παρέμβει. Στο πλαίσιο αυτό η «Ευρωπαϊκή Ένωση Άμυνας» (ΕΕΑ) θα μπορούσε να είναι αυτοτελής ή να ενσωματωθεί ως πυλώνας της στην ίδια την ΕΕ, σε συνδυασμό και με τη δημιουργία ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας, αξιοποιώντας το υπάρχον παραγωγικό δυναμικό στα κράτη μέλη ή δημιουργώντας νέο.

Στην ΕΕΑ θα μπορούσε να ενσωματωθεί με περαιτέρω αναβάθμισή του και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (ΕΟΑ)²³ ο οποίος υποστηρίζει ευρωπαϊκά αμυντικά έργα συνεργασίας και παρέχει forum για τα ευρωπαϊκά υπουργεία άμυνας, με προεξάρχον, όμως, το διακρατικό στοιχείο. Ο ΕΟΑ υποστηρίζει τα κράτη μέλη που το επιθυμούν να αναπτύξουν κοινές αμυντικές ικανότητες ή να βελτιώνουν κατ'ίδιαν τις αμυντικές τους ικανότητες, εργάζεται επίσης για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας.

Σημειώτέον, ότι οι ανάγκες προστασί-

ας των εξωτερικών συνόρων από την παράνομη μετανάστευση οδήγησαν στη δημιουργία και περαιτέρω ενίσχυση το 2016 του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής -Frontex²⁴- ο οποίος πρόσφατα δημιούργησε μικτό ειδικό σώμα ευρωπαϊκής συνοριοφυλακής και ακτοφυλακής με δική του στολή²⁵ και ο οποίος αποτελεί πρόπλασμα «ειδικού σώματος ευρωπαϊκού στρατού».

Οι ανωτέρω εξελίξεις μπορούν να αξιοποιηθούν και προς την κατεύθυνση δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης ΕΕΑ. Άλλωστε ήδη η ΣΕΕ στο άρθρο 24 παρ. 1 προβλέπει ρητά ότι «η αρμοδιότητα της Ένωσης στο πεδίο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του προοδευτικού καθορισμού κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κοινή άμυνα». Ο στόχος αυτός δεν έχει ακόμη επιτευχθεί, παρά το ότι η διατύπωση δίνει την εντύπωση ότι θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς αναθεώρηση των Συνθηκών μέσα από τη λήψη αποφάσεων με ομοφωνία που αποτελούν τον κανόνα του αρκετά προωθημένου Τίτλου V της ΣΕΕ, ο οποίος εξακολουθεί να διαπνέεται σε μεγάλο βαθμό από το διακυβερνητικό στοιχείο.

Τέλος, σε ό,τι αφορά στην Κοινή εξωτερική πολιτική, παρά τις πιο προωθημένες ρυθμίσεις που εισήγαγε η Συνθήκη της Λισαβώνας στη ΣΕΕ, Τίτλος V, η ΕΕ εξακολουθεί να είναι επιλεκτικά παρούσα στη διεθνή σκηνή, και σε

23. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_el στον οποίον όμως δεν συμμετέχει η Δανία.

24. <https://frontex.europa.eu/>

25. <https://frontex.europa.eu/careers/standing-corps/about/> με έντονη σημειολογία

πολλές περιπτώσεις να μην εκφράζεται με ενιαία φωνή, με πρόσφατες περιπτώσεις αυτές της Συρίας και της Λιβύης, σε μια «διπλωματία à la carte» από πλευράς ορισμένων μόνο κρατών της, πράγμα που οδήγησε σε μείωση του κύρους και της αξιοπιστίας της, όπως και του Ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας²⁶, με αποτέλεσμα κάποιες τρίτες χώρες να προτιμούν κατά περίπτωση τη «διμερή διπλωματία» με μεγάλα κράτη μέλη της ΕΕ με «ευήκοα ώτα», παρακάμπτοντας έτσι τα αρμόδια Όργανα της ΕΕ.

8. Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 6, περίπτωση δ) ΣΛΕΕ «δράση» της ΕΕ που «υποστηρίζει, συντονίζει ή συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών». Πρόκειται για «συμπληρωματική αρμοδιότητα» σε σχέση με τη δράση των κρατών μελών που έχουν την αρμοδιότητα να νομοθετούν. Στη νέα Διακυβερνητική είναι σημαντικό να προταθεί η αναβάθμιση της σε «συντρέχουσα αρμοδιότητα», ώστε να μπορούν να νομοθετούν τόσο η ΕΕ όσο και τα κράτη μέλη. Ο τουρισμός είναι «βαριά βιομηχανία» της Χώρας αλλά και άλλων κρατών του ευρωπαϊκού νότου. Η σημασία του αναδείχθηκε ακόμη περισσότερο λόγω πανδημίας στη λογική δημιουργίας συνθηκών Covid-19 free ή Covid-19 resilient τουρισμού λόγω της ανάδειξης της σχέσης και διάδρασης κλιματικής αλλαγής, περιβαλλοντικής υποβάθμισης, δημόσιας υγείας, ποιότητας ζωής και τουρισμού, διαδοχικών κρίσεων που πρέπει

με τη σειρά τους να είναι ασφαλείς σε ένα ενάρετο κύκλο.

9. Τελικές σκέψεις

Το παρόν άρθρο σταχυολόγησε κάποιες σκέψεις και προτάσεις, ελληνικού κυρίως ενδιαφέροντος, που μπορούν να αναδειχθούν και να συζητηθούν στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής διάσκεψης για το μέλλον της ΕΕ ενόψει της αναθεώρησης των Συνθηκών. Η επιλογή τους δεν είχε εξαντλητικό χαρακτήρα, αφού δεν κάλυψε λχ. τον εξαιρετικά τεχνικό Τίτλο VIII, Οικονομική και Νομισματική πολιτική και ειδικότερα τη «νομισματική πολιτική για τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ» για την οποία η ΕΕ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα σύμφωνα με το άρθρο 3 ΣΛΕΕ. Η εμπειρία από την εφαρμογή της ΟΝΕ έδειξε ότι πρόκειται για ένα ατελές μόρφωμα του οποίου οι θεσμικές αδυναμίες αλλά και οι αδυναμίες εφαρμογής φάνηκαν ιδιαίτερα στην περίπτωση της Χώρας μας. Η Διακυβερνητική οφείλει υπό το φως των εμπειριών να εμβαθύνει στα θέματα αυτά και να εξετάσει και, μεταξύ άλλων, το θέμα του δημοκρατικού ελέγχου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Φιλοδοξία του παρόντος ήταν να συμβάλει στο διάλογο και προβληματισμό και να φωτίσει πτυχές από την σαραντάχρονη εμπειρία μας στο ευρωενωσιακό γίνεσθαι προτείνοντας σκέψεις βελτίωσής του, τόσο μέσω της αναθεώρησης των συνθηκών αλλά και του παραγωγού δικαίου, όπου οι υπάρχουσες νομικές βάσεις του το επιτρέπουν.

26. Βλ. Άρθρα 18 και 36 ΣΕΕ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aai0009>

Ο ρόλος του διεθνούς δικαίου στην προστασία των ενεργειακών επενδύσεων

8

Θωμάς - Νεκτάριος Παπαναστασίου

Επίκουρος καθηγητής
Δημοσίου Διεθνούς
Δικαίου της
Νομικής Σχολής του
«Πανεπιστημίου
Νεάπολις Πάφου»,
PhD at Waseda
Un. Tokyo

Οι επενδύσεις, και ειδικότερα οι ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ), είναι καθοριστικός παράγοντας τόσο για την οικονομική ευημερία των χωρών όσο και για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων που τις πραγματοποιούν.¹ Ο τομέας της ενέργειας (ιδίως ο τομέας των υδρογονανθράκων) θεωρείται ένας από τους πιο ελκυστικούς τομείς για ιδιωτική συμμετοχή και ΞΑΕ.²

Η δυνατότητα ανάπτυξης ενεργειακής επενδυτικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα στον τομέα των υδρογονανθράκων, απορρέει κυρίως από το δικαίωμα κάθε κυρίαρχου κράτους να προβεί σε αναζήτηση, έρευνα και τελικά εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, μέσω εταιρειών που ασκούν το δικαίωμα αυτό κατόπιν συμβάσεως παραχώρησης.³ Το δικαίωμα αυτό βασίζεται στην αρχή της εθνικής κυριαρχίας, όπως ορίζεται από το δημόσιο διεθνές δίκαιο, και ασκείται στο σύνολο της επικράτειας, δηλαδή στο έδαφος, στον υπολίμνιο και τον υποθαλάσσιο χώρο, όπου το κράτος ασκεί κυριαρχία και τα κυριαρχικά του δικαιώματα βάσει του Δικαίου της Θάλασσας.⁴

1. Το κείμενο αυτό αποτελεί μέρος ευρύτερης μελέτης με τίτλο «Η προστασία των επενδύσεων στον τομέα των υδρογονανθράκων» που δημοσιεύτηκε στο συλλογικό τόμο: Δίκαιο Υδρογονανθράκων, Ν. Φαραντούρης και Τιμ. Κοσμίδη (επιμ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2015.
2. Όσον αφορά τις υποδομές, η ενέργεια και οι τηλεπικοινωνίες προσελκύουν παγκοσμίως την πλειονότητα των ιδιωτικών επενδύσεων: UNCTAD, World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge, New York and Geneva, 2008, σ. 101.
3. Άρθρο 2 παρ. 1 και 10 του Ν. 2289/1995 «περί υδρογονανθράκων» (ΦΕΚ Α' 27/1995).
4. ΕΜ. Ρουκουνας, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2η έκδ., Αθήνα 2010, σ. 189, 301 επ., 309 επ.

Το ζήτημα της προστασίας των επενδύσεων είναι διαφορετικό από το ζήτημα της προσέλευσής τους. Η προστασία των επενδύσεων δεν είναι επιλογή αλλά αναγκαιότητα, η οποία πηγάζει από το ενδεχόμενο να απειληθούν τα επενδυτικά συμφέροντα εφόσον το κράτος υποδοχής επιβάλει δημόσια μέτρα με τρόπο αυθαίρετο και απρόβλεπτο, μέτρα που είναι γνωστά ως πολιτικοί κίνδυνοι.⁵ Οι πολιτικοί κίνδυνοι συντρέχουν συνήθως όταν η κυβέρνηση της χώρας υποδοχής ή οι αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες ενεργούν αυθαίρετα ή σε αντίθεση με τις δεσμεύσεις και τις κρατικές εγγυήσεις⁶ που έχουν δοθεί στους ξένους επενδυτές προτού αυτοί αποφασίσουν να επενδύσουν στο έδαφός της,⁷ προκαλώντας οικονομική ζημία στην επιχειρηματική δραστηριότητα των επενδυτών.

Οι πιο κλασικές μορφές πολιτικών κινδύνων είναι η απαλλοτρίωση ή εθνικοποίηση της ιδιοκτησίας του επενδυτή, η ανάκληση των αδειών παραχώρησης δικαιωμάτων και λειτουργίας, όπως η παραχώρηση δικαιωμάτων έρευνας και εξόρυξης, η παραβίαση των συμβάσεων και η αθέτηση των συμφωνηθέντων εκ μέρους του κράτους υποδοχής.⁸

Ο τομέας της ενέργειας και ειδικά των υδρογονανθράκων είναι από τη φύση του πιο ευάλωτος στους πολιτικούς κινδύνους σε σύγκριση με άλλους τομείς της οικονομίας.⁹ Πρόκειται για τομέα με ιδιαίτερα στρατηγικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, άμεσα συνδεδεμένα με τα εθνικά συμφέροντα του κάθε κράτους,¹⁰ στοιχείο που αυξάνει την αβεβαιότητα σχετικά με το βαθμό «παρεμβατικότητας» των κυβερ-

5. Σχετικά με την προστασία των επενδύσεων από τους πολιτικούς κινδύνους βλ. ενδεικτικά: Th. MORAN, «Political and Regulatory Risk in Infrastructure Investment in Developing Countries: Introduction and Overview», *The Centre for Energy, Petroleum and Mineral Law and Policy Journal* (CEPMLP) 5:6 / 1999· P. COMEAUX / S. KINSELLA, *Protecting Foreign Investment under International Law. Legal Aspects of Political Risk*, New York 1997· N. RUBINS / T. PAPANASTASIOU / S. KINSELLA, *International Investment, Political Risk, and Dispute Resolution. A Practitioner's Guide*, Oxford 2020· T. PAPANASTASIOU, *The Legal Protection of Foreign Investments Against Political Risks: Japanese Business in the Asian Energy Sector*, New Orleans 2015· Του ίδιου, «The Role of Economic Partnership Agreements in Protecting Foreign Investments against Political Risk: An Analysis of Japan's EPAs», *Journal of the Graduate School of Asia-Pacific Studies* 21:2 / 2011, σ. 95-124.
6. Τον όρο «κρατικές εγγυήσεις» εισήγαγε για πρώτη φορά ο Αργύριος Φατούρος στη διατριβή του, η οποία αποτελεί κλασικό έργο της διεθνούς βιβλιογραφίας στα θέματα προστασίας των επενδύσεων. Βλ. A. Fatouros, *Government Guarantees to Foreign Investors*, New York and London 1962.
7. Ειδικότερα, αδικαιολόγητη ή αυθαίρετη συμπεριφορά συντρέχει όταν η κυβέρνηση αθετεί διασφαλίσεις ή εγγυήσεις που έχει δώσει στους επενδυτές ή όταν οι πράξεις ή παραλείψεις της αντιτίθενται στην αρχή της καλής πίστης (good faith) και των θεμιτών προσδοκιών (legitimate expectations) των επενδυτών, σχετικά με το τί το κράτος έχει υποσχεθεί να παράσχει.
8. Βλ. N. RUBINS / T. PAPANASTASIOU / S. KINSELLA, *International Investment, Political Risk, and Dispute Resolution. A Practitioner's Guide*, Κεφάλαιο 1: Political Risk, Oxford 2020.
9. Σχετικά με τις ρυθμίσεις του διεθνούς επενδυτικού δικαίου ειδικά στον τομέα της ενέργειας βλ. P. CAMERON, *International Energy Investment Law: The Pursuit of Stability*, Oxford 2010.
10. Ο τομέας της ενέργειας (όπως οι περισσότεροι τομείς των έργων υποδομής) διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών. Η στρατηγική λειτουργία του σχετίζεται επίσης με την εθνική ασφάλεια, καθώς η ανακάλυψη και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων ενισχύει τη γεωστρατηγική θέση του κάθε κράτους στη διεθνή κοινότητα.

νήσεων στα επενδυτικά σχέδια των εταιρειών εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων.

Οι πολιτικοί κίνδυνοι μπορούν να αντιμετωπιστούν πιο αποτελεσματικά, ή τουλάχιστον να μετριαστούν, μέσω ενός ολοκληρωμένου πολύ-επίπεδου νομικού πλαισίου που βασίζεται όχι μόνο στις πρόνοιες του εσωτερικού δικαίου (συνταγματικές και διάφορες ειδικές νομοθετικές διατάξεις περί επενδύσεων και υδρογονανθράκων) και των επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ του Δημοσίου και των επενδυτών αλλά κυρίως στο διεθνές επενδυτικό δίκαιο.¹¹

Η σημασία του διεθνούς δικαίου για την προστασία των ΞΑΕ κρίνεται καθοριστική μέσω της σύναψης εξειδικευμένων διεθνών συνθηκών, τις λεγόμενες διεθνείς επενδυτικές συνθήκες. Τόσο τα κράτη υποδοχής όσο και τα κράτη προέλευσης των επενδύσεων αντιμετωπίζουν τις μεταξύ τους διεθνείς επενδυτικές συνθήκες ως

το πιο κατάλληλο πλαίσιο για να διασφαλιστούν οι επενδύσεις από τους διάφορους κινδύνους (κυρίως πολιτικούς) και να αμβλυθούν οι όποιες επιφυλάξεις ως προς την ανάληψη μακροπρόθεσμων και πολυδάπανων επενδυτικών έργων, όπως είναι οι επενδύσεις στον τομέα των υδρογονανθράκων.¹²

Η συνηθέστερη μορφή διεθνών συνθηκών για την προώθηση και την προστασία των επενδύσεων είναι οι διμερείς επενδυτικές συνθήκες (Bilateral Investment Treaties).¹³ Οι συνθήκες αυτές παρέχουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο προστασίας των ξένων άμεσων επενδύσεων. Από τη μία πλευρά, εγγυώνται ότι το κράτος υποδοχής θα αντιμετωπίζει τις ξένες επενδύσεις εφαρμόζοντας κατάλληλα πρότυπα μεταχείρισης (standards of treatment).¹⁴ Από την άλλη πλευρά, σε περίπτωση παραβίασης αυτών των προτύπων από το κράτος υποδοχής, παρέχουν έναν ουδέτερο και αντικει-

Βλ. UNCTAD, World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge, New York and Geneva, 2008, σ. 155. N. Bret-Rouyaut / J-P. Favennec, Oil and Gas Exploration and Production: Reserves, Costs, Contracts, 3η έκδ., Paris 2011, σ. 4 επ.

11. N. RUBINS / T. PAPANASTASIOU / S. KINSELLA, International Investment, Political Risk, and Dispute Resolution. A Practitioner's Guide, Μέρος II: The International Law Framework of Investment Protection and Political Risk, Oxford 2020.

12. Σχετικά με το διεθνές δίκαιο των επενδύσεων βλ. ενδεικτικά: Π. ΓΚΛΑΒΙΝΗΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Αθήνα/Θεσσαλονίκη 2009· ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ/Χ. ΔΙΠΛΑ/Π. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ (επιμ.), Επιλογή Μελετών Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου, Αθήνα 2014· R. DOLZER / C.H. SCHREUER, Principles of International Investment Law, 2η έκδ., Oxford 2012· R. DOLZER / M. STEVENS, Bilateral Investment Treaties, The Hague 1995· P.T. MUCHLINSKI et. all (en.), The Oxford Handbook of International Investment Law, Oxford 2009· M. SORNARAJAH, The International Law on Foreign Investment, 4η έκδοση, Cambridge 2017.

13. Από τις αρχές περίπου του 2000 πολλά κράτη προτιμούν τη σύναψη των λεγόμενων «συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου» (Free Trade Agreements) ή «συμφωνιών οικονομικής συνεργασίας» (Economic Partnership Agreements), οι οποίες είναι διμερείς ή περιφερειακές συνθήκες, με πιο διευρυμένο περιεχόμενο από τις BITs, καθώς περιλαμβάνουν κεφάλαια όχι μόνο για την προώθηση και την προστασία των επενδύσεων αλλά κυρίως για την απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών, την κατάργηση δασμών και άλλων μη δασμολογικών για το εμπόριο εμποδίων, την προνομιακή μεταχείριση των προϊόντων και υπηρεσιών, ακόμα και την τελωνειακή ένωση και κοινή αγορά μεταξύ των κρατών-μελών.

14. T. GRIERSON / J. WEILLER / I.A. LAIRD, «Standards of Treatment», σε: The Oxford Handbook of International Investment Law, P.T. Muchlinski et.al. (ed.), Oxford 2009, σ. 259-304.

μενικό μηχανισμό επίλυσης των διαφορών (διεθνής διαιτησία), που διασφαλίζει ότι το κράτος υποδοχής θα σεβαστεί τα συμφωνηθέντα πρότυπα μεταχείρισης και ότι θα θεραπεύσει τους επενδυτές σε περίπτωση ζημίας τους, με την καταβολή κατάλληλης αποζημίωσης.¹⁵

Οι διεθνείς επενδυτικές συνθήκες αποτελούν έναν νόμιμο τρόπο παραίτησης του κράτους υποδοχής από μέρος της κυριαρχίας του, χάριν της προστασίας των ξένων επενδύσεων και των φορέων υλοποίησής τους που είναι συνήθως φυσικά και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Με άλλα λόγια, ακόμη και αν αυτές οι διεθνείς συνθήκες είναι διακρατικές (είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης και υπογραφής μεταξύ κυρίαρχων κρατών, και διέπονται από το διεθνές δίκαιο), οι διατάξεις τους απευθύνονται σε ιδιώτες (τους επενδυτές της χώρας προέλευσης στη Συνθήκη). Οι συνθήκες αυτές προσφέρουν ειδική μεταχείριση στους επενδυτές, παρέχοντας μέτρα που περιορίζουν την κανονιστική κυριαρχία του κράτους υποδοχής με διάφορους τρόπους.

Περαιτέρω, από το 2009 όταν τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας, τα κράτη μέλη ανέθεσαν στην ΕΕ την αποκλειστική αρμοδιότητα να ενεργεί στον τομέα των ΞΑΕ σύμφωνα με το άρθρο 207 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ.

Έκτοτε, η ΕΕ είναι η αρμόδια να διαπραγματεύεται και να συνάπτει εκ μέρους των κρατών μελών διεθνείς επενδυτικές συνθήκες με τρίτα κράτη, στο πλαίσιο της κοινής εμπορικής πολιτικής της.¹⁶

Ειδικά σήμερα, εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούν εντός και εκτός της Ελλάδας, της οικονομικής και πολιτικής κρίσης, των παραβιάσεων από γειτονικά κράτη των κυριαρχικών δικαιωμάτων στις θαλάσσιες ζώνες δικαιοδοσίας της, των κοινωνικών αναταραχών στο εσωτερικό των χωρών της Μεσογείου και της αυξημένης απειλής τρομοκρατικών ενεργειών στην ευρύτερη περιοχή, οι πετρελαιοειδή εταιρείες, που ενδιαφέρονται να επενδύσουν στον τομέα των υδρογονανθράκων, πρέπει να χρησιμοποιήσουν όλα τα πιθανά εργαλεία διαχείρισης πολιτικού κινδύνου και, ως εκ τούτου, χρειάζονται τόσο την ενεργοποίηση του πλαισίου κανόνων του εσωτερικού όσο και του διεθνούς δικαίου.

15. C.Q.C. McLACHLAN / C. SHORE / M. WEINIGER, International Investment Arbitration: Substantive Principles, 2η Έκδοση Oxford/New York, 2017· N. RUBINS / T. PAPANASTASIOU / S. KINSELLA, International Investment, Political Risk, and Dispute Resolution. A Practitioner's Guide, Μέρος III: Investment Disputes and Political Risk, Oxford 2020.

16. P. KOUTRAKOS, «External Action: Common Commercial Policy, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy» στο A. ARNULL / D. CHALMERS (en.), *The Oxford Handbook of European Union Law*, σ. 271, 276 / 2015· P. CRAIG / G. DE BURCA, *EU Law: Texts, Cases and Materials*, 6^η Έκδοση 2015, 336· C. TITI, «International Investment Law and the European Union: Towards a New Generation of International Investment Agreements», 26 *The European Journal of International Law*, σ. 639, 641 / 2015· A. REINISCH, «The EU on the Investment Path - Quo Vadis Europe? The Future of EU BITs and other Investment Agreements», 12 *Santa Clara Journal of International Law*, σ. 111 / 2014· A. DIMOPOULOS, *EU Foreign Investment Law*, σ. 94 / 2011.

IV. Επισημάνσεις/ Σχολιασμοί

Τι τρέχει στο Βαρώσι;

1

Αχιλλέας
Δημητριάδης

Δικηγόρος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιφραγμένη πόλη της Αμμοχώστου («Βαρώσι») είναι κομμάτι της κατεχόμενης Κύπρου που έχει μια ιδιαίτερη νομική ιστορία.

Παρόλη την Τουρκική εισβολή, το κομμάτι αυτό είναι υπό τον αποκλειστικό στρατιωτικό έλεγχο της Τουρκίας και δεν υπάρχουν κάτοικοι. Είναι μια πόλη χωρίς ανθρώπους η οποία συνήθως χρησιμοποιείται σαν διαπραγματευτικό χαρτί στις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού. Νομικά ομιλούντες τα ψηφίσματα 550 (1984) και 789 (1992) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών αναφέρουν, αντίστοιχα:

“Resolution 550 (1984)

Adopted by the Security Council on 11 May 1984

...

5. *Considers* attempts to settle any part of Varosha by people other than its inhabitants as inadmissible and calls for the transfer of this area to the administration of the United Nations;...”

“Resolution 789 (1992)

Adopted by the Security Council on 25 November 1992

The Security Council,

...

(c) That, with a view to the implementation of resolution 550 (1984), the area at present under the control of the United Nations Peace-Keeping Force in Cyprus be extended to include Varosha;”

Έτσι αυτό το ειδικό καθεστώς που θα έπρεπε να έχουν τα Ηνωμένα Έθνη, την διαφοροποιεί από την υπόλοιπη κατεχόμενη μας πατρίδα.

Δυστυχώς μέχρι σήμερα το Βαρώσι δεν έχει δοθεί στα Ηνωμένα Έθνη και συνήθως θεωρείται το πρώτο Μέτρο Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ) που συζητείται σε οποιαδήποτε προσπάθεια λύσης του Κυπριακού.

Μια πρόσφατη και πολύ ανησυχητική εξέλιξη ήταν το άνοιγμα μέρους του σε επισκέπτες μετά από το πικνίκ του κ Ερντογάν μέσα στην βροχή στις 15 Νοεμβρίου 2020. Δεν θα συζητήσω τις πολιτικές προεκτάσεις αυτού αλλά θα επικεντρωθώ στην σύντομη αυτή προσπάθεια σε μια νομική χαρτογράφηση της κατάστασης, με σκοπό να ξεκαθαρίσουμε τις πιθανότητες για το μέλλον.

Ανάλυση

Μετά τις τρεις αποφάσεις Λοϊζίδου ν. Τουρκίας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) είναι πλέον καθαρό ότι οι περιουσίες των Ελληνοκυπρίων στα κατεχόμενα συνεχίζουν να ανήκουν στους ιδιοκτήτες, που καθορίζουν τα πιστοποιητικά ιδιοκτησίας που εκδίδει η Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτοί οι ιδιοκτήτες έχουν ανθρώπινα δικαιώματα (περιλαμβανομένου του δικαιώματος περιουσίας), το οποίο συνεχώς παραβιάζεται από την Τουρκία. Η παραβίαση αυτή συνίσταται στον αποκλεισμό της εξάσκησης του δικαιώματος αυτού, ο οποίος είναι αποτέλεσμα πράξεων της υποτελούς στην Τουρκία τοπικής διοίκησης.

Με την λογική αυτή, καθώς και με τις άλλες αποφάσεις που ακολούθησαν στο ΕΔΑΔ, ο ιδιοκτήτης δικαιούται να δηλώνει ότι του ανήκει η περιουσία του, έχοντας έτσι την δυνατότητα να

ζητά αποζημίωση για απώλεια χρήσης (διαφυγόντα ενοίκια) καθώς και αποκατάσταση από την Τουρκία.

Το 2010 με την απόφαση *Δημόπουλος κατά Τουρκίας* η Επιτροπή Ακίνητης Ιδιοκτησίας της Τουρκίας στην κατεχόμενη Λευκωσία (ΕΑΙ) θεωρήθηκε εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας το οποίο ένας ιδιοκτήτης θα έπρεπε να εξαντλήσει προτού φθάσει στο ΕΔΑΔ, για τελική δικαίωση. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η συμβατότητα της ΕΑΙ με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποφασίστηκε. Παραμένει να εξεταστεί η αποτελεσματικότητα της σε κάθε υπόθεση ξεχωριστά. Αυτό έγινε για παράδειγμα στην υπόθεση *Ιωάννου*, στο ΕΔΑΔ η οποία και επιτάχυνε την διαδικασία εκδίκασης της υπόθεσης στην ΕΑΙ.

Μέσα στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας για διεκδίκηση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων τους καταχωρήθηκε στις 23 Ιουλίου 2010 στην ΕΑΙ η υπόθεση *K.V.Mediterranean Tours Ltd*. Αυτή έχει να κάνει με την περικλειστη πόλη της Αμμοχώστου, διότι είναι ιδιοκτήτης μιας πολυκατοικίας εκεί.

ΕΒΚΑΦ

Χωρίς να μπω στις λεπτομέρειες, κατά την διαδικασία το ΕΒΚΑΦ ζήτησε και πέτυχε την παρουσία του εκεί ως ενδιαφερόμενο μέρος. Οι Αιτητές αντέδρασαν και μετά από απόφαση της ΕΑΙ προσέφυγαν στο διοικητικό δικαστήριο της υποτελούς τοπικής διοίκησης όπου και δικαιώθηκαν. Ακολούθως, μετά από έφεση της άλλης πλευράς, επανήλθε η θέση ΕΒΚΑΦ και έτσι οι Αιτητές καταχώρησαν στις 23 Μαΐου 2017 προσφυγή στο ΕΔΑΔ διεκδικώντας την διαγραφή του ΕΒΚΑΦ από την διαδικασία δεδομένου ότι δεν μπορεί να έχει ιδιοκτησιακά δικαιώματα.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί κανείς στο αφήγημα του ΕΒΚΑΦ όπου υπάρχει ο ισχυρισμός ότι ανήκουν στο ίδρυμα αυτό τεράστιες περιουσίες στα κατεχόμενα, μεταξύ των οποίων, και ένα

σημαντικό μέρος του Βαρωσιού. Αυτό όμως έχει κατά την δική μου άποψη τελεσίδικα διευθετηθεί το 1960 με το Παράρτημα U των τότε συμφωνιών το οποίο αναφέρει:

“APPENDIX U FINANCIAL ASSISTANCE TO TURKISH COMMUNITY

A.- Text of Letter from the Governor to Dr. Kutchuk and Mr. Denktash

1. I have the honour to inform you that the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland have decided to make available the sum of £1,500,000 by way of grant to the Turkish community in Cyprus to be used for education, the development of Vakf property and cultural and other like purposes which fall within the competence of the Turkish Communal Chamber as it is to be established under the Constitution of the Republic of Cyprus.

...

3. I also have to request your confirmation that the Turkish community, including the High Council of Evcaf, have no financial claims against the Government of the United Kingdom, or against the Government of the Colony of Cyprus, arising or purporting to arise out of or in connection with either the administration of Cyprus or the establishment of the Republic of Cyprus or otherwise, and that no such claims will be made hereafter by or on behalf of the Turkish community...”

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δρ. Κιουτσούκ, ο τότε Αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας που συνυπέγραψε ήταν επίσης και ο Πρόεδρος του Υψηλού Συμβουλίου του ΕΒΚΑΦ, και έτσι δεν μπορεί να αρνηθεί ότι το δεσμεύει. Δεν είναι η πρώτη φορά που το ΕΒΚΑΦ προσπαθεί να εμφανιστεί στο ΕΔΑΔ. Στην υπόθεση *Αρέστη* έγινε τέτοια αναφορά η οποία απορρίφθηκε και ακολούθως στην υπόθεση *Λόρδου ν. Τουρκίας* έκανε προσπάθειες για να προστεθεί ως ενδιαφερόμενο μέρος, αλλά και πάλι απέτυχε.

Η *K.V.Mediterranean Tours Ltd* είναι η τρίτη προσφυγή στην οποία εξετάζεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς, με το ΕΒΚΑΦ να λέει ότι του ανήκει η γη. Η Τουρκία προσπαθεί να αποφύγει

του καθορισμού του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της επίδικης περιουσίας ισχυριζόμενη ότι υπάρχει μόνο καθυστέρηση στην υπόθεση, η οποία πρέπει να διευθετηθεί με την πληρωμή αποζημιώσεων.

Μέχρι τώρα έχουν τα Μέρη καταχωρήσει τις απόψεις τους και η Κυπριακή Δημοκρατία έστειλε κάποιες παρατηρήσεις προς υποστήριξη των Αιτητών οι οποίοι ζητούν αποζημιώσεις για απώλεια χρήσης και αποκατάσταση διότι, μεταξύ άλλων, δεν υπάρχει χρήση.

Αναμένεται λοιπόν με ενδιαφέρον η όποια ενδεχόμενη απόφαση διότι θα έχει καθοριστικό ρόλο στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των περιουσιών στο Βαρώσι.

Human Rights Committee, *A.S., D.I., O.I. and G.D v Italy: A Sea Change in the Protection of the Right to Life at Sea?*

Sofia Galani

Senior Lecturer
in Public
International Law,
University
of Bristol UK

Introduction

The desperate migrant crossings in the Mediterranean Sea have very often been the central point of intense legal, political and policy debates. The views of the Human Rights Committee (the Committee) on *A.S., D.I., O.I. and G.D v Italy*, which concerned another shipwreck in the Mediterranean Sea, have come to add to these debates but, in light of the strong dissent, it is yet to be seen whether they will offer clarity or another layer of uncertainty to the duties of States to rescue migrants at sea. The main point of contention is whether Italy exercised jurisdiction over the victims for the purposes of article 2 of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). The Committee adopted a 'functional approach' in terms of jurisdiction (Moreno-Lax, 2020) which can afford significant protection to persons in distress but may have far-reaching implications for the duties of States. This short comment will briefly present the facts and views of the Committee and will provide a short critique of the findings of the Committee making some early reflections on what they could mean for the future of human rights at sea.

Facts

The authors of the communication are A.S, a national of Palestine, and D.I., O.I. and G.D., nationals of Syria, who brought the complaint on their behalf and on behalf of 13 of their relatives who, on 11 October 2013, were on board a vessel that shipwrecked in the Mediterranean Sea, 113 km south of Lampedusa, Italy and 218 km from Malta, claiming

the life of more than 200 people. The authors alleged that a few hours after the vessel had set off, it was shot at by a boat flying a Berber flag and as a result, large quantities of water were entering the boat. The persons on board contacted the Italian emergencies number at 11 am and forwarded them the coordinates of the vessel. Several desperate calls were made to the Italian authorities until the persons on board were told that the vessel was within the Maltese search and rescue (SAR) zone. The Maltese authorities were informed but did not detect the vessel until 4 pm and a patrol boat did not reach the site of the shipwreck until 5.50 pm with an Italian navy ship, the *ITS Libra*, reaching the location at around 6 pm. The authors noted that the *ITS Libra* and two commercial vessels were the closest vessels to their boat, but the Italian navy ship was allegedly ordered to leave the area instead of reaching the shipwreck site. The authors complained that Italy failed to provide assistance to the boat in distress and to promptly inform Malta of the incident violating as a result articles 6 (1) and 7 read in conjunction with article 2 (3) of the ICCPR.

Views of the Committee

Given that the incident occurred on the high seas, the Committee had to establish whether the victims were within Italy's jurisdiction for the purposes of the ICCPR. In doing so, it reiterated that according to para. 63 of the General Comment 36 (2019), 'a State party has an obligation to respect and to ensure the rights under article 6 of all persons who are within its territory and all persons subject to its jurisdiction, that is, all persons over

whose enjoyment of the right to life it exercises power or effective control', including 'of those individuals who find themselves in a situation of distress at sea, in accordance with their international obligations on rescue at sea'. The Committee also took note of article 98 of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (LOSC) which requires States to provide assistance to persons in distress and the 1979 International Convention on Maritime Search and Rescue and in the Regulations adopted pursuant to the 1974 International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS) which requires States to conduct or coordinate rescue operations, giving substance to the article 98 LOSC duties of States. By applying these rules to the facts, the Committee considered that 'in the particular circumstances of the case, a special relationship of dependency had been established between the individuals on the vessel in distress and Italy' (para 7.8). This relationship comprised of 'factual elements' which included the initial contact made by the vessel in distress with the Italian authorities, their ongoing involvement in the rescue operation and the close proximity of the *ITS Libra* to the vessel in distress as well as because of the duties of Italy to provide assistance to those in distress under the law of the sea. Having established that Italy exercised effective control over the victims, the Committee examined whether Italy acted with due diligence in taking reasonable positive measures in response to foreseeable threats to life (para 8.3) and concluded that Italy failed to explain the delays in responding to a call of distress either by promptly informing Malta or dispatching the *ITS Libra* (para 8.5), violating in this way article

6 of the ICCPR, read alone and in conjunction with article 2 (3).

Comment

The views of the Committee could, no doubt, be considered a victory for the victims. The facts of this complaint once again underlined the tragic outcomes of the reluctance of States to rescue migrants at sea. Accordingly, the criticism levelled at Italy for its dubious actions, including their failure to share crucial information with Malta and for deliberately keeping the *ITS Libra* away from the vessel in distress, sends a strong reminder to States of their duty to rescue persons at sea. It would not be far-fetched to say that had the *ITS Libra* been the closest vessel to a passenger vessel in distress within Malta's SAR zone, its dispatchment would have been facilitated much faster.

The way, however, the Committee interpreted and applied the 'effective control' test has raised concerns about its wider acceptance and potential application to similar cases in future. So far, the application of the 'effective control' test on the high seas has required a State to protect the human rights of persons on board a vessel flying its flag or of persons that it brings within its effective control through its actions, such as interceptions or arrests (See, for example, *J.H.A. v Spain*, *Medvedyev v France*, *Hirsi Jamaa and Others v Italy*). In the complaint that the same victims brought against Malta, the Committee found that Malta exercised effective control over the victims because it formally *assumed responsibility* for coordinating the rescue efforts (para. 6.7, emphasis added by the author). In this complaint, however, it was not the

actions but the inaction of the Italian authorities that according to the Committee brought the victims within the effective control of Italy. Several members of the Committee took issue with the interpretation of the 'effective control' test by the majority. Shany, Heyns and Pazartzis argued that the majority failed 'to distinguish between situations in which States have the *potential* to place under their effective control individuals who are found outside their territory or areas already subject to their effective control, and situations involving the *actual* placement of individuals under effective state control' (para. 2, p.16). Moore also criticized the majority for considering Italy responsible for rescuing persons on the high seas and outside its SAR zone and underlined that such a finding could add 'a layer of uncertainty, and even apprehension, regarding responsibility on the high seas that may hinder, rather than sharpen, the response to future emergencies' (para. 4, p.19). Zimmermann found the decision of the Committee problematic in that Italy was found responsible for failing to rescue the victims in an area that the primary responsibility for rescue operations lied with Malta which might appear more problematic in light of the inadmissibility of the complaint against Malta for non-exhaustion of domestic remedies which means that the victims can turn for compensation only to Italy. The majority was also criticized for 'collapsing the ability to engage in a maritime operation in search and rescue areas for which another state is internationally responsible with the notion of jurisdiction over the individuals on vessels in distress [as this] might disrupt the legal order which the SOLAS and SAR Conventions at-

tempted to introduce, with a view to minimizing the "tragedy of the global commons", generated by the lack of a clear division of labor between coastal states over search and rescue operations' (para. 7, p.17).

However, a closer look at the views of the majority leads to two conclusions. First, the Committee has not been as innovative as one might think. The Committee relied on a series of failings on behalf of Italy that resulted in breaching its duty to take measures to protect the life of the victims 'from all reasonably foreseeable threats' (para 8.3). The positive obligations of States to protect the right to life when they know or ought to have known of the existence of a real and immediate risk to the life of identified individuals are now well-established in international human rights law (See, for example, General Comment 36 (2019), para. 21, *Osman v the UK*, para. 115). It is hard to contest, on the given circumstances, Italy's knowledge that the persons on board the vessel in distress would drown without assistance. Moreover, unlike the criticism that the Committee conflated the duties of Italy under SAR, SOLAS and the ICCPR, the Committee has relied on the intersections between the law of the sea and human rights law to reinforce the duty of States to rescue persons at sea. A SAR zone is considered 'a zone of obligations' in which a State commits to conducting, coordinating or cooperating in rescue operations in order to rescue lives (Trevisanut, 2021). Although Italy was not primarily responsible for rescuing the migrants, this does not release it from its obligations under SAR or LOSC. This in combination with the interactions of the Italian authorities with the vessel in distress which made

Italy aware of the foreseeable risks to life reinforces and not obfuscates its duty to rescue persons in distress. The complimentary interpretation of the duties that States have under the law of the sea and human rights law has been increasingly highlighted as a necessary way towards an enhanced protection of human rights at sea (Papanicolopulu, 2018, Papastavridis, 2020, Galani, 2020), and, finally, the Committee seems to have taken a step to the right direction.

Τουρκικές κινήσεις στο Αιγαίο από την σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου (Μια δεύτερη ματιά)

3

Στυλιανός Πολίτης

Αντιναύαρχος ε.α.
Πολεμικού Ναυτικού
Δρ. Διεθνούς Δικαίου
Παντείου Πανεπιστημίου

Αφετηρία της πρόσφατης έντασης στην περιοχή του Αιγαίου είναι η «NAVTEX» που εκδόθηκε από αναρμόδιο φορέα για έρευνες του τουρκικού πλοίου επιστημονικών ερευνών Ορούκ Ρέις (Oruç Reis) σε περιοχές διεθνών υδάτων. Ακολούθησαν πολλές άλλες παρόμοιες για περιοχές πάνω από υφαλοκρηπίδα που δεν είναι βέβαια οριοθετημένη, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις η απόστασή τους από τις ελληνικές ακτές είναι μικρότερη από την αντίστοιχη τουρκική. Η διαφορά είναι ότι οι μεν ελληνικές ακτές είναι νησιωτικές, οι δε τουρκικές είναι ηπειρωτικές.

Ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός στον οποίο είναι μέρος και η Τουρκία έχει ορίσει περιοχές και αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες για την έκδοση NAVTEX, δηλαδή ανακοινώσεις ναυτιλιακού, μετεωρολογικού και κατεπείγουσας φύσης πληροφοριών για ναυτιλόμενους, όπου συμπεριλαμβάνονται και οι κινήσεις ερευνητικών πλοίων με περιορισμένη ικανότητα χειρισμών. Πολλές NAVTEX που έχει εκδώσει η Τουρκία είναι για περιοχές ευθύνης της ελληνικής Υδρογραφικής Υπηρεσίας και κατά συνέπεια είναι ανυπόστατες. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι μπορούν να αγνοηθούν. Ο κυβερνήτης κάθε πλοίου είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια του πλοίου του, σε κάθε περίπτωση έστω και αν ο κίνδυνος προέρχεται από παράνομες ενέργειες.

Παράνομες είναι και οι ερευνητικές δραστηριότητες τουρκικών πλοίων όπως του Ορούκ Ρέις στα διεθνή ύδατα, όταν αυτές αφορούν υφαλοκρηπίδα. Μεταξύ της Ελλάδας που είναι μέρος στην νέα Σύμβαση για

το δίκαιο της θάλασσας (LOSC)¹ και της Τουρκίας που δεν είναι, ισχύουν υποχρεωτικά μόνον εθιμικοί κανόνες². Σε ό,τι έχει σχέση με την υφαλοκρηπίδα, την αποκλειστική οικονομική ζώνη και τη χωρική θάλασσα, όσα περιλαμβάνονται στη LOSC ταυτίζονται απόλυτα με το εθιμικό δίκαιο. Γεωγραφικά και γεωλογικά χαρακτηριστικά παρουσιάζουν νομικό ενδιαφέρον μόνο στην περίπτωση που υπάρχει σε ισχύ σχετικός κανόνας του διεθνούς δικαίου. Το Αιγαίο είναι αναμφισβήτητο ένα κοινό πεδίο εφαρμογής του διεθνούς δικαίου. Δεν διέπεται από ειδικό καθεστώς μη συμπεριλαμβανόμενο στη LOSC όπως ισχυρίζεται η Τουρκία και αυτό επικαλείται για να δικαιολογήσει το λόγο που δεν την υπέγραψε³. Πάγια θέση της Τουρκίας είναι ότι τα νησιά του μεγέθους των ελληνικών και με τον υπάρχοντα σε αυτά πληθυσμό δεν έχουν κανένα δικαίωμα πέρα από το εξωτερικό όριο των χωρικών τους υδάτων, τα οποία δεν μπορούν να υπερβούν το εύρος των έξι ναυτικών μιλίων από νησιωτικές και ηπειρωτικές ακτές. Όσο για αποκλειστική οικονομική ζώνη; Ούτε συζήτηση! Η θέση όμως αυτή δεν στηρίζεται σε κανένα νομικό κανόνα! Για την οριο-

θέτηση της υφαλοκρηπίδας και κατ'επέκταση και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης δεν υπήρξε ποτέ κανόνας σχετικός με μειωμένη ή μηδενική επήρεια των νησιών. Στη LOSC δεν υπάρχει όμως και ο κανόνας της «μέσης γραμμής», δηλαδή των ίσων αποστάσεων εκατέρωθεν για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας. Υπάρχει μόνο το άρθρο 6 της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα με αδιευκρίνιστη παραπομπή σε «ειδικές περιστάσεις»⁴.

Η Τουρκία διεκδικεί μηδενική επήρεια των νήσων στην υφαλοκρηπίδα, αναφερόμενη στην παρωχημένη ιδέα της «χερσαίας μάζας» και ισχυριζόμενη ότι τα νησιά του Αιγαίου επικάθονται στη φυσική προέκταση του μικρασιατικού εδάφους. Ισχυρίζεται δηλαδή αυθαίρετα ότι η οριοθέτηση πρέπει να γίνει μεταξύ των ηπειρωτικών ακτών «καζάν-καζάν», δηλαδή το Αιγαίο στη μέση. Μειωμένη επήρεια όχι όμως μηδενική, υπάρχει σε αποφάσεις από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (Δ.Δ.Χ.) με χρήση της ρήτρας *ex aequo et bono*⁵. Η χρήση αυτής της ρήτρας όταν είναι χωρίς συγκατάθεση των διαδίκων όπως απαιτεί το άρθρο 38.2 του Καταστατικού του Δ.Δ.Χ. κα-

1. Κυρώθηκε με το Νόμο 2321/95, Φ.Ε.Κ. Α' 136, 23 Ιουνίου 1995.

2. Δύο είναι οι προϋποθέσεις για να υπάρξει διεθνές έθιμο: α. Η σταθερή και ομοιόμορφη πρακτική και β. Η πεποίθηση ότι η πρακτική αυτή ανταποκρίνεται σε ορισμένη νομική υποχρέωση ή δικαίωμα δηλαδή η *opinio juris sive necessitatis*. Βλ. ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., Διεθνές Δίκαιο, τόμος Ι, σελ. 42-62.

3. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Γ.Δ., Η Αιγιαλίτιδα Ζώνη της Ελλάδος, σελ. 66 υποσ. 55. GÜNDÜZLER U., «United Nations Convention on the Law of the Sea as a Mixed Treaty of EU: A Headache for Turkey?» σελ. 66.

4. Για την Τουρκία οι «ειδικές περιστάσεις» είναι η γεωγραφική μορφολογία του Αιγαίου. Δηλαδή μια ημίκλειστη θάλασσα που είναι γεμάτη με πολλά νησιά. Cf. ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗ Κ., Διεθνές Δίκαιο, σελ. 170.

5. Η ρήτρα *ex aequo et bono* από το ρωμαϊκό δίκαιο σε ορισμό του Κέλσου αναφέρεται από τον Ουλπιανό. Εμφανίζεται σαν ιδέα ότι το *jus ert ars boni et aequi* δηλαδή το δίκαιο είναι τέχνη του καλού και του ίσου. Με το δικονομικό χαρακτήρα της φαίνεται ότι επιτρέπει εξονομικές εκτιμήσεις που υπαγορεύονται από σκοπιμότητες, κυρίως στην περίπτωση σιγής των πηγών του διεθνούς δικαίου. Βλ. Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ, στο ΙΩΑΝΝΟΥ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ-ΡΟΖΑΚΗ-ΦΑΤΟΥΡΟΥ, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο (Θεωρία των Πηγών), σελ. 462-76. ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗ, *op. cit. supra*, υποσ. 4, σελ. 169.

θώς και το άρθρο 293 της LOSC, αντιβαίνει την *par excellence* εφαρμοστέα δεσμευτική *lex* του Καταστατικού, θέτοντας σοβαρό ζήτημα δικονομικού *contra legem*⁶.

Η Τουρκία στην τρίτη Διάσκεψη για το δίκαιο της θάλασσας, (UNCLOS III), είχε επιδιώξει να περάσει διάταξη ώστε να έχουν τα νησιά δικαιώματα στις θαλάσσιες περιοχές ανάλογα με το μέγεθος και τον πληθυσμό τους⁷. Οι προτάσεις αυτές δεν βρήκαν απήχηση. Τα μέλη της UNCLOS παρέμειναν αφοσιωμένα στο υπάρχον καθεστώς των νησιών με τροποποιήσεις μόνο σχετικά με τον ορισμό της υφαλοκρηπίδας και την καθιέρωση της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης. Μικρή εξαίρεση τα νησιά που είναι βράχοι και δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή. Σ' αυτά δόθηκε μόνο χωρική θάλασσα και συνορεύουσα ζώνη⁸. Αυτή η απόρριψη δημιουργεί ισχυρό *a contrario* επιχείρημα που μας πείθει ότι η Τουρκική πρόταση δεν εκφράζει την *opinio juris* του συνόλου των κρατών. Το ίδιο ισχύει και για τη διάκριση σε «rocks», «islets», «isles» και «islands»⁹. Μια άλλη προσπάθεια της Τουρκίας στην περίοδο των διαπραγματεύσε-

ων της UNCLOS III έχει να κάνει με το εύρος της χωρικής θάλασσας. Σε μια «κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα» όπως είναι το Αιγαίο, πρότεινε να ισχύουν ξεχωριστοί κανόνες και η χωρική θάλασσα να καθορίζεται με συμφωνίες. Ούτε αυτή η πρόταση βρήκε έδαφος. Σήμερα το ζήτημα είναι ξεκάθαρο. Ο καθορισμός του εύρους της χωρικής θάλασσας μπορεί να γίνει μονομερώς μέχρι του ορίου των δώδεκα ναυτικών μιλίων¹⁰. Η απόρριψη μάλιστα της τουρκικής πρότασης δημιούργησε άλλο ένα σοβαρό *a contrario* επιχείρημα με το οποίο επιβεβαιώνεται η *opinio juris* του εθιμικού κανόνα για τη χωρική θάλασσα.

Σχετικά με την άποψη της Τουρκίας πως τα νησιά του Αιγαίου επικάθονται στην υφαλοκρηπίδα της Μικράς Ασίας, σημειώνουμε ότι το σύγχρονο διεθνές δίκαιο, έχει απομακρυνθεί τελειώς από το γεωγραφικό και γεωλογικό κριτήριο¹¹ και έχει ασπασθεί το κριτήριο της απόστασης από νησιωτική ή ηπειρωτική ακτή. Η παρωχημένη θεωρία της «χερσαίας μάζας» βασιζέται στην ιδέα ότι αφού ο σχηματισμός της υφαλοκρηπίδας έγινε από ιζήματα της ξηράς, θα πρέπει τα δικαιώματα να είναι ανάλογα της έκτασης του

6. Cf. ΤΖΗΜΗΤΡΑ Χ-Ζ, Το Δικαίωμα σε Τίτλο Αντιμέτωπο με την Οριοθέτηση του: Η Υφαλοκρηπίδα των Νησιών στη Διεθνή Νομολογία, σελ. 189-90.
7. A/CONF. 62/C.2/L.55. Βλ. MARSH J.E. «Turkey and UNCLOS III; Reflection on the Aegean», σελ. 230. U.N. Doc. A/CONF.62/C.2/L.53, 1974. «...islands without economic life and situated outside of the territorial sea of a State shall have no marine space of their own». U.N. Doc. A/CONF.62/WP.8/Revised Parts I, II and III, 1975. Βλ. DYKE J.V., «The Role of the Islands in Delimiting Maritime Zones the Boundary Between Turkey and Greece», σελ. 249-8.
8. Βλ. άρθρο 121 της LOSC. Για τα ελληνικά δεδομένα υπάρχει ένα νησί που μπορεί να επηρεασθεί από αυτή τη διάταξη, αν η χωρική θάλασσα παραμείνει στα έξι ναυτικά μίλια. Είναι η Ζουράφα ανατολικά της Σαμοθράκης που απέχει λίγο περισσότερο από 6 ναυτικά μίλια από το ακρωτήριο Άγκιστρο.
9. Cf. BOWETT D.W., The Legal Regime of Islands in International Law, σελ. 43-4.
10. UNCLOS III, official records, vol. V, σελ. 202. Βλ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ *op. cit. supra*, υποσ. 3, σελ. 50.
11. Εκτός μιας περιπτώσεως που αφορά το εύρος υφαλοκρηπίδας όταν το υφαλοπλαίσιο υπερβαίνει την απόσταση των 200 μιλίων από τις γραμμές βάσεως. Βλέπε άρθρο 76 της LOSC. Το άρθρο αυτό δεν μπορεί να έχει εφαρμογή στην περιοχή μας λόγω αποστάσεων.

παρακτίου χερσαίου εδάφους. Αυτό προβλήθηκε σαν βασικό επιχείρημα στο Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση Λιβύης-Μάλτας αλλά απορρίφθηκε¹². Αναμφισβήτητο ο βυθός της υφαλοκρηπίδας σχηματίστηκε από ιζήματα δηλαδή από στερεά ύλη που προήλθε κυρίως από τη φθορά της ξηράς¹³. Η υφαλοκρηπίδα όμως δεν είναι μόνο ο βυθός αλλά και το υπέδαφος του¹⁴ όπου βρίσκονται και οι σημαντικότεροι πόροι της, οπότε το επιχείρημα αυτό δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί βάσιμο. Με αυτή τη λογική θα έπρεπε να υπάρχουν δικαιώματα κρατών απ' όπου πηγάζουν διεθνείς ποταμοί, στις πεδιάδες άλλων κρατών που ποτίζονται από αυτούς, καθώς επίσης και ανάλογα δικαιώματα και σε στις λίμνες όπου εκβάλλουν διεθνείς ποταμοί¹⁵. Επίσης με τα γεωλογικά κριτήρια μπορούν να προκύψουν πολλοί άλλοι συσχετισμοί. Για το Αιγαίο αν ίσχυε το γεωλογικό κριτήριο, θα μπορούσαμε να αντιπαρατάξουμε σαν επιχείρημα ότι ολόκληρο το Αιγαίο με το υπέδαφος του δεν ταυτίζεται τόσο πολύ με τη Μικρά Ασία αλλά με την ηπειρωτική Ελλάδα αφού βρίσκεται στο ίδιο γεωσύγκλινο με την Πίνδο¹⁶ ή ακόμα γιατί περιλαμβάνεται μαζί με την ηπειρωτική Ελλάδα στην Αιγιακή τεκτονική πλάκα.

Από τη γέννησή του το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας ήταν άμεσα συνδε-

μένο με αποκλειστικά δικαιώματα του παράκτιου κράτους που «υπάρχουν *ipso facto* και *ab initio*, απ' αυτό τούτο το γεγονός της κυριαρχίας του στην ξηρά ... με σκοπό την εξερεύνηση του βυθού και την εκμετάλλευση των φυσικών πηγών του». Καθώς μάλιστα τα δικαιώματα αυτά είναι συμφυή και αποκλειστικά, «αν το παράκτιο κράτος δεν αποφασίζει να εξερευνήσει ή να εκμεταλλευτεί τις περιοχές της υφαλοκρηπίδας που του ανήκουν ... κανείς άλλος δεν μπορεί να κάνει κάτι τέτοιο χωρίς τη ρητά εκφρασμένη συναίνεσή του»¹⁷. Οι ερευνητικές δραστηριότητες λοιπόν του Ορούκ Ρείς είναι παράνομες. Στο παρελθόν η Ελλάδα σε ανάλογη περίπτωση με το Τουρκικό ερευνητικό πλοίο ΣΙΣΜΙΚ 1, είχε προσφύγει στο Δ.Δ.Χ. αιτώντας τη λήψη προσωρινών μέτρων για την προστασία των αποκλειστικών δικαιωμάτων μας στην υφαλοκρηπίδα. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1976 το Δικαστήριο αποφάσισε ότι: «δεν δύναται να θεωρήσει την προβαλλόμενη παραβίαση των δικαιωμάτων της Ελλάδας σαν κίνδυνο ανεπανόρθωτης ζημίας των επιδίκων ενώπιον του Δικαστηρίου δικαιωμάτων, δηλαδή ένα κίνδυνο που απαιτεί την άσκηση της εξουσίας του για να διατάξει προσωρινά μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 41 παρ. 1 του Καταστατικού»¹⁸. Κατά συνέπεια πολύ ορθά η ελληνική κυβέρνηση πρό-

12. International Court of Justice, Rep. 1985, σελ. 13. Cf. ΤΖΗΜΗΤΡΑ, *op. cit. supra*, υποσ. 6, σελ. 147.
13. Βλ. ΦΕΡΠΕΝΤΙΝΟΥ Γ. Μηχανική των Ωκεανών, σελ. 51.
14. Βλ. άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την υφαλοκρηπίδα, καθώς και το άρθρο 76. 1 της LOSC.
15. ΠΟΛΙΤΗ Σ., Νομικό Καθεστώς των Περικλειστών Κρατών Σύμφωνα με τη Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, σελ. 198-200. Cf. ΡΟΖΑΚΗ Χ.: Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς των Ελληνικών Ποταμών και Λιμνών, σελ. 19 και 96-109.
16. Cf. BOWETT, *op. cit. supra*, υποσ. 9, σελ. 252-5.
17. International Court of Justice, Report 1969, όαε. 22
18. C.I.J. Recueil 1976 § 33 (σελ.11). ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗ, *op. cit. supra*, υποσ. 4, σελ. 167. Το Δικαστήριο δύναται να διατάξει προσωρινά μέτρα όταν συντρέχουν δύο προϋποθέσεις, αφενός η λήψη των μέτρων να επιβάλλεται από τις περιστάσεις και αφ' εταίρου να αποσκοπεί στη

σφατα αλλά και στο παρελθόν, προσπάθησε να αντιμετωπίσει αυτές τις τουρκικές προκλήσεις με διπλωματικό τρόπο. Το τελευταίο μάλιστα διάστημα όλος το κόσμος και οι διεθνείς οργανισμοί έχουν αντιληφθεί τον αποσταθεροποιητικό ρόλο της Τουρκίας και βρίσκονται στο πλευρό της Ελλάδας στην προάσπιση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων.

Συγκριτικά με το Ορούκ Ρέις, η περίπτωση του Τσεσμέ (TCG Hεsme) που εκτελεί τις δικές του έρευνες στο κεντρικό Αιγαίο πάλι με ανυπόστατη NAVTEX είναι τελείως διαφορετική. Αυτό είναι ένα άοπλο τουρκικό πολεμικό πλοίο¹⁹ χωρίς εξοπλισμό για έρευνες στην υφαλοκρηπίδα που χρησιμοποιείται για υδρογραφικές και ωκεανογραφικές έρευνες. Μπορεί επίσης να εκτελέσει βαθυθερμογραφικές παρατηρήσεις, χρήσιμες στην ανθυποβρυχιακή δράση αλλά σε σύντομο χρόνο. Το άρθρο 87.1(στ) LOSC επιτρέπει την ελεύθερη επιστημονική έρευνα στα διεθνή ύδατα όταν αυτή δεν αφορά υφαλοκρηπίδα και διεξάγεται σύμφωνα με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Διαχωρίζεται όμως η επιστημονική έρευνα από τις υδρογραφικές εργασίες στα άρθρα 21.1(ζ) και 40 που δίνουν στο παράκτιο κράτος αποκλειστική αρμοδιότητα για αυτές μόνο στη χωρική του θάλασσα²⁰. Λεπτομερέστατη αποτύπωση του βυθού κάθε περιοχής υπάρχει σε αδιαβάθμητους ναυτιλιακούς χάρτες που υπάρχουν στο εμπόριο προς χρή-

ση κάθε εθνικότητας ναυτιλομένων. Η παραβατικότητα λοιπόν της Τουρκίας είναι πολυδιάστατη! Σκοπός της είναι να προκαλέσει! Πολλά χρόνια κυβερνήτης πολεμικών πλοίων επιχείρησης «Ξιφίας», ήμουν η σκιά του Πιρί Ρέις (Piri Reis) και αμφιβάλω αν εκτελούσε έρευνα σε υφαλοκρηπίδα! Έχουμε απλά πόλεμο νεύρων με ενδεχόμενο πάντα ένα ατύχημα ή ένα θερμό επεισόδιο. Πρόσφατα στις 12 Αυγούστου 2020, η τουρκική φρεγάτα Κεμάλ Ρέις (Kemal Reis) με ένα επικίνδυνο ελιγμό κατά παράβαση των διεθνών κανόνων για αποφυγή συγκρούσεων, βρέθηκε μπροστά στη φρεγάτα Λήμνος που παρακολουθούσε διακριτικά της κινήσεις του Ορούκ Ρέις. Παρά τις προσπάθειες του Έλληνα κυβερνήτη επήλθε σύγκρουση με σοβαρές ζημιές στο τουρκικό πλοίο. Ας ελπίσουμε ότι κάτι τέτοιο δεν θα ξανα συμβεί. Όσο δε αφορά τις διερευνητικές επαφές που πάνε να ξεπεράσουν σήμερα τις εξήντα δύο, θα πρέπει να συνεχισθούν λόγω της ευνοϊκής διεθνούς συγκυρίας και ας ευχνηθούμε ότι θα έχουμε ένα καλύτερο αποτέλεσμα....

διατήρηση του επίδικου δικαιώματος μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης για την κύρια διαφορά που στην δική μας περίπτωση είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Βλ. ΠΕΡΡΑΚΗ ΝΑΣΚΟΥ Π., ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Π., Προσωρινά Μέτρα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, σελ. 42-4.

19. Δεν φέρει οπλισμό και τα ραντάρ του είναι ναυτιλιακά. Ο χαρακτηρισμός πλοίου ως πολεμικό βασίζεται σε τυπικές προϋποθέσεις. Όχι στην την ικανότητα του να ναυμαχήσει (άρθρο 29 της LOSC).

20. Cf. BATEMAN S., «Hydrographic Surveying in Exclusive Economic Zones-Is it Marine Scientific Research?», όπ.σ. 105.

Η Τουρκική θεωρία περί «Γαλάζιας Πατρίδας» και το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο ως προϊόντα μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων

4

Βιργινία Μπαλαφούτα

Δικηγόρος, Δρ Διεθνούς Δικαίου και Περιφερειακών Σπουδών, ΜΔΑ «Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές», MSc «Ιστορία και Φιλοσοφία της Επιστήμης και της Τεχνολογίας», Εργαστηριακό και Διδακτικό Προσωπικό (Ε.Δ.Π.) ΕΚΠΑ

1. Αντί Εισαγωγής

Στο παρόν άρθρο υποστηρίζεται ότι η Τουρκική θεωρία περί «Γαλάζιας Πατρίδας», καθώς επίσης και το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο συνιστούν προϊόντα μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων.¹ Οι υποστηριζόμενες αυτές θέσεις τεκμηριώνονται επί τη βάση του Διεθνούς Δικαίου και επί τη βάση της Φιλοσοφίας. Αναλύονται και αξιολογούνται νομικά, πολιτικά και φιλοσοφικά η θεωρία της Τουρκίας περί «Γαλάζιας Πατρίδας», και το Μνημόνιο που υπέγραψε με την κυβέρνηση Sarraj της Λιβύης, και εξάγονται συμπεράσματα για την πολιτική της Τουρκίας επί των Ελληνο-Τουρκικών Σχέσεων και γενικότερα για τη στάση της επί του διεθνούς γίγνεσθαι.

Αρχικά, τεκμηριώνεται, βάσει του Διεθνούς Δικαίου, ο παράνομος χαρακτήρας της προαναφερθείσας θεωρίας και της εν λόγω Συμφωνίας -οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους-, καθώς και η πλήρης αντίθεσή τους με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και με άλλες θεμελιώδεις αρχές της διεθνούς δικαιοταξίας. Εν συνεχεία, επιδιώκεται μια περαιτέρω διερεύνηση και εμβάθυνση, από τη σκοπιά της Φιλοσοφίας, με

1. Βλ. διεξοδικά για το ζήτημα αυτό: Β. Μπαλαφούτα, «Μετα-αλήθεια και εναλλακτικά γεγονότα στην πολιτική Ερντογάν και στη διαχρονική Τουρκική πολιτική επί των Ελληνο-Τουρκικών ζητημάτων. Νομικές, Πολιτικές και Φιλοσοφικές διαστάσεις των Ελληνο-Τουρκικών Σχέσεων», Policy Paper 3/2021, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Λευκωσία, Κύπρος, 2021. http://cceaia.unic.ac.cy/wp-content/uploads/Policy-Paper_3-2021.pdf

σκοπό την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου και των φιλοσοφικών του βάσεων, την ανάδειξη και της φιλοσοφικής διάστασης των Ελληνο-Τουρκικών Σχέσεων, και την ενίσχυση των επιχειρημάτων της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

2. Φιλοσοφική προσέγγιση των εννοιών και της λειτουργίας της μετα-αλήθειας και των εναλλακτικών γεγονότων

Σύμφωνα με το Λεξικό της Οξφόρδης (Oxford Dictionaries)² ο όρος “post-truth”/«μετα-αλήθεια» είναι επίθετο και ορίζεται ως «συνδέεται ή υποδηλώνει περιστάσεις στις οποίες τα αντικειμενικά γεγονότα έχουν λιγότερη επιρροή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης από ό,τι τα συναισθήματα και οι προσωπικές πεποιθήσεις». Αξίζει δε να σημειωθεί ότι το εν λόγω Λεξικό, το 2016, ανακήρυξε τη λέξη post-truth ως τη λέξη της χρονιάς, λόγω της συχνότητας χρήσης της αναφορικά με την προεκλογική εκστρατεία του υποψηφίου και μετέπειτα εκλεγέντος Προέδρου Donald Trump στις Προεδρικές Εκλογές του 2016 στις Η.Π.Α., και αναφορικά με το δημοψήφισμα για την παραμονή ή την έξοδο του Ην. Βασιλείου από την Ε.Ε. Με την έννοια της μετα-αλήθειας συνδέεται και η έννοια των εναλλακτικών γεγονότων. Ο όρος “alternative facts”/«εναλλακτικά γεγονότα» ορίζεται ως «μία θέση/δήλωση η οποία στοχεύει να αντιπτεθεί σε μία άλλη περισσότερο επαλη-

θεύσιμη αλλά λιγότερο “εύπεπτη”³, ορίζεται και ως «ψεύδη, αναλήθειες, αυταπάτες»⁴.

Το πρόθεμα μετα- στον όρο μετα-αλήθεια υποδηλώνει την υπέρβαση, τον παραμερισμό, την υποβάθμιση και εν τέλει την υποτίμηση και περιφρόνηση της αλήθειας. Στον προαναφερθέντα όρο διαπιστώνεται απόκλιση από τη συνήθη έννοια και διάσταση που αποδίδει το πρόθεμα μετα- και αντίστοιχα τα προθέματα post- (χρονική σημασία) και meta- (σημασία δευτέρου επιπέδου) στην αγγλική γλώσσα.

Εμβαθύνοντας στην έννοια της μετα-αλήθειας, διαπιστώνουμε ότι συνίσταται στη σχετικοποίηση και την υποχώρηση της διαφοροποίησης μεταξύ αλήθειας και ψεύδους, μεταξύ ορθού και εσφαλμένου, μεταξύ γεγονότος και γνώμης/πεποίθησης. Συστατικά/συγκροτητικά στοιχεία της μετα-αλήθειας αποτελούν: i) η αδιαφορία και η περιφρόνηση για την αλήθεια, ii) η επικράτηση των συναισθημάτων έναντι της λογικής, της αλήθειας και των γεγονότων, και iii) η προσπάθεια επηρεασμού ή εξαναγκασμού των ανθρώπων να την πιστέψουν και να την υιοθετήσουν παρά την έλλειψη ή την ανεπάρκεια σχετικών αποδεικτικών στοιχείων.

3. Το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο ως προϊόν μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων

Αναφορικά με το Memorandum of Understanding (MoU), το οποίο υπέγραψε -τον Νοέμβριο του 2019- η Τουρκία με την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας του Fayed al-Sarraj της

Λιβύης, για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) των δύο κρατών, επισημαίνονται τα ακόλουθα. Αρχικά, θα πρέπει να τονιστεί ότι το συγκεκριμένο MoU είναι καταφανώς παράνομο, καθώς αποπειράται να καταργήσει θαλάσσιες ζώνες νησιών -όπως η Κρήτη, η Ρόδος, η Κάρπαθος, το Καστελόριζο- ή ακόμα και νησιών-κρατών -όπως η Κύπρος-.

Τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες, όπως ισχύει και για τις ηπειρωτικές περιοχές. Σύμφωνα με το άρθρο 121 παρ.2 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας⁵ (στο εξής θα αναφέρεται και ως Σύμβαση ΔΘ), η χωρική θάλασσα, η συννορεύουσα ζώνη, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και η υφαλοκρηπίδα ενός νησιού καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές. Ειδικά για τους βράχους οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, η παρ.3 του άρθρου 121 ορίζει ότι δεν θα έχουν ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα. Ωστόσο δύνανται να έχουν αιγιαλίτιδα ζώνη. Οι προβλέψεις του προαναφερθέντος άρθρου έχουν εθιμικό χαρακτήρα, ήτοι δεσμεύουν όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας, ανεξαρτήτως εάν αυτά έχουν υπογράψει και κυρώσει τη Σύμβαση ΔΘ. Έχοντας υπόψη, λοιπόν, τη θεμελιώδη αρχή “ex injuria jus non oritur”, είναι προφανές ότι το συγκεκριμένο MoU δεν παράγει έννομα αποτελέσματα.

Επισημαίνεται ότι στο εσωτερικό της Λιβύης, το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο απορρίπτει ο Εθνικός Στρατός της Λιβύης του Khalifa Haftar, και η Βουλή των Αντιπροσώπων. Πρόσφατη εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι, τον Ιανουάριο του 2021, Δικαστήριο στη Λιβύη έκρινε άκυρα τα διατάγματα της κυβέρνησης Sarraj για το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο και για τη συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας με την Τουρκία.

Η διεθνοποίηση από την Ελλάδα και την Κύπρο του ζητήματος του παράνομου συναφθέντος μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης MoU, και η επακόλουθη καταδίκη του από την Ε.Ε. και από μια σειρά κρατών (Η.Π.Α., Ρωσία, Γαλλία, Ιταλία, Αίγυπτο, Ισραήλ) αποδυναμώνει έτι περαιτέρω την εν λόγω Συμφωνία και θέτει προσκόμματα στη δημιουργία τετελεσμένων, την οποία διαχρονικά επιδιώκει η Τουρκία. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η υπογραφή της Συμφωνίας⁶ οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, τον Αύγουστο του 2020, αναιρεί εν τοις πράγμασι το παράνομο Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο.

Παράλληλα με το γεγονός ότι το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο αντιστρατεύεται πλήρως το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και αντιτίθεται ακόμη και στη Γεωγραφία, θα μπορούσε περαιτέρω να υποστηριχθεί ότι ενέχει στοιχεία μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων.

Ειδικότερα, η Τουρκία στο συγκεκριμένο MoU επικαλείται και δηλώνει την προσήλωσή της στους πρωταρχικούς

5. http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623\(01\)&from=EL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21998A0623(01)&from=EL)

6. <https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRCEGY.pdf>
<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028058a22f>

σκοπούς του Καταστατικού Χάρτη⁷ του Ο.Η.Ε., στους οποίους -μεταξύ άλλων- περιλαμβάνονται: η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών και οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών. Ειδική μνεία κάνει και στο άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη, το οποίο κατοχυρώνει την ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών. Στον αντίποδα, το περιεχόμενο της Συμφωνίας αντιστρατεύεται πλήρως τους θεμελιώδεις αυτούς σκοπούς του Διεθνούς Δικαίου. Με την υπογραφή του εν λόγω ΜοΥ και με τις παράνομες και προκλητικές ενέργειές της στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, η πολιτική του Προέδρου της Τουρκίας Recep Tayyip Erdoğan θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, διαταράσσει διακρατικές σχέσεις, και αναιρεί εν τοις πράγμασι την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών. Επομένως, διαπιστώνεται πλήρης αντιφατικότητα και διάσταση μεταξύ από τη μια μεριά όσων εξαγγέλλονται ως στόχοι της Συμφωνίας και από την άλλη μεριά του περιεχομένου της καθώς και της κακοπιστίας που εκδηλώνουν τα δύο κράτη με την υπογραφή της.

Συνάγεται, λοιπόν, ότι το Τουρκο-Λιβυκό Μνημόνιο συνιστά προϊόν μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων, διότι: i) είναι προδήλως παράνομο, και αστήρικτο υπό το πρίσμα της Νομικής, της Λογικής και της Γεωγραφίας, ii) συνδέεται ή υποδηλώνει καταστάσεις στις οποίες υπερτερούν οι προσωπικές πεποιθήσεις και τα προσωπικά οφέλη έναντι των αντικειμενικών γεγονότων, iii) συνδέεται με αναλήθειες και αυταπάτες, iv) περιφρονεί κατάφωρα την αλήθεια και τη λογική,

και v) επιχειρεί να επηρεάσει ή να εξαναγκάσει τα υποκείμενα της διεθνούς κοινότητας (κράτη, διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, άτομα, κ.α.) να το πιστέψουν και να το υιοθετήσουν παρά την έλλειψη οποιασδήποτε νομικής, λογικής και γεωγραφικής βάσης.

Επιπρόσθετα, στο συγκεκριμένο ΜοΥ γίνεται επίκληση της αρχής της ίσης απόστασης, την εφαρμογή της οποίας η Τουρκία συστηματικά αρνείται στο Αιγαίο. Προκύπτει και σε αυτό το σημείο αντιφατικότητα και ανακολουθίες της πολιτικής Erdoğan. Θα μπορούσε δε να υποστηριχθεί ότι μέσω του εν λόγω ΜοΥ αποδεικνύεται ότι η Τουρκία αποδέχεται και υιοθετεί τη συγκεκριμένη αρχή.

4. Η Τουρκική θεωρία περί «Γαλάζια Πατρίδα» ως «πρότυπο» μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων

Χαρακτηριστική περίπτωση μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων αποτελεί η Τουρκική θεωρία που έχει ονομαστεί «Γαλάζια Πατρίδα» (“Mavi Vatan”). Εμπνευστής της υπήρξε ο σήμερα απόστρατος ναύαρχος Cem Gördeniz, ο οποίος το 2006 για πρώτη φορά παρουσίασε την εν λόγω θεωρία. Η «Γαλάζια Πατρίδα» συνδέεται και με τον ναύαρχο Cihat Yaycı, ο οποίος το 2011-2012 αναφέρθηκε σε αυτή και παρουσίασε χάρτες που αντανάκλουν τις θέσεις της θεωρίας. Το 2019 ο Πρόεδρος Erdoğan επέλεξε να φωτογραφηθεί μπροστά από έναν χάρτη στον οποίο απεικονίζεται η συγκεκριμένη θεωρία, στο

7. <http://www.un.org/en/documents/charter/>
<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

Πανεπιστήμιο Εθνικής Άμυνας στην Κωνσταντινούπολη. Στη «Γαλάζια Πατρίδα» αναφέρθηκε σε συνέντευξή του σε ραδιοφωνικό σταθμό, τον Ιανουάριο του 2021, και ο διευθυντής επικοινωνίας της Τουρκικής Προεδρίας, Fahrettin Altun, ο οποίος ανέφερε -μεταξύ άλλων- ότι «η Ανατολική Μεσόγειος είναι μέρος της “Γαλάζια Πατρίδας” μας».

Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη θεωρία, η Τουρκία θεωρεί ως τουρκική υφαλοκρηπίδα όλες τις θαλάσσιες περιοχές από τον 32^ο μεσημβρινό (δυτικά της Κύπρου) μέχρι και τον 28^ο μεσημβρινό (μέχρι την Κρήτη). Αμφισβητεί το δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα της Κύπρου, και των ελληνικών νησιών: Κρήτης, Ρόδου, Καρπάθου, Κάσου και Καστελόριζου. Αποδίδει στο κράτος της Κύπρου και στα προαναφερθέντα νησιά της Ελλάδας μόνον αιγιαλίτιδα ζώνη. Δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα αναγνωρίζει στα ηπειρωτικά τμήματα Τουρκίας και Ελλάδας, τοποθετώντας τη μέση γραμμή περίπου στο μέσον του Αιγαίου. Επισημαίνεται ότι υφίστανται διαφοροποιήσεις στο πώς προσεγγίζουν τη θεωρία διάφοροι Τούρκοι αξιωματούχοι. Η Τουρκία παρουσιάζεται να έχει θαλάσσια σύνορα με την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Καλεί, μάλιστα, κράτη με τα οποία η Ελλάδα και η Κυπριακή Δημοκρατία έχουν υπογράψει συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ, να αναιρέσουν τις εν λόγω Συμφωνίες, «προσφέροντάς» τους «οφέλη» σε θαλάσσιες εκτάσεις, δεδομένου ότι θα έχουν αγνοήσει θαλάσσιες ζώνες της Ελλάδας και της Κύπρου.

Έχοντας υπόψη τις εθιμικού χαρακτήρα αρχές της Σύμβασης ΔΘ περί πληρότητας των δικαιωμάτων των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες, περί μονομερούς δικαίωματος κάθε κράτους να ορίσει την αιγιαλίτιδα ζώνη του στα 12 ναυτικά μίλια, καθώς επίσης και τη

θεμελιώδη αρχή περί τήρησης των συμπεφωνημένων· καθίσταται απολύτως σαφές ότι η Τουρκική θεωρία περί «Γαλάζια Πατρίδας» παραβιάζει κατάφωρα τις συγκεκριμένες αρχές, αντιτίθεται δε συνολικά στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας αλλά και στη Γεωγραφία. Η προβολή και υποστήριξη από την πολιτική Erdoğan της εν λόγω θεωρίας αντιστρατεύεται βασικούς σκοπούς του Διεθνούς Δικαίου, ήτοι τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, την ειρηνική επίλυση των διαφορών, και τις φιλικές και αρμονικές σχέσεις μεταξύ κρατών.

Περαιτέρω, από τη σκοπιά της Φιλοσοφίας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συγκεκριμένη θεωρία αποτελεί μια ακραία περίπτωση μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων, για τους εξής λόγους. Αρχικά, βασίζεται σε ψεύδη, αναλήθειες και αυταπάτες. Επιπρόσθετα, παρακάμπει και περιφρονεί την αλήθεια, τα αντικειμενικά γεγονότα και επαληθεύσιμες θέσεις, χάριν άλλων πιο «εύπεπτων» και «επωφελών» για την Τουρκία λύσεων, οι οποίες αναιρούν κάθε λογική Δικαίου. Επιπλέον, επιχειρεί να επηρεάσει την εσωτερική κοινή γνώμη μέσα από προσωπικές πεποιθήσεις και τεχνητούς συναισθηματισμούς. Τέλος, η Τουρκία «γκριζάροντας» την πραγματικότητα, προσπαθεί, παρά την έλλειψη σχετικών στοιχείων και επιχειρημάτων, να επιβάλει στη διεθνή κοινότητα την Τουρκική θέση ότι το Αιγαίο διέπεται από ένα «γκρίζο» καθεστώς.

5. Συμπεράσματα

Μέσα από την ανάλυση από τη σκοπιά του Διεθνούς Δικαίου, οδηγηθήκαμε και σε φιλοσοφικά πορίσματα, της Τουρκικής θεωρίας περί «Γαλάζια Πατρίδας» και του Τουρκο-Λιβυκού

Μνημονίου ως προϊόντων μετα-αλήθειας και εναλλακτικών γεγονότων, τα οποία πορίσματα ενδυναμώνουν έτι περαιτέρω τη νομική ανάλυση. Το γεγονός ότι ένα κράτος στην εξωτερική του πολιτική μετέρχεται μετα-αλήθεια και εναλλακτικά γεγονότα αναδεικνύει -πέρα από κακοπιστία και καταχρηστικότητα- την απουσία νομικής, αλλά και λογικής βάσης.

Συμπληρωματικά με το Διεθνές Δίκαιο, λοιπόν, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από την Ελληνική πλευρά και επιχειρήματα που αναδεικνύονται μελετώντας τις Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις και από φιλοσοφική οπτική. Με την ανάδειξη της μετα-αλήθειας και των εναλλακτικών γεγονότων που αντανακλούν επιχειρήματα, θέσεις, και συμπεριφορές της Τουρκίας, προκύπτουν πρόσθετα επιχειρήματα για την Ελληνική εξωτερική πολιτική. Αναδεικνύεται δε -έτι περαιτέρω- η παραβατικότητα, ο παραλογισμός και η παραδοξότητα συγκεκριμένων αξόνων και πτυχών της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής επί των Ελληνο-Τουρκικών ζητημάτων. Διευρύνονται δε και οι δυνατότητες και η δυναμική της επίκλησης των εν λόγω ζητημάτων από την πλευρά της Ελλάδας και της Κύπρου. Άλλωστε, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται ότι η αλήθεια είναι άμεσα συνυφασμένη με τη δημοκρατία και το ευ ζην, και ότι αποτελεί προϋπόθεση *sine qua non* για την επίτευξη ενός εποικοδομητικού διαλόγου, πολλώ δε μάλλον για την επέλευση οποιασδήποτε συμφωνίας.

Η Έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Antonio Guterres, για την Κύπρο

5

Αργυρόπουλος Κωνσταντίνος

*ΜΔΕ Διεθνούς Δικαίου
και Διπλωματικών
Σπουδών, Πάντειο
Πανεπιστήμιο,
Υπ. Διδ. Διεθνούς
Δικαίου, ΕΚΠΑ*

1. Στις 8 Ιανουαρίου 2021 γνωστοποιήθηκε η Έκθεση (S/2021/5¹) του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ (ΓΓ/ΗΕ) για την αποστολή «καλών υπηρεσιών» του στην Κύπρο που αφορά την περίοδο 19 Ιουνίου - 18 Δεκεμβρίου 2020, καθώς και μία άλλη Έκθεση για την Αποστολή UNFICYP (S/2021/4²).

Στην Έκθεση αποστολής «καλών υπηρεσιών» του ΓΓ/ΗΕ γίνεται ειδική αναφορά στα προβλήματα που επέφερε η επιβολή περιοριστικών μέτρων από την ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης που έχει δημιουργήσει η πανδημία του COVID-19 στην Κύπρο. Σημειώνεται η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων σε υγειονομικό επίπεδο και τονίζεται ότι τα περιοριστικά μέτρα εμπόδισαν την ελευθερία μετακίνησης του πληθυσμού μεταξύ των ελεύθερων εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας και της κατεχομένης περιοχής από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις (όπως προσδιορίζονται από την Απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 541/1983³). Στην Έκθεσή του ο ΓΓ/ΗΕ τονίζει ότι δεν υλοποιήθηκε η Απόφα-

1. Report of the Secretary-General of 10 January 2021 on his Good Offices S/2021/5, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://undocs.org/en/S/2021/5>
2. Report of the Secretary-General on the United Nations Operation in Cyprus (UNFICYP) S/2021/4, διαθέσιμη στη διεύθυνση <https://undocs.org/S/2021/4>
3. Απόφαση ΣΑ 541/1983, διαθέσιμη στη διεύθυνση https://www.mfa.gr/images/docs/kypriako/un_sc_resolution_367_1975.pdf. Ειδικότερα οι Παράγραφοι 6 και 7 αναφέρουν ότι: «6. Καλεί όλα τα κράτη να σέβονται την κυριαρχία, ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και το αδέσμευτο της Κυπριακής Δημοκρατίας. 7. Καλεί όλα τα κράτη να μην αναγνωρίζουν οποιοδήποτε κυπριακό κράτος άλλο από την Κυπριακή Δημοκρατία.»

ση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΣΑ) 2537/2020 (28/07/2020), που αφορά στην προτροπή επαναλειτουργίας όλων των «σημείων διέλευσης» και την επιστροφή στην προγενέστερη κατάσταση λειτουργίας τους πριν από τις 29 Φεβρουαρίου 2020. Η λειτουργία των σημείων διέλευσης χαρακτηρίζεται ως σημαντικό μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Περαιτέρω, ο ΓΓ/ΗΕ σημειώνει ότι οι περιορισμοί που επέφερε η πανδημία του COVID-19 δημιούργησαν περαιτέρω σημαντικές δυσκολίες στις προσπάθειες οικοδόμησης μίας κουλτούρας ειρήνης στη Κύπρο, γεγονός που αποτυπώθηκε στη μείωση των διακοινοτικών επαφών. Η υγειονομική κατάσταση προκάλεσε δυσχέρεια ακόμα και στις εργασίες των ειδικών τεχνικών επιτροπών, όπως της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, της Εκπαίδευσης, του Περιβάλλοντος και της Υγείας, δημιουργώντας στασιμότητα στην επίτευξη της συνεργασίας των πολιτών μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Επίσης επισημαίνεται ο σημαντικός ρόλος της συνεργασίας και εν γένει της εφαρμογής μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Ο ΓΓ/ΗΕ παροτρύνει τις δύο πλευρές να επιδιώξουν την ουσιαστική πρόοδο, και κάλεσε τους δύο ηγέτες να παράσχουν υποστήριξη στις πρωτοβουλίες συνεργασίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

2. Τα υγειονομικά περιοριστικά μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης της πανδημίας επέφεραν καθυστερήσεις και στην εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη της ηγεσίας στην τουρκοκυπριακή κοινότητα κατά έξι μήνες, όπως αναφέρεται στην Έκθεση. Οι εκλογές διεξήχθησαν στις 11 και 18 Οκτωβρίου 2020 και ανέδειξαν ως νέο τουρκο-

κύριο ηγέτη τον Ersin Tatar ο οποίος, μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, συναντήθηκε δύο φορές με τον Πρόεδρο Αναστασιάδη, στις 3 και 12 Νοεμβρίου. Στις συναντήσεις αυτές οι δύο ηγέτες συμφώνησαν να εξετασθεί η δυνατότητα σύγκλησης μίας άτυπης συνάντησης με σχήμα συμμετοχής πέντε μερών υπό τα Ηνωμένα Έθνη (πέντε συν ένα). Ωστόσο, διαπιστώθηκε διάσταση απόψεων μεταξύ των δύο ηγετών για τη βάση της διαπραγματεύσεως, που αφορά στη δημιουργία μίας Διζωνικής Δικονομικής Ομοσπονδία (ΔΔΟ). Ο Ε. Tatar εξέφρασε την άποψη να εξετασθούν νέες προσεγγίσεις για την επίλυση του κυπριακού ζητήματος, καθώς και να επανεξετασθούν έννοιες όπως η «κυριαρχική ισότητα» («*sovereign equality*»). Αντίθετα ο Πρόεδρος Αναστασιάδης επιβεβαίωσε την υποστήριξη του στη πολιτική δημιουργία μίας ΔΔΟ. Για τη διάσταση απόψεων μεταξύ των δύο ηγετών υπάρχουν σαφείς αναφορές στα συνημμένα παραρτήματα της Έκθεσης, που αφορούν την προσέγγιση των δύο κοινοτήτων. Ωστόσο, παρά την ύπαρξη διφορολογημένων προσεγγίσεων ο ΓΓ/ΗΕ δεσμεύτηκε να συγκαλέσει την άτυπη συνάντηση το συντομότερο δυνατό εντός του 2021 για να καθοριστεί εάν υπάρχει κοινό έδαφος από τα μέρη να διαπραγματευτούν μία βιώσιμη, μόνιμη λύση για το Κυπριακό.

3. Η Έκθεση επισημαίνει σειρά εξελίξεων επί του θέματος, όπως οι ξεχωριστές τηλεφωνικές συζητήσεις της Ειδικής Απεσταλμένης του ΓΓ/ΗΕ, Jane Holl Lute με τους ηγέτες των δύο κοινοτήτων και τους αντίστοιχους συμβούλους τους, που διεξήχθησαν την 1η Δεκεμβρίου του 2020. Η προσπάθεια συνεργασίας της J.H. Lute συνεχίστηκε και με τους εκπροσώπους των εγγυητριών δυνάμεων (Ελ-

λάδα, Τουρκία και ΗΒ), καθώς και την ΕΕ που θα μπορούσε να παρευρεθεί ως παρατηρητής σε μία διάσκεψη για την Κύπρο. Οι διεργασίες για την επίτευξη της άτυπης διάσκεψης συνεχίστηκαν και μετά την αναφερόμενη περίοδο της Έκθεσης και επιτεύχθηκε ο καθορισμός ημερομηνίας διεξαγωγής της, η οποία θα λάβει χώρα στις 27 - 29 Απριλίου 2021. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε ολόκληρη την Έκθεση («καλών υπηρεσιών») του ΓΓ/ΗΕ, όπως και στο παρελθόν, γίνεται αναφορά στους ηγέτες των δύο κοινοτήτων και δεν γίνεται καμία αναφορά στον πρόεδρο Αναστασιάδη ως ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας της μοναδικής αναγνωρισμένης κυβέρνησης στη Κύπρο καθώς και αρχηγός Κράτους-μέλους της ΕΕ, όπως επιβεβαιώνεται σταθερά με την Απόφαση του ΣΑ 550/1984 και το σύνολο της διεθνούς κοινότητας πλην Τουρκίας, η οποία ωστόσο διεκδικεί τη θέση εγγυητριας Δύναμης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

4. Σε ένα άλλο επίπεδο προσέγγισης, η Έκθεση καταδεικνύει το θέμα των παράνομων διακηρύξεων και ενεργειών της τουρκοκυπριακής (Τ/Κ) κοινότητας με σκοπό την αλλαγή του *status quo* της περιοχής των Βαρωσίων, έχοντας την υποστήριξη/παρέμβαση του τούρκου Προέδρου Recep Tayyip Erdogan. Εδώ περιγράφεται ότι στις 8 Οκτωβρίου 2020 με ενέργειες της Τ/Κ κοινότητας άνοιξε ένα τμήμα της παραλίας των Βαρωσίων και επιτράπηκε η πεζοπόρος πρόσβαση σε πολίτες. Η Έκθεση ενσωματώνει σχετική δήλωση του Προέδρου του ΣΑ/ΗΕ, στις 9 Οκτωβρίου, με την οποία εξέφρασε τη βαθιά ανησυχία του Συμβουλίου σχετικά με τις εν λόγω ενέργειες και επι-

βεβαίωσε το καθεστώς της περιοχής όπως ορίζεται από τις Αποφάσεις του ΣΑ 550/1984 και 789/1992. Επιπλέον, ζήτησε την παύση μεθοδεύσεων εποίκισμού και απαγόρευση της χρήσης της περιοχής πέραν από τους νόμιμους εκτοπισμένους κατοίκους της. Ωστόσο, παρά τη σχετική δήλωση, ο τούρκος Πρόεδρος επισκέφθηκε στις 15 Νοεμβρίου την περιοχή των Βαρωσίων γεγονός που προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία του Προέδρου Ν. Αναστασιάδη καθώς και διαδηλώσεις της ελληνοκυπριακής κοινότητας, αλλά και από ορισμένους τουρκοκύπριους στην κατεχόμενη εδάφη.

5. Επί του ίδιου θέματος, η Έκθεση αναφέρει τις δηλώσεις των R. T. Erdogan και E. Tatar, με τις οποίες ενθάρρυναν τους πρώην κατοίκους της πόλης να υποβάλουν αίτηση για την καταγραφή των ακίνητων περιουσιακών στοιχείων τους στην περιοχή των Βαρωσίων μέσω της Επιτροπής Ακίνητης Ιδιοκτησίας. Όμοιες επιδιώξεις της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακή κοινότητα λαμβάνουν χώρα από το 1984 με σκοπό τον εποίκισμό της περιοχής και την οριστική παύση των δικαιωμάτων των εκτοπισμένων κατοίκων. Ως αποτροπή τέτοιων ενεργειών αποτέλεσε η Απόφαση του ΣΑ 550/1984, το οποίο αναφέρει ότι, «*θεωρεί τις απόπειρες για εποίκισμό οποιουδήποτε τμήματος των Βαρωσίων από άτομα άλλα από τους κατοίκους τους ως απαράδεκτες και ζητά τη μεταβίβαση της περιοχής αυτής στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών*».⁴ Ο ΓΓ ολοκληρώνει την Έκθεσή του με αναφορά στην παράνομη επίσκεψη στην περιοχή των Βαρωσίων σημειώνοντας τις δηλώσεις καταδίκης των σχετικών ενεργειών του Υπουργείου

4. Resolution 550/1984, διαθέσιμη στη διεύθυνση https://www.mfa.gr/images/docs/kypriako/un_sc_resolution_550_1984.pdf

Εξωτερικών της Ελλάδας, του Υπατου Εκπρόσωπου της ΕΕ για θέματα ΚΕΠ-ΠΑ και του Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής J. Borrell.

6. Περαιτέρω, στην Έκθεση γίνεται αναφορά στην τεταμένη ένταση που υπήρξε στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου κατά την περίοδο αναφοράς λόγω των μονομερών τουρκικών ενεργειών διεξαγωγής έρευνας για την ύπαρξη υδρογονανθράκων. Πρέπει να σημειωθεί ότι γίνεται μικρής έκτασης παράθεση του θέματος χωρίς να αναγράφονται λεπτομέρειες, όπως σχετικές δηλώσεις καταδίκης των τουρκικών ενεργειών στην περιοχή. Ωστόσο ο ΓΓ/ΗΕ παρότρυνε τις δύο κοινότητες, καθώς και τις εγγυήτριες δυνάμεις, αναφερόμενος στην Ελλάδα και στη Τουρκία, να λάβουν μέτρα για μείωση της έντασης στην περιοχή και να ξεκινήσουν διάλογο για την επίλυση των διαφορών τους με ειρηνικό τρόπο.

7. Τέλος στην Έκθεση γίνονται σχετικές αναφορές του ΓΓ/ΗΕ στην εφαρμογή της Απόφασης του ΣΑ 1325/2000 και στο πλαίσιο της εικοσαετούς επετείου της εν λόγω Απόφασης. Η αποστολή καλών υπηρεσιών του ΓΓ/ΗΕ, σε συνεργασία με την UNFICYP, προέβησαν σε σειρά εκδηλώσεων, όπως η επιλογή συμμετοχής κύπριας ακτιβίστριας σε εικονική εκδήλωση που ασχολήθηκε με το ζήτημα της συμμετοχής των γυναικών στην ειρηνευτική διαδικασία της Κύπρου. Εν γένει οι εορταστικές εκδηλώσεις επικεντρώθηκαν στα δικαιώματα των γυναικών και την ισότητα, θέματα που συνάδουν με τη σύγχρονη θεματολογία που απασχολεί ιδιαίτερα αυτή την περίοδο τα ΗΕ, αλλά δεν αφορούν κατά μείζονα λόγο την περίπτωση

του Κυπριακού. Πραγματοποιήθηκαν σχετικά διαδικτυακά σεμινάρια, στα οποία μεταξύ άλλων εξετάστηκε η θεματική «*Βία Κατά των Γυναικών και των Κοριτσιών, Ελευθερία Θρησκείας ή Πεποιθήσεων και Ισότητα των Φύλων*», που έλαβε χώρα στις 23 Νοεμβρίου 2020 σε συνεργασία με το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στην υλοποίηση της Απόφασης στη σύνθεση της UNFICYP γεγονός που αποτυπώνεται στη σχετική Έκθεση του ΓΓ/ΗΕ για την Ειρηνευτική Επιχείρηση των ΗΕ στην Κύπρο⁵. Ειδικότερα, παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν στο προσωπικό της UNFICYP και το κατά πόσο καλύπτουν τις προβλέψεις της Απόφασης 1325/2000, σύμφωνα με τα οποία η στρατιωτική δύναμη ανέρχεται σε συνολικά 797 άτομα, εκ των οποίων 79 γυναίκες, δηλαδή ποσοστό 9,9% (πάνω από τον παγκόσμιο στόχο του 6,25%), καθώς και στην αστυνομική δύναμη που ανέρχεται σε 68 άτομα, εκ των οποίων 27 γυναίκες, δηλαδή το 39,7% (δηλ. πάνω από τον παγκόσμιο στόχο του 22%).

8. Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο σημαντικότερος στόχος της τελευταίας Έκθεσης του ΓΓ/ΗΕ αποτέλεσε η προσπάθεια επίτευξης των προϋποθέσεων σύγκλησης μίας άτυπης διάσκεψης για το κυπριακό ζήτημα, μετά τη διακοπή των διαπραγματεύσεων το 2017 στο Crans Montana. Οι τακτικές, ανά εξάμηνο, Εκθέσεις καλών υπηρεσιών του ΓΓ/ΗΕ προσπαθούν να αποτυπώσουν τις σχετικές διεργασίες που έχουν στόχο να επιφέρουν ειρηνική συνύπαρξη και ουσιαστική πολιτική συνεργασία των δύο κοινοτήτων. Το γεγονός ότι, οι εργασίες αμέ-

σως μετά την εν λόγω Έκθεση οδήγησαν στην επίτευξη του καθορισμού ημερομηνίας διεξαγωγής της άτυπης πολυμερούς Συνάντησης στα τέλη Απριλίου μπορεί να θεωρηθεί ως επιτυχία των καλών υπηρεσιών και της σχετικής Έκθεσης. Ωστόσο, για την επίτευξη του στόχου έγινε αποδεκτή από τον ΓΓ/ΗΕ η ύπαρξη διαφορετικών προσεγγίσεων μεταξύ του Προέδρου Αναστασιάδη και του E. Tatar, με τον τελευταίο να αρνείται ως βάση διαπραγμάτευσης τη Διζωνική Δικονομική Ομοσπονδία (ΔΔΟ), παρά το γεγονός ότι αποτελεί απόκλιση από τις αποφάσεις του ΣΑ ΟΗΕ. Στο ίδιο πνεύμα, ο ΓΓ/ΗΕ τήρησε ήπια στάση ως προς τις διατυπώσεις του έναντι των προκλήσεων της ηγεσίας της Τ/Κ κοινότητας με την υποστήριξη/συνδρομή της Τουρκίας στην περιοχή των Βαρωσίων, καθώς και έναντι των τουρκικών προκλητικών ενεργειών (παράνομη τοποθέτηση εξέδρας έρευνας και εξόρυξης εντός της Κυπριακής ΑΟΖ και μονομερείς ενέργειες στην θαλάσσια περιοχή της Αν. Μεσογείου) που προκαλούν ένταση στις σχέσεις με Κύπρο και την Ελλάδα. Επιπλέον, παρατηρείται ότι η παγιωμένη πρακτική του ΓΓ/ΗΕ που αφορά στην απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά τις μνείες του στην ιδιότητα του N. Αναστασιάδη, πράξη που συνιστά εμφανή κίνηση καλής θελήσεως εκ μέρους τη ελληνικής πλευράς, δεν φαίνεται να λειτούργησε ικανοποιητικά κάμπτοντας την τουρκική προκλητική διάθεση και διευκολύνοντας τη σύγκληση των μερών για επίλυση των προβλημάτων, αλλά περισσότερο εκλαμβάνεται από την Τουρκία ως περαιτέρω ενθάρρυνση της μακρόχρονης προκλητικής άρνησής της να δεχτεί την επίσημη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Κυρίως όμως ενθαρρύνει τις επίσης μακρόχρονες τουρκικές (και τουρκοκυπριακές) βλέψεις για ευόδωση της νομιμοποίησης των κατεχομένων.

9. Η συνεχιζόμενη και αυξανόμενη προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας, αποκλίνουσα από τις αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ και εν γένει από την εφαρμογή των διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου, δημιουργεί προβληματισμό για την αποτελεσματικότητα της εν γένει διαχειριστικών πολιτικών επιλογών του ΓΓ/ΗΕ και για το κατά πόσο μπορεί να εισφέρει θετικά στη διαδικασία δίκαιης και βιώσιμης επίλυσης του κυπριακού ζητήματος ή χρησιμοποιείται από την Τουρκία για την επίτευξη των γεωπολιτικών της επιδιώξεων αποφεύγοντας παράλληλα τις συνέπειες των συνεχιζόμενων παραβατικών πράξεών της. Η Τουρκία παρουσιάζεται χωρίς διάθεση συνεργασίας και ειλικρινείς προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης των διαφορών της, εκτός εάν ικανοποιηθούν στο έπακρο οι επιδιώξεις της. Ωστόσο, ο ΓΓ/ΗΕ συνεχίζει να ασκεί φαινομενικά ισόποσα αμφίπλευρη πίεση υπογραμμίζοντας ότι ο χρόνος εργάζεται σε βάρος μιας αμοιβαία αποδεκτής πολιτικής διευθέτησης στην Κύπρο, πίεση που τελικά μετακυλύετε κατευθυνόμενη κατά βάση προς την Κυπριακή Δημοκρατία. Ωστόσο, το ζητούμενο πρέπει να παραμείνει η επίτευξη μίας αμοιβαίας αποδεκτής και βιώσιμης λύσης, αποφεύγοντας την παραβίαση των αρχών του Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου που θα μπορούσε να οδηγήσει στη νομιμοποίηση (*de jure*) των αποτελεσμάτων της *de facto* κατάστασης, δηλαδή της παράνομης εισβολής και κατοχής των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στο βόρειο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

5. United Nations operation in Cyprus - Report of the Secretary-General, S/2021/4, 8 January 2021, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://undocs.org/en/S/2021/4>.

Πανδημία και Ηνωμένα Έθνη. Για μία παγκόσμια επανεκκίνηση

6

Δημήτρης Φατούρος

Υπεύθυνος
Επικοινωνίας
για την Ελλάδα
στο Περιφερειακό
Κέντρο
Πληροφόρησης
των Ηνωμένων Εθνών,
Βρυξέλες

Στο τέλος της χρονιάς που μας πέρασε, από τον Οκτώβριο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020, η ανθρωπότητα τίμησε την 75η επέτειο της ίδρυσης των Ηνωμένων Εθνών μέσα σε μία πρωτοφανή πανδημία, σε μία πρωτοφανή για τον μεταπολεμικό κόσμο υγειονομική, οικονομική και κοινωνική κρίση.

Παρόλα αυτά η συμμετοχή στις επετειακές εκδηλώσεις, ήταν μαζική και προπαντός ουσιαστική. Σε μία παγκόσμια έρευνα που έκαναν τα Ηνωμένα Έθνη με την ευκαιρία της επετείου, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, και στην Ελλάδα, εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στον κοινό μας Οργανισμό, στο έργο του και ζήτησαν την περαιτέρω ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας και πολυμερούς προσέγγισης των κοινών μας προκλήσεων.

Ίσως γιατί η σημερινή κρίση μάς υπενθύμισε τις συνθήκες και τους λόγους για τους οποίους ιδρύθηκε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Τον ρόλο που διαδραματίζει από το 1945 μέχρι σήμερα όπως αυτή περιγράφεται στον καταστατικό του Χάρτη: Για Ειρήνη, Ασφάλεια, Ανάπτυξη και Ανθρώπινα δικαιώματα. Για την ευημερία του ανθρώπου.

Πιστό στην εντολή που έχει λάβει από τη διεθνή κοινότητα και από την πρώτη στιγμή της πανδημίας, το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών κινητοποιήθηκε με όλες του τις δυνάμεις προς δύο βασικές κατευθύνσεις.

Προς την επιστημονική αποτύπωση και διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπιση της πανδημίας, με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας να ηγείται αυτής της προσπάθειας. Ακριβώς όπως έχει κάνει σε όλη της την ιστορία συμβάλλοντας καθοριστικά στη διεθνή προσπάθεια για την εξάλειψη σοβαρών ασθενειών που κάποτε ταλάνιζαν την ανθρωπότητα κοστίζοντας εκατομμύρια ζωές.

Η δεύτερη κατεύθυνση είναι η καταγραφή αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών της πανδημίας, τόσο κατά τη διάρκεια της κρίσης όσο και μετά από αυτή.

Στην προσπάθεια αυτή το σύνολο των οργανώσεων και υπηρεσιών των Ηνωμένων Εθνών με επικεφαλής τον Γενικό Γραμματέα Αντόνιο Γκουτέρες, έχουν κινητοποιηθεί για να αποτυπώσουν την κρίση και να προτείνουν συγκεκριμένες, υλοποιήσιμες λύσεις για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας, ιδιαίτερα για τους πιο ευάλωτους από τους συνανθρώπους μας. Ταυτόχρονα ο Οργανισμός μας κοιτάει μπροστά, για να προσφέρει την ελπίδα και το όραμα που χρειαζόμαστε όλοι. Για τον λόγο αυτό, και ένα χρόνο μετά από την έναρξη της πανδημίας, τα Ηνωμένα Έθνη θεωρούν ότι η σημερινή κρίση μπορεί να αποτελέσει την ευκαιρία για μία παγκόσμια επανεκκίνηση μέσα στο 2021.

Το 2021 μπορεί και πρέπει να είναι η χρονιά που θα ανεβάσουμε ταχύτητα, θα βάλουμε τον κόσμο σε σωστή πορεία, θα περάσουμε από τον θάνατο στη ζωή, από την καταστροφή στην ανοικοδόμηση, από την απελπισία στην ελπίδα, από τη στασιμότητα στην αλλαγή, όπως είχε δηλώσει ο Αντόνιο Γκουτέρες απευθυνόμενος στην Γενική Συνέλευση του Οργανισμού.

Για να γίνει αυτό πραγματικότητα απαιτείται η διεθνής συνεργασία, η αλληλεγγύη, η σιγουριά ότι κανείς δε θα μένει πίσω, ότι όλοι θα αισθάνονται ότι αποτελούν μέρος της λύσης και της νέας εποχής. Για να περάσουμε σε αυτή τη νέα εποχή τα Ηνωμένα Έθνη έχουν θέσει μία σειρά συγκεκριμένων προτεραιτήτων όπως μεταξύ άλλων:

Δίκαιη πρόσβαση σε οικονομικά προσιτά εμβόλια, καθολικός εμβολιασμός κατά του COVID 19 για όλους και παντού, χωρίς κανένα αποκλεισμό. Κα-

νείς δεν είναι ασφαλής μέχρι να είμαστε όλοι ασφαλείς.

Καθολικές επενδύσεις στον ιατροφαρμακευτικό τομέα συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας και της κοινωνικής προστασίας.

Ανακούφιση των κρατικών χρεών για την άμεση έναρξη της οικονομικής ανάκαμψης.

Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Καταπολέμηση της αυξανόμενης ανισότητας.

Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ισότητα των φύλων.

Αντιμετώπιση των γεωπολιτικών κινδύνων και της διάδοσης των πυρηνικών όπλων.

Μείωση του ψηφιακού χάσματος και αντιμετώπιση των κινδύνων που δημιουργούν ψηφιακές τεχνολογίες.

Ακριβώς όπως η ανθρωπότητα, υπό την ηγεσία φωτισμένων ηγετών προχώρησε το 1945 στην ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών, έτσι και σήμερα βρίσκεται μπροστά στην τεράστια πρόκληση να κάνει ένα βήμα μπροστά, να ξεπεράσει με επιτυχία την τεράστια κρίση.

Αυτό που χρειαζόμαστε είναι ένα νέο New Deal για να εξασφαλίσουμε ότι οι ευκαιρίες κατανέμονται δικαιότερα και σε περισσότερους. Αυτό το New Deal το οφείλουμε στη μνήμη των 2 εκατομμυρίων συνανθρώπων μας που έχουν χάσει μέχρι σήμερα τη ζωή τους από την πανδημία. Το οφείλουμε στις νέες γενιές που ζουν και θα ζήσουν με τις συνέπειες της κρίσης. Έχουμε την υποχρέωση να τους προσφέρουμε την χαμένη ελπίδα και αισιοδοξία που δικαιούνται και χρειαζόμαστε.

Η ανθρωπότητα διαθέτει τα κατάλληλα εργαλεία για να τα καταφέρει. Είναι οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης τους οποίους η ανθρωπότητα, όλοι μας, έχουμε δεσμευτεί να υλοποιήσουμε

μέχρι το 2030. Διαθέτουμε λοιπόν τα μέσα, χρειαζόμαστε τη βούληση.

Βρισκόμαστε στο τέλος της μεγαλύτερης κρίσης που αντιμετώπισε η ανθρωπότητα από την ημέρα της ίδρυσης των Ηνωμένων Εθνών. Έχουμε την ευκαιρία να ανακάμψουμε όλοι και καλύτεροι και καλύτερα.

Ας αφήσουμε την αχτίδα ελπίδας να φτάσει σε όλο τον κόσμο, αυτό είναι το μάθημα που πήραμε από την τελευταία τόσο δύσκολη χρονιά.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ... θα τα καταφέρουμε.

Για μία ακόμη φορά.

Πανδημία και Δικαιώματα του Ανθρώπου: προκλήσεις και λύσεις στη βάση του Διεθνούς Δικαίου

7

Κέλλυ Πισιμίση

*Ασκούμενη
Δικηγόρος, ΜΔΕ
Διεθνές Δίκαιο &
Διπλωματικές Σπουδές
Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η διαρκώς επιδεινούμενη κατάσταση ήδη από τα τέλη του 2019, οδήγησε τον ΠΟΥ στην αναβάθμιση του COVID-19 σε πανδημία, την 11η Μαρτίου 2020, αναγνωρίζοντας πλήρως τον κίνδυνο πυροδότησης γενικευμένου φόβου¹. Αυτή η νέα κατάσταση, που κινητοποίησε κάθε κοινωνία, αλλά και συλλογικότητες ακαδημαϊκές/επιστημονικές ή πολιτικές, αποτελεί μία πραγματική πρόκληση για το Διεθνές Δίκαιο και θέτει σοβαρούς προβληματισμούς, ειδικά στο πεδίο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΔΤΑ).

Τα μέτρα περιορισμού που υιοθέτησαν ορισμένα κράτη και εισηγήθηκαν Διεθνείς Οργανισμοί, προκειμένου να περιορίσουν την διασπορά του ιού, αλλά και η αδράνεια άλλων, έχουν προκαλέσει έντονες συζητήσεις ως προς την επίδραση της πανδημίας στην απόλαυση των ΔΤΑ, αλλά κυρίως στην επιδείνωση των ήδη υφιστάμενων ευαλωτοτήτων που οδηγούν -ως επί το πλείστον- σε διακρίσεις και αποκλεισμό. Οι διάφοροι διεθνείς μηχανισμοί δραστηριοποιούνται σχετικά, επανεπιβεβαιώνοντας, επαναξιολογώντας ή/και ακόμα επαναπροσδιορίζοντας το ήδη υπάρχον Διεθνές Δίκαιο.

1. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19, 11 March 2020, Διαθέσιμο [εδώ](#).

Εφαρμογή του υπάρχοντος νομικού πλαισίου στην περίπτωση της πανδημίας²

Η πανδημία ναι μεν οδήγησε σε ορισμένες περιπτώσεις τα κράτη να προχωρήσουν στους προβλεπόμενους συμβατικά περιορισμούς³, υπήρχαν, όμως, και περιπτώσεις κρατών που, θεωρώντας την πανδημία “δημόσιο κίνδυνο”⁴, επικαλέστηκαν τη ρήτρα παρέκκλισης και ανέστειλαν την εφαρμογή συγκεκριμένων δικαιωμάτων⁵. Για παράδειγμα, ειδικά στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, δέκα χώρες

επικαλέστηκαν το άρθρο 15 ΕυρΣΔΑ και παρέκκλιναν από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση⁶ (συν μία: βλ. Ουγγαρία, της οποίας ο Πρόεδρος Όρμπαν κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, προχώρησε σε αναστολή ΔτΑ χωρίς, όμως, τις διατυπώσεις και εγγυήσεις του ΣοΕ⁷). Μεταξύ των δέκα χωρών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν αφενός η Αλβανία, στην πρώτη Ρηματική Διακοίνωση⁸ της οποίας γίνεται αναφορά μόνο σε απαγόρευση των εναέριων μεταφορών από και προς την Ελλάδα, ενώ Εκθέσεις και στοιχεία άλλων Δι-

2. Για μία συνολική -δειγματοληπτική- παρουσίαση των δράσεων, δηλώσεων και αποφάσεων διαφόρων Οργάνων, Μηχανισμών και Θεσμών των κυριότερων Διεθνών Οργανισμών (διεθνούς ή περιφερειακού χαρακτήρα) βλ. και την ειδικά αφιερωμένη [σελίδα](#) COVID-19 Guidance from supranational Human Rights Bodies του International Justice Resource Center.
3. Α. Μπρεδήμας, *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας και η καταπολέμηση των επιδημιών/πανδημιών. Με ιδιαίτερη αναφορά στην κρίση του κορωνοϊού (COVID-19)*, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα 2020, σελ. 155-161.
Η προβληματική των περιορισμών των ΔτΑ δεν αποτελεί καινοτομία στο Διεθνές Δίκαιο. Πολλά διεθνή κείμενα προστασίας των ΔτΑ προβλέπουν τη δυνατότητα των κρατών να περιορίζουν νόμιμα την απόλαυση συγκεκριμένων δικαιωμάτων, με σκοπό την επίτευξη υπέρτερων εννόμων αγαθών -τηρουμένων πάντοτε ορισμένων προϋποθέσεων (βλ. Ευρ-ΣΔΑ, ICCPR, Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-ΑΣΔΑ, Αφρικανικός Χάρτης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών). Πρόκειται για “(επιτρεπτούς) περιορισμούς”, που επιβάλλονται για την επίτευξη ρητά απαριθμημένων νομίμων σκοπών -μ.ά. προστασία της δημόσιας υγείας- αναγκαίων σε μία δημοκρατική κοινωνία (διατύπωση που προσθέτει στην εξίσωση την αρχή της αναλογικότητας).
4. Όπως έχει εξειδικευθεί από τη νομολογία, μεταξύ άλλων στην [υπόθεση Lawless](#)-ΕυρΔΔΑ (para 28) και στην “*Ελληνική Υπόθεση*”-ΕυρΕΔΑ (παρ.152 επ.). Για το ζήτημα αυτό βλ. Σ. Περάκης, *Η “Ελληνική Υπόθεση” ενώπιον των Διεθνών Οργανισμών (1967-1974). Δίκαιο της Διεθνούς προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Αθήνα, Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997. Α.Κ. Kiss et P. Véglérís, “L’affaire grecque devant le Conseil de l’Europe et la Commission Européenne des Droits de l’Homme”, *Annuaire français de droit international*, volume 17, 1971, pp. 889-931.
5. Στην περίπτωση αυτή, τα κράτη παρεκκλίνουν κατ’εξαίρεση από τις συμβατικές τους υποχρεώσεις (βλ. άρθ. 15 ΕυρΣΔΑ, άρθ. 4 ICCPR, άρθ. 27 ΑΣΔΑ) για πολύ περιορισμένους λόγους, αλλά με πολύ αυστηρές τυπικές διαδικασίες, ώστε να αποφεύγονται -κατά το μέτρο του δυνατού- πιθανότητες καταστρατήγησης. Οπότε, τυχόν απόκλιση από την αυστηρή και τυπική αυτή διαδικασία ενεργοποίησης της ρήτρας συνιστά εο ιρσο παραβίαση. Εξαίρεση αποτελούν ορισμένες διατάξεις, που κρίνονται ως θεμελιώδους σημασίας, ακόμα και σε έκτακτες καταστάσεις (π.χ. ζωή, απαγόρευση βασανιστηρίων).
6. Βλ. Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic, Available [here](#).
7. CoE Secretary General writes to Viktor Orbán regarding COVID-19 state of emergency in Hungary, 24 March 2020, Available [here](#).
8. Albania, [Note Verbale Ref.: JJ9020C Tr./005-231](#), Strasbourg, 1 April 2020.

εθνών Οργανισμών (π.χ. ΟΟΣΑ) κάνουν λόγο για καθολική απαγόρευση-αφετέρου η Γεωργία⁹, η οποία προχώρησε σε ενεργοποίηση της ρήτρας παρέκκλισης δύο φορές για περίπου ένα εξάμηνο, εγείροντας σοβαρά ερωτήματα ως προς το αναλογικό ή μη των μέτρων.

Φυσικά, παραμένει δυνατός ο έλεγχος και από το εκάστοτε αρμόδιο εποπτικό/δικαιοδοτικό όργανο επ’ευκαιρία άσκησης ατομικών (συνηθέστερα) αναφορών/προσφυγών.

Σε επίπεδο ΗΕ, ο ΓΓ/ΗΕ μέσω Συστάσεων του¹⁰, η Ύπατη Αρμοστής για τα ΔτΑ Michelle Bachelet, Ειδικοί Απεσταλμένοι και Ανεξάρτητοι Εμπειρογνώμονες (με Κοινές Δηλώσεις και Δελτία Τύπου¹¹ που αφορούν τα θέματα που εμπíπτουν στο πεδίο του mandat τους), από κοινού με άλλα όργανα, όπως η Γενική Συνέλευση-ΓΣ/ΗΕ (βλ.

ενδεικτικά A/RES/74/270¹² για την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας στην καταπολέμηση της πανδημίας, A/RES/74/274¹³ για την εξασφάλιση παγκοσμίως της πρόσβασης σε φάρμακα και εμβόλια κατά του COVID-19, A/RES/74/306¹⁴ για μία συντονισμένη δράση κατά της πανδημίας) και το επικουρικό αυτής Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πέραν της συμπερίληψης της διάστασης της πανδημίας στα Ψηφίσματά του, σημαντική η Προεδρική Δήλωση PRST 43/1¹⁵ για τις επιπτώσεις της πανδημίας στα ΔτΑ) παρουσιάζουν έντονη δραστηριότητα σε αυτό το πεδίο.

Φυσικά, αν και με κάποια καθυστέρηση λόγω στάθμισης πολιτικών των μονίμων κρατών-μελών [βλ. δυσπιστία ΗΠΑ προς τον ΠΟΥ], το Συμβούλιο Ασφαλείας-ΣΑ/ΗΕ υιοθέτησε το Ψήφισμα 2532¹⁶, με το οποίο ο COVID-19

9. Georgia, [Note Verbale Ref.: JJ9086C Tr./005-265](#). Η ισχύς των μέτρων παρατάθηκε μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2021, ενώ με την [επόμενη](#), η Γεωργία επεξέτεινε έτι περαιτέρω τα μέτρα περιορισμού μέχρι την 1η Ιουλίου 2021.
10. Βλ. ενδεικτικά [Policy Brief: The impact of COVID-19 on Women](#), 19 April 2020. Με αφετηρία την παραδοχή ότι η πανδημία και τα μέτρα περιορισμού της διασποράς του ιού οξύνουν τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες σε βάρος των γυναικών (π.χ. οικονομική ανισότητα, δυσκολία γυναικών και κοριτσιών στην πρόσβαση, στις δομές και υπηρεσίες υγείας, απλήρωτη και ανασφάλιστη εργασία, έμφυλη βία κ.λπ.) ο ΓΓ/ΗΕ προτείνει θεσμικές αλλαγές, όπως την συμπερίληψη των γυναικών και των γυναικείων οργανισμών στη λήψη αποφάσεων για την αντιμετώπιση της πανδημίας, στην μεταστροφή των ανισοτήτων σε πραγματικές ευκαιρίες ισότητας, αλλά και τον σχεδιασμό μεσο-/μακρο-πρόθεσμων σχεδίων για την ενίσχυση της θέσης των γυναικών. Επίσης, η ίδια συλλογιστική ακολουθείται και στα [Policy Brief: The impact of COVID-19 on Children](#) (15 April 2020) και [Policy Brief: A Disability-Inclusive Response to COVID-19](#) (May 2020).
11. Βλ. ειδικότερα σε UN High Commissioner for Human Rights, COVID-19 and Special Procedures. Available [here](#).
12. A/RES/74/270, Global solidarity to fight the coronavirus disease 2019 (COVID-19), 3 April 2020, Available [here](#).
13. [A/RES/74/274](#), International cooperation to ensure global access to medicines, vaccines and medical equipment to face COVID-19, 21 April 2020.
14. [A/RES/74/306](#), Comprehensive and coordinated response to the coronavirus disease (COVID-19) pandemic, 15 September 2020.
15. [A/HRC/PRST/43/1](#), Human rights implications of the COVID-19 pandemic, 2 June 2020.
16. [S/RES/2532 \(2020\)](#), 1 July 2020. Από τεχνικής πλευράς, δεν είναι εύκολο να κλίσει κανείς υπέρ του χαρακτηρισμού της συγκεκριμένης πράξης του ΣΑ/ΗΕ ως ενός νομικά μη δεσμευτικού Ψηφίσματος ή μιας νομικά δεσμευτικής και εκτελεστής Απόφασης που υιοθετείται στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη ΗΕ. Με δεδομένα αφενός το ήπιο λεκτικό του κειμένου και τη μη αναφορά στο Κεφάλαιο VII, αφετέρου τα προβλε-

ανάγεται σε απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια¹⁷, καλώντας σε μία γενική κατάπαυση πυρός σε όλα τα ενεργά πεδία συγκρούσεων, όπως ακριβώς είχε προτείνει και ο ΓΓ/ΗΕ, εξαιρώντας ρητά στην παρ. 3 του διατακτικού τις αναγνωρισμένες από το ίδιο τρομοκρατικές οργανώσεις (διατύπωση που θυμίζει αρκετά τον αποκαλούμενο “πόλεμο κατά της τρομοκρατίας”). Αντίστοιχα, σε επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης-ΣοΕ, τα καταστατικά όργανα (Κοινοβουλευτική Συνέλευση-ΚΣ/ΣΕ και Επιτροπή Υπουργών-ΕΥ/ΣΕ) διακρίνονται για το έντονο ενδιαφέρον τους για την κατάσταση. Με κεντρική θεματική “[Την] προστασία της ανθρώπινης ζωής και της δημόσιας υγείας σε συνθήκες πανδημίας - Αποτελεσματική διαχείριση μίας υγειονομικής κρίσης με πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αρχών της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου”, η Ελληνική Προεδρία στην ΕΥ/ΣΕ (Μάιος-Νοέμβριος 2020)¹⁸, προσαρμοζόμενη στις νέες συνθήκες και αφουγκραζόμενη τις ανάγκες της Ευρώπης, αλλά και ευρύτερα της διεθνούς κοινότητας,

διαμόρφωσε τις προτεραιότητές¹⁹ της κατά τρόπο που να θέτει στο επίκεντρο την υγεία. Κατά τη διάρκειά της, σχεδίασε και προώθησε την υιοθέτηση της Διακήρυξης με θέμα “*Effectively responding to a public health crisis in full respect for human rights, democracy and the rule of law*” (“Διακήρυξης των Αθηνών”), που συζητήθηκε στην 130ή Σύνοδο της Επιτροπής Υπουργών στην Αθήνα, στις 4 Νοεμβρίου 2020. Η Διακήρυξη, μολονότι δεν εγκρίθηκε από όλα τα κράτη-μέλη (απέχον Ουγγαρία λόγω διαφωνίας ως προς τη συμπερίληψη της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και της Σύμβασης Lanzarote στο προοίμιο, αλλά και Αζερμπαϊτζάν και Τουρκία), αποτέλεσε ένα θετικό προηγούμενο σε επίπεδο πρακτικής. Στο ίδιο μήκος κύματος, η ΚΣ/ΣΕ έχει συζητήσει και υιοθετήσει συναφή Ψηφίσματα, προσδίδοντας διαφορετικές ή/και νέες διαστάσεις. Ενδεικτικά συγκαταλαμβάνονται το πρώτο κατά σειρά Ψήφισμα 2338 (2020)²⁰ αναφορικά με τις συνέπειες του κοροναϊού στα ΔΤΑ και το Κράτος Δικαίου, το Ψήφισμα 2340 (2020)²¹ για τις ανθρωπιστικές

πόμπενα στο άρθρο 34 ΧάρτηΗΕ, ότι δηλαδή το ΣΑ/ΗΕ “*may investigate any dispute, or any situation which might lead to international friction or give rise to a dispute, in order to determine whether the continuance of the dispute or situation is likely to endanger the maintenance of international peace and security*”, αλλά και το γεγονός ότι το τελευταίο εδάφιο του προοιμίου φαίνεται απλώς να επαναλαμβάνει τη διατύπωση της τελευταίας αυτής διάταξης, γίνεται σαφές ότι μάλλον πρόκειται για Ψήφισμα του ΣΑ/ΗΕ. Σαφώς, τυχόν μεταγενέστερες πράξεις στη βάση της παρούσας -και πάντοτε υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις- θα μπορούν να χαρακτηριστούν Αποφάσεις (με την τεχνική διάσταση του όρου). Βλ. και E. Pobjje, “Covid-19 as a threat to international peace and security: The role of the UN Security Council in addressing the pandemic”, *EJIL Talk*, 27 June 2020. Available [here](#).

17. Έχουν προηγηθεί αντίστοιχες πρακτικές σε επίπεδο ΗΕ για το AIDS, τον Ebola και άλλες μεγάλης κλίμακας ασθένειες. Βλ. και E. Pobjje, όπ. παρ.
18. Περισσότερο υλικό για τις δράσεις της Ελληνικής Προεδρίας βλ. σχετική ανάπτυξη κατωτέρω, αλλά και στην επίσημη ιστοσελίδα (διαθέσιμη [εδώ](#)).
19. Οι προτεραιότητες της Ελληνικής Προεδρίας στην ΕΥ/ΣΕ είναι αναλυτικά διαθέσιμες [εδώ](#).
20. PACE, [Resolution 2338 \(2020\)](#), The impact of the Covid-19 pandemic on human rights and the rule of law, 13 October 2020.
21. PACE, [Resolution 2340 \(2020\)](#), Humanitarian consequences of the Covid-19 pandemic for migrants and refugees, 13 October 2020.

επιπτώσεις, αλλά και το πιο πρόσφατο Ψήφισμα 2361 (2021)²² σχετικά με τους ενδεχόμενους ηθικο-δικαιοπολιτικούς προβληματισμούς που εγείρονται ως προς τον εμβολιασμό²³. Επιπλέον, εξίσου έντονη υπήρξε η κινητικότητα της ΓΓ/ΣοΕ Marija Pejčinović Burić, αλλά και της Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Dunja Mijatović, με συνεχή Σχόλια και Δηλώσεις τους²⁴. Ομοίως και στην περίπτωση των Εποπτικών -και λοιπών- Οργάνων/Θεσμών, όπως της GREVIO²⁵,

ECRI²⁶, CPT²⁷, καθένας από τους οποίους προσέδιδε και προσδίδει νέες διαστάσεις στην προστασία των ΔΤΑ ανάλογα με το πεδίο δραστηριοποίησής του. Σταδιακά θα αρχίσει να αναδεικνύεται και η δράση του ΕυρΔΔΑ, στο οποίο εδώ και λίγο καιρό έχουν αχθεί ορισμένες ατομικές προσφυγές επ’ευκαιρία των μέτρων περιορισμού λόγω της πανδημίας²⁸. Ακόμα πιο δραστήρια (ή και δημιουργική) αποδείχθηκε η Διαμερικανική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Αν-

22. PACE, [Resolution 2361 \(2021\)](#), Covid-19 vaccines: ethical, legal and practical considerations, 27 January 2021.
23. Ειδικότερα ζητήματα και εξελίξεις στο επίπεδο του εμβολιασμού βλ. *infra*.
24. Ενδεικτικά αναφέρονται Commissioner for Human Rights, Lessons to be drawn from the ravages of the COVID-19 pandemic in long-term care facilities, [Statement](#), 20 May 2020. Commissioner for Human Rights, Commissioner calls for release of immigration detainees while Covid-19 crisis continues, [Statement](#), 26 March 2020.
25. Η Πρόεδρος της GREVIO Marceline Naudi μαζί με εκπροσώπους θεσμών των ΗΕ και της Δι-Αμερικανικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προχώρησαν σε Κοινή Δήλωση για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην απόλαυση των δικαιωμάτων των γυναικών και στην αύξηση της βίας και των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών. UN OHCHR, [Joint statement by the Special Rapporteur and the EDVAW Platform of women’s rights mechanisms on Covid-19 and the increase in violence and discrimination against women](#), 14 July 2020.
26. ECRI holds annual seminar with Equality Bodies on communication issues and an online event on long-term effects of the Covid-19 pandemic on minority groups and migrants, 5 October 2020. Available [here](#).
27. Βλ. την αρχική Δήλωση [CPT/Inf\(2020\)13](#), Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (Covid-19) pandemic, 20 March 2020. Αλλά και τη follow-up Δήλωση [CPT/Inf \(2020\)21](#), Follow-up statement regarding the situation of persons deprived of their liberty in the context of the ongoing Covid-19 pandemic, 9 July 2020.
28. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εξής υποθέσεις:
 - α) *Communauté Genevoise d’action syndicale (CGAS) c. Suisse (Requête no 21881/20)*, 26 mai 2020, με βασικό ερώτημα κατά πόσον τα μέτρα περιορισμού της διασποράς που επέβαλαν οι ελβετικές αρχές είναι συμβατά με τις ρυθμίσεις του άρθρου 11 ΕυρΣΔΑ,
 - β) *Constantin-Lucian Spînu c. Roumanie (Requête no 29443/20)*, 20 août 2020, με βασικό ερώτημα κατά πόσον τα εξαιρετικής φύσεως μέτρα των ρουμανικών αρχών συμβαδίζουν με το άρθρο 9 ΕυρΣΔΑ,
 - γ) στο ίδιο μήκος κύματος με τη δεύτερη προσφυγή κινείται και η ελληνικού ενδιαφέροντος *Association d’obédience ecclésiastique orthodoxe c. Grèce (Requête no 52104/20)*, 17 novembre 2020 και
 - δ) *Toromag, S.R.O. and 4 other applications v. Slovakia (Application no. 41217/20)*, 5 December 2020, με βασικό ερώτημα αν τα μέτρα πρόληψης και περιορισμού της διασποράς συνιστούν κρατική παρέμβαση στην απόλαυση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία (άρθρο 1 Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΕυρΣΔΑ).
 Σαφώς, έχουν ήδη ασκηθεί και αναμένεται να συζητηθούν και άλλες ατομικές προσφυγές που, μολονότι δε βάλουν ευθέως κατά κρατικών μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας, εντούτοις η νέα κατάσταση πραγμάτων επηρεάζει σημαντικά και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη. Πρόκειται κυρίως για περιπτώσεις συνθηκών κράτησης, αλλά και απελάσεων.

θρώπου, η οποία όχι μόνο υιοθέτησε Ψήφισμα²⁹ για τη διασφάλιση των ΔΤΑ των διεγνωσμένων με COVID-19 ατόμων, αλλά και ανταποκρινόμενη στις ιδιαίτερες ανάγκες της αμερικανικής ηπείρου προχώρησε στη λήψη προσωρινών μέτρων σε ατομικές αναφορές (Communications) που ασκήθηκαν ενώπιόν της υπέρ συγκεκριμένης ομάδας αυτοχθόνων με ιδιαίτερη ευαισθησία στο νέο κοροναϊό (*Miembros de los Pueblos Indígenas Yanomami y Ye'kwana respecto de Brasil*)³⁰, αλλά και για την κατάσταση των διαμενόντων σε αμερικανική δομή για μετανάστες και μετακινούμενα πρόσωπα (*Northwest Detention Center regarding the United States of America*)³¹. Επιπλέον, υπογραμμίζεται η μέριμνα στη διασφάλιση του δικαιώματος των συγγενών των θανόντων από την πανδημία να θρηνήσουν τους συγγενείς τους σύμφωνα με τα δικά τους ήθη και έθιμα, αποτιόντας φόρο τιμής στα αγαπημένα τους πρόσωπα³². Φυσικά, μία τέτοια πρωτοβουλία δεν απομακρύνεται από τη σχετική μακρά παράδοση του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (ΟΑΚ), όπως εγκαινιάστηκε με τις εξαιρετικά ψυχοφθόρες περιπτώσεις των αναγκαστικών εξαφανίσεων. Πιο μετριοπαθής μεν, αλλά σε κάθε

περίπτωση ιδιαίτερης σημασίας υπήρξε η δράση και άλλων Οργανισμών, όπως π.χ. της Αφρικανικής Ένωσης και κυρίως της Αφρικανικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών³³ (της οποίας Ειδικό Εισηγητές και Ομάδες Εργασίας³⁴ έκαναν σποραδικά κάποιες Δηλώσεις, υπογραμμίζοντας τις οξυμένες ανάγκες ιδιαίτερα των ευάλωτων ομάδων και προσώπων εν μέσω πανδημίας), της Διακυβερνητικής Επιτροπής ΔΤΑ της ASEAN³⁵, αλλά και του Αραβικού Συνδέσμου³⁶.

Εμβολιασμοί και παρεπόμενα ζητήματα ΔΤΑ

Η νέα συνθήκη επανέφερε στο προσκήνιο συζητήσεις που κατά καιρούς απασχολούσαν την ιατρική επιστημονική/ακαδημαϊκή κοινότητα. Η ανάγκη τάχιστης εξεύρεσης κατάλληλης θεραπείας, η δημιουργία εμβολίων για την επίτευξη του μέγιστου δυνατού ποσοστού ανοσίας, όπως επίσης και η έξαρση/αναζωπύρωση των αντιεμβολιαστικών κινημάτων με ανανεωμένη επιχειρηματολογία -ανεξαρτήτως φύσεως (επιστημονικής ή μη)- είναι ορισμένα ενδιαφέροντα ζητήματα με προεκτάσεις και στο πεδίο των ΔΤΑ.

29. *Derechos Humanos de las personas con COVID-19*, Resolución 4/2020, 27 julio 2020. Available [here](#).

30. Βλ. σχετικά [Resolución 35/17.07.2020](#) και [Resolución 94/11.12.2020](#).

31. Βλ. σχετικά [Resolution 41/27.07.2020](#).

32. [Comunicado de Prensa 097](#), Respeto al duelo de las familias de las personas fallecidas en la Pandemia del COVID-19, 1 de mayo de 2020.

33. Βλ. το πιο γενικό [ACHPR/Res. 449 \(LXVI\) 2020](#), Resolution on Human and Peoples' Rights as central pillar of successful response to COVID-19 and recovery from its socio-political impacts, 7 August 2020.

34. Περισσότερο υλικό των Ειδικών Εισηγητών και Ομάδων Εργασίας μπορεί να αναζητηθεί [εδώ](#).

35. ASEAN, [Press Release](#) on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) by the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR), 1 May 2020.

36. Βλ. σχετικό [μηνύμα](#) του Γενικού Γραμματέα του Αραβικού Συνδέσμου Ahmed Abul Gheit για την κατάσταση λόγω πανδημίας στην Παλαιστίνη.

Από μία σύντομη διαδρομή στη μέχρι τώρα διεθνή πρακτική *ενδεικτικά* συγκαταλαμβάνονται:

- η υποχρέωση -μεταξύ άλλων- του εκάστοτε συμβαλλόμενου κράτους να εξασφαλίζει “*the prevention, treatment and control of epidemic, endemic, occupational and other diseases*” υπό το άρθρο 12.2c του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (ICESCR). Η υποχρέωση αυτή εξειδικεύεται κάπως στο 14ο Γενικό Σχόλιο της οικείας εποπτικής Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία “*The control of diseases refers to States' individual and joint efforts to, inter alia, make available relevant technologies, using and improving epidemiological surveillance and data collection on a disaggregated basis, the implementation or enhancement of immunization programmes and other strategies of infectious disease control.*”³⁷. Τη σημασία της ισότιμης πρόσβασης σε εμβόλια, ειδικά στην περίπτωση του COVID-19, υπογράμμισε πολύ πρόσφατα η Επιτροπή και σε Δήλωσή της, εμμένοντας ιδιαίτερα στην ανάγκη

διεθνούς συνεργασίας σε κάθε επίπεδο, με σκοπό να εξασφαλιστεί η χωρίς διάκριση πρόσβαση όλων στα νέα εμβόλια (παρ. 3)³⁸, - εξειδικευμένες οικονομικές Συμβάσεις ΔΤΑ περιλαμβάνουν μεν διατάξεις για την προστασία της υγείας και με Γενικά Σχόλια εξειδικεύουν τις κρατικές υποχρεώσεις, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται -ρητά ή εμμέσως συναγόμενα- και τα εμβόλια³⁹, - πράξεις και δράσεις του ΠΟΥ, που στοχεύουν στην επίτευξη των υψηλότερων δυνατών ποσοστών ανοσίας στον πληθυσμό (όπως π.χ. Global Vaccine Action Plan 2011-2020 και επιμέρους περιφερειακά, ανταποκρινόμενα στις εκάστοτε επιδημιολογικές συνθήκες)⁴⁰ και θέτουν βάσεις και πρότυπα για τα ίδια τα κράτη, - σε επίπεδο ΣοΕ, ιδιαίτερης μνείας χρήζουν οι σχετικές διατάξεις του (Αναθεωρημένου) ΕΚΧ, αλλά και της Σύμβασης του Οβιέδο για τα ΔΤΑ και τη Βιοϊατρική (άρθρο 11 παρ.3 του πρώτου, που μοιάζει με την αντίστοιχη διάταξη του ICESCR, και άρθρο 26 της δεύτερης, σχετικά με τους δυνατούς περιορισμούς στα δικαιώματα που

37. CESCR, General Comment No. 14 (2000), The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), [E/C.12/2000/4](#), 11 August 2000, para 16 in fine.

38. CESCR, Statement on universal affordable vaccination for COVID-19, international cooperation and intellectual property, Advance Unedited Version, [E/C.12/2021/1](#), 12 March 2021.

39. Βλ. ενδεικτικά CRC, General comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24), [CRC/C/GC/15](#), 17 April 2013: ιδίως αναφορικά με τις διατάξεις του άρθρου 24.2c, f για τις υποχρεώσεις του κράτους-μέλους να καταπολεμήσει τις όποιες ασθένειες, αλλά και να ενισχύσει την πρωτοβάθμια υγεία.

CEDAW, General recommendation No. 24: Article 12 of the Convention (women and health), 1999. Available here: [μολονότι](#) εστιάζει κυρίως στις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών, στο μέτρο που αναφέρεται στην ισότιμη πρόσβαση των δύο φύλων σε συστήματα υγείας, θα πρέπει μάλλον να γίνει δεκτό πως καλύπτεται όχι μόνο η θεραπεία, αλλά και η πρόληψη. Συνεπώς, τα συγκεκριμένα standards μπορούν αναλογικά να εφαρμοσθούν και στην περίπτωση της πανδημίας του COVID-19.

40. Η τελευταία Έκθεση, μολονότι δημοσιεύτηκε το 2020, δεν περιλαμβάνει αρκετά ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα/εκτιμήσεις για τον COVID-19, λόγω της συλλογής στοιχείων μέχρι και το Δεκέμβριο του 2019.

προβλέπονται στη Σύμβαση -μεταξύ άλλων και- για την προστασία της δημόσιας υγείας, λεκτικό που θυμίζει αντίστοιχες ρυθμίσεις άλλων Συμβάσεων ΔΤΑ).

Στη βάση αυτών, ήδη από τις αρχές του 2021, η ΚΣ/ΣΕ υιοθέτησε το Ψήφισμα 2361 αναφορικά με τους νομικούς, ηθικούς και πρακτικούς προβληματισμούς γύρω από τα εμβόλια κατά του νέου κοροναϊού⁴¹. Σε πλήρη συμφωνία με τη δήλωση ότι τα εμβόλια πρέπει να θεωρούνται ένα “παγκόσμιο δημόσιο αγαθό” (“*a global public good*”), όπως εκφράστηκε κυρίως από τον ΓΓ/ΗΕ Αντόνιο Gutierrez⁴², η ΚΣ/ΣΕ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ισότιμη διανομή των εμβολίων⁴³, που θα μεγιστοποιήσει, συνακόλουθα, την αποτελεσματικότητά τους. Άλλως, “4. [...] *If not widely enough distributed in a severely hit area of a country, vaccines become ineffective at stemming the tide of the pandemic.*”.

Προς τούτο, η συνεργασία των κρα-

τών τόσο διμερώς, όσο και στο πλαίσιο των Διεθνών Οργανισμών⁴⁴, αλλά κυρίως η εξάλειψη της διστακτικότητας, αλλά και του λεγόμενου “εμβολιαστικού εθνικισμού” (“*vaccine nationalism*”) παραμένουν υψίστης σημασίας.

Στην πολύ πρόσφατη απόφαση του ΕυρΔΔΑ στην υπόθεση *Vanříčka and Others v. the Czech Republic (Application nos 47621/13 and 5 others)*⁴⁵, οι προσφεύγοντες αμφισβητούν τη συμβατότητα με την ΕυρΣΔΑ της εθνικής νομοθεσίας περί υποχρεωτικού εμβολιασμού των ανηλίκων για την εγγραφή τους σε σχολικές μονάδες, με μόνες εξαιρέσεις τα παιδιά εκείνα που πιστοποιημένα έχουν αποκτήσει ανοσία ή για λόγους υγείας δεν μπορούν να εμβολιαστούν. Ας σημειωθεί ήδη εκ των προτέρων ότι στην υπό εξέταση υπόθεση η υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού εμφανίζεται μόνο σε δικαιοπολιτικό επίπεδο, αλλά όχι και στο επίπεδο εφαρμογής του νόμου.

Το Στρασβούργο, επαναλαμβάνο-

41. PACE, [Resolution 2361 \(2021\)](#), Covid-19 vaccines: ethical, legal and practical considerations, 27 January 2021.

42. COVID-19 Vaccines Must Be Global Public Good, Secretary-General Says, Announcing ‘Only Together’ Campaign to Encourage Sharing of Technology, Doses, [SG/SM/20620](#), 11 March 2021. Και [επιβεβαιώθηκε](#) από τη νεοεκλεγείσα Πρόεδρο της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ICCPR Καθηγήτρια Φ. Παζαρτζή.

43. PACE Resolution 2361 (2021): “6 Member States must already now prepare their immunisation strategies to allocate doses in an ethical and equitable way, including deciding on which population groups to prioritise in the initial stages when supply is short, and how to expand vaccination as availability of one or more Covid-19 vaccines improves. [...]”

44. Στην παρ. 5 του Ψηφίσματος 2361 (2021) υπογραμμίζεται: “5. [...] *The COVAX Facility is the leading initiative for global vaccine allocation and access. Co-led by the World Health Organization (WHO), the Vaccine Alliance (Gavi) and the Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI), COVAX uses funding from subscribing countries to support the research, development and manufacture of a wide range of Covid-19 vaccines and negotiate their pricing. Adequate vaccine management and supply chain logistics, which require international co-operation and preparation by member States, will also be needed in order to deliver the vaccines in a safe and equitable way. In this regard, the Parliamentary Assembly draws attention to guidance for countries, developed by WHO, on programme preparedness, implementation and country-level decision making.*”

Για το θεσμικό επίπεδο βλ. περισσότερα στο Α. Μπρεδήμας, *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας...*, όπ. παρ., σελ. 177-185.

45. *Case of Vanříčka and Others v. the Czech Republic* (Application nos 47621/13 and 5 others), Judgment, 8 April 2021.

ντας το διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο, αλλά και την σχετική πρακτική των Διεθνών Οργανισμών, έκρινε ότι δεν στοιχειοθετείται παραβίαση του άρθρου 8 παρ. 2 ΕυρΣΔΑ, καθώς συντρέχει ο απαιτούμενος νόμιμος σκοπός (δηλαδή η προστασία της δημόσιας υγείας)⁴⁶, ενώ διασφαλίζονται η αρχή της νομιμότητας⁴⁷ και της αναλογικότητας⁴⁸. Σε κάθε περίπτωση, αναγνωρίζει καταρχήν ένα περιθώριο εκτίμησης των εθνικών αρχών σχετικά με την αναγκαιότητα της συγκεκριμένης ρύθμισης⁴⁹, ενώ ακόμα υπογραμμίζει ότι το μέτρο σαφώς εξασφαλίζει το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών⁵⁰. Πάντως, ισχυρισμοί περί παραβίασης του άρθρου 9 ΕυρΣΔΑ απορρίφθηκαν, ενώ το ερώτημα αν και κατά πόσον παραβιάζεται το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου δεν συζητήθηκε⁵¹.

Η εν λόγω απόφαση φαίνεται να αποτελεί μία ιδιαίτερη συγκυρία, ειδικά λόγω των έντονων προβληματισμών αναφορικά με την υποχρεωτικότητα ή μη των εμβολιασμών. Βέβαια, το ζήτημα μάλλον επανέρχεται -πλέον- και με μία ακόμα (λανθάνουσα) μορφή, με

τον σχεδιασμό “διαβατηρίων εμβολιασμού” (“*vaccine passports*”).

Συναφώς, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο “οδηγός” της ΓΓ/ΣοΕ. Επιβεβαιώνοντας στις νομικές βάσεις του ΣοΕ την ανάγκη εμβολιασμού για την προστασία της ζωής (άρθρο 2 ΕυρΣΔΑ) και της υγείας (άρθρο 11 ΕΚΧ), αλλά και την ισότιμη πρόσβαση στα συστήματα υγείας (άρθρο 3 Σύμβασης του Οβιέδο⁵²), η ΓΓ/ΣοΕ υπενθυμίζει στα κράτη-μέλη του Οργανισμού ότι η χρήση πιστοποιητικών εμβολιασμού *αποκλειστικά* για ιατρικούς σκοπούς δεν αποτελεί καινοτομία, αλλά μοιάζει επιτακτική ειδικά στις τρέχουσες συνθήκες πανδημίας. Αντιστρόφως, τυχόν αλόγιστη χρήση τέτοιων πιστοποιητικών (και) για άλλους σκοπούς θέτει σοβαρά ερωτήματα στο πεδίο των ΔΤΑ, π.χ. κατάχρηση προσωπικών δεδομένων των πολιτών, αλλά και διακρίσεων ως προς την απόλαυση συγκεκριμένων δικαιωμάτων/ελευθεριών (λ.χ. μετακινήσεις, σεβασμός στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, συνέρχεται, θρησκεία/πίστη), οδηγώντας και στον στιγματισμό τους^{53,54}.

46. Ibid, para 272.

47. Ibid, paras 266, 269, 271.

48. Ibid, para 309.

49. Ibid, paras 274, 280, 285 in fine.

50. Ibid, paras 287-289.

51. Πάντως, στο μέτρο που οι ανήλικοι προσφεύγοντες είναι αυτοί που άμεσα υφίστανται τις συνέπειες της μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης των γονέων τους για υποχρεωτικό εμβολιασμό και δεν έχουν πρόσβαση στην προσχολική αγωγή, πράγματι υφίσταται παρέμβαση στην ιδιωτική τους ζωή.

Βλ. Ibid, para 263: “[...] However, having regard to the subject matter of this case as established above (see paragraph 260), and also to the fact that the child applicants bore the direct consequences of non-compliance with the vaccination duty in that they were not admitted to preschool, the Court is satisfied that, in their regard, there has been an interference with their right to respect for private life.”

52. CoE, [Convention on Human Rights and Biomedicine](#), ETS No. 164.

53. CoE Secretary General, Protection of human rights and the “vaccine pass”, [SG/Inf\(2021\)11](#), 31 March 2021.

54. Χρήσιμη και η [Δήλωση](#) της Επιτροπής του ΣοΕ για τη Βιοηθική, *COVID-19 and vaccines: Ensuring equitable access to vaccination during the current and future pandemics*, 22 January 2021.

Διεθνείς Σχέσεις με οδηγό τη διεθνή δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων. Η πορεία της «Υπόθεσης Δίστομο»

8

Χριστίνα Σταμούλη

Δικηγόρος - Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Διαχειρίστρια του Αρχείου Ι.Ε.Σταμούλη

Τον Σεπτέμβριο του 1997 δημοσιεύτηκε από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Λιβαδειάς η υπ' αριθ. 137/1997 απόφασή του, η οποία έμελλε να εκκινήσει μια διαδικασία αμφισβήτησης του κανόνα της Δικαιοδοτικής Ασυλίας των Κρατών, γνωστού και ως Προνόμιο της Ετεροδικίας. Εκτός από την αμφισβήτηση και ίσως τελικά τον «εκμοντερνισμό» του εν λόγω κανόνα, η ταπεινή απόφαση του Πρωτοδικείου Λιβαδειάς οδήγησε, αργά αλλά σταθερά σε μια υποψία αναθεώρησης της Ελληνο-γερμανικής επικοινωνίας, ως προς την τεράστια εκκρεμότητα που αφορά στις οφειλόμενες επανορθώσεις -με την ευρεία έννοια του όρου- της Γερμανίας προς τη Χώρα μας, από την περίοδο 1941-1944.

1. Το ελληνικό ταξίδι προς τη σχετικοποίηση της εφαρμογής του κανόνα της Δικαιοδοτικής Ασυλίας

Το Δικαστήριο της Λιβαδειάς, έκανε δεκτή κατ' αρχήν τη διεθνή δικαιοδοσία του, λόγω του ότι η αποτρόπαια Σφαγή είχε λάβει χώρα εντός της περιφέρειάς του. Έκρινε, επίσης, ότι η κατοχή δεν αναστέλλει την υποχρέωση εφαρμογής των κανόνων του διεθνούς δικαίου, όπως αυτοί εμφανίζονται στον κανονισμό των νόμων και εθίμων του πολέμου στην Ξηρά (Χάγη, 1907). Συγκεκριμένα έκρινε ότι η υποχρέωση σεβασμού της τιμής, των οικογενειακών δικαίων, της ζωής των ατόμων και της ιδιοκτησίας αυτών αποδίδει αναγκαστικό διεθνές εθιμικό δίκαιο (ius cogens) η παραβίαση του οποίου στερεί σε

ένα κράτος τη δυνατότητα να επικαλεσθεί το προνόμιο της ετεροδικίας. Η συλλογιστική αυτή, οδήγησε στην ελαχιστοποίηση της σημασίας του χαρακτηρισμού μιας τέτοιας πράξης ως iure imperii ή gestionis!

Η υπ' αριθ. 11/2000 ΟΛΑΠ φάνηκε να λύνει οριστικά το ζήτημα. Η ολομέλεια επικεντρώθηκε στην ερμηνεία της Σύμβασης της Βασιλείας η οποία, καίτοι μη κυρωθείσα από την Ελλάδα, αποδίδει, κατά την κρατήσασα γνώμη, εθιμικό διεθνές δίκαιο και άρα είναι δεσμευτική. Με το σκεπτικό αυτό η ολομέλεια παρέκαμψε το επιχείρημα της έμμεσα τεκμαιρόμενης (σιωπηρής) παραίτησης από το προνόμιο της ετεροδικίας, λόγω παράβασης κανόνα ius cogens, στον οποίο είχε στηριχθεί η 137/1997².

Σε ένα σημείωμα που επικεντρώνεται στο Διεθνές Δίκαιο και τις Διεθνείς Σχέσεις είναι σημαντικό να υπογραμμίσει κανείς ότι, η απόφαση αυτή αποτέλεσε σταθμό, όχι μόνο ενόψει της κεφαλαιώδους σημασίας του ζητήματος που έκρινε, αλλά κυρίως διότι έδωσε στην Ελλάδα μια πρώτη δυνατότητα να ενεργήσει ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου στη διεθνή έννομη τάξη και ασφαλώς συνέβαλλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση νέων εξελίξεων στο διεθνές εθιμικό δίκαιο, ιδιαίτερα δε στο ζήτημα της ετεροδικίας αλλοδαπών κρατών.

Σήμερα 20 χρόνια μετά την 11/2000 ΟΛΑΠ, η ελληνική νομολογία έχει «παγώσει» στο 2002 με την έκδοση της ΑΕΔ 6/2002³. Υιοθετώντας την επιχειρηματολογία των αποφάσεων Mc Elhinney κατά Ιρλανδίας και Al - Adsani κατά Ηνωμένου Βασιλείου του

ΕΔΔΑ έκρινε, αντίθετα με την 11/2002 ΟΛΑΠ, ότι “στο παρόν στάδιο εξελίξεως του διεθνούς δικαίου δεν έχει σχηματισθεί γενικώς παραδεγμένος κανόνας του δικαίου αυτού, που να επιτρέπει, κατ' εξαίρεση από την αρχή της ετεροδικίας, να εναχθεί παραδεικνύτως ένα κράτος ενώπιον δικαστηρίου άλλου κράτους, για αποζημίωση από κάθε είδους αδικοπραξία που έλαβε χώρα στο έδαφος του forum και στην οποία εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο ένοπλες δυνάμεις του εναγόμενου κράτους, είτε σε καιρό πολέμου είτε σε καιρό ειρήνης.

Η απόφαση αυτή του ΑΕΔ δεν εμπόδιζε τους Διστομίτες να προσπαθήσουν να εκτελέσουν την τελεσίδικη και αμετάκλητη απόφαση που είχαν στα χέρια τους (ΠολΠρΛιβ 137/1997), σε βάρος γερμανικής ακίνητης περιουσίας που υπήρχε στην Ελλάδα. Η προσπάθειά τους όμως αυτή, προσέκρουσε στο άρθρο 923 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο κάθε πράξη αναγκαστικής εκτέλεσης, κατά του καθ' ου αλλοδαπού δημοσίου (Γερμανία) προϋπέθετε την άδεια του Έλληνα Υπουργού Δικαιοσύνης.

2. Δικονομικός τουρισμός στην Ιταλία

Ο Κανονισμός 44/2001 έδινε τη δυνατότητα να επιχειρηθεί εκτέλεση σε άλλη Ευρωπαϊκή Χώρα, υπό την προϋπόθεση αναγνώρισης του ελληνικού εκτελεστού τίτλου από την ξένη έννομη τάξη.

Στην Ιταλία, το Δίστομο και οι νομικοί του παραστάτες (Γιάννης Σταμούλης και Johachim Laou) βρέθηκαν και

1. Α. Μάνος, Η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για τις γερμανικές αποζημιώσεις, ΔΙΚΗ 35 (2004), σελ.64 επ.
2. Α. Μάνος, op cit.
3. ΦΕΚ τ.ΑΕΙΔ 1/2003

πάλι αντιμέτωποι με το προνόμιο της ετεροδικίας, κύριο επιχείρημα που προέβαλε η αντίδικος Γερμανία για να πετύχει την ανάσχεση των διαδικασιών εκτέλεσης. Τέσσερα χρόνια μετά την υποβολή του αιτήματός τους και έχοντας σχεδόν ολοκληρώσει τη διαδικασία ενώπιον των ιταλικών δικαστηρίων μέχρι και τον αναιρετικό βαθμό, η Γερμανική Κυβέρνηση -μπρος στον κίνδυνο να δει την απόφαση της Λιβαδειάς να περιβάλλεται με το αιτούμενο *exequatur*- αποφάσισε να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο των Ην. Εθνών (Χάγη) προς επίλυση της διαφοράς. Με την προσφυγή αυτή ξεκίνησε η *υπόθεση Δικαστικές Ασυλίες Κράτους (Γερμανία/Ιταλία, Ελλάδα παρεμβαίνουσα)*⁴.

Στην υπόθεση παρενέβη η Ελλάδα ως μη διάδικος. Η πολιτική σκέψη πίσω από την έγκριση της πρωτότυπης αυτής παρέμβασης ήταν η προσδοκία ότι «η Γερμανία θα συναντούσε μπροστά της, σε μια από τις απροσδόκητες στροφές του ιστορικού χρόνου, τις διασωθείσες αξιώσεις της Ελλάδας»⁵.

Το Διεθνές Δικαστήριο στην απόφασή του, αποδέχθηκε τις αιτιάσεις της γερμανικής πλευράς, τονίζοντας όμως επανειλημμένως ότι η απόφασή του δεν επηρεάζει τη διεθνή ευθύνη της Γερμανίας και προτρέποντας τα δύο κράτη να προχωρήσουν σε διμερείς διαπραγματεύσεις σε ότι αφορά την επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων. Συγκεκριμένα έκρινε ότι:

A) Δεν υπάρχει κανόνας του διεθνούς δικαίου σύμφωνα με τον οποίο, σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου

να οδηγούν στην άρση της ετεροδικίας του κράτους.

B) Δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της ετεροδικίας και σοβαρών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή αναγκαστικών κανόνων (*ius cogens*) του διεθνούς δικαίου.

Με την απόφαση κλήθηκε επίσης η Ιταλία να υιοθετήσει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι -έως τότε εκδοθείσες- αποφάσεις των δικαστηρίων της που αίρουν την ετεροδικία της Γερμανίας -αμετάκλητες ή όχι- να καταστούν ανενεργές, να εξαλειφθούν οι συνέπειες τους και να επανέλθουν τα πράγματα στην προτέρα κατάσταση.

Η Ιταλική Κυβέρνηση τροποποίησε νομοθετικά τον ιταλικό κώδικα πολιτικής δικονομίας εισάγοντας έναν μηχανισμό αναθεώρησης κάθε δικαστικής απόφασης αντίθετης με απόφαση του ΔΔ.

Απρόσμενα όμως το Εφετείο της Φλωρεντίας έθεσε ζήτημα αντισυνταγματικότητας του νομοθετήματος, υποβάλλοντας προδικαστικό ερώτημα στο Συνταγματικό Ιταλικό Δικαστήριο. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας ανέτρεψε πλήρως την προδιαγραφείσα πορεία των πραγμάτων. Ξαφνικά το ίδιο ερώτημα, δηλ. κατά πόσον ο εθιμικός κανόνας της ετεροδικίας αποτελεί δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης στη δικαιοσύνη - ερώτημα στο οποίο είχε κληθεί να απαντήσει το ΕΔΔΑ με τις αποφάσεις του 2001 (Mc Elhinney, Al Adsani και Fogarty) στο πλαίσιο βέβαια της ΕΣΔΑ- επανέρχεται και εξετάζεται από ένα Ανώτατο Εθνικό Δικαστήριο⁶. Με την υπ' αριθ. 238/2014 το

Συνταγματικό Δικαστήριο της Ιταλίας⁷ απεφάνθη ότι δεν επιτρέπεται η ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη υπερεθνικών υποχρεώσεων, οι οποίες πλήττουν καταφανώς θεμελιώδεις αρχές της συνταγματικής έννομης τάξης και τα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως εν προκειμένω το δικαίωμα της πρόσβασης στον φυσικό δικαστή, επισημαίνοντας ταυτόχρονα και τον σημαντικό ρόλο που έπαιξαν τα εθνικά ιταλικά δικαστήρια στην διατύπωση του εθιμικού κανόνα της σχετικής ετεροδικίας.

Στα 24 χρόνια που έχουν περάσει από τη δημοσίευση της υπ' αριθ. 137/1997 -ιστορικής θα τολμούσε να την χαρακτηρίσει κανείς- αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Λιβαδειάς, διαπιστώνουμε ότι η μάχη που δόθηκε σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο είχε ως στόχο την αποκρυστάλλωση του σχετικού χαρακτήρα του κανόνα της ετεροδικίας. Με δεδομένο ότι η διάκριση των κρατικών πράξεων σε πράξεις κυριαρχικές (*acta jure imperii*) και διαχειριστικές (*acta jure gestionis*) αποδείχθηκε δύσκολη στην εφαρμογή της και συνεπώς αντίστοιχη ήταν η δυσκολία που παρουσιάστηκε στην υπαγωγή ή μη μιας κρατικής πράξης στον θεσμό της ετεροδικίας, ο ρόλος όλων των Δικαστηρίων τα οποία επελήφθησαν, άμεσα ή έμμεσα, της Υπόθεσης Δίστομο, εμφανίζεται καθοριστικός στη διευκόλυνση αυτής της διαδικασίας.

4. <https://www.icj-cij.org/en/case/143>. Γενικότερα γι' αυτό το ζήτημα βλ. Σ. Περράκης, Το ζήτημα των γερμανικών πολεμικών επανορθώσεων στην Ελλάδα. Διεθνείς και Εθνικές Διαστάσεις, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2012.

5. Χάρης Καστανίδης, «Η Εποχή της Δοκιμασίας», Αλεξάνδρεια 2014, σελ 99 επ.

6. Βασιλική Σαράντη, «Η συμμόρφωση της Ιταλίας προς την απόφαση του Διεθνούς Δικαστη-

ρίου Ην. Εθνών στην υπόθεση Δικαστικές ασυλίες κράτους: προβλήματα και προοπτικές», ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ) 3-4/2014, σελ 703 επ.

7. ιδ. <https://www.cortecostituzionale.it/stampaPronunciaServlet?anno=2014&numero=238&tipoView=P&tipoVisualizzazione=> και σε ελληνική μετάφραση ΕλΔνη 2/2015(56) σελ 613 επ, μετάφραση/επιμέλεια/σημείωση Γιάννης Βαλμαντώνης

Το Κατάρ, το Μπαχρέιν και άλλες εξελίξεις στο σύστημα του Κόλπου: Η “τέχνη” της επιλεκτικής χρήσης του Διεθνούς Δικαίου στην αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων

9

Γιώργος Ανεψιού

Σμχος (Ι) ΠΑ,
Δρ. Διεθνούς Δικαίου,
Ερευνητής ΕΚΕΚΔΑΑΔ/
Πάντειο Πανεπιστήμιο

1. Το Κατάρ, το Μπαχρέιν και άλλες εξελίξεις στο σύστημα του Κόλπου

Στις 5 Ιανουαρίου 2021, έλαβε χώρα η 41^η ετήσια Σύνοδος Κορυφής του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου¹ (*Annual Summit of the Gulf Cooperation Council*)², στην πόλη Al-Ula της Σαουδικής Αραβίας. Μια συνάντηση των ηγετών των Αραβικών κρατών της περιοχής, δηλ. Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (ΗΑΕ), Μπαχρέιν, Ομάν, Κουβέιτ, Σαουδικής Αραβίας και Κατάρ, με ιδιαίτερη σημειολογία για τις ούτως ή άλλως ευαίσθητες ισορροπίες του γεωπολιτικού υποσυστήματος του Κόλπου, αλλά και ευρύτερα.

Η συγκεκριμένη όμως συνάντηση κορυφής είχε ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς ως επιστέγασμα αυτής συνήφθη η κρίσιμη συμφωνία που ανακοινώθηκε ως «*Διακήρυξη της Al-Ula*», η οποία σηματοδότησε την ομαλή και ευρέως συναινετική επαναπροσέγγιση του Κατάρ με τη Σ. Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν, αλλά και την Αίγυπτο. Μια κίνηση στρατηγικής σημασίας για την περαιτέρω ανάσχεση-περιθωριοποίηση του Ιράν, την αύξηση της πίεσης έναντι του κινήματος των «Αδελφών Μουσουλμάνων» και τον συνακόλουθο περιορισμό της εσχάτως αυξανόμενης επιρροής της Τουρκίας στα ενδότερα των ισορροπιών

1. <https://www.skai.gr/symvouliao-synergasias-tou-kolpou-to-fytili-stin-krisi-aravikon-xoron-ki-o-rolos-ipa>
2. <https://gcc41.org/>.

Επισημάνσεις/Σχολιασμοί

του Κόλπου και ευρύτερα. Μια εξέλιξη που σαφώς δημιουργεί προϋποθέσεις αποκατάστασης κάποιας μορφής περισσότερο σταθερής και μάλλον και βιώσιμης (για το ορατό μέλλον) γεωπολιτικής τάξης στην τόσο κρίσιμη αυτή περιοχή³.

Σημειώνεται ότι τον Ιούνιο του 2017, οι εν λόγω χώρες διέρρηξαν τις σχέσεις τους με το Κατάρ, κατηγορώντας το ότι έχει στενές σχέσεις με το Ιράν, ότι στηρίζει τη Μουσουλμανική Αδελφότητα (και τις τρόπον τινα «κατιούσες» τζιχαντιστικές οργανώσεις Al Qaeda και ISIS κλπ), την οποία οι λοιπές χώρες του Κόλπου και το Κάιρο θεωρούσαν-ούν ως «τρομοκρατική» οργάνωση, και μάλιστα υπονομευτική των καθεστώτων της περιοχής. Η ρήξη με το Κατάρ (που οριοθετήθηκε με μια λίστα από 13 συναπτά αιτήματα της Σ. Αραβίας προς αυτό) περιελάμβανε οικονομικά μέτρα, όπως το κλείσιμο των εναέριων και θαλάσσιων συνδέσεων με το Κατάρ και του μοναδικού χερσαίου συνόρου του Εμιράτου με τη Σ. Αραβία, αλλά και μέτρα στο πεδίο της αμυντικής Διπλωματίας, ειδικά εκ μέρους της Σ. Αραβίας και δευτερευόντως του Μπαχρέιν. Μέτρα που μετέτρεψαν τη γεωγραφική μικρή καταρινή χερσόνησο (μια από τις λοιπές 2+2⁴ που αποτελούν γεωγραφική συνέχεια του εδάφους) της Σ. Αραβίας, σε... «νησί». Μια εξέλιξη

με ιδιαίτερη γεωστρατηγική σημασία και ανάλογες επιπτώσεις, ειδικά δε, εξελισσόμενης της ιδιότυπης εμπλοκής της Σ. Αραβίας στη γειτονική ένοπλη σύρραξη στην Υεμένη υπέρ των κυβερνητικών δυνάμεων και κατά των (υποστηριζόμενων από το Ιράν) ανταρτών Χούτι.^{5,6}

Στο πλαίσιο αυτό, άλλωστε, η Σ. Αραβία είχε εδώ και διετία ζητήσει τη συνδρομή (δυτικών, κυρίως) χωρών (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα) για την ενίσχυση της Αεράμυνάς της, ζήτημα το οποίο η Ελλάδα φαίνεται ότι εξετάζει θετικά, εκφράζοντας την πρόθεσή της να ανταποκριθεί συνδράμοντας ουσιαστικά (βλ. πρόσφατες σχετικές δηλώσεις του έλληνα ΥΠΕΞ, Ν. Δένδια, στο πλαίσιο συζήτησης του νομοσχεδίου για το νέο Οργανισμό του υπουργείου Εξωτερικών, στη Διαρκή Επιτροπή Εθνικής Άμυνας & Εξωτ. Υποθέσεων της Βουλής (19/2/2021))⁷, όπου επανέλαβε τη δέσμευση της ελληνικής κυβέρνησης -που προϋπήρχε ήδη από την προηγούμενη- για υπογραφή Συμφωνίας με τη Σ. Αραβία για διάθεση-ανάπτυξη κλιμακίου πυροβολαρχίας Patriot στη Σ. Αραβία (προσεχώς), υπογραμμίζοντας μάλιστα ότι «*πρόκειται για ένα αμυντικό όπλο που θα δώσουμε στη Σαουδική Αραβία*»⁸. Χαρακτηριστική είναι η πρόσφατη πυραυλική επίθεση στον πετρελαϊκό λιμένα Ras Tanura της Σ.

3. <https://www.kathimerini.gr/world/561217720/anemos-symfiliosis-ston-persiko/>.
4. Εκτός από το Κουβέιτ (στα βόρεια) και το Ομάν (στα νότιο ανατολικά), η εδαφικές απολήξεις της Σ. Αραβίας στο Κόλπο είναι το Μπαχρέιν, και το Κατάρ.
5. «Σ. Αραβία: Απέκρουσε επίθεση των Χούτι με βαλλιστικούς πυραύλους κατά του Ριάντ», *Ναυτεμπορική*, 27/02/2021 (<https://www.naftemporiki.gr/story/1697589/s-arabia-apekrouse-epithesi-ton-xouti-me-ballistikous-puraulous-kata-tou-riant>).
6. Για την πρόσφατη πυραυλική του λιμένα Ras Tanura (7/3/2021), το ελληνικό ΥΠΕΞ εξέφρασε τη δημόσια απερίφραστη καταδίκη (βλ. *Ανακοίνωση Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών για νέα πυραυλική επίθεση στη Σαουδική Αραβία (07.03.2021)*, ιστότοπος ΥΠΕΞ, Τρίτη, 09 Μαρτίου 2021, <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/anakoinose-upourgeiou-exoterikon-gia-nea-puraulike-epithese-ste-saoudike-arabia-07032021.html>).
7. https://www.youtube.com/watch?v=9s5hdXmR_Mc&feature=youtu.be.
8. <http://mobile.pelop.gr/fullarticle.php?docid=616885>.

Αραβίας (07/03/2021), επί της οποίας το ελληνικό ΥΠΕΞ μάλιστα εξέδωσε και σχετική Ανακοίνωση περιγράφοντας καταδίκη⁹.

Η Ντόχα, ρητορικά τουλάχιστον, είχε απορρίψει τις κατηγορίες των χωρών του Κόλπου που οδήγησαν στην απομόνωσή της, αλλά η διεθνής διπλωματική πρακτική του Κατάρ δεν ήταν ιδιαίτερα πειστική. Ούτε αναφορικά με τις σχέσεις του (παροχή οικονομικής κυρίως και δευτερευόντως πολιτικής υποστήριξης) με το πολιτικό και το ριζοσπαστικό Ισλάμ (δηλ. το κίνημα των «Αδελφών Μουσουλμάνων», και των «κατιόντων» ακτιβιστικών ένοπλων και μη, οργανώσεων ή «ακολουθών» τους, παγκοσμίως), ούτε και σε σχέση με το «άνοιγμα» στην Τουρκία, την οποία και εσχάτως προσεταιρίστηκε ιδιαίτερα, προφανώς για λόγους αμοιβαίας γεωπολιτικής αντιστάθμισης, αλλά και με κοινό τόπο την κοινή τους υποστήριξη των «Αδελφών Μουσουλμάνων».

Τελικά, και στο περιθώριο της απο-

χώρησης (8 Μαΐου 2018) των ΗΠΑ από τη διεθνή Συμφωνία *Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA)¹⁰ που υπογράφηκε μεταξύ του Ιράν και των P5+1 (Γερμανία) το 2015 και αφορούσε το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν¹¹, η Ουάσινγκτον, υπό τη διακυβέρνηση Trump, εκκίνησε μια «εκστρατεία μέγιστης πίεσης» προς το Ιράν. Η πολιτική αυτή είχε, τελικά, κατάληξη την *AI-Ula Declaration* (2021), ως επιστέγασμα της εκδήλωσης συσπείρωσης και ενότητας των σουνιτικών χωρών του Κόλπου έναντι του σιιτικού Ιράν, μεγάλο μέρος της οποίας αφιερώνεται σαφώς στην αμυντική, διπλωματική ή και επιχειρησιακή διάσταση. Φαίνεται δε ότι νέα διακυβέρνηση Biden - Harris έχει πρόθεση να συνεχίσει εν πολλοίς στην ίδια γραμμή την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στο συγκεκριμένο ζήτημα¹², αν και διαφαίνεται μια πρόθεση εξέτασης του ενδεχόμενου μιας προοπτικής λελογισμένης και υπό όρους επαναπροσέγγισης της Τεχεράνης, μέσω της

9. «Η Ελλάδα καταδικάζει απερίφραστα τη νέα πυραυλική επίθεση που έπληξε τον μείζονα πετρελαϊκό λιμένα Ras Tanura, θέτοντας σε κίνδυνο εγκαταστάσεις, αλλά και άμαχο πληθυσμό. Τέτοιες ενέργειες παραβιάζουν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και πλήττουν την ασφάλεια και τη σταθερότητα σε μία ιδιαίτερα σημαντική περιοχή. [...]», Ανακοίνωση Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, Τρίτη, 09 Μαρ. 2021, διαθέσιμη στη δνση <https://www.mfa.gr/epikairotita/diloseis-omilies/anakoinose-upourgeiou-exoterikon-gia-nea-pyraulike-epithese-ste-saoudike-arabia-07032021.html>.

10. Kali Robinson, «What Is the Iran Nuclear Deal?», *Backgrounder, CFR. Org.*, last updated on February 25, 2021, διαθέσιμο στη δνση <https://www.cfr.org/backgrounder/what-iran-nuclear-deal>.

11. Σημειώνεται ότι από το 2006, με συνεχείς Αποφάσεις του (1737/2006, 1747/2007, 1803/2008 και 1929/2010), το ΣΑ/ΗΕ είχε ζητήσει από το Ιράν τη διακοπή των διαδικασιών εμπλουτισμού ουρανίου, οι οποίες προοδευτικά συνοδεύονταν και από περιοριστικά μέτρα κυρώσεων προς το Ιράν, προκειμένου να πειστεί να συμμορφωθεί. Η ΕΕ ακολούθησε επιβάλλοντας σχετικές αυτοτελείς κυρώσεις. Με την Απόφαση 2231/20 Ιουλ. 2015, το ΣΑ/ΗΕ ενέκρινε τη σύναψη συμφωνίας για περιορισμό στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, ακολούθησε η σύναψή της και στις 16 Ιαν. 2016, ημέρα θέσης εν ενεργεία της Συμφωνίας JCPOA, ήρθαν μεγάλο μέρος των κυρώσεων εις βάρος του.

12. Βλ. «*Opening Remarks by Secretary of State Antony J. Blinken Before the House Committee on Foreign Affairs*», Antony J. Blinken, Secretary Of State, Washington, D.C., March 10, 2021 (<https://www.state.gov/opening-remarks-by-secretary-of-state-antony-j-blinken-before-the-house-committee-on-foreign-affairs/>), και ολόκληρη σε videoσκοπημένη μετάδοση («*Secretary Blinken: The Biden Administration's Priorities for U.S. Foreign Policy*») στη δνση <https://www.youtube.com/watch?v=TXKwzYfBM1M>.

Συμφωνίας JCPOA¹³. Κάτι τέτοιο φυσικά θα επέφερε σημαντική αναπροσαρμογή των σχέσεων με όλους τους δρώντες της περιοχής, και ειδικά τη Σ. Αραβία και φυσικά και την ιδιαίτερα φιλόδοξη (ακόμη και στα πυρηνικά ενεργειακά) Τουρκία.

Σε ό,τι αφορά τη στάση και τις αντιδράσεις των κρατών του Κόλπου, ενδεικτικό της διάστασης μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής «διπλωματίας», ειδικά στις σχέσεις Κατάρ και Μπαχρέιν, ήταν η επιχειρησιακή εικόνα αεροναυτικών δραστηριοτήτων στην περιοχή το Δεκέμβριο 2020. Λιγότερο δηλ. από μερικές εβδομάδες πριν την *Σύνοδο της AI-Ula*, όπου σημειώθηκαν

αρκετά περιστατικά έντασης μεταξύ ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων των δύο χωρών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη εκδοχή του Κατάρ, 4 Α/Φ της ΠΑ του Μπαχρέιν παραβίασαν τον εναέριο χώρο (9 Δεκ. 2020) του¹⁴, όπως και ναυτικές μονάδες του Μπαχρέιν αντιπαρατέθηκαν αρκετές φορές τις τελευταίες εβδομάδες με αντίστοιχες του Κατάρ. Επί αυτών, το Κατάρ διαμαρτυρήθηκε προς το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, στις 23¹⁵ 16, και στις 30 Δεκ. 2020¹⁷ 18.

Μάλιστα, η αρχική Επιστολή της 23¹⁵ Δεκ. 2020 (S/2020/1284, 29 Δεκ. 2020)¹⁹ της επικεφαλής της ΜΑ του Κατάρ στα ΗΕ, Πρέσβευς Alia Ahmed

13. Για μια συνοπτική αποτύπωση της πλέον πρόσφατης θέσης των ΗΠΑ σε σχέση με το Ιράν και την προοπτική υπό όρους επανασύνδεσης στη Συμφωνία JCPOA, βλ. σχετικές δηλώσεις Ned Price, US State Department Spokeperson: «*We will not offer any unilateral gestures or incentives to induce the Iranians to come to the table. If the Iranians are under the impression that absent any movement on their part to resume full compliance with the JCPOA that we will offer favors or unilateral gestures, well, that's a misimpression. If and only if Tehran comes to the negotiating table would we be in a position, would we be prepared to discuss proposals that could help push both sides back on that path of mutual compliance to the deal. Ultimately, that is where we seek to go: compliance for compliance.*

If Iran returns to its full compliance with the JCPOA, the United States would do the same. As I have said before, that would be a necessary but insufficient development, insufficient because we would then seek to lengthen and strengthen the terms of that deal, using it as a platform to negotiate follow-on arrangements to address these other areas of profound concern with Iran's behavior in the region.», US State Department Press Briefing - March 11, 2021, διαθέσιμο στη δνση <https://www.state.gov/briefings/department-press-briefing-march-11-2021/#post-225613-IRAN>.

14. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-24/qatar-told-un-that-bahrain-jets-violated-its-airspace-december-9>.

15. Identical letters dated 23 December 2020 from the Permanent Representative of Qatar to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, S/2020/1284, 29 December 2020, διαθέσιμο στη δνση <https://digitallibrary.un.org/record/3896500>.

16. «Qatar Informs UN Security Council of Bahraini Military Boats' Violation of its Regional Waters», 1 Ιαν 2021, <https://www.mofa.gov.qa/en/all-mofa-news/details/1442/05/17/qatar-informs-un-security-council-of-bahraini-military-boats'-violation-of-its-regional-waters>.

17. Identical letters dated 30 December 2020 from the Permanent Representative of Qatar to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, S/2020/1312, 4 January 2021, διαθέσιμο στη δνση <https://digitallibrary.un.org/record/3896777?ln=ru>.

18. <https://www.middleeastmonitor.com/20201225-qatar-informs-un-security-council-that-bahrain-fighter-jets-violated-its-airspace/>.

19. Identical letters dated 23 December 2020 from the Permanent Representative of Qatar

bin Saif Al Thani, κατατέθηκε στο πλαίσιο των σχετικών προβλέψεων των Άρθρων 34 και 35 του Χάρτη (περί δυνατότητας διερεύνησης καταγγελιών από το ΣΑ, και δυνατότητας κρατών να ενημερώνουν το ΣΑ, ή τη ΓΣ του ΟΗΕ για ενδεχόμενα ζητήματα διαφορών τους με άλλα). Ιδιαίτερη σημασία έχει (ειδικά για την ελληνική Διπλωματία) να σημειωθεί ότι συνημμένα στην εν λόγω Επιστολή ήταν και παραστατικά του καταρινού συστήματος Αεροπορικής Άμυνας / Επιτηρήσεως (δηλ. της επιχειρησιακής Αεροπορικής Εικόνας) όπου περιελάμβαναν με λεπτομερή γραφική απεικόνιση τα στοιχεία της εναέριας παραβίασης (κατά την καταρινή αφήγηση) του συγκεκριμένου καταγγελλόμενου περιστατικού της 9^{ης} Δεκ. 2020. Επίσης, ενδιαφέρον έχει ότι, προκειμένου για την οριοθέτηση του νομικού πλαισίου διευθέτησης της κλιμακούμενης κατάστασης μεταξύ των δύο χωρών, η καταρινή Επιστολή, μεταξύ άλλων περιελάμβανε και ρητή επίκληση στο Διεθνές Δίκαιο, και ειδικότερα στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου (ΔΔ) («*The State of Qatar therefore calls on the Kingdom of Bahrain to refrain from these irresponsible provocations and to abide by the Charter of the United Nations, international law, international agreements and rulings of the*

International Court of Justice.»)²⁰. Σημειώνεται ότι το Κατάρ είχε έως τώρα τρεις υποθέσεις ως διάδικο μέρος στο ΔΔ: τη διαφορά ναυτικών οριοθετήσεων με το Μπαχρέιν (2001), το θέμα της δικαιοδοσίας του Συμβουλίου του ICAO για να επιληφθεί προσφυγή χωρών κατά του Κατάρ (διπλή Απόφαση) (2020), και την πλέον πρόσφατη προσφυγή του Κατάρ κατά των ΗΑΕ για παραβίαση της Διεθνούς Συμβάσεως περί φυλετικών διακρίσεων (2021).

Το Μπαχρέιν με ανταπαντητική Επιστολή (25 Δεκ. 2020)²¹ του δικού του Μονίμου Αντιπροσώπου στα ΗΕ, Jamal Fares Alrowaiee, αρνήθηκε την κατηγορία της παραβίασης εναερίου χώρου του Κατάρ από τη δική του ΠΑ. Μάλιστα, ενημέρωσε ότι η σχετική αεροπορική δραστηριότητα αφορούσε πτήσεις στο πλαίσιο διεθνούς αεροπορικής άσκησης με τις ΗΠΑ, διευκρινίζοντας λεπτομερέστερα²² ότι εκείνη την ημέρα, 2 Α/Φ F-16 του Μπαχρέιν, με 2 Α/Φ των ΗΠΑ πραγματοποίησαν άσκηση στον εναέριο χώρο της Σ. Αραβίας, μεταβαίνοντας και επιστρέφοντας μέσω καθιερωμένου και απευθείας ίχνους προς τον εναέριο χώρο της Σ. Αραβίας (το οποίο άλλωστε ακολουθείται συχνά σε αντίστοιχες περιπτώσεις), χωρίς να επηρεάζεται ο εθνικός εναέριος χώρος του Κατάρ.²³ Επί αυτής, το Κατάρ ανταπάντησε με

νεότερη επιστολή (30^η Δεκ. 2020)²⁴, επιμένοντας στους αρχικούς ισχυρισμούς του, υπογραμμίζοντας ότι στη δική του δημοσιοποίηση λεπτομερών στοιχείων πτήσης του περιστατικού, το Μπαχρέιν δεν απάντησε με ανάλογα στοιχεία. Παράλληλα, επισήμανε την παραβίαση του διεθνούς Δικαίου από τις εν λόγω ενέργειες, διακηρύσσοντας ότι διατηρεί το δικαίωμά του να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την προάσπιση της εθνικής του κυριαρχίας του και των συναφών κυριαρχικών του δικαιωμάτων, σύμφωνα με το διεθνές Δίκαιο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ανωτέρω εκατέρωθεν αντιμαχίες σε επιχειρησιακό επίπεδο, και κατόπιν σε διπλωματικό, στο πλαίσιο του ΟΗΕ, αν και ιδιαίτερα έντονες, δεν στάθηκαν ικανές να αποτρέψουν τη πολιτική συμφιλίωση *Διακήρυξη της Al-Ula* που ακολούθησε μόλις λίγες ημέρες μετά. Το ελληνικό ενδιαφέρον για τις εξελίξεις στη γεωπολιτική κατάσταση της περιοχής είναι ιδιαίτερα αυξημένο τελευταία, κάτι που απηχείται σε εκατέρωθεν κλιμακούμενες δράσεις της πολιτικής, αλλά και στρατιωτικής διπλωματίας με τις χώρες της περιοχής. Συγκεκριμένα, στις 18-19 Νοε. 2020, ο έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης επισκέφθηκε το Άμπου Ντάμπι (για δεύτερη φορά από τον περασμένο Φεβρουάριο του 2020) έχοντας την ευκαιρία να αναδείξει τη στρατηγικού επιπέδου σχέση με τα ΗΑΕ, υπογράφοντας μάλιστα μια Διακήρυξη Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης, καθώς και μια συμφωνία Συνεργασίας στους τομείς της Εξωτερικής Πολιτικής και

της Άμυνας μεταξύ Ελλάδας και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Επίσης, η πολιτική και στρατιωτική Ηγεσία των Ελληνικών ΕΔ είχε την ευκαιρία να επισκεφθεί το Άμπου Ντάμπι συμμετέχοντας στις εκδηλώσεις που διοργανώνονται στο πλαίσιο των διεθνών Εκθέσεων αμυντικού υλικού IDEX & NAVDEX 2021 στα ΗΑΕ. Επιπρόσθετα δε, μείζονα πλωτή μονάδα του ελληνικού ΠΝ (φρεγάτα «Υδρα») απεστάλη στα ΗΑΕ (ναυλοχώντας στο λιμάνι Ζαγέντ), σε πλαίσιο ανταποδοτικότητας, καθώς τον Δεκέμβριο 2020 η κορβέτα «Bayunyah» του ΠΝ των ΗΑΕ είχε βρεθεί στον Πειραιά συμμετέχοντας στην άσκηση «Μέδουσα», ενώ επί αυτής υπογράφηκε το Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας (ΠΣΣ) μεταξύ των δύο χωρών για το έτος 2021. Επίσης, αντίστοιχα ιδιαίτερα θετική εντύπωση για τις διμερείς σχέσεις Ελλάδας – Σαουδικής Αραβίας, αλλά και ευρύτερα, προκύπτει από την επίσκεψη 6 Α/Φ F-15 της Σαουδικής Αραβίας στην Αεροπορική Βάση της 115 ΠΜ στην Κρήτη (Σούδα), συμμετέχοντα σε κοινή άσκηση με ελληνικές ένοπλες Δυνάμεις.

II. Οι συνέπειες στον ευρύτερο χώρο της Μέσης Ανατολής

Με όλα αυτά, είναι σαφές ότι ανοίγει μια νέα περίοδος για τη Μέση Ανατολή, αλλά και για τον ρόλο της στην παγκόσμια κατανομή και εξισορρόπηση ισχύος. Μια νέα εποχή που σηματοδοτείται από τη διακηρυγμένη πρό-

to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, S/2020/1284, 29 Dec. 2020, διαθέσιμο στη δνση <https://undocs.org/en/S/2020/1284>.

20. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/top-un-court-backs-qatar-in-row-with-neighbors/1910418>.

21. <https://undocs.org/en/S/2020/1294>.

22. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/bahrain-rejects-qatar-s-claim-of-airspace-violation/2088101>.

23. «[...] the four aircraft came together into a single formation and flew east, passing through the airspace of Saudi Arabia, towards Bahraini airspace in preparation for landing at Isa Airbase. That path is the air corridor used to exit the training area and enter the airspace of Bahrain, and did not lead the four aircraft to Qatari territory. They did not enter Qatari airspace.», Identical letters dated 25 December 2020 from the Permanent Representative of Bahrain to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the

Security Council, S/2020/1294, 4 January 2021, διαθέσιμο στη δνση <https://digitallibrary.un.org/record/3896880>.

24. Identical letters dated 30 December 2020 from the Permanent Representative of Qatar to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, S/2020/1212, 4 Jan. 2020, διαθέσιμο στη δνση https://digitallibrary.un.org/record/3896777/files/S_2020_1312-EN.pdf.

θεση της νέας διακυβέρνησης Biden-Harris στις ΗΠΑ, να αντισταθμίσει τον ιδιότυπο εφελκυσμό του Ευρωατλαντικού συστήματος προς την «ευρύτερη» Ανατολή, μέσω κυρίως της εσχάτως έντονα επαμφοτερίζουσας Τουρκίας, και μάλιστα θέτοντάς το ως την πρώτη της προτεραιότητα. Κάτι που απηχείται στο νέο δόγμα «*Η Αμερική επέστρεψε*» (“*America is back*”), επανορθωτικό του αντίστοιχου της προηγούμενης διακυβερνήσεως Trump, «*Πρώτα η Αμερική*», που διατύπωσε και σε διεθνές πλέον ακροατήριο ο ίδιος ο Πρόεδρος Biden στις 19 Φεβ. 2021, ανοίγοντας το εξαιρετικά σημαντικό φόρουμ της Διάσκεψης Ασφαλείας του Μονάχου²⁵ (που λόγω πανδημίας διεξήχθη διαδικτυακά). Ιεράρχησε μάλιστα ως πρώτες απειλές των ΗΠΑ για τον 21^ο αιώνα, την Κίνα και τον Πρόεδρο Πούτιν προσωπικά (και δευτερευόντως τη Ρωσία, ως χώρα), δηλαδή χώρες που κατ’εξοχήν η Τουρκία επιδιώκει εσχάτως να προσεταιριστεί προκειμένου να αυξήσει το γεωπολιτικό της αποτύπωμα, διεθνώς. Ο αμερικανός Πρόεδρος έθεσε μάλιστα ως πρώτο στόχο την αναζωπύρωση του «*Διατλαντικού δεσμού*» (*transatlantic Link*) της Ατλαντικής Συμμαχίας. Ταυτόχρονα, οι ΗΠΑ έκαναν επίσης σαφές το αναθεωρημένο ενδιαφέρον τους ειδικά για τα της Μέσης Ανατολής. Στην πρώτη επίσκεψή του στο State Department ως νεοεκλεγέντας Πρόεδρος, ο Joe Biden, ανακοίνωσε την επιδίωξη της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής να τεθεί τέλος στον πόλεμο στην Υεμένη (ως μείζονα τρέχουσα ανθρωπιστική κρίση οικογενειακών διαστά-

σεων) και στην εμπέδωση κλίματος αποκλιμάκωσης στην ευρύτερη περιοχή, στο πνεύμα της Διακήρυξης της AI-Ula.

Αναμφίβολα, σημαντικός παράγων για τη διαμόρφωση των ισορροπιών σε ολόκληρη την περιοχή θα είναι η εφεξής στάση της Τουρκίας και η σχέση της με το νέο ένοικο του Λευκού Οίκου. Η νέα διαμορφούμενη δυναμική στις σχέσεις του Κατάρ με τις λοιπές χώρες του Κόλπου μοιραία επηρεάζει άμεσα την Τουρκία και την έως τώρα στενή σχέση της με τη χώρα αυτή, και δευτερευόντως με το Ομάν και τη Σομαλία²⁶, χώρες με τις πλέον στενές σχέσεις συνεργασίας με το τουρκικό καθεστώς Ερντογκάν. Ο εφελκυσμός του Κατάρ σαφώς πλήττει την έως τώρα στενή στρατηγική σχέση του με την ιδιαίτερα φιλόδοξα μεγαλοϊδεατική Τουρκία. Μια χώρα που, ιδιαίτερα μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, έχει ξεδιπλώσει τάσεις έντονα ανταγωνιστικής γεωστρατηγικής «εξωστρέφειας», όχι μόνον στο διπλωματικό, αλλά και στον στρατιωτικό τομέα (βλ. Συρία, Ιράκ, Λιβύη, Αρτσάχ/Ναγκόρνο Καραμπάχ, Σομαλία κλπ.). Εξωστρέφεια που υλοποιείται δοκιμάζοντας συχνά τόσο τα κυριαρχικά δικαιώματα επηρεαζόμενων (όμορων και μη) κρατών, όσο και το διεθνές Δίκαιο, εν γένει. Ενδεικτικά, πέραν της Ελλάδας και της Κύπρου, το Ιράκ κατά το έτος 2020 και 2021 παραπονέθηκε και μάλιστα στον ΟΗΕ, για συστηματικές, μακροχρόνιες, αλλά εσχάτως και ιδιαίτερα κλιμακούμενες παραβιάσεις της εθνικής του κυριαρχίας (της εθνικής του εδαφικής

25. <https://www.kathimerini.gr/world/561270625/tzo-mpainten-i-ameriki-epestrepse/>.

26. Ενδεικτική, η στρατηγική σχέση Τουρκίας - Σομαλίας, λόγω προσωπικών σχέσεων του τουρκικού προέδρου Ερντογκάν με το Σομαλό ομόλογό του, μετά το τέλος του πολέμου, συμβάλλοντας στην εγκατάσταση τουρκικής στρατιωτικής βάσης στο Μογκαντίσου, όπου 200 Τούρκοι στρατιώτες εκπαιδεύουν τον στρατό της Σομαλίας.

επικράτειας και δη του εθνικού εναερίου χώρου του από τουρκικά μαχητικά). Από στοιχεία που αντλούνται από τις Επιστολές του Επικεφαλής της Μόνιμης Αντιπροσωπείας του Ιράκ, στα ΗΕ, πρέσβη Bahr Aluloom, προκύπτει ότι από το 2017, οι τουρκικές παραβιάσεις έχουν τριπλασιαστεί ποσοτικά, και αυξηθεί ποιοτικά. Μάλιστα στην Ιρακινή Επιστολή της 16^{ης} Ιουν. 2019 (η οποία περιέχει αναλυτικά στοιχεία ενημέρωσης από την 1^η Αυγ. 2017 και εξής) επισημαίνεται χαρακτηριστικά:

«*The bombardment of Iraqi territory by the Republic of Turkey and the presence of that country's military forces inside Iraqi territory on the pretext of protecting its national security are violations of the sovereignty of Iraq, the principles of good neighbourliness and the principles of the Charter of the United Nations and international law. Such violations are preventing the two neighbouring countries from settling issues that are damaging their relationship.*»²⁷

Η ανωτέρω ευρύτερη ιμπεριαλιστική στάση της Τουρκίας θα πρέπει να

αξιολογηθεί έχοντας επίσης υπόψη τη μεθοδική (ενοχλητική για κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία²⁸) διείσδυση της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της Αφρικής, αλλά και της Ασίας, (χώρο προνομιακής γεωπολιτικής επιρροής των χωρών αυτών) με εργαλείο, είτε την κοινή θρησκευτική ταυτότητα (βλ. μουσουλμανικό δεσμό των πιστών του Ισλάμ), είτε με πρόσχημα την κοινή τουρκομανική εθνοτική καταγωγή, όπως με τους Ουιγούρους²⁹ της δυτικής Κίνας, ή με τις χώρες σε «...ιστάν» του Καυκάσου, είτε με φιλολαϊκό αφήγημα το ΝεοΟθωμανικό πρόταγμα.

Το μέλλον, και μάλιστα όχι το ιδιαίτερα μακρινό, θα δείξει αν το νέο σημείο ισορροπίας που θα καταλήξει η σχέση Ουάσιγκτον - Άγκυρας θα αποτελέσει τροχοπέδη, ή «διευκολυντή» της ιστορικά καθιερωμένης θέσης/σχέσης της Τουρκίας, αλλά δευτερευόντως και του Κατάρ, μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Έχοντας μάλιστα υπόψη ότι ο δεύτερος πυλώνας της νέας εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ θα είναι η επαναφορά της ατζέντας της «δη-

27. «*Identical letters dated 16 June 2020 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*», S/2020/553, 8 July 2020, διαθέσιμη στη δνση <https://undocs.org/en/S/2020/553>. Επόμενες αντίστοιχες Επιστολές της 29^{ης} Οκτ. 2020 (S/2020/1065, 6 Nov. 2020), διαθέσιμη στη δνση <https://undocs.org/en/S/2020/1065>, και της 13^{ης} Ιαν 2021 (S/2020/57, 18 Jan. 2021), διαθέσιμη στη δνση <https://undocs.org/pdf?symbol=en/S/2021/57>.

28. Βλ. Υπουργική τηλεδιάσκεψη του συνασπισμού για το SAHEL στις 10 Μαρ. 2021, κατόπιν σχετικής πρωτοβουλίας της Γαλλίδας ΥΠΑΜ, Florence Parly, στην οποία συμμετείχε, εκτός του Υπατού Εκπρόσωπου της Ε.Ε. Josep Borrell, Υπουργοί Άμυνας Κρατών Μελών της Ε.Ε., ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών Jean-Pierre Lacroix, Υπουργοί Άμυνας χωρών Sahel και Εκπρόσωποι Υπουργείων Άμυνας Η.Π.Α. και Καναδά, και ο Έλληνας ΥΠΑΜ, Νίκος Παναγιωτόπουλος. Κατά την τηλεδιάσκεψη, συζητήθηκαν θέματα καταστάσεως ασφαλείας και επιχειρήσεων, ενίσχυσης της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και διεθνούς υποστήριξης στις χώρες της περιοχής. (<http://www.mod.mil.gr/anakoinoiseis-typoy/symmetohi-yetha-nikolaoy-panagiotopoyloy-stin-tilediaskepsia-tin-yposaharia>).

29. <https://www.dw.com/el/%CF%84%CE%B9-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7-%CE%A%CF%87%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CE%B7-%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%BF%CE%B9-%CE%BF%CF%85%CE%B9%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1/a-56112617>.

μοκρατίας και της προαγωγής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε παγκόσμια κλίμακα». Πολιτικά και διεθνοδικαϊκά προτάγματα που άλλωστε ήταν και συνεχίζουν να αποτελούν βασικό στοιχείο της πολιτικής ατζέντας των Δημοκρατικών³⁰ στις ΗΠΑ (η προαγωγή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των πολιτικών ελευθεριών, η ελεύθερη ανταγωνιστική οικονομία, οι αρχές και αξίες «δυτικού» τύπου, αλλά και η «παγκοσμιοποιητική» μορφή διάθρωσης του διεθνούς συστήματος κλπ.). Προτάγματα όμως που αν και προσδιορίζουν μια αναμφίβολα θετική οικουμενική ατζέντα, ειδικά για την παγκόσμια υπερδύναμη, εντούτοις παραπέμπουν και σε οδυνηρές μνήμες, όπως θα θυμούνται πολύ καλά οι κάτοικοι στο Ιράκ, ή των χωρών της θεωρούμενης Αραβικής «Ανοιξέως». Οι ανωτέρω ρηματικές διακοινώσεις των χωρών στα ΗΕ που αποτυπώνουν διαμαρτυρίες τους για τις μη φιλικές συμπεριφορές τρίτων εις βάρος των κυριαρχικών τους Δικαιωμάτων συνιστούν μια αξιοσημείωτη διεθνή διπλωματική πρακτική που θα πρέπει να συγκρατηθεί, και μάλιστα ιδιαίτερα, κυρίως από χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, ως ένα σημαντικό μέσο προβολής των εθνικών ζητημάτων προς τη διεθνή κοινότητα, χρησιμοποιώντας διαθέσιμα νομικά εργαλεία που το Διεθνές Δίκαιο σαφώς παρέχει στα κράτη, ειδικά στο πλαίσιο Διεθνών Οργανισμών, όπως κατά κύριο λόγο ο ΟΗΕ. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση μεταξύ Κατάρ και Μπαχρέιν, η μεταξύ τους «επιχειρησιακή» διένεξη, και κατόπιν η αποστολή Επιστολών διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ, έγινε όχι σε ένα αμιγώς ψυχροπολεμικό

μεταξύ τους διπλωματικό περιβάλλον, αλλά κατά τη διάρκεια των εν εξελίξει πολιτικών και διπλωματικών διαβουλεύσεων προκειμένου το Κατάρ να επανέλθει συναινετικά (!) στο περιβάλλον του Συμβουλίου του Κόλπου. παράμετρος που αξιολογείται, τόσο ως προς το ότι οι επιχειρησιακές διενέξεις μεταξύ των δεν έπαψαν κατά την περίοδο αυτή, όσο και ότι κλιμακώθηκαν με παράσταση στα ΗΕ. Όλα αυτά συνθέτουν ένα σύνθετο πλέγμα των σχέσεων, των ισορροπιών, αλλά και του ιδιαίτερου στρατηγικού - διαπραγματευτικού *mentalité* που παραδοσιακά διέπει πολιτικά πρόσωπα και κρατικούς θεσμούς στον Αραβικό και μουσουλμανικό κόσμο. Ένα συμπέρασμα που ίσως να ήταν εξαιρετικά χρήσιμο στην αποκωδικοποίηση των αντίστοιχων προβληματικών διμερών σχέσεων και όρων μείζονος ή ελάσσονος διαπραγμάτευσης της Ελλάδας με μια χώρα, όπως η Τουρκία, που εσχάτως λειτουργεί ακολουθώντας παρόμοια προκλητικά στερεότυπα.

30. President Obama addressed U.S. foreign politics in his State of the Union speech (21 Jan 2015), saying "we lead best when we combine military power with strong diplomacy." (<https://www.youtube.com/watch?v=h8YqInKlhfs>)

America is back! Η Εξωτερική Πολιτική του Joe Biden υπό το πρίσμα της θεωρίας ηγεμονικής σταθερότητας

10

Χρήστος Ζιώγας

Διδάσκων Διεθνείς Σχέσεις στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Παν/μίου Αιγαίου και εντεταλμένος Λέκτορας στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Την Τετάρτη 20 Ιανουαρίου του 2021, ο Joe Biden ορκίστηκε 46^{ος} Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών. Η τελετή ορκωμοσίας ολοκληρώθηκε με ομιλία του, η οποία εξελίχθηκε σε καθομολόγηση υπέρ της ανάγκης εσωτερικής ενότητας και προάσπισης της δημοκρατίας.¹ Στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, ο νεοεκλεγείς Πρόεδρος συνόψισε την επιδιωκόμενη στροφή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, χρησιμοποιώντας τη φράση: *America is back*.² Προφανώς, η δήλωση επανάκαμψης των Ηνωμένων Πολιτειών στο δρόμο της πολυμέρειας, της αποκατάστασης των συμμαχιών και της διπλωματίας για μία σειρά διεθνοπολιτικών ζητημάτων, έγινε για να καταδείξει την επερχόμενη μεταστροφή και την αντίθεση της νέας Κυβέρνησης εν σχέσει με την εξωτερική πολιτική του προκατόχου του Donald Trump, η οποία ασκήθηκε υπό το δόγμα του: *America First*.³

Οι πρώτες δηλώσεις και δράσεις του Προέδρου Biden συνάδουν με την εκπεφρασμένη βούληση ενεργότερης και όχι επιλεκτικής παρουσίας των Ηνωμένων Πολιτειών στο διεθνές γίγνεσθαι. Σε ομι-

1. Μήνυμα ενότητας και δημοκρατίας από τον 46ο πρόεδρο των ΗΠΑ, Τζο Μπάιντεν. <https://www.naftemporiki.gr/story/1683250/minuma-enotitas-kai-dimokratias-apo-ton-46o-proedro-ton-ipa-tzo-mpainten> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)
2. Τζο Μπάιντεν: Η Αμερική επέστρεψε. <https://www.kathimerini.gr/world/561270625/tzo-mpainten-i-ameriki-epestrepse/> (Ανακτήθηκε:12/3/2021)
3. Michael Anton, THE TRUMP DOCTRINE. An insider explains the president's foreign policy. <https://foreignpolicy.com/2019/04/20/the-trump-doctrine-big-think-america-first-nationalism/> (Ανακτήθηκε:12/3/2021)

λία του, κατά την ετήσια διεθνή σύνοδο ασφαλείας του Μονάχου και στη σύνοδο κορυφής των κρατών της ομάδας G7, αποσαφήνισε προς συμμάχους και ανταγωνιστές τους στόχους της εξωτερικής του πολιτικής. Ο Πρόεδρος Biden τόνισε την ανάγκη οι Ηνωμένες Πολιτείες και τα ευρωπαϊκά κράτη από κοινού να εμποδίσουν την Κίνα, ώστε: «να (μην) λειτουργεί με διαφορετικούς κανόνες», επισημαίνοντας ότι ο ανταγωνισμός με την ασιατική χώρα θα είναι σκληρός: «Πρέπει να προετοιμαστούμε μαζί για μακροπρόθεσμο στρατηγικό ανταγωνισμό με την Κίνα»⁴. Σε μία αποστροφή του λόγου του και οριοθετώντας τις νέες τεχνολογίες ως πεδίο ανταγωνισμού, διατύπωσε την ανάγκη η Δύση να θέσει και πάλι τους κανόνες, αντί να παραχωρήσει την ηγεμονία στο Πεκίνο.⁵ Όσον αφορά τη διαμορφωμένη πεποίθηση σύμφωνα με την οποία η δημοκρατία διέρχεται κρίση, ο Πρόεδρος Biden εστίασε στην ανάγκη προάσπισης της τόσο στη χώρα του, όσο και διεθνώς. Χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την εισβολή διαδηλωτών -φίλα προσκείμενων στον Donald Trump και οι οποίοι προσπάθησαν βιαιώς να ανατρέψουν το αποτέλεσμα των εκλογών- στο Καπιτώλιο, υποστήριξε ότι η δημοκρατία βρίσκεται υπό απειλή. Πιο συγκεκριμένα δήλωσε ότι: «Σε τόσα πολλά μέρη, συμπεριλαμβανομένης της Ευρώπης και των Ηνω-

μένων Πολιτειών, η δημοκρατία βρίσκεται υπό επίθεση». Άσκησε, επίσης, κριτική προς την Κίνα και τη Ρωσία, σχετικά με τη στάση που τήρησαν για τα γεγονότα στο Καπιτώλιο, λέγοντας: «Πρέπει να δείξουμε ότι οι δημοκρατίες μπορούν ακόμη να προσφέρουν για τους ανθρώπους μας σε αυτόν τον αλλαγμένο κόσμο. [...] Πρέπει να την υπερασπιστούμε. Να την ενισχύσουμε. Να την ανανεώσουμε. Πρέπει να αποδείξουμε ότι το μοντέλο μας δεν είναι "λείψανο" της ιστορίας μας».⁶

Η επίκληση για την υπεράσπιση της δημοκρατίας του Αμερικανού Προέδρου⁷ αποτυπώνει, πέραν των ειλικρινών του ανησυχιών, και το μεταβατικό στάδιο στο οποίο βρίσκεται το διεθνές σύστημα. Είναι γεγονός ότι η περίοδος της αμερικανικής μεταψυχροπολεμικής κυριαρχίας έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή. Η αρχική εξελικτική δυναμική εξάπλωσης της φιλελεύθερης δημοκρατίας των προηγούμενων δεκαετιών βρίσκεται τουλάχιστον σε περιστολή. Σταδιακά, η αρχική αξίωση των Ηνωμένων Πολιτειών να δημιουργήσουν μία φιλελεύθερη διεθνή τάξη ατόνησε, και πλέον είναι αναγκασμένες να υπολογίζουν ακριβέστερα σε κάθε απόφασή τους στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής το οικονομικό και διπλωματικό κόστος των επιλογών τους. Είναι γεγονός πως η σταδιακή αναδιανομή της πλανητικής ισχύος, ωθεί ήδη τις Ηνωμένες Πολιτείες σε

4. Kevin Breuninger, Biden says U.S. and Europe must push back against China's economic 'abuses and coercion' <https://www.cnbc.com/2021/02/19/biden-says-us-and-europe-must-push-back-against-chinas-economic-abuses.html> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)

5. Ibid.

6. Τζο Μπαιντεν: Η Αμερική επέστρεψε. <https://www.kathimerini.gr/world/561270625/tzo-mpainten-i-ameriki-epestrepse/> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)

7. Kevin Breuninger, Biden says U.S. and Europe must push back against China's economic 'abuses and coercion' <https://www.cnbc.com/2021/02/19/biden-says-us-and-europe-must-push-back-against-chinas-economic-abuses.html> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)

επαναπροσδιορισμό των βασικών τους επιλογών. Η Προεδρία Trump αντιμετώπισε το «πρόβλημα» επιλέγοντας λιγότερη πολυμέρεια και δεσμεύσεις στο διεθνές σύστημα, ενώ ο Biden ανασυγκροτεί τους βασικούς άξονες της εξωτερικής πολιτικής της περιόδου Obama, δηλαδή τη διατήρηση των συμμαχικών και των κανονιστικών δεσμεύσεων με σκοπό τη διαιώνιση της αμερικανικής ηγεμονίας προσαρμοσμένης στις νέες, λιγότερο ευνοϊκές, περιστάσεις.

Οι μεταψυχροπολεμικές συνθήκες ηγεμονικής σταθερότητας που δημιουργήσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες κλονίζονται, και από την πρότερη φάση διεύρυνσης διέρχονται σε αυτή της διατήρησης της ηγεμονικής τους σφαίρας. Ως ηγεμόνας, ορίζεται το κράτος εκείνο που σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο διαθέτει την απαραίτητη ισχύ -πολιτική, οικονομική και στρατιωτική- και έχει τη βούληση να δημιουργήσει ένα σταθερό και λειτουργικό διεθνές σύστημα, το οποίο θα διασφαλίζει τα συμφέροντα του ηγεμόνα και των συμμάχων του.⁸ Η θεωρία ηγεμονικής σταθερότητας προκάλεσε έντονες συζητήσεις στο επιστημονικό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων.⁹ Οι αρχικές προσεγγίσεις της εν λόγω θεωρίας ανέλυαν τις εκάστοτε ηγεμονίες με όρους κυρίως υλικής ισχύος. Σταδιακά ενέταξαν στα ερμηνευτικά τους σχήματα και τον ιδεολογικό παράγοντα, εκλαμβάνοντας ως επιλογή του ηγεμόνα να επηρεάσει, μέσω της πει-

θούς και της επιβολής, τα άλλα κράτη ως προς την αμοιβαία ωφέλεια του ηγεμονικού status, ώστε και η διεθνής τάξη να ανατροφοδοτείται με δρώντες που επιθυμούν τη διατήρησή της και ο ηγεμόνας με την αναγκαία νομιμοποίηση.¹⁰

Η νέα αμερικανική διακυβέρνηση έχει να διαχειριστεί τη φθίνουσα ηγεμονική της θέση σε συνδυασμό με την άνοδο της Κίνας ως μιας δυνάμει ηγεμονικής χώρας. Ο Αμερικανός Πρόεδρος επιδιώκει την αποκατάσταση των συμμαχικών σχέσεων και εξέφρασε τη βούληση των Ηνωμένων Πολιτειών να αποτρέψουν την συγκρότηση μίας κινεζικής ηγεμονικής σφαίρας, η οποία θα αμφισβητήσει συν τω χρόνω την αμερικανική πρωτοκαθεδρία στο διεθνές σύστημα. Υπό αυτό το πρίσμα, ο Joe Biden δρομολογεί την αποκατάσταση των ευρωαμερικανικών σχέσεων. Βέβαια, η βούληση της νέας αμερικανικής κυβέρνησης να βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ των δύο ακτών του Ατλαντικού, δεν αρκεί για να αρθούν όλες οι στρατηγικές αποκλίσεις και ο έντονος οικονομικός ανταγωνισμός, για τα υφιστάμενα και μελλοντικά διμερή προβλήματα. Δεδομένης της επιθυμίας εξομάλυνσης, ο Λευκός Οίκος ανακοίνωσε ότι αναστέλλει την απόσυρση αμερικανικών στρατευμάτων από τη Γερμανία, την οποία είχε αποφασίσει ο Donald Trump.¹¹ Όσον αφορά τις ρωσοαμερικανικές σχέσεις, παρά τα σημαντικά προβλήματα και τον προσδιορισμό της Μόσχας ως ανταγωνιστή

8. Jack S. Levy, "Historical Trends in Great Power War, 1495-1975", *International Studies Quarterly*, Vol. 26, No. 2 (Jun., 1982), pp. 278-300

9. Snidal Duncan, "The limits of hegemonic stability theory", *International Organization* vol. 39 no4 Autumn 1985, pp. 579 - 614.

10. Andrew Hurrell, "Hegemony, liberalism and global order: what space for would-be great powers?", *International Affairs*, Volume 82, Issue 1, January 2006, pp. 1-19

11. Γερμανία: Χαιρετίζει την παραμονή στη χώρα των αμερικανικών δυνάμεων. <https://www.in.gr/2021/02/19/world/germania-xairitizei-tin-paramoni-sti-xora-ton-amerikanikon-dynameon/> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)

των Ηνωμένων Πολιτειών, η υπογραφή πενταετούς παράτασης της ισχύος της διμερούς συμφωνίας START για τον έλεγχο των πυρηνικών όπλων, συνιστά γεγονός θετικό για τη διεθνή και περιφερειακή σταθερότητα.¹² Εν γένει, η πυρηνική πτυχή των ρωσοαμερικανικών σχέσεων ακολουθεί τη μεταψυχροπολεμική τάση περιορισμού των οπλοστασίων των δύο χωρών, το αν θα συνεχιστεί θα εξαρτηθεί από τις τεχνολογικές εξελίξεις, την πορεία των σχέσεων Ουάσιγκτον-Μόσχας και από πιθανή απόφαση της Κίνας να ενισχύσει περαιτέρω τις πυρηνικές της δυνατότητες.

Όσον αφορά την αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν την υποστήριξη τους στον πόλεμο που διεξάγουν η Σαουδική Αραβία και οι σύμμαχοί της στην Υεμένη.¹³ Ο Αμερικανός Πρόεδρος αναφέρθηκε στις απειλές στη Μέση Ανατολή προσδιορίζοντας το Ιράν ως τέτοια, ωστόσο εξέφρασε την ετοιμότητα της Ουάσιγκτον να επιστρέψει στη συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα της Τεχεράνης, αρκεί η Ισλαμική Δημοκρατία να τηρήσει τις δεσμεύσεις της.¹⁴ Διαφαίνεται μία στροφή στη μεσανατολική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών, εγκαταλείποντας την αναφανδόν υποστήριξη των βασικών της συμμάχων -Ισραήλ και Σαουδική Αραβία- στην περιοχή, και δρομολογώντας διπλωματικές προσπάθειες για μερική αποκατάστα-

ση των διμερών σχέσεων με το Ιράν, ώστε να αποτραπεί ο εφελευσμός του από την Κίνα και τη Ρωσία.

Τα πεπραγμένα της προεδρίας Trump καταδεικνύουν ότι η διατήρηση ενός ηγεμονικού σχήματος και εν προκειμένω αυτό που δημιούργησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες μεταπολεμικά και διέφυραν μεταψυχροπολεμικά, έρχεται να διαφοροποιηθεί, απόρροια εσωτερικών αλλά κυρίως εξωτερικών, προς την αμερικανική κοινωνία, παραγόντων. Ο κρίσιμος συνδυασμός πειθούς και επιβολής, κοινό γνώρισμα κάθε ηγεμονίας, προϋπέθετε αντιλήψεις και ικανότητες, τις οποίες ο Donald Trump αποδεδειγμένα δεν διέθετε. Η επίκληση της ισχύος πρέπει να αφορά κατά προτεραιότητα τους ανταγωνιστές, ενώ όταν γίνεται προς τους συμμάχους οφείλει να είναι με φειδώ, συνιστώντας μάλλον δείγμα μη ορθής πολιτικής ή αποτέλεσμα της αμφισβήτησης προς τον ηγεμόνα. Είναι γεγονός ότι η υλική βάση της αμερικανικής ηγεμονίας παραμένει ισχυρή αλλά φθίνει και ο νέος παγκόσμιος καταμερισμός εργασίας υποβαθμίζει τη σχετική θέση της αμερικανικής οικονομίας. Στο βαθμό, επομένως, που οι υλικοί συντελεστές διαιώνισης της αμερικανικής ηγεμονίας φθίνουν, αν όχι σε απόλυτο αναμφίβολα σε σχετικό επίπεδο, η διασφάλιση των παραδοσιακών συμμαχιών των Ηνωμένων Πολιτειών είναι πιο αναγκαία απ'ό,τι στο παρελθόν.

12. Ηνωμένες Πολιτείες και Ρωσία συμφώνησαν την παράταση της συνθήκης New Start. <https://gr.euronews.com/2021/01/27/inomenes-politeies-kai-rosia-simfonisan-tin-paratasi-tis-sinthikis-new-start> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)
13. Οι ΗΠΑ ξαναχτίζουν συμμαχίες <https://www.kathimerini.gr/world/561253240/oi-ipa-xanachtizoun-symmachies/> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)
14. Biden: Όχι σε άρση των κυρώσεων στο Ιράν, εάν δεν τηρήσει τις πυρηνικές του δεσμεύσεις. <https://www.bankingnews.gr/diethni/articles/545557/biden-oxi-se-arsi-ton-kyroseon-sto-iran-ean-den-tirisei-tis-pyrinikes-tou-desmeyseis> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021)

Η εκλογική επικράτηση του Donald Trump το 2016 βασίστηκε εν πολλοίς σε κοινωνικές ομάδες που αδιαφορούσαν πρότερα, συνεχίζουν να αδιαφορούν και μετέπειτα για τα πολυδιάστατα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Σταδιακά, αξίωσαν πολιτικές παρεμβάσεις και μονομερείς δράσεις, για λιγότερο και προστατευμένο εμπόριο, αγνοώντας τις δεσμεύσεις του διεθνοποιημένου οικονομικού συστήματος για τη δημιουργία του οποίου πρωτοστάτησαν μεταπολεμικά οι Ηνωμένες Πολιτείες. Επομένως, η εξωτερική πολιτική λιγότερων δεσμεύσεων¹⁵ που ακολούθησε ο Trump εδράζονταν κυρίως σε εσωτερικούς πολιτικούς λόγους και στην ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία του για τον τρόπο δράσης στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής και λιγότερο στη φθίνουσα υλική βάση της χώρας του.

Είναι γεγονός, από το σύντομο διάστημα που βρίσκεται στον Λευκό Οίκο, ότι ο Joe Biden θα ακολουθήσει μία πιο συμβατική εξωτερική πολιτική από τον προκάτοχό του, σύμφωνη με τη θέση που κατέχουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στο διεθνές σύστημα και τον ρόλο που παραδοσιακά θέλουν να διαδραματίζουν.¹⁶ Με χρονικό ορίζοντα τα μέσα του 21ου αιώνα και πέραν των όποιων διαφοροποιήσεων του νυν, του τέως και του επόμενου Προέδρου, οι σινοαμερικανικές σχέσεις, θα επηρεάζουν όλο και περισσότερο την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Εξετάζοντας τις διμερείς σχέσεις Ουάσιγκτον-Πεκίνου χρησιμοποιώντας τις τυπολογίες των ηγεμονικών σχημάτων, διαφαίνεται ότι στο δίπολο Κίνα-Ηνωμένες Πολιτείες, τα πεδία του ανταγωνισμού

τουλάχιστον ισοσκελίζουν αυτά τις συνεργασίας, με τάση στο άμεσο μέλλον τα πρώτα να υπερισχύσουν έναντι των δευτέρων. Το εν λόγω σχήμα, θα κινείται τις επόμενες δύο δεκαετίες προς τα ανακλύπτοντα διεθνοπολιτικά ζητήματα, μεταξύ των τάσεων για ηγεμονική ρύθμιση και ανταγωνισμό. Στην παρούσα συγκυρία, το μεν Πεκίνο αποφεύγει τον άμεσο ανταγωνισμό, και είναι απρόθυμο για αμοιβαίες ρυθμίσεις. Η δε Ουάσιγκτον επιθυμεί μία συμφωνία, όσο ακόμη υπερισχύει σε όλους τους τομείς. Σταδιακά, θα γίνεται ολοένα και πιο κατανοητό πως οι αμερικανικές δυνατότητες επιβολής στην Κίνα θα φθίνουν. Επομένως, η ηγεμονική διευθέτηση θα προϋποθέτει, μία αμοιβαίως αποδεκτή αμερικανική υποβάθμιση και κινεζική αναβάθμιση, γεγονός που την καθιστά, ως πιθανή προοπτική, δυσεπίτευκτη. Εφ' όσον τελικά επικρατήσει το στοιχείο του ανταγωνισμού στις σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με την Κίνα, κρίσιμη για την αμερικανική ηγεμονία θα είναι η διατήρηση των συμμαχιών της σχέσεων και κυρίως ο ευρωατλαντικός χώρος. Ο δυτικός κόσμος, συνιστά τον ισχυρότερο -πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά- συνασπισμό κρατών στο διεθνές σύστημα. Παρά ταύτα οι φιλελεύθερες δημοκρατίες βρίσκονται σε μία υπολανθάνουσα κρίση, κατάσταση που υποσκάπτει και την αμερικανική ηγεμονία, στο βαθμό που επηρεάζει αρνητικά και τον τρόπο που ο υπόλοιπος κόσμος «βλέπει» τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Αμερικανός Πρόεδρος δήλωσε την επιστροφή της χώρας του -America is back- στο διεθνές γίγνεσθαι, και με βασική επιδί-

15. Trump's Foreign Policy Moments 2017 - 2020 <https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments> (Ανακτήθηκε: 12/3/2021).
16. Henry Kissinger, *ΗΠΑ Αυτοκρατορία ή ηγετική δύναμη; Για μια διπλωματία του 21ου αιώνα*, Αθήνα, Α. Α. Λιβάνης, 2002

ωξη την προάσπιση της δημοκρατίας. Η παρούσα συγκυρία δεν ενδείκνυται για αντίστοιχους πειραματισμούς της δεκαετίας του '90, κατά την οποία η διάχυση της δημοκρατίας εργαλειοποιήθηκε από την αμερικανική εξωτερική πολιτική.¹⁷ Η τρέχουσα κατανομή ισχύος δεν επιτρέπει αντίστοιχες πολυτέλειες για το State Department, το οποίο θα πρέπει να διαχειριστεί τα αποκλίνοντα ζητήματα εντός της αμερικανικής ηγεμονικής σφαίρας και την ηγεμονική πρόκληση της Κίνας.

**Πέτρος
Ζαμπακόλας**
*ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο
και Διπλωματικές
Σπουδές Παντείου
Πανεπιστημίου,
Απόφοιτος ΣΣΕ*

ΕΕ και Σύμβαση της Οττάβα (1997)

11

Στις 18 Φεβρουαρίου 2021, το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ, με την υπ' αριθμ. 2021/257¹ Απόφαση (ΚΕΠΠΑ), αποφάσισε να στηρίξει το Σχέδιο Δράσης του Όσλο (2019) για την εφαρμογή της Σύμβασης της Οττάβα του 1997.

Η Σύμβαση της Οττάβα αποτελεί το μόνο διεθνές νομικό συμβατικό κείμενο που παρέχει μια ολοκληρωμένη απάντηση στον τερματισμό των δεινών και των θυμάτων που προκαλούνται από νάρκες κατά προσωπικού, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης της χρήσης τους, της αποθήκευσης, της παραγωγής, της εμπορίας και διακίνησης και της καταστροφής τους, καθώς και της αρωγής των θυμάτων. Παράλληλα, συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο για τις πολιτικές πολυμερούς αφοπλισμού. Υιοθετήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 1997 στο Όσλο, ενώ υπεγράφη στις 3 και 4 Δεκεμβρίου 1997 στην Οττάβα από 121 χώρες (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) και τέθηκε σε ισχύ στις 1 Μαρτίου 1999 (η ταχύτερη θέση σε ισχύ συνθήκης που αφορά σε έλεγχο εξοπλισμών). Έκτοτε έχουν λάβει χώρα 4 Διασκέψεις για την αναθεώρηση της Σύμβασης στο Ναϊρόμπι της Κένυας (2004), στην Καρθαγένη της Κολομβίας (2009), στο Μαπούτο της Μοζαμβίκης (2014) και στο Όσλο της Νορβηγίας (2019).

Σήμερα η Σύμβαση έχει επικυρωθεί συνολικά από 164 χώρες (από την Ελλάδα στις 25 Σεπτεμβρίου 2003), όχι όμως ακόμα από Η.Π.Α., Κίνα και Ρωσία. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Σύμβασης, οι χώρες που έχουν προσχωρήσει σε αυτή δεσμεύονται να καταστρέψουν το απόθεμα ναρκών κατά προσωπικού που διαθέτουν ή τηρούν υπό τον έλεγχό τους το συντομότερο δυνατό και εντός 4 ετών από τη θέση σε

17. Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής Κοινότητα και Εύθραυστα Κράτη. Διλήμματα της Διεθνούς Οργάνωσης*, Αθήνα, Ποιότητα, 2020, σελ. 39-59.

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021D0257>

ισχύ της εν λόγω Σύμβασης, όπως αυτή καθορίζεται για κάθε συμβαλλόμενο μέρος (άρθρο 4). Οι χώρες δύνανται να διατηρήσουν έναν ελάχιστο απαιτούμενο αριθμό από τις νάρκες αυτές για ερευνητικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς σε θέματα εντοπισμού ναρκών, αποναρκοθέτησης και τεχνικών καταστροφής τους (άρθρο 3).

Να σημειωθεί ότι οι πρώτοι περιορισμοί για τη χρήση ναρκών κατά προσωπικού είχαν καθοριστεί με το δεύτερο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για Ορισμένα Συμβατικά Όπλα (Convention on Certain Conventional Weapons – CCW) (1980), που τέθηκε σε ισχύ στις 2 Δεκεμβρίου 1983. Δέκα χρόνια αργότερα, μετά από επίσημο αίτημα της Γαλλίας, συμφωνήθηκε η αναθεώρηση του εν λόγω Πρωτοκόλλου, σε μία προσπάθεια να ενισχυθούν οι προβλέψεις που αφορούσαν στις νάρκες κατά προσωπικού. Ακολούθησαν δύο χρόνια συσκέψεων στην Γενεύη σε επίπεδο εμπειρογνομώνων, οι οποίες οδήγησαν στην αναθεωρητική Διάσκεψη της Βιέννης, τον Σεπτέμβριο του 1995. Ωστόσο, οι διαφωνίες για την απαγόρευση ή τον περιορισμό παραγωγής, μεταφοράς ή χρήσης των ναρκών κατά προσωπικού οδήγησαν στη διακοπή της Διάσκεψης, η οποία επαναλήφθηκε το επόμενο έτος στη Γενεύη. Στην καταληκτική συνεδρίαση της αναθεωρητικής Διάσκεψης της Γενεύης, η Κυβέρνηση του Καναδά προσκάλεσε τα ενδιαφερόμενα κράτη και οργανισμούς να συμμετάσχουν σε μία διαδικασία καθορισμού στρατηγικών για την αποτελεσματική διαχείριση γενικά των ναρκών ξηράς. Η διαδικασία αυτή, που έμεινε γνωστή ως «Διαδικασία της Οττάβα»

οδήγησε τελικά στην υιοθέτηση και υπογραφή της ομώνυμης Σύμβασης το 1997.

Το **Σχέδιο Δράσης του Όσλο**, στο οποίο αναφέρεται η πρόσφατη Απόφαση (ΚΕΠΠΑ), εγκρίθηκε κατά την τέταρτη Διάσκεψη αναθεώρησης της Σύμβασης της Οττάβα, που πραγματοποιήθηκε στο Όσλο το 2019 (APLC/CONF/2019/5/Add.1²). Το Σχέδιο περιγράφει λεπτομερώς τις δράσεις που θα πρέπει να αναλάβουν τα κράτη-μέλη κατά την περίοδο 2020 έως 2024 για τη στήριξη της εφαρμογής της Σύμβασης, με βάση τα επιτεύγματα των προηγούμενων σχεδίων δράσης που συμφωνήθηκαν κατά τις προηγούμενες αναθεωρητικές διασκέψεις.

Το Σχέδιο Δράσης του Όσλο περιλαμβάνει 50 δράσεις που αφορούν σε:

1. Εφαρμογή και προώθηση οικουμενικής ισχύος της Σύμβασης της Οττάβα
2. Καταστροφή αποθεμάτων ναρκών κατά προσωπικού
3. Έρευνα και εκκαθάριση ναρκοθετημένων περιοχών
4. Εκπαίδευση του προσωπικού για τους κινδύνους των συγκεκριμένων ναρκών
5. Αρωγή των θυμάτων
6. Διεθνείς συνεργασίες
7. Λήψη μέτρων για διασφάλιση της συμμόρφωσης με τις προβλέψεις της σύμβασης.

Η Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2021/257, με την οποία το Συμβούλιο της ΕΕ σκοπεύει να συμβάλει στην πλήρη υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης του Όσλο, προάγοντας παράλληλα την αποδοχή των κανόνων και την εφαρμογή της σύμβασης της Οττάβα, προβλέπει τη διά-

θεση του ποσού των 2,6 εκατομμυρίων €. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση, με γνώμονα την αύξηση της ανθρωπίνης ασφάλειας, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής στρατηγικής ασφαλείας και λαμβάνοντας υπόψη σχετικές αποφάσεις της διεθνούς κοινότητας, καθόρισε 5 έργα υποστήριξης και συγκεκριμένα:

- Υποστήριξη για την υλοποίηση της καταστροφής ναρκών (άρθρο 5 της σύμβασης), για διεθνή συνεργασία και αρωγή (άρθρο 6 της σύμβασης) και για διαφάνεια και ανταλλαγή πληροφοριών (άρθρο 7 της σύμβασης)
- Υποστήριξη για αρωγή προς τα θύματα, για διεθνή συνεργασία και αρωγή (άρθρο 6 της σύμβασης), καθώς και για διαφάνεια και ανταλλαγή πληροφοριών (άρθρο 7 της σύμβασης)
- Υποστήριξη για οικουμενική ισχύ και για προώθηση των κανόνων της σύμβασης
- Υποστήριξη εναλλακτικών λύσεων αντί της χρήσης ενεργών ναρκών κατά προσωπικού για εκπαίδευση (άρθρο 3 της σύμβασης) και αύξηση της συνεργασίας και της αρωγής (άρθρο 6 της σύμβασης)
- Ανάδειξη και προβολή της δέσμευσης της Ένωσης και των κρατών μελών της, με τακτικές ενημερώσεις και διοργάνωση εθνικών ή/και περιφερειακών διαλόγων με τα ενδιαφερόμενα μέρη.
- Στην Απόφαση του Συμβουλίου της ΕΕ επισημαίνεται ότι η Ένωση θα υποστηρίξει την υλοποίηση των προαναφερόμενων έργων κατά τρόπο που να ενισχύει την παράδοση των συμπράξεων και των συνεργασιών μεταξύ κρατών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και άλλων δρώντων, συμπεριλαμβανομένων των εκπροσώπων κοινοτήτων που πλήττονται από αμφιλεγόμενα όπλα, όπως οι νάρκες κατά προσωπικού.

2. <https://www.osloreviewconference.org/fileadmin/APMBC-RC4/Fourth-Review-Conference/Oslo-action-plan-en.pdf>

«Το Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου (East Mediterranean Gas Forum): Ένα σημαντικό βήμα θεσμοθετημένης πολυμερούς συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο»

12

Λεωνίδας Γαβριηλίδης

Απόφοιτος ΠΜΣ Διεθνής Διακυβέρνηση & Πολιτική, ΕΚΠΑ

Η [κύρωση](#) από τη Βουλή των Ελλήνων, στις 26 Ιανουαρίου 2021, του Καταστατικού του Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου (East Mediterranean Gas Forum - EMGF), ήτοι της διεθνούς Συμφωνίας που σχετίζεται με τη σύσταση του ομώνυμου διακυβερνητικού συνεργατικού σχήματος, συνιστά ένα σημαντικό βήμα στην εξέλιξη της πολυμερούς συνεργασίας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου στον τομέα της ενέργειας, καθώς και στην ενίσχυση του περιφερισμού μεταξύ των ομονοούντων χωρών της εν λόγω περιοχής.

Η παραπάνω κύρωση επέτρεψε την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη¹ των προβλέψεων της εν λόγω διεθνούς Συμφωνίας που υπογράφηκε στο Κάιρο στις 22 Σεπτεμβρίου 2020, σε επίπεδο Υπουργών Εξωτερικών², μεταξύ Αιγύπτου, Ελλάδας, Ιορδανίας, Ισραήλ, Ιταλίας, Κύπρου και Παλαιστίνης. Επιπρόσθετα σημειώνεται ότι, ήταν η 5η κατά σειρά κύρωση από κράτος-μέλος του EMGF και επομένως, βάσει των προβλέψεων του άρθρου 30 του Καταστατικού, το Φόρουμ εκπλήρωσε τις προϋποθέσεις για να τεθεί επισήμως σε ισχύ από την 1η Μάρτιου 2021³.

1. Νόμος 4769/2021 - ΦΕΚ 14/Α/29-1-2021 (<https://www.e-nomothesia.gr/energeia/nomos-4769-2021-phek-14a-29-1-2021.html>).
2. Σημειώνεται ότι, από πλευράς Παλαιστίνης υπέγραψαν ο Παλαιστίνιος Πρέσβης στην Αίγυπτο και ο Οικονομικός Σύμβουλος του Προέδρου της Παλαιστίνης.
3. Επί του παρόντος εκκρεμεί η κύρωση από την Ιταλία. Σημειώνεται ότι, στην περίπτωση του Ισραήλ, η εσωτερική διαδικασία κύρωσης καθυστέρησε κατόπιν των επιφυλάξεων

Επισημάνσεις/Σχολιασμοί

Ο έλληνας Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης [σε συνέντευξη του](#), στις 19 Νοεμβρίου 2020, αναφορικά με τα οφέλη του Φόρουμ, επισήμανε τη σημασία της ενεργειακής διασύνδεσης της Ανατολικής Μεσογείου με τις ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας, λέγοντας ότι αποτελεί «ένα πολύ σημαντικό όχημα που θα μας επιτρέψει να αξιοποιήσουμε περαιτέρω την προοπτική συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και την Ευρώπη συνολικά. Καθώς η Ευρώπη επιδιώκει να διαφοροποιήσει τους ενεργειακούς πόρους της, η Ανατολική Ευρώπη είναι στην κορυφή της λίστας των περιοχών που μπορούν να προμηθεύσουν στην Ευρώπη με αέριο στο άμεσο μέλλον».

I. Η δημιουργία του Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου

Η σύσταση ενός περιφερειακού διακυβερνητικού Φόρουμ για την εκκίνηση του στρατηγικού διαλόγου μεταξύ των χωρών που εμπλέκονται στην παραγωγή και διαμετακόμιση φυσικού αερίου στην περιοχή, αποτέλεσε [πρωτοβουλία της αιγυπτιακής κυβέρνησης τον Οκτώβριο 2018](#), στο πλαίσιο της τριμερούς συνεργασίας Ελλάδα - Κύπρου - Αιγύπτου. Στις εργασίες της 1^{ης} Υπουργικής Συνόδου που διεξήχθη στο Κάιρο στις 14 Ιανουαρίου 2019 και η οποία αφορούσε στην ίδρυση του Φόρουμ με έδρα τη συγκεκριμένη πόλη, υιοθετήθηκε [Κοινή Διακήρυξη](#) όπου συμφωνήθηκε η ενίσχυση της συνεργασίας για την προώθηση κοινών έργων υποδομών μεταφοράς φυσικού

αερίου, καθώς και η ανάπτυξη μιας περιφερειακής αγοράς ενέργειας. Ακολούθως, στη 2^η Υπουργική Σύνοδο που έλαβε χώρα στις 25 Ιουλίου 2019, [εγκρίθηκε η σύσταση](#) της Συμβουλευτικής Επιτροπής Βιομηχανίας Αερίου (Gas Industry Advisory Committee), με σκοπό τη δημιουργία μιας πλατφόρμας μόνιμου διαλόγου μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών-μελών του EMGF και των ενεργειακών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, οι οποίες αναζητούν ένα ξεκάθαρο νομικό, οικονομικό και διοικητικό πλαίσιο για να υλοποιήσουν τις επενδυτικές στρατηγικές τους.

Η 3^η Υπουργική Σύνοδος των εταιρών του EMGF, διενεργήθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2020, λίγες μέρες μετά την υπογραφή της Διακυβερνητικής Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Eastern Mediterranean (αγωγός EastMed), καθώς και την έναρξη των εξαγωγών φυσικού αερίου από το Ισραήλ στην Αίγυπτο. Στο πλαίσιο της Συνόδου οριστικοποιήθηκε το Καταστατικό του EMGF, το οποίο τελικώς [υπεγράφη στις 22 Σεπτεμβρίου 2020](#). Να σημειωθεί ότι, στις Υπουργικές Συνόδους του EMGF συμμετέχουν, υπό το καθεστώς του παρατηρητή, εκπρόσωποι των ΗΠΑ, της ΕΕ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, αναδεικνύοντας το διεθνές ενδιαφέρον για τα ενεργειακά τεκταινόμενα της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό, τα ΗΑΕ [προσχώρησαν επισήμως στο Φόρουμ](#), ως χώρα-παρατηρητής, τον Δεκέμβριο 2020. Στο πλαίσιο της 4^{ης} Υπουργικής Συνόδου του EMGF, που διεξήχθη στις 9 Μαρτίου 2020, αποφασίστηκε η ένταξη της Γαλλίας ως πλήρες μέ-

που διατύπωσε η Υπουργός Περιβαλλοντικής Προστασίας Gila Gamliel, λόγω της μη ρητής αναφοράς σε προβλέψεις μείωσης των εκπομπών CO₂ στο Καταστατικό του EMGF.

λος, ενώ οι ΗΠΑ έλαβαν επισήμως το καθεστώς της χώρας-παρατηρητή. Σύμφωνα με την [κοινή Διακήρυξη](#) που υιοθετήθηκε, επιβεβαιώθηκε η επιδίωξη του Φόρουμ να αποτελέσει πλατφόρμα διαρθρωμένου διαλόγου για το φυσικό αέριο, με σκοπό τη δημιουργία μιας βιώσιμης αγοράς αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, με πλήρη σεβασμό στα δικαιώματα των μελών του επί των φυσικών τους πόρων, σύμφωνα και με το διεθνές δίκαιο. Επιπρόσθετα, συζητήθηκαν η δημιουργία μιας Μακροχρόνιας Στρατηγικής (Long Term Strategy), καθώς και οι δύο νέες πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν για διαμόρφωση περιβαλλοντικά φιλικών πολιτικών, στα θέματα της «Απανθρακοποίησης Αερίου»

(Gas Decarbonisation) και «Χρήση Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου στη Ναυτιλία» (LNG as a fuel for vessels).

II. Η σημασία της πολυμερούς ενεργειακής συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο

Οι σημαντικές ενεργειακές ανακαλύψεις κατά τη δεκαετία του 2010 στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, κυρίως στις ΑΟΖ του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, έφεραν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος το τομέα του φυσικού αερίου, καθώς αναδύθηκε η προοπτική αποκόμισης σημαντικών κερδών, εφόσον οι επιμέ-

ρους δρώντες μπορούσαν να συνεργαστούν επιμερίζοντας το οικονομικό κόστος της ανάπτυξης των απαραίτητων υποδομών παραγωγής και μεταφοράς του γαλάζιου χρυσού.

Τα ομονοούντα κράτη της περιοχής προχώρησαν στην εν λόγω πολυμερή συνεργασία, καθώς αντιλήφθηκαν ορθά τις αναδυόμενες ευκαιρίες που προκαλούσαν στο περιφερειακό υπό-σύστημα, τόσο η εφαρμογή μετά το 2015 της στρατηγικής-πλασίου για την Ενεργειακή Ένωση⁴, που αποσκοπούσε στην αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας των κ-μ της ΕΕ μέσω της διαφοροποίησης των ενεργειακών εισαγωγών⁵, όσο και η αμερικανική πολυεπίπεδη στρατηγική του *ενεργειακού περιορισμού - ανάσχεσης (energy containment)* της Ρωσίας που αποτελεί παραδοσιακά τον κυρίαρχο προμηθευτή φυσικού αερίου της ΕΕ.⁶ Επιπρόσθετα, η επιθετική προσπάθεια της Τουρκίας για την απόκτηση κυριαρχίας επί των περιφερειακών

ενεργειακών πόρων μέσω της υιοθέτησης της «Γαλάζιας Πατρίδας», που είναι μια από τις στρατηγικές «που χρησιμοποιούν τα κράτη για να μετατοπίσουν την ισορροπία ισχύος προς όφελός τους ή για να εμποδίσουν άλλα κράτη να επιχειρήσουν το ίδιο σε βάρος τους» ([Μπάλτος 2019](#)), προκάλεσε σχεδόν αντανακλαστικά την ανάγκη δημιουργίας αντισταθμιστικών περιφερειακών συμμαχιών από τα επηρεαζόμενα κράτη για την εξωτερική εξισορρόπηση της κοινά προσλαμβανόμενης τουρκικής «απειλής». Η ανάπτυξη ενδοπεριφερειακού εμπορίου που ενισχύει πολύπλευρα την ασύμμετρη αλληλεξάρτηση των συνεργαζόμενων χωρών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, αποτυπώνεται ήδη στην οικονομική προσέγγιση του Ισραήλ μέσω της «ενεργειακής Διπλωματίας» και την υλοποίηση εξαγωγών φυσικού αερίου στα αραβικά κράτη της περιοχής, όπως η Ιορδανία και η Αίγυπτος⁷, καθώς και στην πολιτική προσέγγ-

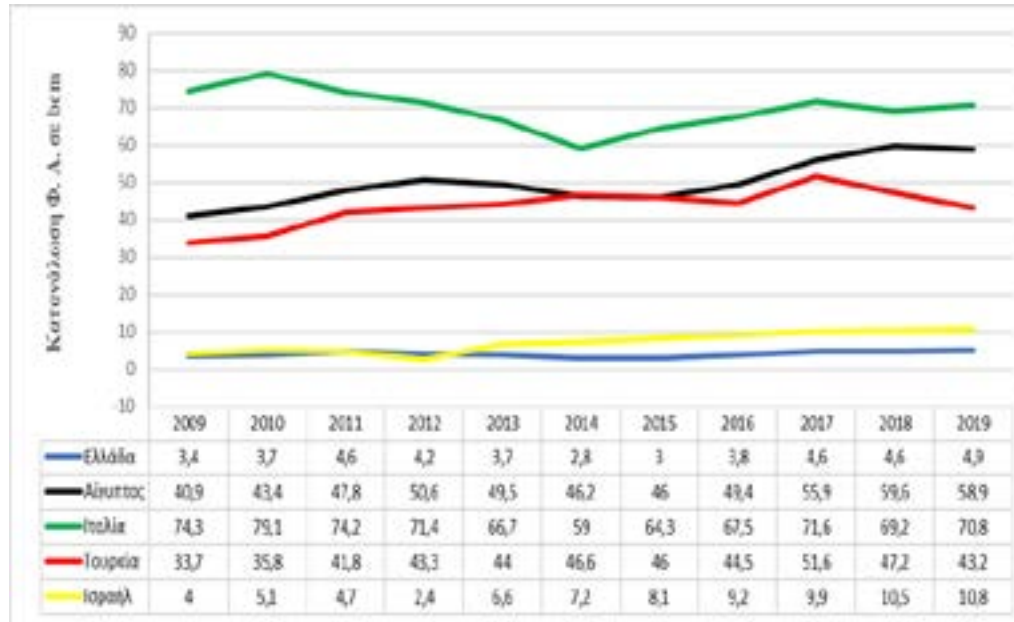
Πίνακας-1: Ανακαλύψεις Φυσικού Αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο

Έτος	Πεδίο	Αποθέματα (σε bcm)	Κατάσταση	Βασική Εταιρικοί Δρώντες
2009	Tamar (Ισραήλ)	302	Σε Φάση Παραγωγής	Noble/Chevron - Delek - Dor Cas - Isramko Negev
2010	Leviathan (Ισραήλ)	616	Σε Φάση Παραγωγής	Noble/Chevron (40%)- Delek (45%)
2011	Αφροδίτη (Κύπρος)	168	Εκκρεμεί Τελική Επενδυτική Απόφαση	Noble/Chevron (35%)- Delek (30%) - Shell (35%)
2012	Tanin (Ισραήλ)	36	Υπό Ανάπτυξη	Energean
2013	Karish (Ισραήλ)	101	Υπό Ανάπτυξη	Energean
2015	Zohr (Αίγυπτος)	840	Σε Φάση Παραγωγής	ENI (50%) - Rosnef (30%) - BP (10%) - Mubadala Petroleum (10%)
2018	Καλυψώ (Κύπρος)	181	Εκκρεμεί Τελική Επενδυτική Απόφαση	ENI (50%) - Total (50%)
2019	Γλαύκος (Κύπρος)	142-227	Εκκρεμεί Τελική Επενδυτική Απόφαση	ExxonMobil - Qatar Petroleum

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από [Drollas \(2020, σ. 204\)](#), [ExxonMobil \(2019\)](#), [Delek Group \(2019\)](#), [Energean \(2021\)](#) και [Reuters](#). Σημείωση: Η Ιταλική ENI κατέχει συνολικά αποθέματα *ύψους 147 bcm* στην Αίγυπτο.

4. «Στρατηγική πλαίσιο για μια ανθεκτική Ενεργειακή Ένωση με μακρόπνοη πολιτική για την κλιματική αλλαγή» [COM(2015) 80 final], Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 25-02-2015, διαθέσιμο στη δνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0080&from=EN>.
5. Επισημαίνεται ότι, η ΕΕ εμφανίζει υψηλά ποσοστά ενεργειακής εξάρτησης από τρίτες χώρες, που παραμένουν σταθερά μετά το 2000 μεγαλύτερα του 50% της συνολικής κατανάλωσης. Ενδεικτικά για το έτος 2018 το ποσοστό εξάρτησης από εισαγωγές άγγιξε το 58,2% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας και το 63,2% των αναγκών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης, ενώ στην περίπτωση της αγοράς φυσικού αερίου, οι εισαγωγές κάλυψαν το 83,2% των συνολικής κατανάλωσης και το 87,2% των αναγκών των κρατών της Ευρωζώνης (πηγή: [Eurostat](#)).
6. Ενδεικτική περίπτωση της αμερικανικής πολυεπίπεδης στρατηγικής στην περιοχή συνιστά το [Νομοσχέδιο για την «Ασφάλεια και την Ενεργειακή Συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο» \(Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019\)](#), που υπερψηφίστηκε από το Κογκρέσο το 2019. Το Νομοσχέδιο επιδεικνύει το έμπρακτο ενδιαφέρον της κεντρικής εξουσίας των ΗΠΑ για την ομαλή εξέλιξη των έργων ενεργειακής διασύνδεσης στην περιοχή, όπως ο αγωγός EastMed, τα οποία λειτουργούν ανταγωνιστικά στα ρωσικά συμφέροντα, στο πλαίσιο κάλυψης των ενεργειακών αναγκών της ΕΕ.
7. Οι εξαγωγές φυσικού αερίου από τα ισραηλινά κοιτάσματα Leviathan και Tamar προς την Αίγυπτο [εκκίνησαν στις 15 Ιανουαρίου 2020](#). Η αιγυπτιακή εταιρία Dolphinus Holdings θα εισάγει τα επόμενα 15 έτη συνολικά 85 δισ. κυβικά μέτρα (bcm) φυσικού αερίου, υπολογιζόμενης αξίας US\$19,5 δισ. στο πλαίσιο συμφωνίας που σύναψε το 2018 με τις διαχειρίστριες εταιρίες των ισραηλινών κοιτασμάτων. Οι εξαγωγές προς την Ιορδανία [εκκίνησαν το 2020](#), βάσει της συμφωνίας που συνάφθηκε το 2016, μεταξύ της Noble Energy και της κρατικής εταιρίας ηλεκτρισμού της Ιορδανίας NEPCO.

Γράφημα-1: Κατανάλωση Φυσικού Αερίου Χωρών Ανατ. Μεσογείου

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από [BP Statistical Review of World Energy 2020](#) και [ΔΕΣΦΑ](#)

γιση με την παλαιστινιακή πλευρά, υπό το συνεργατικό πλαίσιο του EMGF.

III. Ειδική αξία και προοπτικές του Φόρουμ Φυσικού Αερίου Ανατολικής Μεσογείου

Ο βαθμός αποτελεσματικότητας του νεοσύστατου συνεργατικού σχήματος αναμένεται να ενισχύσει την περιφερειακή συνεργασία στη λογική των «συνεπειών» (*logic of consequences*), καθώς η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και διασυνδεδεμένης αγοράς ενέργειας προσδοκάται ότι θα παρέχει θετικά οικονομικά κίνητρα στα μέλη του, στοιχείο που υπογράμμισε

άλλωστε και ο Παλαιστίνιος πρόεδρος Μαχμούντ Αμπάς⁸, ενώ ο συντονισμός κατά την ανάπτυξη των απαραίτητων ενεργειακών διασυνδέσεων και υποδομών αναμένεται να επιτρέψει την οικονομία πόρων και την επιτάχυνση των διαδικασιών.

Επισημαίνεται ότι, τα διαθέσιμα αποθέματα επαρκούν για την κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης φυσικού αερίου των κρατών που ανήκουν γεωγραφικά στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και το γεγονός αυτό εξυπηρετεί την οικονομική/ενεργειακή στρατηγική χωρών όπως η Αίγυπτος, η οποία επιδιώκει τον έλεγχο των ενεργειακών ροών και την ανάδειξή της σε διαπεριφερειακό κόμβο μεταφοράς ενέργειας, αποσκοπώντας

8. Μαχμούντ Αμπάς, [συνέντευξη στην εφημερίδα Καθημερινή \(26/10/2020\)](#).

στην προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ), που θα ενισχύουν την αναπτυσσόμενη χώρα.

Μέσω του Φόρουμ αναμένεται να ρυθμίζονται ενεργειακά ζητήματα σε μια περιοχή με συνολικά ανακτήσιμα αποθέματα φυσικού αερίου που εκτιμώνται στα 2,3 τρισ. κυβικά μέτρα, τα οποία σε πλήρη εκμετάλλευση μπορούν δυνητικά να καλύψουν σημαντικό ποσοστό των ετήσιων αναγκών της ΕΕ, που το 2020 κυμάνθηκαν στα [430 δισ. κυβικά μέτρα](#) και τρεχόντως ικανοποιούνται κυρίως από τη Ρωσία και δευτερευόντως από τη Νορβηγία, την Αλγερία και το Κατάρ.

Ο συντονιστικός ρόλος του EMGF στην υλοποίηση κατάλληλων υποδομών που θα συνεισφέρουν στον τεθέντα στόχο της ανάπτυξης μιας βιώσιμης περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου (βλ. άρθρο 2, παρ. 2δ του Καταστατικού), καθώς και η απαίτηση επίτευξης ομοφωνίας στις αποφάσεις του νεοσύστατου συνεργατικού σχήματος, ενδέχεται να λειτουργήσουν ανασταλτικά (τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα) στην υλοποίηση ήδη σχεδιασμένων περιφερειακών διασυνδέσεων ελληνοκυπριακού ενδιαφέροντος, όπως ο αγωγός EastMed, η αλλαγή στην όδευση του οποίου βρέθηκε

προσφάτως [στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης](#).

Το έργο του διασυνδεδετηρίου αγωγού EastMed, η διαχείριση του οποίου ανήκει από το 2014 στη θυγατρική της ελληνικής ΔΕΠΑ «ΥΑΦΑ - ΠΟΣΕΙΔΩΝ», στην οποία συμμετέχει ισομερώς η ιταλική Edison⁹, αποτελεί εμβληματική πολιτική επιλογή του *ενεργειακού τριγώνου* Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ. Επισημαίνεται ότι, αν και υπεγράφηκε σχετική διακρατική Συμφωνία για την υλοποίησή του¹⁰, παραμένει ένα έργο που εγείρει κάποιους προβληματισμούς για τη μακροπρόθεσμη οικονομική του βιωσιμότητα¹¹.

Ειδικότερα, παράγοντες προβληματισμού συνιστούν οι τρέχουσες συνθήκες και το αυξημένο ρίσκο που προκαλεί η προτεινόμενη όδευση του αγωγού διαμέσου θαλάσσιων ζωνών που διεκδικεί η Τουρκία, καθώς και οι προβλέψεις διακύμανσης της διεθνούς αγοράς φυσικού αερίου. Επίσης, με αυστηρά ποσοτικά κριτήρια σημειώνεται ότι, ο αγωγός EastMed δεν έχει ακόμη διασφαλίσει τις ελάχιστες ποσότητες βεβαιωμένων κοιτασμάτων φυσικού αερίου που απαιτούνται προς μεταφορά, που όπως εκτιμούν ειδικοί αναλυτές, ανέρχονται σε 280-300 bcm¹². Μάλιστα, η σχεδιαζόμενη

9. Επισημαίνεται ότι, η γαλλική πολυεθνική Électricité de France S.A. (γνωστή ως EDF), η οποία ελέγχεται σε μεγάλο βαθμό από το γαλλικό κράτος, κατέχει το 97,45% της ιταλικής Edison (στοιχεία 31-12-2020).

10. Η κύρωση της Διακυβερνητικής Συμφωνίας μεταξύ Κύπρου, Ισραήλ, Ελλάδας και Ιταλίας για ένα Σύστημα Αγωγού για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς τις ευρωπαϊκές αγορές, έγινε με τον Νόμο 4687/2020 - ΦΕΚ 98/Α/15-5-2020, βλ. <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/nomos-4687-2020-phek-98a-15-5-2020.html>.

11. Σημειώνεται ότι, το έργο υλοποίησης του αγωγού EastMed έχει πιστοποιηθεί ως τεχνικά δυνατό, ενώ το συνολικό κόστος εκτιμάται στα 6 δισεκατομμύρια δολάρια (βλ. [Πρακτικά της ΒτΕ](#) αναφορικά με τη κύρωση της σχετικής διακρατικής συμφωνίας). Όμως, το συνολικό κόστος, συμπεριλαμβανομένου του κόστους διασύνδεσης Ελλάδας-Ιταλίας, εκτιμάται από ειδικούς του ενεργειακού τομέα ότι τελικώς θα ανέλθει στα 8-10 δισεκατομμύρια δολάρια (βλ. [Ellinas 2020](#)).

12. Αναλυτικά στοιχεία αναφορικά με τον αγωγό East Med, τα προβλήματα για την υλοποίησή του και τις συνέπειες από πιθανή εγκατάλειψη του ως έργο, βλ. σε άρθρο του συμβούλου και αναλυτή στρατηγικής σε θέματα ενέργειας Μιχάλη Μυριάνθη, στην Καθη-

μεταφορά φυσικού αερίου [μέσω νέου υποθαλάσσιου αγωγού](#) από το ισραηλινό κοίτασμα Leviathan προς τα αιγυπτιακά τερματικά LNG, περιορίζει περαιτέρω τις διαθέσιμες ποσότητες που μπορούν να μεταφερθούν μέσω του αγωγού East Med στις ευρωπαϊκές αγορές.

Άλλωστε, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι η παραπάνω σχεδίαση δεν είναι η πρώτη/μόνη στην περιοχή για την αξιοποίηση των ευρισκόμενων σε αδράνεια αιγυπτιακών υποδομών. Το Σχέδιο Ανάπτυξης και Παραγωγής του κοιτάσματος «Αφροδίτη», βάσει του οποίου χορηγήθηκε από τις κυπριακές αρχές η [Άδεια Εκμετάλλευσης](#) στη συμβασιούχο κοινοπραξία των Noble Energy, Shell και Delek, στις 7 Νοεμβρίου 2019, περιλαμβάνει επίσης πρόνοιες για τη μεταφορά του κυπριακού αερίου μέσω υποθαλάσσιου αγωγού στο τερματικό υγροποίησης Idku¹³ της Αιγύπτου, με σκοπό την εξαγωγή ως LNG στις διεθνείς αγορές.

Επομένως, δεν πρέπει να αιφνιδιάζει τους περιφερειακούς δρώντες η ανάγκη επαναξιολόγησης των διαθέσιμων μελλοντικών επιλογών, σε πλειομερές επίπεδο πλέον, ειδικά υπό το βάρος των συστημικών αναταράξεων που επέφερε η πανδημία στην παγκόσμια οικονομία και ειδικότερα [στον τομέα της ενέργειας](#), καθώς και τη μείζονα μεταβολή στις ισορροπίες των εταιρικών δρώντων, από την είσοδο στην περιοχή το 2020 της *supermajor* Chevron¹⁴.

Σε κάθε περίπτωση, το EMGF εκτιμάται ότι διαθέτει συνολικά το αναγκαίο ειδικό «πολιτικό βάρος» για να αποτελέσει το Φόρουμ διακρατικού πολιτικού συντονισμού των παραπάνω έργων και να ανατροφοδοτήσει θετικά το πλαίσιο της διακρατικής περιφερειακής συνεργασίας, σε μια περιοχή που αντιμετωπίζει διαχρονικά σημαντικές γεωπολιτικές και γεωοικονομικές προκλήσεις και αστάθειες. Το θεσμικό και συνεργατικό πλαίσιο του Φόρουμ μπορεί να αποτελέσει σημαντικό γεωπολιτικό καταλύτη για τη διευκόλυνση της διευθέτησης κρίσιμων ζητημάτων, όπως οι υποδομές διασύνδεσης στην περιοχή, μέσω διαβούλευσης και συναίνεσης μεταξύ των εμπλεκόμενων. Επίσης, η επιλεγόμενη αρχιτεκτονική της «ανοικτής συνεργασίας», αφήνει σημαντικό περιθώριο για τη συμμετοχή και περισσότερων χωρών της ευρύτερης περιοχής.

Τέλος, η προοπτική να αποτελέσει το EMGF ένα πεδίο θεσμοθετημένου διαλόγου που δεν θα αποκλείει τη συμμετοχή του κατ' εξοχήν αναθεωρητικού δρώντα της περιοχής, ήτοι της Τουρκίας, υπόσχεται ένα νέο περιφερειακό *modus vivendi*, προς όφελος της ευρύτερης δυνατής συνεργασίας και εν δυνάμει της ανάπτυξης στην πολύπαθη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Δεν μένει παρά να διαπιστωθεί αν οι αρχικές προσδοκίες για την εν λόγω συνεργασία θα συνεχίσουν να είναι θετικές και ρεαλιστικά αποδίδουσες, λαμβανομένου υπόψη

του ιδιαίτερα ρευστού γεωπολιτικού πλαισίου της περιοχής, καθώς και των αντικρουόμενων επιμέρους συμφερόντων των δρώντων, ειδικά κατά την τρέχουσα περίοδο.

Γαβριηλίδης Λεωνίδα

μερινή, 13 Μαρτίου 2021, βλ. <https://www.kathimerini.gr/politics/561294484/aeriagogos-eastmed-enas-neos-nabucco/>.

13. Επισημαίνεται ότι η Shell που αποτελεί μέλος της κοινοπραξίας για την εκμετάλλευση του κυπριακού κοιτάσματος Αφροδίτη, είναι μέτοχος στην Egyptian LNG που διαχειρίζεται το τερματικό υγροποίησης φυσικού αερίου στο Ίντκου (Idku). Βλ. Shell 2020 Annual Report and Accounts, σελ. 48, <https://reports.shell.com/annual-report/2020/servicepages/downloads/files/shell-annual-report-2020.pdf>.

14. Ο αμερικανικός κολοσσός Chevron εξαγόρασε την Noble Energy τον Οκτώβριο 2020. <https://chevroncorp.gcs-web.com/static-files/cd461e53-c939-41a8-aeb5-98c7980f4036>.

Περιφερειακή Οργάνωση στην περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν. Μία επανεκκίνηση;

13

Γεράσιμος
Ροδοθεάτος

Ακαδημαϊκός
Υπότροφος
Παντείου
Πανεπιστημίου,
Ερευνητής ΕΚεΠΕΚ

1. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Η δημιουργία Διεθνών Οργανισμών θεωρείται πλέον ένα κλασσικό φαινόμενο της Διεθνούς Κοινωνίας. Οι καταγραφές αναφέρουν ότι μεταπολεμικά κάθε χρόνο, κατά μέσο όρο, δημιουργούνται περίπου 10 Διεθνείς Οργανισμοί, είτε «επίσημοι» ή «ανεπίσημοι», παγκόσμιοι και περιφερειακού χαρακτήρα¹. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι, ειδικά αναφορικά με τους περιφερειακούς οργανισμούς, σε κάποιες περιοχές του πλανήτη συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός αυτών (π.χ. Ευρώπη και Αφρική), ενώ σε άλλες η πυκνότητα αυτών είναι σαφώς πιο περιορισμένη (π.χ. Ωκεανία)².

Υπό την έννοια των «περιφερειακών» (αγγ. regional) οργανισμών δεν υπάγονται μόνο αυτοί των οποίων τα Κράτη Μέλη προέρχονται από μία κοινή γεωγραφική περιφέρεια, αλλά και εκείνοι των οποίων τα μέλη συνδέονται στη βάση κάποιου πολιτισμικού, γλωσσ-

1. Για μία συνοπτική καταγραφή βλ. Roger Ch., *The Origins of Informality. Why the Legal Foundation of Global Governance are Shifting, and Why It Matters*, Oxford University Press, New York, 2020, σελ. 41-44. Ο ίδιος συγγραφέας (σελ. 27-29) ορίζει ως «ανεπίσημους» τους Διεθνείς Οργανισμούς οι οποίοι δημιουργούνται με μη-δεσμευτικού χαρακτήρα κείμενα και διαθέτουν περιορισμένη ή ακόμα και καθόλου θεσμική υπόσταση, ενώ διακρίνονται για την ευελιξία και την αποτελεσματικότητά τους
2. Μία χρήσιμη καταγραφή των ανά ήπειρο Διεθνών Οργανισμών γίνεται στο Τσάλτας Γρ. (επιμ.), *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές. Μια Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2011, σελ. 106-108, 133-138, 159-164, 186-191, 220-222.

σικού, θρησκευτικού κ.λπ., κριτηρίου ή ακόμα και συνδυασμούς αυτών, η πλήρωση των οποίων είναι απαραίτητη προϋπόθεση για όποιο κράτος θέλει να συμμετάσχει³. Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο πολλοί περιφερειακοί οργανισμοί να περιλαμβάνουν στους κόλπους τους μέλη τα οποία προέρχονται από μία συγκεκριμένη ήπειρο ή κάποια περιοχή, ενώ άλλοι να περιλαμβάνουν κράτη ή χώρες τα οποία απέχουν κατά πολύ μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους, συνδέονται όμως από κάποιο άλλο δεσμό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η Ασιατική ήπειρος, η οποία εξαιτίας της μεγάλης έκτασης, αλλά και της γειτνίασής της με όλες τις άλλες ηπείρους, αποτελεί το λίκνο πληθώρας περιφερειακών οργανισμών, πολλοί δε εξ' αυτών διηπειρωτικού χαρακτήρα. Έτσι, πέραν των αμιγώς «Ασιατικών» οργανισμών (π.χ. Shanghai Cooperation Organization), παρατηρούμε και μια σειρά άλλων οι οποίοι, έχοντας στον πυρήνα τους Ασιατικά κράτη, εξαπλώνονται στην Ευρώπη, την Αφρική, την Ωκεανία, ακόμα και την Αμερικανική Ήπειρο (π.χ. Asia-Pacific Economic Cooperation ή Asian Development Bank).

2. Η Ερυθρά Θάλασσα και ο Κόλπος του Άντεν ως μία διακριτή «περιφέρεια»

Η παρούσα συμβολή θα εστιάσει το ενδιαφέρον της στη θεσμική συνεργασία των κρατών της Ασίας με αυτά της Αφρικανικής Ηπείρου. Από

μία γρήγορη ανάλυση των διηπειρωτικών θεσμών της περίπτωσης μας προκύπτει εύκολα πως, εκτός από τη γεωγραφική εγγύτητα, συνηθέστερα συνεκτικά στοιχεία αποτελούν είτε το πολιτισμικό (π.χ. Arab League) ή το θρησκευτικό (π.χ. Organisation of Islamic Cooperation), τα οποία, όπως είναι προφανές, αποτελούν και κριτήριο αποκλεισμού όσων δεν τα πληρούν (χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Ισραήλ, το οποίο δεν συμμετέχει σε πολλούς από τους περιφερειακούς οργανισμούς της περιοχής). Η διεθνής (αρμονική) συνύπαρξη έχει επίσης καταδείξει πως πέραν των «ψυχολογικών» κριτηρίων συνεργασίας, εξίσου σημαντικά είναι και αυτά της γεωγραφίας ή της γεωπολιτικής, τα οποία αποτυπώνουν πραγματικότητες που δεν μπορούν να αγνοηθούν. Στο πλαίσιο αυτό, επιλέγεται ως περιπτωσιολογική μελέτη η γεωγραφική περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν. Παρά την υψηλή οικονομική, αλλά και γεωπολιτική της σημασία, η περιοχή αυτή, η οποία έχει ως επίκεντρο μια ημί-κλειστη θάλασσα, αποτελεί μία από τις λιγότερο μελετημένες του πλανήτη, υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς πολιτικής. Είναι γεγονός πως οι παράκτιες χώρες της περιοχής ποτέ δεν είχαν αναπτύξει θεσμική συνεργασία εν συνόλω, αλλά αντιθέτως είχαν επιλέξει να διαρθρώνουν τις σχέσεις τους είτε μέσα από διμερείς και πλειομερείς συνεργασίες ή μέσω οργανισμών πολιτισμικού και θρησκευτικού χαρακτήρα, τους οποίους προαναφέραμε⁴.

3. Τα κριτήρια ταξινόμησης των Διεθνών Οργανισμών αναλύονται στο Μπρεδήμας Αντ., Κυριακόπουλος Γ., *Δίκαιο Διεθνών Οργανισμών*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 42-52.
4. Το αντικείμενο και ο ρόλος των πλέον σημαντικών συνεργασιών στην περιοχή περιγράφονται στο Mahmood O. S., *Competition, cooperation and security in the Red Sea*, East Africa Report no. 24, Institute for Security Studies, 2019, σελ. 12-18.

Οι χώρες της περιοχής, πέραν των κοινών χερσαίων και θαλασσίων συνόρων που τις ενώνουν, βρίσκονται επίσης αντιμέτωπες με πολλές κοινές προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες. Ποια είναι όμως τα κοινά χαρακτηριστικά τους; Ως παράκτια της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν εντοπίζονται 9 κράτη: 1) Αίγυπτος, 2) Ερυθραία, 3) Ιορδανία, 4) Ισραήλ, 5) Σαουδική Αραβία, 6) Σομαλία, 7) Σουδάν, 8) Τζιμπουτί, 9) Υεμένη. Εξ' αυτών, τη μεγαλύτερη ακτογραμμή κατέχουν η Αίγυπτος και η Σαουδική Αραβία, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται η Ιορδανία και το Ισραήλ. Με εξαίρεση το Ισραήλ, όλες οι υπόλοιπες κατατάσσονται στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων κρατών, ενώ οι Ερυθραία, Σομαλία, Σουδάν και Τζιμπουτί υπάγονται στην κατηγορία των Ελάχιστων Ανεπτυγμένων Χωρών⁵. Ο διαχωρισμός αυτός αφορά κυρίως στη λεγόμενη «ανθρώπινη ανάπτυξη»⁶, καθώς τόσο η Αίγυπτος, όσο και η Σαουδική Αραβία αποτελούν ισχυρές, για τα δεδομένα της περιοχής, οικονομικές, διπλωματικές και στρατιωτικές δυνάμεις, μια ισχύς που προκύπτει κυρίως από την πληθώρα των πλουτοπαραγωγικών τους πόρων (κυρίως ενεργειακών). Εκτός από τους οικονομικούς/εμπορικούς και πολιτικούς δεσμούς που υφίστανται, καθοριστικής σημασίας στοιχείο είναι και το γεγονός ότι η Ερυθρά

Θάλασσα και ο Κόλπος του Άντεν αποτελούν, από φυσικής σκοπιάς, και ένα ενιαίο *οικοσύστημα*. Γεγονός που υπογραμμίζεται και θεσμικά, τόσο από την υπαγωγή της περιοχής στο σύστημα των Περιφερειακών Θαλασσών του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών, όσο και από την ανάδειξή της ως “special area” στο πλαίσιο της Σύμβασης για την Πρόληψη της Θαλάσσιας Ρύπανσης (annex V, MARPOL 73/78).

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι με βάση τα κοινά γεωγραφικά, πολιτικά αλλά και περιβαλλοντικά στοιχεία η περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν αποτελεί μια διακριτή «περιφέρεια», η οποία όμως χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο διασυνοριακής συνεργασίας⁷.

Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, το γεωπολιτικό και το νομικό τοπίο της περιφέρειας αυτής αλλάζουν δυναμικά⁸. Γεγονότα όπως: α) η αλλαγή στους συσχετισμούς ισχύος (π.χ. με την υποχώρηση των ΗΠΑ και την εντονότερη δραστηριοποίηση της Κίνας), β) η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των θαλασσίων φυσικών πόρων (κυρίως υδρογονανθράκων και αλιείας), γ) η ραγδαία αύξηση του θαλάσσιου και παραθαλάσσιου τουρισμού, δ) η εξομάλυνση των άλλοτε τεταμένων σχέσεων μεταξύ χωρών (π.χ. Ερυ-

θραία - Αιθιοπία ή του Ισραήλ με χώρες της ευρύτερης περιοχής, μέσω των Abraham Accords), επιφέρουν ραγδαίες και ριζικές αλλαγές, οι οποίες προτάσσουν προκλήσεις σε επίπεδο διασυνοριακής διακυβέρνησης.

3. Ο Περιφερισμός ως πλαίσιο συνεργασίας στην περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν

Από τη δεκαετία 1970, η περιφερειακή συνεργασία στην Ερυθρά Θάλασσα και τον Κόλπο του Άντεν, η οποία συμπεριλάμβανε την συντριπτική πλειοψηφία των κρατών της περιοχής, αφορούσε κατά κύριο λόγο ζητήματα προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος, τα οποία συνήθως χαρακτηρίζονται ως low politics. Η θεσμική υπόσταση της συνεργασίας αυτής εδραζόταν στη δημιουργία ενός περιβαλλοντικού καθεστώτος, το οποίο εντάσσεται στο Σύστημα Περιφερειακών Θαλασσών του ΟΗΕ, αρχής γενομένης το 1982 με την υιοθέτηση της «Regional Convention for the Conservation of the Red Sea and Gulf of Aden Environment», γνωστής και ως «Συμφωνία της Τζέντα».

Πρόκειται για μία κλασικής μορφής συμφωνία-πλαίσιο για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος, η οποία έθετε τις βασικές αρχές και προτεραιότητες, ενώ επέτρεπε στα κράτη μέρη να ιεραρχήσουν τους τομείς δράσης και παρέμβασης μέσα από διαδικασίες διακυβέρνησης. Το δυναμικό ξεκίνημα της Συμφωνίας, η οποία συνοδευόταν από ένα Σχέδιο Δράσης (“Action Plan for the Conservation of the Marine

Environment and Coastal Areas in the Red Sea and the Gulf of Aden”) και το πρώτο εξειδικευτικό Πρωτόκολλο (“Protocol Concerning Regional Cooperation in Combating Pollution by Oil and Other Harmful Substances in Cases of Emergency”), αμφότερα του 1982, κάμφθηκαν στο πέρασμα του χρόνου. Έτσι, ο προβλεπόμενος αρμόδιος για την εφαρμογή περιφερειακός οργανισμός (The Regional Organization for the Conservation of the Environment of the Red Sea and the Gulf of Aden - PERSGA) συστάθηκε 13 ολόκληρα χρόνια μετά, ενώ τα τρία πρόσθετα Πρωτόκολλα όχι μόνο ήρθαν πολύ αργότερα (πιο συγκεκριμένα τα: 1. Protocol Concerning the Conservation of Biological Diversity and the Establishment of Network of Protected Areas in the Red Sea and Gulf of Aden - 2005, 2. Protocol Concerning the Protection of the Marine Environment from Land-Based Activities in the Red Sea and Gulf of Aden - 2005 και 3. Protocol Concerning Technical Cooperation to Borrow and Transfer Experts, Technicians, Equipment and Materials in Cases of Emergency - 2009), αλλά δεν έχουν ακόμα τεθεί σε ισχύ. Μέχρι σήμερα δε, δύο από τις χώρες της περιοχής δεν αποτελούν μέρη της Συμφωνίας της Τζέντα, και κατ' επέκταση μέλη της PERSGA, το Ισραήλ και η Ερυθραία.

Παρά τις αδυναμίες της, το Περιφερειακό Καθεστώς Προστασίας της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν έχει να επιδείξει κάποια αξιοσημείωτα επιτεύγματα τα οποία καταδεικνύουν τη σημαντικότητα του, απέχει όμως από το να χαρακτηριστεί ως λίαν επιτυχημένο και αποτελεσματικό⁹. Συνοπτικά, οι αδυναμίες του εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο έλλει-

9. Για ένα σύντομο ιστορικό και παρουσίαση των επιτευγμάτων του βλ. PERSGA, *The Status*

5. UN/ CDP, *List of Least Developed Countries (as of 11 February 2021)*, διαθέσιμο στο: https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/lidc_list.pdf (τελ. πρόσβαση: 09/05/2021)

6. Με την εξαίρεση του Ισραήλ (no 19) και της Σαουδικής Αραβίας (no 40), οι επιδόσεις των υπολοίπων χωρών της περιοχής στη λίστα του ετήσιου Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (έτος 2020) είναι από μέτριες (π.χ. Ιορδανία - no 102) έως και πολύ χαμηλές (π.χ. Ερυθραία - no 180) σε σύνολο 189 ανεξαρτήτων κρατών. Δεδομένα διαθέσιμα στο *Latest Human Development Index Ranking*, <http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking> (τελ. πρόσβαση: 09/05/2021).

7. Βλ. υποσημείωση 4, supra.

8. Μία συνοπτική παρουσίαση γίνεται στο Zach V., *Toward a Red Sea Forum: The Gulf, the Horn of Africa, & Architecture for a New Regional Order*, Analysis Paper no. 27, Brookings Doha Centre, Doha, 2019, σελ. 4-6.

ψης πόρων (χρηματικών, υλικών ή ανθρωπίνων) από μεριάς της PERSGA, όσο και σε επίπεδο αποδοχής, και κατ' επέκταση των νομικών δεσμεύσεων, από μεριάς των παράκτιων κρατών. Έχει δε παρατηρηθεί πως τόσο σε επίπεδο περιβαλλοντικής νομοθεσίας, όσο και σε επίπεδο σχετικών θεσμών ή ακόμα και πολιτικών, οι χώρες της περιοχής παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες.

Έτσι, καθίσταται σαφές ότι η στασιμότητα στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας του θαλασσιού χώρου δεν αποτελούσε γόνιμο χώρο συνεργασίας σε μία περιοχή όπου τα τελευταία χρόνια προέκυπταν συνεχώς νέες προκλήσεις (όπως π.χ. ασφαλείας ή διαχείρισης πόρων), παράλληλα δε με την συνεχιζόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση. Στην πορεία αυτή, το έτος 2017 κατέχει μία κομβική θέση, καθώς τότε, με πρωτοβουλία της Αιγύπτου και την παρότρυνση της African Union, της Intergovernmental Authority on Development, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι γειτονικές χώρες αρχίζουν να αναζητούν τρόπους αναβάθμισης και διεύρυνσης της συνεργασίας τους. Η διαδικασία αυτή πέρασε από διάφορες φάσεις¹⁰, ενώ κρίσιμο για την ολοκλήρωση της ήταν το έτος 2018, οπότε και η Σαουδική Αραβία παρέλαβε τη σκυτάλη και οδήγησε σε επιτυχία στις αρχές του 2020. Μία επιτυχία η οποία έλαβε τη μορφή ενός νέου περιφερειακού οργανισμού, του "Council of Arab and African States Bordering the Red Sea and the Gulf of Aden" (εφεξής: «Συμβούλιο»), στην ίδρυση του οποίου

πρωτοστατούν η Αίγυπτος, η Ιορδανία, το Τζιμπουτί, η Σαουδική Αραβία, η Σομαλία, το Σουδάν, η Υεμένη, αλλά και η Ερυθραία¹¹.

Η σημειολογία της ονομασίας και μόνο του νέου αυτού οργανισμού, προσδιορίζει ότι πρόκειται για ένα θεσμό γενικότερης συνεργασίας ο οποίος έχει στο επίκεντρό του το οικονομικό, πολιτικό, γεωγραφικό και οικολογικό σύστημα της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν. Η δε θεματολογία του αντικειμένου του οργανισμού, η οποία διατρέχει οριζόντια τον Καταστατικό του Χάρτη, είναι αρκετά διευρυμένη και περιλαμβάνει ζητήματα πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής συνεργασίας αλλά και ως προαπαιτούμενο, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς αυτών, την ασφάλεια στην περιοχή (βλ. Άρθρο II), με έμφαση στο θαλάσσιο χώρο. Κατά αυτό τον τρόπο, τα κράτη της περιοχής φαίνεται να υιοθετούν ένα νέο υπόδειγμα συνεργασίας και να περνούν από τον κατακερματισμό σε μία φάση ολιστικής συνεργασίας, και μάλιστα σε ζητήματα υψηλής πολιτικής (high politics). Ο οργανισμός δε αυτός, και εφόσον πραγματωθεί, φαίνεται να συγκεντρώνει πολλά από τα χαρακτηριστικά της θεωρίας διεθνούς οργάνωσης του «περιφερισμού», κατά τον οποίο τα εμπλεκόμενα κράτη επιχειρούν να σφυρηλατήσουν τη συνεργασία τους επί πολύ σημαντικών/υπαρξιακών ζητημάτων σε μία περιορισμένη όμως (χωρική) κλίμακα, δηλαδή σε επίπεδο «περιφέρειας».

Το φαινόμενο του περιφερισμού αποσκοπεί στο να επιλύσει καίρια

of Coral Reefs in the Red Sea and Gulf of Aden: 2009, Technical Series no. 16, February 2010, Jeddah, σελ. 12-20.

10. Για την εξέλιξη της διαδικασίας βλ. Zach V., op. cit., σελ. 13-22.

11. Ο Charte de Création du Conseil des Etats Arabs et Africains Cotiers de la Mer Rouge et du Golfe d' Aden (εφεξής «Καταστατικός Χάρτης») υπεγράφη στο Ριάντ, στις 6 Ιανουαρίου 2020.

προβλήματα, διεθνούς ή διεθνικού χαρακτήρα, τα οποία το σύνολο της διεθνούς κοινότητας αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να προσπαθήσει να επιλύσει. Κατά την προσέγγιση αυτή, οι χώρες οι οποίες θεωρούν εαυτές ότι ανήκουν σε μία ορισμένη «περιφέρεια» αναλαμβάνουν δράση σε τοπικό επίπεδο, χωρίς όμως να αγνοούν τις λοιπές διεθνείς τους υποχρεώσεις ή τους κανόνες συμπεριφοράς¹². Κατά αυτό τον τρόπο, ο πήχης της συνεργασίας τοποθετείται «ψηλά» και τα κράτη δεσμεύονται να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες τους ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις.

4. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Περίπου 1,5 έτος μετά την υπογραφή του Καταστατικού Χάρτη του Συμβουλίου, μόλις δύο κράτη έχουν προχωρήσει στη διαδικασία της επικύρωσης του, το Τζιμπουτί (13/07/2020) και η Αίγυπτος (26/11/2020), ενώ για τη θέση του σε ισχύ απαιτείται η επικύρωση από μόλις το 50% των κρατών που το έχουν υπογράψει (δηλ. 4 επί συνόλου 8, Άρθρο XVII), τα οποία δεν περιγράφονται αυστηρώς ως «Αραβικά και Αφρικανικά παράκτια κράτη της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν», αποκλείοντας κατά αυτό τον τρόπο το Ισραήλ (βλ. Άρθρο I, παρ. 2). Η διάταξη του Άρθρου XVII ακολουθεί την πεπατημένη σε σχέση με τη θέση σε ισχύ Καταστατικών Χαρτών Διεθνών Οργανισμών απαιτώντας ένα μετριοπαθή αριθμό ελά-

χιστων επικυρώσεων, που αποσκοπεί όχι μόνο στην επίσπευση της φάσης ενεργοποίησης του οργανισμού, αλλά επί της ουσίας και την έμμεση παρότρυνση των λοιπών κρατών να προχωρήσουν και αυτά στην επικύρωση, και άρα ουσιαστική συμμετοχή στο θεσμό.

Πέραν, όμως, της πρόσκτησης της ιδιότητας του μέλους, η ουσιαστική επιτυχία ενός διεθνούς οργανισμού κρίνεται και από ποιοτικά στοιχεία. Οι σκοποί του Συμβουλίου, όπως αυτοί καταγράφονται στο Άρθρο II, περιλαμβάνουν μια πληθώρα πιθανών επιδιώξεων και τομέων σύγκλησης, χωρίς όμως ιεράρχηση ή στοχοθεσία. Η αρμοδιότητα αυτή εναπόκειται στη διακυβερνητική λειτουργία του Συμβουλίου, όπως αυτή θα εξελιχθεί μέσα από το έργο των δύο βασικών του οργάνων (Ανώτατο Συμβούλιο και Συμβούλιο Υπουργών), τα οποία θα πρέπει αφενός να εντοπίσουν τους πλέον προσιτούς τομείς συνεργασίας και εν συνεχεία να επιδιώξουν το περιεχόμενο και τη στοιχειοθέτηση αυτής.

Ολοκληρώνοντας, και με βάση τα στοιχεία που μελετήθηκαν για τη σύνταξη αυτής της συμβολής, οι πλέον πρόσφοροι τομείς παρέμβασης θα μπορούσαν, αρχικά, να είναι οι παρακάτω: α) επεξεργασία και εφαρμογή κοινών προτύπων με σκοπό την ενδυνάμωση και επέκταση ενός δικτύου Θαλασσιών Προστατευόμενων Περιοχών, β) επαύξηση γνώσης και ικανοτήτων με σκοπό την κατάρτιση πρωτοβουλιών Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού,

12. Ο Σαρηνιαννίδης επισημαίνει την επάνοδο του Περιφερισμού κατά την μεταψυχροπολεμική εποχή ενώ τονίζει και το ρόλο του σχετικά με την αποτελεσματικότερη συμμετοχή των εμπλεκόμενων χωρών στο διεθνές περιβάλλον, βλ. Νάσκου-Περράκη Π., Αντωνόπουλος Κ., Σαρηνιαννίδης, Μ., *Διεθνείς Οργανισμοί*, Β' έκδοση, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2019, σελ. 44-46. Για ένα σχολιασμό του φαινομένου βλ. Söderbaum Fr., *Theories of Regionalism*, in Beeson M., Stubbs R., (eds.), *The Routledge Handbook of Asian Regionalism*, Routledge, Oxon, 2012, σελ. 11-21.

γ) οργάνωση συστήματος διαχείρισης και προστασίας των αλιευτικών και λοιπών θαλάσσιων βιολογικών ειδών, δ) υιοθέτηση ρυθμίσεων για διαδικασίες Ελέγχου Κράτους Λιμένα. Τέλος, όλα τα παραπάνω απαιτούν την ειρηνική και άμεση τακτοποίηση των όποιων εκκρεμοτήτων σε επίπεδο οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών δικαιοδοσίας¹³, η οποία αποτελεί και βασικό προαπαιτούμενο για την αποσαφήνιση τόσο της κυριαρχίας όσο και των κυριαρχικών δικαιωμάτων και αρμοδιοτήτων στην περιφέρεια της Ερυθράς Θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν.

13. Για τις θαλάσσιες ζώνες στην περιοχή βλ. Carleton Ch., Red Sea/ Persian Gulf Maritime Boundaries, in Colson D., Smith R., (eds.), *International Maritime Boundaries*, vol. 5, Martinus Nijhoff Publ., Leiden – Boston, 2005, σελ. 3467-3471 και Dzurek D., *Parting the Red Sea: boundaries, offshore resources and transit*, Maritime briefing v. 3, no. 2, International Boundaries Research Unit, Durham, 2001.

Το Σχέδιο Δράσης για τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων και η Σύσταση για την αποτελεσματική ενεργό στήριξη της απασχόλησης

14

Δημοσθένης Κουκοβίνος

*Δικηγόρος, ΜΔΕ
Διεθνές Δίκαιο &
Διπλωματικές Σπουδές
Πάντειο Πανεπιστήμιο,
LL.M. Εξειδικευμένο
Δημόσιο Δίκαιο
Νομική Σχολή ΕΚΠΑ*

Στις 4 Μαρτίου 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε το «Σχέδιο Δράσης του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων». Σύμφωνα με το Σχέδιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτει συγκεκριμένους στόχους που θα πρέπει να έχουν επιτευχθεί ως το 2030, βάσει των αρχών που περιλαμβάνονται στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Οι εν λόγω δράσεις θα πρέπει να επιτευχθούν με σύμπραξη θεσμών της Ε.Ε., καθώς και εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών.

Το κείμενο αυτό αποτελεί αποτέλεσμα ευρείας διαβούλευσης στην οποία συμμετείχαν τόσο κράτη-μέλη της Ε.Ε., όσο και πόλεις ή περιφέρειες, μεμονωμένοι πολίτες, διεθνείς και εθνικοί οργανισμοί, επιχειρήσεις κ.α. Φυσικά, τις απόψεις τους εξέφρασαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Οικονομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων και η Επιτροπή των Περιφερειών.

Από τη διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων το 2017 κατέστη πια σαφές ότι έχουν ωριμάσει οι συνθήκες, ώστε να σχεδιαστούν και να τεθούν σε εφαρμογή συγκεκριμένες και σαφείς δράσεις για την τρέχουσα δεκαετία, ώστε οι δικηρύξεις να γίνουν πραγματικότητα. Με το σκεπτικό αυτό, το Σχέδιο Δράσης θέτει συγκεκριμένους στόχους που θα πρέπει να επιτευχθούν ανά έτος, ενώ προτείνει ως χρόνο αναθεώρησης του το 2025.

Οι τομείς στους οποίους επικεντρώνεται το σχέδιο δράσης είναι η εκπαίδευση, η εργασία και η εν γένει

κοινωνική προστασία. Ως προς την εκπαίδευση, στόχος είναι η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους ευρωπαίους πολίτες και η σύνδεση εκπαίδευσης και εργασίας. Παράλληλα, στον τομέα της εργασίας, στόχος είναι η βελτίωση του εργασιακού περιβάλλοντος και των συνθηκών της εργασίας, ενώ έμφαση δίνεται στην προσπάθεια ισορρόπησης των ωρών εργασιών με τις αντίστοιχες παροχές.

Η πλειοψηφία, βέβαια, των δράσεων αφορά την κοινωνική προστασία όλων των πολιτών με την εξασφάλιση προστασίας των ευάλωτων ομάδων (παιδιά, άτομα με αναπηρίες, ηλικιωμένοι), ενώ έμφαση δίνεται στην εξασφάλιση κατώτατου μισθού, στην παροχή ικανοποιητικών επιδομάτων ανεργίας και στην παροχή προσιτής και αποτελεσματικής υγειονομικής περίθαλψης. Βεβαίως, ακόμα και αν φαντάζουν δεδομένα για την πλειοψηφία των πολιτών, βασικοί στόχοι σε ευρωπαϊκό επίπεδο παραμένουν η παροχή στέγασης και η εξασφάλιση αναγκαίων ειδών για τη διαβίωση, όπως ο ηλεκτρισμός και το πόσιμο νερό.

Κατά τα ανωτέρω, η κοινωνική προστασία διασπάται σε τρεις τομείς, οι οποίοι αλληλοσυμπληρώνονται, προκειμένου να προστατευτεί επαρκώς το πλέγμα κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών της Ε.Ε. Η ενίσχυση απασχόλησης σε οικολογικές και ψηφιακά ανεπτυγμένες εργασίες, η εξασφάλιση του γεγονότος ότι οι πολίτες λαμβάνουν κατάλληλη εκπαίδευση, προκειμένου να τους προετοιμάσει για μία ανταγωνιστική αγορά εργασίας, καθώς και οι δράσεις κατά του αποκλεισμού, ώστε να καταπολεμηθούν τα φαινόμενα αποκλεισμού κοινωνικών ομάδων συνθέτουν το ψηφιδωτό δράσεων που προτείνεται να υλοποιηθούν κατά την τρέχουσα δεκαετία.

Στο ίδιο πλαίσιο και την ίδια μέρα

ανακοινώθηκε και η σύσταση για την αποτελεσματική ενεργό στήριξη της απασχόλησης. Πρόκειται για μία σύσταση που εκδόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δυνάμει της αρχής 4 του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων για την ενεργό στήριξη της απασχόλησης και θεωρείται πλέον αναγκαία προκειμένου τα κράτη-μέλη να συμβάλλουν στη διατήρηση και δημιουργία των εργασιών που επλήγησαν κατά την πανδημία του COVID-19.

Μέσω της σύστασης αυτής εκφράζεται η άποψη ότι η στροφή προς αναπτυσσόμενους τομείς, όπως η οικολογική και τεχνική ανάπτυξη πρόκειται να συμβάλλουν στη διατήρηση και ανάπτυξη των θέσεων εργασίας. Για τη βοήθεια των εργαζομένων προτείνονται οι εναλλακτικές και ευέλικτες μορφές εργασίας, η παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους μέσω σύντομων προγραμμάτων και η βελτίωση της εργασιακής μετακίνησης μεταξύ επιχειρήσεων.

Φυσικά, για την υλοποίηση των παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέστησε σαφές ότι υπάρχει σχέδιο παροχής χρηματοδοτήσεων το οποίο πρόκειται να τεθεί σε εφαρμογή, προκειμένου να παρασχεθεί στήριξη των επιχειρήσεων και των εργαζομένων. Τα εν λόγω ζητήματα αναμένεται να αποκρυσταλλωθούν και να μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων στην Κοινωνική Σύνοδο Κορυφής που θα πραγματοποιηθεί στις 7 και 8 Μαΐου 2021 στο Πόρτο.

Τα ανωτέρω αποτελούν μεν ένα μεγαλύτερο και μακροπρόθεσμο πλάνο, πρόκειται όμως για μικρά βήματα τα οποία θεωρείται ότι θα φέρουν ευρεία αποτελέσματα σε πληθώρα τομέων. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ε.Ε. κατανοεί ότι τα μεγάλα αποτελέσματα μπορούν να συντελεστούν μόνο μέσω

συγκεκριμένων και σαφών δράσεων, οι οποίες ξεκινούν από μικρά, σταδιακά βήματα.

Εντυπωσιακό είναι, τέλος, το γεγονός ότι η υφιστάμενη πανδημική κρίση απέδειξε ότι τα κοινωνικά δικαιώματα είναι εξαιρετικά σημαντικά για την σταθερότητα και συνοχή της κοινωνίας, ενώ δεν θα πρέπει να υποτιμούνται εν όψει της στήριξης των ατομικών δικαιωμάτων. Πρόκειται αντίθετα για τα κοινωνικά δικαιώματα που έρχονται μπροστά σε καιρούς σοβαρών και παρατεταμένων κοινωνικών κρίσεων, όπως η παρούσα, και τα οποία μπορούν να στηρίξουν τις κοινωνικές δομές.

Η Γεωργία στο Δικαστήριο του Στρασβούργου και οι προσφυγές της κατά της Ρωσίας

15

Μάγια Τενοσβίλι

M2 Droit International et Transnational, Université de Strasbourg, Μεταπτυχιακό ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές, Πάντειο Πανεπιστήμιο

1. Στο κείμενο που ακολουθεί εξετάζεται η προσφυγή της Γεωργίας στη διεθνή δικαιοσύνη¹, όσον αφορά παραβιάσεις διεθνούς δικαίου, ιδίως υπό τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, αλλά και της γενικότερης ιδιαιτερότητας της περιοχής.²
2. Με αφορμή τη πρόσφατη κινητικότητα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)³, λοιπόν, σημειώνεται κατά πρώτον πως μόλις στις 11 Μαρτίου 2021, εκδόθηκε Απόφαση κατά τη Συνεδρίαση της Επιτροπής των Υπουργών (CM) του Συμβουλίου της Ευρώπης (CoE) στο πλαίσιο του μηχανισμού επιτήρησης της εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, για τη διακρατική υπόθεση *Γεωργία κατά Ρωσίας (I)* (*Just Satisfaction 2019*)⁴.

Η υπόθεση αφορά τη σύλληψη, κράτηση και απέλαση από τη Ρωσία, μεγάλου αριθμού Γεωργιανών υπηκόων από τα τέλη Σεπτεμβρίου 2006 έως το τέλος Ιανουαρίου 2007. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι από τον Οκτώβριο του 2006 η Ρωσία εφαρμόζε μια συντονισμένη πολιτική, που ισοδυναμούσε με διοικη-

1. Πρέπει να σημειωθεί ότι επιλέγεται να δοθεί έμφαση στη διακρατική διάσταση της δικαιοσύνης, πάντα σεβόμενοι τη σημασία των χιλιάδων σχετικών ατομικών προσφυγών που επηρεάζονται και επηρεάζουν τη διεθνή δικαιοσύνη.
2. The frozen conflicts of the EU's Eastern neighbourhood and their impact on the respect of human rights, Policy Department, Directorate-General for External Policies, European Union, 2016, διαθέσιμο [εδώ](#).
3. Ulfstein G., Risini I., Inter-State Applications under the European Convention on Human Rights: Strengths and Challenges, *EJIL: Talk!*, 24 January 2020, διαθέσιμο [εδώ](#).
4. CoE, CM, 1398th meeting, 9-11 March 2021 (DH), H46-26 *Georgia v. Russia (I)* (Application No. 13255/07), CM/Del/Dec(2021)1398/H46-26, 11 Μαρτίου 2021, διαθέσιμο [εδώ](#).

τική πρακτική και άρα σε παραβίαση σειράς άρθρων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και 4ου Πρωτοκόλλου.⁵

3. Στην απόφαση δίκαιης ικανοποίησης της 31ης Ιανουαρίου 2019⁶, κρίθηκε ότι εντός τριών μηνών, η Ρωσία έπρεπε να καταβάλει στην Κυβέρνηση της Γεωργίας 10.000.000 ευρώ για μη χρηματική ζημία που υπέστησαν τουλάχιστον 1.500 Γεωργιανοί υπήκοοι.⁷ Η Ρωσία έως σήμερα δεν έχει προχωρήσει στην εκτέλεση της απόφασης αλλά στις 2 Φεβρουαρίου 2021, παρουσίασε σχέδιο δράσης⁸ στο οποίο εξηγεί ότι έχουν συζητήσει τις προτάσεις με τους αρμόδιους κρατικούς φορείς καθώς και ότι συμφωνούν να συντάξει η Γραμματεία της CM το απαραίτητο συμφωνητικό

(MoU). Αυτά τα στοιχεία υπογραμμίζονται στη νέα απόφαση της CM που καλεί για επανεξέταση της υπόθεσης στην επόμενη σχετική Συνεδρίαση (Ιούνιο 2021).

4. Μόλις δύο μήνες νωρίτερα, τον Ιανουάριο του 2021, το ΕΔΔΑ εξέδωσε την απόφαση του για την υπόθεση *Γεωργία κατά Ρωσίας (II)* (2021)⁹ που αφορούσε τα γεγονότα της σύρραξης μεταξύ των δύο χωρών κατά τον Αύγουστο του 2008.¹⁰ Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ρωσία μετά τις 12 Αυγούστου 2008 ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο (*effective control*) στις περιοχές της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας και βρέθηκε υπεύθυνη σοβαρών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹¹ Το κλειδί βέβαια της υπόθεσης και της δικαιοδοσίας του

5. ECtHR, *Georgia v. Russia (I)* {GC}. Judgment, Merits, no 13255/07, 3 July 2014, διαθέσιμο [εδώ](#). «the expulsion of Georgian nationals without a reasonable and objective examination of the particular case of each individual (Article 4 of Protocol No. 4); arbitrary arrests and detentions of the Georgian nationals (Article 5 § 1 and 13); the absence of effective and accessible remedies available to Georgian nationals against the arrests, detentions and expulsion orders (Article 5 § 4); inhuman and degrading conditions of detention in police stations and detention centers for foreigners and a lack of effective remedy regarding the same (Articles 3 and 13). Το Δικαστήριο διαπίστωσε, επίσης, ότι οι ρωσικές αρχές δεν τήρησαν την υποχρέωσή τους να παράσχουν στο Δικαστήριο όλες τις απαραίτητες διευκολύνσεις στο καθήκον του να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά (παραβίαση του άρθρου 38).
6. ECtHR, *Georgia v. Russia (I)*, {GC}, Just Satisfaction, no. 13255/07, 31 January 2019, διαθέσιμο [εδώ](#).
7. [CM/Notes/1398/H46-26](#)
8. Action Plan (02/02/2021), Item reference: Communication from Russia concerning the case of *Georgia v. Russia (I)* (Application No. 13255/07), 3.2.2021, διαθέσιμο [εδώ](#).
9. ECtHR, *Georgia v. Russia (II)*, {GC}. Judgment, Merits, no. 38263/08, 29 January 2021, διαθέσιμο [εδώ](#).
10. Council of the EU, Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol I, September 2009, διαθέσιμο [εδώ](#).
11. [...] there was an administrative practice contrary to Articles 2, 3 and 8 of the Convention and Article 1 of Protocol No. 1 as regards the killing of civilians and the torching and looting of houses in Georgian villages in South Ossetia and in the "buffer zone" [...] there was an administrative practice contrary to Article 3 of the Convention as regards the conditions of detention of some 160 Georgian civilians and the humiliating acts to which they were exposed, which caused them undeniable suffering and must be regarded as inhuman and degrading treatment; [...] there was an administrative practice contrary to Article 5 of the Convention as regards the arbitrary detention of Georgian civilians in August 2008; [...] there was an administrative practice contrary to Article 3 of the Convention as regards the acts of torture of which the Georgian prisoners of war were victims; [...] there was an administrative practice contrary to Article 2 of Protocol No. 4 as regards the inability

Δικαστηρίου βρίσκεται σε ένα χρονικό κριτήριο, όπου υπογραμμίζεται το “context of chaos”¹² που επικρατεί κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης. Το Δικαστήριο αποφάσισε, λοιπόν, να μην να εξετάσει τα γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά τις 12 Αυγούστου 2008, δηλαδή μετά τη λήξη των άμεσων εκθροπραξιών, αλλά παράλληλα έκρινε «...by eleven votes to six, that the events which occurred during the active phase of the hostilities (8 to 12 August 2008) did not fall within the jurisdiction of the Russian Federation for the purposes of Article 1 of the Convention and declares this part of the application inadmissible; [...]». Παρόλα αυτά, αυτό δεν το εμπόδισε να αποφασίσει ομόφωνα πως η Ρωσία «had a procedural obligation under Article 2 of the Convention to carry out an adequate and effective investigation not only into the events which occurred after the cessation of hostilities (from the date of the ceasefire agreement of 12 August 2008) but also into the events which occurred during the active phase of the hostilities (8 to 12 Au-

gust 2008), and dismisses the preliminary objection raised by the respondent Government in that regard». Ο συλλογισμός υποστήριξης της απόφασης σχετικά με τη δικαιοδοσία, ανοίγει και πάλι μια νέα συζήτηση για τα περιθώρια της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ, αλλά και της συσχέτισης και αλληλεπίδρασης του Ανθρωπιστικού Δικαίου με το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹³, μια συζήτηση που ήδη μπορεί να φανεί στις απόψεις (concurring, partly concurring, partly dissenting) των Δικαστών.¹⁴

5. Στην ίδια θεματική, μετά την ένοπλη σύρραξη μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας, η Γεωργία είχε στραφεί και στο Διεθνές Δικαστήριο, βρίσκοντας ως βάση προσφυγής τη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (1965). Το Δικαστήριο της Χάγης, την 1^η Απριλίου 2011, έκρινε με 10 προς 6 ψήφους, ότι δεν είχε δικαιοδοσία επί της υπόθεσης¹⁵, βασιζόμενο στο γεγονός ότι σύμφωνα με το Άρθρο 22 της επικαλούμενης σύμβασης θα έπρεπε να είχε προηγηθεί διαπραγμάτευση με-

of Georgian nationals to return to their respective homes; [...] there has been a violation of Article 2 of the Convention in its procedural aspect [...] the respondent State has failed to comply with its obligations under Article 38 of the Convention;

12. ECtHR, *Georgia v. Russia (II)*, {GC}. Judgment, Merits, no. 38263/08, 29 January 2021, para. 126, διαθέσιμο [εδώ](#).
13. Milanovic M., *Georgia v. Russia No 2: The European Court's Resurrection of Bankovic in the Contexts of Chaos, EJIL:Talk!*, 25 January 2021, διαθέσιμο [εδώ](#) και Burjaliani T., *The European Court and the 2008 War: Why Georgia Should Be Pleased and Russia Sorry*, Justiceinfo.net, 29 January 2021, διαθέσιμο [εδώ](#), Duffy H., *Georgia v. Russia: Jurisdiction, Chaos and Conflict at the European Court of Human Rights, Just Security*, 2 February 2021, διαθέσιμο [εδώ](#).
14. Concurring opinion of Judge Keller; partly concurring opinion of Judge Serghides; partly dissenting opinion of Judge Lemmens; partly dissenting opinion of Judge Grozev; joint partly dissenting opinion of Judges Yudkivska, Pinto de Albuquerque and Chanturia; joint partly dissenting opinion of Judges Yudkivska, Wojtyczek and Chanturia; partly dissenting opinion of Judge Pinto de Albuquerque; partly dissenting opinion of Judge Dedov; partly dissenting opinion of Judge Chanturia.
15. ICJ, *Case Concerning Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v Russian Federation)*, Preliminary Objections, Judgment, 1 April 2011, διαθέσιμο [εδώ](#).

ταξύ των μερών για επίλυση των διαφορών τους επί της Σύμβασης.¹⁶ Αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι το Δικαστήριο είχε εκδώσει ήδη προσωρινά μέτρα¹⁷. Βέβαια, είχε αποφύγει να κάνει οποιαδήποτε αναφορά σε ζητήματα που θα κρίνονταν σε περίπτωση αποδοχής της δικαιοδοσίας του, στην απόφαση επί της ουσίας, και σημείωσε πως τα δικαιώματα της Σύμβασης που έπρεπε να προστατευτούν ήταν τέτοιας φύσεως που “the prejudice to them would be irreparable”.¹⁸ 6. Τέλος, σε ένα άλλο θεσμικό επίπεδο, πρέπει να σημειωθεί ότι και η Εισαγγελέας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) είχε κινήσει *proprio motu ανάκριση* όσον αφορά την προαναφερθείσα σύρραξη του 2008, τον Ιανουάριο 2016¹⁹, με πεδίο εφαρμογής «*Alleged crimes against humanity and*

war crimes committed in the context of an international armed conflict between 1 July and 10 October 2008». ²⁰ Σε αυτήν την περίπτωση, σε αντίθεση με τις προηγούμενες, δεν τίθεται ζήτημα δικαιοδοσίας, καθώς η Γεωργία έχει επικυρώσει το Καταστατικό της Ρώμης, στις 5 Σεπτεμβρίου του 2003. Παρόλα αυτά, δεν έχουν υπάρξει σημαντικές εξελίξεις ως προς αυτό το ζήτημα στο ΔΠΔ που δέχεται σοβαρή κριτική.²¹ Προκύπτουν, όμως, και κάποια θετικά συμβάντα τα οποία δημιουργούν ελπίδες για προώθηση της δικαιοσύνης, όπως η εκλογή για πρώτη φορά Γεωργιανού Δικαστή, του Gocha Lordkipanidze, στο ΔΠΔ που ορκίστηκε στις 10 Μαρτίου 2021²², αλλά και η πρόσφατη προαναφερθείσα απόφαση του ΕΔΔΑ.²³ 7. Εκτός από τις θέσεις που παρουσι-

16. Ibid, para. 182.

17. ICJ, *Case Concerning the Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v Russian Federation) Provisional Measures*, Order of 15 October 2008, ICJ Reports 2008, διαθέσιμο [εδώ](#).

18. “Both Parties, within South Ossetia and Abkhazia and adjacent areas in Georgia, shall (1) refrain from any act of racial discrimination against persons, groups of persons or institutions; (2) abstain from sponsoring, defending or supporting racial discrimination by any persons or organizations; (3) do all in their power, whenever and wherever possible, to ensure, without distinction as to national or ethnic origin, (i) security of persons; (ii) the right of persons to freedom of movement and residence within the border of the State; (iii) the protection of the property of displaced persons and of refugees; (4) do all in their power to ensure that public authorities and public institutions under their control or influence do not engage in acts of racial discrimination against persons, groups of persons or institutions; Both Parties shall facilitate, and refrain from placing any impediment to, humanitarian assistance in support of the rights to which the local population are entitled under the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; Each Party shall refrain from any action which might prejudice the rights of the other Party in respect of whatever judgment the Court may render in the case, or which might aggravate or extend the dispute before the Court or make it more difficult to resolve;”

19. ICC, Decision on the Prosecutor’s request for authorization of an investigation, ICC-01/15-12, 27 January 2016, διαθέσιμο [εδώ](#).

20. Γενικότερες πληροφορίες, διαθέσιμες [εδώ](#).

21. Jeiranashvili N., *The Georgian Experience: A Story of How the ICC is Failing Victims in its First Case Outside Africa, International Justice Monitor*, 10 May 2018, διαθέσιμο [εδώ](#).

22. ICC, Press Release, Six new judges sworn in today at the seat of the International Criminal Court, 10 March 2021, διαθέσιμο [εδώ](#). Gotev G., *Georgia gets important designation in International Criminal Court, EURACTIV*, 21 December 2020, διαθέσιμο [εδώ](#).

23. ECHR’s *Georgia v. Russia Judgment* – Why it matters and what comes next, *civil.ge*, 29 January 2021, διαθέσιμο [εδώ](#).

άστηκαν παραπάνω, το ζήτημα αυτό, που κινητοποίησε διεθνείς διαδικασίες ενώπιον οργάνων της διεθνούς δικαιοσύνης, αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον αν εξεταστούν οι ανάλογες κινήσεις της Ουκρανίας κατά της Ρωσίας στα διεθνή fora²⁴ και, βέβαια, την επίσης επίκαιρη ένοπλη σύρραξη μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν²⁵ -κοινά στοιχεία μεταξύ των τελευταίων: *frozen conflicts* που έχουν τις ρίζες τους στο σοβιετικό παρελθόν και άρα η Ρωσία.²⁶

8. Οι ατομικές προσφυγές κατά της Αρμενίας και κατά του Αζερμπαϊτζάν²⁷ ήδη από τα προηγούμενα χρόνια, είναι ουσιαστικές και θεμελιώδεις, αλλά δεν λειτούργησαν προληπτικά. Διαπιστώθηκε κατά τη διάρκεια της σύρραξης, ότι οι δύο χώρες, Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν, επιλέγουν να προσφεύγουν στο ΕΔΔΑ και να ζητούν, όπως και έγινε, έκδοση προσωρινών μέτρων²⁸ (*αποτελεσματικών*;) και όπως ήταν αναμενόμενο, στις 15 Ιανουαρίου και την 1^η Φεβρουαρίου 2021, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν αντίστοιχα, προσέφυγαν η μία κατά της άλλης στο ΕΔΔΑ.²⁹

9. Επομένως, κλείνουμε αυτές τις γραμμές με κάποιες ερωτήσεις: προς τα πού θα κινηθεί σε αυτήν την περίπτωση το ΕΔΔΑ όσον αφορά την εξωεδαφικότητα και την κατοχή; Έχουν χώρο για προσφυγή σε άλλα διεθνή

fora³⁰ η Αρμενία με το Αζερμπαϊτζάν; Τέλος, έχει προσφέρει η διεθνής δικαιοσύνη έως τώρα τη λύση σε αυτές τις περίπλοκες, μακροχρόνιες, στάσιμες, συρράξεις με το υπέρογκο κόστος σε ανθρώπινες ψυχές και τις κατάφωρες παραβιάσεις και θα άξιζε να ακολουθήσουν αυτήν τη στρατηγική ή θα έχουμε νέες αναζωπυρώσεις συρράξεων και έναν φαύλο κύκλο ασαφών αποφάσεων χωρίς εκτέλεσή τους;

24. Hill-Cawthorne L., *International Litigation and the disaggregation of Disputes: Ukraine/Russia as a case study*, Cambridge University Press, 16 October 2019.
25. Knoll-Tudor B., Mueller D., At Daggers Drawn: International Legal Issues Surrounding the Conflict in and around Nagorno-Karabakh, *EJIL:Talk!*, 17 November 2020, διαθέσιμο [εδώ](#).
26. Grant D. T., Frozen Conflicts and International Law, *Cornell International Law Journal*, Vol. 50, 2017.
27. Ενδεικτικά ECtHR, *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], No. 40167/06, 16 May 2015; *Chiragov and Others v. Armenia* [GC], No. 13216/05, 16 June 2015, διαθέσιμα [εδώ](#) και [εδώ](#) αντίστοιχα.
28. ECtHR, Press Release, The Court makes a statement on requests for interim measures concerning the conflict in and around Nagorno-Karabakh, 4 November 2020.
29. ECtHR, Press Release, Receipt of applications in two inter-State cases related to the conflict in Nagorno-Karabakh, 4 February 2021.
30. Ulfstein G., Risini I., *supra* note 2.

Η Τουρκία και η CPT μετά το Πραξικόπημα του 2016

16

Χριστίνα Μέρκου

ΜΔΕ Διεθνούς
Δικαίου &
Διπλωματικών Σπουδών
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και την Απάνθρωπη και Εξευτελιστική Μεταχείριση ή Τιμωρία (εφεξής CPT)¹ του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι ένας προληπτικός μηχανισμός -και όχι δικαιοδοτικό όργανο- για την προστασία των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Προς το σκοπό αυτό η CPT, διεξάγει επιτόπιες επισκέψεις-έπειτα από σχετική ειδοποίηση²- για να εξετάσει την κατάσταση των ατόμων αυτών³. Οι χώροι επίσκεψης είναι συγκεκριμένα φυλακές, κέντρα κράτησης μεταναστών, ψυχιατρεία, κλινικές, οίκοι ευγηρίας, σωφρονιστικά καταστήματα, καταστήματα κράτησης νέων.

Ακόμη η CPT μέσω της επιτόπιας παρατήρησης και της καταγραφής των ελλείψεων στην προστασία των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, έχει αναπτύξει μία σειρά από πρότυπα. Συγκεκριμένα, πέραν των τριών ασφαλιστικών δικλίδων σχετικά με την κράτηση ατόμων⁴, έχει ασχοληθεί και με τα πρότυπα που πρέπει να διέπουν και τους υπόλοιπους τύπους εγκαταστάσεων, καθώς και τη μεταχείριση των γυναικών, των ανηλίκων -εντός αυτών- αλλά και τη χρήση συγκεκριμένου τύπου όπλων⁵.

1. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης (CPT) αποτελεί το Όργανο Εποπτείας της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης που υπεγράφη στις 26.10.1987 και τέθηκε σε ισχύ τη 1.2.1989. Η Τουρκία επικύρωσε τη Σύμβαση στις 26 Φεβρουαρίου του 1988.
2. Άρθρο 8.1, Κεφάλαιο III της Σύμβασης.
3. Άρθρο 1 Κεφάλαιο I της Σύμβασης.
4. Πρόσβαση σε δικηγόρο, ιατρό και πλήρης πληροφόρηση για τα δικαιώματά του.
5. Όπως τα electrical discharge weapons. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2011, διαθέσιμο [εδώ](#).

Αναφορικά με την Τουρκία, συνολικά η CPT έχει διεξαγάγει τριάντα δύο επισκέψεις, εκ των οποίων οι ad hoc, δηλαδή με τη μορφή του κατεπίγοντος, είναι είκοσι τέσσερις, με την τελευταία να λαμβάνει χώρα το 2019⁶. Ακόμη, η Τουρκία είναι η πρώτη κατά σειρά χώρα με τις περισσότερες συνολικά επισκέψεις, με τη Ρωσία (είκοσι εννέα) να έπεται αλλά κι η πρώτη κατά σειρά χώρα αναφορικά με τις ad hoc, εφόσον η Ρωσία έρχεται δεύτερη με είκοσι δύο. Τέλος, η Επιτροπή έχει εκδώσει και δύο Δημόσιες Δηλώσεις -μία διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10(2) της Σύμβασης- μία το '92 κι άλλη το '96. Οι Δηλώσεις αυτές αποτελούν ένα μέσο πίεσης ουσιαστικά όταν ένα κράτος αρνείται επανειλημμένα να εφαρμόζει τις Συστάσεις της.

Η άρνηση δημοσίευσης των Εκθέσεων της Τουρκίας “συνέπεσε” με την απόπειρα Πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016. Τα στοιχεία υποδεικνύουν μία σύνδεση των δύο γεγονότων, ιδίως υπό το φως των τότε καταγγελιών -ενδεικτικές αυτού άλλωστε είναι κι οι Αποφάσεις του ΕΔΔΑ⁷- για τη μεταχείριση κρατουμένων, αλλά και απο την ακόμη μη εκδοθείσα ad hoc Έκθεση του Αυγούστου του 2016. Σκοπός

της τότε επισκέψεως ήταν ακριβώς η διερεύνηση των συνθηκών κράτησης εκείνων που συνδέονταν με το Πραξικόπημα⁸. Εν έτει 2020⁹, τελικώς, δημοσιεύθηκαν η περιοδική Έκθεση του 2017 η ad hoc του 2019, ενώ εκκρεμεί κι η ad hoc του 2018¹⁰.

Η περιοδική Έκθεση του 2017 επικεντρώθηκε πέραν των φυλακών και στις συνθήκες κράτησης ατόμων υπό προσωρινή κράτηση μεταξύ αυτών και μεταναστών. Πέραν της συνηθισμένης εξέτασης -δηλ. προδιαγραφές, καταγγελίες- το Όργανο σημείωσε δύο βασικά ζητήματα, χαρακτηριστικά εκείνης της περιόδου. Πρώτον, την αύξηση της χρονικής διάρκειας προσωρινής κράτησης σε τριάντα μέρες για αδικήματα συλλογικά ή τρομοκρατίας ή που σχετίζονται με εθνική ασφάλεια. Η αύξηση αυτή έγινε τον Ιούλιο του 2016 με το ν.δ. υπ' αριθμόν 667 από 96 ώρες προσωρινής κράτησης της προηγούμενης νομοθεσίας, η οποία, ωστόσο, με το ν.δ. του 2017 (684) προσέθεσε και minimum διάστημα, δεκατεσσάρων ημερών.¹¹ Μάλιστα στην Έκθεση του 2019, το Όργανο παρά τη μείωση του ορίου έκρινε ότι η αναθεώρηση του Αντιτρομοκρατικού νόμου, δίνει τη δυνατότητα να διπλασιαστεί η προσωρινή κράτηση (τέσ-

6. Η ad hoc επίσκεψη διενεργήθηκε στις 6 με 19 Μαΐου και εξέτασε τις συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά τμήματα και φυλακές ενώ συναντήθηκε και με τον Υπουργό Εσωτερικών καθώς και με τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Βλ. [εδώ](#).

7. ECtHR, Press Country Profile, Turkey, last update October 2020, διαθέσιμο στο: https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Turkey_ENG.pdf, τελευταία επίσκεψη: 23.2.2021.

8. Council of Europe, (21.7.2016) Secretary General receives notification from Turkey of its intention to temporarily suspend part of the European Convention on Human Rights, διαθέσιμο: https://www.coe.int/en/web/portal/news-2016/-/asset_publisher/StE-Vosr24HJ2/content/secretary-general-receives-notification-from-turkey-of-its-intention-to-temporarily-suspend-the-european-convention-on-human-rights, τελευταία επίσκεψη: 22.2.2021

9. Η πρώτη Έκθεση ήταν η περιοδική του 2017 που διεξήχθη την περίοδο 10 με 23 Μαΐου, και η δεύτερη ήταν η ad hoc επίσκεψη για τις συνθήκες σε κέντρα κράτησης, βλ. [εδώ](#).

10. Τα μέλη της Επιτροπής επισκέφθηκαν ψυχιατρικές κλινικές και ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας (4 με 13 Απριλίου του 2018).

11. CPT, p. 11.

σερις μέρες για συλλογικά αδικήματα πλέον) και συστήνει την τροποποίησή του, ώστε η maximum διάρκεια να είναι τέσσερις μέρες¹². Ακόμη, με το διάταγμα 667 οι κατηγορούμενοι για αδικήματα κατά της εθνικής ασφάλειας δικαιούνταν μόνο ένα τηλεφώνημα ανά δεκαπέντε μέρες, χωρίς να υπάρχει κάποια νόμιμη δικαιολογία σύμφωνα με την Επιτροπή.¹³

Το δεύτερο γενικό πρόβλημα που εντόπισε το Όργανο, στην περιοδική Έκθεση, ήταν η αναστολή της δράσης του νέου Εθνικού Προληπτικού Μηχανισμού υπό το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων, την ίδια ακριβώς περίοδο¹⁴. Η απάντηση των αρχών ήταν πως ο νέος αυτός μηχανισμός όπως και ο προκάτοχός του (Human Rights Institution of Turkey) ήταν πλήρως λειτουργικός και η δράση του σύμφωνα με τη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο των ΗΕ¹⁵. Τέλος, να σημειωθεί ιδιαίτερα στην Έκθεση του 2017, στην κήρυξη καθεστώτος έκτακτης ανάγκης εξαιτίας της απόπειρας Πραξικοπήματος, αλλά και στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κατονομάζοντας το PKK, το DAESH και το FETO/PDY, τονίζοντας χαρακτηριστικά πως παρά τον “κίνδυνο επιβίωσης για το έθνος” που αυτοί συνιστούν, η Τουρκία “δεν

υπονόμει τα έως τώρα επιτεύγματα της”¹⁶.

Ειδικότερα, η Έκθεση του 2017 τονίζει για μία ακόμη φορά το μείζον κι επίμονο θέμα του υπερπληθυσμού, σημειώνοντας δε πως ο συνεχώς αυξανόμενος -από τα μέσα του 2000- πληθυσμός πρέπει να αντιμετωπιστεί με την υιοθέτηση εναλλακτικών σωφρονιστικών μέτρων. Οι τουρκικές αρχές στην απάντησή τους σχολιάζουν πως έχουν λάβει μέτρα για την αντιμετώπισή του προβλήματος, όπως η αύξηση του προσωπικού, και εναλλακτικές ποινές, αν και το πρόβλημα επανεμφανίζεται στην Έκθεση του 2019¹⁷. Ακόμη, το Όργανο και στις δύο του Εκθέσεις τονίζει την πολιτική της μηδενικής ανοχής της κακοποίησης από τις δυνάμεις επιβολής του νόμου, με το μήνυμα αυτό να πρέπει να μεταφερθεί στις αρχές από τον ίδιο τον Πρόεδρο, με τις τουρκικές αρχές να αναφέρουν μόνο την πολιτική του αρμόδιου Υπουργείου¹⁸. Αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, τονίζεται η αναγκαιότητα λήψης και νομοθετικών μέτρων για την εξασφάλισή του, από την αρχή της κράτησης του ατόμου¹⁹. Σημειώνεται δε πως παρά το γεγονός πως το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται στα περισσότερα κράτη μέλη του ΣοΕ, το χρονικό σημείο αναγνώρισης αποτελεί σημείο διαφορών²⁰. Σημειώνεται ακό-

12. CPT, p.8-9.

13. CPT, p.62.

14. CPT, p.10.

15. CPT, Response of the Turkish Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Turkey from 10 to 23 May 2017, p.4-6. (5.8.2020).

16. Όπ. παρ., p.1-3.

17. CPT, Response of the Turkish Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Turkey from 10 to 23 May 2017, p.30 (5.8.2020).

18. CPT, p.19.

19. CPT, p.15

20. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment

μη και στις δύο Εκθέσεις πως από το 2011 -μετά το Πραξικόπημα το μέτρο επεκτάθηκε σ'όλους του κρατουμένους- υφίσταται απαγόρευση επισκεπτηρίων στις φυλακές. Λίγο πριν την επίσκεψη του Οργάνου το 2019, επετράπη το επισκεπτήριο μόνο από δικηγόρους στη φυλακή Imrali, όπου κρατείται και ο Ocalan²¹. Ακόμη, το Όργανο ζητά από τα Υπουργεία Υγείας και Εσωτερικών να συνεργαστούν, ώστε οι ιατρικές εξετάσεις των κρατουμένων να διενεργούνται χωρίς την παρουσία αξιωματικών και να εξασφαλίζεται η συχνότητά τους²². Η απουσία αστυνομικών κατά τη διάρκεια ιατρικής εξέτασης των κρατουμένων είναι βασικό στοιχείο του δικαιώματος στην πρόσβαση σε ιατρό, όπως έχει τονίσει επανειλημμένα η Επιτροπή²³. Ακόμη, η Επιτροπή συστήνει την επανεξέταση των συνθηκών κράτησης σε αστυνομικά τμήματα, ώστε να εξασφαλίζονται κάποια πρότυπα του Οργάνου, όπως η εξασφάλιση φυσικής δραστηριότητας²⁴.

Συγκρίνοντας τις δύο Εκθέσεις, εντοπίζονται σχεδόν τα ίδια προβλήματα, δηλαδή υπερπληθυσμός των φυλακών, μη τήρηση βασικών προδιαγραφών σε κελιά και χώρους κράτησης, δυσκολία πρόσβασης σε δικηγόρο των κρατουμένων από την αρχή της κράτησής τους και ελλιπής καταγραφή των ιατρικών περιστατικών, πέραν των καταγγελιών για κακομεταχείριση. Εύλογα δημιουργείται, λοιπόν, η

απορία εάν η προσέγγιση της CPT, ιδίως μετά το Πραξικόπημα είναι η ορθή, εφόσον ούτε συζητήσεις Υψηλού Επιπέδου έλαβαν χώρα ούτε κάποιες Δηλώσεις παρά την επανάληψη των Συστάσεων. Είναι γεγονός πως η Επιτροπή έχει αποδειχθεί φειδωλή στις Δηλώσεις (μόνο εννέα από το '88 της) και πώς θα μπορούσε άλλωστε να μην είναι, όταν απαιτείται η σύμφωνη γνώμη 2/3 των μελών της²⁵. Ωστόσο, θα μπορούσε εναλλακτικά να προτιμηθούν ως μοχλός πίεσης οι Συζητήσεις Υψηλού Επιπέδου. Βεβαίως, αναμένονται και τα ευρήματα της πρόσφατης περιοδικής επίσκεψης του Οργάνου το '21 και πιθανόν (;) και η δημοσίευση των Εκθέσεων του 2016 και 2018.

or Punishment (CPT) Developments concerning CPT standards in respect of police custody Extract from the 12th General Report of the CPT, published in 2002 p. 3

21. CPT, p. 26

22. CPT, p. 16.

23. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) Developments concerning CPT standards in respect of police custody Extract from the 12th General Report of the CPT, published in 2002 p. 3

24. CPT, p. 17-18.

25. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) Rules of Procedure, adopted 8.3.2008, Rule 41.

V. Χρονικό Διεθνών Γεγονότων και Καταστάσεων 2020 & Ιαν.-Απρ. 2021

Γενική Επιμέλεια:
Στέλιος Περράκης

Σύνθεση κειμένων:
Γιώργος Ανεψιού
Κέλλυ Πισιμίσση
Βαγγέλης Παρράς
Χριστίνα Μέρκου

3 Ιανουαρίου 2020

Εξωεδαφική
επίθεση Drones
στο Ιράκ

Οι ΗΠΑ εξαπολύουν εναέρια επίθεση με drones κατά στόχων πλησίον του αεροδρομίου της Βαγδάτης με 7 θύματα, εκ των οποίων ο ένας ήταν ο Στρατηγός Quasem Soleimani, σημαντικός στέλεχος των ενόπλων δυνάμεων του Ιράν και πέντε μέλη της Kata'ib Hezbollah. Οι ΗΠΑ δικαιολόγησαν την επίθεση, επικαλούμενες το δικαίωμα νόμιμης άμυνας σε επικείμενη επίθεση. Πέντε ημέρες αργότερα, ο Υπουργός Εξωτερικών του Ιράν ανακοίνωσε την ανταπόδοση στο χτύπημα των ΗΠΑ με επίθεση κατά στρατιωτικών στόχων των ΗΠΑ στο έδαφος του Ιράκ, ως «μέτρα αναλογικά του δικαιώματος νόμιμης άμυνας». Δεν υπήρξε περαιτέρω κλιμάκωση των εχθροπραξιών.

8 Ιανουαρίου 2020

Κατάρριψη
πολιτικού
αεροσκάφους
από το Ιράν

Το Ιράν καταρρίπτει ουκρανικό αεροσκάφος πολιτικής αεροπορίας με προορισμό το Κίεβο. Μετά από μια εβδομάδα που ισχυριζόταν ότι η πρόσκρουση του αεροσκάφους οφειλόταν σε «μηχανολογικό πρόβλημα», η Κυβέρνηση του Ιράν έκανε λόγο για «καταστροφικό λάθος», παραδεχόμενη την κατάρριψη από τα αντιαεροπορικά της συστήματα.

15 Ιανουαρίου 2020

Εμπορική
Συμφωνία
ΗΠΑ - Κίνας

ΗΠΑ και Κίνα υπογράφουν την Εμπορική Συμφωνία Πρώτης Φάσης, με την οποία συμφωνούν να σταματήσουν την περαιτέρω κλιμάκωση του εμπορικού πολέμου που είχε ξεκινήσει το 2018 (ακόμη και εντός του ΠΟΕ). Η συμφωνία καλύπτει ζητήματα που άπτονται της προστασίας πνευματικής κληρονομιάς, τη μεταφορά τεχνολογίας, το εμπόριο τροφίμων, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, μακροοικονομική και νομισματική πολιτική και διευθέτηση διαφορών. Η συμ-

φωνία εστιάζει κυρίως στην ρύθμιση της εμπορικής συμπεριφοράς της Κίνας, ώστε να εναρμονίζεται με τα πρότυπα των ΗΠΑ.

9 Φεβρουαρίου 2020

Συνθήκη Παρισίων για το καθεστώς του Αρχιπελάγους Spitsbergen

Επέτειος εκατονταετίας από την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων για το καθεστώς του Αρχιπελάγους Spitsbergen. Πρόκειται για αρχιπέλαγος βόρεια της Νορβηγίας, που περιτριγυρίζεται από τη Θάλασσα Barents, τη Νορβηγική Θάλασσα και τη Θάλασσα της Βόρειας Γροιλανδίας. Η Συνθήκη Svalbard αναγνωρίζει την εδαφική κυριαρχία της Νορβηγίας, όμως προβλέπει ελεύθερη πρόσβαση στα εσωτερικά ύδατα, τα φιορδ και τα λιμάνια των νησιών και δυνατότητα εξορυκτικών, βιομηχανικών και εμπορικών δραστηριοτήτων από όλα τα Κράτη Μέρη, ακόμη και στην Αιγιαλίτιδα της Νορβηγίας. Σήμερα η Συνθήκη αυτή έχει 40 κράτη μέλη (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας). Τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι εντάσεις για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της περιοχής (αλιευτικά αποθέματα snow crabs) των νησιών Svalbard, κυρίως μεταξύ της Νορβηγίας και ορισμένων κρατών μελών της ΕΕ (Ισπανία, Βαλτικά Κράτη και Πολωνία).

20 Φεβρουαρίου 2020

Κυβερνοεπίθεση στη Γεωργία

Η Γεωργία κατηγόρησε δημόσια τις στρατιωτικές μυστικές υπηρεσίες της Ρωσίας (GRU) για την μεγάλης έκτασης κυβερνο-επίθεση που στράφηκε κατά ιστοσελίδων δημοσίων υπηρεσιών και ιδιωτικών φορέων της στις 28 Οκτωβρίου του 2019. Η Ρωσία απέρριψε τα πορίσματα της έρευνας της Γεωργίας ως «αβάσιμα και πολιτικώς υποκινούμενα».

1 Απριλίου 2020

Συνδιάσκεψη ΗΕ για το Κλίμα

Σύγκληση της Συνδιάσκεψης των Μερών της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για το Κλίμα, που είχε προγραμματιστεί να γίνει στη Γλασκώβη στις 26 Νοεμβρίου 2020 και αναβλήθηκε για το 2021, λόγω της πανδημίας.

9 Ιουνίου 2020

Ελληνοϊταλική συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ

Υπογραφή της Ελληνοϊταλικής συμφωνίας οριοθέτησης ΑΟΖ στην περιοχή του Ιονίου Πελάγους. Η Συμφωνία αυτή επεκτείνει στην πράξη ορισμένες ρυθμίσεις της προγενέστερης Συμφωνίας οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας (1977) και στη θαλάσσια στήλη ύδατος.

Ιούλιος 2020

Μετατροπή Αγίας Σοφίας σε Τζαμί

Η Τουρκική Κυβέρνηση αποφασίζει μονομερώς τη μετατροπή του καθεστώτος της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης και της Μονής της Χώρας από μουσεία σε τεμνία. Στην κίνηση αυτή πολλά Κράτη (Ελλάδα, Κύπρος και άλλα ορθόδοξα Κράτη) και διεθνείς δρώντες (Πάπας Φραγκίσκος, Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας) αντέδρασαν, ενώ η UNESCO, που είναι και ο αρμόδιος οργανισμός υπό τον κατάλογο του οποίου έχει εγγραφεί η Αγία Σοφία ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς έχει εκφράσει την ανησυχία της και τον Οκτώβριο του 2020 έστειλε στην Τουρκία επιτόπια αποστολή επιθεώρησης για ενδεχόμενες μεταβολές και αλλοιώσεις του μνημείου, υπό τον διεθνή φήμη Αλγερινός αρχαιολόγος Munhir Bouchenaki. Τα πορίσματα της έκθεσης της αποστολής θα παρουσιαστούν στην Σύνοδο της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς τον Ιούνιο 2021.

9 Ιουλίου 2020

Χημικά Όπλα στη Συρία

Το Εκτελεστικό Συμβούλιο του Οργανισμού για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (OPCW) εξέδωσε απόφαση (decision) για την Κατοχή και Χρήση Χημικών Όπλων από τη Συρία, στην οποία συμπεραίνει βάσει της έρευνας που έχει διεξαχθεί ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρεί ότι η Συρία χρησιμοποίησε σαρίν και χλωρίνη στις επιθέσεις του Μαρτίου 2017 στην περιοχή Ltamenah της Συρίας, ενώ διαπίστωσε και την εμπλοκή της πολεμικής αεροπορίας της Συρίας στις εν λόγω επιθέσεις. Στην απόφαση απαιτεί την άμεση κατάργηση των χημικών όπλων από τη Συρία, καθώς και να υποδείξει τις εγκαταστάσεις που βρίσκονται χημικά όπλα.

Ελληνο-Αιγυπτιακή
Συμφωνία
θαλασσιών ζωνών

6 Αυγούστου 2020

Ύστερα από 15 χρόνια διαπραγματεύσεων, η Ελλάδα και η Αίγυπτος υπογράφουν συμφωνία οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης. Η Συμφωνία προβλέπει μερική θαλάσσια οριοθέτηση της περιοχής δυτικά του 28ου παραλλήλου και ολοκλήρωση της διαδικασίας οριοθέτησης με διαβουλεύσεις στο μέλλον.

Παγκόσμια
Τράπεζα

8 Σεπτεμβρίου 2020

Το Συμβούλιο των Εκτελεστικών Διευθυντών της Παγκόσμιας Τράπεζας υιοθέτησε ένα ψήφισμα για τη μεταρρύθμιση της συνολικής αρχιτεκτονικής διεύθυνσης διαφορών. Το νέος «Μηχανισμός Λογοδοτικής Ευθύνης» (Accountability Mechanism) περιλαμβάνει τα αρχικά Inspection Panels της Παγκόσμιας Τράπεζας (που συστάθηκαν από το 1993) καθώς και μια νέα δομή, τις Υπηρεσίες Επίλυσης Διαφορών (Dispute Resolutions Services). Ο νέος Μηχανισμός Λογοδοτικής Ευθύνης πρόκειται να ξεκινήσει τη λειτουργία του εντός του 2021.

Συνθήκη
Πυρηνικών
Όπλων

24 Οκτωβρίου 2020

Η Ονδούρα γίνεται το 50^ο Κράτος που επικυρώνει τη Συνθήκη για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Όπλων (2017), η οποία τέθηκε σε ισχύ 22 Ιανουαρίου 2021. Το 2020 είναι επίσης η χρονιά της επετείου των 50 ετών από τη Συνθήκη περί μη διασποράς των Πυρηνικών Όπλων (1970).

Συμφωνία
εκεχειρίας
Αρμενίας -
Αζερμπαϊτζάν για
το Ναγκόρνο-
Καραμπάχ

9 Νοεμβρίου 2020

Μετά την αναζωπύρωση των εχθροπραξιών μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν για τη διαφιλονικούμενη περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ, που διήρκεσαν 44 ημέρες, υπογράφεται συνθήκη εκκεχειρίας μεταξύ των εμπόλεμων μερών και όμορων χωρών και του Προέδρου της Ρωσίας. Με τη νέα συμφωνία, το Αζερμπαϊτζάν επανακτά τις περιοχές γύρω από το Ναγκόρνο Καραμπάχ που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο αυτονομιστών με την υποστήριξη της Αρμενίας από το 1994 (Kalbajar, Lachin, Qubadli, Zangilan, Jabrayil, Fuzuli, Agdam). Επίσης, αποκτά τον έλεγχο ενός τμήματος του Ναγκόρνο Καραμπάχ, ενώ οι στρατηγικής σημασίας πόλεις της εν λόγω περιοχής παραμένουν στον

έλεγχο των αυτονομιστών. Επί της ουσίας, η νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε αποκόπει την Αρμενία από το Ναγκόρνο Καραμπάχ με την εξαίρεση του διαδρόμου Lachin (διάδρομο που ενώνει την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν και είναι υπό τον έλεγχο ρωσικών ειρηνευτικών στρατευμάτων. Τα στρατεύματα της Ρωσίας θα παραμείνουν στο έδαφος στο Ναγκόρνο Καραμπάχ για 5 έτη, εκτός αν τα εμπλεκόμενα μέρη αποφασίσουν σε διάστημα 6 μηνών την αποχώρησή τους. Όσο για το καθεστώς του Ναγκόρνο Καραμπάχ και της αυτοαποκαλούμενης Δημοκρατίας του Αρτσάχ δεν υπάρχει πρόβλεψη στις μέχρι τώρα διαπραγματεύσεις, επιτρέποντας να συνεχίζει να διαιωνίζεται η περιγραφή της de facto κατάστασης του.

Σύρραξη στην
Αιθιοπία

10 Νοεμβρίου 2020

Ξεσπούν εχθροπραξίες μεταξύ της Κυβέρνησης της Αιθιοπίας και του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου του Λαού του Tigray στην ορεινή περιοχή που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της χώρας, κοντά στα σύνορα Αιθιοπίας με Σουδάν και Ερυθραία. Οι εχθροπραξίες έχουν προκύψει ως απόρροια της ανθρωπιστικής κρίσης που έχει ξεσπάσει στην περιοχή λόγω της έλλειψης διατροφικής ασφάλειας και των εσωτερικώς εκτοπισμένων πληθυσμών, που έχουν προκληθεί από το χειρότερο εδώ και 25 έτη κύμα επέλασης πληθυσμών κόκκινης ακρίδας στην Κεντρο-Νότιο Αφρική που καταστρέφει τα σιτηρά. Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει σε ανθρωπιστική κρίση περί τα 2.000.000 ανθρώπους. Εδώ και μήνες, σημειώνονται εκατέρωθεν σφαγές αμάχων, ενώ υπάρχουν υπόνοιες από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του ΟΗΕ και από την Ύπατο Αρμοστή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του ανθρώπου για την τέλεση εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας και άλλες σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Πρωτόκολλο
του Παλέρμo
για τη διακίνηση
προσώπων

15 Νοεμβρίου 2020

Το Πρωτόκολλο του Παλέρμo για την πρόληψη, την καταστολή και την τιμωρία της διακίνησης προσώπων και ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος κλείνει τα 20 χρόνια. Σήμερα έχει 178 κράτη μέρη, ενώ δυο την έχουν υπογράψει αλλά δεν την έχουν επικυρώσει.

2 Φεβρουαρίου 2021

Πραξικόπημα
στη Μιανμάρ

Πραξικόπημα από τις Ένοπλες Δυνάμεις της Μιανμάρ ανατρέπει την εκλεγμένη -από τις εκλογές του Νοεμβρίου 2020- Κυβέρνηση της Αουνγκ Σαν Σου Τσι, συλλαμβάνοντας τα στελέχη της Κυβέρνησης του Εθνικού Συνδέσμου για τη Δημοκρατία και τοποθετώντας στη θέση της Στρατιωτικούς. Η χώρα έχει κηρυχθεί σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και περίπου 2.000 άτομα έχουν συλληφθεί στο πλαίσιο διαδηλώσεων κατά του στρατιωτικού καθεστώτος.

10 Μαρτίου 2021

Διαστημικό
ξενοδοχείο
Voyager Station

Το Ίδρυμα Gateway ανακοίνωσε ότι σκοπεύει να ανοίξει το πρώτο διαστημικό ξενοδοχείο, με το όνομα Voyager Station, το 2027. Το ζήτημα αυτό εγείρει πολλά ερωτηματικά για την ανάγκη ρυθμιστικού πλαισίου της δράσης μη κρατικών δρώντων, όπως το ζήτημα του “υπό τροχιά” τουρισμού στο διάστημα, που έχει αναγνωρισθεί στο διεθνές δίκαιο ως αγαθό (global commons).

Σχέση Διεθνούς και Εσωτερικού Δικαίου

2

15 Ιανουαρίου 2020

Συνταγματική
αναθεώρηση
στη Ρωσία

Ο Πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντιμίρ Πούτιν εξήγγειλε σχέδιο συνταγματικής αναθεώρησης του Συντάγματος του 1993, το οποίο ισχυροποιεί τις εξουσίες της εκτελεστικής εξουσίας και προβλέπει την πρωταρχία του Ρωσικού Συντάγματος, έναντι των διεθνών υποχρεώσεων, που απορρέουν από το Διεθνές Δίκαιο και τις Διεθνείς Συνθήκες ή αποφάσεις διεθνών πολιτικών ή/και δικαιοδοτικών θεσμών (π.χ. ΕυρΔΔΑ, βλ και άρνηση εκτέλεσης της απόφασης σε υπόθεση Υukos). Στην ίδια πρόταση τροποποίησης περιλαμβάνεται διάταξη που απαγορεύει σε αξιωματούχους και δικαστές να διαθέτουν διπλή ιθαγένεια ή ακόμη και έγγραφα μόνιμης διαμονής σε έδαφος άλλου κράτους.

11 Ιουνίου 2020

Σχέσεις ΗΠΑ με
το Διεθνές Ποινικό
Δικαστήριο

Με το Εκτελεστικό Διάταγμα 13928, οι ΗΠΑ ανακοινώνουν σειρά οικονομικών και ταξιδιωτικών κυρώσεων σε βάρος αξιωματούχων του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στον απόηχο της απόφασης του Εφετείου ΔΠΔ να εξουσιοδοτήσει την εισαγγελική αρχή να εκκινήσει έρευνα για το ενδεχόμενο τέλεσης εγκλημάτων πολέμου από τις ένοπλες δυνάμεις και τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ στη διάρκεια της σύρραξης στο Αφγανιστάν. Η Διοίκηση Trump αναγνωρίζει την έρευνα του ΔΠΔ ως «ασυνήθιστη και εξαιρετική απειλή για την εθνική ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ».

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ)

Υγεία - Πανδημία

30 Ιανουαρίου 2020

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ανακηρύσσει την ασθένεια του Νέου Κορωνοϊού (Covid-19) ως «Εκτακτη Ανάγκη Δημόσιας Υγείας Διεθνούς Ενδιαφέροντος» (για 6^η φορά ιστορικά).

18-19 Μαΐου 2020

Διεξάγεται η 73^η Συνέλευση του Παγκοσμίου Οργανισμού Υγείας, εν μέσω της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης και σε πολιτικά ψυχροπολεμικό κλίμα μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας για την επίρριψη ευθυνών για το ξέσπασμα της πανδημίας. Οι ΗΠΑ υπέδειξαν την Κίνα ως υπεύθυνη για τη διασπορά του Covid-19 και δήλωσαν απροθυμία να εμπιστευτούν στο μέλλον τον ΠΟΥ, απειλώντας να αποσυρθούν από τον Ειδικευμένο Οργανισμό του Συστήματος ΟΗΕ. Τελικά, υιοθετήθηκε με ομόφωνη απόφαση ένα Ψήφισμα, το οποίο αναγνωρίζει τον ηγετικό ρόλο του ΠΟΥ στη διαχείριση της πανδημίας, κάνει έκκληση για αναγνώριση των φαρμάκων και των εμβολίων κατά του Covid-19 ως «παγκόσμια δημόσια αγαθά» προσβάσιμα σε όλους τους ανθρώπους και ζητεί από Εκτελεστικό Διευθυντή του ΠΟΥ να προχωρήσει σε αμερόληπτη, ανεξάρτητη και ολοκληρωμένη αξιολόγηση της εφαρμογής των Διεθνών Υγειονομικών Κανονισμών (2005) και της αντίδρασης του ΠΟΥ.

9 Αυγούστου 2020

Προεδρικές εκλογές σε Λευκορωσία και Διεθνείς Θεσμοί

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή της ΕΕ, το Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς του ΟΑΣΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης κατήγγειλαν τη Λευκορωσία για τη μη συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα κατά την εκλο-

γική διαδικασία ως προς τη διεξαγωγή των Προεδρικών Εκλογών, που ανέδειξαν τον επί πολλά συναπτά έτη Πρόεδρο Alexander Lukashenko. Ο Lukashenko, ο οποίος μετά από ολιγοήμερο περίοδο μετεκλογικών αναταραχών παρέμεινε στην εξουσία, καταγγέλλει τους ευρωπαϊκούς θεσμούς για επέμβαση σε εσωτερικές υποθέσεις της Λευκορωσίας.

12 Νοεμβρίου 2020

ASEAN

Κατά τη διάρκεια της 37^{ης} Συνόδου Κορυφής της Ένωσης Κρατών της Νοτιο-Ανατολικής Ασίας (ASEAN) στο Βιετνάμ υπογράφηκε μεταξύ των 10 Κρατών της ASEAN (Μπρουνέι, Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Σιγκαπούρη, Φιλιππίνες, Καμπότζη, Μιανμάρ, Λάος, Βιετνάμ) και άλλων 5 εμπορικών εταίρων (Ιαπωνία, Κίνα, Νότιος Κορέας, Νέα Ζηλανδία, Αυστραλία) η Περιφερειακή Ολοκληρωμένη Οικονομική Σύμπραξη (Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)), ενώ η δε Ινδία αποχώρησε από τις διαπραγματεύσεις το 2019. Πρόκειται για το μεγαλύτερο παγκοσμίως εμπορικό μπλοκ (30% παγκοσμίου ΑΕΠ).

28 Ιανουαρίου 2021

Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO), που ανήκει στην ευρύτερη αρχιτεκτονική του Συστήματος των Ηνωμένων Εθνών ανακοίνωσε ότι το 2020 ήταν η χειρότερη χρονιά στην ιστορία του παγκόσμιου τουρισμού, καθώς σημειώθηκαν 1 δισεκατομμύριο λιγότερες αφίξεις παγκοσμίως, που ισοδυναμεί με πτώση κατά 74% συγκριτικά με το 2019. Σημειώνεται δε ότι τελευταία φορά που ο παγκόσμιος τουρισμός βρέθηκε σε κρίση ήταν το 2009, ενόψει της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, κατά την οποία όμως παρατηρήθηκε πτώση παγκοσμίως αφίξεων μόνο κατά 4% σε σύγκριση με 2008.

Ηνωμένα Έθνη

Α. Συμβούλιο Ασφαλείας ΗΕ (ΣΑ/ΗΕ) COVID-19 ως απειλή κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας

Με το Ψήφισμα [S/RES/2532 \(2020\)](#), το ΣΑ/ΗΕ εξέφρασε την ανησυχία του για τον τρόπο που μπορεί να επηρεάσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, θέτοντας κατ'αυτό τον τρόπο ζητήματα (ή έστω πιθανότητες) διεύρυνσης του πεδίου αρμοδιοτήτων του και σε υγειονομικά ζητήματα (σκέψη όχι και τόσο εμπεδωμένη, παρά τις προγενέστερες αντιδράσεις στις περιπτώσεις του AIDS και του Ebola). Εντύπωση προκαλεί η εξαίρεση από την ανάγκη μίας καθολικής ενενηκονθήμερης κατάπαυσης πυρός των περιπτώσεων αγώνων κατά αναγνωρισμένων από το ίδιο το ΣΑ/ΗΕ τρομοκρατικών οργανώσεων (παρ. 3).

Νεολαία, Ειρήνη και Ασφάλεια

Με το Ψήφισμα [S/RES/2535 \(2020\)](#) συνεχίζεται η σχετικά πρόσφατη πρωτοβουλία [με αφετηρία τα Ψηφίσματα [S/RES/2250 \(2015\)](#) και [S/RES/2419 \(2018\)](#)] του “Νεολαία, Ειρήνη και Ασφάλεια”, που σκοπό έχει να συμπεριλάβει τα νεότερα άτομα σε όλες τις φάσεις διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Προστασία προσώπων στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων

Οι Δηλώσεις του Προέδρου του ΣΑ/ΗΕ αφενός για την προστασία των παιδιών στη διάρκεια των ενόπλων συρράξεων ([S/PRST/2020/3](#) και [S/PRST/2020/8](#)), εκφράζοντας την ανάγκη συνεργειών και συνεργασιών σε κάθε επίπεδο -διεθνές ή περιφερειακό- αλλά και τη μέριμνα για εξιδιασμένες ανάγκες κατηγοριών που παραδοσιακά θεωρούνται ευάλωτες (π.χ. τα κορίτσια ή τα άτομα με αναπηρίες, IDPs κ.λπ.), αφετέρου για την προστασία των αμάχων ([S/PRST/2020/6](#)) πάλι με ιδιαίτερη έμφαση σε παραδοσιακά ευάλωτες ομάδες ατόμων.

Δυτική Σαχάρα

Στις 13 Νοεμβρίου 2020, αναζωπυρώθηκε ένα ακόμα μέτωπο, που μέχρι πρότινος βρισκόταν σε μία σχετικά εποικοδομητική φάση διαπραγματεύσεων για την επίλυσή του. Οι προσπάθειες εξεύρεσης μίας λύσης στη διαμάχη στη Δυτική Σαχάρα ανεστάλησαν μετά την επίθεση του Μαρόκου στην περιοχή, σε παραβίαση υφιστάμενων διεθνών συνθηκών. Φαίνεται παράδοξο πως μόλις λίγες μέρες νωρίτερα, στις 30 Οκτωβρίου 2020, το ΣΑ/ΗΕ είχε ήδη υιοθετήσει Απόφαση [[S/RES/2548 \(2020\)](#)], επικροτώντας τις μέχρι τότε προσπάθειες επίλυσης, χωρίς όμως να παραγνωρίζει τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις διεθνών συνθηκών. Προς τούτο, αποφάσισε την παράταση της εντολής της MINURSO στην περιοχή μέχρι και τον Οκτώβριο του 2021, ενώ κάλεσε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη αφενός να συνεργαστούν με την MINURSO, αφετέρου να επαναλάβουν τις ειρηνευτικές προσπάθειες.

Κύπρος

Η Κύπρος, για μία ακόμα χρονιά, βρέθηκε στο επίκεντρο των συζητήσεων του ΣΑ/ΗΕ. Ήδη από τις 30 Ιανουαρίου 2020, το ΣΑ/ΗΕ επιβεβαίωσε την πάγια θέση του ότι το Κυπριακό Ζήτημα θα πρέπει να διευθετηθεί πρώτα στη βάση της βούλησης των ίδιων των Κυπρίων, προκειμένου να επιτευχθεί μία βιώσιμη λύση, εκφράζοντας, όμως, την έντονη ανησυχία για την σταδιακά κλιμακούμενη ένταση στην περιοχή λόγω των συγκρουόμενων συμφερόντων στην Ανατολική Μεσόγειο, ειδικά ως προς την αξιοποίηση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Προς τούτο, επαναλαμβάνει την ανάγκη συνεργασίας με τον ΓΓ/ΗΕ και την UNFICYP, αλλά και αποκλιμάκωσης των εντάσεων στην περιοχή [[S/RES/2506 \(2020\)](#)]. Το θέμα επανήλθε προς συζήτηση στις 28 Ιουλίου 2020, λίγες ημέρες δηλαδή πριν της λήξης της εντολής της UNFICYP, με ρητή πλέον αναφορά στις δυσκολίες που θέτει η πανδημία στην επανάληψη των διαπραγματεύσεων για την επίλυση του ζητήματος [[S/RES/2537 \(2020\)](#)]. Ωστόσο, οι εντάσεις κλιμακώθηκαν, ειδικά με την ανακοίνωση της Άγκυρας, στις 6 Οκτωβρίου 2020, ότι θα ανοίξει την ακτογραμμή του Βαρωσίου. Μολονότι το θέμα τέθηκε ενώπιον του ΣΑ/ΗΕ, δεν ελήφθη κάποια απόφαση σχετικά, παρά μόνο ο Πρόεδρος του ΣΑ/ΗΕ προχώρησε σε σχετική Δήλωση ([S/PRST/2020/9](#)),

υπενθυμίζοντας προγενέστερες Αποφάσεις του που καθορίζουν το διεθνώς αποδεκτό καθεστώς της περιοχής και υπογραμμίζοντας την ανάγκη αποφυγής περαιτέρω κλιμάκωσης των εντάσεων μέσω αμφιλεγόμενων μονομερών πολιτικών.

Μέση Ανατολή

Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής απασχόλησε για μία ακόμα φορά το ΣΑ/ΗΕ στη διάρκεια του 2020. Η κρίσιμη κατάσταση στη Συρία -που το Μάρτιο του 2021 συμπληρώνει μία δεκαετία οξείας ανθρωπιστικής κρίσης- οδήγησε στην υιοθέτηση των Αποφάσεων [S/RES/2504 \(2020\)](#) και [S/RES/2533 \(2020\)](#), με τις οποίες το ΣΑ/ΗΕ επαναλαμβάνει τις θέσεις και δεσμεύσεις του υπέρ της ανεξαρτησίας, ενότητας και εδαφικής ακεραιότητας της Συρίας, υπογραμμίζει ότι μεγάλος αριθμός του πληθυσμού χρήζει άμεσης παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, καθώς και ότι η συνέχιση της κατάστασης αποτελεί μία πραγματική απειλή κατά της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή. Προς τούτο, η πλήρης συμμόρφωση με το Διεθνές Δίκαιο, με τις πράξεις του ίδιου του ΣΑ/ΗΕ, αλλά και η σημαντική βοήθεια του ΓΓ/ΗΕ μέσω της υποβολής Εκθέσεων παραμένουν ύψιστης σημασίας για την αντιμετώπιση της έκρυθμης κατάστασης.

Στην ίδια κατεύθυνση και με παρόμοιο λεκτικό κινούνται και οι Αποφάσεις [S/RES/2505 \(2020\)](#), [S/RES/2511 \(2020\)](#) και [S/RES/2534 \(2020\)](#) αναφορικά με την κατάσταση στην Υεμένη, η κρισιμότητα της οποίας καθίσταται εμφανής και με τη ρητή αναφορά της δράσης του ΣΑ/ΗΕ στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του υπό το Κεφάλαιο VII του ΧαρτΗΕ. Άλλα ζητήματα της περιοχής που απασχόλησαν το ΣΑ/ΗΕ ήταν και η Εφαρμογή του Disengagement Forces Agreement μεταξύ Συρίας και Ισραήλ [[S/RES/2530 \(2020\)](#) και [S/RES/2555 \(2020\)](#)], αλλά και η ήδη τεταμένη κατάσταση στον Λίβανο επ'ευκαιρία και των εκρήξεων στη Βηρυτό το καλοκαίρι του 2020 [[S/RES/2539 \(2020\)](#)]. Δραστήριο και ως προς την περίπτωση της Λιβύης το ΣΑ/ΗΕ, υιοθετώντας συνολικά τέσσερις Αποφάσεις [[S/RES/2509 \(2020\)](#), [S/RES/2510 \(2020\)](#), [S/RES/2526 \(2020\)](#), [S/RES/2542 \(2020\)](#)], επικαλούμενο στε ορισμένες εξ' αυτών τις συγκεκριμένες δράσεις του υπό το Κεφάλαιο VII του ΧαρτΗΕ.

Β. Γενική Συνέλευση ΗΕ (ΓΣ/ΗΕ)

Ψηφίσματα αναφορικά με την πανδημία

Στη διάρκεια του 2020, η ΓΣ/ΗΕ, προσαρμοζόμενη στη νέα κατάσταση που επέβαλε η πανδημία, υιοθέτησε σειρά Ψηφισμάτων με βασική θεματική τον COVID-19, δίνοντας κάθε φορά έμφαση σε διαφορετικές πτυχές. Έτσι, με το Ψήφισμα [A/RES/74/270](#) (3 Απριλίου 2020), αρχικά υπογραμμίσθηκε ο καίριος ρόλος του ΠΟΥ στη διαχείριση της πανδημίας, η ανάγκη διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμησή της, χωρίς να παραγκωνίζονται και να παραβιάζονται τα ΔΤΑ και πάντοτε μεριμνώντας για την προστασία των πιο ευάλωτων προσώπων και ομάδων. Παράλληλα, ιδιαίτερη είναι η αναφορά στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της μάχης κατά του COVID-19. Ακολούθησε το Ψήφισμα [A/RES/74/274](#) (21 Απριλίου 2020), που καλεί σε συντονισμένη δράση τόσο του ΠΟΥ, όσο και του ΓΓ/ΗΕ, από κοινού με άλλους εξειδικευμένους οργανισμούς και όργανα, αλλά και τα Ψηφίσματα [A/RES/74/306](#) και [A/RES/74/307](#) (15 Σεπτεμβρίου 2020) με γενικότερες εκκλήσεις υπέρ μιας συντονισμένης διεθνούς δράσης. Εξίσου σημαντικά είναι και τα Ψηφίσματα [A/RES/75/156](#) και [A/RES/75/157](#) (23 Δεκεμβρίου 2020), τα οποία προσδίδουν μία έμφυλη διάσταση στην προβληματική, αναγνωρίζοντας τις ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν γυναίκες και κορίτσια, αλλά και τις εξιδιασμένες ανάγκες τους (ακόμα και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο), ενώ παράλληλα διαπιστώνουν την κατακόρυφη αύξηση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, ειδικά μετά τη θέση σε ισχύ μέτρων καραντίνας για τον περιορισμό της διασποράς του κοροναϊού. Αποκορύφωμα της δράσης της ΓΣ/ΗΕ στην καταπολέμηση του νέου κοροναϊού η υιοθέτηση του Ψηφίσματος [A/RES/75/27](#) (11 Δεκεμβρίου 2020), με το οποίο καθιερώνεται η 27η Δεκεμβρίου ως Διεθνής Ημέρα για την Αντιμετώπιση Επιδημιών (International Day of Epidemic Preparedness). Φυσικά, η πανδημία εμφανίζεται οριζόντια και παρεμπιπτόντως στα υπόλοιπα Ψηφίσματα της ΓΣ/ΗΕ.

Χρήση διαστήματος για μη ειρηνικούς σκοπούς

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν, επίσης, τα Ψηφίσματα [A/RES/75/35](#) (16 Δεκεμβρίου 2020) για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του εξωατμοσφαιρικού διαστήματος για μη ειρηνικούς σκοπούς και [A/RES/75/35](#), που μπορούν να διαβαστούν σε συνδυασμό με τη σχετική Έκθεση του 2019 της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού (ICRC) αναφορικά με τις σύγχρονες προκλήσεις που εμφανίζουν οι ένοπλες συρράξεις, με μία εξ αυτών να είναι η πιθανή χρήση όπλων στο διάστημα και οι τυχόν ανθρωπιστικές επιπτώσεις μίας τέτοιας πρακτικής.

Συνεργασία ΗΕ με άλλους Διεθνείς Οργανισμούς και Όργανα

Σε θεσμικό επίπεδο, ενδιαφέρον παρουσιάζει το Ψήφισμα [A/RES/75/264](#) (6 Μαρτίου 2021), το οποίο υπενθυμίζοντας τη Συμφωνία συνεργασίας (ήδη από το 1951) μεταξύ ΗΕ και Συμβουλίου της Ευρώπης-ΣοΕ, αλλά και την ανοιχτή πρόσκληση (standing invitation) του ΣοΕ να συμμετέχει με το καθεστώς του παρατηρητή στις εργασίες των ΗΕ, χαιρετίζει -μεταξύ άλλων- τις προσπάθειες των δύο Οργανισμών στην προώθηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην καλύτερη διαχείριση και αντιμετώπιση της πανδημίας με τις λιγότερες δυνατές απώλειες σε επίπεδο δικαιωμάτων, αναγνωρίζει τη σημασία της νομολογίας τόσο του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, όσο και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, αλλά και τη δράση της Επιτροπής Βενετίας στην προαγωγή της Δημοκρατίας και του Κράτους Δικαίου.

Επιπλέον, επισημαίνονται τα Ψηφίσματα [A/RES/75/165](#) σχετικά με την ετήσια Έκθεση του Συμβουλίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Council-HRC), [A/RES/75/174](#) για το διεθνές συμβατικό πλαίσιο προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τις προσπάθειες ενίσχυσής του και το [A/RES/75/135](#) με την Έκθεση της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου.

Ζητήματα αυτοδιάθεσης

Διακρίνονται σε αυτό το πεδίο:

- το Ψήφισμα [A/RES/75/173](#), σχετικά με την ανάγκη πλήρους απόλαυσης του δικαιώματος στην αυτοδιά-

θεση. Στο ίδιο διατυπώνεται η πάγια αντίθεσή της σε κάθε πραγματική ή νομική κατάσταση το υπονομεύει,
- το Ψήφισμα [A/RES/75/171](#), που αφορά την χρήση μισθοφόρων με σκοπό την παραβίαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και την παρεμπόδιση της πλήρους άσκησης και απόλαυσης του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση, αλλά και
- τα Ψηφίσματα [A/RES/75/172](#) και [A/RES/75/236](#) (ενδεικτικά), που υπενθυμίζουν το αναφαίρετο δικαίωμα του παλαιστινιακού λαού στην αυτοδιάθεση και στην απόλαυση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που τους ανήκουν στα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη αντίστοιχα.

Παραβιάσεις ΔΤΑ σε κράτη αντιμετώπιση με κρίσεις

Οι εξαιρετικού χαρακτήρα συνθήκες/κατάσταση σε ορισμένα κράτη και η συνεχής παραβίαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου οδήγησε τη ΓΣ/ΗΕ να υιοθετήσει σχετικά Ψηφίσματα. Στην κατηγορία αυτή, επισημαίνονται, συγκεκριμένα, το Ψήφισμα [A/RES/75/190](#) για την Λαϊκή Δημοκρατία της Βόρειας Κορέας, το Ψήφισμα [A/RES/75/191](#) για την κατάσταση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Ιράν, το Ψήφισμα [A/RES/75/192](#) για την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη (Ουκρανία), το εκτενέστατο Ψήφισμα [A/RES/75/193](#) για τη Συρία, όπως και το Ψήφισμα [A/RES/75/238](#) σχετικά με την κατάσταση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και κυρίως των μουσουλμάνων Rohingya στη Μιανμάρ.

Αγνοούμενοι

Το Ψήφισμα [A/RES/75/184](#) για τους αγνοουμένους επιβεβαιώνει το ήδη υπάρχον διεθνές νομικό πλαίσιο, αλλά και την σχετική αξιόλογη δράση των Διεθνών Οργανισμών, ενώ παράλληλα καλεί όλα τα κράτη που δεν έχουν ακόμα προσχωρήσει στη Σύμβαση κατά των Αναγκαστικών Εξαφανίσεων να το πράξουν άμεσα. Συγχρόνως, επισημαίνεται η ολοένα και αυξανόμενη ανάγκη αξιοποίησης ιατροδικαστικών πρακτικών και μεθόδων, οι οποίες όχι μόνο θα βοηθήσουν στη διαλεύκανση των εκκρεμών υποθέσεων, αλλά θα συμβάλουν στην ουσιαστική πραγμάτωση των θιγόμενων δικαιωμάτων άμεσων και έμμεσων θυμάτων. Συγκρατείται και το συναφές Ψήφισμα [A/RES/75/189](#)

για τις εξωδικαστικές, συνοπτικές και αυθαίρετες εκτελέσεις.

Αυτόχθονες

Υιοθετήθηκε ακόμα το Ψήφισμα [A/RES/75/168](#) για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών, με πολύ έντονη αναφορά στην πανδημία, στις επιπτώσεις της στους αυτόχθονες, αλλά και στην ανάγκη λήψης μέτρων από πλευράς κρατών για την εγγύηση των δικαιωμάτων τους και την ισότιμη και απρόσκοπτη πρόσβαση σε φάρμακα και εμβόλια.

Καταστάσεις ευαλωτότητας

Ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων προσώπων και ομάδων που αντιμετωπίζονται σχεδόν καθολικά ως ευάλωτα απασχόλησαν και πάλι τη ΓΣ/ΗΕ. Έτσι, η προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών εμφανίστηκε τόσο στο πλαίσιο της πανδημίας, όπως προαναφέρθηκε, όσο και αυτοτελώς με την υιοθέτηση -ενδεικτικά- Ψηφίσματος για την ενίσχυση των διεθνών προσπαθειών καταπολέμησης του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων ([A/RES/75/160](#)) και της διακίνησης προσώπων/trafficking ([A/RES/75/158](#)). Στο ίδιο μήκος κύματος και το Ψήφισμα [A/RES/75/154](#) σε σχέση με την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες.

Πυρηνικά όπλα/Πυρηνικός αφοπλισμός

Στον απόηχο της θέσης, σε ισχύ τον Ιανουάριο του 2021, της νέας Σύμβασης για την απαγόρευση των πυρηνικών όπλων, που συμπλήρωσε τον ελάχιστο αριθμό επικυρώσεων στα τέλη του 2020 ([A/RES/75/40](#)), η ΓΣ/ΗΕ υιοθέτησε σειρά συναφών Ψηφισμάτων, εκ των οποίων ενδιαφέρον προκαλούν το Ψήφισμα [A/RES/75/63](#) για τον πυρηνικό αφοπλισμό, το Ψήφισμα [A/RES/75/48](#) που εισάγει την έμφυλη διάσταση της προβληματικής, σε πλήρη αρμονία με τις δράσεις διεθνών οργανισμών στην Ατζέντα Γυναίκες, Ειρήνη και Ασφάλεια, όπως επίσης και το [A/RES/75/39](#) για τις ανθρωπιστικές συνέπειες της χρήσης τέτοιων όπλων.

Γ. Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΣΔΑ/ΗΕ)

Οι εργασίες του ΣΔΑ/ΗΕ προσαρμόστηκαν αμέσως στις νέες συνθήκες, με αποτέλεσμα να διεξαχθούν τόσο οι τρεις -κατά το 2020- και μία -του 2021- Τακτικές Σύνοδοί του, όσο και μία έκτακτη για την κατάσταση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη Μυανμάρ ([A/HRC/RES/S-29/1](#), 15 Φεβρουαρίου 2021). Επίσης, πραγματοποιήθηκαν τρεις Σύνοδοι (35η, 36η και 37η) της Οικουμενικής Περιοδικής Αξιολόγησης (UPR).

Πανδημία και ΔΤΑ

COVID-19 Στα αξιοσημείωτα, αρχικά καταγράφεται η [Προεδρική Δήλωση 43/1](#) για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην προστασία και απόλαυση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ιδιαίτερα προσώπων και ομάδων προσώπων που γίνονται ευρέως αντιληπτά ως ευάλωτα, στην οποία επισημαίνεται πως όλοι οι μηχανισμοί του ΣΔΑ/ΗΕ, αλλά και των Διεθνών Συμβάσεων ΔΤΑ θα παραμείνουν προσηλωμένοι στην διασφάλισή τους παρά την πανδημία.

Ψηφίσματα ανά χώρα

Νικαράγουα ([A/HRC/RES/43/2](#)) καλώντας σε διευθέτηση εκκρεμών ζητημάτων (ειδικά όσον αφορά τις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές και την προστασία των υποστηρικτών Δικαιωμάτων των Ανθρώπων), αλλά και σε προώθηση των απειλούμενων δικαιωμάτων και ελευθεριών

Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας ([A/HRC/RES/43/25](#))

Μυανμάρ ([A/HRC/RES/43/26](#)): ως προς τα ζητήματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των μουσουλμάνων Rohingya, την άρνηση των εθνικών αρχών να συνεργαστούν με τους διεθνείς δρώντες και τους μηχανισμούς ελέγχου και διερεύνησης· η επιδεινούμενη κατάσταση στην περιοχή εξετάστηκε και χωριστά σε Έκτακτη Σύνοδο του ΣΔΑ/ΗΕ)

Συρία ([A/HRC/RES/43/28](#) και [A/HRC/RES/45/21](#)), εμμένοντας στην πάγια υποστήριξη των ΗΕ στην ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της Συριακής

Δημοκρατίας και καταδικάζοντας τις σοβαρές και χωρικές διακρίσεις παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου που καταγράφονται στην περιοχή)

Λευκορωσία ([A/HRC/RES/44/19](#) και [A/HRC/RES/45/1](#)), με ειδική αναφορά στο τελευταίο για τα συμβάντα μετά τις προεδρικές εκλογές του Αυγούστου του 2020 – το ζήτημα αποτέλεσε και τη βάση υιοθέτησης και του σχετικού θεματικού Ψηφίσματος [A/HRC/RES/44/20](#))

Υεμένη ([A/HRC/RES/45/15](#)) με λεκτικό ανάλογο προς την περίπτωση της Συρίας και με την επισήμανση ότι η προστασία και προώθηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι οι θεμελιώδεις παράγοντες που θα οδηγήσουν, τελικά, στη συμφιλίωση και θα εξασφαλίσουν τη σταθερότητα στην πολύπαθη χώρα).

Κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη

Αντικείμενο εκτενέστατης μελέτης, διάφορες πτυχές του οποίου αναπτύχθηκαν στα Ψηφίσματα [A/HRC/RES/43/3](#), [A/HRC/RES/43/30](#), [A/HRC/RES/43/31](#), [A/HRC/RES/43/32](#) και [A/HRC/RES/43/33](#) και, μάλιστα, υπό διάφορα στοιχεία της Ημερήσιας Διάταξης του ΣΔΑ/ΗΕ.

Προστασία πολιτιστικών δικαιωμάτων

Ενδεικτικά καταγράφεται το Ψήφισμα [A/HRC/RES/43/9](#), το οποίο υιοθετείται την περίοδο που ο Τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν ανακοινώνει την μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί και πριν την έκδοση σχετικής απόφασης από το τουρκικό Συνταγματικό Δικαστήριο για το θέμα.

Προστασία ψυχικής υγείας

Υιοθετήθηκε το Ψήφισμα [A/HRC/RES/43/13](#) για την προστασία της ψυχικής υγείας, με ιδιαίτερη αναφορά στην προστασία της εν μέσω ενόπλων συρράξεων και καταστάσεων ανθρωπιστικής κρίσης.

Ολυμπιακό ιδεώδες

Επισημαίνεται το ελληνικής πρωτοβουλίας και συγκυδεμόνευσης Ψήφισμα [A/HRC/RES/43/18](#) για την προώθηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μέσω του αθλητισμού και του Ολυμπιακού Ιδεώδους.

Πανδημία και Αναπτυξιακή Ατζέντα 2030

Το Ψήφισμα [A/HRC/RES/44/2](#) υπογραμμίζει τον εξεχοντα ρόλο του κράτους στην αντιμετώπιση της πανδημίας, αλλά και για τις όποιες αρνητικές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες υπό το πρίσμα της Αναπτυξιακής Ατζέντας

Παράνομη διακίνηση προσώπων

Το Ψήφισμα [A/HRC/RES/44/4](#) πραγματοποιείται τη διακίνηση προσώπων/trafficking, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις γυναίκες και τα παιδιά

Κλιματική αλλαγή και ΔΤΑ

Υιοθετήθηκε το Ψήφισμα [A/HRC/RES/44/7](#) για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην απόλαυση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Έμφυλη διάσταση

Έντονη υπήρξε η έμφυλη διάσταση των δράσεων του ΣΔΑ/ΗΕ με την υιοθέτηση των Ψηφισμάτων [A/HRC/RES/44/16](#) και [A/HRC/RES/44/17](#) για την αντιμετώπιση της πρακτικής του ακρωτηριασμού γυναικών γεννητικών οργάνων και για την εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών αντίστοιχα.

Αναγκαστικές εξαφανίσεις

Το ΣΑΔ/ΗΕ συνεχίζει να δραστηριοποιείται και σε ζητήματα αναγκαστικών εξαφανίσεων με την υιοθέτηση σχετικού Ψηφίσματος ([A/HRC/RES/45/3](#)).

Προστασία των δημοσιογράφων

Υιοθετήθηκε το συναφές Ψήφισμα [A/HRC/RES/45/18](#). Ας επισημανθεί πως το συγκεκριμένο θέμα (αυστριακής πρωτοβουλίας), είναι αυξημένου ελληνικού ενδιαφέροντος, δεδομένης της αμοιβαίας υποστήριξης ανάλογης εθνικής μας πρωτοβουλίας στη ΓΣ/ΗΕ ανά διετία¹.

1. Η ανά διετία εναλλαγή υποβολής των Ψηφισμάτων σε ΓΣ/ΗΕ από Ελλάδα και ΣΑΔ/ΗΕ από Αυστρία εξυπηρετεί την αποφυγή εμφάνισης δύο ταυτόσημων θεματικά κειμένων

Οικουμενική Περιοδική Αξιολόγηση (UPR)

Παρά τις νέες συνθήκες, και στις τελευταίες Συνόδους του ΣΑΔ/ΗΕ δημοσιεύτηκαν οι Συστάσεις της Περιοδικής Οικουμενικής Αξιολόγησης (Universal Periodic Review-UPR) αρκετών κρατών, μεταξύ άλλων και της [Τουρκίας \(A/HRC/44/14\)](#), στην τριμελή Επιτροπή της οποίας βρίσκονταν το Μπαχρέιν, η Σλοβακία και η Σομαλία.

Τουρκία

Η εξέταση περιελάμβανε πληθώρα ζητημάτων, που έχουν κατά καιρούς βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της διεθνούς κοινότητας. Ενδεικτικά αναφέρονται κατηγορίες για περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης, οι καθαιρέσεις και αποπομπές Δημάρχων και άλλων αιρετών τοπικών οργάνων σε επαρχίες της ΝΑ Τουρκίας, ζητήματα προστασίας δικαιωμάτων μειονοτήτων (με ειδική αναφορά στη Συνθήκη της Λωζάννης και τις διατάξεις για την προστασία των δικαιωμάτων των αναγνωριζόμενων μειονοτήτων), προσφύγων και μεταναστών. Επιπλέον, θέματα όπως η βία κατά των γυναικών και η αποτροπή διακρίσεων στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού, δικαιώματα των παιδιών και των ατόμων με αναπηρίες απασχόλησαν έντονα τα κράτη.

Η Τουρκία, βέβαια, δεν παρέλειψε να αναφερθεί εμμέσως πλην σαφώς σε Ελλάδα και Κύπρο, τις οποίες κατηγορήσε για προσπάθειες πολιτικοποίησης μίας διαδικασίας γόνιμου διαλόγου και ανταλλαγής ιδεών μεταξύ των κρατών σε ισότιμη βάση, προκειμένου να ικανοποιήσουν ίδια συμφέροντα (παρ. 20), εμμένοντας στη θέση πως ζητήματα αγνοουμένων και περιουσιακών δικαιωμάτων των Κυπρίων εκφεύγουν του πεδίου της UPR (παρ. 34-37).

Η χώρα μας έκανε 6 Συστάσεις στην τουρκική πλευρά, ζητώντας την αναγνώριση νομικής προσωπικότητας στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, τη συμμόρφωση της Τουρκίας με τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ που αναγνωρίζουν το δικαίωμα στους Έλληνες να κληρονομήσουν ακίνητη περιουσία στην Τουρκία, την επανα-

στη ΓΣ/ΗΕ, δεδομένου ότι, στο τέλος κάθε έτους, το ΣΑΔ/ΗΕ -ως επικουρικό όργανο της ΓΣ/ΗΕ δυνάμει του άρθρου 22 ΧαρτΗΕ- υποβάλλει στη ΓΣ/ΗΕ Έκθεση για την δράση του.

λειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, την άρση των νομοθετικών κωλυμάτων για την ανάδειξη αιρετών εκπροσώπων των μη μουσουλμανικών κοινοτήτων, την αναγνώριση του δικαιώματος των μελών της ελληνικής μειονότητας να εγγράψουν τα παιδιά τους σε μειονοτικά σχολεία και τα διπλώματά τους να αναγνωρίζονται ως ισότιμα με των υπολοίπων, όπως επίσης και τη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου που αφορούν στις κατεχόμενες από το 1974 περιοχές της Κύπρου.

Από την άλλη πλευρά, η Κύπρος προχώρησε σε περισσότερες Συστάσεις, με πιο σημαντικές την προχώρηση της Τουρκίας στο Καταστατικό της Ρώμης, αλλά και την επικύρωση των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, τη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, την παροχή όλων των πληροφοριών των τουρκικών Αρχών στην Επιτροπή Αγνοουμένων, ώστε να διαλευκανθούν οι εκκρεμείς υποθέσεις. Η Τουρκία, πάντως, παρέμεινε σταθερή στη μέχρι τώρα προβληματική και οριακή -νομικά- πολιτική της, μην αναγνωρίζοντας διεθνώς, δηλαδή, την Κύπρο και απορρίπτοντας, κατά συνέπεια, τις Συστάσεις της τελευταίας, υπογραμμίζοντας ότι δεν υφίσταται καμία κατάσταση κατοχής στο νησί, αφού θεωρεί ότι οι ενέργειές της απορρέουν από το καθεστώς της ως Εγγυήτριας Δύναμης, ενώ ισχυρίστηκε ότι στηρίζει και έμπρακτα την Επιτροπή Αγνοουμένων.

Ειδικές Διαδικασίες ΗΕ

Πέραν των Εκθέσεων που υπέβαλαν στο ΣΑΔ/ΗΕ, οι περισσότεροι Εντολοδόχοι -από κοινού και με άλλα όργανα, θεσμούς και μηχανισμούς των ΗΕ και άλλων Διεθνών Οργανισμών (όπως του ΣοΕ και του ΟΑΚ)- προχώρησαν σε Κοινές Δηλώσεις για την εγγύηση, προστασία και προώθηση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ειδικά εν μέσω πανδημίας, υπογραμμίζοντας σε κάθε περίπτωση πως η νέα αυτή συνθήκη δε θα πρέπει να αποτελεί δικαιολογία για την αδικαιολόγητη επιβολή μέτρων και τον συνακόλουθο περιορισμό των δικαιωμάτων.

Ειρηνευτικές Δυνάμεις ΟΗΕ

Στις 20 Οκτωβρίου 2020, συμπληρώθηκαν 10 χρόνια από την επιδημία χολέρας στην Αϊτή, για τη μετάδοση της οποίας ευθύνονται μέλη της ειρηνευτικής δύναμης

του ΟΗΕ (MINUSTAH) από το Νεπάλ και στοίχισε τη ζωή σε περίπου 100.000 ανθρώπους. Το 2016 το Εφετείο των ΗΠΑ στην προσφυγή που κατέθεσαν τα θύματα κατά του ΟΗΕ επιβεβαίωσε την ασυλία του Οργανισμού, ακόμη και αν απέτυχε να δώσει στα θύματα τη δυνατότητα να δικαιωθούν. Δέκα χρόνια μετά, οι συζητήσεις για την ευθύνη των Ηνωμένων Εθνών συνεχίζονται...

Συμβούλιο της Ευρώπης

Επιτροπή Υπουργών

Η Επιτροπή Υπουργών σε σύνθεση δικαιωμάτων του ανθρώπου (εφεξής CM-DH), ως εποπτικό όργανο εφαρμογής και συμμόρφωσης των κρατών στις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, ασχολήθηκε, κατά το 2020, με την εξέταση της πορείας εκτέλεσης των εξής αποφάσεων του Δικαστηρίου:

Έλεγχος αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ

- i. από τις συνολικά 99 ελληνικές υποθέσεις που εξετάστηκαν διακρίνονται ως πλέον ενδιαφέρουσες:
 - η *Chowdury και άλλοι*, με την οποία το Δικαστήριο ασχολήθηκε με θέματα διακίνησης και εκμετάλλευσης προσώπων, διαγιγνώσκοντας παραβίαση του άρθρου 3 ΕυρΣΔΑ. Η CM-DH διαπίστωσε την πλήρη συμμόρφωση της Ελλάδας τόσο στα ατομικά, όσο και στα γενικά μέτρα, κλείνοντας την υπόθεση με την Resolution [CM/ResDH \(2020\) 179](#)
 - η *Sharifi και άλλοι κατά Ιταλίας/Ελλάδος*, που αφορά σε υπόθεση αιτούντων άσυλο που απελάθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα, με την τελευταία να μην ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των άρθρων 3 (για ανθρώπινες συνθήκες κράτησης) και 13 (για εξασφάλιση πραγματικού και αποτελεσματικού ενδίκου μέσου). Η CM-DH διαπίστωσε τη συμμόρφωση της χώρας μας στα ατομικά μέτρα που επιδίκασε το Δικαστήριο και με τη Resolution [CM/ResDH \(2020\) 201](#) έκλεισε ως προς τη διάσταση αυτή τις υποθέσεις. Πάντως, επεσήμανε ότι το σκέλος των γενικών μέτρων που στοχεύουν στην επίλυση προβλημάτων σχετικών με τις συνθήκες κράτησης και διαβίωσης, την παροχή ένδικου βοηθήματος για την προστασία από την απέλαση, αλλά και την αντιμετώπιση της παράτυπης στέρσης της ελευθερίας τους με την ταυτόχρονη απουσία δικαστικής επανεξέτασης του ζητήματος δεν

παραγνωρίζονται και θα εξεταστούν στο πλαίσιο της ομάδας υποθέσεων S.D. κ.λπ.

- ii. σημαντικές υποθέσεις κατά της *Βόρειας Μακεδονίας* και *Βουλγαρίας* βρέθηκαν στην ημερήσια διάταξη της CM-DH. Οι υποθέσεις αυτές αναφέρονται στο σημείο αυτό, κυρίως λόγω της ιδιαίτερης σημασίας τους και για τη χώρα μας, δεδομένου ότι ασχολούνται με την αναγνώριση μειονοτικών -αστικών ή/και θρησκευτικών- σωματείων και -ενδεχομένως- η πορεία τους να επηρεάσει και την αντίληψη της CM-DH για την εξέλιξη που ίσως πρέπει να έχουν και αντίστοιχες ελληνικές υποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την ομάδα υποθέσεων *United Macedonian Organisation Ilinden and Others group κατά Βουλγαρίας*, στην οποία η CM-DH παρατηρεί ότι δεν έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την συμμόρφωση προς την απόφαση ΕυρΔΔΑ και ζητεί από τη Βουλγαρία να λάβει τα υποδεικνυόμενα γενικά και ειδικά μέτρα [[CM/ResDH \(2020\) 197](#)]. Από την άλλη πλευρά στις υποθέσεις *Church of real Orthodox Christian and Ivanovski v. North Macedonia* και *Stavropegic Monastery of Saint John Chrysostom v. North Macedonia* [[CM/ResDH \(2020\) 98](#)], η CM-DH, αφού παρατήρησε ότι τα ατομικά μέτρα είχαν πλέον ικανοποιηθεί, επεσήμανε ότι ως προς τα γενικά δεν παραγνωρίζονται, αλλά θα εξεταστούν στο πλαίσιο της ομάδας υποθέσεων *Orthodox Ohrid Archdiocese v. North Macedonia*.
- iii. Επίσης, σημαντικές ήταν οι εξελίξεις στην ομάδα υποθέσεων *Mammadov κατά Αζερμπαϊτζάν*, η οποία συζητήθηκε δύο φορές στην CM-DH εντός του 2020. Στις 5 Μαρτίου 2020, υιοθετήθηκε η Interim Resolution [CM/ResDH \(2020\) 47](#), στην οποία επαναλαμβάνονται τα πορίσματα του ΕυρΔΔΑ, ότι δηλαδή η επανόρθωση στις υποθέσεις αυτές θα πρέπει να λάβει τη μορφή της λύσης των ποινών των προσφευγόντων, τη διαγραφή τους από το ποινικό μητρώο, αλλά και την εξάλειψη κάθε αρνητικής συνέπειας της καταδίκης του, όπως π.χ. την αποκατάσταση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων τους. Ωστόσο, παρατηρώντας ότι το καθ'ου κράτους δεν έχει συμμορφωθεί, μεταθέτει τη συζήτηση σε επόμενη συνεδρίαση. Πράγματι, το ζήτημα επαναφέρθηκε στις 3 Σεπτεμβρίου 2020, οπότε υιοθετήθηκε και η Resolution [CM/ResDH \(2020\) 178](#), με την οποία η CM-DH κλείνει την ομάδα υποθέσεων, δεδομένου ότι για τους Mammadov και Jafarov πράγ-

ματι υιοθετήθηκαν τα ατομικά μέτρα που όριζε η απόφαση του Δικαστηρίου. Ωστόσο, ως προς το ζήτημα των γενικών μέτρων, αυτό δεν επηρεάζεται, καθώς εξετάζεται και στο πλαίσιο της ομάδας υποθέσεων *Mammadli* (Application No. 47145/14).

- iv. ως προς την 4η διακρατική προσφυγή *Κύπρου κατά Τουρκίας*, που συζητήθηκε κατά τη 1377η Σύνοδό της, στις 1-3 Σεπτεμβρίου 2020 [[CM/ResDH \(2020\) 185](#)], η CM-DH αποφάσισε να κλείσει το σκέλος για τις περιουσίες, δεδομένων αφενός της νομολογίας του Δικαστηρίου και αφετέρου των μέτρων που φαίνεται να έχει υιοθετήσει σχετικά η τ/κ πλευρά. Μολονότι η κυπριακή πλευρά μάλλον αποδέχθηκε μία τέτοια λύση, στη βάση της καλής πίστης, προκειμένου να προχωρήσουν οι “συζητήσεις” για την επίλυση του ευρύτερου πολιτικού ζητήματος, η τουρκική και τ/κ πλευρά μάλλον θα εκμεταλλευτούν μία τέτοια “χρυσή” ευκαιρία, αιτούμενες από την Επιτροπή Υπουργών ανάλογη κατάληξη σε εκκρεμείς υποθέσεις. Μένει μόνο να δούμε την πορεία του κεφαλαίου *Λοϊζίδου*, που η Τουρκία αντιμετωπίζει με στρατηγική -θα λέγαμε- παραμέληση, μια υπόθεση “νομικής αρχαιολογίας”, όπως έχει χαρακτηριστεί.

Κοινοβουλευτική Συνέλευση (ΚΣ/ΣΕ)

Στη διάρκεια του 2020, η ΚΣ/ΣΕ υπήρξε ιδιαίτερα κινητική για θέματα ποικίλης ύλης (συνήθως επικαιρότητας), αλλά και αλληλεπιδρώντας με άλλα όργανα και θεσμούς του ΣοΕ. Από τις πράξεις που υιοθέτησε, συγκρατώνται, πιο συγκεκριμένα, οι ακόλουθες:

- το [Ψήφισμα 2317 \(2020\)](#) σε σχέση με τις απειλές κατά της ελευθερίας του Τύπου και των δημοσιογράφων, υπογραμμίζοντας την οριακή κατάσταση σε ορισμένες χώρες, στις οποίες απευθύνει ονομαστικά συγκεκριμένες δράσεις και μέτρα, αλλά και προτείνοντας συγκεκριμένα μέτρα προς τα κράτη-μέλη προς το σκοπό αυτό
- δύο διαδοχικά Ψηφίσματα, τα [2323 \(2020\)](#) και [2324 \(2020\)](#), που υιοθετήθηκαν στις 31 Ιανουαρίου 2020. Το μεν πρώτο στοχεύει σε μία συντονισμένη δράση κατά της διακίνησης και εμπορίας -ανεξαρτήτως σκοπού- μεταναστών, υπογραμμίζοντας ότι κατά βάση θυματοποιούνται γυναίκες και κορίτσια και υπενθυμίζοντας, συγχρόνως, ότι τόσο σε επίπεδο ευρωπαϊκό (ΕΕ, ΣοΕ και ΟΑΣΕ), όσο και σε επίπεδο ΗΕ υπάρχει

αρκετό υλικό, το οποίο τα κράτη θα έπρεπε να αξιολογήσουν. Το δε δεύτερο ασχολείται πιο ειδικά με αγνοούμενους ανήλικους πρόσφυγες/μετανάστες, καλώντας τα κράτη να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για κάθε κατηγορία, εφαρμόζοντας σχετικά τα διεθνή standards. Στην ίδια θεματική, υιοθετήθηκε και το Ψήφισμα [2328 \(2020\)](#) για την αντιμετώπιση της βίας και των διακρίσεων εις βάρος μειονοτικών θρησκευτικών ομάδων προσφύγων ανά την Ευρώπη. Η προώθηση των διαθρησκευτικών σχέσεων και ο σεβασμός στην πολιτιστική και θρησκευτική ετερότητα των μετακινούμενων προσώπων θα πρέπει να ενισχυθεί κυρίως με την ενημέρωση και κατάρτιση του προσωπικού των δομών φιλοξενίας, με την ενίσχυση των μηχανισμών καταγγελίας τέτοιων περιστατικών. Φυσικά, δεν έλειψαν και συζητήσεις γύρω από την ανάγκη εξασφάλισης κατάλληλων πλαισίων επιτροπείας των ασυνόδευτων ανηλίκων [[Ψήφισμα 2354 \(2020\)](#)], απευθύνοντας έκκληση ακόμα και στην ΕΕ για την οικονομική στήριξη του εγχειρήματος· όπως επίσης και το θέμα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στο πεδίο διαχείρισης των ροών στην Ευρώπη με την υιοθέτηση του Ψηφίσματος [2356 \(2020\)](#).

- το Ψήφισμα [2330 \(2020\)](#) αναφορικά με την αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, που παραμένει σε πολύ μεγάλο βαθμό στην αφάνεια λόγω της αδυναμίας ή/και φόβου των θυμάτων να καταγγείλουν τα περιστατικά αυτά, πολλώ μάλλον σε μία εποχή που η πανδημία έχει υποχρεώσει αρκετά κράτη να λάβουν πιο αυστηρά μέτρα περιορισμού των μετακινήσεων προς αποφυγή της μετάδοσης του ιού, με αποτέλεσμα το σπίτι από χώρος προστασίας να μετατρέπεται συχνά σε χώρο εκμετάλλευσης (χωρίς, ωστόσο, να παραλείπεται η αναφορά ότι ανάλογες συμπεριφορές ενδέχεται να λαμβάνουν χώρα σε διάφορα περιβάλλοντα). Προτείνονται η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών και πρακτικών με τα διεθνή πρότυπα, η ενίσχυση των δομών προστασίας και φροντίδας θυμάτων κακοποίησης, αλλά σε κάθε περίπτωση η επένδυση στην πρόληψη μέσω της ενημέρωσης του κοινού για όλες τις πτυχές του ζητήματος.

- στις 26 Ιουνίου 2020, υιοθετήθηκε το Ψήφισμα [2329 \(2020\)](#), στο οποίο η ΚΣ/ΣΕ, επαναφέροντας τα πορίσματα του ΠΟΥ, αλλά και την δραστηριότητά της την

περίοδο της μη ελεγχόμενης εξάπλωσης του Ebola, κυρίως, όμως, παρατηρώντας την εκμετάλλευση της κατάστασης από ορισμένα κράτη, προκειμένου να στραφούν σε πιο εθνικιστικές και απομονωτικές λύσεις, συστήνει στις εθνικές αρχές την εφαρμογή μέτρων περιορισμού, πάντοτε στη βάση της αναλογικότητας και του προσωρινού των μέτρων αυτών, την ενίσχυση της δημόσιας υγείας και τη μέριμνα ώστε να έχουν πρόσβαση σε αυτή όλοι οι πολίτες αδιακρίτως. Παράλληλα, τονίζει ότι ο αγώνας περιορισμού και καταπολέμησης του COVID-19 απαιτεί -μεταξύ άλλων- και ελεύθερη και πλήρη ενημέρωση, όπως επίσης και ενεργούς και αποτελεσματικούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς, χωρίς πάντως να βαίνει σε βάρος των λοιπών δικαιωμάτων. Σε κάθε περίπτωση, συνάγεται ότι η πανδημία μάλλον θα έπρεπε να γίνει αντιληπτή και ως μία πρόκληση (ή/και ευκαιρία), προκειμένου να αναπτυχθούν και να ενισχυθούν εθνικές και υπερεθνικές υποδομές, πολιτικές και πρακτικές για την αντιμετώπιση τυχόν ανάλογων μελλοντικών καταστάσεων. Η συζήτηση αυτή αποτέλεσε την αφετηρία και για άλλες ανάλογες και πιο ειδικές, όπως για παράδειγμα για τις ηθικές διαστάσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας, που οδήγησε στην υιοθέτηση του Ψηφίσματος [2333 \(2020\)](#). Στο τελευταίο επισημαίνεται ότι επιστήμη και τεχνολογία πρέπει να σέβονται πάντοτε θεμελιώδεις αξίες και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Φυσικά, η πανδημία ήγειρε νέα ερωτήματα και ανέδειξε νέες πτυχές, όπως ενδεικτικά της προστασίας της ιδιωτικότητας. Συζητήθηκαν, επίσης, και άλλα πιο ειδικά θέματα που ανέδειξε η πανδημία, όπως π.χ. έμφυλη ισότητα και μη διάκριση [[Ψήφισμα 2339 \(2020\)](#)], επιπτώσεις σε πρόσφυγες και μετανάστες [[Ψήφισμα 2340 \(2020\)](#)]. Τέλος, με την κυκλοφορία διαφόρων εμβολίων στην αγορά και τον ευρύτερο προβληματισμό για την ανάγκη χορήγησης ενός πιστοποιητικού εμβολιασμού προς αποφυγή της περαιτέρω διασποράς, ανέκυψαν προβληματισμοί γύρω από τις νομικές, πρακτικές, αλλά και ηθικές διαστάσεις του ζητήματος, όπως συζητώνται ακόμα στην ΚΣ/ΣΕ [βλ. προσωρινή έκδοση του [Ψηφίσματος 2361 \(2021\)](#)].

- Τέλος, αντικείμενα συζητήσεων αποτέλεσαν και ειδικά θέματα που απασχολούν μεμονωμένα κράτη-μέλη του ΣοΕ. Ειδικότερα, η κατάσταση των πολιτικών κρατουμένων στο Αζερμπαϊτζάν, που είναι αρκετά οξυμένη δεδομένου και του μεγάλου αριθμού αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ σχετικά, αλλά και των πορισμάτων της CPT

σχετικά με τις συνθήκες κράτησής τους, καλώντας το κράτος να εξορθολογίσει το εθνικό σύστημα απονομής δικαιουσύννης, συμμορφούμενο προς τις υποδείξεις του ΕυρΔΔΑ, αλλά και να συνεργαστεί με την ΕΥ/ΣΕ κατά τη φάση εκτέλεση των αποφάσεων του τελευταίου. Μολονότι δεν αναφέρεται ρητά στο σώμα του Ψηφίσματος [2332 \(2020\)](#) περί ελάχιστων προαπαιτούμενων που πρέπει να διέπουν την εκλογική διαδικασία, η χρονική του τοποθέτηση περίπου ένα μήνα μετά τα βίαια περιστατικά στη Λευκορωσία, τον Αύγουστο του 2020, υποδεικνύει την σχετική ανησυχία του Οργανισμού. Αντίστοιχα και με την περίπτωση του [Ψηφίσματος 2352 \(2020\)](#) περί ακαδημαϊκής ελευθερίας, το οποίο υπήρξε αποτέλεσμα των χαμηλών επιδόσεων αρκετών κρατών-μελών -μεταξύ άλλων και της Τουρκίας.

Γενική Γραμματέας (ΓΓ/ΣοΕ)

Από τις δραστηριότητες της ΓΓ/ΣοΕ Marija Pejčinović Burić στη διάρκεια του 2020 συγκρατώνται κυρίως:

Πανδημία - Στο μέτωπο του COVID-19, η έκδοση και διανομή σε όλα τα κράτη-μέλη [Εγχειριδίου](#), που συμπυκνώνει το θεσμικό πλαίσιο που διέπει το καθεστώς των παρεκκλίσεων, αλλά και ειδικά ζητήματα που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη θέση σε εφαρμογή ανάλογων ρυθμίσεων (π.χ. ελευθερία της έκφρασης, ιδιωτικότητα, εκπαίδευση, προστασία ευάλωτων ομάδων). Παράλληλα, με σχόλια/δηλώσεις τοποθετήθηκε σχετικά με ιδιαίτερες εκφάνσεις που ανακύπτουν κατά την αντιμετώπιση του COVID-19 (ενδεικτικά για την [ενδοοικογενειακή βία](#), την προστασία των δημοσιογράφων και την ελευθερία της έκφρασης πρωτίστως σε αυτές τις συγκυρίες, την ανάγκη δέσμευσης των [τοπικών αρχών](#) στον αγώνα κατά της πανδημίας)

- Στις 24 Μαρτίου 2020, ενώ η πανδημία κλιμακωνόταν και ήδη αρκετά κράτη-μέλη έκριναν αναγκαίο να ενεργοποιήσουν τη ρήτρα παρέκκλισης του άρθρου 15 ΕυρΣΔΑ (Μολδαβία, Αρμενία, Εσθονία, Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Άγιος Μαρίνος, Σερβία μόνο η Γεωργία την έχει διατηρήσει), η Ουγγαρία αποφάσισε την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης επ'αόριστον, δίνοντας τη δυνατότητα στον Πρωθυπουργό Orban τη δυνατότητα να νομοθετεί μέσω διαταγμάτων και κατά το δοκούν. Η ΓΓ/ΣοΕ [επεσήμανε](#) ότι θα πρέπει πάντοτε να τηρούνται τα ελάχιστα προαπαιτούμενα και οι τυ-

πικές διαδικασίες που ορίζει το Διεθνές Δίκαιο, προκειμένου να μην δίνονται ευκαιρίες εκμετάλλευσης και καταστρατήγησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Λευκορωσία Οι προεδρικές εκλογές στη Λευκορωσία, τον Αύγουστο του 2020, αλλά και τα βίαια επεισόδια που ακολούθησαν, βρέθηκαν στο επίκεντρο των συζητήσεων και η ΓΓ/ΣοΕ άμεσα προχώρησε σε [Δήλωση](#), υπογραμμίζοντας την ανάγκη σεβασμού τις ελευθερίας της έκφρασης, αλλά και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στη Λευκορωσία, παρά το γεγονός ότι η τελευταία δεν είναι μέλος του Οργανισμού, υπενθυμίζοντας όμως την στενή συνεργασία που κατά καιρούς έχουν αναπτύξει οι δύο πλευρές. Στο ίδιο μήκος κύματος κατευθύνθηκαν και ο Πρόεδρος της ΚΣ/ΣΕ, Rik Daems, απευθυνόμενος στην Επιτροπή Πολιτικών Υποθέσεων και Δημοκρατίας (στην οποία συμμετείχαν τόσο η Sviatlana Tsikhanouskaya, όσο και ο Andrei Savinykh, Πρόεδρος της Διαρκούς Επιτροπής Διεθνών Ζητημάτων της Εθνικής Συνέλευσης της Λευκορωσίας) και η Επιτροπή Νομικών Ζητημάτων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της ΚΣΣΕ, η οποία στέκεται στο πλευρό των διαμαρτυρούμενων υπέρ του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους Λευκορώσων, στηλιτεύοντας τις συνεχείς και σοβαρές παραβιάσεις ειδικότερα των δικαιωμάτων σε ελεύθερες και δίκαιες εκλογές, έκφρασης και συναθροίσεως, ελευθερίας, αλλά και της απαγόρευσης βασανιστηρίων και κάθε άλλης απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, αλλά και η Διαρκής Επιτροπή ΚΣΣΕ της 15ης Σεπτεμβρίου, υιοθετώντας σχετική [Δήλωση](#). Η σημασία του ζητήματος αναδεικνύεται έτι περαιτέρω με την [Κοινή Δήλωση](#) του τότε Προέδρου της Επιτροπής Υπουργών Βαρβιτσιώτη, του Προέδρου της ΚΣΣΕ και της ΓΓ/ΣοΕ

Ναγκόρνο Καραμπάχ Η κλιμάκωση των εντάσεων στο Ναγκόρνο Καραμπάχ, από τον Ιούλιο του 2020, απασχόλησε έντονα την ΓΓ/ΣοΕ, η οποία σε [Δήλωσή](#) της εξέφρασε την έντονη ανησυχία της για τις συνέπειες της ένοπλης σύρραξης στους αμάχους και κάλεσε όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές να εφαρμόσουν τα προσωρινά μέτρα που όρισε το ΕυρΔΔΑ κατόπιν αιτήσεως της Αρμενίας (βλ. κατωτέρω).

Αμμόχωστος Η απόφαση της Άγκυρας, της 6ης Οκτωβρίου 2020, να ανοίξει την ακτογραμμή στην κατεχόμενη περιοχή της Αμμοχώστου απασχόλησε και τη ΓΓ/ΣοΕ, η οποία σε [Δήλωσή](#) της στις 13 Οκτωβρίου 2020, υπενθύμισε

τις σχετικές Αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ, που ρυθμίζουν το καθεστώς της περιοχής, τόνισε ότι τυχόν μονομερείς ενέργειες στην περιοχή υπονομεύουν την προσπάθεια εδραίωσης ενός δημιουργικού διαλόγου για την επίλυση του πολιτικού ζητήματος, ενώ επεσήμανε ότι το ΣοΕ είναι έτοιμο να συνδράμει την προσπάθεια των ΗΕ να εξασφαλίσουν το κατάλληλο πλαίσιο διαλόγου μεταξύ των πλευρών.

**Τουρκία
Αζερμπαϊτζάν**

Ακόμη, η ΓΓ/ΣΕ πήρε θέση και σε πολύκροτες υποθέσεις καταπάτησης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του [Osman Kavala](#) (Τουρκία), ο οποίος κρατούνταν παρά την απόφαση του ΕυρΔΔΑ για άμεση απελευθέρωσή του, καλωσορίζοντας την συμμόρφωση του εθνικού δικαστηρίου. Ομοίως, χαιρέτισε την απελευθέρωση των πολιτικών κρατουμένων [Mammadov και Jafarov](#) (Αζερμπαϊτζάν), σε συμμόρφωση προς τις οικείες αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου. Πιο πρόσφατο (αντίστροφο) παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση Navalny, για την οποία η ΓΓ/ΣοΕ από κοινού με τον Πρόεδρο της ΚΣ/ΣΕ και τον νυν Πρόεδρο της Επιτροπής Υπουργών έκανε [Δήλωση](#), με την οποία αποδοκιμάζεται η απόφαση δικαστηρίου της Μόσχας να καταδικάσει τον Navalny σε φυλάκιση, τη στιγμή που το ΕυρΔΔΑ έκρινε ότι επρόκειτο για μια αυθαίρετη διαδικασία.

**Ετήσια Έκθεση
2020**

Τέλος, στη διάρκεια του 2020, δημοσιεύθηκε και η [Ετήσια Έκθεση](#) της ΓΓ/ΣοΕ με τίτλο "Multilateralism 2020". Η Έκθεση διαιρείται σε δύο μέρη, με το πρώτο να περιέχει ένα follow up των δράσεων του ΣοΕ, στη βάση των τομέων προτεραιότητας που ορίστηκαν στο Ελσίνκι το προηγούμενο έτος, και το δεύτερο να διατρέχει τη δράση όλων των μηχανισμών, Οργάνων και Θεσμών του ΣοΕ στην αντιμετώπιση της πανδημίας και στη διασφάλιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Παράλληλα, χαιρετίζονται η άμεση αντίδραση, η συνέπεια και συμμόρφωση προς τις διεθνείς, περιφερειακές και εθνικές υγειονομικές οδηγίες, αλλά και η προσαρμοστικότητα της Ελληνικής Προεδρίας στην Επιτροπή Υπουργών.

Επίτροπος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕπΔΤΑ)

**Γεγονότα
στον Έβρο**

Τα γεγονότα του Φεβρουαρίου 2020 στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο και η απόπειρα μαζικής εισόδου μεταναστών στην ελληνική επικράτεια προκά-

λεσαν την ανησυχία της ΕπΔΤΑ Dunja Mijatović. Σε [Δήλωση](#) της, στις 3 Μαρτίου 2020, κάλεσε τόσο τα άμεσα εμπλεκόμενα κράτη, όσο και κάθε άλλο μέρος να εξασφαλίσουν στα μετακινούμενα πρόσωπα πρόσβαση σε ανθρωπιστική βοήθεια, δεδομένου ότι ανάμεσά τους βρίσκονταν και ευάλωτα άτομα. Ιδιαίτερη ανησυχία προκάλεσαν τόσο η άμεση αντίδραση της Ελλάδας να κλείσει τα σύνορά της (πρακτική που ακολούθησαν και στήριξαν και άλλα κράτη), όσο και της Τουρκίας να παρακινεί τα μετακινούμενα πρόσωπα να περάσουν τα σύνορα και να μην μεριμνά για τις συνθήκες εκεί. Βέβαια, θα μπορούσε να θεωρηθεί κάπως μεροληπτική η εν λόγω Δήλωση, δεδομένου ότι γίνεται μόνο μία μικρή αναφορά στην τουρκική εργαλειοποίηση του ζητήματος και, μάλιστα, αποδυναμώνεται από την παραδοχή ότι η Τουρκία είναι η χώρα με τα μεγαλύτερα ποσοστά προσφύγων και μεταναστών παγκοσμίως.

Προφυγικό/ Μεταναστευτικό

Το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα -τουλάχιστον ως προς την αντιμετώπισή του από ελληνικής πλευράς- επανήλθε και το Σεπτέμβριο του 2020, με τη φωτιά στη δομή στη Μόρια, αποτέλεσε αντικείμενο [σχολιασμού](#) από την ΕπΔΤΑ, επαναλαμβάνοντας τα δομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τόσο στα νησιά, όσο και στο ηπειρωτικό κομμάτι κατά τη διαχείριση των ροών, αλλά και την απουσία ουσιώδους ευρωπαϊκής βοήθειας. Σε κάθε περίπτωση, καταλήγει πως το πρόβλημα δεν είναι αμιγώς ελληνικό, αλλά πρωτίστως ευρωπαϊκό.

Την ΕπΔΤΑ απασχόλησαν, επίσης, μεμονωμένες περιπτώσεις, όπως η [εκ νέου σύλληψη](#) του Osman Kavala (Τουρκία), για την υπόθεση του οποίου υπέβαλε και σχετικό [σχόλιο](#) στην Επιτροπή Υπουργών κατά τη διαδικασία του ελέγχου της εκτέλεσης της ομώνυμης απόφασης του ΕυρΔΔΑ, ο θάνατος της δικηγόρου [Ebru Timtik](#) (Τουρκία), η υπόθεση του Alexey Navalny (Ρωσία), [ζητώντας](#) από τις ρωσικές αρχές να εξασφαλίσουν μία ανεξάρτητη και αποτελεσματική έρευνα. Φυσικά, οι εξελίξεις σε ορισμένα κράτη, όπως στη [Λευκορωσία](#) μετά τις προεδρικές εκλογές του Αυγούστου 2020, αλλά και η αναζωπύρωση και σταδιακή κλιμάκωση των εντάσεων στο [Ναγκόρνο Καραμπάχ](#) δε θα μπορούσαν να μην υπογραμμισθούν και από την ΕπΔΤΑ.

Πανδημία

Η πανδημία δε θα μπορούσε να μην κινητοποιήσει και την ΕπΔΤΑ, η οποία σε Δηλώσεις της ασχολήθηκε με διαφορετικές πτυχές του ζητήματος. Ενδεικτικά, επι-

σημαίνονται σχόλια για τα πιθανά μαθήματα που τα κράτη-μέλη του ΣοΕ μπορούν να αποκομίσουν για την βέλτιστη προστασία του [δικαιώματος στην υγεία](#), την προστασία των [Ρομά](#), τη διασφάλιση της [ελευθερίας της έκφρασης](#), αφού θα περιορίσει και τη διασπορά ψευδών ειδήσεων αναφορικά με την πανδημία, αλλά και για την προστασία διάφορων ευάλωτων ομάδων, των οποίων οι ήδη υπάρχουσες δυσκολίες οξύνονται σε μία τέτοια οριακή κατάσταση.

ECRI

Στη διάρκεια του 2019-2020, η δραστηριότητα της ECRI υπήρξε πολυσχιδής (βλ. [Ετήσια Έκθεση για το 2020](#)). Εξέτασε την κατάσταση σε 15 χώρες και δημοσίευσε αντίστοιχες Εκθέσεις στο πεδίο αρμοδιότητάς της. Συγκρατείται ιδιαίτερα η Έκθεση για την Αλβανία, με ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματική ισότητα και την πρόσβαση στα δικαιώματα, τη ρητορική μίσους και την υποκινούμενη από μίσος βία, αλλά και την ένταξη και την ενσωμάτωση. Σε γενικές γραμμές, η ECRI διέκρινε μία σχετική πρόοδο της Αλβανίας στα πεδία αυτά. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι αποσοβήθηκε ο κίνδυνος αλληλεπικαλύψεων των δύο σχετικών με τη δράση της ECRI οργάνων (δηλαδή ο Συνήγορος του Πολίτη και η Επιτροπή για την Προστασία από Διακρίσεις), με τη σύναψη Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ τους (2018). Επίσης, αν και σε γενικές γραμμές η Αλβανία ακολουθεί τη Γενική Σύσταση Νο. 2, υπάρχουν σημεία που χρήζουν βελτίωσης (π.χ. η επέκταση της εντολής του ΣΤΠ δε συμβαδίζει με τον προϋπολογισμό), ενώ σε αντίθεση με τη CERD, είναι ευχαριστημένη από την εφαρμογή των συστάσεών της. Ιδιαίτερη αναφορά στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν Ρομά και ΛΟΑΤΚΙ άτομα στον τομέα της εκπαίδευσης, με τις νομοθετικές προβλέψεις για τον περιορισμό του bullying και του εξτρεμισμού στα σχολεία (π.χ. πρόγραμμα για την καταπολέμηση τέτοιων φαινομένων για την περίοδο 2016-2020 με την υποστήριξη ΕΕ και ΣοΕ, νέος νόμος του 2017 για τα δικαιώματα και την προστασία του παιδιού), στην προσπάθεια ρύθμισης της παράτυπης μετανάστευσης, ώστε να παραμένει σταθερά μικρής ροής και να λαμβάνεται υπόψη η 16η Γενική Σύσταση της ECRI.

Στο πεδίο της ρητορικής μίσους, η Επιτροπή εντοπίζει ότι είναι πολλά και έντονα τα φαινόμενα με ρατσιστικά και ομοφοβικά κίνητρα, κατά μεταναστών, ακόμα και

Έκθεση Αλβανίας

μέσω Διαδικτύου. Με βάση τα πορίσματα της Ανθρώπινης Διάστασης του ΟΑΣΕ, η ECRI διαπιστώνει ότι είναι σχετικά λίγες οι περιπτώσεις καταγραφής τέτοιων εγκλημάτων, ενώ εκκρεμούν αρκετές υποθέσεις και αναφορές. Για τη μείωση τέτοιων φαινομένων, οργανώνονται -μεταξύ άλλων- και προγράμματα εκπαίδευσης αστυνομικών, ενώ υιοθετήθηκε και Κώδικας Συμπεριφοράς (2018) για το αξιόπιστο της ρητορικής μίσους από πλευράς κοινοβουλευτικών λειτουργιών. Τέλος, δε γίνεται καμία αναφορά στην ελληνική μειονότητα, παρά μόνο στην κατάσταση των Ρομά της περιοχής, υπογραμμίζεται ότι οι τελευταίοι αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα σε επίπεδο εκπαίδευσης, εργασίας, πρόσβασης στο σύστημα υγείας.

Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT)

19 Νοεμβρίου 2020

Ad hoc επίσκεψη στην Ελλάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων της (CPT)

Δημοσιεύθηκε η Έκθεση της CPT για την Ελλάδα -του Οργάνου του ΣοΕ για την πρόληψη και τιμωρία βασανιστηρίων, αλλά και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας. Η Επιτροπή επισκέφθηκε και την περιοχή του Έβρου, σε μία περίοδο σταδιακής επανόδου στην κανονικότητα μετά τη μαζική απόπειρα μεταναστών να περάσουν τα ελληνικά σύνορα. Τα πορίσματα της Έκθεσης της δεν είναι ιδιαίτερος θετικά, ενώ κατέκρινε την αναστολή υποβολής και εξέτασης αιτημάτων ασύλου για ένα μήνα.

Ευρωπαϊκή Ένωση

4 Μαρτίου 2020

Αντίδραση της ΕΕ στα επεισόδια στον Έβρο

Τα γεγονότα στον Έβρο το Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2020 κινητοποίησαν την ΕΕ, οι επικεφαλές των οργάνων της οποίας αμέσως επισκέφθηκαν την Ελλάδα, ενώ υιοθετήθηκε ένα [Σχέδιο Δράσης](#) για την στήριξη της Ελλάδας με έξι σημεία: την κινητοποίηση της ευρωπαϊκής συνοριοφυλακής και του λιμενικού, οι οποίοι θα αναλάμβαναν και την εφαρμογή προγράμματος γρήγορων επιστροφών που δεν έχουν δικαίωμα παραμονής στη χώρα, τη χρηματοδότηση της χώρας για τη διαχείριση του μεταναστευτικού/προσφυγικού, την ενεργοποίηση του Μηχανισμού Πολι-

τικής Προστασίας και την ενίσχυση της συνεργασίας με τα Δυτικά Βαλκάνια.

2 Ιουνίου 2020

Πανδημία και ΕΕ: προς μία πολιτική υγείας

Η πανδημία αποτέλεσε αφορμή, για να αξιολογήσει η ΕΕ την αποτελεσματικότητα της πολιτικής της στον τομέα της δημόσιας υγείας και όχι μόνο. Ακολουθήθηκε μία πολυεπίπεδη προσέγγιση στην αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας, με την υιοθέτηση νέων πολιτικών -πέραν της υγείας- σε τομείς, όπως ο τουρισμός², αλλά και με μέτρα στήριξης είτε οικονομικά (μέσω του Recovery and Resilience Facility)- προς τα κράτη (με ομόλογα που εγκρίθηκαν από την Επιτροπή πληττόμενους σε κλάδους στα κράτη μέλη), είτε για την [αντιμετώπιση](#) της πανδημίας (π.χ. Κανονισμός για τη δημιουργία Οργάνου Τεχνικής Υποστήριξης). Ιδιαίτερης σημασίας είναι το ολοκληρωμένο Σχέδιο της Επιτροπής "[EU4Health 2021-2027](#)", με απώτερο στόχο την ενδυνάμωση της ΕΕ και των κρατών μελών κυρίως απέναντι σε διασυνοριακές απειλές κατά της υγείας, που εστιάζει σε τομείς όπως η έρευνα, η εξασφάλιση ιατρικών αποθεμάτων καθώς και ιατρικού προσωπικού, η προστασία ευάλωτων ομάδων όπως οι ηλικιωμένοι, μεταξύ άλλων.

24 Ιουλίου 2020

Νέα Στρατηγική της ΕΕ για την Ένωση Ασφαλείας και άλλες ενωσιακές πρωτοβουλίες

Οι απειλές σε ψηφιακό και φυσικό περιβάλλον που αναδύθηκαν κατά τη κρίση της πανδημίας ελήφθησαν υπόψη για την κατάρτιση της νέας πενταετούς [Στρατηγικής για την Ένωση Ασφάλειας](#), η οποία δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 2020. Βασικές προτεραιότητες για ένα "βιώσιμο περιβάλλον ασφάλειας" είναι η δημιουργία ενός "διαχρονικού περιβάλλοντος ασφάλειας", αντιμετώπιση αναδυόμενων απειλών, η προστασία των πολιτών από την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα και, τέλος, η δημιουργία ενός ισχυρού "οικονομικού ασφάλειας". Παράλληλα, η Επιτροπή αναφορικά με τις δράσεις της ανακοίνωσε την κατάρτιση νέων θεματικών κειμένων (Σχεδίων Δράσης, Agenda, κλπ) για την εξειδικευμένη αντιμετώπιση κινδύνων, τη συνεργασία με άλλους Οργανισμούς (NATO) και τρίτα κράτη, την ενίσχυση της Interpol, τη αναγκαιότητα

2. Στις 16 Απριλίου του 2020, η Επιτροπή πρότεινε τη δημιουργία μίας Στρατηγικής για Βιώσιμο Τουρισμό στην ΕΕ, υπό το φως των εξελίξεων.

δημιουργίας μίας “Joint Cyber Unit”, την αναθεώρηση της [Οδηγίας NIS](#) του 2016.

Συγχρόνως, ανακοινώθηκαν η Στρατηγική για την καταπολέμηση της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών, η Agenda για τα Ναρκωτικά, το Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης εμπορίας όπλων. Το ζήτημα της τρομοκρατίας επαναλαμβάνεται συχνά στη Στρατηγική, στην οποία γινόταν λόγος και για μία νέα Agenda για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας που δημοσιεύθηκε το Δεκέμβριο του 2020, μαζί με Πρόταση Κανονισμού της Επιτροπής για την ενίσχυση της εντολής της EUROPOL. Ο εντοπισμός των αδυναμιών μέσω της ενίσχυσης της EU-INTCEN, η πρόληψη των επιθέσεων αντιμετωπίζοντας τη ριζοσπαστικοποίηση με την υιοθέτηση κανόνων για την κατάργηση περιεχομένου τρομοκρατίας στο διαδίκτυο μεταξύ άλλων (ειδική αναφορά και στο θέμα των φυλακών, των ξένων μαχητών και της ενσωμάτωσης), η προστασία δημόσιων χώρων, συμπεριλαμβανομένων και χώρων λατρείας, και η ενίσχυση της συνεργασίας για την αντιμετώπιση των επιθέσεων, με την υιοθέτηση της πρότασης ενός Κώδικα Αστυνομικής Συνεργασίας. Πέραν αυτών η Επιτροπή εξαιτίας και της έξαρσης του εγκλήματος και των νέων μεθόδων που ανέκυψαν από την πανδημία πρότεινε την αναθεώρηση του Κανονισμού για τη συνεργασία της EUROPOL με ιδιώτες ώστε να καλυφθούν κάποια κενά, αλλά και τη βελτίωση της συνεργασίας των κρατών μελών και με τα αρμόδια Όργανα της ΕΕ, αλλά και με τρίτα κράτη. Τέλος, στην Agenda συμπεριλαμβάνεται και η πρόταση δημιουργίας της θέσης του Συντονιστή για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας.

23 Σεπτεμβρίου 2020

“Σύμφωνο”
της ΕΕ για τη
Μετανάστευση και
το Άσυλο

Η Επιτροπή κατέθεσε την [πρότασή](#) της για το νέο Πακέτο Μετανάστευσης και Ασύλου, που επιχειρεί να επιλύσει προβλήματα που έχουν ανακύψει σε θέματα όπως οι επαναπροωθήσεις, η ανεπαρκής στήριξη μεταξύ των κρατών μελών μέσω μίας “συγκεντρωτικής προσέγγισης” του ζητήματος, ώστε να υλοποιείται από όλα τα κράτη μέλη αλλά και να φροντίσει να είναι σε ετοιμότητα για καταστάσεις κρίσεις και ανωτέρας βίας. Κεντρικό σημείο του είναι η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης σε ένα θέμα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ΕΕ και έχει προκαλέσει τριβές στους κόλπους της. Προς αυτόν τον σκοπό στοχεύει στο καταμερισμό

της ευθύνης, την αλλαγή νοοτροπίας στη συνεργασία με τρίτα κράτη, την βελτίωση των διαδικασιών. Βασικές αρχές του νέου “Συμφώνου” αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης είναι ο τερματισμός του υπερπληθυσμού που παρατηρείται σε αρκετές δομές υποδοχής, η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών καθώς και της ασφάλειας των ατόμων -λόγω και των περιστατικών που έχουν σημειωθεί- και η αύξηση των εθελούσιων επιστροφών μέσω του σχετικού σχεδίου. Αρχικά προς επίτευξη αυτών το Πακέτο, προβλέπει νέες διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος κατά την άφιξη, μέσω ενός ελέγχου διαλογής των πολιτών τρίτων κρατών πριν την είσοδο στη χώρα με ταυτοποίηση, λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και ελέγχους υγείας και ασφάλειας. Απαιτείται κατά την Επιτροπή μία αναβάθμιση του συστήματος Eurodac για να διευκολυνθούν οι διαδικασίες μετεγκατάστασης, επιστροφών, και γενικώς όλη η διαχείριση των συνόρων. Σχετικά με τη νέα ταχύτερη διαδικασία ασύλου στα σύνορα και όποτε απαιτείται και ταχεία διαδικασία επιστροφής, για να διασφαλιστεί η ακεραιότητα των διαδικασιών -ιδίως υπό το πρίσμα των κατηγοριών που υπάρχουν για επαναπροωθήσεις- προβλέπονται και κάποιες νομικές εγγυήσεις, όπως ο ανεξάρτητος μηχανισμός παρακολούθησης και η ατομική αξιολόγηση των αιτήσεων καθώς και ένα κοινό σύστημα επιστροφών. Αναφορικά με το τελευταίο βάση του είναι η σχετική πρόταση του 2018 για υιοθέτηση σχετικής Οδηγίας, για τη θέσπιση κοινών κριτηρίων αξιολόγησης της κάθε αίτησης και της τυχόν κράτησης, με ενισχυμένο και το ρόλο της FRONTEX. Ακόμη δημιουργείται ο θεσμός του Συντονιστή των επιστροφών που θα λειτουργεί με τη στήριξη ενός δικτύου με σκοπό την παροχή τεχνικής υποστήριξης στα κράτη. Στο νέο πλαίσιο για την αλληλεγγύη και την ίση κατανομή των ευθυνών περιλαμβάνεται μία πρόταση Κανονισμού για τη διαχείριση του ασύλου και της μετανάστευσης -αποσύρθηκε η πρόταση τροποποίησης του Κανονισμού του Δουβλίνου- και ένας μηχανισμός αλληλεγγύης που αφορά τη μετεγκατάσταση και την επιστροφή. Ακόμη προβλέπεται κι η δημιουργία ενός νέου Οργανισμού της ΕΕ για το άσυλο ώστε να εξασφαλιστεί η εφαρμογή των κοινών κανόνων καθώς και για την επιχειρησιακή στήριξη των κρατών. Επιπλέον για την αντιμετώπιση κρίσεων πέραν του σχετικού Σχεδίου Δράσεις που θα καθορίσει σαφείς γραμμές, θα καταρτίσει και νομοθετική πράξη για τη λήψη προσωρινών και έκτακτων μέτρων.

Η Επιτροπή, επίσης, ανακοίνωσε σειρά μελλοντικών δράσεων (Σχέδια Δράσης, προτάσεις για Οδηγίες) για την έρευνα και διάσωση, την ενίσχυση του χώρου Σένγκεν και την παράνομη διακίνηση μεταναστών. Σχετικά με τη συνεργασία σε διμερές επίπεδο με τους διεθνείς εταίρους, η Επιτροπή τονίζει τη σημασία των διμερών σχέσεων με περιφερειακούς οργανισμούς όπως η Αφρικανική Ένωση αλλά και με χώρες όπως η Τουρκία, υποστηρίζοντας μάλιστα “πως η συνεχιζόμενη παροχή κάποιας μορφής χρηματοδότησης από την ΕΕ θα είναι ουσιαστικής σημασίας”. Βέβαια, η Επιτροπή τονίζει τη σημασία της συνδρομής προς τα κράτη υποδοχής αλλά και προέλευσης για να αντιμετωπιστούν τα αίτια της παράτυπης μετανάστευσης. Ενδιαφέρον τέλος παρουσιάζουν οι μελλοντικές δράσεις της Επιτροπής για προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων στην ΕΕ, μέσω της στήριξης κυρίως των διαπραγματεύσεων για την Οδηγία για την μπλε κάρτα.

Είναι σίγουρο πως η ΕΕ χρησιμοποίησε την εμπειρία που απέκτησε από το 2015 κυρίως για το μεταναστευτικό και προσφυγικό και προσπαθεί να δώσει κάποιες λύσεις σε επίμονα προβλήματα αν και ίσως επαναλαμβάνοντας την ίδια λανθασμένη μέθοδο, τώρα μένει να φανεί αν οι προαναφερθείσες ενέργειές της είναι ικανές να συσπειρώσουν κράτη που έχουν αποδείξει επανειλημμένα πως έχουν διαφορετική αντίληψη του ζητήματος.

Να σημειωθεί ότι η πυρκαγιά που ξέσπασε στο κέντρο υποδοχής στη Μόρια το Σεπτέμβριο του 2020, προκάλεσε την άμεση αντίδραση της Επιτροπής, που ανήγγειλε μία σειρά δράσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος που δημιουργήθηκε από την πυρκαγιά -στη βάση του Νέου Πακέτου- με πρώτη τη δημιουργία μίας Task Force, η οποία συνεργάζεται με τις ελληνικές αρχές. Συγκεκριμένα, η TF επιφορτίστηκε με τη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων, καθώς και την εποπτεία της εφαρμογής αρχών (για τις συνθήκες διαβίωσης) του νέου Πακέτου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο.

20 Οκτωβρίου 2020

ΕΕ και Τεχνητή
Νοημοσύνη

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη το εξελισσόμενο πεδίο της Τεχνητής Νοημοσύνης (ΤΝ) στο οποίο θεωρεί πως η ΕΕ πρέπει να διαδραματίσει καίριο ρόλο, τον Οκτώβριο του 2020, σε [Ψήφισμά](#) του σημειώνει πως πρέπει να διασφαλιστούν τα ΔΤΑ και να αντιμετωπιστούν τυχόν συνέπειες από τη χρήση του.

Προς τούτο, διατύπωσε Συστάσεις στην Επιτροπή για την κατάρτιση Κανονισμού για το καθεστώς αστικής ευθύνης για τη χρήση τέτοιας τεχνολογίας. Το καινοτόμο εδώ είναι πως πρόκειται για την ευθύνη του ίδιου του χειριστή τέτοιων συστημάτων κι όχι τρίτων χρηστών (π.χ. χάκερ), για τις παραβιάσεις των οποίων παρέχεται “επαρκής” προστασία από τα κράτη μέλη. Το Κοινοβούλιο κρίνει πως οι ενέργειες του χειριστή ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο το “ευρύ κοινό” Μάλιστα, αναφέρει χαρακτηριστικά πως η υπαιτιότητα του χειριστή (προσκηνίου ή και παρασκηνίου) επιβεβαιώνεται “από το γεγονός ότι αυτός ελέγχει έναν κίνδυνο που συνδέεται με το σύστημα”. Ακόμη υποστηρίζει πως η αστική ευθύνη θα πρέπει να καταλογίζεται με βάση το βαθμό ελέγχου του συστήματος όταν πρόκειται για πολλούς χειριστές. Πέραν όμως των χειριστών, συστήνεται και η αξιολόγηση από την Επιτροπή (και τη νεοσυσταθείσα μόνιμη Επιτροπή) των ίδιων των συστημάτων ΤΝ, ώστε να υπάρχει μία εναρμόνιση της ταξινόμησης (όταν πρόκειται για υψηλού κινδύνου) των προϊόντων αυτών στην αγορά. Ο προτεινόμενος Κανονισμός θα περιέχει εξαντλητικό κατάλογο παραβιάσεων δικαιωμάτων όπως αυτό στη ζωή, την υγεία, τη σωματική ακεραιότητα και την περιουσία καθώς και το ύψος της αποζημίωσης. Είναι ενδιαφέρον πως η εξέλιξη αυτή συμβαδίζει με ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη τεχνητή νοημοσύνη σε συνδυασμό με τα ΔΤΑ γενικώς από την ΕΕ, ιδίως μετά από την επισήμανση της FRA (Εκθεση για το 2019), ότι απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες στο πεδίο αυτό.

Νοέμβριος 2020

Πρωτοβουλίες
της ΕΕ στον τομέα
της υγείας

Σημείο τομής στην πολιτική της ΕΕ στον τομέα της υγείας αποτελούν οι τρεις προτάσεις της Επιτροπής για υιοθέτηση Κανονισμού για σοβαρές διασυνοριακές απειλές που αποτέλεσε την πρώτη [πρωτοβουλία](#) για την οικοδόμηση μίας “Ευρωπαϊκής Ένωσης Υγείας”. Η πρόταση αυτή, έχει ως στόχο να βελτιώσει τις ήδη υπάρχουσες δομές της ΕΕ (εξειδικευμένοι οργανισμοί όπως το Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων), διευρύνοντας την εντολή τους, και να ενισχύσει τη συνεργασία των κρατών μελών για διασυνοριακές απειλές. Επίσης, προβλέπει τη δημιουργία ενός νέου εξειδικευμένου Οργανισμού της “HERA” (Αρχή Ετοιμότητας και Αντιμετώπισης Έκτακτων Καταστάσεων στην Υγεία), επιφορτισμένη με τη

στήριξη της “ανάπτυξης, παραγωγής και διάθεσης ιατρικών αντιμέτρων” σε περιόδους υγειονομικών κρίσεων, με την αρχή να γίνεται για την αντιμετώπιση των μεταλλάξεων του COVID-19. Η δεύτερη πρωτοβουλία της Επιτροπής αφορά τα [φάρμακα](#) και πρόκειται για μία νέα Στρατηγική που αποσκοπεί στην επίλυση προβλημάτων όπως τα ελλείμματα στην κάλυψη των αναγκών, τη στήριξη της ευρωπαϊκής φαρμακευτικής βιομηχανίας καθώς και της έρευνας και καινοτομίας στο σχετικό πεδίο. Τέλος η Επιτροπή δημοσίευσε και το [Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση του Καρκίνου](#), βασιζόμενο σε δράσεις για την πρόληψη, την έγκαιρη ανίχνευση, τη διάγνωση και θεραπεία καθώς και τη στήριξη των οικογενειών καρκινοπαθών. Στο πλαίσιο του Σχεδίου αυτού υλοποιείται και το πρώτο σχέδιο δράσης SAMIRA για τη χρήση της τεχνολογίας ακτινοβολίας και της πυρηνικής τεχνολογίας στην υγειονομική περιθαλψη.

12 Νοεμβρίου 2020

Στρατηγική για την Ισότητα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας

Η πανδημία ανέδειξε την ευαλωτότητα ορισμένων ομάδων, όπως η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρήθηκε οπισθοδρόμηση των ΔΤΑ στην Ευρώπη, όπως διαφαίνεται στις Εκθέσεις της ECRI και της [ILGA Europe](#). Η [ECRI](#) τόνισε πως κατά το 2020 το ποσοστό εγκλημάτων μίσους κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ αυξήθηκε όπως επίσης και η ρητορική μίσους και σε πολιτικό επίπεδο, πέραν των δομικών ανισοτήτων που οξύνθηκαν. Τα περιστατικά βίας (ενδοοικογενειακής και μή), οι περιορισμοί στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ είναι κάποιες μόνο από τις συνέπειες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι ΛΟΑΤΚΙ. Σε ένα τέτοιο κλίμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Νοέμβριο του 2020, έχοντας επίγνωση της κατάστασης όπως φαίνεται και από το λόγο της Προέδρου Von der Leyen, για πρώτη φορά κατήρτισε [Στρατηγική για την Ισότητα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας](#) που καλύπτει την πενταετία έως το 2025. Τέσσερις είναι οι Άξονες που θα διαπερνούν όλες τις δράσεις της ΕΕ: η καταπολέμηση των διακρίσεων, η ασφάλεια των ατόμων, η δημιουργία μίας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς, και η στήριξη δράσεων σε όλο τον κόσμο για την προστασία της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Η σημασία της Στρατηγικής αυτής διαφαίνεται και από τα ευρήματα της έρευνας για το 2019 που δημοσιεύθηκε το Μάιο του 2020, από τη [FRA](#). Η έρευ-

να αυτή είναι η δεύτερη του Οργανισμού (η πρώτη έγινε το 2012) και καταδεικνύει τη μικρή πρόοδο που έχει σημειωθεί στο μεσοδιάστημα των δύο. Μάλιστα σε κάποιους τομείς όπως οι διακρίσεις στο εργασιακό περιβάλλον τα ποσοστά είναι χειρότερα για το 2019, ενώ σημειώνονται και μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών³. Η Στρατηγική αυτή ίσως αποτελέσει το [πρώτο βήμα](#) για την υιοθέτηση της Οδηγίας του 2008 της Επιτροπής για την ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, η οποία λόγω αντιρρήσεων δεν έχει υιοθετηθεί.

25 Νοεμβρίου 2020

Ευρωπαϊκή Ένωση Υγείας

Η πανδημία κατέδειξε τις αδυναμίες τόσο των εθνικών συστημάτων και πολιτικών, όσο και της ΕΕ. Η νέα προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την “Ευρωπαϊκή Ένωση Υγείας” αποπειράται να καλύψει κενά και να επιλύσει προβλήματα εντός του πλαισίου των δυνατοτήτων που παρέχονται στην ΕΕ από τις ιδρυτικές Συνθήκες -άλλωστε η αρμοδιότητά της είναι συντρέχουσα στον τομέα της δημόσιας υγείας. Παρά ταύτα, οι προσδοκίες για την ανάληψη περισσότερων δράσεων στο πεδίο αυτό ήταν μεγάλες. όπως αποδεικνύει και το σχετικό [Ευρωβαρόμετρο](#), σύμφωνα με το οποίο το 63% των πολιτών επιθυμεί μία μεγαλύτερη ανάμειξη της ΕΕ. Γι’ αυτό το λόγο και η πρωτοβουλία της Επιτροπής δεν θεωρήθηκε ιδιαιτέρως καινοτόμα αλλά ίσως μπορεί να αποτελέσει ένα βήμα προς μία πραγματική Ευρωπαϊκή Ένωση για την Υγεία.

3 Δεκεμβρίου 2020

Μνημόνιο Συνεννόησης μεταξύ Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε [Μνημόνιο Συνεννόησης](#) με την Ελλάδα το Δεκέμβριο του 2020, για τη δημιουργία ενός νέου κέντρου υποδοχής προσφύγων και μεταναστών στη Λέσβο. Συγκεκριμένα, εξήγγειλε τη συνεργασία μεταξύ δύο μερών πέραν της ανάπτυξης και κατασκευής του κέντρου και αναφορικά με τη διαδικασίες και τις συνθήκες υποδοχής και ασύλου. Πέραν του νέου κέντρου, μετά από αίτημα

3. Να σημειωθεί πως σε ορισμένους τομείς η Ελλάδα βρίσκεται σε καλύτερο ποσοστό (π.χ. κακοποίηση και βία, προκαταλήψεις) σε σχέση με τα κράτη μέλη της ΕΕ και σε άλλους βρίσκεται αρκετά κάτω του μέσου όρου (π.χ. διακρίσεις, καταγγελίες εγκλημάτων μίσους).

της Ελλάδας στο Μηχανισμό Πολιτικής Προστασίας της ΕΕ έντεκα κράτη μέλη της έστειλαν βοήθεια, ενώ της δόθηκε και επιπλέον χρηματοδότηση από την Επιτροπή.

3 Δεκεμβρίου 2020

Σχέδιο Δράσης για την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία (2019-2024)

Η Επιτροπή στη διάρκεια της περασμένης χρονιάς παρουσίασε διάφορες πρωτοβουλίες με σκοπό την ενίσχυση της δημοκρατίας, της ισότητας και του σεβασμού των ΔΤΑ, όπως εξήγγειλε και στις Πολιτικές Οδηγίες της η Πρόεδρος Von der Leyen. Το Δεκέμβριο του 2020, [ανακοίνωσε](#) και το Σχέδιο Δράσης για την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία για την πενταετία 2019-2024, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά με το Μηχανισμό για το κράτος δικαίου και τη Στρατηγική για την εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Τρεις είναι οι βασικοί άξονες δράσεις του Σχεδίου, η προώθηση των ελεύθερων και δίκαιων εκλογών με προτάσεις όπως η αναθεώρηση των κανόνων για τη χρηματοδότηση των κομμάτων, προτάσεις για διαφάνεια χρηματοδοτούμενου πολιτικού περιεχομένου, η ενδυνάμωση των ΜΜΕ με τη μελλοντική Σύσταση για την ασφάλεια των δημοσιογράφων, και μέτρα για τη στήριξη του πλουραλισμού και τελευταία η αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης με τη δημιουργία νέων εργαλείων για την καταπολέμηση ξένων παρεμβάσεων. Στον τομέα των ΜΜΕ, το Σχέδιο λειτουργεί συνδυαστικά μαζί με το Σχέδιο Δράσης για τα ΜΜΕ και τα Οπτικοακουστικά Μέσα.

Το προηγούμενο Σχέδιο συμπληρώνεται όπως προαναφέρθηκε από άλλες αντίστοιχες πρωτοβουλίες με σημαντικότερη ίσως το μηχανισμό για το κράτος δικαίου. Ο μηχανισμός αυτός έχει ως βάση του τις Εκθέσεις της Επιτροπής -με πρώτη [αυτή](#) του Σεπτεμβρίου του 2020- για το κράτος δικαίου και αποσκοπεί να αποτελέσει ως “προληπτικό μέτρο για τον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων στα κράτη μέλη”, ενώ αποτελεί παράλληλα ένα forum διαλόγου και συζήτησης μεταξύ κοινοτικών και εθνικών οργάνων και της κοινωνίας των πολιτών. Η ετήσιες Εκθέσεις καλύπτουν συγκεκριμένους τομείς όπως το δικαστικό σύστημα, τα μέτρα για τη διαφθορά, το πλουραλισμό στα ΜΜΕ μεταξύ άλλων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία για την Ελλάδα, εφόσον παρα την πρόοδο που έχει σημειωθεί στους υπό εξέταση τομείς εντοπίζονται και αρνητικά σημεία. Συγκεκριμένα σημειώνεται

το θέμα της “αποδοτικότητας και ποιότητας” του δικαστικού συστήματος παρά τις μεταρρυθμίσεις που έχουν προωθηθεί. Επιπλέον αναφέρεται το ζήτημα που είχε ανακύψει με την αναθεώρησή της ποινικής νομοθεσίας σχετικά με την ποινικοποίηση της διαφθοράς, γεγονός που σημειώνεται και στην Έκθεση της GRECO του ΣοΕ, του αρμόδιου δηλαδή οργάνου για τη διαφθορά. Ακόμη τα κενά στη νομοθεσία για την προστασία των μαρτύρων δημόσιας κατηγορίας και για την άσκηση επιρροής από ομάδες συμφερόντων (lobbying) προκαλούν προβληματισμό. Επιπλέον εντοπίζονται ανεπάρκειες στην αποτελεσματικότητα των κανόνων για τη διαφάνεια στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ. Τέλος, είναι εμφανείς και οι αρνητικές συνέπειες της χρηματοπιστωτικής κρίσης και στη νομιμοποιητική διαδικασία.

Δεκέμβριος 2020

Συμφωνία Επενδύσεων μεταξύ Κίνας και ΕΕ

Μετά από επτά χρόνια διαπραγματεύσεων ευοδώθηκε η συνομολόγηση μίας αρχικής [Συμφωνίας Επενδύσεων μεταξύ Κίνας και ΕΕ](#). Αντικείμενό της είναι η διευκόλυνση της πρόσβασης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην κινεζική αγορά, μέσω δεσμεύσεων για τις κρατικές επιχειρήσεις, διαφάνειας για τις επιδοτήσεις, και κανόνες απαγόρευσης αναγκαστικής μεταφοράς τεχνολογίας. Με την οριστικοποίηση της Συμφωνίας, η Κίνα αναλαμβάνει και επιπλέον δεσμεύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη ανάπτυξη (με την εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων και της Σύμβασης Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή) αλλά για εργασιακά δικαιώματα με δεσμεύσεις για την εφαρμογή των Συμβάσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας καθώς και την κύρωση των Συμβάσεων της για την εξαναγκαστική εργασία. Μάλιστα προβλέπεται η δημιουργία ενός Πάνελ Εμπειρογνομώνων για το ζήτημα της βιώσιμης ανάπτυξης με τη συμμετοχή και της κοινωνίας των πολιτών. Η εξέλιξη αυτή παρά την κριτική που έχει ασκηθεί στην ΕΕ είναι σημαντική αν ληφθούν υπόψη οι περιορισμοί που υφίστανται οι επιχειρήσεις στην Κίνα, ενώ αποτελεί και μία προσπάθεια αντιμετώπισης της πολιτικής της Κίνας να διαπραγματεύεται ξεχωριστά με τα κράτη μέλη της ΕΕ.

21 Ιανουαρίου 2021

BREXIT Ενώ η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την υπερεθνική δομή της ΕΕ έχει τεθεί σε ισχύ από 1^η Ιανουαρίου 2021, το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών αρνείται να αναγνωρίσει στην αντιπροσωπεία της ΕΕ το καθεστώς διπλωματικών ασυλιών και προνομίων που δικαιούνται οι διπλωματικές αντιπροσωπείες τρίτων Κρατών και αρκείται να αναγνωρίσει στους ευρωπαίους αξιωματούχους το καθεστώς λειτουργικών ασυλιών και προνομίων που απολαμβάνουν οι λειτουργοί Διεθνών Οργανισμών. Πριν την θέση σε εφαρμογή της Συμφωνίας Αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ, οι αντιπροσωπείες της ΕΕ απολάμβαναν διπλωματικές ασυλίες και προνόμια, όπως προβλεπόταν στο ενωσιακό δίκαιο (Πρωτόκολλο 7 για ασυλίες και προνόμια), ενώ μετά την αποχώρηση δεν δεσμεύεται για τη συνέχιση της πρακτικής αυτής. Η ΕΕ εξέφρασε τις σοβαρές ανησυχίες της για αυτή την εξέλιξη και υπογράμμισε ότι δεν μπορεί να εξισώνεται με ένα τυπικό Διεθνή Οργανισμό, λόγω του ειδικού χαρακτήρα της, καθώς περιλαμβάνει δικό της νόμισμα, δικονομικό σύστημα και νομοπαραγωγική εξουσία.

3 Απριλίου 2021

Συμφωνία ΕΕ και Ην. Βασιλείου Μετά από μία δύσκολη κατά γενική ομολογία διαδικασία διαβουλεύσεων, υπογράφηκε και η [Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και Ηνωμένου Βασιλείου](#) (ΗΒ). Η Συμφωνία αυτή καλύπτει τους τομείς του εμπορίου δημιουργώντας μία ιδιότυπη και ιδιαίτερα ενισχυμένη ζώνη ελεύθερου εμπορίου, την ασφάλεια των πολιτών για μία στενή συνεργασία και δημιουργεί ένα ενιαίο -μετά από επιμονή της ΕΕ- οριζόντιο πλαίσιο διακυβέρνησης για την εφαρμογή αυτών. Αναφορικά με το εμπόριο η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου καλύπτει αγαθά, υπηρεσίες αλλά και τη συνεργασία σε τομείς όπως η ενέργεια, και οι μεταφορές. Συγκεκριμένα πρόκειται για μία ιδιαίτερα ενισχυμένη Συμφωνία συγκριτικά με αντίστοιχες Συμφωνίες που έχει συνάψει η ΕΕ με τρίτες χώρες, στο κομμάτι του εμπορίου εφόσον για τα αγαθά προβλέπονται μηδενικοί δασμοί και δασμολογικές ποσοστώσεις, εν αντιθέσει για παράδειγμα με τη [Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου με την Ιαπωνία](#), αλλά και με το στόχο των διαπραγματεύσεων για Συμφωνία με τη Νέα Ζηλαν-

δία. Ωστόσο απαγορεύονται τα περιττά μόνο τεχνικά εμπόδια στα εμπορεύματα. Η διαδικασία ελέγχου των εμπορευμάτων είναι σαφώς απλοποιημένη. Σχετικά με τις υπηρεσίες κι εδώ η Συμφωνία παρέχει ένα καθεστώς πιο ενισχυμένο σε σχέση με τη GATS του ΠΟΕ, βέβαια εν συγκρίσει με το κοινοτικό καθεστώς των υπηρεσιών σαφώς είναι και περιορισμένο. Αναφορικά με άλλους τομείς ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τομέας της αλιείας που προβλέπει ένα νέο πλαίσιο κοινής διαχείρισης των αλιευτικών αποθεμάτων, ενώ για ένα διάστημα 5 χρόνων περίπου οι ψαράδες της ΕΕ θα έχουν την ίδια πρόσβαση στη θάλασσα του ΗΒ με ενώ μετά προβλέπεται η ετήσια διαβούλευση. Σχετικά με την κοινωνική ασφάλιση εξασφαλίστηκαν κάποια οφέλη (όπως οι συντάξεις) για τους προσωρινά διαμένοντες πολίτες και των δύο από το 2021. Ταυτόχρονα θα εφαρμοστούν από κοινού κοινωνικά, εργασιακά, περιβαλλοντικά πρότυπα. Τέλος σχετικά με το ενεργειακό δημιουργείται ένα νέο μοντέλο για την αυξημένη διασύνδεση στη βάση του ανοικτού και δίκαιου ανταγωνισμού. Ταυτόχρονα προβλέπεται και η συνεργασία στους τομείς των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής ενώ για την πυρηνική ενέργεια θα υπάρξει ξεχωριστή Συμφωνία.

Οι δεσμεύσεις για την επιβολή του νόμου και τη δικαστική συνεργασία σε ποινικά και αστικά ζητήματα παρουσιάζουν επίσης ενδιαφέρον. Τα δύο μέρη της Συμφωνίας αρχικά δεσμεύονται να τηρούν τα πρότυπα για την προστασία των ΔΤΑ της ΕυρΣΔΑ (παρόλο που η ΕΕ δεν την έχει κυρώσει). Η συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών (και με τη EUROPOL και EUROJUST) είναι ενισχυμένη υφίσταται ωστόσο η δυνατότητα άρνησης παράδοσης των εγκληματιών. Επιπλέον το ΗΒ πλέον δεν έχει άμεση πρόσβαση στα συστήματα δεδομένων της ΕΕ που διαχειρίζεται η eu-LISA, όπως το SIS, το Σύστημα Πληροφόρησης Σένγκεν, όμως υπάρχει ειδική ρύθμισή για τον έλεγχο επιβατών εναέριας κυκλοφορίας (λχ. Prum data). Τέλος, όπως και σε άλλες αντίστοιχες Συμφωνίες, π.χ. με την Ελβετία, έτσι και στην περίπτωση με το ΗΒ δημιουργείται ένα πλαίσιο διακυβέρνησης για την εφαρμογή των συμφωνηθέντων. Σύμφωνα με αυτό θα δημιουργηθεί ένα Όργανο "Joint Partnership Council" αποτελούμενο και από τα δύο μέρη, ως forum για την εφαρμογή, ερμηνεία αλλά και την διευθέτηση διαφορών, ενώ η "Joint Committee" το αντίστοιχο forum της

Συμφωνίας με την Ελβετία έχει καθαρά ερμηνευτικό ρόλο. Σε περίπτωση που αυτό δεν κατορθώσει να επιλύσει μία διαφορά τότε υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας ενός ανεξάρτητου Διαιτητικού Δικαστηρίου, εν αντιθέσει με την Συμφωνία με την Ελβετία η διαφορά διευθετείται στο Μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο. Επίσης σε περίπτωση παραβίασης των δεσμεύσεων της Συμφωνίας το μέρος που ζημιώθηκε δύναται να κατ' αναλογία να ανταποδώσει. Το Δικαστήριο της ΕΕ δεν έχει δικαιοδοσία επί της Συμφωνίας παρά μόνο στο κομμάτι της έρευνας όπου το ΗΒ εξακολουθεί να συμμετέχει σε σχετικά Προγράμματα (π.χ. Horizon).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

9 Μαρτίου 2021

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Τιμή για τον Μανώλη Γλέζο

Το Προεδρείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αποφάσισε να δώσει το όνομα του Μανώλη Γλέζου σε αίθουσα συνεδριάσεων του κτηρίου Altiero Spinelli ως φόρο τιμής για τη σημαντική προσωπικότητα της εθνικής αντίστασης κατά του φασισμού. Ο Μανώλης Γλέζος απεβίωσε στις 30 Μαρτίου 2020.

9 Μαρτίου 2021

Απόσχιση της Καταλονίας - εξελίξεις

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφασίζει την άρση της ασυλίας του πρώην Προέδρου της Καταλονίας Carles Puigdemont και των δυο υπουργών του (Ponsatn και Comyn), για τους οποίους εκκρεμεί ένταλμα σύλληψης από την Ισπανία με την κατηγορία της εξέγερσης που δημιούργησαν με το δημοψήφισμα για την απόσχιση της Καταλονίας του 2017. Το 2017 οι τρεις τους είχαν διαφύγει στο Βέλγιο για να αποφύγουν τη σύλληψη. Το 2018 τα βελγικά δικαστήρια απέρριψαν την έκδοση εντάλματος σύλληψης καθώς η κατηγορία της εξέγερσης δεν προβλεπόταν στο εσωτερικό τους δίκαιο. Μάλιστα, στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του 2019, οι τρεις εξελέγησαν με αποτέλεσμα να απολαμβάνουν την ασυλία που προβλέπεται για τα μέλη του Ευρωκοινοβουλίου. Τα Ισπανικά Δικαστήρια υπέβαλαν προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο ΕΕ για το κατά πόσο μπορεί ο Puigdemont να είναι ευρωβουλευτής, εφόσον δεν έχει παρευρεθεί στην τελετή ορκωμοσίας αμέσως μετά τις ισπανικές εκλογές. Το ΔΕΕ αποφάσισε ότι δεν είναι απαραίτητες οι εσωτερικές διαδικασίες για να αποκτή κάποιος

την ιδιότητα του ευρωβουλευτή, μετά την εκλογή του (2019). Όμως, σήμερα το σώμα αποφάσισε να άρει αυτή την ασυλία, με αποτέλεσμα να επαφίεται στα βελγικά και τα σκωτσέζικα (για την Ponsatn) δικαστήρια να αποφανθούν για το αν πρόκειται να εκδοθούν στην Ισπανία.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA)

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, καθόλη τη διάρκεια του 2020 υπήρξε ιδιαίτερος δραστήριος, είτε σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος ΔΤΑ είτε σε ζητήματα που ανέκυψαν με την πανδημία.

Πανδημία

Αρχικά η πανδημία βρέθηκε στο επίκεντρο της FRA, εφόσον από τον Απρίλιο του 2020 εξέδωσε Bulletin που άπτονται γενικών ζητημάτων ΔΤΑ σε σχέση με τις συνέπειες της πανδημίας. Συγκεκριμένα η πρώτη σχετική έκδοση ήταν και το πρώτο γενικό εισαγωγικό κείμενο με θεματικές την παραπληροφόρηση, τις φυλετικές διακρίσεις, ενδεδειγμένα μέτρα για τον περιορισμό του ιού που να μετριάζουν τις συνέπειες του στην κοινωνική ζωή, την εκπαίδευση, την εργασία, το άσυλο, τη μετανάστευση καθώς κι οι συνέπειες των ληφθέντων μέτρων σε συγκεκριμένες- αν και δεν τις χαρακτηρίζει ως τέτοιες- ευάλωτες ομάδες (λχ άστεγοι, ΑμεΑ, ηλικιωμένοι). Το δεύτερο κείμενο της FRA που επανέλαβε κάποιες θεματικές και προσέθεσε και στο θέμα της κήρυξης κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, πως εφαρμογές κι άλλες τεχνολογίες δύνανται να επηρεάσουν αρνητικά θεμελιώδη ζητήματα, να σημειωθεί πως πληροφορίες για αυτούς τομείς ανανεώνονται με τα επόμενα Bulletins. Ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζουν το τρίτο, το πέμπτο και έκτο Bulletin, που ασχολήθηκαν ιδιαίτερος με τις συνέπειες στην ομάδα των ηλικιωμένων, καθώς και των Ρομά και Ταξιδευτών, και τις συνέπειες στα κοινωνικά δικαιώματα αντιστοίχως. Η σημασία αυτών των εκδόσεων είναι μεγάλη, εφόσον περιλαμβάνουν στοιχεία επικαιροποιημένα για τα κμ της ΕΕ, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα και τυχόν προβληματισμούς για τη σχέση ΔΤΑ και πανδημίας.

Μετανάστευση - άσυλο

Στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου, η FRA κατ' αντιστοιχία με την πανδημία εξέδωσε σχετικά Bulletin παρέχοντας πληροφορίες για την κατάσταση στα κράτη μετά από συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν μεταξύ άλλων πηγών, ενώ παράλληλα ειδική μνεία γινόταν σε τυχόν εξελίξεις στη σχετική νομολογία του ΔΕΕ αλλά και των εθνικών δικαστηρίων, καθώς και καταγραφή διασυννοριακών περιστατικών, με βάση κυρίως δημοσιεύματα. Ως θετική μπορεί να θεωρηθεί η συμβολή αυτών των Bulletin στο κομμάτι της πληροφόρησης, ιδίως για τις εξελίξεις στη νομολογία ωστόσο η χρήση δημοσιογραφικών πηγών για την καταγραφή περιστατικών μπορεί να είναι επισφαλής. Εκτός του πρώτου bulletin τα υπόλοιπα θίγουν ζητήματα αναφορικά με την επίδραση της πανδημίας, την προστασία ανηλίκων μεταξύ άλλων. Η FRA, δημοσίευσε επιπλέον και handbook, το Δεκέμβριο με τις εξελίξεις στο ευρωπαϊκό δίκαιο στον τομέα του ασύλου, των συνόρων και της μετανάστευσης που άπτονται όχι μόνο της νομολογίας του ΔΕΕ αλλά και του ΕΔΔΑ. Επιπροσθέτως η FRA με βάση τις τελευταίες εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, αναβάθμισε τον ενημερωτικό πίνακα για τα πλοία ΜΚΟ που εμπλέκονται σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στην Ανατολική Μεσόγειο, τον Ιούνιο και το Δεκέμβριο.

ΛΟΑΤΚΙ

Τέλος πέραν της συστηματικής ενασχόλησης με την πανδημία και την μετανάστευση, ο Οργανισμός ασχολήθηκε και με θεματικές μελέτες και έρευνες. Η πρώτη εξ αυτών του Μαΐου, αφορούσε την τρίτη μελέτη για την κατάσταση των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων στην ΕΕ, αναδεικνύοντας τη μικρή πρόοδο που έχει γίνει από την πρώτη παρόμοια έρευνα του 2012. Η δεύτερη κατά σειρά μελέτη διερευνά την προστασία προσωπικών δεδομένων, εξετάζοντας τις εμπειρίες και τις απόψεις των πολιτών για το Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (GDPR). Η μελέτη του Αυγούστου εμπεριέχει πληροφορίες για τις απόψεις και εμπειρίες των πολιτών σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατική κοινωνία, και τη συμμετοχή των πολιτών μεταξύ άλλων αλλά και για τις δημόσιες υπηρεσίες.

Έρευνα

Μία ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα έρευνα είναι αυτή του Ιουλίου για τις απόψεις των πολιτών για ποικίλες πτυχές της ασφάλειας όπως το έγκλημα, η τρομοκρατία, κι οι διαδικτυακές απάτες. Ιδιαίτερης σημασίας είναι κι η μελέτη με επίκεντρο τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου από τις επιχειρήσεις και των ένδικων μέσων που διαθέτουν για να τις αντιμετωπίσουν. Η μελέτη του Δεκεμβρίου για τη σχέση Τεχνητής Νοημοσύνης και δικαιωμάτων του ανθρώπου -μίας θεματικής που βρίσκεται στο επίκεντρο τα τελευταία χρόνια- προσέφερε μία γενική επισκόπηση του θέματος και ιδιαίτερως στη δημιουργία ενός εργαλείου εκτίμησης των συνεπειών της ΤΝ στα θεμελιώδη δικαιώματα. Τέλος έρευνα διενεργήθηκε και για τους εθνικούς θεσμούς δικαιωμάτων του ανθρώπου, όχι μόνο σε κράτη μέλη της ΕΕ αλλά και σε τρίτες χώρες, με σκοπό την ανάδειξη των προκλήσεων, την εξέταση της αποτελεσματικότητάς τους αλλά και τη πρόταση μέτρων για την εξέλιξή τους.

22 Απριλίου 2020

Σουδάν:
Γενετήσιος
Ακρωτηριασμός
Γυναικών

Το Σουδάν ποινικοποιεί δια νόμου τον Γενετήσιο Ακρωτηριασμό των Γυναικών (Female Genital Mutilation/FGM). Μέχρι τότε, το 87% των γυναικών του Σουδάν ηλικίας 14-49 έχουν υποστεί κλειτοριδεκτομή. Πρακτικές κλειτοριδεκτομής συμβαίνουν ακόμη σήμερα σε περίπου 30 Κράτη της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής σύμφωνα με τη UNICEF.

23 Οκτωβρίου 2020

Επιτροπή
Δικαιωμάτων
του Ανθρώπου:
αναγνώριση
του καθεστώτος
“κλιματικού
πρόσφυγα”

Η Επιτροπή του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων εξέτασε την ατομική αναφορά (αριθ. 2728/2016) ενός κατοίκου του νησιωτικού Κράτους του Κιριμπάτι, το οποίο απειλείται με εξαφάνιση λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας που προκαλεί η κλιματική αλλαγή. Ο προσφεύγων (Ioane Teitiota) και η οικογένειά του αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και υπέβαλαν αίτηση αναγνώρισης καθεστώτος πρόσφυγα στη Νέα Ζηλανδία με το αιτιολογικό ότι κινδυνεύει η ζωή του λόγω των αρνητικών συνεπειών της κλιματικής αλλαγής στη χώρα του. Η αίτηση του απορρίφθηκε και αφού εξάντλησε τα εσωτερικά ένδικα μέσα (New Zealand Immigration and Protection Tribunal (2013), High Court (2013) and Supreme Court (2015)), η Νέα Ζηλανδία αποφάσισε να τον απελάσει το 2015. Εν συνεχεία, κατέθεσε αναφορά στην Επιτροπή δυνάμει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου του Διεθνούς Συμφώνου που επιτρέπει τις ατομικές αναφορές. Στην απόφασή της (views), η Επιτροπή, μεταξύ άλλων, αναφέρει: “[W]ithout robust national and international efforts, the effects of climate change in receiving states [of returned climate-induced asylum seekers] may expose individuals to a violation of their rights under articles 6 or 7 of the Covenant, thereby triggering

the non-refoulement obligations of sending states”. Πρόκειται για μια σημαντική υπόθεση στη γενικότερη συζήτηση για την αναγνώριση του καθεστώτος κλιματικού πρόσφυγα.

2 Νοεμβρίου 2020

Επιτροπή
Δικαιωμάτων
του Παιδιού:
Γαλλία – Ισλαμική
τρομοκρατία

Κατόπιν υποβολής ατομικής αναφοράς λόγω της άρνησης της Γαλλίας να επαναπατρίσει παιδιά ξένων μαχητών, που υποστήριξαν το Ισλαμικό Κράτος, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών έκρινε παραδεκτή την υπόθεση *L.H. et al v. France, communications No.79/2019 and No. 109/2019*. Σύμφωνα με την Επιτροπή η Γαλλία έχει δικαιοδοσία επί (και συνεπώς ευθύνη για την προστασία) των παιδιών που έχουν γαλλική ιθαγένεια και βρίσκονταν στα ελεγχόμενα από τους Κούρδους στρατόπεδα στη Συρία λόγω της εμπλοκής των γονέων τους στις επιχειρήσεις του Ισλαμικού Κράτους (ISIS). Παρά το γεγονός ότι τα στρατόπεδα βρίσκονται υπό τον έλεγχο μη κρατικών ενόπλων δυνάμεων (Κούρδων), η Επιτροπή αποφάσισε ομόφωνα ότι η Γαλλία έχει τη θετική υποχρέωση για προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ευάλωτης ομάδας των παιδιών. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι πρέπει να φροντίζει για τον επαναπατρισμό αυτών των παιδιών. Στις 4 Φεβρουαρίου 2021, η Επιτροπή εξέφρασε την ίδια γνώμη και για την παρόμοια υπόθεση *F.B. et al v France (CRC/C/86/D/R.77/2019)*. Υπογραμμίζεται ότι το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που επιτρέπει την υποβολή ατομικών αναφορών για εξέταση από την Επιτροπή τέθηκε σε ισχύ μόλις το 2014.

7 Δεκεμβρίου 2020

ΕΕ: περιοριστικά
μέτρα κατά
σοβαρών
παραβιάσεων και
καταπατήσεων
των ανθρωπίνων
δικαιωμάτων

Υιοθετείται ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2020/1998 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 7ης Δεκεμβρίου 2020 για το νέο καθεστώς για τα [περιοριστικά μέτρα κατά σοβαρών παραβιάσεων και καταπατήσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων](#), το οποίο θα προβλέπει κυρώσεις σε βάρος κρατικών και μη κρατικών δρώντων, που ευθύνονται για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε παγκόσμια βάση, ανεξαρτήτως του τόπου όπου βρίσκεται ο δράστης ή του τόπου τέλεσης των παραβιάσεων. Πρόκειται για ένα μέσο πολιτικής πίεσης, που η ΕΕ ασκεί συνδυαστικά με τον πολιτικό

διάλογο και τις πολυμερείς συμπράξεις. Ο νέος μηχανισμός κυρώσεων προσδιορίζει και το καθ'ύλην πεδίο εφαρμογής του, που αφορά το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, βασανιστήρια ή άλλες περιπτώσεις απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, το δουλεμπόριο, εξωδικαστικές, συνοπτικές και αυθαίρετες εκτελέσεις, εξαναγκαστικές εξαφανίσεις ατόμων και αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις, καθώς και άλλες πράξεις που συνιστούν παραβιάσεις ευρείες, συστηματικές ή εγείρουν σοβαρές ανησυχίες, όπως προβλέπουν οι στόχοι της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Άμυνας σύμφωνα με το άρθρο 21 της Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (trafficking, σεξουαλικά και γενετήσια εγκλήματα, παραβιάσεις δικαιώματος συνέρχεται και συνεταιρίζεσθαι, ελευθερίας της έκφρασης και θρησκευτικής ελευθερίας). Τα είδη των κυρώσεων μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοχευμένα ατομικά μέτρα: απαγόρευση εισόδου σε κράτη μέλη της ΕΕ, πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων του δράστη, που βρίσκονται σε κράτη μέλη της Ένωσης και απαγόρευση προς κάθε ευρωπαίο να διαθέσει χρηματοδότηση στους δράστες. Μάλιστα στον Κανονισμό επισημαίνεται πως πρέπει να ληφθούν υπόψη για την εφαρμογή τους πέραν του Καταστατικού της Ρώμης, διεθνείς Συμβάσεις ΔΤΑ όπως το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, ενώ γίνεται λόγος και για την ΕυρΣΔΑ. Επιπλέον, έχει προβλεφθεί και καθεστώς εξαιρέσεων για ανθρωπιστικούς λόγους. Σε αυτό το πλαίσιο, με την υιοθέτηση τριών ψηφισμάτων στις 11 Φεβρουαρίου 2021, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλεί για την ενεργοποίηση του νέου μηχανισμού κυρώσεων για την περίπτωση της μετεκλογικής βίας στην Ουγκάντα, την εξαναγκαστική εξαφάνιση του προασπιστή δικαιωμάτων του ανθρώπου Paul Rusesabagina -η ιστορία του οποίου παρουσιάζεται στην ταινία Hotel Rwanda- και τις αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις πολιτικών κρατουμένων και εξαφανίσεις ακτιβιστών και μελών της αντιπολίτευσης, στις οποίες προβαίνει το Καζακστάν. Η ενδιαφέρουσα αυτή εξέλιξη καταδεικνύει τη διάσταση που έχει λάβει η προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην εξωτερική πολιτική και την εξωτερική δράση της ΕΕ και ανοίγει την πόρτα για νέες εξωεδαφικές εφαρμογές του ενωσιακού δικαίου και διαδικασιών με μερικές δόσεις οικουμενικής δικαιοδοσίας.

Μάρτιος 2021

Ενεργοποίηση νέου Παγκοσμίου Καθεστώτος Κυρώσεων για παραβιάσεις ΔΤΑ

Το νέο αυτό Καθεστώς κυρώσεων ενεργοποιήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του Μαρτίου του 2021 κατά τεσσάρων αξιωματούχων της Ρωσικής Ομοσπονδίας για παραβιάσεις ΔΤΑ και συγκεκριμένα για αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις (συμπεριλαμβανομένου και του Alexei Navalny) καθώς και για συστηματική και διαδεδομένη καταστολή των ειρηνικών διαδηλώσεων. Ωστόσο ενδιαφέρον παρουσιάζει πως και στις 22 Μαρτίου επιβλήθηκαν κυρώσεις υπό αυτό το Καθεστώς συνολικά σε έντεκα φυσικά πρόσωπα και τέσσερις οντότητες σε Κίνα (Ουιγούροι), Ρωσία (Τσετσενία) Λιβύη, Νότιο Σουδάν, Ερυθραία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας. Επομένως διαφαίνεται η βούληση της ΕΕ να χρησιμοποιήσει το εργαλείο για το σεβασμό των ΔΤΑ, ιδίως μετά από την κριτική που είχε δεχθεί για τη σύναψη Επενδυτικής Συμφωνίας με την Κίνα παραβλέποντας το ζήτημα των Ουιγούρων. Να σημειωθεί ακόμη πως το Καθεστώς αυτών των κυρώσεων δεν αποτελεί μία καινοτομία της ΕΕ, εφόσον προέρχεται από το αμερικανικής εμπνεύσεως Global Magnitsky Act, από το όνομα του Ρώσου γιατρού Sergei Magnitsky, ο οποίος ήταν μάρτυρας δημόσιας κατηγορίας- του 2016 και το οποίο ενέπνευσε αντίστοιχα και άλλα κράτη (όπως ο Καναδάς). Μάλιστα η Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και ΔΤΑ της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΣοΕ, παρότρυνε τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν τέτοιους αντίστοιχους νόμους, με αφορμή την ανάγκη δίωξης των υπεύθυνων για τις παραβιάσεις ΔΤΑ στη Λευκορωσία.

Διεθνές Δικαστήριο (ICJ)

23 Ιανουαρίου 2020

Γκάμπια/Μυανμάρ

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης αποφάσισε ομόφωνα τη λήψη προσωρινών μέτρων στην *Υπόθεση Εφαρμογής της Σύμβασης της Γενοκτονίας (Γκάμπια κατά Μυανμάρ)*. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διέταξε τη Μυανμάρ: α) να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη της τέλεσης πράξεων που στοιχειοθετούν το έγκλημα της Γενοκτονίας σε βάρος των Rohingyas, σύμφωνα με το άρθρο II της Σύμβασης του 1948, β) να διασφαλίσει ότι οι ένοπλες δυνάμεις της ή άλλες παραστρατιωτικές μονάδες υπό τον έλεγχο ή την καθοδήγηση της και ιδιώτες υπό τον έλεγχο ή την επιρροή της δεν θα προβούν σε πράξεις, που να στοιχειοθετούν γενοκτονία, ούτε θα υποκινηθούν προς αυτό, γ) να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να εμποδίσει την καταστροφή του αποδεικτικού υλικού που ενδεχομένως στοιχειοθετεί το έγκλημα της γενοκτονίας και δ) να υποβάλλει εκθέσεις με τα μέτρα που λαμβάνει κάθε έξι μήνες έως ότου να εκδοθεί η τελική απόφαση. Το ΔΔ για την διάταξη προσωρινών μέτρων, βασίστηκε σε εκθέσεις των επιτροπών διαπίστωσης περιστατικών (fact-finding commissions) του ΟΗΕ. Στην εν λόγω υπόθεση, η Γκάμπια κατηγορούσε τη Μυανμάρ ότι διαπράττει γενοκτονία σε βάρος της ομάδας των μουσουλμάνων Rohingyas, την οποία και θεωρούσε “μία εθνική, φυλετική και θρησκευτική ομάδα εύκολα διακριτή και η οποία κατοικεί κυρίως στην επαρχία Rakhine (στη Μυανμάρ)”. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν *prima facie* αρμόδιο να επιληφθεί της υπόθεσης, απορρίπτοντας τους ισχυρισμούς της Μυανμάρ ότι δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο μερών, δεδομένου ότι η Γκάμπια δεν έδρασε στο πλαίσιο του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας. Επίσης, το Δικαστήριο θεώρησε ότι βάσει της Σύμ-

βασης του 1948, τα κράτη μέρη διαθέτουν ένα κοινό συμφέρον (“common interest”) να εξασφαλίσουν την πρόληψη και καταστολή πράξεων που στοιχειοθετούν το συγκεκριμένο έγκλημα, στο οποίο θεμελιώνεται και η *erga omnes* υποχρέωσή τους. Τα στοιχεία αυτά θεωρήθηκαν επαρκή από το ΔΔ, προκειμένου να διαγνώσει την *prima facie* αρμοδιότητά του και να διατάξει προσωρινά μέτρα. Λιγότερο γνωστή πτυχή της υπόθεσης αφορά την προσφυγή της Κυβέρνησης της Γκάμπια κατά της εταιρείας Facebook στο Περιφερειακό Δικαστήριο της Columbia των ΗΠΑ με αίτημα να δοθούν χρήσιμες πληροφορίες για την υπόθεση, ώστε να διαβιβαστούν στο ΔΔ.

14 Ιουλίου 2020

Σαουδική Αραβία,
Μπαχρέιν, Αίγυπτος,
ΗΑΕ/Κατάρ

Το Δικαστήριο έκλεισε δύο υποθέσεις κατά του Κατάρ. Στην μεν πρώτη, *Σαουδική Αραβία, Μπαχρέιν, Αίγυπτος και ΗΑΕ κατά Κατάρ* σχετικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου του ICAO κατά το άρθρο 84 της Σύμβασης του Σικάγο για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία. Το Δικαστήριο έκρινε ότι πράγματι το Συμβούλιο του Οργανισμού ήταν αρμόδιο να εξετάσει την προσφυγή του Κατάρ για τα μέτρα περιορισμού των χερσαίων, θαλάσσιων και αεροπορικών επικοινωνιών που έλαβαν τα εν λόγω κράτη, επικαλούμενα παραβίαση από καταρινής πλευράς διεθνών υποχρεώσεων που απέρρεαν από τις μεταξύ τους Συμβάσεις. Ομοίως αποφάσισε και στη δεύτερη προσφυγή των *Μπαχρέιν, Αιγύπτου και ΗΑΕ κατά Κατάρ* αναφορικά με την αρμοδιότητα του Συμβουλίου του ICAO κατά το άρθρο II του δεύτερου μέρους της International Air Services Transit Agreement του 1944, με την οποία έβαλλαν κατά της απόφασης του Συμβουλίου του Οργανισμού επί παρεμφερούς προσφυγής.

Μπαχρέιν, Αίγυπτος,
ΗΑΕ/Κατάρ

11 Δεκεμβρίου 2020

Ισημερινή Γουινέα/
Γαλλίας

Εκδίδεται απόφαση του ΔΔ στην *υπόθεση Ασυλίες και Ποινικές Διαδικασίες (Ισημερινή Γουινέα κατά Γαλλίας)*. Η υπόθεση αφορά προσφυγή της Ισημερινής Γουινέας για διαφορά που σχετίζεται με την «ασυλία από ποινική δικαιοδοσία του Δεύτερου Αντιπροέδρου της Ισημερινής Γουινέας αρμοδίου για ζητήματα Άμυνας και Ασφάλειας του Κράτους (Teodoro Nguema Obiang Mangue) και με το νομικό καθεστώς του κτηρίου που εδράζει η Πρεσβεία της Ισημερινής Γουινέας

στη Γαλλία. Μετά από προσφυγή του γαλλικού κλάδου της ΜΚΟ Διεθνής Διαφάνεια στα γαλλικά δικαστήρια για καταγγελίες σχετικά με οικειοποίηση δημοσίου χρήματος, κατάχρηση εταιρικών κεφαλαίων και ξεπλύματος χρήματος εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης σε βάρος του Αντιπροέδρου της Γουινέας. Το ΔΔ στην απόφαση επί της αρμοδιότητας επιβεβαίωσε την ένσταση αρμοδιότητας της Γαλλίας αναφορικά με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, την οποία επικαλέστηκε η Ισημερινή Γουινέα και θεώρησε ότι έχει αρμοδιότητα μόνο για το ζήτημα του νομικού καθεστώτος του κτηρίου ως εγκατάσταση της πρεσβείας της Ισημερινής Γουινέας βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις. Στην απόφαση επί της ουσίας, το ΔΔ αποφάνθηκε ότι στο εν λόγω κτήριο ποτέ δεν χορηγήθηκε το καθεστώς «εγκαταστάσεις της [διπλωματικής] αποστολής», σύμφωνα με το Άρθρο 1 (i) της Σύμβασης της Βιέννης. Το Δικαστήριο διατύπωσε τον κανόνα ότι οι έγκαιρες, μη αυθαίρετες και διακρίνουσες αντιρρήσεις του κράτους υποδοχής να αποδεχτεί την πρόσδοση αυτού ακριβώς του καθεστώτος. Ωστόσο, η κρίση σε κάθε περίπτωση εξετάζεται ad hoc. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το ΔΔΧ, συνεκτιμώντας τα στοιχεία που προσκόμισαν οι δύο πλευρές, έκρινε ότι ο εν λόγω γενικός κανόνας πράγματι πληρούται. Συνεπώς, η Γαλλία δεν είχε παραβιάσει υποχρεώσεις της

21 Δεκεμβρίου 2020

Νέα ρύθμιση για τα προσωρινά μέτρα

Το Διεθνές Δικαστήριο δια της υιοθέτησης του νέου Άρθρου 11 της Εσωτερικής Δικονομικής Πρακτικής αναβάθμισε τον εποπτικό του ρόλο στο πεδίο της παρακολούθησης της συμμόρφωσης των διαδίκων με τα προσωρινά μέτρα που διατάζει. Συγκεκριμένα, κάθε φορά που θα διατάζονται προσωρινά μέτρα, το ΔΔ θα συστήνει μια ad hoc επιτροπή με 3 δικαστές, η οποία θα συνδράμει στην παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Η Επιτροπή θα λαμβάνει πληροφόρηση από τους διαδίκους και στη συνέχεια θα υποβάλει εκθέσεις προς το Δικαστήριο με συστάσεις, προκειμένου να αποφασίσει για τις επόμενες ενέργειες του.

3 Φεβρουαρίου 2021

Ιράν/ΗΠΑ

Το ΔΔ εξέδωσε την απόφαση επί του παραδεκτού στην υπόθεση *Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν κατά*

των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σχετικά με πιθανολογούμενες παραβιάσεις της διμερούς Συμφωνίας Φιλίας, Οικονομικών Σχέσεων και Προξενικών Δικαιωμάτων (του 1955). Το Δικαστήριο, αφού απέρριψε όλες τις προδικαστικές ενστάσεις των ΗΠΑ τόσο σε σχέση με την αρμοδιότητά του, όσο και με το παραδεκτό της προσφυγής, την έκρινε παραδεκτή και προχωρεί την εξέταση της ουσίας της.

4 Φεβρουαρίου 2021

Κατάρ/ΗΑΕ

Το ΔΔ εξέδωσε απόφαση επί της αρμοδιότητας του στην υπόθεση που αφορά την Εφαρμογή της Διεθνούς Συμβάσεως Εξάλειψης Όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (Κατάρ κατά Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων). Το 2018 το Κατάρ υπέβαλε την προσφυγή του ζητώντας από το ΔΔ να αναγνωρίσει την παραβίαση των Άρθρων της εν λόγω Σύμβασης εκ μέρους των ΗΑΕ δια της θέσπισης και εφαρμογής μέτρων διακρίνουσας μεταχείρισης που στρέφονταν σε βάρος κατοίκων ιθαγένειας Κατάρ λόγω της εθνικότητάς τους, τα οποία οδήγησαν σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το ΔΔ απέρριψε την προσφυγή του Κατάρ καθώς θεώρησε ότι η διαφορά εκπίπτει του υλικού πεδίου εφαρμογής της CERD. Υπενθυμίζεται ότι στο πλαίσιο της διαμάχης των χωρών του Κόλπου (Κατάρ εναντίον Αιγύπτου - ΗΑΕ - Μπαχρέιν - Σαουδικής Αραβίας), που ξεκίνησε το 2013, έχουν γίνει πολλές προσφυγές σε δικαιοδοτικά και ημι-δικαιοδοτικά όργανα. Εκτός από το ΔΔ, το Κατάρ προσέφυγε με διακρατική αναφορά στη CERD κατά των ΗΑΕ και της Σαουδικής Αραβίας, στο Συμβούλιο του ICAO κατά των 4 κρατών, το οποίο παρέπεμψε την υπόθεση στο ΔΔ και διαδικασίες στον ΠΟΕ για παραβιάσεις διατάξεων στην GATT, GATS και TRIPS. Μάλιστα, η Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (UPU) αποφάσισε στις 2 Μαρτίου 2020 τη σύσταση διαιτητικού οργάνου που θα εκδικάσει τις 4 προσφυγές που κατέθεσε το Κατάρ αναφορικά με την αναστολή ταχυδρομικών υπηρεσιών ως μέρος του συνεχιζόμενου αποκλεισμού του Κατάρ από τα 4 Κράτη.

5 Μαρτίου 2021

Γκαμπόν/Ισημερινή Γουινέα

Η Γκαμπόν και η Ισημερινή Γουινέα κατέθεσαν στη Γραμματεία του ΔΔ συνυποσχετικό προκειμένου να αποφανθεί κατά πόσο οι νομικοί τίτλοι, οι διεθνείς συνθήκες και διεθνείς συμβάσεις που επικαλούνται

τα μέρη διέπουν νομικά τις σχέσεις μεταξύ των δυο μερών σε ότι αφορά την οριοθέτηση των κοινών θαλασσιών και χερσαίων συνόρων και την κυριαρχία επί των νήσων Mbanii/Mbare, Cocotiers/Cocoteros and Conga. Συγκεκριμένα, η Γκαμπόν επικαλείται την ειδική σύμβαση οριοθέτησης των γαλλικών και ισπανικών κτήσεων στη Δυτική Αφρική, τις ακτές της Σαχάρας και τον Κόλπο της Γουινέας (1900) και τη Σύμβαση χάραξης οροθετικών γραμμών των χερσαίων και θαλασσιών ορίων της Ισημερινής Γουινέας και τη Γκαμπόν (1974). Η Ισημερινή Γουινέα επικαλείται μόνο την ειδική Σύμβαση του 1900, ενώ αμφότεροι οι διάδικοι επιφυλάσσουνται της επίκλησης άλλων νομικών τίτλων. Το συνυποσχετικό είχε υπογραφεί από τα δυο μέρη το 2016, κατόπιν υπόδειξης του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Ban Ki-moon στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης, που του είχε ζητηθεί. Αναφορικά με τη διαχρονική στάση των διαδίκων στο ΔΔ, υπενθυμίζεται ότι η Ισημερινή Γουινέα έχει αποδεχτεί την προαιρετική ρήτρα υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου και έχει εμφανιστεί ενώπιον του το 1999 υποβάλλοντας αίτηση παρέμβασης στην υπόθεση Χερσαία και Θαλάσσια Σύνορα μεταξύ Καμερούν και Νιγηρίας και ως ενάγον Κράτος το 2016 καταθέτοντας προσφυγή κατά της Γαλλίας στην υπόθεση Ασυλιών και Ποινικών Διαδικασιών (βλ. ανωτέρω). Η Γκαμπόν δεν έχει αναγνωρίσει την υποχρεωτική δικαιοδοσία του ΔΔ.

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ)

Α. Δραστηριότητες της Εισαγγελίας

- Το 2020 αποτέλεσε μία χρονιά έντονης δραστηριότητας του ΔΠΔ. Ιδιαίτερη πρόοδος σημειώθηκε στην προκαταρκτική εξέταση καταστάσεων. Η Εισαγγελέας Fatou Bensouda είχε υποσχεθεί το 2019 ενώπιον της Συνέλευσης των κρατών-μερών πως θα κατέληγε σε συμπεράσματα για όλους τους, έως τη λήξη της θητείας της. Το Γραφείο του Εισαγγελέα έχει εγκαθιδρύσει μία διαδικασία με την οποία ταξινομεί τις καταγγελίες σε τέσσερις Φάσεις, εξετάζοντας σε κάθε μία από αυτές τις προϋποθέσεις του Καταστατικού.

Την εν λόγω περίοδο, η Εισαγγελέας εξέτασε καταγγελίες για πέντε καταστάσεις στην πρώτη Φάση -αναφορικά με τη σοβαρότητα των πληροφοριών- ενώ για το 2021 θα οριστικοποιηθούν τα συμπεράσματα για την *Κύπρο* (κατεχόμενα εδάφη), την *Υεμένη* (υποθέσεις κατά εξαγωγέων όπλων), την *Καμπότζη* (απώλεια ιδιοκτησιών) και την *Συρία/Ιορδανία* (απέλαση).

Συνολικά εξετάστηκαν καταγγελίες για πέντε καταστάσεις οι εκ των οποίων ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν:

- Οι πρώτες καταγγελίες αφορούν την **Ουγκάντα** και συγκεκριμένα τα γεγονότα στο Κασέσε, το Νοέμβριο του 2016. Στις καταγγελίες που έγιναν για τις δολοφονίες από τις ένοπλες δυνάμεις κατά τη διάρκεια των εκεί αναταραχών, συμπεριλαμβάνονταν κατηγορίες για γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Το "Γραφείο", τελικά, κατέληξε πως από τις πληροφορίες προκύπτει πως μέλη των ενόπλων δυνάμεων κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα διαφαίνεται πως τέλεσαν "ανθρωποκτονίες από πρόθεση". Όμως, δεν κατόρθωσε να εξακριβώσει εάν πρόκειται για πράξεις, που τελέστηκαν στο πλαίσιο μίας "πολιτικής ενός κράτους ή οργάνωσης". Συνεπώς, οι πράξεις δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των εγκλημάτων πολέμου.

Η δεύτερη ομάδα καταγγελιών παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, εφόσον πρόκειται για καταγγελίες σε βάρος της **Αυστραλίας** για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Οι αιτιάσεις αναφέρονται σε πράξεις των αρχών κατά τη μεταφορά και τη κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε παράκτιες εγκαταστάσεις στα νησιά Ναούρου και Μάνους, από το 2001, με απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης. Μάλιστα, στις πράξεις αυτές των αυστραλιανών αρχών υποστηρίζεται πως συμμετείχαν και οι αρχές του Ναούρου και της Παπούα Νέας Γουινέας, αλλά και ιδιωτικές οντότητες. Το "Γραφείο" ανέφερε πως από τις πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσης αυτές δύναται να συνιστούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, αλλά και δεδομένης της κράτησης μπορεί να θεωρηθούν φυλάκιση (λόγω διάρκειας). Επιπλέον έκρινε πως η απέλαση κι η μεταφορά μεταναστών και αιτούντων άσυλο σε τρίτες χώρες δεν συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, αναφέροντας πως μετά από ανάλυση δεν ήταν σίγουρο ότι υπήρχε νόμιμη βάση ότι βρισκονταν νόμιμα στη χώρα. Τέλος, εξαιτίας της ανεπαρκούς πληροφόρησης, το "Γραφείο" κατέληξε πως η μεταχείρισή τους δε φαίνεται να είναι μέρος μίας κρατικής πολιτικής.

Άλλη καταγγελία, την ίδια περίοδο, αφορούσε πράξεις που συνιστούν γενοκτονία και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από τις κινεζικές αρχές κατά των Ουιγούρων σε περιοχές του Τατζικιστάν και της Καμπότζης. Το βασικό πρόβλημα που έπρεπε να εξετάσει η Εισαγγελία ήταν κατά πόσο οι καταγγελίες εμπίπτουν στο πεδίο της δικαιοδοσίας της *ratione loci*, εφόσον η Κίνα δεν έχει επικυρώσει το Καταστατικό του ΔΠΔ. Το "Γραφείο" τόνισε πως, αν και οι απελάσεις από την Καμπότζη και το Τατζικιστάν μπορεί να δημιουργούν ανησυχίες, δεν συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εφόσον δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για το έγκλημα της απέλασης.

- Στη δεύτερη Φάση -*ratione materiae* εξέταση- συνολικά, στη διάρκεια του 2020, εξετάστηκαν οι παραπομπές για τις καταστάσεις σε **Βολιβία** και τη **Βενεζουέλα**. Το Σεπτέμβριο του 2020, η προηγούμενη Κυβέρνηση της Βολιβίας παρέπεμψε την κατάσταση στη χώρα, σχετικά με εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που τελέστηκαν τον Αύγουστο του 2020 από μέλη και οργανώσεις που σχετίζονται με το *Movimiento al Socialismo*. Συγκεκριμένα, η παραπομπή έγινε για την παρεμπόδιση αποστολής βοήθειας, των μεταφορών και της επικοινωνίας σε διάφορες περιοχές της χώρας κατά τη διάρκεια της πανδημίας

με αποτέλεσμα να διακοπεί η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και το θάνατο πολιτών. Το “Γραφείο” από τη στιγμή που έλαβε την παραπομπή αυτή συνέλεξε πληροφορίες, ώστε να ολοκληρώσει την αξιολόγησή του για την δικαιοδοσία του το 2021, όπως αντίστοιχα και στην περίπτωση της Βενεζουέλας. Σχετικά με τη **Βενεζουέλα (II)**, η παραπομπή προήλθε από την τωρινή Κυβέρνησή της για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και αφορά τις συλλογικές κυρώσεις σε βάρος τις ΗΠΑ. Οι κυρώσεις αυτές επιβλήθηκαν το 2014 και -σύμφωνα με τις κατηγορίες της Βενεζουέλας- είχαν ως συνέπεια την αύξηση του ποσοστού θνησιμότητας σε ανήλικους και ενήλικους και την παραβίαση ΔΤΑ. Επιπλέον, η Βενεζουέλα υποστήριξε πως ο σκοπός των κυρώσεων είναι η αλλαγή του καθεστώτος, δημιουργώντας ένα περιβάλλον που οδήγησε σε μαζική μετανάστευση του πληθυσμού, ενώ αναφέρθηκε και σε παρεμπόδιση αεροσκάφους αερογραμμών Βενεζουέλας. Το “Γραφείο” πέραν της διερεύνησης των πληροφοριών, συναντήθηκε και με εκπροσώπους της χώρας.

- Στην Τρίτη Φάση αξιολόγησης, εξετάζονται η αρχή της συμπληρωματικότητας και η βαρύτητα των καταγγελιών. Οι εξεταζόμενες για το 2020 καταστάσεις σε αυτήν την φάση αφορούν την **Κολομβία**, τη **Γουινέα**, τις **Φιλιππίνες** και τη **Βενεζουέλα (I)**.

Στην περίπτωση της Κολομβίας, το “Γραφείο” συμμετείχε σε συζητήσεις με τις εθνικές αρχές, με ΜΚΟ και διακυβερνητικούς οργανισμούς, ώστε να εξακριβώσει το στάδιο στο οποίο βρίσκονται οι υποθέσεις ενώπιον των αρμόδιων εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων, ενώ έκρινε πως συγκριτικά με το 2019 οι αρχές της Κολομβίας έχουν κάνει αξιόλογες προσπάθειες να διώξουν συμπεριφορές που ανάγονται σε εγκλήματα του ΚατΔΠΔ. Σε μία προσπάθεια να εμπλέξει πιο αποφασιστικά τόσο τις εθνικές αρχές, όσο και κάθε ενδιαφερόμενο μέρος, το “Γραφείο” συνεχίζει τις προσπάθειες δημιουργίας ενός συστήματος, ενός “πλαισίου δεικτών” βάσει του οποίου θα μπορεί να αξιολογεί αν μπορεί να εκκινήσει διαδικασίες διερεύνησης μίας υπόθεσης ή να αποστεί υπέρ των εθνικών μηχανισμών και διαδικασιών.

Το “Γραφείο”, έχει ξεκινήσει προκαταρκτική εξέταση παλαιότερα (το 2009) για τη Γουινέα αναφορικά με τα γεγονότα της “Σφαγής της 28ης Σεπτεμβρίου” του 2009, έπειτα από διαδηλώσεις κατά της στρατιωτικής χούντας. Το “Γραφείο” με βάση τα στοιχεία που έλαβε κατέληξε πως φαίνεται πως διαπράχθηκαν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Τα προβλήματα στις εθνικές διαδικασίες ήταν και παραμένουν πολλά, όπως η αργοπορία στην κατασκευή Δικαστηρίου. Όπως και στην περίπτωση της Κολομβίας, πολύ περισσότερο εδώ -λόγω των δυσκολιών που έχουν προκύψει- θα καταρτίσει ένα πλαίσιο με δείκτες για το παραδεκτό των ατομικών καταγγελιών, ώστε να έχει καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα. Αντίστοιχα και για τις Φιλιππίνες υπολογίζεται πως το “Γραφείο” θα ολοκληρώσει την προκαταρκτική του εξέταση εντός του 2021. Το ζήτημα των Φιλιππίνων έχει απασχολήσει ιδιαίτερα το ΔΠΔ εξαιτίας της ανακοίνωσης αποχώρησης της χώρας από το Καταστατικό, τον Αύγουστο 2018, ενώ η προκαταρκτική εξέταση είχε ξεκινήσει το Φεβρουάριο του ίδιου έτους. Το ΔΠΔ, ωστόσο, διατηρεί τη δικαιοδοσία του -ratione temporis- για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι Φιλιππίνες ήταν μέρος του Καταστατικού, δηλαδή έως το Μάρτιο 2019. Η κατάσταση αυτή αφορά τον “πόλεμο κατά των ναρκωτικών” της Κυβέρνησης Duterte για την καταπολέμηση της παράνομης εμπορίας ναρκωτικών ουσιών

από το 2016. Οι κατηγορίες αφορούν εξωδικαστικές δολοφονίες πολιτών από την αστυνομία και άλλες υπηρεσίες επιβολής του νόμου, ενώ το “Γραφείο” κατέληξε πως υπάρχουν ενδείξεις τέλεσης εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχει λάβει το “Γραφείο” και το 2020, μόνο ένας μικρός αριθμός ερευνών και διώξεων έχει ξεκινήσει από τις αρχές.

Ως προς την κατάσταση στη **Βενεζουέλα (I)**, αφορά το χρονικό διάστημα από το 2017 με την εξέταση από το “Γραφείο” να ξεκινά το 2018. Η έρευνα του “Γραφείου” έχει εστιάσει στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και, συγκεκριμένα, φυλάκιση ή στέρψη της ελευθερίας, βιασμούς, βασανιστήρια και δίωξη κατά οποιασδήποτε αναγνωρισμένης ομάδας ή κοινότητας για πολιτικούς λόγους. Σύμφωνα με τις ως τώρα πληροφορίες, δράστες των εγκλημάτων είναι εθνικές αρχές, μέλη των ενόπλων δυνάμεων και ιδιώτες υποστηρικτές της Κυβέρνησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί η σχετική Έκθεση της ΓΓ⁴ του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών στην οποία ασκείται δριμύτατη κριτική κατηγορώντας το μάλιστα για την αργοπορία του αλλά και θέτοντας ζητήματα αμεροληψίας. Το Γραφείο αντέκρουσε

- Στις ολοκληρωμένες διαδικασίες, αρχικά πρέπει να σημειωθεί ως προς την **Παλαιστίνη** πως με Δήλωσή της το 2015 αποδέχθηκε τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, παραπέμποντας την κατάσταση στα κατεχόμενα εδάφη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ (από το 2014). Η προκαταρκτική εξέταση ολοκληρώθηκε το 2019, με την Εισαγγελέα να καταλήγει πως φαίνεται να έχουν τελεστεί εγκλήματα πολέμου στην περιοχή από μέλη των Ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων, ενώ εντόπισε και την πιθανότητα εγκλημάτων πολέμου και στην Ανατολική Ιερουσαλήμ. Τον Ιανουάριο 2020, η Εισαγγελέας έχοντας επίγνωση των αμφισβητήσεων για τη δικαιοδοσία επί των Κατεχόμενων εδαφών αιτήθηκε -υπό το άρθρο 19 παρ. 3- να αποφανθεί σχετικά το Τμήμα Προδικασίας, υποστηρίζοντας πως εφόσον η Παλαιστίνη έγινε μέρος του Καταστατικού, δεν έχει κανένα λόγο να αξιολογήσει διαφορετικά το ζήτημα. Δυστυχώς παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες της Εισαγγελέας δεν έχει εκδοθεί ακόμα σχετική Απόφαση, με αποτέλεσμα η Εισαγγελέας να υποστηρίξει τη θέση της περί της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ και τον Απρίλιο 2020, μετά από τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν τα μέρη στη σύγκρουση.

- Στη διάρκεια του 2020 η Εισαγγελέας αποφάσισε επίσης να κλείσει την προκαταρκτική εξέταση για το **Ιράκ** -που είχε ανοίξει εκ νέου το 2014, έπειτα από νέες πληροφορίες- χωρίς να προωθήσει την υπόθεση στο Τμήμα Προδικασίας. Η κατάσταση αυτή είχε απασχολήσει ιδιαίτερα λόγω του όγκου και της δημοσιότητας των καταγγελιών. Πρέπει να σημειωθεί πως το Ιράκ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος του ΚατΔΠΔ, κι η υπόθεση αφορά εγκλήματα που τελέστηκαν από Βρετανούς στρατιώτες -εφόσον το Ην. Βασίλειο είναι συμβαλλόμενο μέρος του ΚατΔΠΔ- και συγκεκριμένα κατά κρατουμένων. Η Εισαγγελέας σημείωσε πως υπήρχαν βάσιμες ενδείξεις τέλεσης εγκλημάτων πολέμου από Βρετανούς

4. OAS, “Fostering Impunity: The Impact of the Failure of the Prosecutor of the International Criminal Court to open an investigation into the possible commission of crimes against humanity in Venezuela”, 2 December 2020.

στρατιώτες, και εξέτασε ενδελεχώς την αποτελεσματικότητα της διερεύνησης των καταγγελιών από τους μηχανισμούς που δημιούργησε το Ην. Βασίλειο. Επισημαίνεται, σε αυτό το σημείο, πως, εντός του 2020, το “Γραφείο” δημιούργησε μία ειδική Μονάδα που ασχολούνταν με τις καταγγελίες που είχαν γίνει στον τύπο για καταστροφή αποδεικτικών στοιχείων. Παρά τις ανησυχίες για τον τρόπο λήψης αποφάσεων αυτών των μηχανισμών η Εισαγγελέας κατέληξε χαρακτηριστικά πως “η μοναδική επαγγελματικά ορθή απόφαση σε αυτό το στάδιο είναι να κλείσει την προκαταρκτική εξέταση”, εφόσον δεν ήταν μπορούσε να διαπιστωθεί προσπάθεια συγκάλυψης.

- Πέραν του Ιράκ, το Δεκέμβριο του 2020, η Εισαγγελέας εξέδωσε και Έκθεση για τη Νιγηρία, καταλήγοντας πως πληρούνται οι καταστατικές προϋποθέσεις, για να ανοίξει η έρευνα. Πέραν των εγκλημάτων (κατά της ανθρωπότητας και πολέμου) μη κρατικών δρώντων (Boko Haram) και παρακλάδων της, η Εισαγγελέας τόνισε πως υπάρχουν ενδείξεις για την τέλεση εγκλημάτων και από τις Δυνάμεις Ασφαλείας της Νιγηρίας συμπεριλαμβανομένης και της Μονάδας καταπολέμησης της Boko Haram. Πέραν των εγκλημάτων στο πλαίσιο της εσωτερικής σύγκρουσης, η Εισαγγελέας σημειώνει πως υπάρχουν ενδείξεις για τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας από το 2009 στο πλαίσιο μίας ευρείας και συστηματικής επίθεσης σε βάρος εκείνων που θεωρούνταν “άπιστοι” και υποστηρικτές της Κυβέρνησης. Επιπλέον, δικαιολόγησε τη μακρόχρονη διαδικασία διερεύνησης -από το 2010- από μέρους της, εξαιτίας της στήριξης που παρείχε το “Γραφείο” της στις εθνικές αρχές για τη διερεύνηση και δίωξη των εγκλημάτων αυτών, χωρίς όμως κάποιο αποτέλεσμα.

- Το Δεκέμβριο του 2020, η Εισαγγελέας, μετά την εξέταση των πληροφοριών για την Ουκρανία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μπορεί να παραπεμφθεί η κατάσταση στο Τμήμα Προδικασίας, εφόσον είτε δεν υπάρχει σε εθνικό επίπεδο έρευνα για συγκεκριμένα άτομα είτε η διερεύνηση δεν είναι δυνατή. Επισημαίνεται πως η Ουκρανία δεν είναι κράτος συμβαλλόμενο μέρος του ΚατΔΠΔ και είχε παραπέμψει πρώτη φορά το 2014 την κατάσταση στην επικράτειά της για τα γεγονότα από το 2013 σε διαδηλώσεις στην πλατεία Maidan. Το 2015, με δεύτερη Δήλωσή της παρέπεμψε την κατάσταση στα εδάφη της -και ιδίως σε Κριμαία και Ανατολική Ουκρανία- από το 2014 χωρίς καταληκτική ημερομηνία. Το “Γραφείο” εντόπισε το ενδεχόμενο τέλεσης εγκλημάτων πολέμου στην Ανατολική Ουκρανία, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στα κατεχόμενα εδάφη της Κριμαίας, καθώς και εγκλημάτων πολέμου.

B. Αποφάσεις ΔΠΔ

- Το Σεπτέμβριο του 2020, το Τμήμα Προδικασίας απέρριψε το αίτημα των *νήσων Κομόρες*, για δικαστικό έλεγχο της Απόφασης του Εισαγγελέα με την οποία δεν παραπέμψε την υπόθεση του 2010 για τα σκάφη των νήσων Κομόρες, της Ελλάδας και της Καμπότζης (Flotilla Incident). Συγκεκριμένα η υπόθεση αφορά την επιχείρηση του Ισραήλ κατά των εν λόγω σκαφών που μετέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια στην αποκλεισμένη Λωρίδα της Γάζας. Αρχικά η κατάσταση απορρίφθηκε από τον τότε Εισαγγελέα -Moreno Ocampo-(2013),

ελλείψει επαρκούς βαρύτητας, ενώ το Τμήμα Προδικασίας είχε ζητήσει την επανεξέταση αυτής του της Απόφασης, δύο φορές (2015 και 2018). Στην Απόφαση του Τμήματος του 2020, παρά το γεγονός πως κατέληξε πως ο Εισαγγελέας και τις δύο φορές δεν είχε επανεξετάσει με τη δέουσα επιμέλεια την υπόθεση και μάλιστα κάνοντας λάθη, ανέφερε ωστόσο πως οι οδηγίες από το Τμήμα Εφέσεων δεν ήταν ξεκάθαρες ώστε να ζητήσει την επανεξέταση της Απόφασης του.

- Το Μάρτιο το Τμήμα Εφέσεων αποφάσισε ομόφωνα, ανατρέποντας την Απόφαση του Τμήματος Προδικασίας, υπέρ της διερεύνησης εγκλημάτων που τελέστηκαν στο *Αφγανιστάν* από το 2003. Συγκεκριμένα, η Εισαγγελέας επισήμανε πως πιθανόν να έχουν τελεσθεί εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας από τους Ταλιμπάν (και το Haqqani Network), εγκλήματα πολέμου από τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις, καθώς και τις δυνάμεις των ΗΠΑ αλλά και τη CIA σε μυστικά κέντρα κράτησης. Να σημειωθεί πως το Τμήμα Προδικασίας είχε υποστηρίξει πως μία έρευνα δεν θα ήταν προς το συμφέρον της δικαιοσύνης, μετά από το σχετικό αίτημα από την Εισαγγελέα το 2017. Σύμφωνα με το Τμήμα Εφέσεων, το Τμήμα Προδικασίας έπρεπε μόνο να εξετάσει αν όντως υπήρχε βάση ότι είχαν τελεσθεί εγκλήματα και αν το Δικαστήριο θα είχε δικαιοδοσία κι εφόσον όντως το εντόπισε να μην κάνει αναφορά στο συμφέρον της δικαιοσύνης.

- Στο μέρος των ατομικών Αποφάσεων οι εξελίξεις δεν ήταν τόσες πολλές. Το Τμήμα Εφέσεων απέρριψε την έφεση του *Al Hassan* κατά της Απόφασης του Τμήματος Προδικασίας σχετικά με τη βαρύτητα της υπόθεσής του. Το Τμήμα Εφέσεων τόνισε τα ποιοτικά και όχι ποσοτικά κριτήρια για την αξιολόγηση της βαρύτητας, επιβεβαιώνοντας τελικά το Τμήμα Προδικασίας. Λίγο αργότερα, τον Απρίλιο, το Τμήμα Προδικασίας έκανε δεκτό το αίτημα της Εισαγγελέως για τροποποίηση του κατηγορητηρίου του, προσθέτοντας επιπλέον εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Επισημαίνεται πως ο *Al Hassan* κατηγορείται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (2012-2013) στο Τιμπουκτού όντας μέλος της ομάδος *Ansar Eddine* και *de facto* αρχηγός της ισλαμικής αστυνομίας.

Κατ’αντιστοιχία, το Μάρτιο του 2020, το Τμήμα Εφέσεων αποφάνθηκε υπέρ του παραδεκτού της υπόθεσης *Saif Al-Islam Gaddafi*, απορρίπτοντας την έφεσή του. Το Τμήμα κατέληξε πως η Απόφαση του Λιβυκού Δικαστηρίου του 2015, είχε εκδοθεί ερμήν και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί οριστική, ενώ παράλληλα συμφώνησε με το Τμήμα Προδικασίας ότι η αμνηστία που παρέχει ο λιβυκός νόμος δεν μπορεί να εφαρμοστεί για τα εγκλήματα που κατηγορείται. Ο *Saif Al-Islam Gaddafi* κατηγορείται για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, που τελέστηκαν το Φεβρουάριο του 2011, στη Λιβύη, ενώ το 2013, το Τμήμα Προδικασίας απέρριψε το επιχείρημα της Λιβύης κατά της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ.

- Στις 18 Μαΐου 2020, το Τμήμα Προδικασίας του ΔΠΔ απέρριψε το αίτημα του *Jean Pierre Bemba Gombo* για αποζημίωση για αποτυχία απονομής δικαιοσύνης (*miscarriage of justice*) και για καταστροφή και βλάβη που υπέστη η πε-

ριουσία του, ενόσω κρατείτο στα κέντρα κράτησης του ΔΠΔ στην Ολλανδία στο διάστημα από την πρωτόδικη καταδικαστική απόφαση του ΔΠΔ με ποινή 18 ετών κάθειρξης για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας στην Κεντρο-Αφρικανική Δημοκρατία (2016) και την ανατροπή της εν λόγω απόφασης από το Εφετείο (2018). Το Τμήμα Προδικασίας ισχυρίστηκε ότι η πρόβλεψη του άρθρου 85 (3) του Καταστατικού της Ρώμης αφορά μόνο τη βλάβη χρηματοοικονομικής φύσης που επήλθε λόγω «σοβαρής και έκδηλης αποτυχίας απονομής δικαιοσύνης» και εν προκειμένω δεν στοιχειοθετείτο τέτοια περίπτωση.

- Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο καταδίκασε, στις 6 Μαΐου 2021, τον *Dominic Ongwen* για την τέλεση εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας στην Ουγκάντα την περίοδο Ιούλιος 2002-Δεκέμβριος 2005. Καταδικάστηκε μεταξύ άλλων για επιθέσεις κατά αμάχων και εσωτερικώς εκτοπισμένων προσώπων, σεξουαλικά και γενετήσια εγκλήματα κατά γυναικών και κοριτσιών και στρατολόγηση και χρήση παιδιών σε εκθροπραξίες.

Γ. Άλλες Εξελίξεις

- Στα αξιοσημείωτα καταγράφεται η δημοσιοποίηση από την Εισαγγελέα -τον Οκτώβριο 2020- των “Οδηγιών για τις Συμφωνίες για την Ομολογία της Ενοχής”, ώστε να διασαφηνιστούν οι διαδικασίες που πρέπει να ακολουθούνται σε αυτές τις περιπτώσεις, με στόχο τη διαφάνεια. Πέραν τις προβλέψεις του Καταστατικού του ΔΠΔ, και την εξέταση του πλαισίου των ίδιων των Συμφωνιών, οι Οδηγίες επικεντρώνονται και σε άλλους τομείς που δυνητικά επηρεάζει η ομολογία (πχ ποινές). Τέλος, ιδιαίτερη ένταση προκλήθηκε μετά τις οικονομικές κυρώσεις του Σεπτεμβρίου από τις ΗΠΑ έναντι της Εισαγγελέως του ΔΠΔ και ενός μέλους του “Γραφείου” της. Η κυβέρνηση Trump περιορίστηκε, για να δικαιολογήσει το μέτρο πως το ΔΠΔ στοχοποιούσε Αμερικανούς πολίτες.

11 Φεβρουαρίου 2020

Σουδάν

Η Κυβέρνηση του **Σουδάν** αποφάσισε να παραδώσει τον εκθρονισμένο Πρόεδρο Omar Al Bashir στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που έχει εκδώσει διεθνές ένταλμα σύλληψης για την τέλεση του εγκλήματος της γενοκτονίας και εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας από το 2003-2008 στο Νταρφούρ. Έτσι, απαλείφεται ένα μόνιμο στοιχείο κριτικής για το ΔΠΔ που αφορούσε την αδυναμία του να τον συλλάβει κατά τις περιόδους του Προέδρου Al Bashir σε διάφορες χώρες, ενώ την ίδια ώρα εκκρεμούσε διεθνές ένταλμα σύλληψης (βλ. και πρόσφατη απόφαση δευτεροβάθμιου τμήματος ΔΠΔ για άρνηση συνεργασία Υεμένης στην έκδοση του Omar Al Bashir (2019)).

16 Μαΐου 2020

Ρουάντα

Σε προάσιο του Παρισιού συλλαμβάνεται ο Felicien Kabuga, ένας εκ των τελευταίων φυγόδικων για τους οποίους το ad hoc Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη **Ρουάντα** είχε εκδώσει ένταλμα σύλληψης για την εμπλοκή τους στη γενοκτονική πολιτική των Χούτου. Το Δικαστήριο έχει από το 2014 ολοκληρώσει τις εργασίες του και συνεπώς ο Kabuga εμπίπτει στο International Residual Mechanism for Criminal Tribunals, ο οποίος συστάθηκε για να εκδικάσει όσους φυγόδικους συλληφθούν.

Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε - Ειδικός Μηχανισμός Ολοκλήρωσης

1. Το 2020, ο Ειδικός Μηχανισμός Ολοκλήρωσης ασχολήθηκε κυρίως με την υπό όρους πρόωρη αποφυλάκιση του Augustine Gbao. Ο Gbao καταδικάστηκε από το Ειδικό Δικαστήριο μαζί με άλλα δύο μέλη του Revolutionary United Front το 2009 σε είκοσι πέντε χρόνια φυλάκισης για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που τελέστηκαν στη Λιβερία κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Ο Gbao συμμετείχε σε μία σειρά από επιδρομές με σκοπό τον εκφοβισμό του πληθυσμού -συμπεριλαμβανομένων και εγκλημάτων, όπως η σεξουαλική δουλεία και οι καταναγκαστικοί γάμοι⁵- ενώ είχε απαλλαγεί με **Απόφαση** του Εφετείου, τον Οκτώβριο του 2009, για την απαγωγή και ομηρία προσωπικού της επιχείρησης των ΗΕ UNAMSIL το 1999, μετά τη σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης του Λομέ.

2. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι το Δικαστήριο σε **Δήλωσή** του (Νοέμβριο του 2020) τόνισε πως δεν ισχύουν οι πληροφορίες για κακομεταχείριση των φυλακισμένων. Σε αυτό το σημείο, το Δικαστήριο υποστήριξε πως η παραπληροφόρηση αυτή έχει προκύψει μεταξύ άλλων και από τους ίδιους τους φυλακισμένους, ενώ ανέφερε πως την εποπτεία των συνθηκών διαβίωσής τους έχουν αναλάβει Οργανισμοί, όπως η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού. Ακόμη επεσήμανε πως η αποφυλάκιση του γίνεται μετά από Απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου με βάση το Καταστατικό και τους Κανόνες Διαδικασίας και Αποδείξεων. Ο Πρόεδρος Jon Kamanda αξιολόγησε πως με βάση τη συμπεριφορά του Gbao (γραπτή συγγνώμη προς τα θύματά του, το σεβασμό που επέδειξε στη διαδικασία, τη συμμετοχή του στα προγράμματα εντός φυλακής κ.λπ.) δεν αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνία και δεδομένου ότι έχει εκτίσει τα 2/3 της ποινής του, του επετράπη η **πρόωρη αποφυλάκισή** του. Βασική προϋπόθεση για την αποφυλάκισή του ήταν η δημόσια απολογία του, με την οποία εξέφραζε μεταμέλεια και μεταδόθηκε μέσω ραδιοφώνου και τηλεόρασης.

5. Επρόκειτο για την πρώτη φορά που εκδικάστηκαν τέτοιας φύσεως υποθέσεις σε διεθνές δικαστήριο.

Ειδικό Δικαστήριο για το Λίβανο

Τον Αύγουστο του 2020, ύστερα από έξι χρόνια από την έναρξη της διαδικασίας, εκδόθηκε η πολυαναμενόμενη [Απόφαση Ayyash et al.](#) που αφορούσε τη βομβιστική επίθεση στο Λίβανο το 2005 που είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο είκοσι δύο ανθρώπων συμπεριλαμβανομένου και του τότε Πρωθυπουργού Rafik Hariri. Το Ειδικό Δικαστήριο δημιουργήθηκε με την [Απόφαση 1757](#) (υπό το Κεφάλαιο VII του Χάρτη) του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ ακριβώς για τη διερεύνηση -και μόνο- αυτού του περιστατικού, το 2007, μετά από σχετικό αίτημα του Πρωθυπουργού του Λιβάνου. Βασικός στόχος του είναι η διερεύνηση της δολοφονίας Hariri ως πράξης τρομοκρατίας, με την εντολή του Δικαστηρίου να λήγει το 2021. Οι κατηγορούμενοι ήταν πέντε αρχικά και τέσσερις μετά τον θάνατο του Badreddine το 2016, εκ των οποίων οι τρεις είναι αγνοούμενοι. Τελικά, το Δικαστήριο εκδίκασε, το 2020, την υπόθεση *in absentia* (για τους τρεις κατηγορούμενους) με βάση το δίκαιο του Λιβάνου, καταλήγοντας πως ο Samil Jamil Ayyash είναι ένοχος *πέραν πάσης αμφιβολίας* για συμμετοχή σε συνομωσία τέλεσης τρομοκρατικής πράξης, ενώ αθωώθηκαν οι Merhi, Oneissi και Sabra. Στη διαδικασία συμμετείχαν και θύματα της επίθεσης -σε αντίθεση με άλλα υβριδικά (Σιέρρα Λεόνε) και ad hoc Δικαστήρια (Ρουάντα και πρώην Γιουγκοσλαβίας)- με ποικίλους τρόπους μέσω των εκπροσώπων τους (εξέταση μαρτύρων, κ.λπ.), καθώς και τη δυνατότητα κατάθεσης αποδεικτικών στοιχείων *nina voce* και γραπτών δηλώσεων ύστερα από εξουσιοδότηση του Πρωτοβάθμιου Τμήματος ("Victim's Case"). Ακόμη έγινε εκτενής ανάλυση στο κεφάλαιο III του ιστορικού και πολιτικού υπόβαθρου της επίθεσης, αν και θεωρείται ελλιπής η προσέγγισή του, ιδίως σε σχέση με την εμπλοκή της Hezbollah και της Συρίας. Η Απόφαση έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον, μεταξύ άλλων και εξαιτίας του κατηγορητηρίου που περιελάμβανε το έγκλημα της τρομοκρατίας, εφόσον δεν υπάρχει σχετικό προηγούμενο στη διεθνή ποινική δικαιοσύνη. Βεβαίως, το γεγονός πως δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός σχετικός ορισμός, και το έγκλημα δεν προβλέπεται στο Καταστατικό της Ρώμης και στην Αναθεώρηση της Καμπάλας, προκάλεσε αρνητικές αντιδράσεις σχετικά με την ερμηνεία του από το Δικαστήριο, ήδη από τα πρώτα στάδια της διαδικασίας. Το Τμήμα Εφέσεων μετά από σχετικό προδικαστικό ερώτημα του Πρώτου Τμήματος κλήθηκε να εξετάσει και τον ορισμό του εγκλήματος της τρομοκρατίας, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του Λιβάνου, υπό το φως ωστόσο διεθνών κανόνων⁶. Τελικά, κατέληξε στον εξής ορισμό: "*the volitional commission of an act or the credible threat of an act through means that are likely to pose a public danger with the special intent to cause a state of terror*". Το πιο αμφιλεγόμενο μέρος της Απόφασης του Τμήματος Εφέσεων, όμως, είναι ότι κατέληξε στο συμπέρασμα πως αν και δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός του εγκλήματος, τούτος έχει "αναδυθεί σταδιακά" (*such definition has gradually emerged*), ενώ υφίσταται ως έγκλημα η τρομοκρατία σύμφωνα με το εθιμικό δίκαιο σε περιόδους ειρήνης τουλάχιστον. Αναφορικά με τις ένοπλες συρράξεις, μετά από ενδελεχή έρευνα -και των εθνικών πρακτικών- για τον εντοπισμό της *opinio juris* του Τμήματος, ανέφερε

6. Να σημειωθεί πως εξετάστηκαν η Αραβική Σύμβαση για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας του 1998 (που ο Λίβανος έχει επικυρώσει) και το σχετικό εθιμικό διεθνές δίκαιο.

πως υπάρχει η πεποίθηση πως "αναδύεται κανόνας *-in statu nascendi-* που θα απαγορεύει τις τρομοκρατικές πράξεις κατά τη διάρκεια ένοπλων συρράξεων". Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί πως η συλλογιστική αυτή του Τμήματος Εφέσεων, προκάλεσε τις αντιδράσεις τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από το Πρώτο Τμήμα, όπως διαφαίνεται στη Διιστάμενη Γνώμη της Δικαστού Janet Nosworthy. Γενικότερα, ωστόσο, στο Δικαστήριο έχει ασκηθεί αυστηρή κριτική ήδη από τα αρχικά στάδια της λειτουργίας του (αναφορικά με το κόστος λειτουργίας του, την αδυναμία του να βρει τις απαραίτητες αποδείξεις κλπ), και ιδίως για την εκδίκαση *in absentia* της υπόθεσης *Ayyash et al.*, εφόσον επιτρέπεται και από λιβανέζικο νόμο⁷. Το Τμήμα Εφέσεων, μάλιστα, είχε αποφανθεί και σχετικά για το θέμα αυτό, το 2012, μετά από Απόφαση του Πρωτοβάθμιου Τμήματος, καταλήγοντας πως οι κατηγορούμενοι έπρεπε να έχουν γνώση για τις σε βάρος τους κατηγορίες. Πέραν αυτού, καθ'όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του Δικαστηρίου, έχει αντιμετωπίσει και εσωτερικά ζητήματα, όπως η αποχώρηση Δικαστών, το θέμα της σύγκρουσης συμφερόντων ενός εκ των συνηγόρων.

Ειδικά Τμήματα για το Κόσοβο

Λαμβάνοντας υπόψη τη στασιμότητα που είχε παρατηρηθεί στη λειτουργία των Ειδικών Τμημάτων για το Κόσοβο, που ιδρύθηκαν το 2015, το 2020, σηματοδοτεί μία θετική εξέλιξη γι'αυτά. Πράγματι, το Νοέμβριο, συνελήφθησαν οι Hashim Thaci, Kadri Veseli, Rexhep Selimi και Jakup Krasniqi και την ίδια ακριβώς ημέρα δημοσιεύθηκε το σε βάρος τους κατηγορητήριο. Οι εν λόγω δικαιοδοτικοί μηχανισμοί δημιουργήθηκαν με αφορμή Έκθεση του 2011 του Εισηγητή της Επιτροπής Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (Dick Marty Report), έπειτα από κατηγορίες από την τότε Εισαγγελέα του ad hoc Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), Carla del Ponte, για την τέλεση εγκλημάτων (μεταξύ αυτών και παράνομη εμπορία οργάνων) από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσόβου (KLA). Το Δικαστήριο αποτελεί ένα ιδιότυπο διεθνοποιημένο ποινικό δικαστήριο, εφόσον η ίδρυσή τους έγινε μετά από αναθεώρηση του Συντάγματος της χώρας από το Κοινοβούλιο -ύστερα από εξωτερικές πιέσεις- με τη χρηματοδότηση της ΕΕ, με διεθνείς δικαστές και έδρα τη Χάγη.⁸ Γενικώς, παρατηρείται μικρή -σχεδόν μηδαμινή- υποστήριξη τόσο από την Κυβέρνηση του Κοσόβου, και το πολιτικό σύστημα εν γένει όσο και από την κοινή γνώμη, που εκλαμβάνονται τα Τμήματα αυτά ως μεροληπτικά (όπως αντίστοιχα είχαν θεωρηθεί και τα Πάνελ Δικαστών).

Τη στασιμότητα αυτού του πλαισίου μετέβαλε η δημοσίευση του κατηγορητηρίου. Στις κατηγορίες που απαγγέλθηκαν, περιλαμβάνονται εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (εξαναγκαστικές εξαφανίσεις, βασανιστήρια, κλπ) από τα προαναφερθέντα μέλη του KLA και έπειτα από την Μεταβατική Κυβέρνηση στα πλαίσια μίας συστηματικής και διαδεδομένης επίθεσης κατά αμάχων και συγκεκριμένα ατόμων που θεωρήθηκαν ύποπτοι για συνερ-

7. Επισημαίνεται πως το Ειδικό Δικαστήριο για το Λίβανο είναι το δεύτερο (μετά το Δικαστήριο της Νυρεμβέργης) που δικάζει *in absentia* στο πεδίο της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης.

8. Να σημειωθεί πως τότε Πρωθυπουργός του Κοσόβου ήταν ο Hashim Thaci.

γασία με ομάδες αντιφρονούντων (μάλιστα, αναφέρονται π.χ. Σέρβοι, Ρομά και Καθολικοί). Τα εγκλήματα αυτά, αφορούν την περίοδο από το Μάρτιο 1998 έως τον Σεπτέμβριο 1999 στο Κόσοβο και σε περιοχές της βόρειας Αλβανίας. Οι αντιδράσεις ξεκίνησαν από τον Ιούλιο, όποτε και ανακοινώθηκε το κατηγορητήριο, με διαδηλώσεις στην Πρίστινα.

Πέραν όμως αυτού, το Δεκέμβριο του 2020 το Πάνελ Εφέσεων εξέδωσε Απόφαση με την οποία απέρριψε την έφεση του Husny Gucati σχετικά με τη σύλληψη και κράτησή του μετά από Απόφαση του Δικαστού Nicolas Guillou, για παρακώλυση της δικαιοσύνης. Το Πάνελ τόνισε, πως αδικήματα που θίγουν τη διαδικασία απονομής της δικαιοσύνης είναι σοβαρά και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το δημόσιο συμφέρον. Ακόμη το Πάνελ για να εξετάσει τη νομιμότητα της κράτησης του, εφάρμοσε το τεστ της αναλογικότητας του μέτρου προς τον επιδιωκόμενο σκοπό του ΕΔΔΑ, ενώ εξέτασε και κείμενα ΔΤΑ, όπως ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Τελικά, το Πάνελ έκρινε πως παρά το γεγονός της δίμηνης κράτησής του χωρίς την απαγγελία κατηγοριών, το μέτρο ήταν αναλογικό, και ο Δικαστής είχε τη δυνατότητα να εκδώσει ένταλμα σύλληψης, αν και βασίστηκε σε λάθος άρθρο.

Έκτακτο Τμήμα Δικαστηρίου για την Καμπότζη

Τον Οκτώβριο του 2020, γράφτηκε ο επίλογος μετά από δεκατρία περίπου χρόνια στο θέμα της έναρξης των διαδικασιών κατά του Αο Αν, από το Ανώτατο Τμήμα του Δικαστηρίου για την Καμπότζη⁹. Η υπόθεση του Αο Αν ήδη εν τη γένεση του -το 2008- είχε παρουσιάσει προβλήματα εφόσον υπήρξε διαφωνία μεταξύ των δύο Εισαγγελέων(εθνικού και διεθνή) για την έναρξη διαδικασιών διερεύνησης, με το Τμήμα Προδικασίας να αποφαινεται το 2009 πως ελλείπει της απαραίτητης πλειοψηφίας, πρέπει να υποβάλλει την τρίτη κατάθεση της διεθνούς Εισαγγελέως με την οποία ζητούσε την διερεύνηση του Αο Αν για την τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, τη γενοκτονία. Το 2017 οι δύο Δικαστές (εθνικός και διεθνής) και έπειτα από σχετική διερεύνηση κατέληξε σε αντίθετες Αποφάσεις με τον Εθνικό Δικαστή, να απορρίψει την υπόθεση εναντίον του Αο Αν. Ο εθνικός Εισαγγελέας υποστήριξε πως η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου περιορίζεται στους *“senior leaders and persons most responsible”*, εφόσον λοιπόν ο Αο Αν υπήρξε μεσαίο στέλεχος της Κεντρικής Ζώνης¹⁰, και τελούσε υπό διαταγές ανωτέρων, δεν υφίσταται λοιπόν *ratione personae* δικαιοδοσία. Η διεθνής Εισαγγελέας κατέφυγε για αυτήν Απόφαση στο Τμήμα Προδικασίας για να αποφανθεί σχετικά. Σε αυτό το ση-

9. Το Όργανο αυτό δημιουργήθηκε, το 2003, ύστερα από αίτημα της Κυβέρνησης της Καμπότζης (1997) και αφορά εγκλήματα που τελέστηκαν επί καθεστώτος Ερυθρών Χμέρ την περίοδο 1975-1979. Συνολικά διερευνά τέσσερις υποθέσεις αξιωματούχων της -τότε- Δημοκρατίας της Καμπουτσέας” και οι κατηγορίες αφορούν εγκλήματα πολέμου, γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Βέβαια, του έχει ασκηθεί κριτική με κατηγορίες για παρεμβάσεις στο έργο του, για αδιέξοδα στις διαδικασίες. Περράκης Σ, Μαρούδα Ν.Μ. *Διεθνής Δικαιοσύνη: Θεσμοί, Διαδικασίες, Εφαρμογή Διεθνούς Δικαίου*, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018.

10. Σύμφωνα με το διεθνή Εισαγγελέα ο Αο Αν συμμετείχε στην “επανεκπαίδευση” αντιφρονούντων, σε εξαναγκαστικούς γάμους, στοχοποίηση συγκεκριμένων ομάδων, μεταξύ άλλων.

μείο εντοπίζεται το δεύτερο σοβαρό πρόβλημα της υπόθεσης -που την οδήγησε και ενώπιον του Ανώτατου Τμήματος-, εφόσον το Τμήμα Προδικασίας, ενώ ενημέρωσε πως κατέληξε (2019), σε *PTC Considerations*, το 2020 υποστήριξε πως αυτές δεν αποτελούσαν εφαρμόσιμη Απόφαση, ελλείπει ομοφωνίας.

Είναι ενδιαφέρον ότι το Ανώτατο Τμήμα εξέτασε τις αντικρουόμενες Αποφάσεις μεταξύ των Εισαγγελέων, καταλήγοντας πως δεν προβλέπεται τέτοια περίπτωση στο Καταστατικό του Δικαστηρίου, επομένως και οι δύο Εισαγγελείς έδρασαν αντίθετα προς αυτό. Δεύτερον, έκρινε πως η Ανακοίνωση του Τμήματος Προδικασίας δεν αποτελεί επίσημη Απόφαση, εφόσον το Τμήμα δεν είχε αναλάβει επίσημα την υπόθεση. Το Ανώτατο Τμήμα κατέληξε πως εφόσον δεν υπήρξε ομοφωνία για τον Αο Αν έπειτα από δεκατρία χρόνια και ελλείψει κατηγορητηρίου, η υπόθεσή του τερματίζεται ενώπιον του Δικαστηρίου. Πρέπει, τέλος, να σημειωθεί πως ο τερματισμός της υπόθεσης αυτής δύναται -όπως άλλωστε επεσήμανε το Ανώτατο Τμήμα- να επηρεάσει την εξέλιξη κι άλλων αντίστοιχων υποθέσεων (003 για τον Meas Muth και 004 για Im Chaem και Yim Tith), εφόσον υπάρχουν κοινά σημεία στις διαδικασίες που ακολουθούνται.

Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας

Το Ειδικό Τμήμα του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Θάλασσας (ΔΔΔΘ) εξέδωσε απόφαση στην υπόθεση για τη διαφορά που σχετίζεται με την οριοθέτηση των θαλασσιών συνόρων μεταξύ Μαυρικίου και Μαλδίβων στον Ινδικό Ωκεανό (*Μαλδίβες/Μαυρίκιος*). Η απόφαση αυτή έρχεται στον απόηχο της διαιτητικής απόφασης υπό το Παράρτημα VII της UNCLLOS για το *Ζήτημα των Θαλασσιών Προστατευόμενων Περιοχών στο Αρχιπέλαγος Chagos (Μαυρίκιος κ. Ην. Βασιλείου)* (2015) και της γνωμοδότησης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης για τις *Έννομες Συνέπειες του Αποχωρισμού του Αρχιπελάγους Chagos από το Μαυρίκιο το 1965*, που εκδόθηκε το 2019. Και τα δυο δικαιοδοτικά όργανα υποστήριξαν ότι «η διαδικασία από-αποικιοποίησης στο Μαυρίκιο δεν είχε ολοκληρωθεί νόμιμα, κατά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του και ότι το Ην. Βασίλειο έχει την υποχρέωση να τη διοίκηση του Αρχιπελάγους Chagos κατά το δυνατόν γρηγορότερο» και φυσικά ότι «η ανακήρυξη Θαλάσσιας Προστατευόμενης Ζώνης στο Chagos από τον Ην. Βασίλειο είναι παράνομη, καθώς παραβλέπει τα δικαιώματα του Μαυρικίου». Το Δικαστήριο απέρριψε της προδικαστικές ενστάσεις που ήγειραν οι Μαλδίβες και αποφάσισε να εξετάσει την υπόθεση επί της ουσίας. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το dictum του ITLOS, που αναφέρεται στο νομικό αποτέλεσμα της γνωμοδότησης του ΔΔ, λέγοντας: *“... necessary to draw a distinction between the binding character and the authoritative nature of an advisory opinion of the ICJ ... judicial determinations made in advisory opinions carry no less weight and authority than those in judgments because they are made with the same rigour and scrutiny by the “principal judicial organ” of the United Nations”* (203). Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μια δικονομική διαμάχη που αναδεικνύει αφενός μεν το ευρύ forum shopping δικαιοδοτικών διαδικασιών επίλυσης διαφορών και αφετέρου την προσθετική αξία του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου.

Διαιτησία**21 Φεβρουαρίου 2020**

Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο - υπόθεση Μαύρης Θάλασσας, Θάλασσας Αζον και Στενών Kerch

Διαιτητικό Δικαστήριο που συστάθηκε υπό το Παράρτημα VII της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας εξέδωσε ομόφωνη απόφαση (award) για τις προδικαστικές ενστάσεις της Ρωσίας στην υπόθεση των Δικαιωμάτων των Παράκτιων Κρατών στη Μαύρη Θάλασσα, τη Θάλασσα του Αζον και τα Στενά Kerch (Ουκρανία κ. Ρωσίας). Το Διαιτητικό Δικαστήριο, που ως δικαιοδοτικό όργανο διαθέτει αυτοδικαίως την αρμοδιότητα της αρμοδιότητας, έκανε δεκτή την ένσταση αναρμοδιότητας της Ρωσίας αναφορικά με το ζήτημα της παράκτιας περιοχής της Κριμαίας, καθώς ενέχει ζητήματα κυριαρχίας. Ως προς τη Θάλασσα του Αζον και τα στενά του Kerch, τα οποία η Ρωσία θεωρεί εσωτερικά της ύδατα -που περιλαμβάνουν μάλιστα ιστορικούς κόλπους-, το διαιτητικό όργανο θεώρησε ότι «δεν έχει αποκλειστικά προδικαστικό χαρακτήρα» και αποφάσισε να το εξετάζει στη διαδικασία επί της ουσίας. Όλες οι υπόλοιπες προδικαστικές ενστάσεις της Ρωσίας απορρίφθηκαν. Η απόφαση είναι ομόφωνη, που σημαίνει και ο διορισμένος εκ της Ρωσίας διαιτητής υπερψήφισε, ενώ η ρωσική πλευρά δήλωσε «ικανοποίηση που η απόφαση λαμβάνει υπόψη το βασικό της επιχείρημα» και εξήγγειλε ότι θα συμμετέχει και στη διαδικασία επί της ουσίας. Υπενθυμίζεται ότι από το 2014 ως σήμερα η Ουκρανία έχει εκκινήσει διαδικασίες σε βάρος της Ρωσίας σε πολλά δικαιοδοτικά και μη όργανα (βλ. ΔΔ, ΕυρΔΔΑ, ITLOS).

21 Μαΐου 2020

Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο - Υπόθεση Enrica Lexie

Διαιτητική πενταμελής σύνθεση του Διαρκούς Διαιτητικού Δικαστηρίου εξέδωσε απόφαση για το περιστατικό *Enrica Lexie* του 2012, από το όνομα πετρελαιοφόρου ιταλικής σημαίας, το οποίο έπλεε 20 ναυτικά μίλια έξω από τις ακτές της Ινδίας και οι πυροβολισμοί κατά των επιβαινόντων Ινδών επιβαινόντων του αλιευτικού *St. Antony*, που έπλεε πλησίον του *Enrica Lexie*, στάθηκε η αφορμή για τη σύλληψη και την παραπομπή σε ινδικά δικαστήρια δυο Ιταλών μελών των ενόπλων δυνάμεων, για τους οποίους τέθηκε ζήτημα ετεροδικίας. Το διαιτητικό όργανο υποστήριξε ότι έχει αρμοδιότητα να το εξετάσει ως παρεμπόμπτον ζήτημα

απαραίτητο για την εκδίκαση της υπόθεσης. Τελικά, έκρινε ότι η Ινδία, ναι μεν είχε συντρέχουσα δικαιοδοσία για το περιστατικό, όμως παραβίασε την ετεροδικία των Ιταλών στρατιωτικών.

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)**30 Οκτωβρίου 2020**

Ελληνική υπόθεση για φορολογικά ζητήματα

Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέπεμψε δύο φορές την Ελλάδα στο Δικαστήριο της ΕΕ. Η πρώτη [υπόθεση](#) αφορά τη διαφορά που παρατηρείται στη φορολόγηση εισοδήματος για την αναγνώριση απώλειας εισοδήματος στην Ελλάδα και σε κράτη μέλη της ΕΕ, η οποία και αντιβαίνει διατάξεις πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ. Η Επιτροπή ξεκίνησε τη διαδικασία παράβασης το 2018, ενώ γνωμοδότησε σχετικά το 2019.

3 Δεκεμβρίου 2020

Ελληνική υπόθεση με αιτιάσεις για κακής ποιότητας αέρα

Η εν λόγω [υπόθεση](#) αφορά την Οδηγία του 2008, εξαιτίας της κακής ποιότητας του αέρα λόγω της υψηλής συγκέντρωσης PM10 (αιωρούμενα σωματίδια) στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα με την Επιτροπή η Ελλάδα δεν έχει λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την μείωση των σωματιδίων αυτών, και παρά τις δεσμεύσεις της παρατηρείται συστηματικά η αυξημένη συγκέντρωση τους. Η Επιτροπή μάλιστα αναφέρεται και στην Πράσινη Συμφωνία τονίζοντας πως για την επίτευξή της είναι απαραίτητη η εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την ποιότητα του αέρα. Το ζήτημα της ποιότητας του αέρα είχε απασχολήσει την Επιτροπή και το 2019 όμως αναφορικά με την μόλυνση από εργοστάσια. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η Απόφαση του Δικαστηρίου που αφορά την περιβαλλοντική μόλυνση, ωστόσο των υδάτων, λίγο πριν την παραπομπή αυτή. Σύμφωνα με την [Απόφαση](#) αυτή η Ελλάδα έλαβε εκπρόθεσμα μέτρα για την παράβαση που είχε διαπιστωθεί σε προηγούμενη Απόφαση (2015) της Οδηγίας του 1991, με αποτέλεσμα να πρέπει να καταβάλει κατ' αποκοπή ποσό στην Επιτροπή. Επισημαίνεται πως η Οδηγία αφορούσε Προγράμματα Δράσης στις ευπρόσβλητες ζώνες από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης, που δεν είχαν υλοποιηθεί έως το 2019 (ημερομηνία έναρξης εκτέλεσης της Κοινής Υπουργικής Απόφασης), μάλιστα η Επιτροπή είχε υποστηρίξει την γενικευ-

μένη παραβατική συμπεριφορά της Ελλάδας στο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος.

Συστήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

- 25 Ιουνίου 2020 Στην υπόθεση *Stavropoulos and Others v. Greece*, το ΕυρΔΔΑ, κατόπιν αιτήματος των γονέων, έκρινε ότι η σημείωση σε ληξιαρχικό βιβλίο της αναφοράς “ονοματοδοσία” δίπλα στην καταχώριση του τέκνου συνιστά παρέμβαση στην άσκηση της ελευθερίας εκδήλωσης θρησκευτικών πεποιθήσεων κατά το μέτρο που αφήνει να εννοηθεί ότι οι γονείς επέλεξαν να μην βαπτισθεί το τέκνο. Οι γονείς ισχυρίστηκαν ότι η συχνή χρήση του πιστοποιητικού γεννήσεως εγκυμονούσε κινδύνους διακρίνουσας μεταχείρισης σε βάρος του τέκνου της από πλευράς διοικητικών αρχών. Έκρινε ότι να μην υπάρχει η δυνατότητα ονοματοδοσίας, όμως η αναγραφή της πρακτικής που ακολουθήθηκε, μολονότι διαδεδομένη στα ληξιαρχεία, δεν αποτελεί ρητή προϋπόθεση του νόμου και, σε κάθε περίπτωση, συνιστά παραβίαση του άρθρου 9 παρ.1 ΕυρΣΔΑ.
- 10 Ιουλίου 2020 Η Ολλανδία κατέθεσε προσφυγή στο ΕυρΔΔΑ κατά της Ρωσίας για την πτώση του αεροσκάφους των Μαλαισιανών αερογραμμών πτήσης MH17 από Άμστερνταμ σε Κουάλα Λουμπούρ, το οποίο καταρρίφθηκε το 2014 και προσέκρουσε στο έδαφος της Ανατολικής Ουκρανίας. Το Δεκέμβριο του 2020, το Δικαστήριο αποφάσισε να συνεκδικάσει την προσφυγή της Ολλανδίας με τις δυο διακρατικές προσφυγές της Ουκρανίας κατά Ρωσίας (no. 43800/14 και no. 8019/16). Συνεπώς, εκκρεμεί μόνο μια ατομική προσφυγή (*Ayley and others v. Russia*) αναφορικά με τη μοιραία πτήση των Μαλαισιανών Αερογραμμών.
- 19 Αυγούστου 2020 Το Λιχτενστάιν κατέθεσε διακρατική προσφυγή κατά της Τσεχίας για παραβιάσεις αρκετών δικαιωμάτων, κυρίως περιουσιακών, πολιτών ιθαγένειας Λιχτενστάιν, που καταγράφηκαν από την Τσεχία ως έχοντες την γερμανική ιθαγένεια κατ'εφαρμογή των Διαταγμάτων

Μπένες, που προέβλεπαν την κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων Γερμανών και Ούγγρων μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το Λιχτενστάιν, μάλιστα, αναφέρεται και σε προηγούμενες συναφείς διαδικασίες, μία κατά του Ιδρύματος Prince of Liechtenstein, που κληρονόμησε το σύνολο της περιουσίας του Πρίγκιπα Φραγκίσκου Ιωσήφ II, αλλά και ατομικές προσφυγές πολιτών, μεταξύ άλλων και του Πρίγκιπα Hans-Adam II.

- 28 Σεπτεμβρίου 2020 Η Αρμενία κατέθεσε στο ΕυρΔΔΑ αίτηση λήψης προσωρινών μέτρων κατά του Αζερμπαϊτζάν, σύμφωνα με το Άρθρο 39 των Κανόνων του Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, ζήτησε από το ΕυρΔΔΑ να διατάξει την παύση των στρατιωτικών επιχειρήσεων σε βάρος μη στρατιωτικών εγκαταστάσεων, τον τερματισμό των αδιάκριτων επιθέσεων και την στοχοποίηση του άμαχου πληθυσμού. Το Δικαστήριο, στις 29 Σεπτεμβρίου, δυνάμει του άρθρου 39 του Κανονισμού του, κάλεσε τα δύο μέρη να απέχουν από κάθε πράξη που μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση των κατοχυρωμένων από την ΕυρΣΔΑ δικαιωμάτων των αμάχων (ιδιαίτερα της ζωής και της υγείας) και να σεβαστούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα 2 και 3 ΕυρΣΔΑ.
- 6 Οκτωβρίου 2020 Το ΕυρΔΔΑ, έχοντας ήδη λάβει νέο αίτημα λήψης προσωρινών μέτρων της Αρμενίας κατά της Τουρκίας (43517/20), επεξετίνει το πεδίο εφαρμογής, καλώντας πλέον όλα τα άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενα μέρη (άρα, και την Τουρκία) να μεριμνήσουν σχετικά.
- 10 Νοεμβρίου 2020 Δημοσιεύτηκε η απόφαση στην υπόθεση *Sabuncu and others v. Turkey*, που αφορούσε σε προσφυγή 10 Τούρκων δημοσιογράφων ή διευθυντών στην εφημερίδα Cumhuriyet, οι οποίοι το 2016 προφυλακίστηκαν λόγω της φερόμενης συμμετοχής τους στις δράσεις της εφημερίδας στην διασπορά “προπαγανδιστικών ειδήσεων” υπέρ φιλοκουρδικών και όχι μόνο οργανώσεων. Οι ενδιαφερόμενοι κατά διαστήματα αιτούνταν την αποφυλάκισή τους. Ωστόσο, όλα απορρίπτονταν. Υπέβαλαν και ατομικά προσφυγές ενώπιον του Συνταγματικού Δικαστηρίου, ισχυριζόμενοι παραβίαση των δικαιωμάτων στην προσωπική ελευθερία και την ασφάλεια, αλλά και την ελευθερία της έκφρασης. Το ΕυρΔΔΑ, αφού απέρριψε ως απαράδεκτες τις προσφυγές όσων είχαν δικαιωθεί από το Συνταγματικό Δικαστήριο, έκρινε ότι τα περιστατικά

που επικαλούνταν η τουρκική Κυβέρνηση δεν οδηγούσαν με ασφάλεια στο συμπέρασμα ότι υπήρχε εύλογη υποψία ενοχής των προσφευγόντων, διαπιστώνοντας παραβίαση του άρθρου 5 παρ.1 ΕυρΣΔΑ. Ακόμα, έκρινε ότι στοιχειοθετούνταν και παραβίαση του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ, καθώς η προφυλάκισή τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας αφορούσε σε πράξεις που συνδέονταν με τη δημοσιογραφική τους ιδιότητα.

10 Νοεμβρίου 2020 Άρση προσωρινών μέτρων κατά της Τουρκίας, μετά από αίτημα της τελευταίας να επανεξετασθεί η υπόθεση, λαμβανομένης υπόψη και της από 9 Νοεμβρίου συμφωνίας Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και Ρωσίας για λήξη των εκθροπραξιών. Την 1η Δεκεμβρίου, το Δικαστήριο έκανε δεκτό αυτό το αίτημα της Τουρκίας.

18 Δεκεμβρίου 2020 Το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του ΕυρΔΔΑ εξέδωσε την απόφαση του για τη διακρατική προσφυγή *Σλοβενία κ. Κροατίας*, που είχε υποβληθεί το 2016 και αφορούσε ληξιπρόθεσμα και μη εξοφληθέντα χρέη που οφείλουν κροατικές εταιρείες στη Ljubljanska Banka, μετά τη διάλυση της Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας. Η Σλοβενία κατηγόρησε την Κροατία για παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη της Ljubljanska Banka (άρθρο 6). Το 2015 το ΕυρΔΔΑ είχε απορρίψει την ατομική προσφυγή που έκανε η ίδια η Ljubljanska Banka, με το αιτιολογικό ότι δεν αποτελεί ούτε ιδιώτη, ούτε μη κυβερνητική οργάνωση, κατά την έννοια του άρθρου 34 ΕυρΣΔΑ. Ως εκ τούτου, η Σλοβενία επιχείρησε να ασκήσει διπλωματική προστασία και υπέβαλε την προσφυγή για να προστατεύσει τα δικαιώματα της Ljubljanska Banka. Το Δικαστήριο τόνισε ότι, καθώς η ΕυρΣΔΑ είναι εκ φύσεως σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όλες οι προσφυγές -ακόμη και οι διακρατικές- πρέπει να αφορούν κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο άτομα που έχουν θιγεί από πράξεις ή παραλείψεις ενός ή περισσοτέρων Κρατών-μερών. Όμως, έκρινε απαράδεκτη την προσφυγή της Σλοβενίας, καθώς μόνο ιδιώτες, ομάδες ιδιωτών και νομικές οντότητες που αποτελούν μη κυβερνητικές οργανώσεις κατά την έννοια του άρθρου 34 μπορούν να είναι φορείς δικαιωμάτων υπό την ΕυρΣΔΑ, ενώ η Ljubljanska Banka δεν κατείχε ικανοποιητικό βαθμό θεσμικής και επιχειρησιακής εξάρτησης από τον κρατικό μηχανισμό της Σλοβενίας και άρα δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ΜΚΟ.

22 Δεκεμβρίου 2020 Το ΕυρΔΔΑ εξέδωσε απόφαση στην υπόθεση *Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*, τουρκικής ιθαγένειας και μέλους του ΗΔΡ με φιλοκουρδικές τάσεις. Η Ευρεία Σύνθεση, μετά από παραπομπή της υπόθεσης από τις δύο αντίδικες πλευρές, έκρινε ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ, αφενός γιατί η άρση της βουλευτικής του ασυλίας δεν πληρούσε το στοιχείο της "προβλεψιμότητας", αφετέρου διότι το εθνικό δικαστήριο προχώρησε σε μία ευρεία ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, εξισώνοντας την ελευθερία της έκφρασης με την συμμετοχή/ίδρυση/διεύθυνση τρομοκρατικής οργάνωσης και, μάλιστα, χωρίς κανένα από στοιχείο ή σύνδεσμο. Επιπλέον, έκρινε ότι δεν υπήρχαν αρκετές αποδείξεις για την ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ των πράξεων/λόγων του προσφεύγοντος και των σχετικών με τρομοκρατία κατηγοριών, με αποτέλεσμα να μην θεμελιώνεται εύλογη υποψία κατ'άρθρο 5 παρ.1 & 3, που αποτελεί *sine qua non* προϋπόθεση της νομιμότητας της κράτησης (επαναφέρεται εδώ η *Merabishvili v. Georgia*). Άρα, υπήρξε παραβίαση των συγκεκριμένων διατάξεων τόσο αυτοτελώς, όσο και σε συνδυασμό με το άρθρο 18 ΕυρΣΔΑ. Διαγνώσθηκε, ακόμα, παραβίαση του άρθρου 3 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, στο μέτρο που οι εθνικές δικαστικές αρχές δεν έλαβαν υπόψη τους ούτε τη βουλευτική ιδιότητα του προσφεύγοντος, ούτε την ιδιότητά του ως αρχηγού της αντιπολίτευσης, που αμφότερες απαιτούσαν υψηλή προστασία.

14 Ιανουαρίου 2021 Δημοσιεύτηκε η επί του παραδεκτού απόφαση της Ευρείας Σύνθεσης του ΕυρΔΔΑ στη διακρατική προσφυγή *Ουκρανίας κατά Ρωσίας* (20958/14 και 38334/18, που συνενώθηκαν στις 11 Ιουνίου 2018) σχετικά με τη συστηματική παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη από το Φεβρουάριο του 2014 και έπειτα. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι το Δικαστήριο αναγνώρισε τον αποτελεσματικό έλεγχο της Ρωσίας στο έδαφος της Κριμαίας -δίχως να αποφανθεί για το ζήτημα της κυριαρχίας- και θεώρησε ότι η Ρωσία ήταν δεσμευόταν από τις υποχρεώσεις της ΕυρΣΔΑ τόσο κατά τη διάρκεια της προσάρτησης, όσο και μερικές εβδομάδες πριν. Μάλιστα, το Δικαστήριο αποκάλυψε ευρεία διοικητική πρακτική παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου εκ μέρους της Ρωσίας.

14 Ιανουαρίου 2021 Δημοσιεύτηκε η απόφαση [Καργάκης κατά Ελλάδος](#). Ο προσφεύγων, με σοβαρά σωματικά και ψυχικά προβλήματα υγείας, ισχυρίστηκε ότι τόσο σε στάδιο προσωρινής κράτησης, όσο και κράτησης στο κατάστημα Διαβατών υποχρεώθηκε να μοιραστεί ένα μικρό κελί με άλλους 4 κρατουμένους, σε ανθυγιεινές συνθήκες, που δεν ανταποκρίνονταν στις ανάγκες ενός ατόμου με αναπηρίες (στερούνταν και προαυλισμού). Ο προσφεύγων κίνησε τις απαραίτητες εθνικές διαδικασίες, χωρίς όμως κανένα άμεσο αποτέλεσμα. Στη βάση αυτών των πραγματικών περιστατικών, προσέφυγε στο ΕυρΔΔΑ, ισχυριζόμενος παραβίαση του άρθρου 3 ΕυρΣΔΑ (απαγόρευση απάνθρωπης ή υποτιμητικής μεταχείρισης) για τις συνθήκες κράτησης, του άρθρου 13 (απουσία αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, αλλά και του άρθρου 5 παρ. 4, στο μέτρο που δεν ελήφθη απόφαση για τη νομιμότητα της σύλληψής του σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το Δικαστήριο έκρινε πράγματι παραβίαση του άρθρου 3 αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό με το άρθρο 13, αλλά όχι του άρθρου 5 παρ. 4, επιδικάζοντας συνολικά 4.900 ευρώ (δίκαιη ικανοποίηση και δικαστικά έξοδα). Αξιζει να σημειωθεί πως το Δικαστήριο δεν έκανε καμία αναφορά στη Σύμβαση των ΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες.

15 Ιανουαρίου 2021 Το ΕυρΔΔΑ έλαβε τη διακρατική προσφυγή *Αζερμπαϊτζάν κατά Αρμενίας* (47319/20). Περιέχει κατηγορίες για φερόμενες ευρείες παραβιάσεις της Σύμβασης στη διάρκεια των τελευταίων εχθροπραξιών, που μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν επιθέσεις σε αμάχους και μη στρατιωτικούς στόχους κατά παράβαση της αρχής της διάκρισης, εκτελέσεις, κακομεταχείριση και ακρωτηριασμούς μαχητών και αμάχων, αιχμαλωσίες και συνεχιζόμενες κρατήσεις αιχμαλώτων πολέμου, αναγκαστικές μετακινήσεις αμάχων. Το δέ Αζερμπαϊτζάν, επιπλέον, ισχυρίζεται ότι η Αρμενία είναι υπεύθυνη για παραβιάσεις της ΕυρΣΔΑ στην περιοχή ήδη από το 1992, συμπεριλαμβανομένων των εκτοπίσεων Αζέρων από τις κατοικίες και τις περιουσίες τους, των εξαφανίσεων και η διεξαγωγή κατάλληλων ερευνών, αλλά και των καταστροφών στοιχείων πολιτιστικής και θρησκευτικής φύσεως.

21 Ιανουαρίου 2021 Το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του ΕυρΔΔΑ εξέδωσε την απόφαση του για τη *δεύτερη διακρατική προσφυγή Γεωργία κατά Ρωσίας*, αναφορικά με τις εχθρο-

πραξίες του 2008. Το ΕυρΔΔΑ έκρινε τη Ρωσία υπεύθυνη για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που τελέστηκαν χρονικά μετά την 12^η Αυγούστου 2008, ημερομηνία που συμφωνήθηκε ανακωχή μεταξύ των εμπόλεμων με μεσολάβηση της ΕΕ. Το Δικαστήριο αποφάσισε να μην ασχοληθεί με ενδεχόμενες παραβιάσεις, που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια των πενήνήμερων «ενεργών εχθροπραξιών», καθώς πλείονες δυνάμεις προσπαθούσαν να επιβληθούν μέσα σε ένα “context of chaos”, χωρίς στην πραγματικότητα να το επιτυγχάνουν. Προκειμένου να στοιχειοθετήσει την ευθύνη της Ρωσίας, το Δικαστήριο απέδειξε ότι η Ρωσία ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο στις ομάδες αυτονομιστών στην Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία, καθώς και στις buffer zones του εδάφους της Γεωργίας, που στάθμευαν ρωσικά στρατεύματα. Παρεμπιπτόντως, σημειώνεται ότι τον Νοέμβριο του 2020, ο Πρόεδρος της Ρωσίας συναντήθηκε με τον ηγέτη της de facto αποσχισμένης περιοχής της Αμπχαζίας και συζήτησαν το ενδεχόμενο συνεργασίας για την επαναλειτουργία του αεροδρομίου της Sokhumi, γεγονός που καταγγέλθηκε από τη Γεωργία ως παραβίαση του διεθνούς δικαίου, της Συνθήκης για τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) και της γεωργιανής νομοθεσίας.

1 Φεβρουαρίου 2021 Καταχωρήθηκε στο ΕυρΔΔΑ η διακρατική προσφυγή *Αρμενίας κατά Αζερμπαϊτζάν* (42521/20). Όπως και η διακρατική διακρατική προσφυγή του Αζερμπαϊτζάν περιέχει κατηγορίες για φερόμενες ευρείες παραβιάσεις της Σύμβασης στη διάρκεια των τελευταίων εχθροπραξιών, που μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν επιθέσεις σε αμάχους και μη στρατιωτικούς στόχους κατά παράβαση της αρχής της διάκρισης, εκτελέσεις, κακομεταχείριση και ακρωτηριασμούς μαχητών και αμάχων, αιχμαλωσίες και συνεχιζόμενες κρατήσεις αιχμαλώτων πολέμου, αναγκαστικές μετακινήσεις αμάχων.

Δι-Αμερικανική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Κατά το 2020 και κυρίως μετά την αναγωγή του COVID-19 σε πανδημία, η ΔΙΑΕΔΑ υπήρξε ιδιαίτερα δραστήρια. Σημαντικότεροι σταθμοί της δράσης αυτής, υπήρξαν η υιοθέτηση Ψηφισμάτων αφενός για τη διασφάλιση της προστασίας των ΔΤΑ, αφετέρου της

προστασίας των διαγνωσμένων με COVID-19 προσώπων. Το τελευταίο, μάλιστα, μολονότι (τυπικά) νομικά μη δεσμευτικό, αποτελεί μία πρώτη ρητή αποτύπωση της εν λόγω προβληματικής διεθνώς.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι αξιοσημείωτες οι Διατάξεις προσωρινών μέτρων στην υπόθεση [Members of the Yanomami and Ye'kwana Indigenous Peoples](#) για την επίδραση του κοροναϊού στην προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των εν λόγω αυτοχθόνων λόγω και της ιδιαίτερης ευαλωτότητάς τους, αλλά και στην υπόθεση [Northwest Detention Center regarding the United States of America](#), που αφορά σε δομή φιλοξενίας/κράτησης μεταναστών.

Ενδιαφέρον και σημασία παρουσιάζουν άλλα πιο εξειδικευμένα ζητήματα που επισημάνθηκαν στα κράτη-μέλη του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (ΟΑΚ) και συμβαλλόμενα μέρη στην Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΑΣΔΑ) με Δελτία Τύπου (π.χ. δικαίωμα των ατόμων να θρηνήσουν κατά τα ήθη και έθιμά τους σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην αλήθεια, ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία, προστασία των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, των ατόμων με αναπηρίες, μέριμνα για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας κ.λπ.).

Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στη διάρκεια του 2020, το ΔιΑΔΔΑ εξακολούθησε να είναι ιδιαίτερα δραστήριο. Εξέδωσε συνολικά 23 Αποφάσεις και μία Γνωμοδότηση. Στις δραστηριότητες του Δικαστηρίου σχετικά με την προώθηση της ενημέρωσης για τη νομολογία του καταγράφεται και η έκδοση τριών εγχειριδίων νομολογίας που αναφέρονται κατά θέμα στη δημόσια τάξη και τη χρήση βίας ([Cuadernillo no 25](#)), στον περιορισμό και την αναστολή των ΔΤΑ ([Cuadernillo no 26](#)), αλλά και στο δικαίωμα στην υγεία ([Cuadernillo no 28](#)).

2 Φεβρουαρίου 2020

[Caso Comunidades indígenas miembros de la Asociación Lhaka Honhat \(Nuestra Tierra\) v. Argentina](#): Η περίπτωση της Αργεντινής ως προς την προστασία των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων έχει απασχολήσει κατά καιρούς τα διεθνή όργανα του ΟΑΚ. Μολονότι έχει προσχωρήσει σε αρκετές Συμβά-

σεις -διεθνούς και περιφερειακού χαρακτήρα- και σε συνταγματικό επίπεδο αναγνωρίζει και κατοχυρώνει δικαιώματα στις εν λόγω ομάδες προσώπων, προβλήματα δημιουργούνται σε επίπεδο ομοσπόνδων κρατιδίων, αλλά και τοπικών κοινωνιών με την απουσία σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώθηκε και στη συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιον του ΔιΑΔΔΑ, που είχε παραπεμφθεί από το 2018 από την Επιτροπή.

Το Δικαστήριο, στην απόφασή του της 2ας Φεβρουαρίου 2020, δικαίωσε κοινότητες αυτοχθόνων, εκπροσωπούμενων από την ένωση Lhaka Honhat, που παρέμεναν επί αιώνες στην περιοχή και είχαν αναγνωριστεί ως τέτοιες ήδη από το 1991, αναγνωρίζοντας την ευθύνη της Αργεντινής για σειρά παραβιάσεων της ΑΣΔΑ. Πιο συγκεκριμένα, έκρινε ότι το κράτος δεν εξασφάλισε μηχανισμούς προστασίας της κοινοτικής ιδιοκτησίας, δεν αναγνώρισε πραγματικά στις κοινότητες τίτλους ιδιοκτησίας, αλλά κυρίως το ότι οι τελευταίες δεν ρωτήθηκαν πριν την -με κάθε τρόπο- παρέμβαση του κράτους στις επίδικες εκτάσεις. Κατέκρινε, δεν έγιναν σεβαστά τα δικαιώματά τους στην ιδιοκτησία (άρθρο 21), στη συμμετοχή τους στις δημόσιες υποθέσεις (άρθρο 23), αλλά και σε πολιτιστική ταυτότητα, σε ένα υγιεινό περιβάλλον, σε πόσιμο νερό και τροφή, όπως απορρέουν από το άρθρο 26 ΑΣΔΑ.

Το Νοέμβριο του 2020, μετά από [αίτημα](#) των θυμάτων, που υποβλήθηκε κατ'άρθρο 67 ΑΣΔΑ (περί αιτήσεως ερμηνείας), το Δικαστήριο ερμήνευσε την απόφαση ουσίας/επανορθώσεων/εξόδων, επαναλαμβάνοντας πως η αίτηση ερμηνείας σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως ένδικο μέσο ούτε να επιδιώκει την αλλαγή της ιστορικής και νομικής βάσης της απόφασης ή τον περιορισμό ή ακόμη τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του διατακτικού της. Έκρινε ότι το αίτημα υποβλήθηκε παραδεκτά εντός της προθεσμίας των 90 ημερών, δεδομένης και της αναστολής των διαδικασιών ενώπιόν του λόγω της πανδημίας, που ίσχυαν ήδη από τις 17 Μαρτίου 2020 και παρατάθηκαν μία ακόμα φορά. Έχοντας, λοιπόν, λάβει γνώση των θέσεων των θυμάτων, της Αργεντινής, αλλά και της ΔιΑΕΔΑ, το Δικαστήριο αποσαφήνισε ότι τα νομοθετικά μέτρα που απαίτησε να λάβει η Αργεντινή σε εκτέλεση της απόφασης επί της ουσίας οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν και την προηγούμενη, ελεύθερη και καλά στοιχειωθετημένη ενημέρωση των

αυτοχθόνων κοινοτήτων, προκειμένου να προστατεύεται πράγματι το δικαίωμα στην κοινοτική ιδιοκτησία.

12 Μαρτίου 2020 Στην υπόθεση [Caso Azul Rojas Marín y otra v. Perú](#), το Δικαστήριο διαπίστωσε μία γενικευμένη δυσκολία της κοινωνίας του Περού να αποδεχθεί τη σεξουαλική διαφορετικότητα, επ'ευκαιρία της συγκεκριμένης προσφυγής που ασκήθηκε από άτομο αυτοπροσδιοριζόμενο αρχικώς ως gay, έπειτα ως γυναίκα. Έκρινε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμά της στην προσωπική ελευθερία, δεδομένου ότι δεν πληρούνταν καμία από τις εθνικά προβλεπόμενες προϋποθέσεις σύλληψής της και αποδεχόμενο το Δικαστήριο ότι η σύλληψη έγινε στη βάση διακριτικής μεταχείρισης λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού. Ακόμα, το Δικαστήριο, συνεκτιμώντας τη βίαιη προσαγωγή της, αλλά και τη σωματική και σεξουαλική κακοποίησή της, διέγνωσε παραβίαση της προσωπικής ακεραιότητας και της ιδιωτικής ζωής, ενώ παράλληλα δεν τηρήθηκαν οι ελάχιστες δικαστικές εγγυήσεις, όπως κατοχυρώνονται στην ΑΣΔΑ και στην Διαμερικανική Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία των Βασανιστηρίων. Πέραν των ειδικών και εξατομικευμένων μέτρων, το Δικαστήριο ζήτησε τη διαμόρφωση ενός κατάλληλου οριζόντιου νομικού πλαισίου για την προστασία των μελών της LGBT κοινότητας.

3 Ιουνίου 2020 [Caso Roche Azaña y otros v. Nicaragua](#): Η συγκεκριμένη υπόθεση εντάσσεται στην κατηγορία των μεταναστευτικών κινήσεων πληθυσμών/ατόμων, έντονου φαινομένου και στην αμερικανική ήπειρο. Στην προσφυγή που ασκήθηκε από τους συγγενείς των θυμάτων, που προσπάθησαν να μεταναστεύσουν από τον Ισημερινό στις ΗΠΑ, τραυματίστηκαν ή κατέληξαν αφότου αστυνομικοί της Νικαράγουα άνοιξαν πυρ προς το φορτηγό που επέβαιναν. Το Δικαστήριο, στο οποίο παρέπεμψε την υπόθεση η Επιτροπή, εξέτασε την προσφυγή και κατέληξε, στις 3 Ιουνίου 2020, στην παραβίαση των δικαιωμάτων στη ζωή και στην προσωπική ακεραιότητα των θυμάτων (άρθρα 4 και 5 ΑΣΔΑ αντίστοιχα), καθώς οι αστυνομικοί θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν λιγότερο παρεμβατικά και επικίνδυνα μέσα, προκειμένου να ακινητοποιήσουν το όχημα, ώστε να αποφευχθεί τραυματισμός και θάνατος επιβαινόντων. Επιπλέον, το ΔιΑΔΔΑ διέγνωσε παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης στη δικαιοσύνη, καθώς στη διαδικασία ενώπιον του εθνι-

κού δικαστηρίου παρενέβη μόνο ο Εισαγγελέας και δεν εκπροσωπήθηκε ο θανών -μέσω των συγγενών του- κυρίως λόγω του καθεστώτος του μετανάστη, στο οποίο βρέθηκαν, εκτεθειμένοι κατά συνέπεια σε μία κατάσταση ευάλωτοτητας.

24 Ιουνίου 2020 [Caso Guzmán Albarracín y otras v. Ecuador \(24/06/2020\)](#) Η υπόθεση αφορά την περίπτωση αυτοκτονίας μίας 16χρονης μαθήτριας, η οποία επί ένα χρόνο και πλέον κακοποιούνταν σεξουαλικά από τον υποδιευθυντή του σχολείου της. Το Δικαστήριο εξέτασε κατόπιν προσφυγής της μητέρας και των αδελφών της την υπόθεση και διαπίστωσε ότι υπάρχει παραβίαση της ΑΣΔΑ, της Σύμβασης Belém do Pará για την Πρόληψη, Καταστολή και Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, αλλά και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Κατά το Δικαστήριο, η ευθύνη του κράτους έγκειται στη μη διασφάλιση της σωματικής και ψυχολογικής προστασίας της ανήλικης μαθήτριας, ενώ δεν είχε μεριμνήσει για την ύπαρξη κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου για την δίωξη υπευθύνων τέτοιων υποθέσεων. Παράλληλα, το ΔιΑΔΔΑ διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος στην προσωπική ακεραιότητα των συγγενών της νεαρής μαθήτριας, δεδομένων αφενός της παρατεταμένης διάρκειας της δίκης, αφετέρου της μη παροχής βοήθειας στο άμεσο θύμα από το ίδιο το σχολείο, μετά την εισαγωγή της στο νοσοκομείο.

31 Αυγούστου 2020 Απόφαση σε υπόθεση [Caso Acosta Martínez y otros v. Argentina](#). Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο στην απόφασή του διέκρινε ότι η σύλληψη και ο θάνατος του José Delfin Acosta Martínez έλαβαν χώρα σε ένα πλαίσιο γενικευμένων φυλετικών διακρίσεων και αστυνομικής βίας από τις Αρχές της Αργεντινής. Διαγνώστηκαν παραβιάσεις διαφόρων πτυχών του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία σε συνδυασμό με την παραβίαση της ισότητας και της αρχής της μη διάκρισης, όπως αποτυπώνονται στο άρθρο 24 ΑΣΔΑ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση του Δικαστηρίου για τα μέτρα συμμόρφωσης και επανόρθωσης. Πέραν των ειδικών και εξατομικευμένων μέτρων, το Δικαστήριο προχώρησε και στην επιδίκαση γενικότερων μέτρων, όπως την τροποποίηση του προγράμματος σπουδών των αστυνομικών σχολών, ώστε να μειωθούν τα περιστατικά άνιση και διακρίνουσας μεταχείρισης, αλλά και την

16 Δεκεμβρίου 2020

πρόβλεψη ενός μηχανισμού καταγραφής τέτοιου είδους περιστατικών.

δημοσιεύτηκε η [υπ' αριθμόν 26/20 Γνωμοδότηση](#) περί “καταγγελίας της Αμερικανικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Καταστατικού του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών και τις επιπτώσεις της στις υποχρεώσεις του κράτους αναφορικά με τα Δικαιώματα του Ανθρώπου” του ΔιΑΔΔΑ, κατόπιν σχετικού αιτήματος της Κολομβίας. Τα ερωτήματα που τέθηκαν και όπως εξειδικεύτηκαν από το Δικαστήριο είναι:

- ποιες οι υποχρεώσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ενός κράτους-μέλους του ΟΑΚ που κατήγγειλε την ΑΣΔΑ;
- πώς επηρεάζονται οι ως άνω υποχρεώσεις από την καταγγελία του Καταστατικού του Οργανισμού;
- επί σοβαρών παραβιάσεων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου;
- ποιες οι υποχρεώσεις των υπολοίπων κρατών-μερών;
- ποιοι οι μηχανισμοί των κρατών-μελών του Οργανισμού για την πραγμάτωσή τους;
- σε ποιους μηχανισμούς προστασίας μπορούν να προστρέξουν τα άτομα;

Ως προς το πρώτο ερώτημα, το Δικαστήριο με αφετηρία τη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, υπενθυμίζει ότι η καταγγελία μίας Διεθνούς Συνθήκης υπόκειται στις ρυθμίσεις που η ίδια η Συνθήκη προβλέπει. Δεδομένης της σπουδαιότητας της ΑΣΔΑ, το Δικαστήριο ήδη εκ των προτέρων υπογραμμίζει ότι η καταγγελία αυτή αποτελεί μία υπαναχώρηση από την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τόσο διεθνώς, όσο και πιο στενά στο διαμερικανικό σύστημα. Προς τούτο, θεώρησε απαραίτητο να ερμηνεύσει την οικεία διάταξη της ΑΣΔΑ, εξειδικεύοντας τις προϋποθέσεις καταγγελίας. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 78, απαιτούνται δύο διαδικαστικά βήματα: **α)** η καταγγελία να λάβει χώρα τουλάχιστον μετά πάροδο 5 ετών από τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης και **β)** ενημέρωση του ΓΓ του Οργανισμού τουλάχιστον ένα έτος πριν, ώστε εκείνος με τη σειρά του, ως θεματοφύλακας της ΑΣΔΑ, να ενημερώσει τα υπόλοιπα κράτη-μέρη. Το Δικαστήριο επεσήμανε πως ανεξάρτητα από την ποικιλία των εθνικών διαδικασιών, η καταγγελία μίας Διεθνούς Συνθήκης Δικαι-

ωμάτων του Ανθρώπου που εγκαθιδρύει, μάλιστα, και ένα δικαιοδοτικό σύστημα, είναι μείζονος σημασίας και θα πρέπει να είναι αντικείμενο μίας “γενικής και πλουραλιστικής” συζήτησης εντός του ενδιαφερόμενου κράτους, καθώς ενδέχεται να οδηγήσει σε περιορισμό των δικαιωμάτων και σε προσκόμματα στην πρόσβαση στη διεθνή δικαιοσύνη.

Ωστόσο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η καταγγελία της ΑΣΔΑ δε συνεπάγεται αυτόματη αποδέσμευση του κράτους από το πλέγμα των συμβατικών υποχρεώσεών του. Σε πρώτο στάδιο, όλες οι διατάξεις παραμένουν σε ισχύ μέχρι την οριστική καταγγελία της Σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση, η οριστικοποίηση της καταγγελίας αποκλείει την εφαρμογή της ΑΣΔΑ μόνο *ex nunc*, χωρίς πάντως να επηρεάζει υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί με την προσχώρηση σε και μη καταγγελία σε άλλων Συμβάσεων, ούτε φυσικά το *minimum* της προστασίας που παρέχεται από το Καταστατικό του Οργανισμού και την Αμερικανική Διακήρυξη του 1948 (για τα οποία υπεύθυνη εξακολουθεί να είναι η Διαμερικανική Επιτροπή). Σαφώς, τυχόν καταγγελία δεν επηρεάζει και κανόνες που δεσμεύουν το κράτος στο πλαίσιο του γενικού Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου -είτε θεωρούνται γενικές αρχές είτε μέρος του *ius cogens*.

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, όταν ένα κράτος-μέλος του ΟΑΚ αποφασίζει να καταγγείλει το Καταστατικό αυτού, το Δικαστήριο έκρινε ότι θα πρέπει να ακολουθηθεί η αυστηρή και τυπική διαδικασία (ενημέρωση ΓΓ/ΟΑΚ και τήρηση των προθεσμιών του άρθρου 143 του Καταστατικού), ενώ οι υποχρεώσεις Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαμορφώνονται ως εξής: **α)** κατά τη μεταβατική περίοδο οι συμβατικές υποχρεώσεις ισχύουν αναλλοίωτες και παύουν με την πλήρη εφαρμογή της, **β)** η καταγγελία δεν παράγει αναδρομικά τα αποτελέσματά της, **γ)** υποχρεώσεις που απορρέουν από αποφάσεις εποπτικών ή δικαιοδοτικών οργάνων παραμένουν σε ισχύ μέχρι την πλήρη συμμόρφωση του κράτους, **δ)** οι υποχρεώσεις που απορρέουν από άλλα συμβατικά κείμενα που δεν έχουν καταγγελθεί ισχύουν στο ακέραιο και **ε)** κανόνες εθιμικής φύσεως ή γενικές αρχές του δικαίου ή κανόνες *ius cogens* συνεχίζουν να δεσμεύουν το ενδιαφερόμενο κράτος, ενώ σε κάθε περίπτωση δεν επηρεάζονται οι δεσμεύσεις του απέναντι στα ΗΕ.

Αυτό που σε κάθε περίπτωση τονίζεται από το Δικαστήριο είναι η συλλογική εγγύηση των Δικαιωμάτων

του Ανθρώπου, δεδομένου ότι αντανακλούν κοινές αξίες που κρίνονται σημαντικά για την περιφέρεια. Η διάσταση αυτή είναι σύμφυτη με την συνεργασία και την καλή γειτονία των κρατών στην περιοχή, ενώ συγχρόνως μπορεί να καλύψει την ουσιαστική αδυναμία του ατόμου έναντι του κράτους, καθώς το καταγγέλλον κράτος δεν μπορεί να αποδευμευθεί και από το *minimum* των προστατευόμενων δικαιωμάτων. Η ίδια έννοια μπορεί να αξιοποιηθεί και στο πλαίσιο της καταγγελίας της ΑΣΔΑ και του Καταστατικού του ΟΑΚ από ένα κράτος, στο μέτρο που κατά το Δικαστήριο τα κράτη έχουν αναλάβει διεθνώς συγκεκριμένες δεσμεύσεις ΔΤΑ, όπως π.χ. να εκφράζουν έγκαιρα τις θέσεις και τυχόν ενστάσεις σε καταγγελίες, να συνεργάζονται στη διερεύνηση και τιμώρηση σοβαρών παραβιάσεων ΔΤΑ, να παρέχουν διεθνή προστασία στη βάση των λοιπών διεθνών υποχρεώσεών τους σε αιτούντες άσυλο, αλλά κυρίως να προσπαθούν να ευνοήσουν με διπλωματικά μέσα την επάνοδο του καταγγέλλοντος κράτους στο περιφερειακό σύστημα.

Αφρικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών (ΑΔΔΑΛ)

24 Μαρτίου 2020

Το Μπενίν απέσυρε τη δήλωση αναγνώρισης δικαιοδοσίας του Αφρικανικού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών (ΑΔΔΑΛ) επί εκδίκασης ατομικών προσφυγών. Το Άρθρο 34 (6) του Πρωτοκόλλου Ουαγκαντούγκου προβλέπει τη δήλωση κράτους που να αποδέχεται τη δικαιοδοσία του για την προσφυγή ιδιωτών. Είχε προηγηθεί στις 17 Μαΐου 2020 διάταξη (*order*) του ΑΔΔΑΛ για αναβολή των κοινοτικών εκλογών στο Μπενίν κατόπιν προσφυγής ιδιώτη της αντιπολίτευσης. Το 2013 πρώτη αποσύρθηκε η Ρουάντα από το Πρωτόκολλο, ενώ το 2019 ακολούθησε παρόμοια δήλωση της Τανζανίας. Στις 28 Απριλίου 2020 η Ακτή Ελεφαντοστού αποφάσισε να κινηθεί με τον ίδιο τρόπο. Πλέον, μόνο έξι κράτη έχουν καταθέσει την προαιρετική δήλωση υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του ΑΔΔΑΛ επί ατομικών προσφυγών (Μπουρκίνα Φάσο, Μαλάουι, Μαλί, Γκάνα, Τυνησία, Γκάμπια).

Άλλα Διεθνή Δικαστήρια

Δικαστήριο της Κοινότητας και Κοινής Αγοράς της Καραϊβικής

18 Μαρτίου 2020

Το Δικαστήριο της Κοινότητας και Κοινής Αγοράς της Καραϊβικής (CARICOM) εξέδωσε την πρώτη του γνωμοδότηση αναφορικά με το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης ειδικευμένων εργατών στα κράτη μέλη της Κοινότητας και κατά πόσο μπορούν κράτη μέλη της Κοινότητας (Αντιγκουα και Μπαρμπάντος και St. Kitts and Nevis) να εξαιρεθούν από απόφαση της Διάσκεψης των Μερών, που αφορά την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, σύμφωνα με την Αναθεωρημένη Συνθήκη της Chaguaramas. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η απόφαση της Διάσκεψης των Μερών να εξαιρέσουν τα συγκεκριμένα κράτη -που αναγνωρίζονται από τη Συνθήκη CARICOM ως ελάχιστα αναπτυσσόμενα Κράτη- από την απόφαση για ελεύθερη μετακίνηση ειδικευμένου εργατικού δυναμικού ήταν συμβατή με την Συνθήκη της CARICOM, καθώς η απόφαση εξαίρεσης ήταν χρονικά (για 5 έτη) και υλικά προσδιορισμένη (μόνο για εργατικό δυναμικό δυο επαγγελματικών κλάδων γεωργίας και ασφάλειας). Εν συνεχεία, το Δικαστήριο γνωμοδότησε ότι η αρχή της μη αμοιβαιότητας εφαρμόζεται στην συγκεκριμένη απόφαση, προκειμένου οι ειδικευμένες επαγγελματικές ομάδες των δυο αυτών χωρών να μπορούν να μετακινηθούν για λόγους εργασίας στις υπόλοιπες χώρες της κοινότητας.

13 Ιανουαρίου 2020

Ολλανδία Το Ανώτατο Δικαστήριο της Ολλανδίας στην υπόθεση *Urgenda* εξέδωσε απόφαση σύμφωνα με την οποία η Ολλανδική Κυβέρνηση έπρεπε να διασφαλίσει ότι μέχρι το τέλος του 2020 τα επίπεδα εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου θα είναι κατά τουλάχιστον 1/4 κάτω από τα επίπεδα του 1990, διαφορετικά το δικαίωμα στη ζωή και την ευημερία (Άρθρα 2 και 8 ΕυρΣΔΑ) παραβιάζεται για το λαό της Ολλανδίας. Πρόκειται για μια σημαντική απόφαση που προστίθεται στο νομολογιακό corpus, που συνθέτει το μωσαϊκό των αποφάσεων των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων στο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής.

29 Ιανουαρίου 2020

Ολλανδία Το Περιφερειακό Δικαστήριο της Χάγης εξέδωσε απόφαση σχετικά με ζητήματα ετεροδικίας αξιωματούχων ξένου κράτους (υπόθεση C/09/554385 / HA ZA 18/647). Ο ενάγων είναι συγγενής παλαιστινίων θυμάτων εναέριας επίθεσης του Ισραήλ το 2014 η προσφυγή γίνεται κατά του Ανωτάτου Διοικητή του Ισραηλινού Στρατού και Αεροπορίας. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι αξιωματούχοι απολαμβάνουν λειτουργικής ασυλίας για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν κατά την εκτέλεση των επίσημων καθηκόντων τους. Τόνισε μάλιστα ότι δεν υφίσταται κανόνας εθιμικού δικαίου που να αίρει τον κανόνα της λειτουργικής ασυλίας στην περίπτωση τέλεσης διεθνών εγκλημάτων.

11 Φεβρουαρίου 2020

Κολομβία Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Κολομβίας εξέδωσε την απόφαση SU599/19 σχετικά με προσφυγή από

μια γυναίκα -με το ψευδώνυμο Helena- η οποία στρατολογήθηκε από τον FARC σε ηλικία 14 ετών και στο πλαίσιο του σχεδιασμού αναπαραγωγικής στρατηγικής της παραστρατιωτικής οργάνωσης, που απαγόρευε στις γυναίκες να μένουν έγκυες, υποβλήθηκε σε εξαναγκαστική αντισύλληψη και εξαναγκαστική έκτρωση. Το Δικαστήριο θεώρησε αυτές τις πράξεις ως σεξουαλικά και αναπαραγωγικά εγκλήματα, που τελέστηκαν κατά μέλους της ίδιας της ομάδας (intra-party crimes) και συνιστούν εγκλήματα πολέμου.

14 Φεβρουαρίου 2020

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Το Πρωτοδικείο της Columbia εξέδωσε απόφαση για την υπόθεση *Jam v International Finance Corporation*, που αφορά αλιείς και αγρότες της περιοχής Gujarat της Ινδίας. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι η κατασκευή εργοστασίου καύσης χαλκού για την παραγωγή ενέργειας που χρηματοδότησε η International Finance Corporation (IFC), επισύρει την ευθύνη της IFC για ρύπανση, καταστροφή ιδιωτικής περιουσίας και απειλές στην ανθρώπινη υγεία. Το 2019 το Ανώτατο Δικαστήριο ΗΠΑ είχε τονίσει ότι η ετεροδικία που απολαμβάνει ένας διεθνής οργανισμός σύμφωνα με το εσωτερικό της δίκαιο προσομοιάζει με την «περιοριστική ασυλία» (restrictive immunity) που απολαμβάνουν τα τρίτα κράτη, για τα οποία η ετεροδικία παύει να ισχύει όταν πρόκειται για ενέργειες εμπορικού χαρακτήρα. Μάλιστα, τόνισε ότι οι αναπτυξιακές δράσεις των Διεθνών Οργανισμών δεν θεωρούνται εμπορικές. Κατά παραπομπή του Ανωτάτου Δικαστηρίου η υπόθεση έφτασε στο Πρωτοδικείο της Columbia, στο οποίο επιβεβαιώθηκε η ετεροδικία της IFC, με το αιτιολογικό ότι οι υπό κρίση δράσεις της βασίζονται σε συμπεριφορά, που «δεν πραγματοποιήθηκε ή διεξήχθη» στο έδαφος των ΗΠΑ.

17 Φεβρουαρίου 2020

Μεγάλη Βρετανία

Υπόθεση *Kadie Kalma & Ors. v. African Minerals Ltd And Ors* [2020] EWCA Civ 144 ενώπιον Βρετανικού Εφετείου. Η αποκλειστική ιδιοκτησία και διαχείριση του μεγαλύτερου κοιτάσματος σιδήρου στη Σιέρρα Λεόνε (Tonkolili) από την African Minerals ("AML"), κατέστη η αφορμή για αναταραχή της τοπικής κοινωνίας και βίαιη καταστολή από τις αστυνομικές δυνάμεις, οι οποίες ενισχύονταν οικονομικά και λογιστικά

από την εταιρεία για να καταπνίξουν τις αντιδράσεις. Το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο απέρριψε τις αξιώσεις των θυμάτων και στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και το δευτεροβάθμιο όργανο. Η απόφαση του Εφετείου ανέφερε ότι οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε αμφισβητούμενο περιβάλλον έχουν το νομικό δικαίωμα να ζητούν την συνδρομή αστυνομικών δυνάμεων ασφαλείας.

28 Φεβρουαρίου 2020

Καναδάς Απόφαση Ανωτάτου Δικαστηρίου Καναδά στην *Υπόθεση Newsun Resources Ltd v Araya, 2020 SCC 5*. Η υπόθεση έφτασε στο Δικαστήριο Βρετανικής Κολούμπια από τρεις κατοίκους της Ερυθραίας, οι οποίοι κατήγγειλαν την εταιρεία Newsun για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου που τελέστηκαν από άλλη εταιρεία στην οποία διαθέτει το 60% των μετοχών. Μεταξύ άλλων, οι ενάγοντες επικαλέστηκαν και την παραβίαση του εθιμικού διεθνούς δικαίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά υποστήριξε ότι παραβιάσεις του εθιμικού διεθνούς δικαίου που αφορούν την εξαναγκαστική εργασία, τη δουλεία, την απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας μπορεί να γίνει αντικείμενο επίκλησης στα καναδικά δικαστήρια, ενώ αναγνώρισε ότι για παραβιάσεις του εθιμικού διεθνούς δικαίου μπορεί να στοιχειοθετείται και ευθύνη εταιρειών στο πλαίσιο της αστικής εταιρικής ευθύνης (corporate civil liability).

31 Ιουλίου 2020

Ιρλανδία Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου Ιρλανδίας στην *υπόθεση Friends of the Irish Environment -v- The Government of Ireland & Ors*, σύμφωνα με την οποία διαπίστωσε ότι το Εθνικό Σχέδιο Μείωσης των αερίων διοξειδίου του άνθρακα της Κυβέρνησης απέτυχε να εξειδικεύσει τον τρόπο με τον οποίο θα πετύχει το «στόχο της εθνικής μετάβασης», που αναφέρει ο κλιματικός νόμος του 2015, δηλαδή στη «μετάβαση ως το 2050 σε μια χαμηλή σε εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, κλιματικά ευέλικτη και περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομία». Ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Περιβάλλον τη χαρακτήρισε ως απόφαση ορόσημο.

5 Αυγούστου 2020

Βραζιλία Το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Βραζιλίας δημιούργησε νομολογιακό προηγούμενο αναφορικά με το *locus standi* ενός κινήματος των αυτοχθόνων (χωρίς επίσημη νομική προσωπικότητα), συγκεκριμένα του Articulation of Indigenous Peoples of Brazil (APIB) ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για αξιώσεις που αφορούν την αναθεώρηση πράξεων και παραλείψεων της Κυβέρνησης της Βραζιλίας που δεν προβλέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων προστασίας των αυτοχθόνων λαών, στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής ανάσχεσης της πανδημίας του Covid-19. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι μια περιοριστική ερμηνεία του Συντάγματος αναφορικά με το ζήτημα της δικονομικής θέσης της οργάνωσης αυτής ενδεχομένως θα απέτρεπε την αποτελεσματική προστασία των συλλογικών δικαιωμάτων των ευάλωτων ομάδων των αυτοχθόνων. Εν συνεχεία, το Δικαστήριο θεμελίωσε το δικαίωμα στην υγεία παραπέμποντας στην αρχή της πρόληψης και την αρχή της προφύλαξης, όπως αυτές είναι ενσωματωμένες στο εσωτερικό δίκαιο, ενώ υποστήριξε ότι για το ζήτημα της προστασίας των συλλογικών δικαιωμάτων των αυτοχθόνων «αναφαίρετο είναι το εργαλείο του διαπολιτιστικού διαλόγου».

5 Οκτωβρίου 2020

Ηνωμένο Βασίλειο Το Βρετανικό Εφετείο εξέδωσε απόφαση στην *υπόθεση Maduro Board v Guido Board [2020] EWCA Civ 1249*. Η πολιτική διαμάχη για τη διεκδίκηση της εξουσίας στην Βενεζουέλα μεταξύ του Nicolas Μαδούρο -ο οποίος κέρδισε στις εκλογές του 2018- και του Juán Guaido -ο οποίος αμφισβήτησε τα αποτελέσματα των εκλογών με την κατηγορία της νοθείας και θεώρησε τον εαυτό του Προσωρινό Πρόεδρο σύμφωνα με το Σύνταγμα της χώρας- έφτασε ως το δικονομικό σύστημα του κοινοδικαίου, με υπό εξέταση ερώτημα ποιος από τους δυο έχει το δικαίωμα να δίνει οδηγίες στην Τράπεζα της Αγγλίας και την Deutsche Bank αναφορικά με την περιουσία της Κεντρικής Τράπεζας της Βενεζουέλας που φυλάσσεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα, με την πρωτοβάθμια απόφαση του High Court (2 Ιουλίου 2020), η αναγνώριση του Juan Guaido ως επίσημου Προέδρου της Βενεζουέλας από την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και το δόγμα της διαδοχής των «πράξεων του

κράτους» οδήγησε σε επιβεβαίωση της εξουσίας του να εκπροσωπεί τη Βενεζουέλα για τα ζητήματα της Κεντρικής Τράπεζας της Βενεζουέλας. Ο Μαδούρο έκανε αίτηση για έφεση και έγινε δεκτή. Το δευτεροβάθμιο όργανο διευκρίνισε ότι μπορεί η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου να αναγνώρισε τον Juan Guaido ως de jure Προσωρινό Πρόεδρο της Βενεζουέλας, όμως αυτό δε σημαίνει ότι δεν έχει αναγνωρίσει τον Μαδούρο ως de facto Πρόεδρο της Βενεζουέλας. Το Δικαστήριο παρέπεμψε την υπόθεση στο High Court για να αποφανθεί αν ο Guaido έχει αναγνωριστεί ως de facto Πρόεδρος από την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου.

4 Ιανουαρίου 2021

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Westminster Magistrates Court του Λονδίνου αποφάσισε να απορρίψει το αίτημα έκδοσης του Julian Assange, ιδρυτή των Wikileaks, στις ΗΠΑ. Αναμένεται η εξέλιξη στην υπόθεση με το δεύτερο βαθμό διαδικασίας.

Διεθνή/Περιφερειακά Ζητήματα - εξελίξεις

7

4 Σεπτεμβρίου 2020

Κόσοβο

Υπογραφή της Συμφωνίας Οικονομικών Σχέσεων μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου με τη μεσολάβηση του Προέδρου των ΗΠΑ Donald Trump. Επί της ουσίας πρόκειται για δυο κείμενα πανομοιότυπα τα οποία μονογράφησαν από τον Πρόεδρο της Σερβίας Vucic και τον Πρωθυπουργό του Κοσόβου (Hoti) στο Λευκό Οίκο παρουσία του Προέδρου Trump, τα οποία ο τελευταίος κράτησε ως θεματοφύλακας. Ο μυστήριος τύπος της συμφωνίας ενδέχεται να οφείλεται και στην επιθυμία της Σερβίας να αποφύγει την συναγόμενη αναγνώριση της κρατικής υπόστασης του Κοσόβου. Αλλά και το περιεχόμενο του πολιτικού αυτού κειμένου ελάχιστα ασχολείται με τις οικονομικές σχέσεις των μερών (συμφωνία για οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, αμοιβαία αναγνώριση διπλωμάτων και επαγγελματικών αδειών, συμμετοχή σε Mini-Schengen) και περισσότερο με την απαγόρευση τεχνολογιών 5G από αναξιόπιστους πωλητές (βλ. κινεζική Huawei), την ανακήρυξη της Χεζμπολάχ ως τρομοκρατικής οργάνωσης, την απονομιμοποίηση της ποινικοποίησης της ομοφυλοφιλίας παγκοσμίως και τη μεταφορά της πρεσβείας της Σερβίας στο Ισραήλ στην Ιερουσαλήμ και την αμοιβαία αναγνώριση Κοσόβου-Ισραήλ. Το Κόσοβο συμφώνησε σε ένα moratorium ενός έτους από την αίτηση απόκτησης ιδιότητας μέλους σε Διεθνείς Οργανισμούς και η Σερβία συμφώνησε σε moratorium ενός έτους από την άμεση ή έμμεση πίεση προς κράτη ή Διεθνείς Οργανισμούς να αναγνωρίσουν ως ανεξάρτητο κράτος το Κόσοβο.

23 Σεπτεμβρίου 2020

Γενικό Δικαστήριο ΕΕ και Κόσοβο

Το Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδίδει την απόφαση του για την υπόθεση Βασίλειο της Ισπανίας κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Case T-370-

19), εισάγοντας μια νομολογιακή εξέλιξη ιδιαίτερα σημαντική για την γενικότερη συζήτηση περί διεθνών συνθηκών και περί υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο ήρθε αντιμέτωπο με το κατά πόσο η υπογραφή διεθνών συμφωνιών με το Κόσσοβο και η αναγνώριση των εκπροσώπων του Κοσόβου στους μηχανισμούς της ΕΕ συνεπάγεται αναγνώριση του Κοσόβου ως κυρίαρχου κράτους από την ΕΕ. Η Ισπανία προσέφυγε στο Δικαστήριο κατά της απόφασης της Επιτροπής να επιτρέψει τη συμμετοχή της Εθνικής Ρυθμιστικής Αρχής του Κοσόβου στο σώμα των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστών Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, αντιμετωπίζοντας το Κόσσοβο ως « τρίτη χώρα» (third country) σύμφωνα με τον Κανονισμό 2018/1971. Αρχικά, το Δικαστήριο ξεκαθάρισε ότι στο ενωσιακό δίκαιο, ο όρος « τρίτη χώρα» δεν ορίζεται. Διαπιστώνει μάλιστα, ότι στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), χρησιμοποιείται και ο όρος « τρίτη χώρα» και ο όρος « τρίτο Κράτος» (third state), διευκρινίζοντας ότι ο πρώτος όρος χρησιμοποιείται διότι « η διεθνής κοινωνία δεν απαρτίζεται μόνο από Κράτη ... αλλά απαρτίζεται από ποικίλους δρώντες» για να καταλήξει ότι η αναφορά σε « τρίτες χώρες» στη ΣΛΕΕ (Άρθρα 212, 216, 218) « προβλέφθηκε για τη σύναψη διεθνών συνθηκών με οντότητες διαφορετικές από Κράτη. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να συνομολογήσει διεθνείς συμφωνίες με εδαφικές οντότητες που καλύπτονται από την ευέλικτη έννοια της « χώρας», που έχουν τη δυνατότητα να συνομολογούν συνθήκες υπό το διεθνές δίκαιο, οι οποίες όμως δεν είναι απαραίτητως « Κράτη» για τους σκοπούς του διεθνούς δικαίου» (βλ. παρ. 30). Διαφορετικά, θα προέκυπτε ένα νομικό κενό στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ. Μάλιστα, το Δικαστήριο για να υποστηρίξει τη θέση αυτή, δεν σχολίασε τη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, που θεωρεί συνθήκες υπό το διεθνές δίκαιο, μόνο όσες συνάπτονται από Κράτη και Διεθνείς Οργανισμούς, αλλά αρκέστηκε στην αναφορά σε άλλα παραδείγματα από την πρακτική της ΕΕ (σχέσεις με Οργανισμό για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO), το χωριστό τελωνειακό έδαφος Ταϊβάν, Πένγκου, Κίνμεν και Μάτσου, την Κυβέρνηση της Ειδικής Διοικητικής Περιοχής του Χονγκ Κονγκ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας ή ακόμη την Ειδική Διοικητική Περιοχή του Μακάο της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Αυτή είναι και η νομική βάση των διεθνών συμφωνιών που έχει

συνάψει η ΕΕ με το Κόσσοβο, όπως η Συμφωνία Σταθερότητας και Σύνδεσης, η οποία όμως « δεν συνιστά αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου ως ανεξάρτητου κράτους από την Ένωση ούτε θίγει τις επιμέρους θέσεις των κρατών μελών ως προς το καθεστώς του». Τελικά, απέρριψε την αίτηση ακύρωσης της απόφαση που υπέβαλε η Ισπανία.

5 Νοεμβρίου 2020

Επιβεβαίωση
κατηγορητηρίου
και παραίτηση
Θάτσι

Ο Πρόεδρος του Κοσόβου Χασίμ Θάτσι ανακοίνωσε την παραίτησή του, λίγες ώρες μετά την επιβεβαίωση του κατηγορητηρίου του Ειδικού Δικαστηρίου Κοσόβου με έδρα τη Χάγη για εγκλήματα πολέμου που διέπραξε ως πρώην διοικητής μονάδων του αποκαλούμενου Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου (UCK) κατά την περίοδο 1998-1999. Το ειδικό αυτό δικαστήριο συστάθηκε το 2015, εκδικάζει υποθέσεις ζητημάτων πολέμου με βάση το εσωτερικό δίκαιο του Κοσόβου και στελεχώνεται από διεθνείς δικαστές και εισαγγελείς. Λίγες ώρες μετά την παραίτησή του, συνελήφθη και οδηγήθηκε σε ειδικό κέντρο κράτησης στη Χάγη, όπου θα οδηγηθεί ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου του Κοσόβου. Στις 9 Σεπτεμβρίου 2020, ο πρώην Πρόεδρος του Κοσόβου Χασίμ Θάτσι, εμφανίστηκε για πρώτη φορά ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου του Κοσόβου.

19 Νοεμβρίου 2020

Αυστραλία -
Έκθεση Brereton

Ο Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Αυστραλίας ανακοινώνει τα πορίσματα της Έκθεσης Brereton, η οποία σημειώνει την ύπαρξη ικανοποιητικών αποδεικτικών στοιχείων για τη στοιχειοθέτηση της τέλεσης εγκλημάτων πολέμου εκ μέρους των Αυστραλιανών στρατευμάτων στο Αφγανιστάν. Μένει να διερευνηθεί ο τρόπος δικαίωσης των θυμάτων (τιμωρία υπεύθυνων και αποζημιώσεις).

Η Κοινοβουλευτική Διπλωματία της Βουλής των Ελλήνων για το έτος 2020

8

Ευάγγελος Παρράς

ΜΔΑ Διεθνούς Δικαίου &
Διπλωματικών Σπουδών
Πάντειο Πανεπιστήμιο
Υποψήφιος Διδάκτωρ ΕΚΠΑ

Παρά το γεγονός ότι το 2020, η Ανθρωπότητα στο σύνολο της ήρθε αντιμέτωπη με την παγκόσμια υγειονομική κρίση της πανδημίας του Covid-19, η οποία οδήγησε κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες σε αναγκαστική περιχαράκωση και περιορισμό των διεθνών δραστηριοτήτων και συναλλαγών τους, οι επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ήταν εύστοχες τόσο σε κυβερνητικό όσο και σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να αναβαθμίζεται η θέση και ο ρόλος της Ελλάδας στη διεθνή δικαιοταξία. Με όρου θεσμικούς θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τέσσερις βασικές κατηγορίες διπλωματικών πρωτοβουλιών του ελληνικού κοινοβουλίου:

Α) Διπλωματικές πρωτοβουλίες του Προέδρου της Βουλής των Ελλήνων (ΒτΕ): Σύμφωνα με το Άρθρο 11 (8) του Κανονισμού της ΒτΕ, ο Πρόεδρος της Βουλής, ως επικεφαλής του κοινοβουλευτικού θεσμού «εκπροσωπεί τη Βουλή στις διεθνείς σχέσεις της με τα Κοινοβούλια άλλων χωρών». Σε αυτό το πλαίσιο, ο Πρόεδρος της Βουλής, Κωνσταντίνος Τασούλας, το 2020 πραγματοποίησε μια σειρά συναντήσεων με Αρχηγούς Κρατών (Πρόεδρο, ομολόγους του (Πρόεδρος Βουλής των Αντιπροσώπων Κυπριακής Δημοκρατίας (Φεβρουάριος 2020), Πρέσβεις άλλων Κρατών στην Αθήνα (Ισραήλ (Ιανουάριος 2020)¹, ΗΠΑ

1. Μάλιστα, το έτος 2020 συμπίπτει με την επέτειο των 30 ετών φιλιών σχέσεων Ελλάδος - Ισραήλ, για την οποία αφιρώθηκε εκδήλωση στη Βουλή των Ελλήνων και την Ισραηλινή Κνεσσετ το Μάιο 2020.

(Ιούνιος 2020)) και Διεθνείς Αξιωματούχους (Επίτροπος Οικονομίας Ε.Ε. (Φεβρουάριος 2020)). Στις συναντήσεις αυτές συζητήθηκαν ζητήματα της εθνικής και διεθνούς επικαιρότητας, ανταλλάγησαν απόψεις για τις διμερείς σχέσεις και την ενδυνάμωση της κοινοβουλευτικής συνεργασίας σε διμερή και πολυμερή βάση και υπογραμμίστηκε η σημασία του κοινοβουλευτισμού στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις.

Μια ακόμη διπλωματική κίνηση που χρησιμοποιήθηκε εντατικά και κατά τρόπο αριστοτεχνικό από τον Πρόεδρο της Βουλής στη διάρκεια του 2020 ήταν η προώθηση επιστολών συμπαραστάσης προς τους ομολόγους του στα Κοινοβούλια τρίτων κρατών, που υπέστησαν καταστροφές και μεγάλες απώλειες. Σε αυτό το πλαίσιο, χαρακτηριστικές ήταν οι επιστολές προς την Τουρκική Εθνοσυνέλευση για το σεισμό που έπληξε την Τουρκία (Ιανουάριος 2020), προς τη Βουλή των Αντιπροσώπων της Αυστραλίας για την οικολογική καταστροφή των πυρκαγιών (Ιανουάριος 2020), προς το Κοινοβούλιο της Αυστρίας για την τρομοκρατική επίθεση στη Βιέννη (Νοέμβριος 2020), η συλλυπητήρια επιστολή προς τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση για την εκδημία του πρώην Προέδρου της Γαλλίας Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν (Δεκέμβριος 2020), καθώς και τις επιστολές προς το Ιταλικό και Ισπανικό Κοινοβούλιο για τις μεγάλες απώλειες που προκάλεσε η έλευση της πανδημίας του Covid-19 (Απρίλιος 2020).

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική κίνηση του ύπατου εκπροσώπου της Βουλής των Ελλήνων ήταν η συνυπογραφή της επιστολής των Προέδρων των Κοινοβουλίων των κρατών μελών της ΕΕ προς τον Πρόεδρο του Eurogroup για την αντιμετώπιση των συνεπειών της

πανδημίας (Απρίλιος 2020), καθώς και ανάλογη επιστολή που είχε προηγηθεί ένα μήνα πριν ίδια πρωτοβουλία προς τον Πρόεδρο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης και τους ομολόγους Προέδρους των Κοινοβουλίων των κρατών μελών του Οργανισμού του Στρασβούργου.

Στις κοινοβουλευτικές δράσεις της Ελληνικής Βουλής συμμετέχουν βάσει κανονισμού και οι Αντιπρόεδροι της Βουλής (βλ. συναντήσεις με Αντιπρόεδρους Κοινοβουλίων Γερμανίας (Ιούλιος 2020) και Ουγγαρίας (Οκτώβριος 2020)), καθώς και ο Γενικός Γραμματέας της Βουλής (βλ. Διάσκεψη των Γενικών Γραμματέων των Κοινοβουλίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιανουάριος 2020)).

Β) Διπλωματικές πρωτοβουλίες των Επιτροπών της Βουλής των Ελλήνων: Δυνάμει του Άρθρου 61 του Συντάγματος και του Κανονισμού της Βουλής, προβλέπεται η σύσταση κοινοβουλευτικών επιτροπών για την άσκηση του νομοθετικού έργου και του κοινοβουλευτικού έργου ή για την εξέταση ειδικών θεμάτων. Οι Επιτροπές που ενεπλάκησαν σε διπλωματικές δραστηριότητες της Βουλής καθ' όλη τη διάρκεια του 2020 είναι οι ακόλουθες:

- Διαρκής Επιτροπή Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων : Ο Πρόεδρος της εν λόγω Επιτροπής πραγματοποίησε συναντήσεις με ομολόγους του σε Επιτροπές Κοινοβουλίων άλλων χωρών (Αίγυπτος (Φεβρουάριος 2020), Ισπανία (Ιούλιο 2020), Πορτογαλία, Γαλλία, Ιταλία, Αυστρία (Νοέμβριος 2020) και Λιθουανία (Δεκέμβριος 2020)), με Προέδρους Επιτροπών Εξωτερικών Υποθέσεων και Άμυ-

νας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Νοέμβριος και Δεκέμβριος 2020), με πρέσβεις άλλων χωρών (Ολλανδία (Φεβρουάριος 2020), Αφγανιστάν (Ιούλιος 2020) και Γαλλία (Νοέμβριο 2020)), καθώς και με τον Υπουργό Εξωτερικών της Σαουδικής Αραβίας (Ιανουάριος 2020). Σε όλες αυτές τις διμερείς συναντήσεις συζητήθηκαν ιστορικοί δεσμοί φιλίας που ενώνουν τους λαούς και η κοινή πρόθεση για την ενδυνάμωση των διμερών σχέσεων διαμέσου της διπλωματικής οδού, ενώ στο επίκεντρο βρισκόταν το θέμα της πανδημίας, η τουρκική προκλητικότητα στο Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και την περιοχή του Καυκάσου, το Κυπριακό, το προσφυγικό-μεταναστευτικό πρόβλημα, η αμυντική συνεργασία και η γενικότερη κατάσταση στην Ευρώπη, τη Μεσόγειο, τα Δυτικά Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή.

- Διαρκής Επιτροπή Δημοσίας Διοίκησης, Δημοσίας Τάξης και Δικαιοσύνης: Το Προεδρείο της Επιτροπής προσεκλήθη από το Κοινοβούλιο της Τσεχίας τον Ιανουάριο 2020 να ενημερώσει τις χώρες του Βίζεγκραντ για το ζήτημα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, ενώ υπήρξε ανταλλαγή απόψεων για την αντιδιεθνή συμπεριφορά της Τουρκίας, την ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ και το σύστημα ασύλου και μετανάστευσης.
- Ειδική Διαρκής Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων: Η εν λόγω Επιτροπή έχει συσταθεί σε κάθε εθνικό κοινοβούλιο κράτους μέλους του ενωσιακού οικοδομήματος, με σκοπό την εξέταση ζητημάτων που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πρόκειται για μια θεσμική πρωτοπορία στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής έννομης τάξης, με σκοπό τον συντονισμό και τη συνδιαμόρφωση θέσεων των εθνικών κοινοβουλίων στις τρέχουσες ευρωπαϊκές υποθέσεις. Τα ζητήματα που απασχόλησαν την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Ελληνικού Κοινοβουλίου κατά τις συνεδριάσεις της με τις ομόλογες επιτροπές των υπόλοιπων Κοινοβουλίων των ευρωπαϊκών χωρών για το έτος 2020 ήταν τα ακόλουθα: Προτεραιότητες της Κροατικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ (Ιανουάριος 2020), συνάντηση με τον Αντιπρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μαργαρίτη Σχοινά (Ιανουάριος 2020), θέματα κοινής ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας (Σεπτέμβριος 2020), η μελλοντική σχέση της ΕΕ με το Ηνωμένο Βασίλειο μετά το Brexit (Σεπτέμβριος 2020), την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Οκτώβριος 2020), την ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση (Οκτώβριος 2020), Πολιτική της ΕΕ για την αντιμετώπιση της πανδημίας (Νοέμβριος 2020), Άσυλο και Μετανάστευση (Νοέμβριος 2020), το Μέλλον της Ευρώπης (Δεκέμβριος 2020), και αξιολόγηση των δραστηριοτήτων της Eurojust για το έτος 2019 (Δεκέμβριος 2020). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι Διασκέψεις των Προέδρων των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (COSAC), που αποτελούν ένα υψηλότερο forum κοινοβουλευτικής διπλωματίας των εθνικών επιτροπών ευρωπαϊκών υποθέσεων. Μάλιστα, το Σεπτέμβριο 2020, στην COSAC συζητήθηκε, μεταξύ άλλων, η προκλητική στάση της

Τουρκίας, που θέτει προκλήσεις για τις αρχές και τις αξίες της Ευρώπης.

- Ειδική Μόνιμη Επιτροπή παρακολούθησης των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Σύμφωνα με το Άρθρο 43Α του Κανονισμού της Βουλής, η Βουλή των Ελλήνων έχει συστήσει ειδική Επιτροπή για την επίβλεψη της εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ που αφορούν την Ελλάδα. Μάλιστα, το Φεβρουάριο 2020, για πρώτη φορά η Επιτροπή είχε συνάντηση με τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Λίνο - Αλέξανδρο Σισιλιάνο, ο οποίος ενημέρωσε τους βουλευτές για τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με τη νομολογία του Στρασβούργου, την κατάσταση της εκτέλεσης των καταδικαστικών αποφάσεων για την Ελλάδα και τις υποθέσεις που εκκρεμούν στο Δικαστήριο για τη χώρα. Σημαντική ήταν και η πρωτοβουλία της Επιτροπής να παρουσιάσει στον Πρόεδρο της Βουλής τη διακομματική πρόταση νόμου, για τη συμμόρφωση της Ελλάδας με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και την προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στη νομολογία του.

Γ) Διπλωματικές πρωτοβουλίες των Κοινοβουλευτικών Ομάδων Φιλίας (ΚΟΦ): Πρόκειται για μια πρακτική οικοδόμησης θεσμοποιημένων διμερών κοινοβουλευτικών σχέσεων, που χρησιμοποιείται ευρέως σε όλες τις χώρες του κόσμου και βασίζεται στο Καταστατικό της Δια-Κοινοβουλευτικής Ένωσης (Inter-Parliamentary Union/IPU). Ειδικότερα για στο Ελληνικό

Κοινοβούλιο λειτουργούν 78 ΚΟΦ με χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής, της Ασίας, της Αφρικής και της Ωκεανίας. Οι ΚΟΦ συγκροτούνται με απόφαση του Προέδρου της Βουλής και εφόσον υποβληθεί πρώτα έγγραφη αίτηση των Βουλευτών. Επίσης, στη σύνθεση των ΚΟΦ πρέπει να διασφαλίζεται κατά το μέγιστο δυνατό βαθμό εκπροσώπηση όλων των πολιτικών δυνάμεων του Κοινοβουλίου. Στη διάρκεια του 2020 -παρά την έλευση της πανδημίας και τους συνακόλουθους περιορισμούς μετακινήσεων- οι ΚΟΦ της Βουλής των Ελλήνων επέδειξαν σημαντική δραστηριοποίηση. Συγκεκριμένα, συνεδρίασαν οι ΚΟΦ με τις εξής χώρες: Σουηδία, Σλοβενία, Βουλγαρία, Ν. Αφρική (Ιανουάριος 2020), Αζερμπαϊτζάν, Κούβα, Κουβέιτ, Τυνησία, Ιρλανδία, Ουκρανία, Ισραήλ, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Σερβία, Μεξικό (Φεβρουάριος 2020), Ιορδανία, Λετονία (Μάρτιος 2020), Ν. Κορέα, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο (Ιούνιος 2020), Κύπρος (Ιούλιος 2020), Ιράν (Σεπτέμβριος 2020), Χιλή, Αρμενία, Παλαιστίνη, Γεωργία, Ινδονησία, Ολλανδία (Οκτώβριος 2020). Στη διάρκεια αυτών των τηλεδιασκέψεων των ΚΟΦ συζητήθηκαν οι ελληνικές θέσεις για ζητήματα που απασχολούν το διεθνές πεδίο και τα πεδία αμοιβαίου ενδιαφέροντος της Ελλάδος με τις χώρες αυτές.

Δ) Η συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων σε Διεθνείς Κοινοβουλευτικούς Θεσμούς: Η επιτομή της κοινοβουλευτικής διπλωματίας συνοψίζεται στη συμμετοχή του εθνικού κοινοβουλίου στους πολυμερείς κοινοβουλευτικούς θεσμούς και fora περιφερειακής ή διεθνούς εμβέλειας. Είναι ενδεικτικό ότι το περασμένο έτος, το Ελληνικό Κοινοβούλιο εκπροσωπήθηκε με κοινοβουλευτική

αντιπροσωπεία στις εργασίες των κοινοβουλευτικών οργάνων Διεθνών Οργανισμών, όπως η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (PACE) -και μάλιστα με ειδικό ρόλο λόγω της ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου Υπουργών του CoE-, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ιδιαίτερα στις εκδηλώσεις μνήμης του Ολοκαυτώματος, τον Ιανουάριο 2020), την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (OSCE PA), της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του NATO (NATO PA)², της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (PABSEC), της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Διεθνούς Οργανισμού Γαλλοφωνίας (APF) και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Διαδικασίας Συνεργασίας των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (PA SEECR). Επιπλέον, το Ελληνικό Κοινοβούλιο συμμετείχε και σε ad hoc μικτές κοινοβουλευτικές ομαδοποιήσεις των κρατών μελών της ΕΕ για την άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου της Eurorol και της Eurojust (Σεπτέμβριος και Δεκέμβριος 2020). Επιπλέον, η Βουλή των Ελλήνων απέστειλε κοινοβουλευτικές αντιπροσωπείες και σε διεθνείς θεσμούς αμιγώς κοινοβουλευτικής συνθέσεως, χωρίς θεσμική εξάρτηση από διακυβερνητική δομή. Τέτοια είναι η περίπτωση της Δια-Κοινοβουλευτικής Ένωσης (IPU), Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Μεσογείου (PAM) και της Διακοι-

νοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας (ΔΣΟ), η οποία ιδρύθηκε με ελληνική πρωτοβουλία και εδρεύει στο Ελληνικό Κοινοβούλιο.

Τέλος, το Ελληνικό Κοινοβούλιο συμμετείχε στις εργασίες ενός ιδιότυπου κοινοβουλευτικού δικτύου, το οποίο συγκροτήθηκε με πρωτοβουλία της ελληνικής κυβέρνησης και στο οποίο συμμετέχουν νυν και πρώην ελληνικής καταγωγής βουλευτές νομοθετικών σωμάτων της αλλοδαπής, τη λεγόμενη Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού (ΠαΔΕΕ).

Μάλιστα, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι σε τέσσερις από τις παραπάνω περιπτώσεις, η Ελλάδα είχε την προνομιακή θέση της φιλοξενούσας χώρας, καθώς η ελληνική Προεδρεία στο CoE, η 14η Ολομέλεια της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Μεσογείου (Φεβρουάριος 2020), η 27η Γενική Συνέλευση της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας (Σεπτέμβριος 2020) και η 56η Σύνοδος Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (Νοέμβριος 2020) φιλοξενήθηκαν από το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Δυστυχώς, η συνθήκες της πανδημίας που έθεσαν την ανάγκη διεξαγωγής των παραπάνω εργασιών δια της μεθόδου της τηλεδιάσκεψης, αποδυνάμωσαν αρκετά τα διπλωματικά οφέλη που συνεπάγονται από το καθεστώς της φιλοξενούσας χώρας.

Εξίσου αξιοσημείωτη είναι η θέση της Βουλής των Ελλήνων στη θεσμική

2. Αν και επισημαίνεται ότι η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του NATO δεν αποτελεί καταστατικά προβλεπόμενο όργανο του Βορειο-Ατλαντικού Συμφώνου, όμως η θεσμική ζωή του Οργανισμού, οδήγησε τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών μελών του NATO να αναλάβουν την πρωτοβουλία να συστήσουν το εν λόγω κοινοβουλευτικό όργανο. Η έλλειψη θεσμικής εξάρτησης μεταξύ διακυβερνητικού οργανισμού και διακοινοβουλευτικού οργάνου διαπιστώνεται και από την περιστασιακή και εξωθεσμική πρόσκληση συμμετοχής της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του NATO, παρά το γεγονός ότι δεν είναι κράτος μέλος του NATO.

και λειτουργική όψη των παραπάνω διεθνών κοινοβουλευτικών θεσμών. Η εκλογή των επικεφαλής των ελληνικών αντιπροσωπειών σε ανώτατες θέσεις των παραπάνω οργάνων αποδεικνύει περίτρανα ότι η ελληνική κοινοβουλευτική διπλωματία έχει μπει σε μια δυναμική τροχιά. Και μπορεί στην περίπτωση της ΔΣΟ, η θέση του Γενικού Γραμματέα να δίνετε με βάση τις καταστατικές προβλέψεις σε Έλληνα βουλευτή, όμως σε άλλες περιπτώσεις οι θέσεις στην ηγεσία των εν λόγω οργάνων δίνονται κατόπιν ψηφοφορίας. Έτσι, στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του NATO εξελέγη ως Αντιπρόεδρος, η επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας, κα Μαριέττα Γιαννάκου (Νοέμβριος 2020), ενώ στις αρχές του 2021 στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, εξελέγη στη θέση της Αντιπροέδρου η επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας, κα Ντόρα Μπακογιάννη. Οι εκλογές αυτές θεωρούνται ως νίκη για την ελληνική διπλωματία, λόγω της αναβάθμισης της διεθνούς εικόνας και ρόλου της χώρας στη διεθνή και ευρωπαϊκή δικαιοταξία. Παράλληλα, οι «γυναίκες» υποψηφίους της Ελλάδος για τις ηγετικές θέσεις των κοινοβουλευτικών οργάνων δηλώνουν τη σταθερή προσήλωση της στο σεβασμό των διεθνών και ευρωπαϊκών προτύπων περί της αποτελεσματικής και ορθόνομης εκπροσώπησης των δυο φύλων στις διεθνείς και εθνικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Ε) Άλλες διπλωματικές ενέργειες του Ελληνικού Κοινοβουλίου: Αναμφισβήτητα, η συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στον εορτασμό και τη μνήμη των διεθνώς αναγνωρισμένων Παγκοσμίων Ημερών αποτελεί μια αξιολογική ενέργεια με έντονο

διπλωματικό συμβολισμό και προσφέρει τη δυνατότητα συμμετοχής σε μια διεθνή κοινότητα κοινών αξιών. Το ελληνικό κοινοβούλιο τίμησε την Παγκόσμια Ημέρα Γαλλοφωνίας (20 Μαρτίου 2020), την Παγκόσμια Ημέρα κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (30 Ιουλίου 2020), την Παγκόσμια Ημέρα για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών (25 Νοεμβρίου 2020) και την Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία (3 Δεκεμβρίου 2020). Διπλωματικό αντίκτυπο και συμβολισμό έχει και η τιμήση Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου (18 Μαΐου 2020) και η τιμήση της Ημέρας Εθνικής Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος (14 Σεπτεμβρίου 2020).

Τέλος, στις διπλωματικές νίκες της ελληνικής κοινοβουλευτικής διπλωματίας του περασμένου έτους συγκαταλέγεται και η έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Διδυμοποίησης (Twinning) με το Κοινοβούλιο της Αρμενίας. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα με επικεφαλής το Ελληνικό Κοινοβούλιο και βασικό εταίρο το Ιταλικό Κοινοβούλιο, με βασικό στόχο την ενίσχυση της θεσμικής συνεργασίας κοινοβουλίων κρατών μελών της ΕΕ με κοινοβούλια άλλων χωρών και απώτερο σκοπό την παρακολούθηση της εφαρμογής και την εποπτεία συμμόρφωσης με το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο (Acquis). Επί της ουσίας, το ελληνικό κοινοβούλιο επιλέχθηκε μεταξύ των συνυποψηφίων του ως πιο αρμόδιο για να επιφορτιστεί με το έργο της οικοδόμησης ικανοτήτων (capacity building) σε ότι αφορά τη λειτουργία του Κοινοβουλίου της Αρμενίας, ώστε να προωθήσει βασικές ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία και τις πολιτικές που αφορούν την εφαρμο-

γή της «Ενισχυμένης και Ολοκληρωμένης Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης» μεταξύ Αρμενίας και ΕΕ (τη λεγόμενη CEPA). Αποδεικνύεται έμπρακτα με αυτό τον τρόπο η εμπιστοσύνη που αποπνέει το ελληνικό κοινοβούλιο ως έμπειρος κοινοβουλευτικός θεσμός στο πεδίο της διακοινοβουλευτικής συνεργασίας, που βασίζεται στις αξίες της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που προάγει την ευημερία, τη σταθερότητα και την ασφάλεια στις γύρω περιοχές. Σημειώνεται δε ότι στο παρελθόν, η Βουλή των Ελλήνων έχει τεθεί και πάλι επικεφαλής προγράμματος διδμοποίησης με τα εθνικά κοινοβούλια άλλων χωρών (βλ. Σερβία - Μαυροβούνιο).

Συμπέρασμα: Μέσα σε ένα κλίμα «βιβλικής καταστροφής» και αβεβαιότητας για το μέλλον της Ανθρωπότητας, που προκάλεσε η έλευση και διασπορά -πλανητικών διαστάσεων- της πανδημίας του κορωνοϊού, όπου οι εθνικοί και διεθνείς θεσμοί βίωσαν με αμχανία ένα ισχυρό κύμα αμφισβήτησης ως προς την αποτελεσματικότητα -ή ακόμη και την καλοπιστία- του έργου τους, το Ελληνικό Κοινοβούλιο όχι απλώς δεν διέκοψε τη λειτουργία του και δεν έμεινε στάσιμο ως προς τις διπλωματικές του επαφές, αλλά αντιθέτως επέδειξε μια έντονη διπλωματική παρουσία στο διεθνές πεδίο, που οφείλεται στην αριστοτεχνική ανάπτυξη πρωτοβουλιών από τον Πρόεδρο της Βουλής, την άοκνη λειτουργία των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών, την αδιάκοπη ενεργοποίηση των Κοινοβουλευτικών Ομάδων Φιλίας και την ενεργό συμμετοχή στη θεσμική και πολιτική όψη των Διεθνών Κοινοβουλευτικών Θεσμών. Η κοινοβουλευτική διάσταση της ελλη-

νικής εξωτερικής πολιτικής επιβεβαιώνει περίτρανα την πάγια προσήλωση της χώρας σε μια κουλτούρα διεθνούς συνεργασίας δομημένης στο υπάρχον θεσμικό και δικαιοπολιτικό προσκόνιο.

Ευάγγελος Παρράς

Χρονολόγιο Σημαντικών Δράσεων Κοινοβουλευτικής Διπλωματίας κατά το 2020

9

27 Ιανουαρίου 2020

Έναρξη εργασιών της ετήσιας Συνόδου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης (Κ.Σ.Σ.Ε.)

28 Ιανουαρίου 2020

Εκπροσώπηση της Βουλής των Ελλήνων στις εκδηλώσεις μνήμης του Ολοκαυτώματος, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

14-18 Φεβρουαρίου 2020

Συμμετοχή της Βουλής των Ελλήνων στην Ετήσια Κοινοβουλευτική Ακρόαση του ΟΗΕ

19 Φεβρουαρίου 2020

Έναρξη εργασιών της 19^{ης} Χειμερινής Συνόδου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΟΑΣΕ

19 Φεβρουαρίου 2020

Κοινή δήλωση της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΝΑΤΟ

19-21 Φεβρουαρίου 2020

Σύγκληση της 14^{ης} Ολομέλειας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Μεσογείου στην Αθήνα

20 Μαρτίου 2020

Η Βουλή των Ελλήνων τίμησε την Παγκόσμια Ημέρα Γαλλοφωνίας

Πηγή:
Ιστοσελίδα
της Βουλής
των Ελλήνων

21 Μαΐου 2020

Εκδήλωση για την επέτειο 30 χρόνων διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ

2 Ιουλίου 2020

Δήλωση της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας για την προσασία της Αγίας Σοφίας ως μνημείου παγκόσμιας κληρονομιάς

7 Ιουλίου 2020

Συμμετοχή στις εργασίες των Επιτροπών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου

8 Ιουλίου 2020

Συμμετοχή της Βουλής στη συζήτηση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΝΑΤΟ για την κατάσταση στη Λιβύη και τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή

20 Ιουλίου 2020

Εκπροσώπηση της Βουλής των Ελλήνων στην Κύπρο στις εκδηλώσεις μνήμης για την τουρκική εισβολή

17 Αυγούστου 2020

Σύγκληση της 5^{ης} Παγκόσμιας Διάσκεψης των Προέδρων Κοινοβουλίων της Διακοινοβουλευτικής Ένωσης

8 Οκτωβρίου 2020

Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας κεντρικό θέμα της τηλεδιάσκεψης μεταξύ κοινοβουλευτικών αντιπροσωπειών στον Οργανισμό Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου

13 Οκτωβρίου 2020

Τηλεδιάσκεψη Κοινοβουλίων κρατών-μελών Ε.Ε. για την ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση

5 Νοεμβρίου 2020

Εκδήλωση για τα 70 χρόνια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την ολοκλήρωση της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης

18 Νοεμβρίου 2020

Εναρκτήρια συνεδρίαση της 66^{ης} Ετήσιας Συνόδου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ΝΑΤΟ

19 Νοεμβρίου 2020

Διακοινοβουλευτική Διάσκεψη Υψηλού Επιπέδου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο στην Ευρώπη

30 Νοεμβρίου 2020

Έναρξη εργασιών της 64ης Διάσκεψης Προέδρων των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων των Κοινοβουλίων της Ε.Ε. (COSAC)

Φεβρουάριος

- 6 Φεβρουαρίου: Διεθνής Ημέρα για τη Μηδενική Ανοχή στο γυναικείο ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων

Μάρτιος

- 1 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα των Μηδενικών Διακρίσεων
- 3 Μαρτίου: Παγκόσμια Ημέρα Άγριας Ζωής
- 8 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα για τη Γυναίκα
- 20 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Γαλλοφωνία
- 21-27 Μαρτίου: Εβδομάδα Αλληλεγγύης με τους Λαούς που αγωνίζονται κατά του Ρατσισμού και των Φυλετικών Διακρίσεων
- 21 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων
- 21 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Δασών
- 22 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Νερού
- 23 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Μετεωρολογίας
- 24 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα για το δικαίωμα στην Αλήθεια για τις σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αξιοπρέπεια των θυμάτων
- 25 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Μνήμης για τα Θύματα της Δουλείας και του Διατλαντικού Εμπορίου Δούλων
- 25 Μαρτίου: Διεθνής Ημέρα Αλληλεγγύης προς τους Κρατούμενους και Αγνοουμένους Υπαλλήλους των ΗΕ

Απρίλιος

- 4 Απριλίου: Διεθνής Ημέρα κατά των Ναρκών
- 6 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Αθλητισμού για την Ανάπτυξη και την Ειρήνη
- 7 Απριλίου: Ημέρα Μνήμης των Θυμάτων της Γενοκτονίας στη Ρουάντα
- 7 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Υγείας
- 12 Απριλίου: Διεθνής Ημέρα Πτήσης στο Διάστημα
- 22 Απριλίου: Διεθνής Ημέρα Μπτέρας Γης
- 23 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου και Πνευματικών Δικαιωμάτων
- 24 Απριλίου: Διεθνής Ημέρα για την Πολυμέρεια και τη Διπλωματία για την Ειρήνη
- 25 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Μονίμων Αντιπροσώπων του ΟΗΕ
- 26 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Πνευματικής Ιδιοκτησίας

- 26 Απριλίου: Διεθνής Ημέρα Μνήμης της Καταστροφής στο Τσέρνομπιλ
- 28 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία
- 29 Απριλίου: Παγκόσμια Ημέρα Μνήμης για τα Θύματα Χημικού Πολέμου

Μάιος

- 3 Μαΐου: Διεθνής Ημέρα για την Ελευθερία του Τύπου
- 5 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα για την Πορτογαλική Γλώσσα
- 5 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα Αφρικανικής Κληρονομιάς-UNESCO
- 8 Μαΐου: Ημέρα Μνήμης και Συμφιλίωσης για αυτούς που έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου
- 15 Μαΐου: Διεθνής Ημέρα για την Οικογένεια
- 16 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα για την Ειρηνική Συμβίωση
- 16 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα Φωτός
- 17 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα για την Τηλεπικοινωνιών και Κοινωνίας της Πληροφορίας
- 21 Μαΐου: Παγκόσμια Ημέρα Πολιτιστικής Ποικιλομορφίας για το Διάλογο και την Ανάπτυξη
- 22 Μαΐου: Διεθνής Ημέρα Βιοποικιλότητας
- 25-31 Μαΐου: Εβδομάδα Αλληλεγγύης για τους Λαούς των μη Αυτοδιοικούμενων Εδαφών
- 29 Μαΐου: Διεθνής Ημέρα Κουανόκρανων

VI. Φάκελος: 200 Χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση

Σκέψεις και κείμενα
με αφορμή την επέτειο

Διεθνές Δίκαιο και
Διπλωματία στα χρόνια της
Επανάστασης του 1821¹

1

Αντώνης
Μπρεδήμας

*Ομότιμος Καθηγητής
Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ*

Η μελέτη της Επανάστασης του 1821 υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, θέτει το μελετητή μπροστά σ'ένα δίλημμα: να περιοριστεί αποκλειστικά στα θέματα για τα οποία υπάρχουν πλήρεις διαμορφωμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, όπως λ.χ. τα θέματα του δικαίου του πολέμου, της πειρατείας, της ουδετερότητας και των θαλασσιών λειών και ορισμένων ακόμη ή να επεκταθεί και σε άλλα, όπου, είτε οι κανόνες ήταν υπό διαμόρφωση (λ.χ. αυτοδιάθεση των λαών), είτε δεν υπήρχαν καν, αλλά διαμορφώθηκαν σε μεταγενέστερες δεκαετίες, όπως στην περίπτωση των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Ακόμα τέθηκε το ερώτημα αν το αντικείμενο της μελέτης θα έπρεπε να καλύψει και θέματα που παρουσιάζουν αναλογία με σημερινά φαινόμενα (αρπαγή ή καταστροφή αρχαίων, έλεγχος μεταδοτικών ασθενειών, όπως, τότε, η πανώλη). Θεώρησα ότι η "ευρεία" προσέγγιση ήταν η καταλληλότερη, στο βαθμό που δίνει στον αναγνώστη μία δυναμική ενατένιση της Επανάστασης, δηλαδή όχι μόνο τη στατικά, αλλά και αυτή στη βάση μεταγενέστερων εξελίξεων, όπως λ.χ. σε σχέση με το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών.

Ένα πρώτο, γενικό, συμπέρασμα, είναι ότι οι Έλληνες επαναστάτες είχαν συναίσθηση και γνώση των διαμορφωμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου της εποχής εκείνης, ιδιαίτερα αυτών που βάρυναν στις σχέσεις τους με τις Μεγάλες Δυνάμεις, όπως η αναγνώρισή τους ως εμπόλεμων, η ουδετερότητα, η πειρατεία κ.ά. Στα πεδία αυτά επέδειξαν ιδιαίτερη ευλυγισία, ήδη από την αρχή της Επανάστασης, και παρά τις αρχικές αρνητικές τοποθετήσεις των Δυνάμεων αυτών. Σ'αυτή τη γενικότερη στάση επέδρασε ασφα-

1. Από το ομότιπλο βιβλίο του συγγραφέα «Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821», Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2021.

λώς το γεγονός ότι στα εν λόγω ζητήματα είχαν ιδιαίτερο ρόλο οι ναυτικές δυνάμεις της Ελλάδος (Υδρα, Σπέτσες, Ψαρά) που, λόγω του αντικειμένου τους, ευρίσκονταν σε διαρκή επαφή με τα τεκταινόμενα στην Εσπερία. Αντίθετα, σε άλλα θέματα, και κυρίως σε αυτά που συνδέονταν με τη διεξαγωγή των πολεμικών συγκρούσεων κατά ξηράν, το επάνω χέρι είχαν οι αντιλήψεις των αγωνιστών που υφίσταντο, για ολόκληρες γενιές, το βάρος της σκλαβιάς και καταπίεσης του ξένου, και, ιδιαίτερα, αλλόθρησκου κατακτητή. Κατάσταση που προκάλεσε την ανατίναξη της “βαλβίδας” και το ξέσπασμα της εκδικητικότητας, με αποτέλεσμα ενέργειες όπως αυτές των σφαγών της Τριπολιτσάς, τον Απρίλιο 1821, αλλά και άλλων μεταγενέστερων.

Μία δεύτερη σειρά καταληκτικών συμπερασμάτων αφορά τη συμπεριφορά των Ελλήνων επαναστατών απέναντι τόσο στους Τούρκους μαχητές (αιχμαλώτους), όσο και στον άμαχο μουσουλμανικό πληθυσμό. Δε θα επιχειρήσω να συγκρίνω τις οποιεσδήποτε παραβιάσεις εκ μέρους των Τούρκων των, ηθικού χαρακτήρα, κανόνων με αυτή των Ελλήνων, προκειμένου να δικαιολογήσω τις αντίστοιχες παραβιάσεις των κανόνων από τους τελευταίους. Ούτε καν να τις αιτιολογήσω, στη βάση των 400 ετών σκλαβιάς και καταπίεσης.

Στα παραπάνω, θα πρέπει να προστεθεί μία άλλη διαπίστωση, ότι: το μένος των Ελλήνων αγωνιστών κατευθύνονταν, όχι μόνο γενικά κατά του μουσουλμανικού στοιχείου, αλλά και κατά των Τούρκων μουσουλμάνων, που θεωρούνταν υπεύθυνοι για τους αιώνες σκλαβιάς και καταπίεσης. Έτσι εξηγείται η σχετικά ομαλή συμβίωση των Ελλήνων με τους μουσουλμάνους Αρβανούς, είτε της Πελοποννήσου

(βλ. τις φιλικές σχέσεις του Θ. Κολοκοτρώνη με τον Αλί Φαρμάκη και γενικά τους Αρβανίτες του Λάλα), είτε, σε μικρότερο βαθμό, της Αλβανίας, όχι μόνο στο πλαίσιο της διαμάχης με τον Αλή Πασά με τον Σουλτάνο, αλλά και αργότερα.

Εκείνο που επισύρει την προσοχή του παρατηρητή είναι ότι υπάρχει μια διάσταση ανάμεσα στη στάση των υπευθύνων για την Επανάσταση (λ.χ. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Δημήτριος Υψηλάντης) και στη συμπεριφορά στο πεδίο των απλών αγωνιστών, με τους πρώτους να έχουν εξ αρχής τη συνείδηση της ανάγκης σεβασμού των αντιπάλων (Π. Μαυρομιχάλης - Δ. Υψηλάντης), είτε να έχουν συνειδητοποιήσει μεταγενέστερα -ιδιαιτέρως μετά τα τεκταινόμενα στο πλαίσιο της Ιερής Συμμαχίας- (Θ. Κολοκοτρώνης και πολλοί άλλοι ηγέτες) και με τους δεύτερους να αφήνουν ελεύθερα τα ένστικτα εκδίκησης, όχι μόνο στην αρχή του Αγώνα, αλλά και πολύ μεταγενέστερα, σε αυτή την τελευταία περίπτωση πιθανότατα ως “αντίποινα” στις αγριότητες που μεσολάβησαν εκ μέρους των Τούρκων. Θα πρέπει να σημειωθεί παράλληλα το γεγονός της διάπραξης βιαιοτήτων (σφαγών), όχι μόνο κατά των Μουσουλμάνων, αλλά και κατά των Εβραίων της Πελοποννήσου (Τριπολιτσά, Βραχώρι), που φαίνεται να οφείλεται στην κρατούσα, εκείνη την εποχή, λαϊκή αντίληψη για τους Εβραίους ως “σταυρωτήδες” του Χριστού, αλλά και την αντίστοιχη αρνητική στάση αυτών απέναντι στο χριστιανικό στοιχείο, που εκδηλώθηκε χαρακτηριστικά με τη συμπεριφορά τους σε σχέση με τον απαγχονισμό του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄.

Δύο παρατηρήσεις μπορούν να διατυπωθούν σε σχέση με τα παραπάνω: *πρώτο*, ότι η ύπαρξη παραχωρήσε-

ων εκ μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που μείωνε το βάρος της υποταγής, όπως η ελευθερία της λατρείας, εκπαίδευσης και τοπικής αυτοδιοίκησης, και, κατά περίπτωση, ορισμένων προνομίων, δεν υπήρξε ικανή να καταλαγιάσει τον πόθο της ελευθερίας, ακόμα και στις πιο σκληρές στιγμές καταστολής (π.χ. Ορλωφικά, 1770). Ήταν ακριβώς αυτός ο πόθος της ελευθερίας που οδήγησε στην Επανάσταση, η οποία αποτέλεσε την πρώτη εκδήλωση του (πολιτικού) δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών.

Δεύτερο, πράξεις όπως αυτές της εξόντωσης του μουσουλμανικού στοιχείου, σε σχέση είτε με στρατιωτικούς (αιχμαλώτους), είτε με τον άμαχο πληθυσμό, θα πρέπει να κριθεί τόσο στο νομικό, όσο και στο ηθικό/πολιτικό επίπεδο, όχι με τα κριτήρια της σημερινής κοινωνίας, αλλά κάτω από τις περιστάσεις της εποχής εκείνης: στο μεν νομικό επίπεδο δεν υπήρχαν σχηματισμένοι, έστω και στοιχειωδώς, κανόνες του διεθνούς δικαίου (που άρχισαν να αναφέρονται μόνο μετά το 1860), στο δε ηθικό/πολιτικό επίπεδο ήταν σύννητες φαινόμενο η άγρια καταστολή στις σχέσεις κατακτητή και κατακτημένου, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Και αν στις Δυτικές χώρες, πράξεις όπως αυτή της άλωσης της Τριπολιτσάς, συνετέλεσαν στο να “παγώσει” προσωρινά το φιλελληνικό κίνημα, αυτό δεν ήταν ικανό να το σβήσει αφενός γιατί οι τουρκικές σφαγές ήταν πολύ συχνότερες και άγριες (βλ., π.χ., σφαγές της Χίου/Ντελακρούα), και αφετέρου, γιατί υπερίσχυσε η αίσθηση υπέρ του δικαίου των αιτημάτων των Ελλήνων. Και αν αυτά συνέβαιναν στο επίπεδο των Δυτικών κοινωνιών, διαφορετική ήταν η κατάσταση σε σχέση με τις κυβερνήσεις τους, οι οποίες απέκρουαν

κάθε εξέλιξη που ανέτρεπε το status quo. Η μόνη χώρα που αντέδρασε στις τουρκικές βιαιοπραγίες ήταν η Ρωσία, και αυτή όχι για λόγους ελευθερίας -το αντίθετο ακριβώς-, αλλά για λόγους προστασίας των ομοθρήσκων. Ενδιαφέρον είναι να παρατηρήσει κανείς την μετεξέλιξη της στάσης των κυβερνήσεων των Μεγάλων Δυνάμεων, με πρώτη τη Μ. Βρετανία, που πρώτιστα για λόγους συμφερόντων, αλλά και εξαιτίας του πιο φιλελεύθερου χαρακτήρα του πολιτικού της καθεστώτος, ξεκίνησε την αλλαγή στάσης απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση, συμπαρασύροντας, εξίσου για λόγους συμφέροντος, τις άλλες δύο Δυνάμεις: Γαλλία και Ρωσία, με αποτέλεσμα την αποφασιστική για την Ελλάδα Ναυμαχία του Ναβαρίνου, κατά την οποία δε φαίνεται να έγινε σεβαστό το ισχύον διεθνές δίκαιο. Αν θέλει κανείς να διατυπώσει επιγραμματικά το συμπέρασμα που βγαίνει για το διεθνές δίκαιο και τη διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821 είναι το γεγονός ότι η ηγεσία του Αγώνα σεβάσθηκε σε γενικές γραμμές το ισχύον τότε διεθνές δίκαιο, ενώ στο επίπεδο της διπλωματίας χρειάστηκε η παρουσία του έμπειρου Ι. Καποδίστρια για να επιτευχθούν οι βασικοί στόχοι της ανεξαρτησίας.

Ο Φουκώ στ' Ανάπλι¹

2

Κυριάκος Δ. Κεντρωτής

Καθηγητής, Τμήμα
Βαλκανικών,
Σλαβικών και
Ανατολικών
Σπουδών,
Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας

*Έτσι πάντα
τ' αγάλματα κοιμούνται με τα μάτια ανοιχτά
κι ούτε είναι να φοβάσαι όποιο όνειρο, όποιο λόγο—
τον πιστό μάρτυρα που σου χρειάζονταν τον έχεις,
τον ακριβόλογο κ' εχέμυθο, γιατί, το ξέρεις,
τ' αγάλματα δεν προδίνουν ποτέ,
μονάχα αποκαλύπτουν.*

Γιάννης Ρίτσος, *Νυχτερινό επεισόδιο*

- Διαόλου αναθεματισμένε! Δεν φτάνει που πήγες να τα βάλεις με το γκουβέρνο, να κάμεις κράτος σαν το ξεροκέφαλό σου; Δεν φτάνει που μας έχεις καραούλι ολημερίς και ολονυχτίς, έχουμε τώρα και τους μουσαφίραϊους σου στα πόδια μας; Μου θέλουν ξένους και τα μούτρα σου! Πανάθεμά σε, Θε μου σχώραμε!
- Τι γένηκε κυρ αρχιδεσμοφύλαξ; Πάλι θα αριβάρουν ξένοι για τον γεροξιπασμένο;
- Νέσκε ωρέ. Φραντσέζος θα 'ρθει, νοτάριος, κάτι από δαύτο. Του μήνυσε του γέρου με γραφή και βούλα πρεσβευτικιά ίσαμε την Αρβανιτιά πως θέλει να τον δει κι από κοντά.
- Άλλο και τούτο πάλι. Τι να νογáει μωρέ ο γέρος από γραφές μ' ανάποδες περικοκλάδες; Ζουρλαθήκανε, μου φαίνεται, για τα καλά ούλοι 'κει πέρα στις Ευρώπας απ' τα πολλά τους νιτερέσια και δεν ξέρουνε τι θέλουνε και δαύτοι.
- Και τι θέλει μωρ' τούτος ο Φραντσέζος, ωρέ γέρο; Τι τον κόφτει για του λόγου μας, δεν μας λες;
- Τούτος εδώ δεν είναι σαν τους άλλους, τους διπλωμάτες, τους λιμοκοντόρους. Γραφιάς είναι, λέει, που κρατάει σε κιτάπια ούλα τα σόγια του κόσμου.
- Και τι νιτερέσια έχει τούτος για τα ξένα σόγια; Εδώ

δεν ξέρουμε τα δικά μας. Και δαύτα μας λησμονήσανε. Κι αυτούνος ο καλαμαράς θέλει στο χαρτί ταις χαραίς και ταις πομπαίς ούλου του κόσμου να τυλίξει;

- Όχι, μωρέ. Μη βγάζεις κρίση άστοχη. 'Κείνοι στα ξένα, μου γράφει ο Φραντσέζος, έχουνε φάει τα νιάτα τους να καταλάβουνε τα μυστήρια του κόσμου. Τέρμα θεοί και βασιλιάδες. Τώρα ούλοι μαζί αφεντάδες, τα πράματα της επιστήμης να μαθαίνουνε, ν' ανοίξουνε τα μάτια του κόσμου. Αλλά σου λένε κιόλας: Εμείς τρελαθήκαμε να στα μαθαίνουμε λαουτζίκε, να μη σκιάζεσαι δράμι. Και τι ζητάνε από εμάς μωρέ; Να τους πιστεύουμε τούτους τους γραμματισμένους και 'κείνοι ήσυχοι θα κάνουνε την εδική μας τη δουλειά.

- Τους είδαμε κι αυτούνους, ωρέ γέρο, τους γραμματισμένους, τους ξερόλες. Εσένα η πατρίς θα πρωτοεξορίση, έλεγες κι αλήθειες. Δώκαμε τα νιάτα μας για τη λεφτεριά της πατρίδας κι είναι ούλοι οι άκαπνοι τώρα οι πατριώτες. Ούλα πάνε να τα φέρουνε πάνω κάτω.

- Άστα τούτα μωρέ τώρα. Δεν πολεμήσαμε μήτε για των ξένων τα συγχαρήκια μήτε για των μινίστρων τους λουφέδες. Τώρα το κράτος είναι του λαού κι ούλοι πρέπει να γενούνε ανθρώποι κανονικοί. Γι' αυτό τους μετρά ούλους ο Φραντσέζος. Δεν θα κάνει ο καθένας ό,τι του κατεβάσει η γκλάβα του. Οι γραμματιζούμενοι θα μας μάθουνε γράμματα κι ούλοι θα υπακούμε στα φιρμάνια της Διοίκησης και της επιστήμης. Τις παλαβομάρες που ξέραμε να τις ξεχάσουμε! Εκείνη την ημέρα, ακόμη κι η τρέλα

είχε ξεχαστεί με τις παλαβομάρες του κόσμου. Δεν πίστευε στα μάτια και στ' αφτιά της. Τα χέρια και τα πόδια δεν έλεγαν να σταματήσουν να δείχνουν τη χαρά τους. Κι από κοντά όλη η σκόνη της μεγάλης αίθουσας. Πάνε χρόνια τώρα πολλά που οι κόκκοι, τα παιδιά της, είχαν να ζήσουν τέτοιο ποδοβολητό. Όσο για τον ήλιο, αυτός κι αν δεν είχε ξετρελαθεί. Είναι τόσο σπάνιες οι φορές που μπορεί να γίνεται ένα με το φως της γνώσης μέσα στο μεγάλο αμφιθέατρο του Κολλεγίου της Γαλλίας. Όλοι και όλα μέσα στην τρελή χαρά και να μη λείει να σταματήσει. Μόνο που ο Φουκώ δεν έδινε σημασία. Τελείωνε σήμερα τις διαλέξεις του και όλη η αγωνία του ήταν να μαζέψει γρήγορα τα χαρτιά του, γιατί η δική του τρέλα ήταν άλλη.

Κι ήταν άμαθη αυτή η τρέλα σε τέτοιες τρέλες του περισπούδαστου καθηγητή. Κι όλο ίδρωνε ν' ανέβει τα σκαλιά του Παλαμψιδιού. Κι όλο το μετάνιωνε να κάνει τώρα τη σουφραζέτα. Είπε κι αυτή με όλη την τρέλα του κόσμου να τον χειροκροτεί και να πίνει νερό στ' όνομά του. Αλλά όχι να τρέχει στα βουνά ψάχνοντας έναν γέρο με φουστάνια που τον έλεγαν τρελό.

- Συμπαθάτε με μουσιέ. Στην αφεντιά σας δεν αρμόζει να σας δέχομαι στα σκοτάδια.

- Δεν ήθελα να σας φέρω σε δύσκολη θέση. Αλλά η περίπτωση σας δεν έχει λογική. Οι δικοί μας έγκλειστοι στην Μπισέτρ² δεν επαναστατούν και τους μετρούν συνέχεια με κάθε τρόπο.

- Δεν έχω εγώ ο αγράμματος στρατιώτης να σας ειπώ πολλά. Έξω είναι το φως. Αυτό σύρτε να ρωτήσετε. Άιντεστε να πάτε εις τα μάρμαρα και εις ταις

2. Bicktre. «Διαδοχικά στρατιωτικό νοσοκομείο, ορφανοτροφείο, φυλακή, άσυλο, νοσοκομείο, στα νότια του Παρισιού. Ο πιο διάσημος «ένοικός» του ήταν ο Μαρκήσιος ντε Σαντ», Μ. Φουκώ (2017). *Οι μη κανονικοί. Παραδόσεις στο Κολλέγιο της Γαλλίας, 1974-1975.* (Σ. Σιαμανδούρας, μετάφρ.). Αθήνα, Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της «Εστίας». Ι.Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε., σ. 117.

1. Πρόκειται για κεφάλαιο από το έργο του Κ. Δ. Κεντρωτής, *Θεοί και Δαίμονες. Ιστορίες του '21 στον 21ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Επίκεντρο, 2021.

πέτραις το τι θα εκάνανε δίχως τούτο το φως. Σκουριασμένα και σκυφτά θα ήταν μες στις σπηλιές. Έτσι και ελόγου μας. Πώς κρατιούνται, θαρρείτε, τούτοι εδωνά να πιστέψουνε στην ειδική σας διοίκηση της ζωής; Με ψέματα, με παραμύθια και με κολακίες. Μα, οι καρδιές μας έχουνε άλλο καπρίτσιο. Δεν τις αφήνουνε να σκουριάσουνε τούτα τα μάρμαρα. Το κουβαλάνε απ' τις μανάδες τους. Αυτή την τρέλα σέρνουμε από τα γεννοφάσκια μας. Να μην μας πιάσουνε μπόσικους. Να μην σκουριάσουνε τη ζωή μας χαζολογώντας τα στολίδια της.

- Μα δεν σκέφτεστε καθόλου τη ζωή σας;

- Καλά εκάνετε και μας εδώκατε μια ζωή με φως ολούθε στα μυαλά μας. Τότενες να την κρατάτε και στα δεφτέρια. Μα, σα θαυμάζετε μοναχά τα ειδικά σας μάρμαρα χωμένα στα μπουντρούμια και στα μυαλά σας, θα σκουριάζουνε δαύτα μαζί σας. Εις τας καρδιαίς μήτε μελάνι πιάνει μήτε και καλαμάρι. Σας το μολογούνε οι αγράμματοι. «Ημείς αν δεν είμεθα τρελλοί, δεν εκάμαμεν την επανάστασιν».³

3. Απομνημονεύματα Θ. Κολοκοτρώνη (χ.χ.), Αθήνα, Εκδόσεις Γ. Μέρμηγκας, σ. 196.

Ιδεοληψία κατά της Ιστορίας

3

Γιάννης
Πανούσης

Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ,
πρώην Υπουργός

Η Ιστορία των άλλων;
*Το Έθνος να λυπάστε
που χωρίζεται σε κομμάτια
και που κάθε κομμάτι
θεωρεί τον εαυτό του ένα Έθνος*

Khalil Gibran/Γ.Σουλιώτης,
Το Έθνος να λυπάστε...

Οι ιστορικές ταυτότητες του Ελληνισμού έχουν αλλοιωθεί τόσο που μόνον η ζελατίνα έχει απομείνει. Οι ευρωπαϊκοί πολυμορφισμοί, οι θεωρητικοί μονόδρομοι των ...-ισμών και οι εθνικοί 'πολυθεισμοί' των χαρισματικών ηγετών προκαλούν άλλοτε ιδεολογική αμνησία, άλλοτε πολιτική αδιαφορία κι άλλοτε εθνικό πολιτι[σμι]κό υβριδισμό[είμαστε και δεν είμαστε κάτι]. Το παλαιό υπερτροφικά δοξολογημένο παρελθόν και η αποθέωση μιάς πατρογονικής προστασίας[;] του παρόντος, μέσω προφητειών και χρησμών, έχασαν τον 'ιερό' για πολλούς χαρακτήρα τους. Οι 'φύλακες των πυλών' της ελληνικότητας εγκατέλειψαν τα οχυρά της ελληνολατρίας και μετακόμισαν στα πεδινά του εθνορομαντισμού [Ν.Σεβαστάκης].

Από την άλλη η ιστορικά νοσηματοδοτημένη και θεμελιωμένη θεωρία πολλών κομματικών σχηματισμών απώλεσε το γενικό [μεταστρουκτουραλιστικό; νεοδομικό; μετανεωτερικό;] προφίλ της και αρκείται πλέον σε μία εργαλειακή [αυτοαναφορική] χρήση κάποιων ιστορικών περιπτώσεων, εν είδει case studies. Μικροιστορία των επιμέρους πράξεων κι επεισοδίων από το χθες δεν συνιστούν όμως μία διεμβολή του παρόντος και του μέλλοντος χρόνου, με ταυτόχρονη

ανατροπή της σειράς των πραγμάτων. Το πέρασμα από το συμβολικό στο αξιακό κι από εκεί στο θεσμικό δεν υποστασιοποιείται στη χώρα μας με δημόσια παραδοχή ιστορικών λαθών και ανάληψη ευθυνών καθώς τα πάντα λογοκρίνονται κι απορροφώνται από τις κομματικές σκοπιμότητες. Η ιστορική συνείδηση της εθνικής μοναδικότητας, η ιστορία της δημιουργίας του πολιτικού έθνους, η διάσταση της ιστορικής κοινότητας σιγά-σιγά εξαφανίζονται.

Οι περισσότερες πολιτικές δυνάμεις προτιμούν να έχουν την ταυτότητα του εν γένει κριτή ή και αρνητή παρά να ταυτίζονται με τα τραύματα της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας. Μοιάζει σαν να πρόκειται για μία παρωδία [ούτε καν τραγωδία] για την οποία ουδείς ευθύνεται ή για ένα ασυνεχές του Χάους, ανεξάρτητο από πράξεις και προθέσεις ηγετών και πολιτικών παραγόντων.

Το ερώτημα παραμένει όμως ανοικτό: θα ζήσουμε με το όποιο παρελθόν, ως [συντηρητικοί] μυθοπλάστες ή λάτρεις φθαρμένων από εμάς τους ίδιους προτύπων [ηρώων και αντιηρώων], με τα παλιά πάθη και τις ετυμηγορίες της ήττας ή θ'ανακαλύψουμε ένα άλλο [προοδευτικό;] πεπρωμένο για το μέλλον; Και σε κάθε περίπτωση ποιο είναι το πολιτικό υποκείμενο που θα μας οδηγήσει στο Αύριο, με ασφάλεια, σύνεση κι ενότητα, χωρίς νέες φαντασιώσεις για τα φαντάσματα της Ιστορίας των ενοχών μας;

Επειδή το θέμα της σχέσης *Ιδεολογιών και Ιστορίας* [πόλεμοι, επαναστάσεις, πραξικοπήματα κλπ] είναι ιδιαίτερα περίπλοκο για ν'αναλυθεί από ένα μη-ειδικό, θα αρκεστώ σε κάποιες απορίες/επισημάνσεις εν είδει προβληματισμού:

-ποιά μαθήματα/διδάγματα έχουν πάρει τόσο οι πολιτικοί, όσο και οι πολί-

τες, από τις ήττες, αλλά ακόμα κι από τις νίκες, του ελληνικού Έθνους [και του λαού;] κατά τη νεότερη ιστορική περίοδο... και πώς αποδεικνύεται ότι έλαβαν τα μηνύματα;

-εκτός από τις επετείους, τις παρελάσεις και τις εθνικές [;] επιτροπές εορτασμού με ποιόν τρόπο έχουν στην ουσία [και βέβαια στην εκπαίδευση των νέων] τιμηθεί οι θυσίες των ηρώων; τα μουντζουρωμένα αγάλματα απο-δεικνύουν ότι ένα μέρος του λαού απορρίπτει τους αγώνες της Πατρίδας;

-η *ανέστια εθνική συνείδηση* με ποιά ανορθολογικά επιχειρήματα του Αντι-Διαφωτισμού [νομίζει ότι] θα συμβάλει στην ίδρυση του 'κόμματος της Ανθρωπότητας' [sic];

-εκείνοι που πιστεύουν ότι η Δημοκρατία θέτει εμπόδια στην ιστορική προοπτική της χώρας [;], προωθώντας [εν αγνοία τους;] *Νιτσεικές απόψεις*, όπως π.χ 'φιλοσοφούμε με το σφυρί', ποιο τμήμα της κοινωνίας εκπροσωπούν;

-οι *ηγέτες που εκμεταλλεύονται το φανατισμό*, την οργή, την παράνοια του όχλου καθοδηγούν τη 'μαμή' ή μήπως καθοδηγούνται από αυτήν;

-οι αυταπάτες [π.χ ο δεύτερος εμφύλιος, η Μεταπολίτευση, το Δημοψήφισμα του 2015] συνιστούν ιστορικές κινήσεις ή αποδεικνύουν *ιστορική τύφλωση*;

-διαπιστώνει κάποιος την ύπαρξη μιάς *επιχείρησης αλλοίωσης της ταυτότητας του Έλληνα*, μέσω της μετα-εθνικής παγκοσμιοποίησης [*imperium*] ή της πολιτισμικής ομογενοποίησης [*dominium*]; κι αν ναι, πώς απαντάει στο ερώτημα αν ταυτιζόμαστε με τη Νέα Τάξη πραγμάτων ως Έλληνες ή ως κάτι aliud [π.χ ως *euro-greeks*];

-πρέπει να ντρεπόμαστε για το εθνικό μας Εγώ;

Επειδή στην Ελλάδα δεν οδηγούν οι

μονόφθαλμοι τους τυφλούς αλλά οι τυφλωμένοι ιδεοληπτικοί τους μονόφθαλμους οπαδούς, *δύσκολα η Ιστορία θ'ανεχθεί* άλλες ψευδαισθήσεις, άλλους κομπασμούς, άλλους αλληθωρισμούς κι άλλες πονηρές ντρίπλες.

Και ο νοών, νοείτω...

ΥΓ. "*Εξ αίματος σου γράφω
Με το ποτάμι της Ιστορίας
ανοικτό στις πληγές
επάνω σε λησμονημένα
μνήμης κοιτάσματα*"

[Μ.Βλάχου-Καραμβάλη, Το Γράμμα]

Η 25η Μαρτίου ως Διεθνής Ημέρα για τη Μνήμη των Θυμάτων της Δουλείας... και ο Καποδίστριας

4

Ευάγγελος Παρράς

Η 25^η Μαρτίου 2021 σηματοδοτεί την επέτειο των 200 ετών από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης για την Παλιγγενεσία, που θα οδηγήσει στη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους το 1830. Όμως, η 25^η Μαρτίου είναι και μια μέρα οικουμενικής ακτινοβολίας, ιδίως από το 2007, οπότε η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με την υιοθέτηση του Ψηφίσματος 62/122 (της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2007) ανακήρυξε την εν λόγω ημέρα ως «Διεθνής Ημέρα Μνήμης των Θυμάτων της Δουλείας και του Διατλαντικού Δουλεμπορίου».

Ποιος, όμως, μπορεί να είναι ο ρόλος του Πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος, Ιωάννη Καποδίστρια, στην οικουμενική απαγόρευση του δουλεμπορίου; Παρά το γεγονός ότι κατά τον 19^ο αιώνα, οι μεγαλύτερες ροές δούλων από την Αφρική κατέληγαν στην Βόρεια και τη Λατινική Αμερική, σημειώνονταν μεγάλες δουλεμπορικές πρακτικές και στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο. Με την εξαίρεση της Αγγλίας, το Κοινοβούλιο της οποίας θέσπισε την *Πράξη για την Κατάργηση του Δουλεμπορίου* (1807), που επί της ουσίας ενθάρρυνε τους Βρετανούς να ασκήσουν διπλωματικά μέσα, για να πείσουν και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη (Γαλλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ολλανδία, Σουηδία) να απαγορεύσουν το δουλεμπόριο, ο Ιωάννης Καποδίστριας υπήρξε από τους πρώτους Ευρωπαίους Αρχηγούς Κρατών, ο οποίος δεν αντιμετώπισε απλώς το φαινόμενο του δουλεμπορίου εντός της ελληνικής επικράτειας, αλλά έθεσε τα θεμέλια για την συλλογική αντιμετώπιση του φαινομένου από τα μέλη της τότε Διεθνούς Κοινωνίας Ευρωπαϊκών Κρατών.

Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του Ιωάννη Καποδίστρια προς τα κράτη μέλη της Ιεράς Συμμαχίας (Αυστρία - Αγγλία - Πρωσία - Ρωσία) -της Συμμαχίας

των Ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων, που ανθίσταντο στην επικράτηση του Ναπολέοντος- στο Συνέδριο του Aix La Chapelle (στο σημερινό Άαχεν) το 1818. Εκεί, ο Καποδίστριας, που συμμετείχε ως σύμβουλος του Τσάρου της Ρωσίας, προχώρησε σε μια ρηξικέλευθη πρόταση που δεν προέβλεπε απλώς την απαγόρευση του δουλεμπορίου αφρικανών δούλων στην Ευρώπη, αλλά και την ίδρυση διεθνούς οργανισμού των χριστιανικών κρατών, με έδρα κατάλληλο μέρος της Δυτικής Αφρικής, που θα διέθετε δικό του στόλο πολεμικών πλοίων, απαρτιζόμενο από κοινή ναυτική δύναμη των κρατών μελών, προκειμένου να καταδιώκουν το δουλεμπόριο και την πειρατεία! Φυσικά, η πρόταση αυτή απορρίφθηκε στο εν λόγω Συνέδριο, όπως και η λιγότερο καινοτόμα πρόταση των Άγγλων -οι οποίοι στο μεταξύ είχαν θεσπίσει και την Πράξη του 1833 για την Κατάργηση του Δουλεμπορίου σε βρετανικό έδαφος- περί δικαιώματος νηοψίας σε πλοία των σημαίων των Κρατών που θα προσχωρούσαν σε Διεθνή Συνθήκη κατά του Δουλεμπορίου.

Σε μια εποχή, που η οργάνωση της Διεθνούς Κοινωνίας βρισκόταν στα σπάργανα, με το μόνο στοιχείο οργάνωσης μεταξύ των Κρατών της Ευρώπης να είναι ο σχηματισμός ευκαιρικών και αναγκαίων συμμαχικών συνασπισμών για την αντιμετώπιση του κοινού εχθρού, η αντίληψη περί Διεθνούς Κοινωνίας του Ιωάννη Καποδίστρια περιείχε πρωτοποριακά ουμανιστικά στοιχεία για την προαγωγή του διεθνούς κοινού συμφέροντος και, μάλιστα, μέσω ενός συλλογικού μηχανισμού δράσης με θεσμική υπόσταση,

που υπερέβαιναν τις αντιλήψεις περί κυριαρχίας της εποχής εκείνης.

Όταν ο Καποδίστριας ανέλαβε ως Πρώτος Κυβερνήτης την αναδιοργάνωση και τη διοίκηση του Νέου Ελληνικού Κράτους το 1828, εξακολούθησε να εμφορείται από τις θεμελιώδεις ανθρωπιστικές αντιλήψεις περί κατάργησης του δουλεμπορίου και την εφαρμογή τους, αυτή τη φορά σε εθνικό επίπεδο. Μεταξύ άλλων, θέσπισε στο Σύνταγμα του 1832 και στην ελληνική νομοθεσία διατάξεις για την αυτόματη απελευθέρωση των δούλων, που έφταναν σε ελληνικό έδαφος και την καταστολή της πειρατείας, η οποία σε μεγάλο βαθμό συνδεόταν με το δουλεμπόριο.

Οι ιδέες του Καποδίστρια έδωσαν το έναυσμα για την μετέπειτα διεθνή απαγόρευση του δουλεμπορίου, η οποία αναγνωρίστηκε ως πρακτική αντίθετη με τις αρχές του διεθνούς δικαίου στη Γενική Πράξη του Συνεδρίου της Βιέννης για τη Δυτική Αφρική (1885) και την υπογραφή της Σύμβασης της Δουλείας που υπογράφηκε υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών το 1926 και τη Συμπληρωματική Σύμβαση για την Κατάργηση της Δουλείας, του Δουλεμπορίου και άλλων παρόμοιων Θεσμών και Πρακτικών, που υπογράφηκε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ το 1956.

Έτσι, λοιπόν, ο Μεγάλος Έλληνας, ως ωριμότερος των συγχρόνων του, αγωνίστηκε για την κατάργηση της δουλείας, μιας πρακτικής που πλέον έχει αναγνωριστεί ως διεθνές έγκλημα² στη διεθνή δικαιοταξία.

1. Αρχείο Ιωάννου Καποδίστρια, Δημοσιευμένα έγγραφα, τόμ. ΣΤ', Κέρκυρα, 1984, σ. 43-4.
2. Συγκεκριμένα, ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας κατά το Άρθρο 2 (7) (γ) του Καταστατικού της Ρώμης για τη σύσταση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Ο ελληνικός αγώνας για την Ανεξαρτησία. Όψεις της Διεθνούς Διάστασης

5

Κλειώ Ι.
Χατζηδανιήλ

Υποψήφια Διδάκτωρ
Πανεπιστημίου
Αιγαίου

Ο πόλεμος για την Ελληνική Ανεξαρτησία κατά την τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αι., εντάσσεται στον μεγάλο κύκλο του Ανατολικού Ζητήματος. Απότοκο των εξελίξεων που ακολούθησαν την Γαλλική Επανάσταση, αποτελεί τον πρώτο εθνικό πόλεμο για ανεξαρτησία στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή: από τις φλόγες του αναδύθηκε το πρώτο εθνικό κράτος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ωστόσο, ο αγώνας δεν διεξήχθη μόνον με ίδια μέσα. Η μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων, τόσο με στρατιωτικά (Ναυαρίνο, 1827) όσο και με διπλωματικά μέσα κατά τα έτη 1829 και 1832, ήταν καθοριστική. Μολονότι έλαβε χώρα μακριά από τον πυρήνα της ευρωπαϊκής ηπείρου, το περιφερειακό αυτό γεγονός είχε σημαντικές διεθνείς διαστάσεις, καθοριστικές για τον ρου εξελίξεων του 19^{ου} αιώνα.

Στον χώρο των Βαλκανίων επέφερε αλλαγές¹ στη ζωή των κατοίκων στα εναπομείναντα τμήματα της οθωμανικής αυτοκρατορίας². Κατέστη «σημείο αναφοράς» και νομιμοποιητικό στοιχείο για τις εθνικές και φιλελεύθερες διεκδικήσεις, πηγή έμπνευσης και άντλησης εμπειριών για αρκετά από τα εθνικά κινήματα που ακολούθησαν, όσον αφορά στον τρόπο έγερσης των διεκδικήσεων και στην οικοδόμηση του κράτους. Οι ιδέες που κόμιζε ο Ελληνικός Αγώνας μετέτρεψαν στις εν λόγω περιοχές την τοπική αντίσταση σε εθνικό αίσθημα που πυροδότησε στη συνέχεια μια αλυσιδωτή εκδήλωση διαδοχικών κινήματων στη Σερβία, τη Βουλγαρία, κι αργότερα στην Αλβανία. Το τουρκικό εθνικιστικό κίνημα αναφέρεται

1. Ενδεικτικά, «Βακά -ι Χαϊριγιέ» του 1826 και «Τανζιμάτ» του 1839.
2. Padelis E.Lekas, *The Greek War of Independence from the Perspective of Historical Sociology*, *The Historical Review*, Institute for Neohellenic Research, Volume II (2005), 161-183, σ.162

ως το τελευταίο κίνημα στην περιοχή³. Σύμφωνα με τον Eric Hobsbawm, η ελληνική ανεξαρτησία υπήρξε ουσιαστικής προϋπόθεση για την ανάπτυξη των Βαλκανικών εθνικισμών⁴.

Στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο, το γεγονός αποτέλεσε «προσχέδιο» για αρκετά άλλα κινήματα του πρώτου κύκλου των επαναστάσεων (1820-1825) που αποσκοπούσαν στην παραχώρηση συντάγματος ή/και στην εθνική αυτοδιάθεση. Έτι περαιτέρω, αποτέλεσε μία από τις εξελίξεις που προετοίμασαν τόσο την ευρωπαϊκή επαναστατική άνοιξη του 1848⁵, όσο και τις δύο μεταγενέστερες μεγάλες εθνικές ενοποιήσεις, αυτές της Ιταλίας και της Γερμανίας.

Ένα ακόμη στοιχείο που χρήζει επισήμανσης συνιστά το γεγονός ότι η Ναυμαχία του Ναυαρίνου το 1827, σηματοδοτεί αφενός μεν την πρώτη στρατιωτική επέμβαση της διεθνούς κοινότητας για τον τερματισμό πολέμου και την «συμβιβαστική» αντιμετώπιση προβλημάτων που ανακύπτουν, αφετέρου την έναρξη των κλυδωνισμών στο «Σύστημα των Συνεδρίων», όπως αυτό είχε διαμορφωθεί το 1815⁶.

Κεντρικό, επίσης, θέμα στις προσεγγίσεις⁷ της διεθνούς διάστασης του Ελληνικού Αγώνα αποτελεί το κίνημα του Φιλελληνισμού. Από την πρώτη στιγμή⁸, οι Έλληνες της διασποράς προέβαλαν ως κύριο νομιμοποιητικό στοιχείο την εθνική αφύπνιση ενός αρχαίου και άλλοτε ένδοξου έθνους, που διεκδικεί την ελευθερία του από τον βάρβαρο δυνάστη και προσβλέπει στην δίκαιη αποκατάστασή του μεταξύ των χριστιανικών εθνών της Ευρώπης. Η εικόνα αυτή ενίσχυσε την «πεποίθηση που άρχισε να διεισδύει στη δημόσια σφαίρα της Ευρώπης και της Αμερικής, ότι η εθνική αυτοδιάθεση πρέπει να αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα, έστω κι αν αυτό κλυδωνίζει την καθεστηκυία τάξη και την εύθραυστη ισορροπία δυνάμεων της μετα-ναπολεόντιας εποχής»⁹. Το κίνημα του Φιλελληνισμού «συμπυκνώνοντας ιδέες του αστικού εθνικισμού και του φιλελευθερισμού, απηχεί τον νέο ιδεολογικό προσανατολισμό των Δυτικών κοινωνιών»¹⁰. Έτσι, το Ελληνικό κίνημα κατέστη πηγή έμπνευσης για τον διεθνή φιλελευθερισμό¹¹.

Τέλος, από την πρώτη στιγμή κατέστη

3. Padelis E. Lekas, ό.π., σ. 162.

4. Eric J. Hobsbawm, *Η Εποχή των Επαναστάσεων, 1789-1848*, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα 2002, σ. 208.

5. Eric J. Hobsbawm, ό.π., σ. 163-164.

6. Α. Μπαλτά, Ε.Κ. Βόγλη, Χ. Χρηστίδης, *Θέματα Ελληνικής Ιστορίας (19^{ος} -20^{ος} αι)*, e-book, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης 2016, σ. 79. Επίσης, βλ. Λ. Λιβάνη, *Η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδας (1830-1947)*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2010.

7. Ενδεικτικά, βλ. William St. Clair, *The Philhellens and the War of Independence*, σε John Koumoules & Domna Visvizi Dontas, *Greece in Transition, Essays in the History of Modern Greece 1821-1974*, Zeno Publ., London 1977. Επίσης, βλ. Elpidia Vogli, "The Greek War of Independence and the Emergence of a Modern Nation State in Southern-East Europe (1821-1827)", in Pl. Vitev, Iv. Pervev, M. Baramova, V. Racheva (eds), *Empires and Peninsulas. Southeastern Europe between Karlowitz and the Peace of Adrianopole 1699-1829*, LIT Verlag, Berlin.

8. Στο διπλωματικό επίπεδο, η εξαρχής στόχευση των αγωνιζομένων ήταν η διεθνοποίηση του Ελληνικού ζητήματος και η εμπλοκή των Μεγάλων Δυνάμεων στην επίλυση του προβλήματος.

9. Padelis E. Lekas, ό.π., σ. 164

10. ό.π., σ. 164

11. Eric Hobsbawm, ;ό.π., σ. 173

σαφές ότι ο αγώνας¹² είχε μια πολύ ουσιαστική πολιτική έκφραση, καθώς στόχευε στη δημιουργία μιας σύγχρονης, αντιπροσωπευτικής και ευνομούμενης δυτικής πολιτείας-«πρότυπο», στο πνεύμα της νέας πραγματικότητας του 19^{ου} αιώνα. Πρόταξε, λοιπόν, το πρότυπο ενός νέου Ευρωπαϊκού έθνους-κράτους και της συλλογικής ταυτότητας που το συνοδεύει, μερικές δεκαετίες πριν τις δύο «νηχρές περιπτώσεις» αποκατάστασης, αυτές της συνένωσης των Ιταλικών και των Γερμανικών κρατών, που ολοκληρώθηκαν μόλις μετά το 1871.

12. Ομοίως με τα κινήματα στην Γερμανία την Ιταλία και την Αμερική

VII. Φάκελος: Ελληνική Προεδρία στο Συμβούλιο της Ευρώπης (15 Μαΐου – 18 Νοεμβρίου 2020)

Προτεραιότητες και μία συνολική
αποτίμηση της Ελληνικής Προεδρίας
στην Επιτροπή Υπουργών
του Συμβουλίου της Ευρώπης

1

Η Ελλάδα ανέλαβε την Προεδρία στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣοΕ) στις 15 Μαΐου του 2020. Είχε προηγηθεί η παρουσίαση των προτεραιοτήτων της σε διαδικτυακή συνέντευξη τύπου στις 12 Μαΐου από τον Αναπληρωτή Υπουργό, Μ. Βαρβιτσιώτη.

Λόγω της επιβαρυσμένης υγειονομικής κατάστασης στην Ευρώπη, η επίσημη τελετή ανάληψης έλαβε χώρα στις 18 Ιουνίου 2020, σχεδόν ένα μήνα μετά από την τυπική έναρξη της εξάμηνης Προεδρίας. Σε αυτήν συμμετείχαν ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης, Πρέσβυς Πάνος Μπεγγλίτης, η Αναπληρώτρια Γενική Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης, Gabriella Battaini-Dragoni, ο Δήμαρχος Στρασβούργου, Roland Ries, η Αναπληρώτρια Δήμαρχος, υπεύθυνη για τις διεθνείς και ευρωπαϊκές σχέσεις, Nawel Rafik-Elmrini, καθώς και ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Γεωργίας, Πρέσβης Irakli Giviashvili εκ μέρους της απερχόμενης Προεδρίας. Η τελετή ξεκίνησε με την εγκαινίαση ειδικού συρμού τραμ της Πόλης του Στρασβούργου, διακοσμημένου με το λογότυπο και τα χρώματα της Προεδρίας, που θα κυκλοφορούσε στην κεντρική διαδρομή που διέρχεται από όλους τους Διεθνείς Οργανισμούς, με έδρα το Στρασβούργο. Ακολούθως, υπό το άκουσμα του Εθνικού Ύμνου τελέστηκε η έπαρση της ελληνικής σημαίας, μπροστά στο Δημαρχείο, στην κεντρική πλατεία του Στρασβούργου, Place Broglie, που κυμάτιζε για όλη τη διάρκεια της εξαμηνιαίας Προεδρίας. Ακολουθώντας τον παλμό των γεγονότων, αποφασίστηκε να οριστεί ως βασική θεματική προτεραιότητα της Προεδρίας η προστασία της ανθρώπινης ζωής και της δημόσιας υγείας στο πλαίσιο της πανδημίας

και η αποτελεσματική ανταπόκριση στην υγειονομική κρίση με σεβασμό στα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Είναι προφανές πως η πανδημία επηρέασε καταλυτικά την Προεδρία τόσο ως προς τα ζητήματα διαδικασίας, στα οποία ανταποκρίθηκε άμεσα και διεξήγε όλη την Προεδρία σε ηλεκτρονική μορφή (e-Chairmanship), γεγονός που χαιρέτισαν όλοι σε κάθε ευκαιρία, όσο και ως προς την κατάρτιση των λοιπών προτεραιοτήτων. Αυτές ήταν:

- α. εκπαίδευση και δημοκρατική κουλτούρα στη διαδικτυακή εποχή,
 - β. τα παιδιά ως ευάλωτη ομάδα,
 - γ. προστασία του δικαιώματος των νεότερων γενεών να απολαύσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά ανεμπόδιστα από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και
 - δ. ο αντίκτυπος της πανδημίας στην πρόσβαση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στη δημόσια υγεία (υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη).
- Τέλος, ιδιαίτερη μνεία αποφασίστηκε να δοθεί -και πράγματι δόθηκε- στον πυλώνα του κράτους δικαίου, με τη διεξαγωγή Ειδικής Διάσκεψης των Υπουργών Δικαιοσύνης των κρατών-μελών του ΣοΕ με κεντρική θεματική “Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και το Κράτος Δικαίου”, που έλαβε χώρα στις 9 Νοεμβρίου 2020.

Σύνοδος Υπουργών Εξωτερικών (4 Νοεμβρίου 2020) και Διακήρυξη των Αθηνών

2

Με κεντρική θεματική προτεραιότητα την “προστασία της ανθρώπινης ζωής και της δημόσιας υγείας στα πλαίσια της πανδημίας”, η Ελληνική Προεδρία έθεσε ως στόχο την υιοθέτηση μίας Διακήρυξης -της Διακήρυξης των Αθηνών- για την διασφάλιση και προώθηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε όλες τις συνθήκες και καταστάσεις εν μέσω πανδημίας, στη βάση του ογκώδους έργου όλων των Οργάνων και Μηχανισμών του ΣοΕ, αλλά και εμπνεόμενη από τις πράξεις και άλλων Διεθνών Οργανισμών (με κυριότερα τα Ηνωμένα Έθνη).

Το μεγάλο αυτό σχέδιο, παρά τις συνεχείς διαπραγματεύσεις και προσπάθειες να αποτυπώσει τη βούληση της πλειονότητας των κρατών-μελών, δυστυχώς δεν έτυχε ομόφωνης στήριξης. Από τα 47 κράτη-μέλη του ΣοΕ μόνο 43 -πλέον της χώρας μας- την αποδέχθηκαν. Όπως επισημάνθηκε και στην Υπουργική Σύνοδο της 4ης Νοεμβρίου 2020 από τον Προεδρεύοντα Ανυπεξ Μ. Βαρβιτσιώτη, αλλά και όπως επίσης επιβεβαιώθηκε και από τον Ούγγρο ομόλογό του, η αναφορά στο σώμα της Διακήρυξης στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την βία κατά των γυναικών και την ενδοοικογενειακή βία αποτέλεσε τον κατεξοχήν αποτρεπτικό λόγο να συμφωνήσουν, επισημαίνοντας ότι δεν επιτεύχθηκε η γεφύρωση του χάσματος που δημιουργήθηκε μεταξύ των κρατών-μελών. Προτάθηκε εναλλακτικά να προστεθεί υποσημείωση που να αναφέρει τη διαφωνία της Ουγγαρίας, γεγονός όμως που προκάλεσε την αντίδραση της Τουρκίας και του Αζερμπαϊτζάν, που μολοντί συμφωνούσαν επί της αρχής με το κείμενο, διαφώνησαν με την πρόταση περί υποσημείωσης και απέσχον.

Ωστόσο, η Διακήρυξη των Αθηνών έτυχε ιδιαίτερα θετικής υποδοχής στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση και το Κογκρέσο, που επικρότησαν το περιεχόμενό της.

Παρατηρητήριο για τη Διδασκαλία της Ιστορίας

Μία από τις επιτυχίες της ελληνικής Προεδρίας ήταν η δημιουργία του Παρατηρητηρίου για τη Διδασκαλία της Ιστορίας στην Ευρώπη. Πρωτοβουλία γαλλική, η Διευρυμένη Συμφωνία υιοθετήθηκε στις 12 Νοεμβρίου 2020 από 17 κράτη-μέλη (Αλβανία, Ανδόρ-

ρα, Αρμενία, Κύπρος, Γαλλία, Γεωργία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Βόρεια Μακεδονία, Πορτογαλία, Ρωσία, Σερβία, Σλοβενία, Ισπανία, Τουρκία).

Αρχικά, υπήρχε δισταγμός εκ μέρους των κρατών-μελών για ένα θέμα “ευαίσθητο”, όπως η διδασκαλία της ιστορίας. Τελικώς, ξεπεράστηκαν οι όποιες διαφωνίες και ιδρύθηκε το Παρατηρητήριο, ενώ υπάρχει η δυνατότητα υπογραφής της Διευρυμένης Συμφωνίας και από τα λοιπά κράτη-μέλη.

Ρόλος του Παρατηρητηρίου είναι η συλλογή, η επεξεργασία και η διαθεσιμότητα των πραγματικών πληροφοριών για τους τρόπους με τους οποίους διδάσκεται η ιστορία, ώστε να προωθηθούν οι καλές πρακτικές των κρατών-μελών, χάρη στη δράση των δύο βασικών του Οργάνων (το Διοικητικό Συμβούλιο και το Συμβουλευτικό Επιστημονικό Συμβούλιο) και της Γραμματείας.

Είναι σαφές, όπως φάνηκε -ήδη- από τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων, πως το Παρατηρητήριο θα απασχολήσει, θετικά ή αρνητικά, τα κράτη-μέλη στο μέλλον. Μένει να φανεί εάν ο τρόπος λειτουργίας του θα καθουσιάζει και τα πιο δύσπιστα εξ αυτών, ώστε να τύχει ευρύτερης αποδοχής.

Συνεδριάσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΣοΕ (ΚΣ/ΣΕ)

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Υπουργών παρευρέθηκε σε τέσσερις Συνεδριάσεις της Διαρκούς Επιτροπής της ΚΣ/ΣΕ (Συνεδριάσεις 26/06, 15/09, 12/10 και 22/10/2020), ανταλλάσσοντας απόψεις με τα μέλη της και απαντώντας σε ερωτήσεις.

Οι σοβαρές εξελίξεις που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της Προεδρίας

απέλεσαν αντικείμενο συζητήσεων, αλλά και διαφωνιών. Ενδεικτικά αναφέρονται:

1. η σύγκρουση στο Nagorno Karabakh, με τις αντικρουόμενες απόψεις των εμπλεκόμενων μερών,
2. η κατάσταση στη Λευκορωσία, που επηρέασε θεσμούς και κράτη-μέλη ΣοΕ, παρά το γεγονός πως δεν πρόκειται για μέλος του Οργανισμού,
3. ο ρόλος του ΣοΕ γενικά, αλλά και της Επιτροπής Υπουργών ειδικά, αναφορικά με τις προκλητικές στάσεις -σε ορισμένα ζητήματα που άπτονται εξωτερικών και εσωτερικών υποθέσεων- της Ρωσίας, αλλά και της Τουρκίας.

Παρά ταύτα, γεγονότα όπως το άνοιγμα της παραλίας των Βαρωσίων στην Κύπρο παρά τις σχετικές αναφορές από Ελλάδα και Κύπρο, δεν αποτέλεσαν ουσιαστικά σημείο παρέμβασης, ενώ, επίσης, ζητήματα όπως η κατάσταση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε ορισμένες χώρες (π.χ. Τουρκία, Ουγγαρία) υπό το πρίσμα νέων εξελίξεων δεν εξετάστηκαν ενδελεχώς.

Η διαδικασία αυτή αποτέλεσε ευκαιρία για αρκετά κράτη-μέλη να συζητήσουν και θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος, όπως το ζήτημα των “επαναπροωθήσεων”, το θέμα της χρηματοδότησης των ΜΜΕ κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αλλά και θέματα θρησκευτικής ελευθερίας των μουσουλμάνων στην Ελλάδα (ζήτημα τζαμιού στην Αθήνα). Προφανώς οι εναρκτήριες δηλώσεις του Προεδρεύοντα Ανυπεξ, αποτέλεσαν ευκαιρία για να λάβουν μεγαλύτερη δημοσιότητα και να τεθούν υπό την κρίση των κρατών-μελών ζητήματα, όπως -μεταξύ άλλων- η μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί, η ένταση στην Ανατολική Μεσόγειο που έχει προκληθεί από τη στάση της Τουρκίας, το ζήτημα της Κύπρου. Τα θέματα

αυτά απασχόλησαν με τη σειρά τους και τις Επιτροπές της ΚΣΣΕ, και ειδικά για την περίπτωση της Αγίας Σοφίας υπήρξε σχετική Δήλωση της Επιτροπής Πολιτισμού, Επιστημών, Παιδείας και ΜΜΕ.

Λοιπές Υπουργικές Διασκέψεις στο πλαίσιο της Προεδρίας

Πέρα από την κεντρική Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών του ΣοΕ, της 4ης Νοεμβρίου, στο πλαίσιο της Προεδρίας έλαβαν χώρα τρεις ακόμα Υπουργικές Διασκέψεις.

Ειδικότερα, στις 29 Οκτωβρίου 2020, η πανδημία του COVID-19 βρέθηκε στο επίκεντρο της Διάσκεψης των Υπουργών Παιδείας. Η υγειονομική κρίση αποτελεί και συνεχίζει να αποτελεί σοβαρή πρόκληση για τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα, αλλά και τα ίδια τα Ιδρύματα. Αντικείμενο συζήτησης αποτέλεσε και η [Πολιτική Διακήρυξη σχετικά με τα εκπαιδευτικά μέτρα απέναντι στο COVID-19](#), η οποία συνοδεύεται από έναν οδικό χάρτη που απαριθμεί συγκεκριμένες δράσεις και πολιτικές που επιθυμεί να αναλάβει το ΣοΕ, για να βοηθήσει τα κράτη-μέλη του να υλοποιήσουν το δικαίωμα στην εκπαίδευση εν μέσω πανδημίας.

Επιπλέον, στις 5 Νοεμβρίου 2020, έλαβε χώρα η 16η Σύνοδος των Υπουργών Αθλητισμού του ΣοΕ, στην οποία παρενέβη και ο Πρόεδρος της Επιτροπής Υπουργών, σπηλιτεύοντας φαινόμενα ρατσισμού στο χώρο του αθλητισμού. Λίγες μέρες αργότερα, στις 9 Νοεμβρίου 2020, συνήλθαν σε διάσκεψη οι Υπουργοί Δικαιοσύνης των κρατών-μελών του ΣοΕ. Με προεδρεύοντα τον Υπουργό Δικαιοσύνης Κ. Τσιάρα, παρεμβαίνοντα τον

Πρόεδρο της Επιτροπής Υπουργών Μ. Βαρβιτσιώτη, αλλά και με τη συμμετοχή υψηλόβαθμων αξιωματούχων του Οργανισμού -η Γενική Γραμματέας Ρεϊτσίνοβιτς Βουρίτς, ο Επίτροπος Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Reynders, ο Πρόεδρος της ΚΣΣΕ Daems, ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ) Gurbanov, η Πρόεδρος του Συμβουλευτικού Συμβουλίου Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE) Betetto, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Βενετίας Βουϊτσχιό-έθιξαν ποικίλες πτυχές και ζητήματα του ευρύτερου χώρου της δικαιοσύνης, εκφράζοντας τον στόχο και την προσδοκία να απαλλαγεί από παλαιές και νέες απειλές, να συνεχιστεί η εποικοδομητική συνεργασία ΣοΕ και ΕΕ -ειδικά σε ζητήματα-πυλώνες, όπως τα δικαστικά συστήματα, η καταπολέμηση διαφθοράς, ο πλουραλισμός και η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Παράλληλα, υπογραμμίσθηκε η σημασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και για την πραγμάτωση των συμβατικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Ειδικότερες πτυχές -πάντα με φόντο την πανδημία- συζητήθηκαν και στο πλαίσιο δράσεων της Προεδρίας σε συνεργασία με εθνικούς -και όχι μόνο- φορείς.

“Συζητώντας με...”

Μία από τις καινοτομίες της Προεδρίας υπήρξε η πραγματοποίηση σειράς συνεντεύξεων με προσωπικότητες της διανόησης σχετικά με ζητήματα της επικαιρότητας. Οι δέκα συζητήσεις προσανατολίστηκαν κυρίως στο θέμα της πανδημίας και μετείχαν διαπρεπείς επιστήμονες, Καθηγητές και άλλες προσωπικότητες: ο Καθηγητής

Τσιόδρας, ο διανοούμενος και συγγραφέας Bernard-Henri Levy, ο Ομότιμος Καθηγητής F. Snowden, ο Καθηγητής J. Ober, ο B. Haddad, Διευθυντής Future Europe Initiative, Atlantic Council, η Καθηγήτρια Βιοθικής Έφη Βαγενά, ο Καθηγητής L. Floridi, η V. Hislop, ο Καθηγητής N. A. Christakis, αλλά και η Πρέσβειρα Καλής Θελήσεως UNESCO Μαριάννα Βαρδινογιάννη.

Η ενότητα αυτή ουσιαστικά ενημέρωσε τους πολίτες των κρατών-μελών για τις δράσεις και τους θεσμούς του ΣοΕ αναφορικά κυρίως με την πανδημία, αλλά και τις γενικότερες προκλήσεις που η τελευταία εγείρει αναφορικά με τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Η καινοτομία αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα και για τις επόμενες Προεδρίες, ώστε να φέρει πιο κοντά τους πολίτες των κρατών-μελών στον ίδιο τον Οργανισμό.

Επετειακή Εκδήλωση για την συμπλήρωση 70 χρόνων από την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Στις 4 Νοεμβρίου 2020, η Ελληνική Προεδρία τίμησε την 70ή επέτειο από την υπογραφή της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Μία εκδήλωση στην αίθουσα της Γερουσίας στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, διοργανωμένη από τη μόνη χώρα του ΣοΕ που κύρωσε δύο φορές την Σύμβαση -το 1953 και το 1974, όταν επανήλθε μετά την αποχώρησή της από τον Οργανισμό- αφού η “δικτατορία των Συνταγματαρχών” την είχε καταγγείλει, αποτελεί αναντίλεκτα την ύψιστη ωδή στις θεμελιώδεις αρχές, στους πυλώνες του ΣοΕ -Δικαιώματα

του Ανθρώπου, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου.

Με παρουσία της Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Αικ. Σακελλαροπούλου, τον Πρόεδρο της Βουλής Κων. Τασούλα, την Βουλευτή και επικεφαλής της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στην ΚΣΣΕ Ντ. Μπακογιάννη, την Γενική Γραμματέα Marija Pejčinović Burić, τον Πρόεδρο της ΚΣΣΕ Rik Daems, την Επίτροπο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣοΕ Dunja Mijatović, αλλά και το νέο Πρόεδρο του Δικαστηρίου του Στρασβούργου Robert Spano, η εκδήλωση αυτή υπενθύμισε την πραγματική παρακαταθήκη της ΕυρΣΔΑ, της Σύμβασης που εγγυάται το σεβασμό των δικαιωμάτων 820 εκατομμυρίων Ευρωπαίων πολιτών και όχι μόνο, που έδωσε πραγματικό βήμα στο άτομο και με το ουσιαστικό έργο των Οργάνων της αποτέλεσε πηγή έμπνευσης ακόμα και για τα λοιπά περιφερειακά συστήματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όλοι οι αξιωματούχοι επεσήμαναν τη

σημασία της Σύμβασης στο ευρωπαϊκό αξιακό σύστημα και τον πρωταγωνιστικό της ρόλο στην εδραίωση και διατήρηση του Κράτους Δικαίου.

Άλλες σημαντικές δράσεις της Προεδρίας

Ήδη από πολύ νωρίς η Ελληνική Προεδρία, από κοινού με την προηγούμενη Γεωργιανή, αλλά και την επόμενη Γερμανική, συνυπέγραψε Διακήρυξη για την υιοθέτηση έως το τέλος του 2021 μιας μη δεσμευτικής πράξης αναφορικά με τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Περιβάλλον (15 Μαΐου 2020), αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα και την ανάγκη συνέχισης αυτής της πρωτοβουλίας. Αποτελεί, μάλιστα, ένα εξαιρετικό δείγμα συνεργατικότητας μεταξύ των κρατών-μελών του Οργανισμού.

Η κρίση της πανδημίας στάθηκε εμπόδιο σε αρκετές περιπτώσεις για την υλοποίηση του πλήρους Προγράμματος της Προεδρίας. Παρά ταύτα, η

χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και οι ζωντανές αναμεταδόσεις σημαντικών γεγονότων της, έδωσαν την ευκαιρία στο ευρύ κοινό να παρακολουθήσει τη δράση της.

Ως πιο σημαντικές κρίνονται οι δύο ευρείες τηλεδιασκέψεις με όργανα και θεσμούς του Οργανισμού. Η πρώτη έλαβε χώρα στις 3 Ιουνίου 2020, με τη συμμετοχή της Γενικής Γραμματέα **Marija Pejčinović Burić**, του Προέδρου της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης **Rik Daems**, του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου **Robert Spano**, της Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα **Dunja Mijatović**, του Προέδρου του Κογκρέσου Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών **Anders Knappe**, της Προέδρου της Διάσκεψης Διεθνών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων **Anna Rurka**, του Προέδρου της Επιτροπής Βενετίας **Gianni Buquicchio**, του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων **Giuseppe Palmisano**, του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) **Mykola Gnatovskyy**, της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) **M. Ντ. Μαρούδα**, του Προέδρου της Επιτροπής **Lanzarote** **Γεώργιου Νικολαΐδη**, του πρώην Προέδρου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου **Λίνου-Αλέξανδρου Σισιλιάνου**, καθώς και της Προέδρου της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση **Ντόρας Μπακογιάννη**. Η κεντρική θεματική ήταν η “Προστασία ανθρώπινης ζωής και δημόσιας υγείας στο πλαίσιο της πανδημίας”. Όλοι οι συμμετέχοντες τόνισαν ότι η πανδημία πέρα από μία κρίση για τα Δικαιώματα του Ανθρώ-

που, τη Δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου (δηλαδή τις θεμελιώδεις αρχές και του ίδιου του ΣοΕ) αποτελεί συγχρόνως και μία γενικότερη πρόκληση για τα κράτη, δεδομένου ότι κρίσεις και καταστάσεις έκτακτης ανάγκης θα συνεχίσουν να εμφανίζονται. Τα κράτη, λοιπόν, πρέπει να προσαρμοστούν στη νέα τάξη πραγμάτων, αλλά και να μάθουν να ανταποκρίνονται άμεσα και αποτελεσματικά στις δυσκολίες αυτές, αναπτύσσοντας ικανοποιητικές ικανότητες και υποδομές για την επάνοδο στην κανονικότητα μετά το πέρας της κρίσης, κάτι που από πολλούς χαρακτηρίστηκε ως ύψιστης σημασίας, δεδομένου του φόβου να καθιερωθούν τα εξαιρετικά μέτρα ολικού ή μερικού περιορισμού των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και να αποτελέσουν τη νέα πραγματικότητα. Κοινός παρονομαστής στις παρεμβάσεις όλων υπήρξε η ανάγκη λήψης συλλογικών και συντονισμένων προσαρμογών στο πλαίσιο του ΣοΕ, ενώ όλοι οι συμμετέχοντες χαιρέτισαν την πρωτοβουλία υιοθέτησης της “Διακήρυξης των Αθηνών”, η οποία προγραμματίστηκε να υιοθετηθεί στις 4 Νοεμβρίου 2020, κατά τη Σύνοδο των ΥΠΕΞ του Οργανισμού και επρόκειτο να συμπεριλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό αρχών, που θα ανταποκρίνονται σε κάθε ενδεχόμενη ανάγκη. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε ακόμα στην προστασία των πιο ευάλωτων ομάδων και την ενίσχυση των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, κυρίως για την πιο ομαλή μετάβαση στην μετά την κρίση περίοδο.

Στις 17 Ιουνίου 2020, διεξήχθη ανάλογη συζήτηση με αντίστοιχες παρατηρήσεις, παρουσία της Γενικής Γραμματέως, με τους επικεφαλής των λοιπών Οργάνων και Θεσμών του ΣοΕ. Πιο συγκεκριμένα, συμμετείχαν η **Elzbieta Frankow-Jaskiewicz**,

Πρόεδρος της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων για την αξιολόγηση των μέτρων κατά του ξεπλύματος μαύρου χρήματος και της χρηματοδότησης τρομοκρατίας (MONEYVAL), η **Marceline Naudi**, Πρόεδρος της Ομάδας Εμπειρογνομώνων για τη Δράση κατά της Βίας κατά των Γυναίκων και της Οικιακής Βίας (GREVIO), ο **Davor Derencinovic**, Πρόεδρος της Ομάδας Δράσης κατά του trafficking (GRETA), **Aslan Yusufon**, Μέλος Προεδρείου Ομάδα Κρατών εναντίον της Διαφθοράς (GRECO), η **Nina Betetto**, Πρόεδρος του Συμβουλευτικού Συμβουλίου Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE), ο **Jorg Polakiewicz**, Διευθυντής Νομικής Υποστήριξης και Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, η **Snezana Samardzic-Markovic**, επικεφαλής της Διεύθυνσης Δημοκρατίας του ΣοΕ, ο **Χρήστος Γιακουμόπουλος**, επικεφαλής της Γενικής Διεύθυνσης Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου του ΣοΕ, η **Marie Hagsgard**, προσωρινή Πρόεδρος της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, η **Vesna Crnic-Grotic**, Επικεφαλής της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων του Ευρωπαϊκού Χάρτη για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες και η **Andrea Ugrinoska**, Επικεφαλής του Συμβουλευτικού Συμβουλίου Νεότητας και Αντιπρόεδρος του Κοινού Συμβουλίου Νεότητας.

Είχε ήδη μεσολαβήσει, στις 10 Ιουνίου 2020, Έκτακτη Ολομέλεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ) υπό την αιγίδα της Προεδρίας, στην οποία συμμετείχε και ο ίδιος ο Ανυπεξ, κατά την οποία συζητήθηκαν οι επιπτώσεις της πανδημίας στην αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης και υιοθετήθηκε σχετική [Διακήρυξη](#) με τις βασικές αρχές που θα θωρακίσουν τα

εθνικά δικαιοδοτικά συστήματα, ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τυχόν επόμενες κρίσεις.

Στις 18 Ιουνίου 2020, πραγματοποιήθηκε τηλεδιάσκεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δημοκρατία και τη Διακυβέρνηση (CDDG) με θέμα «Μια δημοκρατική διακυβερνητική απάντηση στο COVID-19», υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας. Σε αυτή συμμετείχε, από ελληνικής πλευράς, ο Υφυπουργός Πολιτικής Προστασίας και Διαχείρισης Κρίσεων κ. **Χαρδαλιάς**, αλλά και η Γενική Γραμματέας του ΣοΕ, αλλά και ο Υπουργός Δημόσιας Διοίκησης της Κροατίας, κ. **Malenica**. Η συνάντηση εξέτασε το ζήτημα της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, της αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών, του ρόλου των τοπικών αρχών και της διασυνοριακής συνεργασίας. Μέλη της Επιτροπής, παρατηρητές και άλλοι συμμετέχοντες αντάλλαξαν εμπειρίες, πληροφορίες και βέλτιστες πρακτικές σχετικά με τη διαχείριση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης του COVID-19.

Παράλληλα με τις δράσεις του ΣοΕ έλαβαν χώρα ενδιαφέρουσες εθνικές πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα η εκδήλωση της 25ης Ιουνίου 2020, με θέμα «Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Εργασιακό Περιβάλλον - Ευμερία μέσω της Διαφορετικότητας», που συνδιοργανώθηκε από τη Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων & Εξωστρέφειας του Υπουργείου Εξωτερικών, από τη Γενική Γραμματεία Διαφάνειας & Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και από τη Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής & Ισότητας των Φύλων, πάντοτε υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας. Στην εκδήλωση αυτή συμμετείχαν με παρεμβάσεις τόσο ο Πρωθυπουργός **Κ. Μητσοτάκης**, όσο και ο Ανυπεξ **Μ. Βαρβιτσιώτης**, δίνοντας αμφότεροι

έμφαση στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει συναφώς η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, αλλά και στον ρόλο των επιχειρήσεων στην αλλαγή κοινωνικών αντιλήψεων/στερεοτύπων και συμπεριφορών.

Φυσικά, η πανδημία δε θα μπορούσε να μην θέσει ζητήματα διακρίσεων και αποκλεισμών ειδικά στο θέμα της εκπαίδευσης. Με αυτή τη θεματική συνδιοργανώθηκε, στις 30 Ιουνίου 2020, σεμινάριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) και της Ελληνικής Προεδρίας. Σημειώθηκε η σημασία διασφάλισης της συμμετοχής στην εκπαίδευση όλων, αλλά ακόμα περισσότερο των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (μαθητών με αναπηρίες, Ρομά, μεταναστών), δεδομένων και των πρωτόγνωρων δυσκολιών που αντιμετώπισαν κατά τη φάση προσαρμογής τους στη νέα ψηφιακή εκπαιδευτική πραγματικότητα, που επέβαλαν οι συνθήκες. Την ίδια περίοδο, η Επιτροπή Υπουργών ενέκρινε και τη [Σύσταση CM/Rec\(2020\) 2](#) που για πρώτη φορά καλεί τα 47 κράτη μέλη

της να συμπεριλάβουν την ιστορία των Ρομά ή/και των Νομάδων/Ταξιδευτών (Gens de Voyage) στα σχολικά προγράμματα και γενικότερα στο διδακτικό υλικό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκάλεσε η κεντρική εκδήλωση της Προεδρίας στο Ναό του Ολυμπίου Διός, στις 8 Ιουλίου 2020, παρά τον πολύ κλειστό αριθμό των συμμετεχόντων λόγω της αναγκαίας προσαρμογής στα μέτρα πρόληψης περιορισμού της διασποράς του COVID-19. Κεντρικό γεγονός της εκδήλωσης ήταν η ομιλία της Προέδρου της Δημοκρατίας, Αικ. Σακελλαροπούλου, για τις θεσμικές και κοινωνικές προκλήσεις της πανδημίας για τις ευρωπαϊκές δημοκρατίες. Στην εκδήλωση παραβρέθηκε και ο Πρωθυπουργός, ενώ άνοιξε με χαιρετισμό του Ανυπεξ υπό την ιδιότητα του Προέδρου της Επιτροπής Υπουργών. Ο τελευταίος τόνισε ότι η λύση στις μέχρι τώρα κρίσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες μας είναι η “περισσότερη” Ευρώπη τόσο ως οικονομική και πολιτική Ένωση, όσο και ως πεδίο/

χώρος διασφάλισης και προαγωγής ιδεών και αξιών, με πρωταρχικά τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Άλλωστε, το ΣοΕ δεν είναι παρά ο θεματοφύλακας αυτών των αρχών συνοχής, ένα βήμα διαλόγου των μελών του, με κοινό νομικό πολιτισμό και αξίες, χρήσιμες βάσεις και οδοδείκτες σε τέτοιου είδους κρίσιμες περιόδους. Οι τελευταίες, μάλιστα, θα πρέπει να προσλαμβάνονται ως προκλήσεις προς τις σύγχρονες κοινωνίες που στόχο έχουν να υλοποιήσουν στο μέγιστο δυνατό το θεωρητικό περιεχόμενο των θεμελιωδών αρχών και αξιών του ΣοΕ.

Υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας και σε συνεργασία με την Περιφέρεια Αττικής, αλλά και τη συνδιοργάνωση με το Δήμο Αθηναίων, διεξήχθη και το πενθήμερο 22ο Διεθνές Συμπόσιο Σύμης (26-30 Ιουλίου 2020), με θέμα «ΠΑΝΔΗΜΙΑ: Ο Κόσμος μετά το COVID-19». Με τη συμμετοχή μελών της ΚΣΣΕ, διεθνών προσωπικοτήτων από τους χώρους της πολιτικής, της επιστήμης (κυρίως υγείας), ακαδημαϊκών, βραβευμένων με Νόμπελ, αλλά και εκπροσώπων διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών συζητήθηκαν θέματα που εν πολλοίς συμπεριελήφθησαν στον προγραμματισμό της Προεδρίας, όπως για παράδειγμα οι επιπτώσεις της πανδημίας σε πλείονες τομείς (π.χ. οικονομία, κοινωνική συνοχή, οργάνωση της υγείας, περιβάλλον, την ιδιωτικότητα και Δικαιώματα του Ανθρώπου, εργασία), ενώ δεν έλειψαν εξειδικευμένες συζητήσεις -ενδεικτικά για τις γεωπολιτικές συνέπειες και την ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας των κρατών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Η Προεδρία έδωσε το παρών και σε ενδιαφέρουσες συζητήσεις με έγκριτα μέλη της ελληνικής και διεθνούς ακαδημαϊκής κοινότητας για διάφορα ζητήματα αυξημένου ενδιαφέροντος.

Πιο συγκεκριμένα, υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας, διεξήχθη, στις 29 Σεπτεμβρίου 2020, το Διεθνές Συνέδριο του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Δημοσίου Δικαίου με θέμα «Η Ευρωπαϊκή έννοια του Κράτους ως “Δημόσια Υπηρεσία” και οι κρίσεις», στο οποίο συμμετείχε και ο Ανυπεξ υπό την ιδιότητά του ως Προέδρου της Επιτροπής Υπουργών. Ακολούθησε, στις 6 Οκτωβρίου 2020, συζήτηση με το Ινστιτούτο Δημοκρατίας “Κωνσταντίνος Καραμανλής”, με κεντρική προβληματική το κατά πόσο «Είναι «εμβολιασμένη» η δημοκρατία απέναντι στην πανδημία; Από τις ψευδαισθήσεις του λαϊκισμού στα fake news του κορωνοϊού». Στις 29 Οκτωβρίου 2020, με πρωτοβουλία του Ερευνητικού Κέντρου Οικονομικής Πολιτικής, Διακυβέρνησης και Ανάπτυξης (ΕΚΟΠΔΑ) και υπό την αιγίδα της Προεδρίας, συζητήθηκε η θεματική «COVID-19 & Οικονομία: Οι επιπτώσεις της πανδημίας στις οικονομίες της Ανατολικής Μεσογείου», ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε και η συνδιοργάνωση Συνεδρίου, στις 16 Νοεμβρίου 2020, από την Ελληνική Προεδρία και το Πάντειο Πανεπιστήμιο, με θέμα «Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Ένωση: Μια εξελισσόμενη δυναμική σχέση;», ειδικά με δεδομένο τις συνεχείς συζητήσεις και διαπραγματεύσεις για την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ. Ο πολιτισμός κατείχε εξέχουσα θέση στο Πρόγραμμα της Ελληνικής Προεδρίας, με την αναμετάδοση μάλιστα αυτών των Εκδηλώσεων.

Η Προεδρία της Ελλάδος στην Επιτροπή Υπουργών χαρακτηρίστηκε επιτυχημένη, όχι μόνο ως προς την προώθηση των στόχων, αλλά και στο διαχειριστικό μέρος της, παρά την

απουσία της διά ζώσης επικοινωνίας και παρουσίας των δρώντων. Είναι βέβαιο πως η Ελληνική Προεδρία στάθηκε αντάξια των περιστάσεων, με τη συνεχή αναπροσαρμογή των δράσεων της με βάση τα πορίσματα της επιστήμης και έχοντας στο νου την ασφάλεια των Ευρωπαίων πολιτών και την αντιμετώπιση των προβλημάτων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η “διαδικτυακή” αυτή Προεδρία χαιρετίστηκε από όλους -σχεδόν- τους Υπουργούς Εξωτερικών στην 130η Υπουργική Διάσκεψη, με την Ελλάδα να λαμβάνει τα εύσημα για το συντονισμό και το προγραμματισμό της. Εν κατακλείδι, είναι προφανές -και λόγω των επιδημιολογικών δεδομένων- πως η Ελληνική Προεδρία στην Επιτροπή Υπουργών θα επηρεάσει καταλυτικά και την επερχόμενη γερμανική, κληροδοτώντας μία διαφορετική για τον Οργανισμό κληρονομιά.

Διακήρυξη των Αθηνών

3

130th Session of the Committee of Ministers
(Athens (videoconference), 4 November 2020)

**The Athens Declaration by the Committee of Ministers Chairmanship¹ on:
“Effectively responding to a public health crisis in full respect for human rights, democracy and the rule of law”**

1. On the day of the 70th anniversary of the European Convention on Human Rights, the most important legally binding instrument for the protection of human rights and fundamental freedoms on our Continent, we reaffirm our deep and unwavering commitment to uphold, implement and further reinforce the values, principles and rights enshrined in the Convention. At the same time, we underline the extraordinary contribution of the Convention system to the protection and promotion of human rights, democracy and the rule of law in Europe.
2. We note that this anniversary occurs during an unprecedented public health crisis, the Covid-19 pandemic, the devastating consequences of which throughout Europe and far beyond continue to cause immense suffering.
3. We extend our deepest condolences and sympathy to the many that have lost their loved ones.
4. At the same time, we sadly note that the crisis has resulted in added hardship and pain for many groups in our societies, including for the young and old, for persons with disabilities, people who have been deprived of their liberty, or who belong to minorities, and for migrants, refugees and internally displaced people. We have also witnessed new waves of unacceptable stig-

1. Supported by the following 43 member States: Albania, Andorra, Armenia, Austria, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Georgia, Germany, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, Republic of Moldova, Monaco, Montenegro, Netherlands, North Macedonia, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russian Federation, San Marino, Serbia, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Ukraine, United Kingdom. The Russian Federation made a statement in relation to this Declaration.

matisation, xenophobia and racism, including hate speech, hate crime and discrimination on grounds of religion or belief, while a deplorable increase in domestic violence and violence against women and children is also cause for our growing concern and underlines the significant role of the Istanbul and Lanzarote Conventions. We again reaffirm our commitment to fight these phenomena using the whole range of relevant Council of Europe measures and instruments.

5. During the crisis, we have also witnessed health care professionals, as well as essential workers and volunteers, showing extraordinary courage, offering relief and care to those who are suffering, and ensuring that people's basic material and medical needs are met.

6. We express our unreserved gratitude to them.

7. Today, we reiterate our commitment to our international obligations. During a crisis and ensuing state of emergency, any exceptional measures taken must be:

- strictly necessary,
- proportionate,
- non-discriminatory,
- applied only for as long as necessary and ended once the situation normalises,
- in full conformity with the European Convention on Human Rights and other human rights, obligations, and
- under constant review.

8. We note that national security and public safety can only be effectively protected in a democracy which fully respects the rule of law. This requires

parliamentary control of a declared state of emergency and its duration, and judicial review of the measures taken in order to avoid abuse. We acknowledge that it is ultimately for the European Court of Human Rights to assess and decide whether measures taken by State Parties are in conformity with the European Convention on Human Rights. We underline that the European Convention on Human Rights, by defining the human rights that cannot be subject to derogation, clearly set red lines that cannot be crossed, even in times of a severe public health crisis.

9. We commend the Council of Europe for playing a valuable role in several areas related to the COVID-19 crisis. We express appreciation for the action taken by the Parliamentary Assembly, and at the same time, notably, by the Secretary General, the Commissioner for Human Rights and the Venice Commission, aiming at advising and assisting the member States, as well as to the Congress of Local and Regional Authorities and the Conference of INGOs. We appreciate that, despite the pandemic, the European Court of Human Rights has continued to work efficiently, and that we, the Committee of Ministers, have been able to maintain our supervision of the execution of its judgments. We recognise the valuable and timely contributions from a wide range of Council of Europe institutions and entities in the field, including monitoring mechanisms and expert committees. Furthermore, we welcome the efforts of the European Directorate for the Quality of Medicines and Healthcare (EDQM) and the Council of Europe Development Bank (CEB) for its assistance to member States.

10. We stress the need to safeguard the right to health for all and other social and economic rights, such as the rights to social protection, to education, and to safe and healthy working conditions, on the basis of inclusiveness, non-discrimination, gender equality and women's empowerment. We underline the importance of our cooperation to guarantee these, and other rights under the European Social Charter.

11. We recognise the importance of civil society and the need to safeguard access to information and freedom of expression, particularly in times of a global health crisis, when disinformation and manipulation of information have endangered human lives. We also appreciate the ongoing work within the Council of Europe to develop common standards that safeguard human rights in the deployment of innovative technologies, including artificial intelligence, that may be used to combat the pandemic. We also recognise the impact of the pandemic on the culture sector. In these difficult times, we need to support the world of arts and culture, which is of crucial importance for preserving the cohesion of our societies.

12. Today, we reaffirm our commitment to unity in Europe, as well as to greater solidarity among nations. We restate our unwavering commitment to the principles of the rule of law and the en-

joyment by all persons within our jurisdiction of human rights and fundamental freedoms. We recognise that the current crisis has also clearly revealed the need for more effective multilateral cooperation and multi-level governance. We need to be better prepared for future public health crises and other emergencies, including natural and technological disasters. We also bear in mind that life and well-being on our planet is contingent on humanity's collective capacity to guarantee both human rights and a healthy environment

to future generations and recognize that the role of the Council of Europe in this respect has become more important than ever.

13. We remain concerned by confrontations and unresolved conflicts that affect certain parts of the continent. We shall work together for reconciliation and political solutions in conformity with the norms and principles of international law.

14. Finally, we reaffirm our commitment to help identify the best responses to protect public health, maintain democratic security of our societies and mitigate the social consequences of the crisis, while underlining the essential importance of human rights, and that health care should be available to everyone without discrimination, including the most vulnerable and marginalised.

IV. Νομοθεσία και Νομοθετική Πολιτική

- Απόφαση του Προέδρου του ΝΣΚ, με αριθμό 285/2020 (Β΄ 3053) για την οργάνωση και λειτουργία του Σχηματισμού Υποθέσεων Δικαιοδοσίας Δικαστηρίων Αλλοδαπής, Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) και Δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε και Γ.Δ.Ε.Ε.) της Κεντρικής Υπηρεσίας του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την Ίδρυση του Γραφείου Εκτέλεσης Αποφάσεων Ε.Δ.Δ.Α.

Με τη συγκεκριμένη απόφαση, ορίζεται ότι το Γραφείο Εκτελέσεως Αποφάσεων ΕΔΔΑ θα συνεπικουρεί τον Πρόεδρο του ΝΣΚ στα σχετικά καθήκοντά του, έχοντας τη σχετική γενική εποπτεία. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του συγκαταλέγονται η μετάφραση των αποφάσεων στην ελληνική και η αποστολή τους στο Στρασβούργο για την ενημέρωση της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων του Δικαστηρίου, η ενημέρωση της Ελλάδας για τη νομολογία κάθε διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου ή μηχανισμού στο πεδίο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η ενημέρωση των αρμοδίων εθνικών αρχών και η συνεργασία με την Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης (ακόμα και ως προς τη συμμετοχή μελών του προσωπικού του στις Συνόδους της σύνθεσης ΔΤΑ της Επιτροπής Υπουργών του ΣοΕ για την εκτέλεση των αποφάσεων), η επιμέλεια για την καταβολή της δίκαιης ικανοποίησης που οφείλει η Ελλάδα στα θύματα των παραβιάσεων κ.λπ.

- Ν. 4714/2020, ΦΕΚ Α΄ 138, 30.07.2020: Φορολογικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας της ελληνικής οικονομίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών (ΕΕ) 2017/1852, (ΕΕ) 2018/822, (ΕΕ) 2020/876, (ΕΕ) 2016/1164, (ΕΕ) 2018/1910 και (ΕΕ) 2019/475, συνει-

σφορά Δημοσίου για την αποπληρωμή δανείων πληγέντων δανειοληπτών λόγω των δυσμενών συνεπειών της νόσου COVID-19 και άλλες διατάξεις. Στο άρθρο 89 του εν λόγω νόμου, προβλέπεται ειδική ρύθμιση για την εκτέλεση αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με σκοπό την πλήρη συμμόρφωση στο άρθρο 41 ΕυρΣΔΑ (περί δίκαιης ικανοποίησης).

- Ν. 4780/2021, ΦΕΚ Α΄ 30, 28.02.2021: Εθνική Αρχή Προσβασιμότητας, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής

Ο συγκεκριμένος νόμος εισήγαγε τις εξής αλλαγές:

1. δημιούργησε την Εθνική Επιτροπή Προσβασιμότητας (άρθ. 1) με σύνθεση κατεξοχήν επιστημονική (άρθ. 3), στις αρμοδιότητες της οποίας συγκαταλέγονται -μεταξύ άλλων- η παρακολούθηση της εφαρμογής διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών κανόνων, να διατυπώνει προτάσεις/παρεμβάσεις και να γνωμοδοτεί για συναφή ζητήματα, να συμμετέχει σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές με αντικείμενο την κατάρτιση και ψήφιση νόμων για την υλοποίηση των ουσιαστικών ρυθμίσεων της Διεθνούς Σύμβασης για την προστασία των Ατόμων με Αναπηρίες και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου αυτής, αλλά και να εκπροσωπεί τη χώρα σε αρμόδιους Διεθνείς Οργανισμούς (άρθ. 2 στοιχεία α, β, ε, θ),
2. προσέδωσε νομική προσωπικότητα στην Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αναγνωρίζοντάς της πλήρη λειτουργική ανεξαρτησία, διοικητική (άρθ. 10) και οικονομική αυτοτέλεια (άρθ. 17),
3. μετεξελίσσει την Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής σε Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και Τεχνοηθικής (άρθ. 30), η

οποία τίθεται υπό τον Πρωθυπουργό και ενισχύεται σε επίπεδο στελέχωσης από την Προεδρία της Κυβέρνησης, εντασσόμενη, μάλιστα, στον προϋπολογισμό της τελευταίας ως διακριτός ειδικός φορέας. Όργανο κατεξοχήν συμβουλευτικό, αναλαμβάνει -μεταξύ άλλων- τη διατύπωση προτάσεων και δημοσίευση γνωμοδοτήσεων για ζητήματα αρμοδιότητάς του, την εκπροσώπηση της χώρας σε συναφείς Διεθνείς Οργανισμούς, αλλά και τη συμμετοχή σε συναφείς νομοπαρασκευαστικές επιτροπές.

- Πρόταση νόμου για την “Εναρμόνιση των εθνικών διατάξεων με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και [τη] θέσπιση ειδικού ένδικου μέσου για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα”

Στις 20 Ιουλίου 2020, κατατέθηκε η εν λόγω πρόταση νόμου, στην [Αιτιολογική Έκθεση](#) της οποίας υπάρχει μία καταγραφή των στατιστικών στοιχείων των ετών 2017-2019 για τις προσφυγές που ασκήθηκαν σε βάρος της χώρας μας, την πορεία των αποφάσεων που εκδόθηκαν, αλλά και το ύψος των αποζημιώσεων που κλήθηκε η Ελλάδα να καταβάλει στα θύματα των παραβιάσεων. Βασικός στόχος της πρότασης νόμου είναι η επίσπευση των διαδικασιών συμμόρφωσης της Ελλάδας στις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, όπως προκύπτει και από το άρθρο 46 ΕυρΣΔΑ (περί υποχρέωσης συμμόρφωσης στις αποφάσεις του Δικαστηρίου), αλλά και η εξάλειψη αιτιών που πολύ συχνά φέρουν την Ελλάδα ενώπιόν του (σκέψη 5). Η ενδεχόμενη υπερψήφιση της πρότασης νόμου θα οδηγήσει σε σημαντικές αλλαγές σε πλείονα νομοθετήματα (βλ. ΑΚ, ΚΠολΔ, ΠΚ, ΚΠΔ, π.δ. 18/1989, Οργανισμού ΝΣΚ, Κώδικα Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων κ.λπ.), ενώ παράλληλα προτείνεται η τροποποίηση του ήδη υπάρχοντος ειδικού ένδικου μέσου του άρθ. 7 Ν. 4239/2019, ώστε να περιλαμβάνει -πέραν των δικαιοδοσιών των πολιτικών, ποινικών δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου- και τα δικαστικά συμβούλια.

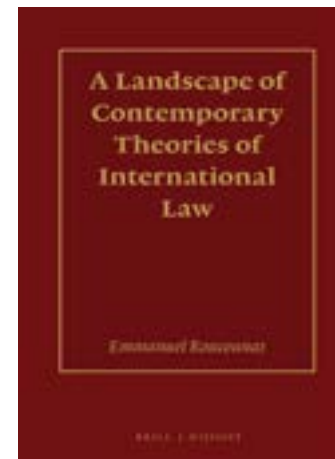
Σημαντική αλλαγή που εισηγείται η πρόταση αυτή είναι η πρόβλεψη ενός ειδικού ένδικου μέσου για τις συνθήκες κράτησης σε σωφρονιστικά καταστήματα και αστυνομικά τμήματα. Σε συμμόρφωση των πολύ συχνών καταδικαστικών για τη χώρα μας αποφάσε-

ων περί παραβίασης του άρθ. 3 ΕυρΣΔΑ, στο οποίο υπάγονταν τα σχετικά νομοθετικά ελλείμματα και κενά δικαίου (σκέψη 22).

17 Μαρτίου 2021

Με απόφαση του Πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη, συγκροτείται Επιτροπή για την κατάρτιση Εθνικής Στρατηγικής για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων υπό τον Καθηγητή και πρώην Δικαστή και Πρόεδρο του ΕυρΔΔΑ Λ.Α. Σισιλιάνο. Επιδιώκεται η δημιουργία ενός Σχεδίου που θα εισάγει οριζόντια στα Υπουργεία και κάθε αρμόδιο φορέα πολιτικές και δράσεις υπέρ της ισότητας των μελών της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Η Εθνική Στρατηγική αναμένεται να επικεντρωθεί στην περίοδο 2021-2023. Στην Επιτροπή αναμένεται να συμμετέχουν και άλλα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, αλλά και της Κοινωνίας των Πολιτών.

ΙΧ. Η Βιβλιοθήκη των Τετραδίων

Roucounas Emmanuel, *A Landscape of Contemporary Theories of International Law*, Boston, Leiden, Brill|Nijhoff, 2019, p. 732.

Σπάνια η κυκλοφορία ενός βιβλίου στην επιστημονική πειθαρχία του Διεθνούς Δικαίου συνιστά ένα εξαιρετικό -κυριολεκτικά- διεθνές εκδοτικό γεγονός, που κινητοποιεί τόσο έντονα την προσοχή της διεθνολογικής κοινότητας, κυρίως γιατί αποτελεί μια πρωτότυπη σπουδή πάνω στο Διεθνές Δίκαιο. Μια ολοκληρωμένη αποκωδικοποίηση των “μαιάνδρων” της θεωρίας και πρακτικής του Διεθνούς Δικαίου, και μάλιστα όπως προσεγγίζονται από έναν εντυπωσιακά μεγάλο αριθμό διεθνολόγων (περισσότερων από 500) και των έργων τους. Δηλαδή, κάτι που παραπέμπει και αποτυπώνει -μέσα από

την ιστορικότητα του χρόνου και του περιεχομένου των επιμέρους ρυθμίσεων στην εξέλιξή τους- το χθες και το σήμερα και το προσλήψω του Διεθνούς Δικαίου και των εφαρμογών του. Και που ταυτόχρονα ανοίγει ένα δρόμο στο “αύριο” της διεθνούς δικαιοταξίας, προσφέροντας ή και καταδεικνύοντας -μέσα από τη δική του προσεκτική/αλεξανδρινή προσέγγιση- μέσα από το δυναμισμό των επιμέρους τοποθετήσεων, την μετέπειτα εξελικτική πορεία του, ιδίως σε συνθήκες αλληπάλληλων κρίσεων στο διεθνή παγκοσμιοποιημένο χώρο.

Αυτό το εντυπωσιακό επίτευγμα -αναμφίβολα έργο ζωής- οφείλεται στον Ακαδημαϊκό Καθηγητή Εμμανουήλ Ρούκουνα, πατριάρχη της ελληνικής διεθνολογικής ακαδημαϊκής κοινότητας, με εξέχουσα θέση και στη διεθνή επιστημονική κοινότητα του Διεθνούς Δικαίου (μέλος και Πρόεδρος του Institut de Droit International, διδάσκων στην Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης, μέλος σημαντικών Διεθνών Θεσμών και Οργάνων, όπως η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των ΗΕ-ILC, η Επιτροπή για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων-CERD, το Διαρκές Διαιτητικό Δικαστήριο, δικαστής ad hoc στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, μέλος της Επιτροπής Σοφών του Συμβουλίου της Ευρώπης, με σημαντική δράση σε Ηνωμένα Έθνη και UNESCO κ.λπ.). Αλλά και με ένα τεράστιο συγγραφικό έργο, που στηρίζει την ελληνική και διεθνή εργογραφία στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου. Ο Ε. Ρούκουνας αφιέρωσε περισσότερο από οκτώ χρόνια, με ένα ασίγηστο πάθος, και πέτυχε να συνθέσει αυτό το εντυπωσιακό σε όγκο και ποιότητα έργο, στις 732 σελίδες του οποίου

καταχώρισε, με γλαφυρή γραφή, το “όλον” του Διεθνούς Δικαίου. Η διαδρομή διατρέχει κυριολεκτικά το σύνολο των διαστάσεων του Διεθνούς Δικαίου, ένα γοητευτικό ταξίδι με επιστημονικό βάθος στη νομική θεωρία του Διεθνούς Δικαίου και στην εφαρμογή του στο πεδίο της πρακτικής, εθνικής και διεθνούς. Καρπός μιας ώριμης στοχαστικής διαδρομής, σωρευμένης γνώσης και εμπειρίας -σοφίας θα έλεγα- σε μια διαλεκτική συζήτηση, αξιοποίηση των θεωρητικών και πρακτικών επεξεργασιών. Μέσα από ένα προσωπικό πρίσμα καταγράφει σε ένα tour d’horizon και πραγματεύεται -εξαντλητικά- το σύνολο της θεωρίας του Διεθνούς Δικαίου, επισημαίνοντας όχι λιγότερες από 32 προσεγγίσεις θεωρίας, Σχολές, ρεύματα, κινήσεις, γνώμες και απόψεις της σύγχρονης διεθνούς νομικής σκέψης -που φαντάζει σαν μια εικόνα μιας έξοχης “χορωδίας” διεθνολόγων, η κίνηση της οποίας καθοδηγείται με μαεστρία από τον συγγραφέα. Έτσι, προχωρεί σε μια περιγραφή-ανάλυση της σημερινής εξελισσόμενης διεθνούς κοινότητας με εξέταση κρίσιμων ζητημάτων, όπως η ενότητα ή ο κατακερματισμός του Διεθνούς Δικαίου, οι κανόνες *ius cogens* και οι υποχρεώσεις *erga omnes*, τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου με αναφορές στους “χρήστες”, ιδίως τους μη κρατικούς δρώντες, τη νομική βάση των νομικών υποχρεώσεων και την οικουμενικότητα του Διεθνούς Δικαίου, τις σχέσεις διεθνούς και εσωτερικού δικαίου, τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, ζητήματα προσφυγής στη χρήση βίας, αλλά και τη δημιουργία (*fabrication*) του Διεθνούς Δικαίου. Μια πολύτιμη για τη διεθνή βιβλιογραφία πολυδιάστατη σύνθεση της παρουσίας και σημασίας του Διεθνούς Δικαίου στο σύγχρονο κόσμο των αντιφάσεων/αμφισβητήσεων/αποκλίσεων από τη συμπεριφορά -πολύμορφων- διεθνών δρώντων. Ένα πόνημα-κώδικας που απαιτεί πολλαπλή ανάγνωση, μάλλον περισσότερο “αποσπασματική”, ξεχωριστά -θεματική θα έλεγα- κατά περίπτωση, προκειμένου η πρόσληψη του “όλου” να γίνει με τον κατάλληλο χρόνο και κατανόηση.

Ήδη πλέον έγκριτοι και έμπειροι διεθνολόγοι θεωρούν ότι πρόκειται για πρωτοποριακό έργο, μια κορυφαία στιγμή για την επιστήμη του Διεθνούς Δικαίου, που κάνει όλους μας να υπερηφανευόμαστε γι’αυτό το μεγάλο επιστημονικό επίτευγμα του κορυφαίου Έλληνα διεθνολόγου.

Στέλιος Περράκης

Liber Amicorum en l'honneur de la professeure Haritini Dipla, Enjeux et perspectives. Droit international, droit de la mer, droits de l'homme, Paris, Pedone, 2020, p. 574.

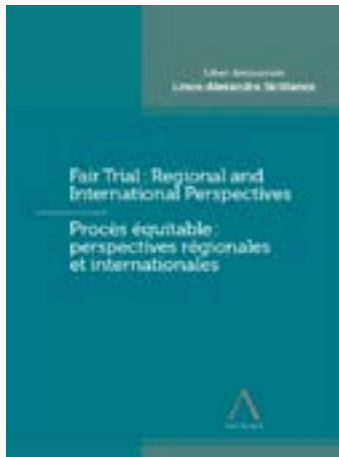
Ο Τιμητικός Τόμος για τη φίλη και συνάδελφο Καθηγήτρια Χαριτίνη Δίπλα είναι μία ακόμη οφειλόμενη ακαδημαϊκή τιμή σε ένα επίλεκτο στέλεχος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του ΕΚΠΑ, με πολύχρονη πανεπιστημιακή διαδρομή, αλλά και της ελληνικής διεθνολογικής κοινότητας. Με μια εξελικτική πορεία από τη Γενεύη και την εκεί επαφή/θετική συμμετοχή της σε θεσμούς, όργανα και διαδικασίες των ΗΕ στην Αθήνα και στο ΕΚΠΑ.

Μια επιμελημένη και κομψή έκδοση του γνωστού γαλλικού εκδοτικού οίκου Pedone, εξειδικευμένου στις εκδόσεις κυρίως αναφορικά με το Διεθνές Δίκαιο, που επιμελήθηκαν οι Laurence Boisson de Chazournes, Gemma Andreone, E. Δούση και A. Ζερβάκη.

Τριάντα πέντε ποιοτικές μελέτες αποτυπώνουν μια ενδιαφέρουσα θεματολογία στους βασικούς κλάδους του Διεθνούς Δικαίου που θεράπευε η τιμώμενη, συνεκτιμώντας πέρα από τη σημαντική ακαδημαϊκή παρουσία της, την αξιοσημείωτη διεθνή επιστημονική δράση σε διάφορα διεθνή fora (ΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΕΕ κ.λπ.), αλλά και θεσμούς, όπως η Ροδιακή Ακαδημία του Δικαίου της Θάλασσας, το Institut du Droit Economique de la Mer του Μονακό και, βέβαια, την Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων.

Δώδεκα από τις μελέτες είναι αφιερωμένες στο Δίκαιο της Θάλασσας, δικαιολογημένα προνομιακό πεδίο ερευνητικής, διδακτικής, συγγραφικής και γενικότερα ενασχόλησης της Χ. Δίπλα, από τη διδακτορική της διατριβή “Le régime des îles dans le droit international de la mer”, μέχρι τις πρόσφατες συμβολές/λήμματα “Islands” και “New Islands” στην Encyclopedia of Public International Law. Δέκα συμβολές αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τη διεθνή προστασία τους, οι περισσότερες σχετικά με το ευρωπαϊκό σύστημα της ΕυρΣΔΑ. Ακολουθούν δέκα συμβολές πάνω σε ειδικότερα ζητήματα Διεθνούς Δικαίου. Τις συμβολές υπογράφουν διακεκριμένα μέλη της διεθνολογικής κοινότητας. Σε αυτούς διακρίνονται μεταξύ άλλων οι P.M. Eisemann, L. Caflish, T. Treves, M. Kohen, L. Boisson de Chazournes, G. Cataldi, Ph. Gautier και άλλος, καθώς και πλειάδα Ελλήνων ακαδημαϊκών, επίλεκτα μέλη -όλες και όλοι- της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων. Αξιοσημείωτες συμβολές σε ενδιαφέρουσα θεματολογία και με θεωρητική επεξεργασία, αλλά κυρίως αξιολογική καταγραφή/αποτίμηση της διεθνούς πρακτικής και νομολογίας σε αυτό το πεδίο της δικαιολογικής δραστηριότητας. Οι αναφορές σχετίζονται με το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το Διεθνές Δικαστήριο Δικαίου Θαλάσσης, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναμφίβολα ένα Liber Amicorum σημαντική συμβολή στη διεθνή εργογραφία για ζητήματα εφαρμογής του Διεθνούς Δικαίου σε συγκεκριμένα πεδία.

Στέλιος Περράκης

Liber Amicorum Linos-Alexandros Sicilianos, Fair Trial: Regional and International Perspectives. Procès équitable: perspectives régionales et internationales, Anthemis, 2020, 767 p.

Ο Τόμος που αφιερώθηκε στον εκλεκτό συνάδελφο και μέχρι πρότινος Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (γνωστό και ως Δικαστήριο του Στρασβούργου) εντυπωσιάζει.

Εντυπωσιάζει καταρχάς από τον πλούσιο αριθμό μελετών (52), δείγμα εκτίμησης και φιλίας προς τον τιμώμενο, που περιποιεί τιμή στην ελληνική επιστήμη του Διεθνούς Δικαίου, τιμώντας μία συνέχεια που περιλαμβάνει τους Γεώργιο Μαριδάκη, Δημήτρη Ευρυγένη, Νικόλαο Βαλτικό και,

βέβαια, τον Χρήστο Ροζάκη.

Εντυπωσιάζει, στη συνέχεια, από την ποιότητα των συγγραφέων. Παρευλάνει ο αφρός των σημαντικότερων νομικών στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Νυν και τέως δικαστές του Δικαστηρίου του Στρασβούργου (ανάμεσα τους και ο νυν Πρόεδρος Robert Spano, αλλά και ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης-ΔΕΕ), Πρόεδροι και Αντιπρόεδροι εθνικών δικαστηρίων, διακεκριμένοι Καθηγητές, φερέλπιδες νεότεροι μαθητές του Σισιλιάνου, αλλά και ο δικός του δάσκαλος Denys Simon, πράγμα εξόχως συγκινητικό και σπάνιο. Ο τόμος είναι επικεντρωμένος θεματικά στη δίκαιη δίκη, επιλογή που απολύτως δικαιώνει την εκδοτική επιτροπή, απαρτιζόμενη από τους δικαστές Πρόεδρο Spano, Motoc, Lubarda, Pinto de Albuquerque, την Μαριαλένα Τσίρλη (που είναι η πρώτη ελληνίδα Γραμματέας του Δικαστηρίου, σημαντική διάκριση και αυτή για μία γυναίκα που η ζωή της είναι συνυφασμένη με το Δικαστήριο με ανεκτίμητη παρουσία), επικουρούμενη από την Αικατερίνη Λαζανά. Αυτή η θεματικά προσηλωμένη επιλογή προσδίδει «προσωπικότητα» στο τόμο και αποτέλεσε μία πρώτης τάξεως ευκαιρία επιστημονικής και νομολογιακής επικαιροποίησης της αρχής της δίκαιης δίκης, που είναι ένας από τους σημαντικότερους πυλώνες της Σύμβασης.

Εντυπωσιάζει, τέλος, από τη ποιότητα των τιμητικών συμβολών. Δεν είναι, φυσικά, δυνατόν στο πλαίσιο αυτής της σύντομης βιβλιοπαρουσίασης να μην εκθέσουμε -έστω και συνοπτικά- το περιεχόμενο του τόμου. Σταχυολογώ ενδεικτικά ορισμένες μελέτες, όπως αυτή του Ομότιμου Καθηγητή Ν. Αλιβιζάτου (που έχει δικηγορικά υπηρετήσει το Δικαστήριο του Στρασβούργου επί μακρόν και με επιτυχία) για το άρθρο 6 και τα αμάχητα τεκμήρια, της Burgorgue-Larsen για την βεβαιότητα δικαίου, της Αλούπη, η οποία επιχειρηματολογεί κατά της μη εφαρμογής του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στους αιτούντες άσυλο, του Προέδρου J.P. Costa για τα Tribunal établi par la loi, του Y. Daudet -Προέδρου του Curatorium της Académie de droit international de La Haye- για τον ad hoc δικαστή, του E. Decaux με το -από τον Γιουβενάλη- εμπνευσμένο θέμα qui jugera les juges, της Α. Κωστοπούλου με το θλιβερής επικαιρότητας θέμα Right of fair trial in cases concerning sexual offenses, των Spano και Bardsen, για το fair hearing in

criminal cases, και της Petropoulou, L'indépendance du juge.

Στη θεματική περιλαμβάνεται, φυσικά, και η δικαστική ανεξαρτησία η οποία απασχόλησε τις συμβολές του Προέδρου Laenerts (Two dimensions of judicial independence in the EU legal order) και της Petropoulou (L'indépendance du juge).

Με το ζήτημα της τεχνολογίας από τη σκοπιά του άρθρου 6 και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής ασχολείται η Krene, ενώ ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη του Adreotti για τη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας (digital technology) ως προς την ποιότητα των αποφάσεων.

Το θέμα της αναλογικότητας, που βρίσκεται στο πυρήνα της μεθόδου του Δικαστηρίου και γνωρίζει μία μεγάλη επικαιρότητα παρά την πολυσημία της. Η μελέτη της δικαστού Elolesky εστιάζει στην προσέγγιση του καθηγητή Alexy ως προς την αναλογικότητα (η οποία έχει υιοθετηθεί στη Γερμανία) και προτείνει την υιοθέτησή της και από το Δικαστήριο του Στρασβούργου.

Τέλος, υπάρχουν και οι μελέτες ευρύτερου νομικού κοινωνικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, όπως η συμβολή του δασκάλου του τιμώμενου Denys Simon "Procès équitable et Etat de droit" και του Καθηγητή Σ. Περράκη σε σχέση με τη Σαρία και ειδικότερα την σημαντική απόφαση Molla Sali (από τις σπουδαιότερες «ελληνικές» αποφάσεις).

Ελπίζω όσα προηγήθηκαν να έδωσαν μία μικρή, ατελή γεύση του πλούτου του τιμητικού τόμου Σισιλιάνου και της σημασίας του ως επιστημονικής συνάντησης περιωπής ως προς το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη.

Χάρης Παμπούκης

Μπρεδήμας Αντώνης, *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας και η Καταπολέμηση των Επιδημιών/Πανδημιών. Με ιδιαίτερη αναφορά στην κρίση του κορωνοϊού (COVID-19)*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα/Θεσσαλονίκη, 2020, σελ. 232.

Με τις θανατηφόρες επιδημίες/πανδημίες και τη διεθνή προσπάθεια αντιμετώπισης τους ασχολείται ο Αντώνης Μπρεδήμας στην τελευταία σημαντική εργασία του. Ξεκινώντας από τον Θουκυδίδη και τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, μέσα από τα εκατομμύρια θύματα της πανούκλας του Μεσαίωνα, μέχρι τον Covid-19 και τη σημερινή κατάσταση του κόσμου μας ο συγγραφέας επιχειρεί να μας ενημερώσει για το τι έχει κάνει η διεθνής κοινότητα- αλλά

και η χώρα μας- προκειμένου να δαμάσει τις πανδημίες.

Το έργο διαρθρώνεται σε πέντε μέρη και συμπεράσματα. Στο Πρώτο Μέρος περιγράφονται και αναλύονται οι ρυθμίσεις του Διεθνούς Υγειονομικού Κανονισμού του 2005. Τα θέματα που αφορούν στην υγεία επαφίενται στην εσωτερική δικαιοδοσία των κρατών (και για την Ε.Ε. στην επικουρική αρμοδιότητα τους). Σκοπός του ΔΥΚ είναι η πρόληψη, προστασία, έλεγχος και παροχή υγειονομικής αντιμετώπισης της διεθνούς εξάπλωσης νόσων, εφαρμόζοντας τις βασικές αρ-

χές της εφαρμογής με σεβασμό στην αξιοπρέπεια, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, η υλοποίηση σύμφωνα με τον ΚΧαρτΗΕ και το καταστατικό του ΠΟΥ, επιδιώκοντας οικουμενική εφαρμογή και δίδοντας στα κράτη το δικαίωμα για τη νομοθεσία και την εφαρμογή των πολιτικών. Ο ΠΟΥ, λαμβάνοντας πληροφορίες από τα κράτη ή άλλες πηγές, αναθέτει στον Γενικό Διευθυντή να προσδιορίσει το πρόβλημα ως επείγον και διεθνούς εμβέλειας και να διαβουλευθεί με τα κράτη. Με αποφάσεις που λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία, τα κράτη μέλη υποχρεούνται σε επιτήρηση, κοινοποίηση, γνωστοποίηση και υγειονομική αντιμετώπιση, ενώ υφίστανται ειδικές υποχρεώσεις για τα σημεία εισόδου, τα μέτρα δημόσιας υγείας, τις οικονομικές επιβαρύνσεις κλπ. Ο Κανονισμός επιτρέπει διατύπωση επιφυλάξεων που δεν είναι ασύμβατες με το αντικείμενο και το σκοπό του.

Στο Δεύτερο Μέρος, ο συγγραφέας με ενάργεια και γνώση ασχολείται με την αντιμετώπιση των προ Covid-19 συγχρόνων πανδημιών, από τη χολέρα του 1970, το AIDS της δεκαετίας του '80 (που μόλις το 40% των διαπιστωμένων κρουσμάτων αναφέρθηκαν στον ΠΟΥ), το SARS του 2003 και τη γρίπη Η1Ν1 του 2009 (που νεώτερες μελέτες ανεβάζουν τους θανάτους σε 284.570), τον Ebola, που η μεγάλη καθυστέρηση στην αντιμετώπισή του επέβαλε την αναθεώρηση της πολιτικής της αντιμετώπισης των πανδημιών και του Ζικα του 2016 με τα θλιβερά αποτελέσματα και τις γεννήσεις με μικροκεφαλία.

Ένα Τρίτο Μέρος αφορά στην αντιμετώπιση του Covid-19 από τον ΠΟΥ και την Ελλάδα (που κύρωσε τον Κανονισμό το 2011). Η ευρύτατη διάδοση της πανδημίας οδήγησε τις αρχές της χώρας μας στην υιοθέτηση ΠΝΠ για κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της πανδημίας και τον περιορισμό της διάδοσης της πανδημίας, για την οικονομία και τη λειτουργία της αγοράς κλπ.

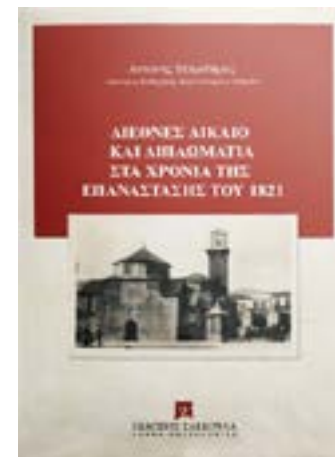
Στο Τέταρτο μέρος ο συγγραφέας ασχολείται με τα μέτρα αντιμετώπισης των πανδημιών και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αφού η βασική αντιμετώπιση πραγματοποιείται με το διαχωρισμό των ατόμων, προκειμένου να αποφευχθεί η διασπορά. Θέματα, όπως το δικαίωμα στην υγεία, ο κοινώς αποδεκτός περιορισμός των ΑΔ για προστασία της δημόσιας υγείας και ο περιορισμός χάριν του γενικού συμφέροντος, υπό τις προϋποθέσεις της νομιμότητας, αναγκαιότητας, μη διάκρισης και αναλογικότητας απασχολούν τον συγγραφέα όπως και η συμπεριφορά απέναντι στις ευάλωτες και περιθωριακές ομάδες (μειονότητες, μετανάστες, πρόσφυγες, ηλικιωμένοι, ΑΜΕΑ, γυναίκες, παιδιά και ευρισκόμενοι σε καθεστώς ακραίας φτώχειας).

Στο Πέμπτο και τελευταίο μέρος ο συγγραφέας συζητά διάφορα θέματα αντιμετώπισης των πανδημιών, ζητήματα υγειονομικής διπλωματίας, το θέμα της αποχώρησης των ΗΠΑ από τον ΠΟΥ και την πρόωρη και λανθασμένη απόφαση του προέδρου Trump κλπ.

Μετά από την ενδελεχή παρατήρηση του συνόλου των ζητημάτων που τέθηκαν, τα συμπεράσματα, στο καταληκτικό κεφάλαιο, φαίνονται αναπόφευκτα, άξια να συζητηθούν και να συμβάλλουν στην υιοθέτηση νέων σύγχρονων πολιτικών για το περίπλοκο και φλέγον θέμα. Ο Αντώνης Μπρεδήμας προφέρει στην καχεκτική Ελληνική βιβλιογραφία μια μελέτη που αφορά όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά στον καθένα που θέλει να να λέγεται ενημερωμένος πολίτης. Με προσοχή στη λεπτομέρεια, χωρίς να κουράζει, παραθέτει, μελετά και αναλύει ένα πλήθος προβλημάτων, με επιστημονική πειθαρχία και εξαιρετική τεκμηρίωση. Ένα έργο

που δεν σκουριάζει, προβληματίζει, ενημερώνει και προσφέρει λύσεις. Στο (απαισιόδοξο) τέλος αναφέρεται ότι ακόμα και αν ελεγχθεί η πανδημία, τίποτε δεν αποκλείει την επανεμφάνισή της με την μία ή την άλλη μορφή. Κατάληξη που θυμίζει το τραγικό τέλος της Πανούκλας του Καμύ: πως ο βάκιλλος της πανούκλας δεν πεθαίνει Μπορεί να περιμένει υπομονετικά ... και πως θαρχόταν ίσως η μέρα που, για τη δυστυχία και το μάθημα των ανθρώπων, η πανούκλα θα ξυπνούσε και πάλι τα ποντίκια της. Και τότε θα τάστελενε να ψοφήσουν σε κάποια ευτυχισμένη πόλη ...

Κώστας Χατζηκωνσταντίνου

Μπρεδήμας Αντώνης, Διεθνές Δίκαιο και διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021, σελ. 232.

Ακαταπόνητος ο φίλος και συνάδελφος Αντώνης Μπρεδήμας συνεχίζει το πλούσιο συγγραφικό έργο του με ένα “επετειακό” πόνημα αυτή τη φορά. Πράγματι, στο τελευταίο του έργο διαπραγματεύεται μια θεματική που η ελληνική εργογραφία Διεθνούς Δικαίου δεν προσέγγισε τακτικά και, ασφαλώς, με πληρότητα. Πολλά χρόνια πριν, σχετικές συμβολές είχε δημοσιεύσει ο Καθηγητής Κ. Ευσταθιάδης, ενώ αργότερα ο Καθηγητής Κ. Ιωάννου παρουσίασε -με αφετηρία πανηγυρικό που εκφώνησε στο Πανεπιστήμιο Θράκης στην

25η Μαρτίου του 1978- μια πλέον σφαιρική σύνθεση Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής του Αγώνα¹.

Στο νέο του έργο ο Α. Μπρεδήμας διαπραγματεύεται τη σύνθετη θεματική του μέσα από ένα γενικό και ένα ειδικό πρίσμα. Σε ένα πρώτο μέρος (σελ. 5-166), αντιμετωπίζονται ζητήματα της Παλιγγενεσίας του '21 μέσα από το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, αλλά και σε αλληλοπλοκή με τη διπλωματία της εποχής. Τούτο τον οδηγεί να εξετάζει γενικά ζητήματα, όπως η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, η επέμβαση ξένων δυνάμεων, ο ναυτικός αποκλεισμός ή και ζητήματα που θα εντάσσονταν σήμερα στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, όπως η αναγκωμένη εμπολέμων, η ουδετερότητα, η σύναψη συμφωνιών με διάφορους δρώντες [εδώ και η αναφορά της άδοξης κατάληξης της Συμφωνίας με το Τάγμα των Ιωαννιτών Ιπποτών (1823)], οι αιχμάλωτοι κ.λπ.. Από την άλλη, θέματα ειδικού χαρακτήρα, όπως η έκδοση Ελλήνων επαναστατών, η οικονομική βοήθεια (τα δάνεια), αλλά και αποζημιώσεις ή/και πολεμικές επανορθώσεις και πολλά άλλα.

Μια αποτύπωση μετριοπαθής στη στόχευση και στην εννοιολόγηση ρυθμίσεων και καταστάσεων, που αναδεικνύει τις δυσκολίες να ταυτοποιήσει κανείς το Διεθνές Δίκαιο την περίοδο της Επανάστασης, δηλαδή 200 χρόνια πριν από

1. Ο τίτλος του βιβλίου είναι “Εξωτερική Πολιτική και Διεθνές Δίκαιο στο '21”, Τετράδια Διεθνούς Δικαίου 1, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1979, σελ. 125.

τη σημερινή λειτουργία της διεθνούς δικαιοταξίας -γίνεται με σεβασμό προς την ιστορική διάσταση των γεγονότων και το πλαίσιο της εποχής σε επίπεδο αντιλήψεων δικαίου και αρχών, κυρίως μέσα από την εθιμική λειτουργία των ρυθμίσεων και την ακολουθούμενη πρακτική.

Ο συγγραφέας συμπληρώνει τη θεματική εξέτασή του με την περιγραφή της μετάλλαξης από τα πρώτα δημοκρατικά επαναστατικά Συντάγματα της Επιδαύρου και Άστρους στη μοναρχία του Όθωνα και την σχετική θέση των Μεγάλων Δυνάμεων. Τέλος, αναφέρεται σε τρία διακριτά μεταξύ τους ζητήματα, που παρουσιάζουν αναλογία με τη σύγχρονη ελληνική επικαιρότητα (προστασία αρχαιοτήτων, αντιμετώπιση της επιδημίας πανώλης και οι σχέσεις “καλής γειτονίας” ανάμεσα σε Ελλάδα και Οθωμανική Αυτοκρατορία).

Αξιοσημείωτα είναι τα συμπεράσματα της μελέτης του Α. Μπρεδήμα. Πρώτον, ότι “η ηγεσία του Αγώνα σεβάστηκε σε γενικές γραμμές το ισχύον τότε Διεθνές Δίκαιο”, ενώ στο πεδίο της διπλωματίας “χρειάστηκε η παρουσία του έμπειρου Ιωάννη Καποδίστρια, για να επιτευχθούν οι βασικοί στόχοι της ανεξαρτησίας”.

Στέλιος Περράκης

Γάγγας Διονύσης, Ολυμπιακό κίνημα και διεθνής πολιτική. Μία διαχρονική σχέση συγκρουσιακής συνύπαρξης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2019, σελ. 317.

Συχνά η διεθνής κοινή γνώμη ξαφνιάζεται από τις τριβές/ζητήματα που τίθενται στο ολυμπιακό κίνημα και τις προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, βαλλόμενη με κριτική και η ίδια και αμφισβητούμενη από τις προβολές της διεθνούς πολιτικής που δοκιμάζει εν τέλει τον Ολυμπισμό, κλονίζοντας ένα κίνημα που εξ ορισμού είναι apolitique από την εποχή του ιδρυτή του Pierre de Coubertin. Από τη μία ντόπιγκ, διαφθορά, οικονομικά συμφέροντα, πολιτική, μπούκοτάζ των Ολυμπιακών Αγώνων, τρο-

μοκρατία βρέθηκαν και βρίσκονται απέναντι από τις Αρχές και Αξίες της Ειρήνης, της Ανεκτικότητας, της Ετερότητας, του Διαλόγου και της Συνεργασίας, διαμορφώνοντας προκλήσεις στο sui generis κόσμο του αθλητισμού, που εξακολουθεί να λειτουργεί με τους δικούς του κανόνες, μιας έννομης τάξης ανάμεσα στο διεθνές και το εθνικό δίκαιο, τα οποία αμφότερα επηρεάζει. Με μεγάλη διαδρομή στον αθλητισμό και στο ολυμπιακό κίνημα, ο Διονύσης Γάγγας με την πανεπιστημιακή ταυτότητα και κουλτούρα του διεθνολόγου -που υπηρέτησε στο Πάντειο για δεκαετίες με τη ζωντάνια εφήβου- προσφέρει στο πόνημα αυτό μια ώριμη, νηφάλια και τεκμηριωμένη αποτίμηση μιας -όπως την αποκαλεί- *συγκρουσιακής συνύπαρξης*, χωρίς να παραλείπει να θέτει ερωτηματικά και να εκφράζει ανησυχία για το μέλλον. Μια διαπραγμάτευση με εξομολογητική αφήγηση, σε πρώτο πρόσωπο, από έναν ενεργό δρώντα που δε διστάζει να

στρέφει τη ματιά του και στα “έσω” και στα “έξω”. Το βιβλίο, βέβαια, περιγράφει αξιολογικά όλη τη διαδρομή των Ολυμπιάδων από την Αθήνα το 1896 στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 2016 και, βέβαια, εκείνη της Αθήνας το 2004, στη διοργάνωση της οποίας ο συγγραφέας είχε έναν αξιοσημείωτο ρόλο. Ένα ιδιαίτερα χρήσιμο και ενδιαφέρον βιβλίο και πέρα από τον ακαδημαϊκό χώρο και τον κύκλο των ενδιαφερομένων για τα δρώμενα στο ολυμπιακό κίνημα και τις οικουμενικές του διαστάσεις.

Στέλιος Περράκης

Βαλννάκης Ιωάννης, Η Ελλάς των τεσσάρων θαλάσσιων. Το σχέδιο “Ελλάς επί 4”, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2020, σελ. 335.

Ενδιαφέρουσα μελέτη δικαίου και πολιτικής του Καθηγητή Διεθνών Σχέσεων Γιάννη Βαλννάκη, με διαδρομή στον πολιτικό/κομματικό χώρο της χώρας και ενεργό συμμετοχή στην ελληνική εξωτερική πολιτική και διπλωματία ως Υφυπουργού στο Υπουργείο Εξωτερικών της περιόδου 2004-2009. Μια εμπειρία που λειτουργεί πολλαπλασιαστικά στην σημασία της προσέγγισης και της ανάλυσης των γεγονότων και των καταστάσεων στα θέματα μείζονος εθνικού ενδιαφέροντος στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον, λίγο πριν επέλθει στη χώρα η λαίλαπα των Μνημονίων και η περίοδος εξάρτησης.

Ο συγγραφέας καταθέτει -αναπτύσσει καλύτερα- με ευκρινή υποστήριξη στις ρυθμίσεις του διεθνούς δικαίου, αλλά και τις διαπιστώσεις της διεθνούς πολιτικής στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, το σχέδιό του για μία πολιτική που θα υλοποιούσε φιλόδοξα μία σημαντική νέα γεωστρατηγική θέση της χώρας. Ο αναγνώστης και ιδίως ο νεότερος ερευνητής θα βρει εκτενή και τεκμηριωμένη διαπραγμάτευση όλων σχεδόν των πτυχών της ελληνοτουρκικής διένεξης στο πεδίο εφαρμογής του Δικαίου Θαλάσσης με τα κενά και τις αδυναμίες της ελληνικής ολιγωρίας. Η ανάλυση περιλαμβάνει και ορισμένα “άγνωστα” στο ευρύ και όχι μόνο κοινό, π.χ. για την αποκλειστική αλιευτική ζώνη 12 ν.μ. στη Δωδεκάνησο, κληροδότημα από την ιταλική κατοχή στην περιοχή. Η μελέτη συνοδεύεται/υποστηρίζεται από 14 χάρτες, ενώ είναι αξιοσημείωτη η ειδικά επιλεγμένη και εξαντλητική βιβλιογραφία που παρατίθεται.

Από τις πλέον ενδιαφέρουσες και χρήσιμες εκδόσεις για τις σύγχρονες ελληνοτουρκικές σχέσεις και τη διπλωματία στην περιοχή.

Στέλιος Περράκης

Χριστοδουλίδης Νίκος, *Οι γεωπολιτικές πραγματικότητες στα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2021, σελ. 467.

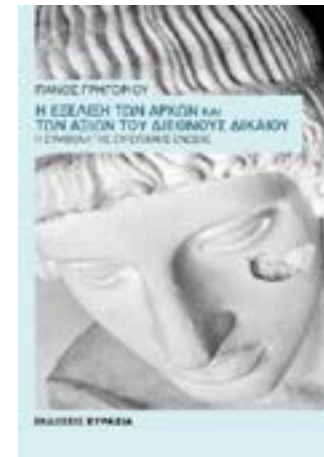
Η σημερινή κατανόηση του Κυπριακού Προβλήματος που βρίσκεται, ακόμη μια φορά, μπροστά σε μια κρίσιμη καμπή, προϋποθέτει γνώση των μαιάνδρων μιας “αένανης” διαδικασίας διαπραγματεύσεων. Μια διαδικασία για την επίλυση ενός σύνθετου προβλήματος που γνώρισε σε εναλλασσόμενες φάσεις και παρεμβάσεις διεθνών δρώντων, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ, η ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Τουρκία, αλλά και την ελληνική θέση από την Ένωση στην Ομοσπονδία ως λύση του, καθώς και τις συνέπειές τους. Προς τούτο, ο συγγραφέας

επιχειρεί να συμβάλει με το έργο του μέσα από προσεγγίσεις της γεωπολιτικής πραγματικότητας, από διαφοροποιημένα πλαίσια αξιολόγησης, ασφαλώς με χρονική συνεκτικότητα στο σήμερα, από το σύνθετο μέτωπο της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου.

Ο Κύπριος Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Χριστοδουλίδης δεν είναι ένας συνηθισμένος πολιτικός, όντας διπλωμάτης καριέρας, αλλά και με ακαδημαϊκά ενδιαφέροντα και διαδρομή. Έτσι, από την σκοπιά αυτή, η συγγραφική ενασχόληση ενός ενεργού πολιτικού με το Κυπριακό προσλαμβάνει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Πράγματι, στο βιβλίο του -ουσιαστικά επανέκδοση της διδακτορικής του διατριβής- ο Ν. Χριστοδουλίδης περιγράφει την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα τριαντάχρονη ιστορική διαδρομή και ανάλυση των σχεδίων λύσης του Κυπριακού από την περίοδο της “Διασκεπτικής” (1948) στον Harding, τις συνταγματικές προτάσεις Radcliff (1956), Foot (1958), MacMillan (1958), Acheson (1964), τις διακοινοτικές συνομιλίες (1968-1974). Δηλαδή πριν και μετά από την ανάδυση της Κυπριακής Δημοκρατίας στη διεθνή κοινότητα. Αξιοσημείωτα στην έκδοση τα ενδιαφέροντα παραρτήματα (σελ. 359 επ.) και μια καλή επιλογή εκτενούς βιβλιογραφίας (σελ. 455-467).

Υπό το πρίσμα αυτό, μένει η προσδοκία ότι ο συγγραφέας θα επιχειρήσει και μια νέα θεώρηση/αποτίμηση της διαδρομής για τον υπόλοιπο χρόνο, που οι αναζητήσεις διευθέτησης γνώρισαν μία επιτάχυνση της Ιστορίας... όχι απαραίτητα για μια “δίκαιη και βιώσιμη λύση”, όπως παραμένει το ζητούμενο για τον κυπριακό Ελληνισμό. Και πάντα σε συνάφεια με τις δικαιοκρατικές αρχές συγκρότησης μιας Πολιτείας και τις πρόνοιες του Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου.

Στέλιος Περράκης

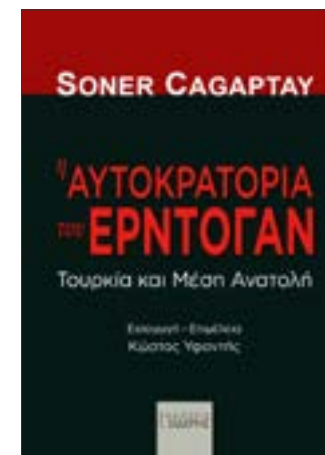
Γρηγορίου Πάνος, *Η εξέλιξη των αρχών και των αξιών του Διεθνούς Δικαίου. Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα, Εκδόσεις Ευρασία.

Η αποστολή του διεθνούς δικαίου είναι η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ των υποκειμένων του δικαίου. Κατά συνέπεια, βασική παράμετρος της εξέλιξης του είναι η ανάδειξη της διαρκούς σχέσης του με την πραγματικότητα.

Για τον λόγο αυτό, το διεθνές δίκαιο θεωρείται ως αποτέλεσμα της αένανης σύγκρουσης συμφερόντων, τα οποία προσπαθεί να ερμηνεύσει, να διαχειρισθεί και εν τέλει να εξισορροπήσει.

Στις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η ραγδαία εξέλιξη του διεθνούς δικαίου θα επηρεασθεί ιδιαίτερα κυρίως από τις

συγκρουσιακές τάσεις που αναπτύσσονται στην διεθνή κοινότητα, η οποία και διακρίνεται ως διπολική για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα (1945-1990). Μετά όμως το τέλος του διπολισμού, η διεθνής κοινότητα εξελίσσεται σε πεδίο επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου των αρχών και των αξιών του διεθνούς δικαίου, γεγονός που προκαλεί την παραγωγή τάσεων έντασης και υπεροχής μεταξύ των εταίρων, που συνθέτουν την διεθνή τάξη, και που προσδοκούν μια αναβαθμισμένη θέση στην ιεραρχική κλίμακα των δυνάμεων επιρροής. Η εξέλιξη του κοινοτικού/ενωσιακού φαινομένου μετά την δεκαετία 1950, θα αποδείξει ότι το δίκαιο είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και, σε κάθε περίπτωση, δεν αγνοεί τις ιδιαιτερότητες και προτεραιότητες της κοινωνίας που καλείται να το βιώσει. Η εμφάνιση του ενωσιακού δικαίου εκφράζει την εξέλιξη του διεθνούς νομικού πολιτισμού, που καλείται να εξετάσει τις σχέσεις κράτους-κοινωνίας σε μια νέα θεσμική υπερεθνική βάση, δηλαδή εκείνη της περιφερειακής ολοκλήρωσης.

Cagartay Soner, *Αυτοκρατορία του Ερντογάν. Τουρκία και Μέση Ανατολή*, Εισαγωγή-Επιμέλεια Κ. Υφαντής, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2021, σελ. 378.

Μία εξαιρετικά σημαντική και επίκαιρη έκδοση του ιστορικού οίκου Ι. Σιδέρη σημειώνω την ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εισαγωγή του Κ. Υφαντή που επιμελήθηκε την έκδοση με λόγο μετρημένο και εύστοχο καταγράφει το σημερινό πλαίσιο της Τουρκίας, μέσα στο οποίο ο S. Cagartay δραστηριοποιείται στο Washington Institute στις ΗΠΑ, περιγράφει όντας ο ίδιος μια φωνή “από τα μέσα”. ...

Ο συγγραφέας ύστερα από τη βιογραφική προσέγγιση του Προέδρου Ερντογάν στο “Ο νέος Σουλτάνος” (2017) καταγίνεται στο νέο του πόνημα -με μια διάρθρωση 16 κεφαλαίων- στην περι-

γραφή και ανάλυση της σύγχρονης Τουρκίας του Ερντογάν, τη διεθνή θέση της στο μεταβαλλόμενο κόσμο του 21ου αιώνα, ελισσόμενη ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή σε μία διαρκή “μετατόπιση ταυτοτήτων”, όπως βάσιμα καταγράφει και επιδιώκοντας μια αναθεώρηση του υπάρχοντος κεκτημένου (σελ. 339). Μια ρηξικέλευθη ανάγνωση της νέας Τουρκίας, ο ηγέτης της οποίας ονειρεύεται μία νεο-οθωμανική θέση στον ευρύτερο μουσουλμανικό χώρο, που έχει το πολιτικό Ισλάμ ως πρόταγμα, βυθισμένη ταυτόχρονα στην κοινωνική συντήρηση, στην απουσία σεβασμού Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε αυταρχικές μεθόδους διακυβέρνησης και ευάλωτες δομές και διαρκή έκθεση απειλής σε επίπεδο απειλής (Κούρδοι κ.λπ.).

Στέλιος Περράκης

Επιλογή πρόσφατης Βιβλιογραφίας & Αρθρογραφίας

2

- Αντωνόπουλος Κ. Γ., Αρώνη Χ. (επιμ.), *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Ενέργειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Βενέτης Ε., *Ο γόρδιος δεσμός του Ναγκόρνο-Καραμπάχ: Διεθνές Δίκαιο και Γεωπολιτική*, Σμίλη, Αθήνα, 2020.
- Βούλγαρης Γ., *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο της Θάλασσας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021.
- Γάγγας Δ., *Ολυμπιακό Κίνημα & Διεθνής Πολιτικής: Μια διαχρονική σχέση συγκρουσιακής συνύπαρξης*, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2019 (Πρόλογος Σ. Περράκη, σ. 13-15).
- Γιόκαρης Α. & Κυριακόπουλος Γ., *Διεθνές Δίκαιο: Εναερίου Χώρου - Διαστήματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Δεληγιάννη-Δημητράκου Χ., *Σύγχρονα θέματα του δικαίου απαγόρευσης των διακρίσεων και η Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Δούση Ε., *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Ζησάκου Σ., *Διαδικασία ασύλου και σεξουαλικός προσανατολισμός. Κανονιστικό πλαίσιο. Διοικητική πρακτική. Νομολογιακή αντιμετώπιση. Κριτική αποτίμηση*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Καϊλής Α., *Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ και η Ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ: Νομικές και πολιτικές διαστάσεις*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Καρύδης Γ., *Η διαιτητική επίλυση των διεθνών επενδυτικών διαφορών και Ενωσιακή Έννομη Τάξη: Διαφορές Κρατών Μελών / Ε.Ε. και Επενδυτών*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Κεφαλά Β., *Διεθνής πολιτική στη Μέση Ανατολή και ανεπίλυτες συγκρούσεις. Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία, Ιράκ*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2021.
- Κοντιάδης Ξ., *Πανδημία, βιοπολιτική και δικαιώματα. Ο κόσμος μετά τον COVID-19*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 2020.
- Κοντιάδης Ξ., *Η περιπετειώδης ιστορία των επαναστατικών Συνταγμάτων του 1821. Η θεμελιωτική στιγμή της ελληνικής πολιτείας*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 2021.
- Κοτρόγιαννος Δ., Τσαγκαράκης Σ.Ι., Καμέκης Α., Δημάρη Γ. & Μαυροζαχαράκης Ε., *Διαστάσεις της κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2020.
- Κωστοπούλου Μ.Α., *ΕΣΔΑ και ίδρυση της συγγένειας. Η επίδραση της νομολογίας του ΕΔΔΑ στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Μαρούδα Μ.Ντ. & Σαράντη Β., *Το νέο Δίκαιο Υποδοχής και Ασύλου*, 2η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.

- Μενγκ-Παπαντώνη Μ., *Η εκπροσώπηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ευρωζώνης στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Μουσούρης Σ., *Αφγανιστάν... και ξαφνικά οι Ταλιμπάν*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2019.
- Μπουμπαγιατζόγλου Χ., *Αποσχιστικά κινήματα. Οι αξιώσεις ανεξαρτησίας σε σύγχρονα κράτη της Δυτικής Ευρώπης και οι περιπτώσεις της Σκωτίας και της Καταλονίας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2020.
- Μπρεδήμας Α., *Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας και η Καταπολέμηση των Επιδημιών/Πανδημιών: Με ιδιαίτερη αναφορά στην κρίση του κορωνοϊού (Covid-19)*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Μπρεδήμας Α., *Διεθνές δίκαιο και διπλωματία στα χρόνια της επανάστασης του 1821*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021.
- Μυλωνόπουλος Χ., *Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο*, 3η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021.
- Μωραϊτη Α., *Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Παζαρτζή Φ., Γαβουνέλη Μ., Κυριακόπουλος Γ. & Γουργουρίνης Α. (επιμ.), *Κείμενα Διεθνούς Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Παμπούκης Χ., *Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο: Γενικό Μέρος - Ειδικό Μέρος - Δικονομικό Διεθνές*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Παμπούκης Χ., *Μεθοδολογία Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου*, 2η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021.
- Παπαδάκη Π., *Η Συνταγματική και Διεθνής προστασία της Ιθαγένειας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Περράκης Σ., *Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Προς ένα jus universalis?*, Β' έκδοση αναθεωρημένη, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2019.
- Περράκης Σ., *Μεταναστευτικές ροές, Αλληλεγγύη και το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο Μ.-Ντ. Μαρούδα (επιμ.), Αλληλεγγύη στην ΕΕ: Εξελίξεις στο πεδίο της προσφυγικής προστασίας και προκλήσεις στην ΕΕ και στην Ελλάδα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- Περράκης Σ., *Τρέχουσες δοκιμασίες της διεθνούς δικαιοταξίας: Κρίση θεσμών, Διεθνούς Δικαίου ή Διεθνούς Πολιτικής;*, στο Α. Γκόφας - Γ. Ευαγγελόπουλος - Μ. Κοπά (επιμ.), *Ένας αιώνας διεθνών σχέσεων (1919-2019)*, ΙΔΙΣ, Πεδίο, Αθήνα, 2020, σελ. 257-268.
- Ρεβολίδης Ι., *Διεθνής δικαιοδοσία και διαδίκτυο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Ροζάκης Χ., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και το δίκαιο της θάλασσας*, Αθήνα, Πόλις, 2021.
- Σαμαρά-Κρίση Α. (επιμ.), *Θέματα Ελληνικής Πολιτιστικής Διπλωματίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Σαρηνιαννίδης Μ., *Η αρχή της μη επέμβασης/μη ανάμιξης ανάμεσα στα κράτη*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020.
- Σαχπεκίδου Ε. & Ταγάρης Χ., *Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων τη Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Σισιλιάνος Λ.Α. (επιμ.), *Η εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ από την Ελλάδα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Στεφάνου Κ. (επιμ.), *Το σύστημα διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.

- Συρίγος Ά. & Ντόκος Θ., *Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο. 60 χάρτες/Αλφαβητάρι των ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Η Καθημερινή, Ειδική Έκδοση, 2020.
- Φανάκη Α., *Η αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών στο Διεθνές Δίκαιο: Σύγχρονες διαστάσεις της ανθρωπιστικής βοήθειας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020.
- Χριστιανός Β., Παπαδοπούλου Ρ. & Περάκης Μ., *Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2η εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021.
- Altunjan T., *Reproductive Violence and International Criminal Law*, Series: International Criminal Justice Series, Verlag, Berlin, Heidelberg, Springer, 2021.
- Banti-Markouti V. & Sounoglou M., *Human rights and international protection for vulnerable asylum applicants. Challenges and perspective*, Athens, Nomiki Vivliothiki, 2021.
- Bradley C., *The Oxford Handbook of Comparative Foreign Relations Law*, Oxford, Oxford University Press, 2019.
- Chryssochoou D., Gortsos C., Hatzopoulos V. & Passas A., *European Governance in times of uncertainty*, Nomiki Vivliothiki, Athens, 2021.
- Council of the Europe, *Convention-cadre pour la protection des minorités nationales - Recueil de textes (9e édition)*, Strasbourg, 2021.
- Council of Europe, *Droit et devoir de mémoire - Manuel d'éducation des jeunes au génocide des Roms*, Strasbourg, 2021.
- Goździak E., *Human trafficking as a new (in)security threat*, Palgrave Macmillan, 2021.
- Klapsis A., Arvanitopoulos C., Hatzivassiliou E., Pedaliu E., *The Greek Junta and the International System. A Case Study of Southern European Dictatorships, 1967-74*, Abington, New York, Routledge, 2020.
- Klinkner M. & Davis H., *The Right to The Truth in International Law. Victims' Rights in Human Rights and International Criminal Law*, 1st edition, Abington, New York, Routledge, 2020.
- Liber Amicorum Constantine A. Stephanou, *European Governance in times of uncertainty/Gouvernance Européenne en temps incertains*, Athens/Athènes, Nomiki Vivliothiki, 2021.
- MacNeil G., *Legality Matters - Crimes Against Humanity and the Problems and Promise of the Prohibition on Other Inhumane Acts*. Series: International Criminal Justice Series (Volume 28). Verlag, Berlin, Heidelberg, Springer, 2020.
- Metaxas A. & Hancher L. (eds), *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks: Legal, Regulatory and Geopolitical Challenges*, *European Energy Studies, Volume XV*, Bruxelles, Claeys & Casteels, 2018.
- Metaxas A., *EU Energy Law and Policy: A South European perspective, Meeting the challenges of a Low Carbon Economy*, *European Energy Studies, Volume XII*, Bruxelles, Claeys & Casteels, 2017.
- O'Connell M.E., Tams C. & Tladi D., *Self-Defence against Non-State Actors*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- Palombino M., Virzo R. & Zarra G. (eds), *Provisional Measures Issued by International Courts and Tribunal*. Verlag, Berlin, Heidelberg, Springer, 2020.
- Perrakis S., *Quand tradition culturelle et religieuse défie l'ordre public européen: Le régime de Charia en Grèce et son compatibilité avec la CEDH. Quelques considérations à propos de l'arrêt "Molla Sali"*, in *Enjeux et perspectives. Droit International, droit de la mer, droits de l'homme: Liber Amicorum en l'honneur de la Professeure Haritini Dipla*, Paris, Ed. Pedone, 2020, pp. 301-316.

- Perrakis S. & Marouda M.D. (eds), *Human Dignity in periods of conflicts and crises. Human Rights and Humanitarian Law at the crossroads*, Proceedings of the International Conference, Nafplion 26-27 May 2017, European Center for Research and Training of Human Rights and Humanitarian Action, I. Sideris Publications, Athens, 2019.
- Powell E.J., *Islamic Law and International Law: Peaceful Resolution of Disputes*, Oxford, Oxford University Press, 2019.
- Scott M., *Climate Change, Disasters, and the Refugee Convention*, Oxford, Oxford University Press, 2020.
- Weisbord N., *The Crime of Aggression: The Quest for Justice in an Age of Drones, Cyberattacks, Insurgents, and Autocrats*, Princeton University Press, 2019.
- Ακριβοπούλου Χ.Μ., “Η προστασία της ελευθερίας του δημοσιογραφικού λόγου έναντι του θρησκευτικού φανατισμού. Υπόθεση Tagiyev & Huseynov κατά Αζερμπαϊτζάν, απόφαση ΕΔΔΑ της 5.12.2019”, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τεύχος 85 (2020), σελ. 781-788.
- Δίκαιος Ε., “Τα όρια του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας και λατρείας απέναντι στην προληπτική προστασία της δημόσιας υγείας, ενόψει της πανδημίας του κορονοϊού (COVID-19)”, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τεύχος 85 (2020), σελ. 693-748.
- Καμτσιδου Ι., “Η πανδημία και η αναχώρηση του δικαίου”, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τεύχος 85 (2020), σελ. 601-614.
- Μπογιατζίδης Π. & Πέρβου Ι., “Η διαφύλαξη και μετεξέλιξη του δικαιώματος στην υγεία. Εισηγήσεις με αφορμή την πανδημία COVID-19”, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τεύχος 85 (2020), σελ. 749-764.
- Τζέμος Β. “Η μέρα νύχτα. Η πανδημία, η ζωή ως το υπέρτατο αγαθό και οι δύο όψεις της αναλογικότητας” *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, τεύχος 85 (2020), σελ. 663-692.
- Corten O., Dubuission F., Koutroulis V. et Lagerwall A., “L’exécution de Quassem Soleimani et ses suites: aspects de jus contra bellum et de jus in bello”, *Revue Générale de Droit International Public*, vol.1, 2020, pp.41-74.
- Eisemann P. M., “Qu’est-ce qu’un rocher au sens de la Convention de Montego Bay de 1982? Observations sur la sentence arbitrale du 12 juillet 2016 relative à la mer de Chine méridionale”, *Revue Générale de Droit International Public*, vol.1, 2020, pp. 7-40.
- Palmisano G., “La procédure des réclamations collectives en tant qu’instrument de protection internationale des droits sociaux”, *Revue Générale de Droit International Public*, vol.3-4, 2020, pp. 513-563.

Χ. Νέα από την Επιστημονική Κίνηση

Διδακτορικές Διατριβές

1

Ελ.Π. Φτακλάκη, Η επίδραση των ευρωπαϊκών περιφερειακών αρχών ως προς τον εξευρωπαϊσμό των Εξωτερικών Δράσεων της ΕΕ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2021.

*(Επιβλέπων Καθηγητής: Πάνος Γρηγορίου,
Καθηγητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Θεσμών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου)*

Στις 16 Απριλίου 2021, υποστηρίχθηκε δημόσια η διδακτορική διατριβή της Ελ. Φτακλάκη, με ειδική μελέτη περίπτωσης την Συμφωνία Cotonou.

Η παγκοσμιοποίηση και η ανάπτυξη νέων μορφών διακυβέρνησης στη διεθνή σκηνή, ανέδειξαν τα τελευταία χρόνια νέους δρώντες και νέες μορφές εφαρμογής πολιτικών ήπιας ισχύος. Σε αυτό το νέο περιβάλλον, η ικανότητα της Ένωσης να ασκεί το ρόλο της και να επιτυγχάνει τους ενωσιακούς της στόχους, δεν εξαρτάται μόνο από τη θεσμική της οργάνωση και λειτουργία, αλλά κυρίως από τον τρόπο διακυβέρνησής της.

Στο πλαίσιο της πολυεπίπεδης διακυβέρνησής της, η Ένωση εμπλέκοντας τοπικούς και περιφερειακούς θεσμούς στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή πολιτικών της, όπως είναι π.χ. στην Εξωτερική της Δράση, προσφέρει υψηλότερο βαθμό αποτελεσματικότητας και διάχυσης των πολιτικών της. Ως εκ τούτου, η κατανόηση του βαθμού δυναμικής συμμετοχής των ευρωπαϊκών περιφερειακών οντοτήτων στην άσκηση της Εξωτερικής Δράσης της Ένωσης, αποτελεί μια νέα προσέγγιση, καθώς μέχρι σήμερα, οι αρμοδιότητες αυτές περιορίζονται στα κράτη μέλη και στα αρμόδια θεσμικά όργανα της ΕΕ.

Με αφετηρία αυτούς τους προβληματισμούς, η διατριβή με τίτλο «*Η επίδραση των ευρωπαϊκών περιφερειακών αρχών ως προς τον εξευρωπαϊσμό των Εξωτερικών Δράσεων της ΕΕ. Μελέτη περίπτωσης: Η Συμφωνία Cotonou*», αποτελεί μια επιστημονική προσπάθεια ανάδειξης του ρόλου των ευρωπαϊκών περιφερειακών οντοτήτων σε ενεργούς δρώντες της Εξωτερικής Δράσης της Ένωσης στο πλαίσιο της πολυεπίπεδης ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Ειδικότερα, το αντικείμενο της διατριβής εστιάζεται στη συμμετοχή των ευρωπαϊκών περιφερειακών οντοτήτων, στο πλαίσιο της εταιρικής σχέσης των δυο περιφερειακών συστημάτων, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ομάδας Χωρών Α.Κ.Ε. (Αφρική, Καραϊβική και Ειρηνικός) μέσω της Συμφωνίας Cotonou.

Η διαδικασία της «περιφερειοποίησης» που προωθεί η Ένωση απαιτεί διαδικασίες πολιτικής αποκέντρωσης και διαπεριφερειακών συνεργασιών και αποδυνάμωση της αποκλειστικότητας της πολιτικής δύναμης του κράτους-έθνους. Το «τρίτο» επίπεδο διακυβέρνησης, που αφορά στη συμμετοχή των υποεθνικών

οντοτήτων στην λήψη αποφάσεων της Ένωσης με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (πρώτο επίπεδο) και τα έθνη-κράτη (δευτέρο επίπεδο), να μεν θεσμοποιήθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και τυπικά ενδυναμώθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβώνας (2009), με βάση τις επιδόσεις και την δράση των ευρωπαϊκών περιφερειών, όμως παραμένει μια θεσμική επιταγή.

Σε αυτή την διαδικασία, σημαίνοντα ρόλο διαδραματίζουν τόσο η ΕΕ, όσο και τα κράτη μέλη. Αφενός, η Ένωση προσπαθεί και θέλει την ενδυνάμωση των περιφερειών στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης -και, μάλιστα, με την εισαγωγή καινοτομιών στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβώνας χωρίς όμως απτά αποτελέσματα, και αφετέρου τα κράτη μέλη, που στην πλειοψηφία τους λειτουργούν ως «επιβραδυντές» αυτής της διαδικασίας, καθώς δεν επιθυμούν να εκχωρήσουν στις υποεθνικές οντότητες μέρος της κυριαρχίας τους με τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων σε κρίσιμους τομείς πολιτικής. Σε αυτήν την τριαδική σχέση, Ευρωπαϊκής Ένωσης - Κρατών Μελών και Περιφερειών, θα πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια αυτού το ελλείμματος, χωρίς να παραβλέπεται και το μερίδιο ευθύνης και των ίδιων περιφερειακών οντοτήτων για την αργή εξέλιξη αυτής της διαδικασίας.

Μ.Ν. Βακουλή, Δικαστική προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων και ΔΕΕ στα πλαίσια ευρωπαϊκής διακυβέρνησης - η εξέλιξη της νομολογίας περί το άσυλο στην μετά-Λισαβόνα εποχή, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2021.

(Επιβλέπων Καθηγητής: Πάνος Γρηγορίου, Καθηγητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Θεσμών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου)

Την 1 Φεβρουαρίου 2021, μια νέα διδακτορική διατριβή προστέθηκε στην έρευνα περί τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η διατριβή εκπονήθηκε υπό την επίβλεψή μου και υποστηρίχθηκε από την κυρία Μαρία-Νεφέλη Βακουλή, Δικηγόρο, στο πλαίσιο του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Η εν λόγω διατριβή πραγματεύεται το ζήτημα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων με γνώμονα τον ρόλο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και της νομολογίας του στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Εξετάζει την νομολογία περί το άσυλο μετά την κύρωση της Συνθήκης της Λισαβώνας, καθώς και τον θεσμικό ρόλο ΔΕΕ υπό το φως σύγχρονων ζητημάτων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (απόφαση PSPP, Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, προσχώρηση ΕΕ στην ΕΣΔΑ). Το καινοτόμο στοιχείο της διατριβής αφορά στη σύνδεση της θεωρίας του Ιστορικού θεσμισμού με τη νομολογία ΔΕΕ στα θεμελιώδη δικαιώματα και ιδίως με το δικαίωμα στο άσυλο. Το *Μέρος Ι*, «*Θεμελιώδη δικαιώματα της ΕΕ και ΔΕΕ*» επικεντρώνεται στον αρχικό θεσμικό ρόλο ΔΕΕ στη θέσπιση της έννομης τάξης της ΕΕ. Οι αποφάσεις «σταθμοί» *Van Gend & Loos* και *Costa v. ENEL* αναλύονται ως κρίσιμες συγκυρίες, οι οποίες καθορίζουν την μελλοντική νομολογία (τροχιά εξάρτησης-path dependency). Αναλύεται η ιστορική εξέλιξη της έννομης τάξης της ΕΕ η οποία αποδίδεται στην στρατηγική προσέγγιση του ΔΕΕ και στον σκοπό που διέπει την πορεία του.

Η Συνθήκη της Λισαβώνας και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ αναλύονται ως κρίσιμες στιγμές στην πορεία της νομολογίας ΔΕΕ. Η Συνθήκη

της Λισαβώνας περιλαμβάνει στοιχεία «συνέχειας» (continuity) και αλλαγής (change) όσον αφορά τον ρόλο ΔΕΕ: αφενός διατηρείται και καθιερώνεται ο υπερεθνικός του ρόλος, αφετέρου εμφανίζεται αλλαγή στα διαθέσιμα νομικά εργαλεία (Χάρτης ως νομικά δεσμευτικό κείμενο) και στην δικαιοδοσία του. Η πορεία της νομολογίας ΔΕΕ εξετάζεται μέσω της έννοιας της «ουσίας του δικαιώματος» (essence of the right), της προϋπόθεσης που τίθεται με το άρθρο 52 παράγραφος 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Στη συνέχεια, η διατριβή επικεντρώνεται στην ερμηνεία της ουσίας του θεμελιώδους δικαιώματος στο άσυλο και παρατίθεται το σύνολο των αποφάσεων ΔΕΕ, στις οποίες γίνεται άμεση αναφορά στο άρθρο 18 του Χάρτη.

Το *Μέρος ΙΙ*, «*Προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων σε καιρό κρίσης*», πραγματεύεται την δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ στο πλαίσιο της προσφυγικής κρίσης ως φαινομένου με ισχυρή δυναμική (εξωγενές σοκ) που επηρεάζει το επίπεδο προστασίας τους. Εξετάζεται ιστορικά η πολιτική της ΕΕ για το άσυλο, εξηγούνται τα ληφθέντα μέτρα για την διαχείριση της κρίσης και αναλύεται κριτικά το νομικό πλαίσιο για την προστασία των αιτούντων άσυλο και προσφύγων σε επίπεδο ΕΕ. Παρατίθεται ολοκληρωμένη επισκόπηση της νομολογίας ΔΕΕ μέσω EUR-Lex (νομοθεσία ΚΕΣΑ και κανονισμός Δουβλίνου) στο πλαίσιο της διαδικασίας για το προδικαστικό ερώτημα. Η έρευνα αποκαλύπτει τον διττό ρόλο του ΔΕΕ, ο οποίος περιλαμβάνει και διεθνή διάσταση μέσω της διαρκούς ερμηνείας της Σύμβασης της Γενεύης. Παρατηρείται, όμως, συστολή του ΔΕΕ στην αναφορά του στην ΕΣΔΑ, καθώς και στην νομολογία του ΕΔΔΑ.

Στο πλαίσιο της νομολογίας ΔΕΕ στον τομέα του ασύλου, εισάγονται για πρώτη φορά οι έννοιες «balanced judicial activism» και «justifiable judicial passivism». Και για τις δύο έννοιες, ο «κίνδυνος» για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι ζωτικής σημασίας. Ειδικότερα, η πρώτη έννοια αναφέρεται στην εξισορρόπηση μεταξύ των ατομικών συμφερόντων που απορρέουν από την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του γενικού συμφέροντος για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Όπου δεν προκύπτει κίνδυνος για το έργο της ολοκλήρωσης, το ΔΕΕ εκδίδει καινοτόμες αποφάσεις, «σταθμούς» για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, επωμίζεται δε τον ρόλο «δικαστηρίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Η δεύτερη έννοια εμφανίζεται, όταν ο δικαστικός ακτιβισμός ενέχει κίνδυνο. Το ΔΕΕ επιλέγει να αφήσει αναπάντητα ζητήματα και ερωτήματα, όταν η αντίθετη προσέγγιση θα οδηγούσε σε ευρεία και αόριστη ερμηνεία ικανή να διακινδυνεύσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Τέλος, εξετάζεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Αναλύεται η δικαστική αλληλεπίδραση ΔΕΕ-ΕΔΔΑ και τίθεται το ερώτημα εάν η ανάγκη συνοχής στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρώπη απαιτεί την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ. Οι διαφορετικές «φιλοσοφίες» των δύο δικαστηρίων αναλύονται και συγκρίνονται στο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων αιτούντων άσυλο και προσφύγων. Η Γνωμοδότηση 2/13 αναλύεται διεξοδικώς και παρατηρείται ότι η στάση ΔΕΕ, η οποία βασίζεται στην ανάγκη περιφρούρησης της αυτονομίας του δικαίου της ΕΕ, αντλείται από την αρχική νομολογία του και εξηγείται μέσω της συνέχειας στην νομολογία, εμπεδωμένης στην έννοια της «τροχιάς εξάρτησης» (path dependency).

Συνέδρια/Εκδηλώσεις

Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου

1

Ναύπλιο, 24-27 Σεπτεμβρίου 2021

Εκκίνηση της νέας περιόδου των “Διεθνολογικών Συναντήσεων Ναυπλίου”, με μία πολύ ενδιαφέρουσα θεματική, δεδομένων αφενός της Επετείου της συμπλήρωσης 200 ετών από την Ελληνική Επανάσταση, αφετέρου της «Μνήμης Ιωάννη Καποδίστρια», που τιμάται την ίδια περίοδο στο Ναύπλιο (26-27 Σεπτεμβρίου).

Στο πλαίσιο των «Συναντήσεων», θα παρουσιασθούν εισηγήσεις για σημαντικά θέματα Διεθνούς Δικαίου και Διεθνούς Πολιτικής, ενώ θα λάβουν χώρα ειδικές συζητήσεις για το «Μέλλον της Ευρώπης» και τη 40χρονη ελληνική πορεία στην ΕΕ, ειδικές προσεγγίσεις για το «'21» και την εθνική ανάδυση της Ελλάδας στο διεθνές σκηνικό, αλλά και εκδήλωση για τις Μέρες του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας και το έργο του σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Επίσης, προβλέπεται το Forum Νέων Ερευνητών με παρουσιάσεις/εισηγήσεις από μεταπτυχιακούς φοιτητές, υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδακτορικούς εταίρους.

Σε μέρη των «Συναντήσεων» θα συμπράξουν η Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης και οι Rencontres francohelléniques des Sciences interdisciplinaires, καθώς και μέλη της Εφορείας Τιμής “Ναύπλιο 2021”, με την υποστήριξη και ενίσχυση του Δήμου Ναυπλιέων.

Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την οργάνωση και συμμετοχή στις Διεθνολογικές Συναντήσεις θα ανακοινωθούν προσεχώς.

Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου 2021

Συμπόσιο Διεθνούς Δικαίου Ρόδου-Καστελλόριζου

2

Ρόδος, 11-13 Σεπτεμβρίου 2021

Η Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων διοργανώνει στις 11-13 Σεπτεμβρίου 2021 στη Ρόδο και το Καστελλόριζο το -παραδοσιακό πλέον- Συμπόσιο Διεθνούς Δικαίου με μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα θεματική αφιερωμένη στα: «Σύνορα: Διεθνείς, Ευρωπαϊκές και Εθνικές Διαστάσεις». Μια σφαιρική προσέγγιση σε ζητήματα που σχετίζονται με τα χερσαία, θαλάσσια και εναέρια σύνορα, καθώς και συναφή ζητήματα κυριαρχίας και αρμοδιοτήτων. Επίσης, ζητήματα μέσα από την οπτική Διεθνών Οργανισμών και ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Schengen, Τελωνιακό Έδαφος, Μεταναστευτική Πολιτική και Πολιτική Ασύλου κλπ), ακόμη και ζητήματα διεθνών διαφορών και επίλυση τους, όπως και όψεις Διεθνούς Πολιτικής για τα ζητήματα αυτά."

Συμβολές*

Ανεψιού Γιώργος

Σμχος (Ι) ΠΑ,
Δρ. Διεθούς Δικαίου, Ερευνητής
ΕΚΕΚΔΑΑΔ/Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αργυρόπουλος Κωνσταντίνος

ΜΔΕ Διεθνούς Δικαίου και
Διπλωματικών Σπουδών, Πάντειο
Πανεπιστήμιο,
Υπ. Διδ Διεθνούς Δικαίου, ΕΚΠΑ

Βενιζέλος Ευάγγελος

Πρώην Αντιπρόεδρος
της Κυβέρνησης και Υπουργός
Εξωτερικών, Καθηγητής
Συνταγματικού Δικαίου
Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Γαβριλίδης Λεωνίδας

Απόφοιτος ΠΜΣ Διεθνής
Διακυβέρνηση & Πολιτική, ΕΚΠΑ

Γαλάνη Σοφία

Senior Lecturer
in Public International Law,
University of Bristol UK

Δένδιας Νίκος

Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδος

Δημητριάδης Αχιλλέας

Δικηγόρος

Δίπλα Χαριτίμη

Ομότιμος Καθηγήτρια

Ζαμπακόλας Πέτρος

ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο και
Διπλωματικές Σπουδές Παντείου
Πανεπιστημίου, Απόφοιτος ΣΣΕ

Ζιώγας Χρήστος

Διδάσκων Διεθνείς Σχέσεις,
Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Εντεταλμένος Λέκτορας στη
Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Κατσούφρος Θεόδωρος

Ερευνητής του Ευρωπαϊκού
Κέντρου Αριστείας
Jean Monnet και πρώην στέλεχος
του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής
Ένωσης

* Παράθεση με αλφαβητική σειρά

Κεντρωτής Κυριάκος Δ.

Καθηγητής, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Κουκοβίνος Δημοσθένης

Δικηγόρος, ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο & Διπλωματικές Σπουδές Πάντειο Πανεπιστήμιο, LL.M. Εξειδικευμένο Δημόσιο Δίκαιο Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

Κρεμλής Γιώργος

Σύμβουλος του Πρωθυπουργού για θέματα ενέργειας, κλίματος, περιβάλλοντος και κυκλικής οικονομίας. Διευθυντής ε.τ. της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Πανεπιστημίου Αθηνών

Μέρκου Χριστίνα

ΜΔΕ Διεθνούς Δικαίου & Διπλωματικών Σπουδών Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μεταξάς Α-Ι. Δ.

Vice-Président de l'Académie Européenne Interdisciplinaire des Sciences Επίτιμος Καθηγητής Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων

Μπαλαφούτα Βιργινία

Δικηγόρος, Δρ Διεθνούς Δικαίου και Περιφερειακών Σπουδών, ΜΔΑ «Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές», MSc «Ιστορία και Φιλοσοφία της Επιστήμης και της Τεχνολογίας», Εργαστηριακό και Διδακτικό Προσωπικό (Ε.Δι.Π.) ΕΚΠΑ

Μπρεδήμας Αντώνης

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Πανούσης Γιάννης

Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ, πρώην Υπουργός

Παπαναστασίου Θωμάς - Νεκτάριος

Επίκουρος καθηγητής Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής του «Πανεπιστημίου Νεάπολης Πάφου», PhD at Waseda Un. Tokyo

Παρράς Ευάγγελος

ΜΔΑ Διεθνούς Δικαίου & Διπλωματικών Σπουδών Πάντειο Πανεπιστήμιο Υποψήφιος Διδάκτωρ ΕΚΠΑ

Περράκης Στέλιος

Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου, Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Νεάπολης Πάφου. Ομοτ. Καθηγητής και πρώην Αντιπρύτανης Παντείου Πανεπιστημίου. Πρόεδρος Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων

Πισιμίση Κέλλυ

Ασκούμενη Δικηγόρος, ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο & Διπλωματικές Σπουδές Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πολίτης Στυλιανός

Δρ. Διεθνούς Δικαίου Παντείου Πανεπιστημίου Αντιναύαρχος ε.α. Πολεμικού Ναυτικού

Ροδοθεάτος Γεράσιμος

Ακαδημαϊκός Υπότροφος Παντείου Πανεπιστημίου, Ερευνητής ΕΚεΠΕΚ

Σταμούλη Χριστίνα

Δικηγόρος - Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Διαχειρίστρια του Αρχείου Ι.Ε.Σταμούλη

Τενοσβίλι Μάγια

M2 Droit International et Transnational, Université de Strasbourg, Μεταπτυχιακό ΜΔΕ Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τσάλας Γρηγόρης Ι.

Ομότιμος Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και πρώην Πρύτανης Παντείου Πανεπιστημίου, πρώην υπηρεσιακός Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

Φατούρος Δημήτρης

Υπεύθυνος Επικοινωνίας για την Ελλάδα στο Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, Βρυξέλες

Χατζηδανιήλ Κλειώ Ι.

Υποψήφια Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αιγαίου

Χατζηκωνσταντίνου Κωνσταντίνος

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου

Χριστοδουλίδης Νίκος

Υπουργός Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας

